

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اخبار الجمال

تالیف

راجی محمد کولوی

(قرن دوازدهم هجری قمری)

تصحیح و تدوین

آذرمیدخت صفوی

مرکز تحقیقات فارسی دانشگاه اسلامی علیگر

با همکاری

مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - دهلی نو

© تمامی حقوق برای مرکز تحقیقات فارسی دانشگاه اسلامی علیگر و مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران- دهلی نو محفوظ است.

نام کتاب	:	اخبار الجمال
مؤلف	:	راجی محمد کولوی
تصحیح و تدوین	:	آذرمیدخت صفوی
انتشارات	:	مرکز تحقیقات فارسی دانشگاه اسلامی علیگر با همکاری مرکز تحقیقات فارسی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - دهلی نو
چاپ اول	:	اسفند ۱۳۹۳
حروفچینی و صفحه آرایی:	:	شاهد سعید خان و زهرا اصغری
طراحی جلد	:	عایشه فوزیه
ناظر چاپ	:	حارث منصور
چاپ	:	الفا آرت، نویدا (یو. پی)
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۴۳۹-۶۷۸-۶
نشانی	:	شماره ۱۸، تیلک مارگ، دهلی نو ۱۱۰۰۰۱
تلفن	:	۲۳۳۸۳۲۳۲-۴، دورنگار: ۲۳۳۸۷۰۶۷
		ichdelhi@gmail.com http://newdelhi.icro.ir

فهرست مندرجات

۴۱	شاروغ بن ارغو	آذرمیدخت صفوی	تشکر
۴۲	ناحور بن شاروغ	س	مقدمه مصحح
۴۲	تارخ بن ناحور	۱	مقدمه مؤلف
۴۲	ابراهیم خلیل الله علیه السلام	۱۱	تقریب ذکر خلائق پیشین
۴۷	اسمعیل علیه السلام	۲۰	حضرت آدم ابوالبشر علیه السلام
۴۸	قیدار بن اسمعیل	۲۲	حضرت شیث علیه السلام
۴۸	نبت بن قیدار	۲۳	انوش بن شیث علیه السلام
۴۸	یشحب بن نبت	۲۴	قینان بن انوش علیه السلام
۴۸	یعرب بن یشحب	۲۴	مهلائیل بن قینان
۴۹	همیسع بن یعرب	۲۴	بارد بن مهلائیل
۴۹	ادد بن همیسع	۲۴	برد بن بارد
۴۹	آد علیه السلام بن ادد	۲۵	اخنوخ بن برد
۴۹	عدنان بن اد علیه السلام	۲۶	متوشلخ بن اخنوع
۵۰	معد بن عدنان	۲۶	لمک بن متوشلخ
۵۰	نذار بن معد	۲۷	نوح علیه السلام
۵۱	مضر بن نذار	۴۰	سام بن نوح علیه السلام
۵۱	الیاس بن مضر	۴۰	ارفخشد بن سام
۵۱	مدرك بن الیاس	۴۰	شالغ بن ارفخشد
۵۱	خزیمه بن مدرک	۴۰	عابر بن شالغ
۵۱	کنانه بن خزیمه	۴۱	فالغ بن عابر
۵۱	نضر بن کنانه	۴۱	ارغو بن فالغ

۸۴	امام زین العابدین	۵۲	مالک بن نضر
۸۴	امام محمد باقر	۵۲	فهر بن مالک
۸۵	امام جعفر صادق	۵۳	غالب بن فهر
۸۶	امام موسی کاظم	۵۳	لوی بن غالب
۸۶	امام علی رضا	۵۳	کعب بن لوی
۸۸	امام محمد تقی	۵۴	مرّه بن کعب
۸۸	امام علی نقی	۵۴	کلاب بن مرّه
۸۹	امام حسن عسکری	۵۴	قصی بن کلاب
۸۹	امام محمد مهدی	۵۵	عبدمناف بن قصی
۹۲	سلمان فارسی	۵۵	هاشم بن عبد مناف
۹۲	اویس قرنی	۵۵	عبدالمطلب بن هاشم
۹۳	حسن بصری	۵۷	عبدالله بن عبدالمطلب
۹۳	قاسم بن محمد		حضرت محمد رسول الله نبی
۹۳	امام اعظم ابوحنیفه	۵۷	آخر الزمان صلی الله علیه وسلم
۹۵	امام شافعی قدس سرّه	۶۲	اولاد امجاد پیغمبر صلی الله علیه وسلم
۹۶	امام مالک قدس سرّه	۶۳	حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه
۹۶	امام احمد بن حنبل	۶۴	حضرت عمر فاروق رضی الله عنه
۹۷	امام یوسف قدس سرّه	۶۶	حضرت عثمان ذوالنورین رضی الله عنه
۹۸	حضرت امام محمد شیبانی	۶۸	حضرت علی مرتضی رضی الله عنه
	ذکر چهار پیر و چهارده خانواده و	۷۰	حضرت امام حسن رضی الله عنه
	دوازده سلسله مشهوره دیگر که	۷۲	حضرت امام حسین علیه السلام
۹۸	مستخرج و ملحق به آنها است	۷۵	دائره انتظام عشره مبشره
۱۱۸	حبیب راعی	۷۵	طلحه عبدالله رضی الله عنه
۱۱۸	حبیب عجمی	۷۶	زبیر عوام
۱۱۹	داود طایبی	۷۶	سعد بن ابی وقاص
	بیان سلسله حضرت قادریه :	۷۷	سعید بن زید
۱۱۹	شیخ معروف کرخی	۷۸	عبد الرحمن بن عوف
۱۲۰	شیخ سرّی سقطی	۷۸	ابو عبیده جراح

ج ۱۱۷	شیخ صدقه بغدادی	۱۲۱	شیخ جنید بغدادی
۱۴۷	شیخ بقا بن بطو	۱۲۴	حضرت ابابکر شبلی
۱۴۷	شیخ محمد بن القايد	۱۲۵	شیخ عبدالواحد تمیمی
۱۴۸	شیخ ابو سعود بن شبلی	۱۲۵	شیخ ابوالفرح طرطوسی
۱۴۸	شیخ ابو عمر قریشی	۱۲۵	شیخ ابوالحسن الهنکاری
۱۴۸	شیخ موفق الدین مقدسی	۱۲۵	شیخ ابوسعید مبارک مخزومی
۱۴۸	شیخ محمد احمد الجونی	۱۲۶	شیخ حماد دبّاس
۱۴۸	شیخ ابو مدین مغربی		حضرت غوث الثقلین محی الدین
۱۴۹	شیخ محی الدین العربی	۱۲۷	عبدالقادر جیلانی رضی الله تعالی عنه
۱۵۰	صدرالدین محمد بن اسحاق قونیوی	۱۴۲	اولاد حضرت غوث الاعظم :
۱۵۰	امام عبدالله یافعی	۱۴۳	سیف الدین عبد الوهاب
۱۵۰	شیخ عبدالقادر ثانی	۱۴۳	شیخ شرف الدین عیسی
۱۵۱	شیخ عبدالله بهتی	۱۴۳	شیخ شمس الدین عبدالعزیز
۱۵۲	حضرت میر محمد جلیسری	۱۴۳	شیخ سراج الدین عبدالجبار
	بیان سلسله شریفه خواجه های بزرگوار :	۱۴۳	شیخ تاج الدین عبدالرزاق
۱۶۱	شیخ ابو یزید بسطامی	۱۴۴	شیخ ابو اسحاق ابراهیم
۱۶۲	شیخ ابوالحسن خرقانی	۱۴۴	شیخ ابوالفضل محمد صالح
۱۶۳	شیخ ابو علی رودباری	۱۴۴	شیخ ابو عبدالرحمن عبدالله
۱۶۳	شیخ ابو علی کاتب	۱۴۴	شیخ ابو ذکریا یحیی
۱۶۳	شیخ ابو عثمان مغربی	۱۴۴	شیخ ابو نصر موسی
۱۶۴	شیخ ابوالقاسم گرگانی		ذکر بعضی متوسلان جناب
۱۶۴	شیخ ابوعلی فارمدی		حضرت قادریه :
۱۶۴	خواجه یوسف همدانی		۱۴۵
۱۶۴	خواجه حسن انداقتی	۱۴۵	شیخ علی هیتی
۱۶۵	خواجه احمد یسوی	۱۴۵	شیخ ابو عمر صریقنی
۱۶۵	خواجه عبدالخالق عجدوانی	۱۴۶	شیخ ابو سعید قیلوی
۱۶۵	خواجه عارف ریوگری	۱۴۶	شیخ قضیب البان
۱۶۵	خواجه محمود انجر فغنوی	۱۴۷	شیخ احمد بن مبارک

		ح
۱۷۶	خواجه مودود چشتی	۱۶۶ خواجه علی رامتینی
۱۷۶	خواجه احمد بن مودود چشتی	۱۶۶ خواجه محمد بابا سماسی
۱۷۶	شاه سنجان	۱۶۶ سید امیر کلال
۱۷۷	خواجه حاجی شریف زندجانی	۱۶۶ خواجه بهاءالدین نقشبند
۱۷۷	خواجه عثمان هارونی	۱۶۷ خواجه محمد یاری
۱۷۸	حضرت خواجه معین الدین چشتی	۱۶۸ خواجه ابو نصر پارسا
۱۸۲	شیخ حمیدالدین الصوفی الناگوری	۱۶۸ خواجه علاءالدین عطار
۱۸۲	خواجه قطب الدین بختیار کاکي	۱۶۸ مولانا یعقوب چرخي
۱۸۴	شیخ فریدالدین گنج شکر	۱۶۹ خواجه عیبده الله احرار
۱۸۷	سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا	۱۶۹ مولانا نظام الدین خاموش
۱۸۹	امیر خسرو دهلوی	۱۶۹ مولانا سعدالدین کاشغری
۱۹۰	نصیرالدین چراغ دهلوی	۱۶۹ مولانا عبدالرحمن جامی
	میر حسن دهلوی و برهان الدین	۱۷۰ مولانا عبدالغفور لاری
۱۹۰	غریب	۱۷۰ خواجه عبدالشہید
۱۹۱	راجی حامد شاه	۱۷۱ خواجه باقی
۱۹۲	راجی سید نور	۱۷۱ شیخ احمد کابلی سرہندی
۱۹۳	شیخ عبد القدوس گنگوہی	۱۷۱ خواجه ہاشم و خواجه صالح دہبیدی
۱۹۳	شیخ جلال تھانیسری	بیان مشایخ سلسلہ چشتیہ :
۱۹۳	شاه مرتضی الدنی	۱۷۲ خواجه عبدالواحد بن زید
۱۹۵	شاه بدہ	۱۷۲ فضیل بن عیاض
	بیان سلسلہ فردوسیہ :	۱۷۲ سلطان ابراہیم ادہم
۱۹۶	شیخ ابوبکر عبد اللہ نساج	۱۷۴ خواجه حذیفہ مرعشی
۱۹۶	شیخ احمد غزالی	۱۷۴ خواجه ہبیرہ بصری
۱۹۶	شیخ ابو نجیب سہروردی	۱۷۴ خواجه علو دینوری
۱۹۷	شیخ عمّار یاسر	۱۷۵ ابو اسحاق شامی چشتی
۱۹۷	شیخ نجم الدین کبری	۱۷۵ خواجه ابو احمد ابدال چشتی
۱۹۹	شیخ رضی الدین علی لالا	۱۷۵ خواجه محمد چشتی
۲۰۰	جلال الدین احمد جورقانی	۱۷۵ خواجه یوسف بن محمد سمعان

خ			
١١٥	قمرالدین خان	٢٠٠	نورالدین عبدالرحمن اسفراہی کسرقی
٢١٦	عظیم اللہ خان	٢٠٠	رکن الدین علاءالدولہ سمنانی
٢١٧	قاضی حمیدالدین ناگوری	٢٠٠	شیخ نجم الدین محمد
٢١٧	شیخ حسن رسن تاب	٢٠٠	شیخ محمود نردقانی
٢١٨	شیخ بہاءالدین زکریا ملتانی	٢٠١	میر سید علی ہمدانی
٢٢٠	شیخ صدرالدین	٢٠١	شیخ بہاءالدین ولد
٢٢٠	شیخ رکن الدین	٢٠١	مولانا جلال الدین رومی
٢٢١	قاضی قطب الدین کاشانی	٢٠٢	شیخ حسام الدین چلبی
٢٢١	مخدوم جہانیاں	٢٠٢	سلطان ولد
٢٢٢	برہان الدین قطب عالم	٢٠٢	شاہ نعمت اللہ ولی کرمانی
٢٢٢	سراج الدین محمد شاہ عالم		شاہ خلیل اللہ بن نعمت اللہ
٢٢٣	حیدر علی خان		مع ذکر انسال
٢٢٣	سیدالسادات میر نورالدین مبارک	٢٠٧	شاہ خلیل اللہ
٢٢٧	حضرت بی بی ساران	٢١٠	سید مکن
٢٢٨	سید جلال	٢١١	سید حسین بن سید محمود
٢٢٨	سید نظام الدین	٢١١	سید غازی بن سید گھاسی
٢٢٨	شاہ نجم الدین قلندر	٢١١	بیان سلسلہ سہروردیہ :
٢٢٩	سید عزیز اللہ	٢١١	شیخ ممشاد دینوری
٢٣٠	سید فریدالدین	٢١٢	شیخ احمد اسود دینوری
٢٣٠	میر محمد احسن	٢١٢	شیخ محمد عمویہ
٢٣١	میر محمد اصلح	٢١٢	ابو محمد روم
٢٣١	سید عبدالرزاق	٢١٢	ابو عبداللہ خفیف
٢٣١	سید جلال الدین و سید جمال الدین	٢١٣	شیخ ابو العباس نہاوندی
٢٣٢	قطب الدین علی خان	٢١٣	شیخ اخی فرخ زنجانی
٢٣٣	سید ابوالقاسم واسطی	٢١٣	شیخ وجیہ الدین
٢٣٣	سید لطف اللہ	٢١٣	شیخ شہاب الدین سہروردی
	بیان مشایخ سلسلہ شیخ ابوسعید	٢١٥	شیخ زین الدین مع انسال خود
	ابوالخیر بہ سہ جہات :	٢١٥	نظام الملک

٢٧٣	مولانا كمال الدين		جهت اول :
٢٧٦	شيخ جلال الدين	٢٣٤	شقيق بلخي
٢٧٧	راجي شيخ جيون	٢٣٤	حاتم بن عفوان اصم
٢٧٨	راجي شيخ شهاب الدين ابونصر	٢٣٤	شيخ احمد خسرويه
٢٧٩	راجي شيخ تاج الدين	٢٣٥	ابو حفص حداد
٢٨٠	راجي شيخ شهاب الدين ميانكي	٢٣٥	ابو محمد مرتعش
٢٨٠	راجي شيخ بورهي	٢٣٥	ابو نصر سراج
٢٨٣	شيخ گهورن	٢٣٦	پير ابو الفضل
٢٨٧	شيخ نظام		جهت دويم :
٢٨٨	راجي شيخ جمال الدين خوافي	٢٣٧	ابو عبدالله مغربي
٢٨٨	راجي شيخ خنجمشه	٢٣٨	ابراهيم بن شيبان کرمان شاهی
٢٨٩	خواجه جلال	٢٣٨	ابو القاسم نصيرآبادي
٢٩٠	راجي شيخ منجهن	٢٣٨	ابو عبدالرحمن سلمی
٢٩١	راجي شيخ بده		جهت سويم :
٢٩١	راجي شيخ كمن زنده پير	٢٣٩	شيخ ابو محمد جريري
٢٩٤	راجي شيخ پنجو	٢٣٩	شيخ ابو العباس قصاب
٢٩٤	شيخ مکن	٢٣٩	شيخ ابوسعيد ابوالخير
٢٩٤	راجي شيخ حمزه	٢٤٣	شيخ الاسلام احمد جام
٢٩٤	راجي شيخ خليل	٢٤٥	خواجه شمس العارفين
٢٩٥	راجي شيخ ضياء الله	٢٤٩	تاج الاوليا
٢٩٥	راجي شيخ عبدالصمد	٢٤٩	پير علي هجویری
٢٩٦	راجي شيخ خليل	٢٥٠	شيخ نظام الدين ابوالمويد
٢٩٦	شيخ عبد الجليل	٢٥٩	شيخ عبدالله
٢٩٦	راجي شيخ كمن	٢٦٠	شيخ شهاب الدين پراڻ
٢٩٧	شيخ مداري		حضرت مخدوم شيخ جمال
٢٩٧	شيخ جعفر	٢٦٠	شمس العارفين
٢٩٨	راجي شيخ يار محمد	٢٧٠	شيخ علم الدين
٢٩٨	راجي شيخ عالم	٢٧٠	حضرت شيخ بابو

۳۱۶	مولوی عبدالرحمن	۲۹۸	راجی شیخ حسن
۳۱۶	غلام معین الدین		راجی محمد مصنف این کتاب مع
۳۱۷	محمد درویش	۲۹۸	ذکر اولاد
۳۱۷	شاه جعفر	۳۰۱	میر غلام محمد
۳۱۷	مینار کول	۳۰۲	شاه عبدالصبور
۳۱۷	سگان کول	۳۰۳	شیخ محمد شریف نارنولی
۳۲۱	سگان قرب و جوار کول		ذکر ولادت و زیارت مزارات و ملازمت
۳۲۲	صاحبان کرامت نشان مارهره		فضلا و فقرا و امراء ثقات و حوادث روزگار
۳۲۶	مزارات مشاهیر کول		تفصیل وار ملت پنجاه و دو سال
۳۳۰	ذکر فقر و ورود نادر شاه	۳۰۳	عمر راجی محمد
۳۳۲	خاتمه با تسمیه	۳۱۴	قصبه کول
		۳۱۵	قلعه کول
		۳۱۵	مسجد جامع

تشکر ویژه

با تقدیم سلام و درود یک بار دیگر مراتب تشکر خود را به خدمت با برکت جناب آقای علی فولادی رایزن محترم فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در هند برای کمک و تشویق و همّت‌انگیزی و راهنمایی پیوسته ایشان در چاپ اخبارالجمال ابراز می‌دارم. ایشان مثل همیشه از ارشادات و نظرهای دانشمندانه خود بنده را مستفیض فرمودند و بر همین اساس بود که کوشش‌های ما با وجود مضایق و موانع در راستای چاپ تذکره اخبارالجمال در کوتاه‌ترین زمان و مطمئن‌ترین شیوه به بار نشست.

ان شاءالله در آتیه هم امیدواریم در جهت گسترش زبان و ادب فارسی همگام باشیم و در راه بیشتر و بهتر شناختن و شناساندن فرهنگ و تمدن دو کشور شریف و متمدن هند و ایران که عشق، عرفان و تصوف یکی از بازتاب‌های آن دو فرهنگ است، قدم‌های موثری برداشته و به وظائف خود به نحو شایسته عمل نمائیم.

از درگاه خداوندی توفیق همه دوستانان فارسی را مسألت

می‌نمائیم.

آذرمیدخت صفوی

رئیس مرکز تحقیقات فارسی

دانشگاه اسلامی علیگر - هند

مقدمه مصحح

تذکره اخبار الجمال تالیف راجی محمد کولوی است که در عهد محمد شاه گورکانی در سال ۱۱۵۳ ه. ق/ ۱۷۴۰ م به رشته تحریر درآمد. هدف مؤلف در تالیف این تذکره رقم کردن احوال صوفیا و عرفا به ویژه معرفی صوفیای خانواده شیخ شاه جمال از قصبه کول* (هند) است که خودش به آن خانواده تعلق داشت. جدّ اعلیٰ وی نظام‌الدین ابوالموید از عرفای بنام غزنین و خواهرزاده و مرید سیدالسادات سید نورالدین محمد غزنوی خلیفه شیخ الشیوخ شهاب‌الدین سهروردی بوده.

مؤلف می‌نویسد وقتی که سلطان معزالدین محمد سام از دست راجگان هند هزیمت یافته به غزنین برگشت در خدمت حضرت شیخ شهاب‌الدین سهروردی طلب توفیق و التماس دعا کرد و ازو خواست تا خلیفه خود سید نورالدین محمد غزنوی را اجازه دهد که با سلطان برای کمک او به هندوستان رود. حضرت شیخ اجازه داد و تفویض گرفت و فرمود: «هوالمبارک مبارک القدوم». چون پادشاه به یمن قدم ایشان منصور و مظفر گشت سید نورالدین مبارک غزنوی را ملقب به «امیر دهلی» فرمود. شیخ نظام‌الدین ابوالموید پسر بی بی ساران که در آن ایام فخر عفت و عصمت و خواهر حقیقی سید نورالدین مبارک غزنوی نیز بود با سید نورالدین محمد به هند آمد. شیخ جمال کولوی که از اجداد مؤلف می‌باشد نبیره حضرت شیخ نظام‌الدین ابوالموید است. چنانکه می‌نویسد:

«این مؤلف راجی محمد از اولاد مخدوم شیخ جمال کولوی نبیره حضرت شیخ نظام ابوالموید است که از کتب معتبر خواهرزاده حضرت نورالدین مبارک غزنوی بودند که از غزنین به هندوستان تشریف آورده به قصبه کول که واقع در میان دو آب فیما بین دهلی و آگره است همچو آفتاب سکونت فرمود و رواج اسلام در انام آنجا ظاهر نمود.»

ز قطب‌الدین و شمس‌الدین معاصر   به کول آمد ز غزنین دین ناصر
 مولف می‌گوید از ظهور کشف و کرامات و خرق عادات «سکان میان دوآب
 طیلسان ارادت شیخ ابوالموید بر دوش گرفته به دل و جان اطاعت و انقیاد ایشان
 بجا آوردند». مدتی در آنجا سکونت داشت و اکثر مردم را به فیض هدایت که پایه
 نهایت ولایت است رسانیدند. پس خلف خود شیخ عبدالله را در قصبه کول
 گذاشته از دار فنا به دار بقا رحلت فرمودند و مزار ایشان مع پنج مزارات دیگر از
 اولاد ایشان در محجر جانب غربی قصبه کول معروف است و به قول مولف «به
 دیدار مزار پر نور و پر فیض همه خطور دنیا فراموش می‌باشد».

مزارش با قبور اولاد اکثر   به غربی خطه کول است اشهر
 شجر پیلو چو ابر سایه دایم   که بر قبر نظام‌الدین قایم

شیخ عبدالله خلف و خلیفه و مرید شیخ نظام‌الدین ابوالموید بود و شیخ
 جمال شمس‌العارفین جدّ مولف که آن محوطه و محجر و محلّه حالا به اسم او
 معروف و مرجع خلائق و انام است ابن شیخ عبدالله ابن نظام‌الدین ابوالموید
 می‌باشد. مولف در باره شیخ جمال می‌نویسد «مولد و منشاء ایشان اندرون قلعه
 قصبه کول است که بر مکان ولادت ایشان مصلی سنگ سرخ رنگ نشان نهاده بر
 آن عمارت مرتّب ساخته مسمی و مشهور به «دو حال» است. گویند که معبد و
 نشستگاه شیخ جمال نیز آنجا است. بنابر آن از ابتدا تا حال زیارت گاه خلائق ذی
 الجلال است و این بیت در خاطر مرور می‌نماید:

بر زمینی که نشان کف پای تو بود   سالها سجده صاحب نظران خواهد بود»

و نیز می‌نویسد که حضرت مخدوم شیخ جمال مقتدای اهل عرفان ملقب
 به لقب آباء خود شمس‌العارفین است. دو رباعی خود در وصف وی می‌نویسد:

گل مقصود ما روی جمال است   ره مطلوب ما کوی جمال است
 گرآیی در حریم روضه او   جمال اندر جمال اندر جمال است

جمال الدین که شمس العارفین است ز قرب حق مرا افراز دین است
 نهایت غرق شد در بحر وحدت که تا سرچشمه افراد اینست
 وفات شیخ جمال به تاریخ نهم ربیع الاول است که از آن وقت تا امروز
 انعقاد عرس شاه جمال سال به سال به آن تاریخ برگزار می‌شود و به قول مؤلف
 نوشته است که اگرچه رواج زیارت شب و روز علی الدوام است اما روز سه شنبه
 اژدحام خیلی زیاد است.

«روز طواف حضرت مخدوم شاه جمال سه شنبه است از کرم ایزد تعال».

می‌نویسد:

«و به زعم و زبان انام آن دیار به اسم و رسم و کشف و کرامات و
 خرق عادات بسیار اشتهار دارند که سگان نواحی آنجا از هم اقوام
 اعم از اقوام هند و اهل اسلام به اطاعت و انقیاد به زیارت مزار
 شریف ایشان شب و روز اژدحام علی‌الدوام قیام دارند. تا آنکه
 نسبت مقبره مذکور به زبان عوام به اسم «حضرت شیخ جمال»
 مذکور زبانزد و مسمی و مشهور است.»

راجی کولوی درباره نفوذ و تاثیر اجداد خود در قلوب مردم از آنزمان تا
 وقت خود مؤلف چنین اظهار می‌دارد:

«از ابتدای مدت مذکوره تا حال اولاد حضرت شیخ مذکور در قصبه
 کول و جلالی مذکوره هزاران هزار جماعت کثیر و به اقسام انواع
 فقیر صاحب ولایت و اسرار، هم امیر و هم رئیس شهر به کامرانی
 سکنه آنجا بالاختیار مدار کار و به شرافت و نجابت و اهل اعتبار
 که در آن نواح به افتخار حسب و نسب نهایت ممتاز و آشکاراند.»

او می‌نویسد که در «اساره» (ماه هندی) مردم به عرس حضرت شاه
 جمال هر شنبه جمع می‌شوند و لکها و هزاران مردم برای زیارت و کسب مراد

گرد می‌آیند و آن روز را همچو روز عید می‌شمارند تا اینکه متعلمین تعلیم موقوف داشته برای شاگردان «عیدی» بیارند. یک رباعی خود در این ضمن نقل می‌کند:

زیارت پیر شمس العارفین است   ستون پستی دنیا و دین است
 بده عیدی پدر استاد امروز   که روزی شادی زائر همین است

می‌گوید که چون وفات شیخ جمال در دهلی واقع شد اول او را به آنجا دفن نمودند. اما بعداً از قبرش صدای «حب الوطن» آمد، پس او را از دهلی به کول آوردند و آنجا مدفون ساختند.

چنانکه از بیان مؤلف بر می‌آید حضرت شیخ شاه جمال مرید و معتقدین بسیار داشت و مسلمان و هندو هر دو عقیدت و ارادت فوق‌العاده به مزارش داشتند:

«هر دو فریقین هندو و مسلمین هر سه شنبه از دهلی و آگره به شهر کول اژدحام نمودند و پیاله‌ای به اسم «شهجا» که منخف «شاه جمال» و اقتصار آن کلمه از کثرت استعمال شده است معروف شده که عامه مردم از آن آب می‌خورند.»

به قول مؤلف، شاه جمال سه فرزند داشت که همه اهل حال بودند و اولاد هر سه فرزند هزاران هزار بود که در قصبه کول و دهلی و شکار پور و اترولی و پلکهنه و جلالی و غیره سکونت داشت. مؤلف به یازده واسطه از نسل شیخ جلال‌الدین ابن شیخ جمال است. می‌گوید که او هر سه شنبه برای زیارت مزار شاه جمال می‌رفت و هفت مرتبه گردش کرد و نثار می‌شد و بارها او را به خواب زیارت می‌کرد و عقیدت فوق‌العاده به ایشان داشته است:

«وقت گردیدن در دل خطیر می‌شدم که چون سلسله ارادت ایشان به چندین واسطه از شیخ ابوسعید ابوالخیر استاد گرفته به پیر ابوالفضل حسن بن سرخسی انتظام دارد شاید که از طواف روضه متبرکه ایشان ثواب حج رسد که ابو سعید فرموده‌اند که هر کسی که گرد

خاک پیر من ابوالفضل سرخسی را هفت بار طواف می‌کند ثواب حج دریابد».

تذکره اخبارالجمال که پیش نظر دارید هدیه عقیدت و ارادت مؤلف راجی محمد کولوی به شیخ شاه جمال جد گرامی خود بطور اخص و به صوفیای دیگر خانواده‌اش و صوفیان صادق هند و ایران بالاعم می‌باشد. مؤلف در این تذکره ارزشمند احوال و افکار و اقوال و کرامات صوفیای کرام را با کاوش و سعی تمامتر جمع آوری کرده اطلاعات معتبر و مفصل درباره آنها فراهم آورده است. عده ای زیادی از آن به منطقه کول هند و خانواده شاه جمال کولوی تعلق دارند. علاوه بر این اخبارالجمال راجع به سلسله‌های مختلف تصوف هم تشریحات و توضیحات بسیار سودمند را دارا می‌باشد که برای علاقه‌مندان این زمینه اهمیت ویژه دارد.

باید عرض شود بنده مصحح این نسخه و راقم این سطور ساکن شهر علیگر در نواحی تحصیل کول شاهد مقبولیت و عقیدت مردم این دیار به شاه جمال در عصر حاضر می‌باشد. حالا محله بزرگ و معروف در علیگر به اسم «شاه جمال» وجود دارد که مقابر و مزارات مذکور شده صوفیای کول و اولاد و احفاد شیخ شاه جمال آنجا واقع است. حالا هم نهم ربیع‌الاول و هر سه شنبه ماه «اساره» جمعیت زیادی آنجا برای زیارت می‌آید و عرس سالیانه برگزار می‌شود، صدها مرد و زن برای زیارت و دعا و حصول مراد به شاه جمال می‌روند و از صوفیای بزرگوار که آنجا محو خواب هستند طلب توفیق و همت می‌کنند. بعضی از افراد خانواده شیخ شاه جمال هم در علیگر زندگی می‌کنند و محافظ و متولی محوطه و زیارت گاه شاه جمال و از ورثای شیخ هستند. خوشبختانه یکی از خانم‌های این خانواده خانم کهکشان خلیل شاگرد بنده هستند. ایشان لطف فرمودند و قدیم ترین نسخه اخبارالجمال را که در خانواده ایشان نگهداری می‌شود برای کار تدوین و تصحیح به دست من سپاردند. من یک دنیا از این خانم با سواد و نجیب و شوهر شان آقای طارق جمال شمسی سپاسگزارم. همینطور وظیفه خود می‌دانم از

افراد دیگر خانواده‌شان مفتی سید خالد حمید و سید مسرور احمد شمس تشکر بی پایان بنمایم که اطلاعات بسیار پر ارزش راجع به شاه جمال به من ارزانی فرمودند.

احوال مؤلف:

خوشبختانه مؤلف اخبارالجمال از نویسندگانی می‌باشد که هم دقت نظر دارند و هم شعور تاریخ. پس او نه فقط احوال اجداد خود و ذکر ورود آنها به‌هند را بالتصریح می‌نویسد، تولد خود و شروع کردن به‌درس خواندن و حصول تحصیلات عالی و استفاده با عده‌ای زیادی از علما و عرفا و ادبای آنزمان و زیارت و توفیق طلبی از مزارات صوفیان برگزیده و روابط با امرا و عهده‌داران مختلف در قصبه کول و دهلی و تمسک یافتن با بعضی از صدور و فرهیختگان دربار شاهان مغول و جغرافیای شهر کول و مشاهیر شهر کول و غیره را با تفصیلات ضروری و عبارت ساده و قشنگ بیان کرده است که ما اینجا مورد استفاده قراق می‌دهیم:

خانواده:

اطلاعاتی زیادی درباره‌ی خانواده و زندگانی مؤلف از مقدمه مؤلف و از متن اخبارالجمال بر می‌آید و از این سبب معتبر و قابل استفاده است. طبق مقدمه او بنیان‌گزار خانواده‌اش در هند شیخ نظام‌الدین ابوالموید بودند که با افواج سلطان معزالدین محمد سام و سید نور الدین محمد غزنوی در سال ۵۸۸ هجری به‌هندوستان آمدند. حضرت شیخ نظام‌الدین ابوالموید نبیره‌ی خواجه عبدالرحمن شمس‌العارفین غزنوی و خواهرزاده‌ی سید نورالدین مبارک بود از غزنین همراه خال خود به هند تشریف آورده بود. مؤلف در این مورد چنین توضیح می‌دهد:

«روشن می‌شود که جناب سیدالسادات امیر سید نورالدین مبارک غزنوی خواهرزاده و خلیفه شیخ‌الشيوخ حضرت شهاب‌الدین سهروردی به احکام شیخ الانام ماموراً به الهام اعانه الاسلام مع

اقرباى خویش در جنگ نام برده مقدم الجیش افواج سلطان معزالدین محمد سام بودند و فتح سلطان معزالدین با برکت قدوم میمنت لزوم ایشان و با اذن شیخ الشیوخ بود. بنابر همین است که سیدالسادات به لقب شیخ الاسلام و امیر دهلی معروف و ملقب شدند. پس چنان بر می آید که حضرت شیخ نظام الدین ابوالموید نیز همراه مرشد و خال خود سیدالسادات امیر نورالدین مبارک غزنوی از غزنین به هند آمد و ایشان از خویشان سیدالسادات هستند و جد زبده الواصلین حضرت مخدوم شیخ جمال شمس العارفین کولوی می باشند.»

در احوال شیخ نظام ابوالموید ابیات زیر می نویسد:

نظام الدین حضرت بوالموید	ز شمس العارفین در نسل جید
جمال الدین پدر و مرشدش هم	لقب او بو سعید و بود فافهم
ز بو نصر جلال الدین پسر او	جمال الدین ابو محمد پدر او
چو تاج العارفین القاب او شد	ز تاج الاولیا انساب او شد
خلف حضرت که خواجه عبدالرحمن	به شمس العارفین غزنین لقب دان
به پنج اوساط نسل بو عبید جراح	امین امت از اخبارات صراح
ز ده یار بهشتی بالیقین است	ردیف حج وداع مرسل همین است
که اشراف قریش او بود چون فهر	ز اجداد نبی او هم ازین ظهر

«حضرت بی بی ساران به سبب برادر و پسر خود از غزنین تشریف آورده به دهلی که ماند حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی را نیز برادر خواند و قبر بی بی ساران به دهلی قدیم در پهلوئی چپ مسجد کهنه که قبر خواجه قطب الدین پس پشت آن است واقع شده و از ملفوظ عزالدین و غوثیه نجم الدین قلندر و تاریخ تنقیح الاخبار سید نورالدین مبارک خلیفه و خواهرزاده

حضرت شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی مقرر باشند پس حضرت بی بی ساران نیز به طریق اولی خواهرزاده شیخ الشیوخ مقرر اند چنانچه ابیات:

چو بی بی ساران مادر آن نکو اصل	که دختر سیّد عبد الله ابو الفضل
بوده همشیره خوانده قطب کاکی	به دهلی مرقدش نزدش به پاکی
چو خالش مقتدایش معنوی بود	که نور الدین مبارک غزنوی بود
بدین اکثر ز ملفوظات عالی	چو سیر العارفین ملاً جمالی
شهاب الدین شیخ از سهرورد	که خال خال بود زآن شیخ پردرد
ثبوتش می کند تنقیح الاخبار	هم از ملفوظ عزّی گشته اظهار
هم از غوثیه نجم الدین قلندر	همین ملفوظ گردید ای برادر»

چنانکه گفته شد شیخ ابوالموئید در قصبه کول که حالا به اسم علی گر معروف است، میان دو آب گنگا و جون سکونت پذیرفت. مشهور است که فتح قلعه کول و قصبه کول از دست قطب الدین ایبک از برکت آمد نظام الدین ابوالموئید بود. به قول مؤلف تذکره شیخ ابوالموئید مورث اعلی و از اجداد قریب وی می باشد و مزار شیخ شاه جمال شمس العارفین کولوی که محلّه و مقبره «شاه جمال» به اسم او معروف شده است، پائین قبر شیخ ابوالموئید است. راجی کولوی حسب و نسب و شجره خود را بالتفصیل در تذکره خویش منظوم کرده است:

شنو کرسی نسب راجی محمّد	پدید او گشت از یاری محمّد
پدر او شیخ کمن بود اعیان	خلف عبدالصمد این نیست پنهان
خلیل الله پدرش مقتدی بود	خلیف از شیخ حمزه مهتدی بود
پدر او شیخ پنجو نام بوده	ولد شیخ بده با کام بوده

آمدن ابوالموئید به هند و قصبه کول را چنین بیان می کند:

لقب آن بوالموئید بود مشهور	ز غزنین آمد اندر کول پر نور
مزارش با قبور اولاد اکثر	به غربی خطّه کول است اشهر

و گوید نسبت او با عارف بنام بایزید و بو عبیده با بیست و پنج واسطه استوار است:

به پنج و بست واسط این مؤلف به آن سلطان دین دارد تألف

او سلسله خانواده مادرش را هم توضیح داده است.

بعد از اختتام «نظم نسب نامه» می نویسد: «اظهار و استفسار نسب فقط برای شناسایی و امتیاز هر یکی با یکدیگر ساختم نه برای افتخار. چون همه مردمان و بنی نوع انسان از نسل یک پدر و یک مادر یعنی که آدم و حوا باشند و شعوب و بطون که منسوب به اصل واحداند محض برای شناخت اند و تعارف نه برای تفاخر. تفاخر و طعن نسب بر دیگری مناسبت ندارد چنانچه:

به نسب آدمیانی که تفاخر ورزند از ره دانش و انصاف چه دور افتادند

نرسد فخر کسی را به نسب بر دیگر چونکه از اصل زیک آدم و حوا زادند

و می نویسد روزی صحابه کبار بر نسب بلال مؤذن حضرت سیدالابرار به طعن اشتغال داشتند آیه کریمه نازل گشت «أنا خلقناکم من ذکر و انثی و جعلناکم شعوبا و قبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقکم». به تحقیق بزرگوارترین شما به نزدیک خدایتعالی پرهیزگارترین شما است.

تولد:

به قول خودش او به عهد اورنگ زیب «بعد دو گهری گذشته از شب دوشنبه دوّم ذی الحجّه سال یکهزار و نود و هشت هجری» ۱۵ ژانویه ۱۶۷۹ م در قصبه کول متولد شد. می گوید که بر خوشبختی خود می نازد که در زمانی به دنیا آمد که پادشاه متدین و عادل و رعیت دوست مثل اورنگ زیب بر تخت هندوستان جلوه فرما بود و مردمان با سختی و تنگ دستی نبرد آزما نبودند و «زهی وقت که اهل تخت به عبادت و عدالت نهایت نیک بخت و مرور ایام جماعه انام از آرام به نوعی سخت نبودند.» می نویسد آن وقتی بود که کشور

هندوستان از وجود بزرگان و نیک بختان و صوفیا و عرفا « مشحون و معمور » بود. اسامی بعضی از آنها را می‌نویسد مثل شاه پیر محمد سلونی و شیخ بایزید و شاه عبداللطیف برهانپوری و شاه دولها دریائی وغیره. در ضمن اهل کمال آنزمان احوال شاه عبدالصبور زمیندار قصبه جهجهر نواحی میوات نوشته که به قول مولف از نسل جعفر طیار بودند و بعد از هفده سالگی عبادت و ریاضت ایشان چندان شد که حجره خود را مسدود و مضبوط ساختند، بغیر از اکل و شرب چله یک سال کشیده بودند. یک بیت خود در این مورد نوشته است:

به ریاضت صبور داشت قیام در یکی سال چله کرد تمام
 شخصیت دیگر که در زمان تولد خود باعث برکت و سعادت و پیروزی
 بخت پنداشت محمد شریف نارنولی بود که جامع علوم ظاهری بود و به کمال
 فقر و غنا رسیده بود.

پدر راجی محمد شیخ یار محمد ابن شیخ کمن ابن شیخ عبدالصمد بود.
 مولف می‌نویسد پدرش غره رمضان به سال ششم زمان اورنگ زیب در سال
 یکهزار و هفتاد و سه هجری در کول به دنیا آمده بود. در زمان محمد شاه «طغرای
 طلائی موازی دو صد و پنجاه و نه بیگه و پنج بسوه زمین در سواد شهر کول به
 تقید نام قطعات دلکشا به خانواده او مرتب شد.»

راجی محمد را دو برادر دیگر هم بودند: راجی شیخ عالم که خوردتر از
 او بود و کسب علوم ظاهری نموده در باطن قدم نهاد و مجذوب و محبوب و در
 حوالی اجمیر «مسموع و منسوب» بوده. برادر دوم اش راجی شیخ حسن اسم داشت.
 راجی کولوی تا دوازده سالگی از معلمین و اساتید شهر کول استفاده کرد و
 الفبا و حروف شناسی یاد گرفت. بعد از آن چون سید عبدالله دهلوی که از
 معاریف عصر بودند به کول تشریف آوردند راجی برای درس علم صرف پیش او
 زانوی تلمذ ته کرد. بعداً او به شهر آگره که از قصبه کول زیاد فاصله ندارد رفت
 و برای دو سه ماه آنجا مشغول درس خواندن بود. پس از آن او به سکندره راو
 رفت که یکی از قصبات کوچک به نزدیکی کول است. آنجا پیش حافظ محمد

اشرف پنجابی که در آنوقت ساکن سکندره راؤ بودند تحصیل علوم مختلف نمود و سپس به موطن خود کول برگشت. بعد از آن به خدمت حاجی محمد تبریزی که بیرون از قصبه کول زندگی می‌کردند پیوست و برای چندین مدت از ایشان کافیه و ضوء خواند و سپس در شهر خورجه نزد مصری خان افغانی علوم عقول و نقول یاد گرفت. از آنجا برای مدتی به قصبه‌های کوچک جهاجر و سجواری سفر کرد و از ره پلول که دیهی است نزدیک کول به‌خورجه و بعداً به کول برگشت.

در اوائل عهد شاه عالم بادشاه، یکی از شاهان اخیر گورکانی، راجی محمد کولوی به دهلی مسافرت نمود و به منزل خواهرزاده نواب عاقل خان قیام پذیر شد. غرض سفر دهلی هم برای تحصیل علم و درس خواندن بود. چون به کول باز آمد با پدرش همراه لشکر بادشاه به اجمیر رفت. در اجمیر به درگاه خواجه معین‌الدین چشتی عارف بنام هند پیوست و از عرفان و کرامت خواجه مستفیض شد. همه روز و شب برای زیارت درگاه خواجه می‌رفت:

«در اجمیر در مسجد اکبری که مرتب به سنگ سرخ رنگ است
هفت روز سکونت گرفتم و هر روز و شب بلا ناغه زیارت حضرت
خواجه بجا آوردم.»

از همان زمان او با عرفا و صوفیا و عبادت و عشق الهی اشتغال داشت. از اجمیر با لشکر بادشاه به چتور و منجسور رفت و از راه آگره و اجین به کول برگشت. چنان بر می‌آید که راجی مسافرت‌های زیاده کرده است اما هر جائی که رفت از علما و صوفیا و عرفای آن دیار استفاده کرد. مثلاً در مدرسه شهر هاپور با سید قطب عالم و سید عالم و سید مرید و سید فرید ملاقات کرد که آن چهار برادر در آن روزگار جامع علوم و کمال به‌شمار می‌رفتند. او شرح وقایه را در موضع «الذن» از «میان» اله بخش ولد شاه مرتضی خواند و در میرته در صحبت شیخ سلطان محمد مفتی بود و تتمه شرح وقایه را از شیخ عنایت‌الله خواند. در این دوران از زیارت مزارهای صوفیا و عرفای برگزیده مثل شاه خضر پیر میرتهی،

شیخ احمد برنی، سید حمیدالدین خورجوی، مخدوم درویش سکندرآبادی و غیره مشرف گشت. او می نویسد که چون جدّ وی راجی شیخ کمّن او را بسیار دوست داشت پس از اطلاع مریض شدن او مولف از میرته به کول آمد اما تا آنوقت جدش از این جهان چشم بسته بود:

«چون جدّ من راجی شیخ کمّن که از این فقیر محبت کبیر و کثیر داشت موافق استدعا در مرض اخیر ایشان به وقت دو پهر روز پنجشنبه سیزدهم رمضان سال یکهزار و یکصد و بست و دو هجری از میرته به کول رسیدم، وفات جدّ خود به یک روز پیشتر شنیدم قبرش دیدم، فاتحه خواندم و غم و الم کشیدم.»

راجی با دختر سید غازی که نبیره حضرت شاه نعمت الله کرمانی بود به تاریخ ۲۵ محرم ۱۳۳۳ به عمر بیست و پنج سالگی ازدواج کرده بود. اشعار شاه نعمت الله ولی کرمانی را در مورد حسب و نسبش نقل کرده است. بعضی از آن ابیات اینجا بازگو می شوند:

نعمت الله ام از آل رسول	محرم راز عارف ربّانی
قرّة العین میر عبدالله	مرشد وقت پیر روحانی
باز امام محمد باقر	منخرّب کفر و دین را بانی
پدر او علی ابن حسین	آنکه زین العباد می خوانی
باز امام بحق حسین شهید	نور چشم علی عمرانی
آن وصی رسول یار خدا	والی مملکت سلیمانی
نوزدهم جدّ من رسول خدا است	آشکار است نیست پنهانی
هست فرزند من خلیل الله	باد یارب به بنده ارزانی

چهار فرزند داشت. وقت تالیف اخبارالجمال دو تا از آنها طفل بودند و دو به سن بلوغ رسیده بودند اما، به قول مؤلف «بهره علم هر دو ندارند. چاره از کجا آرم بر این زار زارم».

او چندین بار با لشکر شاهی مسافرت کرد و درین مسافرت ها از زیارت مزارات شاه بو علی قلندر و غیره مستفیض شده بود.

جون شاه عالم بادشاه در سال یکهزار و یکصد و بیست و چهار هجری فوت کرد. معز الدین جهاندار شاه به تخت سلطنت نشست. پس از تخت نشینی جهاندار شاه راجی کولوی در خدمت زکریا خان بن عبدالصمد خان صدرالصدور که نبیره خواجه عییدالله احرار بودند ملازمت نمود و او در حق وی بسیار لطف فرمود. در همین مدت او خطیب و محتسب کول مقرر شد. مدت یک سال نگذشت که فرخ سیر بادشاه مقرر شد. راجی کولوی که به ظاهر خدمات مذکور را در خلال این روزگار از دست داده بود به دهلی مراجعت کرد و با سید افضل خان صدرالصدور ملاقات کرد. چنان به نظر می آید که در آن زمان مؤلف دچار سختی و تنگ دستی شده بود چون می نویسد:

«در آن روزگار در تمام اقلیم هندوستان نرخ غله یک روپیه به سه آثار شده

بود و بحالی خدمات بغیر از خرج اموال متعذر و اشکال بود.»

او می گوید:

«در آن بی چارگی و پراکنده خاطری هر شبی تصور و خیال مزار

شیخ مخدوم شیخ جمال ملحوظ داشته و با عجز و انکسار رجوع

به آنجناب داشته.»

شبی او شیخ جمال را به خواب دید که می فرمایند «تا فردا». فردای آن شب ملازمت را بازیافت و به کول برگشت. در همان ایام در زمان فرخ سیر حضرت میر محمد هاشم نبیره حضرت غوث الثقلین از قصبه جلیسر به کول آمدند و راجی کولوی به ایشان عقد ارادت بست. مؤلف می گوید باوجود اینکه همیشه به زیارت روضه منوره حضرت شاه جمال می رفت و به ایشان عقیدت و ارادت تمام داشت،

«روزی از این گنهگار اعمال شنیعه به اصدار رسید و ناگاه جناب شیخ جمال را در واقعه دیدم که به غصه چهره خود را سرخ نموده فرمود ترا «تغییر نمایم» بسیار خجالت کشیدم و به اندکی مدّت به قهر قهار گرفتار شدم.»

پس او مجبور شد شهر کول را ترک کند و در سال یکهزار و یکصد و سی و شش به دهلی رفت و برای مدّت دوازده سال در دهلی بود. در آن زمان که او در دهلی بود برای زیارت و طواف موی مبارک پیغمبر صلی الله علیه و سلم که در جامع مسجد است مرتّباً می‌رفت و از زیارت مزارهای حضرت قطب‌الدین بختیارکاکلی و قاضی حمیدالدین ناگوری و حضرت بی بی ساران جدّه خود و سلطان علاءالدین خلجی و سلطان بهلول لودی و شمس الدین ایلتمش و همایون بادشاه و سلطان المشائخ شیخ نظام‌الدین اولیاء و حضرت امیر خسرو دهلوی مشرف می‌شد و برای رستگاری خود از آلام روزگار التماس می‌کرد. در مدّت دوازده سال که او در دهلی سپری کرد راجی کولوی در حویلی واقع محلّه حبش پوره دهلی نزدیک چار راه «شکسته دروازه» اقامت داشت. در این مدّت او با بعضی از فقرا و علما و فضلا و صلحای دهلی ملاقات داشت و اسامی و احوال بعضی از آنها را در تذکره خود یاد آور می‌شود، مثلاً محمد اسلم خلجی و حاجی محمد افضل سیالکوتی و شاه عبدالباسط و شاه کریم الله و مظهر جانجانان که او را « شاعر زمان » و « درویش ریاضی کیش » می‌نویسد، و شیخ بولاقی مؤلف مطلوب الطالبین، کیرت سینگ و غیره. بالآخر در سال یکهزار و یکصد و چهل و چهار از کمک لطف نواب میر جمله و سید ضیاءالله خان پیشکار ساکن جونپور از سر نو خدمت احتساب و خطابت کول و نرخ نویسی به راجی تفویض شد. پس از آن او برای چند سال دیگر در دهلی ماند، چون بقول خودش تحمّل جدایی از دوستان صمیمی مثل گلاب چند ساهوکار و غیره را نداشت. می‌نویسد:

آخرش به تقاضای حب الوطن من الایمان عزم کول نمودم، بعد از عبور دریای جون دهلی با پدر خود راجی شیخ یار محمد به روز چهاردهم جمادی‌الاولی

۱۱۴۶ به کول رسیدم و «پس از دوازده سال مزارهای اجداد بزرگوار را بوسیدم». در تمام این مدت همسر او و فرزندان او در کول بودند، چون می‌نویسد:

«پس از زیارت به خانه آمدم عیال و اطفال خود را دیدم.»

راجی اظهار می‌دارد که پس از برگشت به کول او در خدمات مزارات اجداد خود همواره اشتغال داشت اما از گناهان که از او صادر شده بود شرمسار و خجل است.

«این گناهگار از اعمال خود شرمسار است و موافق آن دوییتی اقتصار عرض می‌نماید»:

محتسب کول ام و هم نرخ نویس هم خطیب و نسل اعیان رئیس
 لیک از اعمال خود شرمندهام بندهام شرمندهام تا زندهام

وفات:

متأسفانه از تاریخ و سال در گذشت راجی کولوی اطلاعی در دست نداریم. افراد خانواده‌اش هم که در علیگر و محله شاه جمال زندگی می‌کنند در این مورد بی‌خبر اند. حیف است شخصی که در باره دیگران اطلاعاتی چنین معتبر و خطیر برای ما گذاشته است درباره خود او کسی زحمت نه کرده حتی سال وفاتش را هم یادداشت کند. بقول شاعر، «که اوضاع جهان گاهی چنین گاهی چنان باشد». تنها اطلاعی که از «اخبارالجمال» راجع به ادامه حیات او بر می‌آید اینست که او تا پنجاه و سه سالگی حیات بود. چون نوشته است «عمرم تا پنجاه و دو سال به غفلت رایگان رفت.» این هم مسلم نیست آیا قبر وی در محوطه شاه جمال که مجموعه مقابر اجدادش می‌باشد وجود دارد یا خیر. خود او در این مورد چنان اظهار نظر کرده بود:

«جماعه انسال حضرت شیخ جمال گرداگرد روضه منوره ایشان
 مدفون باشند. لیکن بنده راجی محمد چون از ابتدای هوش تا حال

شب و روز به طلب دنیا در بدر گردیده به مردم نیک و بد دنیا دار پیوسته و احادیث نبوی نیز به نظر گذشت حدیث الدنیا جیفه و طالبها کلاب و طالب الدنیا مخنث... چون از حدیثات مرقومات به درجه سگ و مخنث و دزد بیشک رسیده ام بنابر آن برای خاک ناپاک خود مکان انداختن به «مردگان سگان و مخنثان و دزدان مناسب دیدم.»

پس خبری نداریم کجا دفن شد. بنابر عبارت مذکوره فوق آیا وصیتی در این مورد کرده بود؟ افراد خانواده اش کجا سپرد خاکش کردند؟ اطلاعی در دست آنها نیست. به قول شاعر مرثیه گوی معروف هند « چون خاک با خاک آمیخته شد همه چیز خاک است ». الله من باقی هوس.

آثار راجی کولوی:

به ظاهر اخبارالجمال تنها اثر راجی کولوی است که ازو باقی مانده. افراد خانواده اش نسخه این تذکره را با سعی و کاوش بسیار نگهداری کرده اند و حقیقت آنست که نسخه هذا هیچ آسیب ندیده و سالم است. و اگر او غیر از اخبارالجمال آثار دیگری می داشت مطمئنم که آنها در دست ایشان محفوظ می مانده بود. پس ظن قوی است راجی کولوی تالیف و تصنیف دیگری نداشت.

تذکره اخبارالجمال

سبب تالیف:

مؤلف با خانواده صوفیای کول تعلق داشت و چنانکه خودش اظهار کرده است از صغر سن به علم و ادب و عرفان و تصوف علاقه ای زیادی پیدا کرده بود. پدرش یار محمد و جد او که راجی محمد را بسیار دوست داشت سعی کردند که او با علوم های مختلف آشنایی پیدا کند. از همین علت بود که از بچگی او را

به شهرها و قصبه‌های مختلف برای درس خواندن پیش علما و ادبای معروف آنزمان به شهرهای مختلف می‌فرستادند. تحصیل علوم عقول و نقول وی در وطن خود کول شروع شد و در جاهای مختلف که نزدیکی کول بودند مثل خورجه و میرته و آگره و سکندره راؤ و هاپور و غیره ادامه داشت. در ضمن، باید توجه خوانندگان گرامی را به این نکته مهم منعطف کنیم که تذکره حاضر شاهد آنست که در آن روزگار قصبه‌های کوچک و شهرهای غیر معروف هند هم مراکز علم و ادب و عرفان و زبان فارسی بودند.

چون راجی محمد چشم به جهان کشود دید که خانواده او در محیط عرفان و تصوّف و عبادت و عشق خداوندی شناوری می‌کرد و احوال و اعمال و اقوال ایشان نشانگر آن میراث فرهنگی بود که سرچشمه‌اش بزرگواران خانواده او مثل حضرت شیخ جمال شمس‌العارفین و حضرت شیخ نظام‌الدین ابوالموید بوده اند. طبیعی بود او از همان کودکی از آن دریای کرامت و عرفان که در خانواده او سرازیر بود طعمه‌ای بچشد و بذر محبت صوفیای کرام و عرفای عظام در قلب وی جاگزین شود. می‌نویسد:

«بدانکه طایفه اولیا عاشقان و معشوقان اله و محبان و محبوبان خداست چنانکه اشاره قوله تعالی: « یحبّهم و یحبّونه» موجب بشارت است که نزدیک ارباب حقیقت محبت حق قدیم است و محبت بنده حادث»

چون تجلی کرد اوصاف قدیم پس بسوزد وصف حادث را گلیم توضیح میدهد که این طایفه بحر حقایق است و به برکت قدم ایشان از خلایق دفع بلا است. چنانچه در کشف‌المحجوب نوشته که خداوند تعالی هرگز زمین را بی حجت ندارد و هرگز این امت را بی ولی نگذارد. پس بعد از انبیا بهترین مخلوقات اولیا اند. عبدالله مغربی می‌فرماید که «درویشان امینان خدا اند بر بندگان و به برکت ایشان بلا از خلق مقطع می‌شود.»

او عقیده داشت صفای باطن و قوتی قلبی چندان باید که ز نگار سینه که به غل و غش و حسد و کینه آلوده باشد به قوت باطنی پاک گردد. او خود را در

صف نعال درویشان و صوفیا می‌پندارد که اصلاً لیاقت کفش برداری آنها هم ندارد تا چه رسد به رقم کردن احوال و اوصاف ایشان. در این ضمن از سلطان ابراهیم ادهم سخن می‌گوید که فرمودند شبی در خواب دیدم که فرشته طوماری به دست داشت و چیزی می‌نوشت. پرسیدم چه می‌نویسی؟ گفت نام دوستان خدا. گفتم نام من نوشتی؟ گفت نه. گفتم من از ایشان نیم لیکن دوست دوستان ایشانم و ایشان را دوست دارم.

محمد راجی خود را چاکر چاکران ایشان می‌پندارد و «از شرمساری کردار بیشمار ناملاطم خود خیال را چه مجال و توانائی که بنده عاصی را از زمره آنها به‌شمار آرد». اما می‌گوید چون بهر حال محبت ایشان که موجب سعادت دارین و سرخروئی کونین است به حال خود شامل دانسته برای رقم کردن احوال آن طایفه برگزیده خود را آماده ساخت. اشتغال و ارتکاز با «اطوار و ذکر رسل و اولیاء خلائق آفریدگار و زیارت مزارات و ملازمت صلحات ثقاء» او را تشویق کرد به جمع آوری و تلاش و تحقیق و ترتیب احوال و اعمال و آثار و کرامات و اقوال بزرگوران دین و صوفیای مبین:

«به دریافت احوال و استبصار سیرت اعمال و اقوال آنها از حضرت آدم علیه السلام تا زمانه حال بالاستفسار به کتب سلف و به شرف لزوم و اتصال به قدوم فحال دیار به تکرار و اکتثار اشتغال می‌نمود.»
پس راجی محمد با سعی مسلسل و کاوش متداوم احوال و آثار رجال دینی و عرفانی را از کتب معتبر و ماخذهای عمده به دست آورد و ترتیب داد چون در صدد آن بود که یک تذکره صوفیا و عرفا و ائمه و اولیا را برای نسل‌های آینده در پی خود بگذارد تا آنها سلسله تصوف و عرفان را که خانواده شان مهمم و متولی آن بود پاینده نگاه دارند و برای خود مؤلف وسیله‌ی باشد برای نجات و بهبودی فی الدارین:

«از کتب معتبره استنباط و انتخاب نموده به نظم ترتیب سلسله‌های اولیا منظم و مرتب ساخته به اختیار اختصار نسخه تالیف قصار به

اثبات و استقرار رسانید که طالب به قدر سعی به احضار مطالب و اظهار مقاصد خبردار و کامگار گردیده شاید که گاهی لیل و نهار در باب مؤلف امیدوار به دعاء الاخیار که وسیله نجات و ثمره حیات است اذکار و انحضار آرد»

علاوه بر این هدف عمده دیگر راجی محمد این بود که در این تذکره احوال و اوصاف جد بزرگوار خود حضرت مخدوم شاه جمال شمس العارفین کولوی نبیره حضرت شیخ نظام الدین ابوالموید و اولاد و احفاد ایشان را درج نماید و تاحدی که در دسترس وی باشد اطلاعات در باره آنان جمع کرده به ضبط تحریر بیاورد. می گوید که چون بر مزار ایشان شب و روز «ازدحام علی الدوام قرار دارند» و از ابتدای مدت تا حال مرجع خلائق بوده است و از ابتدای حال تا امروز اولاد و خانواده ایشان در نواح کول به افتخار نسب و حسب نهایت ممتاز و آشکار اند، پس بنابر آن:

«مستلزم دانسته خواستم که در این نسخه احوال و اوصاف و انساب قطب الاقطاب زبده الواصلین حضرت مخدوم شمس العارفین کولوی... و اولاد ایشان به قدر دریافت واضح نموده به ضبطی در آرد»

زمان تالیف:

سال آغاز: طبق مقدمه مؤلف او نسخه اخبار الجمال را در سال هزار و چهل و هفت هجری شروع کرد:

به سال هزار و صد و چهل و هفت به آغاز این نسخه ترقیم رفت می نویسد که «سالها سال عمر به ارقام ذکر و فکر و دریافت احوال و قیل و قال و مقال ایشان مصروف ساخت و ترتیب نسخه درخواست.»

بدون هیچ مبالغه، واقعاً مؤلف زحمت بسیار کشیده با دقت و پی گیری اطلاعات معتبر و کافی درباره صوفیای کرام جمع کرده و بهرشته تحریر در آورده است.

سال اتمام: او بیش از شش سال برای تحقیق و گردآوری و ترتیب مطالب این تذکره صرف نمود. به قول مؤلف تذکره اخبارالجمال در عهد محمد شاه بادشاه در سال هزار و یک صد و پنجاه سه به اتمام رسید:

«و در عهد محمد شاه بادشاه ابن جهان شاه ابن شاه عالم بادشاه ابن اورنگ زیب عالم گیر بادشاه غازی سلاطین هندوستان از اولاد امیر تیمور صاحبقران گورکانی این نسخه تالیف به کمک کتابها که اسامی آنها نوشته آید ارقام و انصرام گردید.»

جای دیگر تفصیلات بیشتر می نویسد: «به روز سه شنبه غره ربیع الاول سال یکهزار و یکصد و پنجاه و سه هجری به اتمام و کمال رسید و در خاطر

راجی محمد مؤلف نسخه دو بیت پدیدید:
 پنجه و سه بر هزار و صد به سال ختم شد این نسخه اخبارالجمال
 مشتمل شجره نسب و حسب جمال گشت لقبش نیز اشجارالجمال

اسم کتاب:

چنان که توضیح داده شد یکی از اهداف راجی کولوی در تالیف تذکره ترقیم احوال با شجره خانواده حضرت شیخ شمس العارفین جمال کولوی بوده است بنابر این در مقدمه تشریح می دهد که در انتخاب اسم تذکره این هر دو نکته را رعایت کرده است:

« چون از مشیت حضرت ذی الجلال و تصدق پیغمبر لایزال و توجه جماعه اولیای عالی احوال این نسخه متضمن به اخبار شجره های نسب و حسب حضرت مخدوم شیخ جمال کولوی و

انسال آن بود، بنابر این نسخه مذکور مسمی به «اخبارالجمال» و ملقب
به اشجارالجمال گردید.»

مکرر می گوید:

«از ترقیم آن تصریح و ترتیب اسماء اجداد شجره حسب که عبارت
از پیران است و هم از اجداد شجره نسب قطب الاقطاب حضرت
شیخ جمال شمس العارفین کولوی به وضوح و انفصال رسید. بناءً
علیه نسخه مذکوره موسوم به اسم اشجارالجمال گردید و به
خاطرم اخبارالجمال نیز گزید. الهی بفضله باید بخشید.»

راجی محمد در چهار بیت زیر اسم تذکره و تاریخ اتمامش را بیان می کند:

پنجه و سه بر هزار و صد به سال	ختم شد این نسخه اخبارالجمال
مشمول شجره نسب و حسب جمال	گشت لقبش نیز اشجارالجمال
گل مقصود ماروی جمال است	زهی مطلوب ما کوی جمال است
گر آبی در حریم روضه او	جمال اندر جمال اندر جمال است

ماخذ و منابع:

مؤلف با دقت و تلاش هرچه تمامتر کتب معتبر و مأخذ و منابع عمده را در تالیف تذکره به کار برده و بآن استناد کرده است. بعضی از آنها بقرار زیر است:
کتب تفاسیر: تفسیر کبیر امام فخرالدین رازی، جامع البیان، درر منثور مولانا جلال الدین سیوطی، قصص الانبیا.

کتب احادیث: جامع صغیر، مفاتیح، مشکوٰۃ، اسماء الرجال، صحاح ستّه، طبقات حنفیه، فتاوی ابراهیم شاهی و...

کتب تواریخ: طبری، تاج المآثر، طبقات ناصری، تاریخ علائی فیروز شاهی، تاریخ گزیده، زبده التواریخ، حبیب السیر، طبقات اکبری، تاریخ بدایونی، تاریخ فرشته، هفت اقلیم، بحر الانساب...

از کتاب‌های نامبرده کاملاً آشکار می‌شود مؤلف تعداد زیادی از کتب تاریخ معروف و معتبر آندوره را مورد استفاده قرار داده است.

کتب ملفوظات: سراج السالکین، کشف المحجوب، تذکره الاولیا، فتوحات مکی، عروه الوثقی، عجائب البلدان، نفحات الانس، انیس الارواح، راحت القلوب، اسرار الاولیا، فوائد الفواد، خیر المجالس، سیر العارفین، اخبار الاخیار، سفرنامه مخدوم جهانیان، گلزار ابرار، دیوان نعمت الله ولی و....

پوتی های هندوان (منابع هندوان): راجی محمد نه فقط کتب دینی و عرفانی و تاریخی مسلمانها را بررسی می‌کند و به‌طور مأخذ و منابع به‌کار می‌برد، او با کتب هندوان مثل مهبارتا و پوتی‌های سیورها و اچارنگ بهگوتی وغیره هم آشنایی داشت و آن‌ها را هم مورد استفاده قرار داده است.

محتویات:

اخبار الجمال مشتمل است بر احوال انبیا و اولیا و عرفا و صوفیا و تذکره افکار و احوال و آثار و کرامات ایشان و استبصار سیرت اعمال آنها از حضرت آدم تا زمانه خود مؤلف چنانکه اظهار می‌دارد: «بالاستفسار به کتب سلف و به

شرف لزوم و اتصال به قدوم فحال دیار به تکرار و اکتثار و اقتباس خال خال از داستانهای کتب طوال به ضبط آوردن افکار و تحریر و تقریب و خیال و خصال آنها و شمه استبشار تعریف و صفات و تاریخ تعداد وفات و مقابر متبرکات ایشان».

مؤلف تذکره را با « ذکر خلائق پیشین » شروع می کند و تحت این عنوان اول احوال پیغمبران سلف مثل آدم و شیث و نوح و ابراهیم و غیره درج می کند. بعد از آن احوال حضرت محمد صلی الله علیه و سلم و اولاد و امجاد ایشان و صحابه کرام بیان می کند. او تذکره را به ابواب و فصول منقسم نکرده فقط ترتیب سلسله های مختلف صوفیا را در نظر داشته است. از ذکر چهار پیر و چهارده خانواده و دوازده سلسله های معروف دیگر که از آن سلسله ماخوذ و مستخرج اند شروع می کند و در ضمن آن سلسله احوال و افکار و اقوال صوفیا و عرفای معروف و معتبر آن سلسله را نقل می نماید. مثلاً تحت سلسله قادریه احوال شیخ معروف کرخی و سرب سقطنی و جنید بغدادی و عبدالقادر جیلانی تا ابو نصر موسی و غیره بیان می کند و ذکر بعضی از متوسلان و «خواجه های بزرگوار» آن سلسله مثل شیخ ابو یزید بسطامی، ابوالحسن خرقانی، خواجه بهاءالدین نقشبند، عبدالرحمن جامی و غیره می نویسد.

زیر سلسله چشتیه اقوال مشایخ و عرفای سلسله چشت را به تحریر می آورد مثل خواجه عبدالواحد بن زید، خواجه مودود چشتی، عثمان هارونی، حضرت خواجه معین الدین چشتی، حمیدالدین ناگوری، فریدالدین گنج شکر، سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا، امیر خسرو و غیره. در میان سلسله فردوسی ذکر شیخ احمد غزالی و شیخ نجم الدین کبری و جلال الدین رومی و سلطان ولد و شاه نعمت الله کرمانی و غیره می آورد.

بیان سلسله سهروردیه مشتمل است بر احوال شیخ احمد اسود دینوری، شهاب الدین سهروردی، حمیدالدین ناگوری، بهاءالدین زکریا ملتانی، مخدوم جهانیان و غیره.

او بیان مشایخ سلسله شیخ ابوسعید ابوالخیر را به سه جهات تقسیم کرده است: در جهت اول شقیق بلخی و غیره، در جهت دویم شیخ ابو سعید ابی الخیر و غیره و در جهت سوم علاوه بر ابو عبدالله شیخ احمد جام، ابو عبدالرحمن سلمی و غیره احوال صوفیای خانواده خود را هم شامل کرده است مثل جد امجدش شیخ ابوالموید نظام الدین، شیخ جمال شمس العارفین، راجی شیخ جیون، راجی شیخ کمّن، راجی شیخ یار محمد (جدّ مولف)، راجی شیخ عالم (برادر مولف)، راجی محمد کولوی مولف این تذکره مع ذکر اولاد و غیره.

علاوه بر احوال صوفیا، تذکره اخبارالجمال اطلاعات زیادی درباره وقایع تاریخی و اشخاص و افراد مهم آندوره راهم در بر میدارد. راجی محمد با توجه و دقت نظری یک مورخ باهوش اوضاع و وقایع آن دوره را در اثر خود نگاشته و برای نسل‌های آینده حفظ کرده است. از تذکره‌اش روشن است او مسافرت‌های بسیار کرده و مسئولیت‌های مختلف اداری و دولتی را به عهده داشته است. روابط او با علما، امراء، قضاة، خطیبان، صوفیا و عرفا در قصبه کول و شهر دهلی مولف را قدرت آن بخشید که او با اوضاع و احوال و اشخاص و افراد مختلف آشنایی پیدا کند و علاوه بر اطلاعاتی که تعلق با زمان خود مولف دارد و او شاهد عمده ای وقایع آن بچشم خود بوده است، از آشنایان و دوستان و هم پیشگان هم اطلاعات مفصل و معتبر به دستش می‌رساند. نیز او از مآخذ و منابع متنوع و معتبر و کتب تاریخ و تذکره و ملفوظات و احادیث استفاده خاصی نموده است. از همین سبب است که تذکره اخبارالجمال اطلاعات زیادی از تاریخ و فرهنگ هند را در بر می‌دارد.

ارزش و اهمیت اخبار الجمال:

تذکره حاضر از جهات گوناگون حائز اهمیت فوق‌العاده می‌باشد:

اطلاعات سودمند و دامنه دار راجع به تصوف و اهل تصوف:

مولف خود به یک خانواده قدیم و نام بر آورده صوفیا تعلق داشت و

عشق و ارادت فوق العاده با عرفا و درویشان داشته است. تذکره او تبلور محبت و مودت او به این طایفه منتخب و عاشقان صاحب دل است که همه عمر شان را به طلب دوست و کسب معرفت صرف نمودند و با خلق خدا راه رسمی داشتند که گویا پادشاهان و حکمرانان اقلیم قلوب شان بودند. دست تهی داشتند و قلب غنی چنانکه ابو سعید ابی الخیر می گوید که کسی از او پرسید عرفان چیست؟ فرمود آنکه آنچه در دل داری بنهی و آنچه در دست داری بدهی. اخلاق صمیمانه که راجی کولوی به این بزرگواران داشت او را وادار کرده که احوال و افکار آنان را با کیفیت و عقیدت تمام نقل می نماید. چنانکه گفته شد با ذکر پیغامبران و صحابه و ائمه و چهار پیر و چهارده خانواده و دوازده سلسله صوفی دیگر که مستخرج و منسوب به آنها است تذکره اش را شروع می کند. اول در یک منظومه مسلسل و ترتیب وار احوال آنها بالاجمال بیان می کند:

بعد حمد خالق هر دو جهان ذات پاکش پاک از کون و مکان
می کنم بر تو بیان چار پیر پنج و نه از خانواده یاد گیر
تحت اسامی خانواده مختلف صوفیا سلسله انتساب آن و اول کسی که
پیر آن سلسله بود و ویژگی های آن سلسه و عرفای معروف آن و کرامت و
احوالی که به ایشان منسوب است تشریح داده است مثلاً:

بیان خانواده عجمیه:

اول از نه خانواده عجمیان	کز حبیب این خانواده شد عیان
عجمیان باشند اندر کره و غار	روزو شب بانفس خود در کارزار
جز به قدر احتیاج از روزگار	بر خود از دنیا نکردی اختیار

بیان خاندان طیفوریه:

بشنو از من این که از طیفوریان	کین گروه از با یزید آمد عیان
نام او طیفور سلطان عارفین	اعتقاد اهل معنی این چنین
صد ده و سه شیخ را دریافته	از همه کس نعمتی دین خواسته

چار کس ز آن خرقة ای می یافتند   رشته دین را از او می یافتند
بیان خانواده کرخیان:

باز می گویم ترا از کرخیان   شد ز کرخ این سلسله اندر جهان
کرخ نام موضع است ای جان جان   مولد معروف کرخی هست آن

بیان خانواده سقطیان:
بار دیگر می شنو از سقطیان   کز سری این خانواده شد عیان
صایم الدهر اند اکثر این گروه   ماندن ایشان در بیابان و به کوه

بیان خانواده فردوسیان:
می کنم فردوسیان را من بیان   کان ز نجم الدین کبری شد عیان
پیر وقتش بو نجیب نامدار   بو نجیب را ز بغدادی شمار

خانواده چشتیه:
می کنم ای خواجه با تو این بیان   از حقیقت های اهل چشتیان

همینطور با ابیات مسلسل سلسله های مختلف را بیان می کند گویا می خواهد خواننده قبل از بر رسی احوال صوفیا با سلسله های مختلف، آغاز و سر آن سلسله، اشخاص معروف آن و با عقاید عمده آن آشنایی پیدا کند.

راجی کولوی مدارس فکر صوفیا را اول به «خانواده» و بعداً به «سلسله ها» که مستخرج از آن خانواده ها می باشد منقسم کرده است. به قول او خانواده چهارده است و سلسله ها دوازده و در بیان هر یکی از آنها ابیات نغز و جالب گفته است. سلسله اول قادریه، و دوازدهم قلندریه است. در ذکر سلسله نهم که صفویه است می نویسد:

خانواده صفویه تاسع اظهر است   در خراسان و عراق اشهر است
شیخ صفی الدین اسحاق اردبیل   منشاء این سلسله والا طفیل

در باره سلسله یازدهم که ساداتیه می باشد می گوید:
سلسله احدی عشر سادات دان   واسطه آن می شود هم ذات شان

در لطایف اشرفی نکته جلی است   منشا جمله صوفیه حضرت علی است
 اشرف الشّهدا امام حضرت حسین   هم طریقت هم خلافت رتبتین
 دربارهٔ مریدان و مشائخ و انتساب مریدان به مشایخ چنان تشریح می‌دهد
 که انتساب مریدان به مشائخ به سه نوع است. یکی از طریق خرّقه، دوم به تلقین و
 سوم به محبت و خدمت و تادب و مودّت به آن. خرّقه هم دو نوع دارد- خرّقه
 ارادت که آن فقط با یک شیخ گرفتن روا است. دوم خرّقه تبرّک و آن به طور
 تبرّک با مشایخ بیشتر از یک گرفتن هم روا می‌باشد. در یک بیت به تاریخ تمام
 کردن «وصف امامین» اشاره می‌کند:

ز هجرت هزار و صد و چهل و هشت   که ترقیم وصف امامین گشت

حقیقت آنست که تذکره اخبارالجمال یک ماخذ بسیار پر ارزش برای آشنایی
 با احوال و افکار صوفیای هند و ایران می‌باشد. او از مشایخ و معارف و مریدان
 صاحبان سلسله های مختلف و عارفان برگزیده و کرامات واقوال و اعمال و عشق
 و ارادت و طلب معرفت و علم قرآن و تفسیر و عجز و درویشی آنان سخن
 می‌گوید. از ابوسعید ابوالخیر نقل می‌کند که دربارهٔ پیر خود ابوالفضل بن حسن
 سرخسی می‌گوید که شبی در خدمت او بودم. به من فرمود چیزی از قرآن بخوان
 ابو سعید می‌گوید این آیه را خواندم «یحبهم و یحبونه». ابوالفضل سرخسی شروع
 کرد به تفسیر این آیه و هفت صد و چند وجه گفت بدون تکرار و بدون آنکه
 بعضی به بعضی مشابهت دارد. تا اینکه آفتاب بر آمد و سخن او تمام نشد.

و نیز از اقوال ابوسعید نقل می‌کند. «مردی از وی پرسید خدا را کجا
 جویم؟ فرمودند کجاش جستی که نیافتی؟ چند تا رباعی از ابو سعید ابوالخیر نقل
 کرده است که به قول مؤلف برای مرض و تپ و درد مجرب می‌باشد. یکی از آنها
 که دربارهٔ حلّ مشکلات است نقل می‌شود:

ای آنکه به ملک خویش پاینده توئی   بی چون و چرا
 و از دامن شب صبح نماینده توئی   هر صبح و مسا

کار من بیچاره قوی بسته شده از قفل قضا
بگشای خدایا که گشاینده توئی از دست قضا

راجع به عارف اجل و طالب شوریده‌ی با حال مولانا جلال الدین رومی می‌نویسد که چهار صد طالب علم هر روز برای درس به خدمت او می‌آمدند و «اشعار ایشان سراسر معرفت و تصوف است و فرموده اوست که مرغی که از زمین بپرد اگرچه به آسمان نرسد اما از دام رهایی یابد. همچنین کسی را باید که درویش شود اگر به کمال نرسد اما از بلای دنیا برهد و سبکسار گردد».

درباره شیخ حسن رسن تاب می‌نویسد که مرید سومین قاضی حمید الدین ناگوری اند و در شهر بدایون در هند می‌زیسته است و رسن تابی می‌کرد و به وجه شهرت او برای کشف و کرامات و خرق عادات او را شیخ و شاهی روشن ضمیر نیز می‌گفتند. آتشی که در شهر بدایون شعله ور شد خانه شیخ شاهی را بسوخت و او هم مثل پروانه در آن آتش جان بحق شد و در بدایون مدفون است. او درباره مزارات بسیاری از صوفیا اطلاعات دقیق و معتبر فراهم می‌سازد که برای محققین و پژوهشگران خیلی مهم است. مثلاً درباره مزار پیر علی هجویری می‌نویسد که در میان شهر لاهور است و مزار والد بزرگوار ایشان در غزنین واقع در مسجد محرابش به نسبت مساجد دیگر مائل به سمت جنوب واقع شده است.

احوال شاه نعمت الله کرمانی را مفصل و مشروح نوشته است چون به قول خود راجی کولوی از طرف مادرش به ایشان نسبت داشته است.

مؤلف شجره ارادت اولاد شاه نعمت الله ولی را می‌نویسد و ضمن نقل احوالش شمه ای از تاریخ دکن در هند و گلبرگه و شاهان بهمنی هم بیان کرده است. اشعار شاه نعمت الله نیز نقل کرده است. می‌گوید که در وقت سكرات این بیت لطیف بر زبانش راند:

نعمت الله جان بجانان داد و رفت بر در میخانه مست افتاد و رفت

راجی کولوی نه فقط احوال و افکار صوفیا و عرفای معروف هند و ایران مثل ابوسعید ابوالخیر و شیخ احمد جام و عطار و رومی و جامی و سلطان المشایخ نظام الدین اولیا و خسرو و چراغ دهلی وغیره تحت سلسله‌های مختلف که آنان منسوب به آن بودند می‌نویسد، یکی از اهداف عمده‌اش نقل حال صوفیان هند که زیاد معروف نبودند و متعلق به دیه‌ها و قصبه‌ها و شهرهای و کوچک هند بوده اند بنویسد. او با دقت و تفحص بسیار احوال آنان را جمع آوری کرده با حواله‌های معتبر در تذکره خود درج کرده است. به‌طور مثال کول و بلندشهر و پلکهنه که یک قصبه بسیار کوچک است در نزدیکی کول و پلول و خورجه و جلالی و نانؤ و سکندره راو و جهاجهر و جلیسر وغیره. عدّه ای زیادی از این قصبه‌ها و شهرها هنوز هم وجود دارد اما متأسفانه علاوه بر مغازه‌های جور و ناجور و خیابانهای پر از خاک و سر و صدا و هیا و هو خبری از آن عالم گم گشته در آن پیدا نیست. گویا به‌زبان حال می‌گویند:

از نوحه جغد الحق مائیم به‌درد سر   از دیده گلابی کن درد سر ما بنشان

باید سپاس گزار باشیم از مؤلف اخبارالجمال که به آن روزهای طلائی این قصبه‌ها و شهرها توجه ما را جلب می‌کند و در تذکره‌اش نام نیک رفتگان را زنده می‌سازد. بطور تبرک مثال چند تا ازین را در زیر یاد آور می‌شویم:

«شیخ عبد الله بهتی - از بغداد به هندوستان آمد و در موضع بهته که در نواح دهلی است سکونت ورزید. از خوارق او مشهور است که اگر دزدی می‌خواست به قصبه بهته بیاید نابینا می‌شد و از آفت دزدی همه ساکنان آل موضع محفوظ بودند. مدت عمر ایشان از صد سال تجاوز کرد و در سنه یکهزار و سی و هفت یا هشت هجری وفات یافت و قبرش در موضع بهته است.»

«سید غازی بن سید گهاسی در قصبه کول سکونت داشتند اما بعضی از اولاد او به قصبه جلیسر رفتند مثل میر محمد شاه و حافظ عظمت الله وغیره و در آنجا شهرت دارند.»

« **میر جعفر شاعر** به تخلص روحی، در قصبه رنیرپور نواح لاکنؤ توطن اختیار کردند و معروف بودند »

همینطور عدّه‌ای زیادی از صوفیا و عرفا را که در دیه‌ها و قصبه‌های کوچک هند زیست می‌کردند متعارف می‌کند و شمه‌ای از اقوال و شجره‌حسب و نسب و سلسله‌ایشان و اقوال و کرامات ایشان را درج می‌کند. و اگر شاعر بود چند تا بیت هم نقل می‌نماید.

صوفیای کول ملقب به راجی:

البته چنانکه گفته شد علت غایی تالیف تذکره اخبارالجمال معرفی و نقل احوال صوفیای سلسله شاه شیخ جمال بوده که اغلب ایشان به خانواده خود مؤلف تعلق می‌داشتند. پس او با توجه و دقت نظری و اردات بسیار اذکار و اقوال ایشان را به‌رشته تحریر آورده برای انسال آینده خانواده خود و همینطور برای ما خوانندگان می‌گذاشته است. از شیخ نظام‌الدین ابوالمؤید که همراه با شیخ سید نورالدین از غزنین به هند آمده بودند شروع می‌کند و با ذکر اولاد خود به اتمام می‌رساند. احوال تقریباً چهل تن از صوفیای کول که از خانواده شاه جمال بودند در این تذکره شامل است. اغلب ایشان قبل از اسم خود نسبت و لقب « راجی » را به‌کار برده اند. مؤلف توضیح داده است چطور آن لقب جزو اول اسمی صوفیای خانواده‌اش گردید. به قول او پدر شیخ شاه جمال الدین از جد مادر خود این نسبت را دریافت و چون بی بی ساران خواهر حقیقی سیدالسادات میر نورالدین مبارک غزنوی بود که به ده واسطه از اولاد زید شهید بن امام زین العابدین بن امام حسین است و سید نورالدین مبارک خلیفه و خواهرزاده شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی است بدین طریق بی بی ساران نیز خواهرزاده حضرت شهاب الدین سهروردی می‌باشد. پس چون شیخ جلال الدین ابن حضرت مخدوم شیخ جمال ابن شیخ عبدالله ابن شیخ نظام الدین ابوالمؤید از قصبه کول به قصبه مانک پور تشریف بردند با همشیره راجی حامد شاه بن راجی محمد شاه بن سید

شهاب الدین مثنیٰ بن سید حسام‌الدین بن سید شهاب الدین گردیزی که از هفت واسطه در اولاد حضرت امام علی نقی است ازدواج فرمود. از ایشان پسری تولد شد که شیخ جیون اسم گذاشته، بیت از مؤلف درین مورد:

جلال‌الدین که بد زو شیخ جیون که راجی لقب او بر اسم روشن

می‌گوید به تفوّل سید جلال مخدوم جهانیان بر انسال سید شهاب‌الدین گردیزی مذکور در مانکپور لقب «راجی» قیام و قرار یافت. شیخ جیون چون نبیره مخدوم شاه جمال که خواهر زاده راجی حامد شاه است پس بطور ارث از خانواده مادرش ملقب و مسمی به «راجی» شد.

چو راجی شیخ جیون خوش نسب داشت ز جدّ مادری راجی لقب داشت

می‌گوید «در اولاد راجی شیخ جیون سگان قصبه کول و پلکهنه و نانون و پرگنه جلالی هنوز لقب راجی بر اسم هر یکی بحال و برقرار است چنانچه الحال سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و یک هجری است فرمان املاک به مهر سلطان سکندر بن سلطان بهلول لودی که حساب تحریرش مدت دو صد سال و چهل سال باشد به نام اولاد راجی شیخ جیون به دستی دارم. آن فرمان چهره هر کسی و نام سه یشت ملقب به لقب راجی مرقوم‌اند کسی که اعتبار ندارد بیاید که در نگاهش دارم. علاوه بر این قربت و اتصال مذکور و لقب راجی از ارث ننیهای مروّح و منظور است از ابتدا تا حال سیدی سندی میر غلام حسین و زین العابدین ابناء میر غلام محمد و غلام علی انسال حضرت امیر محمد ماه بهرائچی به استماع اخبار متواتر از آبای بزرگوار خود محرم و خبردارند که تا همچو اسلاف خود بالا استقلال بر آن مقرر و مقال دارند.»

به قول افراد خانواده شیخ شاه جمال مقیم علیگر لقب «راجی» ناشی از آنست که صوفیای این خانواده نسبت و سلسله ارادت خود شان را با یکی از اصحاب پیغمبر با اسم رجا بن ثابت استوار می‌کردند.

چنانکه عرض کردیم احوال چهل تن از صوفیای کول و خانواده شاه جمال در این تذکره دستیاب می‌شود. اقتباس مختصر از بعضی آنها در زیر نقل می‌شود:

راجی شیخ تاج الدین قدس سره ابن راجی شیخ جیون مرید پدر و جد بزرگوار خود بوده، اهل ابرار بودند و کشف و کرامات و خرق عادات از ایشان نیز بوقوع رسیده اند. قبرش در روضه جد بزرگوار خود منخوم شیخ جمال بیرون محجر به اخبار استقرار است.

راجی شیخ خجمله قدس سره ابن خواجه لهره ابن راجی شیخ جمال الدین ابن راجی شیخ جیون مذکور نسبت ارادت آبائی خود داشته اهل کشف و کرامات و خرق عادات بودند.

شیخ مداری پسر سیوم شیخ عبدالصمد نمازی و ریاضی به نادرای اوقات گذاری داشت که تا اکثر درجه معراج الفقراء لیلۃ الفاقه را دریافت و به عمر هفتاد و هفت سال رسیده بود که بعد روز سیوم برادر خود شیخ کمن مرحوم به اول شب یکشنبه شانزدهم رمضان سنه یکهزار و یکصد و بست و دو هجری به جنت ساخت و قبر ایشان به شرقی پائین چبوتره قبر شیخ کمن ساخت و الحال از تمامی انسال ایشان شیخ کبیر بن شیخ مداری مع محمد یوسف برخورداری خود و عبدالصمد بن حمزه بن شیخ مداری مذکور هر سه کس در جماعه برادری به وسیله الفقر فخری عمر گذاری دارند که حضرت باری به رزق یاری کند تا جاری باشد.

یکی از ویژگی‌های تذکره اخبارالجمال قدرت و تبخر فوق‌العاده مؤلف بر انساب و شجره‌های صوفیا و اشخاص و افراد مختلف می‌باشد. او سلسله‌های دراز و پیچیده شجره‌ها و انساب را که بعضی اوقات حاوی بر یک صفحه یا بیشتر می‌باشد نقل می‌کند. این نه فقط نشانه ایست بارز از ذهن دراک و حافظه فوق‌العاده مؤلف، بلکه ضامن بر اعتبار و ارزش محتویات تذکره او هم هست.

اطلاعات تاریخی:

اخبارالجمال نه فقط یک تذکره بسیار پر ارزش صوفیا است، اهمیت آن به طور یک ماخذ معتبر و مهم تاریخی هم مسلم است.

(According to "Aligarh Historical Survey") «طبق علیگر دسترکت هستاریکل سروی»:

"The significance of the book for local history cannot be over emphasized. Various important officials and persons of Aligarh, otherwise un-traceable from any other source have been identified from its pages. Similarly, various extinct tombs and buildings have been located through the information provided by this book. He speaks of there being nearly one thousands graves and tombs around the city of Koel. He, has however actually mentioned only two hundred and fifty of these".

باید در نظر داشته باشیم اخبارالجمال نه فقط احوال و افکار صوفیان هند و ایران را در بر می دارد، حقیقت آنست که این تذکره یک ماخذ بسیار معتبر تاریخی بشمار میرود. مؤلف تذکره مثل یک مورخ نخبه با تلاش و تفحص و دقت نظری هرچه تمامتر اوضاع و وقایع سیاسی و تاریخی و فرهنگی آن دوره را ضمن احوال صوفیا و عرفای آن زمان درج کرده است. چنانکه می دانیم راجی کولوی در زمان گورکانیان اواخر مسئولیت های مختلف دولتی را به عهده می داشت. او نرخ نویس غله درکول و محتسب و خطیب شهر بود، مسافرت های بسیار نمود، سالهای زیادی از عمر خود را در دهلی که پایتخت شاهان مغول بود سپری کرده و با امرا و عهده داران مختلف دولت روابط خاصی داشت. همه این باعث شد که راجی با اوضاع و احوال آن دوره آشنایی زیادی پیدا کرد و اطلاعات معتبر به دست آورد. او بعضی از این وقایع و امور دولتی را به چشم خود ملاحظه کرده بود. پس تذکره اخبارالجمال مخزن عمده ای اطلاعات تاریخی و فرهنگی و سیاسی و اقتصادی هند می باشد و شایسته آنست که در ماخذ عمده تاریخ شمرده شود. مخصوصاً درباره قلعه کول و علاقه کول و اوضاع اقتصادی و فرهنگی و

مشاهیر آن منطقه و فتح کول در زمان قطب الدین ایبک و غیره اخبار الجمال یک منبع بسیار پر ارزش می باشد.

فقط چند تا مثال از اطلاعات تاریخی مهم که در این تذکره بدست می آید در زیر متذکر می شویم:

مقدمه اخبار الجمال یک ماخذ عمدۀ است برای آشنایی با تاریخ زمان غوری ها و سلطان معزالدین محمد سام عرف شهاب الدین غوری و تسخیر دهلی از دست او و فتح قلعه کول و منطقه کول از قطب الدین ایبک. راجی محمد کولوی با دقت هرچه تمام تر واقعات آن دوره فتوحات سلاطین دهلی که همزمان با آمدن اجدادش به هند بود در مقدمه بیان می کند:

«چون سلطان معزالدین محمد سام عرف شهاب الدین غوری با لشکر یکصد و بیست هزار سوار در سنه ثمان و ثمانین و خمسّمائة من هجرة النبویه بعد از شکست سال گذشته از غزنین مراجعت نموده باز به هندوستان رسیده بر همان موضع تراوری کنار آب سرسوتی که هفت گروهی تھانیسر و میدان محاربه سابق بود با راجه پتھوره والی اجمیر و کهنده رای بهادر برادر راجه مذکور والی دهلی قوم راجپوت چوهان که سیصد سوار و سه هزار فیل در آن معرکه همراهی داشتند جنگ نموده ظفر یافته کهنده رای مذکور را در جنگ کشته و پتھوره گرفتار را به قتل رسانید و خود در اجمیر تشریف برده.»

او توضیح می دهد که پس از پیروزی در جنگ شهاب الدین غوری غلام خود قطب الدین ایبک را در قصبه کھرام که هفتاد گروه از دهلی واقع بود به طور جای نشین خود گذاشت و خود به کوه های سوالک که در شمال هندوستان است مهاجرت کرد. به قول مؤلف پس از محمود غزنوی و حمله وی به هند که منتج بر غلبه اسلام شده بود این بار دوم بود که اسلام در هندوستان پا نهاد و بیخ و بن گرفت. قطب الدین در همان سال قلعه میرته و دهلی را از تصرف خویشان پتھوره

و کهنده رای بر آورد. در سنه ۵۸۹ او رود جمنا را عبور کرده قلعه کول را به تصرف خود در آورد، چنانکه حسن نظامی در تالیف معروف خویش تاج المآثر که تاریخ همزمان با سلطان معزالدین سام می باشد ذکر کرده است. مؤلف قلعه کول را از معتبر ترین و امهات قلاع هند می گوید و توضیح می دهد که «سر بُرج قلعه کول در برج دو پیکر می شود و چشم را آن بصارت نبود که به انتهای برج برسد و هیچ کس نمی توانست با تیز و تگ هم به قلّه آن برود. بیت زیر که به ظاهر از خود مؤلف است در وصف قلعه کول نوشته است:

نه بامش را گزند از ابر و خورشید   نه بومش را نهیب از باد و باران

به قول مؤلف پس از فتح قلعه کول افواج قطب الدین ایبک و امرا و وزرا و لشکریان در قلعه رفتند و اموال و غنائم بی شمار به دست شان آمده. راجی اسپ هایی که از قلعه کول به دست لشکر ایبک رسیده بود چنین بیان کرده است:

«یک هزار اسپ آب سیر، خاک سیر آتش طبع، باد مسیر طایر حرکت، سی مرغ طاقت، غضنفر رگ، آهو تگ که هر یک از آن باد پایان، هیکل پیل دمان و قوت شیر ژیان می نمود» بدیهی است او از مؤلف تاج المآثر استفاده کرده است. چون حسن نظامی هم در وصف اسپانی که از قلعه کول به دست لشکر قطب الدین ایبک افتاده بود می نویسد: «در جستن به کردار مرغ تیز پر بر روی هوا می گذشت و به آسیب گوش سنان آسا آثار خدشه بر روی ماه پیدا می آورد و به سرعت مسیر بر گور و نخچیر راه می بست و قدم سبقت در پیش مسرع چرخ تیز گرد می گذارد و به شرارت سم خاره شکن دیده نجم پرن می سوخت و به قداحه نعل صخره شگاف در دل سنگ و سندان آتش می افروخت و به آسانی بر طریق تنگ و دشوار چون خواب در چشم و راز در دل می رفت.»

به قول مؤلف در همین آوان چون خبر رسید که سلطان شهاب الدین غوری قصد بنارس و قنوج دارد، قطب الدین ایبک از کول به خدمت سلطان

پیوست و صد اسب تازی و دو زنجیر فیل یکی با ساز طلا و یکی با ساز نقره و پنجاه هزار سوار پیشکش سلطان غور می ساخت و سلطان او را با خلعت خاصه سرافراز نمود و پیشرو لشکر خود ساخت. رای جی چند والی قنوج و بنارس با سی صد فیل محاربه نمود اما در حوالی قصبه چندوار و اتاوه شکست یافت. حشم و فیلهای و خزینه بسیار به دست شهاب الدین غوری افتاد. سلطان مذکور پس از فتح قنوج تا به بنارس رفت و تمام آن نواحی را تحت فرمان خود گرفت. چون از آن طرف برگشت طرف قصبه کول آمد و قلعه کول را ملاحظه فرمود و آنرا به حسام الدین اغلبک سپرد. قطب الدین ایبک را جای نشین و نائب خود در هندوستان قرار داد و خود از دهلی قصد غزنین نمود. از اثنای راه آن فیل سفید که از جی چند والی قنوج به دست وی آمده بود برای قطب الدین ایبک که او را فرزند خوانده بود فرستاد.

راجی می نویسد پس از برگشت معزالدین سام به غزنین هندوستان چهارده سال زیر حکومت او بود. در سال ۶۰۲ ه. ق در ماه شعبان او کنار آب نیلاب از دست فدایی نام کوکهر شهادت یافت و بست و دوّم ماه شعبان در غزنین مدفون شد.

تاج المآثر در این مورد مفصّل تر می نویسد:

«خدایگان روی زمین از پشت اسب کیکائی به خرگاه خواب گاهی در آمد... و در چنین وقتی قومی ناپاک دست به کارد بردند و سوی خوابگاه شاهجهان چون ابر و باد دوان و روان گشتند و بر فور صلاح داری و در فراش نوقی را شهید کردند و یک دوتن از آن سه چهار خونخوار سوی شاهجهان دار شتافتند و سبک پنج شش زخم گران بر شهریار اقلیم روان کردند و مرغ روح او پرواز کنان سوی ارواح عشره مبشره شتابان رفت.»

راجی در دو بیت تاریخ شهید شدن سلطان معزالدین سام را نوشته است:

شهادت ملک بحر و بر معزالدین کز ابتدای جهان مثل او نیامد یک
سیوم ز غره شعبان به سال شش صد و دو فتاده در ره غزنین به منزل دمیک

سلطان قطب الدین ایبک روز سه شنبه هیجدهم ذیقعه ششصد و سه بر
تخت دهلی جلوس نمود و در ششصد و هفت در شهر لاهور وقت چوگان بازی
از اسب افتاد و مرد و همانجا مدفون شد. راجی می گوید که روز سوم مرگ او آن
فیل سفید که سلطان معزالدین سام به او داده بود هم مرد.

پس از بیان مرگ قطب الدین ایبک راجی به ذکر آمدن اجداد خود از
غزنین به هندوستان می پردازد. می گوید در همان زمان جد حضرت شیخ جمال
شمس العارفین کولوی، (جد مؤلف) شیخ الاسلام حضرت شیخ نظام الدین
ابوالموید امیر دهلی نبیره حضرت خواجه عبدالرحمن شمس العارفین غزنوی و
خواهرزاده امیر سید نورالدین مبارک غزنوی از غزنین به هند آمدند و در نواحی
دوآب در قلعه کول که به اسم «کول» و «جلالی» معروف بود، سکونت گزیدند و
آن سرزمین را زیب و مرتبت بخشیدند. می نویسد «چشمه فیض با خوارق و
کرامات از مزار شریف ایشان مثل حین حیات جاری است، بلکه تسخیر قلعه
مذکور به برکت قدوم شیخ بود.

حملة نادر در عهد محمد شاه یکی از فاجعه بزرگ آنزمان بود. راجی
کولوی که در آن روزگار در کول زندگی می کرد و به سبب نزدیکی به دهلی به
اوضاع و احوال آن شهر و کیفیت دربار محمد شاه و نفاق باهم امیران و سلطان
وقوف تمام داشت، حملة نادر را نتیجه ظلم و زبردستی سرکشان و منتفی گشتن
از حق پرستی و انصاف می پنداشت. او استیلای افواج نادر به هند و جنگ بین دو
لشکر ایران و هندوستان و هزیمت لشکر محمد شاه و ورود نادر به دهلی و قتل
عام که در دهلی رخ داد بالتصریح بیان می کند:

«درین اوقات چون جماعه هند خود پسند عاری به ذکر حضرت

باری دلبنده حرص و هوا خواب غفلت روا داشت و نفاق اتفاق با

هم امیران و سلطان را نیز تمام آفاق پنداشت که تا آثار حق‌پرستی و انصاف منتفی گشته در هر اطراف به ظلم و زبردستی سرکشان هنگامه برخاست و بعضی عقلای اهل افکار درست اندیش دور بین به جیب کیش به عدم بار دربار آنها خود را گوشه درخواست ناگاه یکایک از مشیت پروردگار اهل داعیه نادر شاه قوم مغول افشار مالک لک سوار از ملک ایران بنا بر تاخت بر هندوستان شتافت».

درباره قتل عام که به امر نادر شاه در دهلی واقع شد می‌نویسد:

«نادر شاه به محمد شاه و جماعه امرای دیگر استیلاء یافت، بعد از آنجا نادر شاه مع هر دو لشکر به دهلی رسیده به روز جمعه نهم ذی الحجّه به ذات خود مع محمد شاه داخل قلعه دهلی گردیده به روز یکشنبه یازدهم ذیحجه سنه الیه بنا بر تقصیر کبیر که از سکن دهلی واقع گشت آنها را به رفع ناموس تمام سه پهر قتل عام ساخت و خانمان سلطان محمد شاه و امیران و سکن و قدمگاه اثناء راه نهیب و تاراج نموده به روز شنبه هفتم صفر سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و دو هجری نادر شاه به رضا و رغبت به عزم وطن خود ایران دهلی را گذاشت».

سپس می‌نویسد «بعد از دو ماه و بست و دو روز از فضل الهی محمد شاه خود را باز دریافت. راجع به وقایع دیگر که در زمان حمله نادر شاه به ظهور آمد اطلاعات کافی دستیاب می‌شود. مثلاً اینکه بخشی الممالک خواجه محمد عاصم یک کرور روپیه مهم سازی صوبه دار بنگاله داخل سرکار بادشاه نمود و در فتنه نادری مابین اندری و کرنال در قتل نادر شاه مجروح گشته به روز چهارشنبه شانزدهم ذیقعد سال ۱۱۵۷ بدرود جهان گفت. مظفر خان و پسر رتن رای پیشکار جدال نمودند.»

برادر مولف هم که منصب دار بود در آن وقت شهادت یافت، می‌نویسد:

«به طریق امانت بیرون کرنال سپرده بود پس از چند ماه از آنجا بر آورده به غربی بیرون قصبه کول در راه روضه حضرت شیخ شاه جمال جد خود مدفون شد».

علاوه برین اخبارالجمال اطلاعات زیادی از اشخاص و افراد طبقه‌های مختلف و عهده داران آن زمان مانند قاضی‌ها، محتسب‌ها، زمین دارها بخشی‌ها، علما و ادبا را هم در بر می‌دارد و کیفیت بناهای قدیم و یادگاری مزارات، ساختمان‌های باستانی، و آثار بجا مانده ای شهر و اطراف کول را بیان می‌کند. اخبارالجمال نه فقط ماخذ عمده تاریخ خانواده‌های معروف و نام آورده کول در آن عهد می‌باشد، در باره فامیل‌های شهرهای نواحی کول مثل سکندرا راو و اترولی و جلیسر و اکبرآباد (آکرا باد فعلی) و چندوسی و تپل و نائو و جلالی و غیرهم اطلاعات وافر و معتبر به دست می‌دهد. طبق دستاویز «بررسی تاریخی منطقه علیگر» برای آشنایی تاریخ محلی منطقه کول ماخذی بهتر از اخبارالجمال در دست نداریم و همینطور برای اطلاعات درباره عده ای از عهده‌داران و اشخاص مهم علیگر اخبارالجمال تنها ماخذی است به ویژه برای آنها که به دوره گورکانیان اواخر تعلق داشتند. بعضی از مزارات و مقابر که نشان شان گم شده بود از وسیله همین نسخه بازیافت شده است.

نیز مؤلف درباره قصبه کول و گرد و نواحش اطلاعاتی بسیار مهم و مفصل به دست آورده در تذکره خود جا داده است: مثل، نواحی کول، مینار کول، سگان قرب و جوار کول، مزارات مشاهیر کول، صاحبان کرامت مارهره، قلعه کول، مسجد جامع کول، سگان کول و غیره.

سزاوار خواهد بود اگر گفته شود اخبارالجمال نباید محض به‌عنوان یک تذکره صوفیا تلقی گردد بلکه مانند یک ماخذ معتبر تاریخ نیز شمرده شود، چون راجی کولوی بسیاری از حقایق نوین و مهم و آگاهی بخش ارزنده برای ما فراهم کرده

است. حقیقت آنست که اخبارالجمال یکی از مآخذهای عمده‌ای تاریخ قرون وسطای هند می‌باشد و مؤلف در لابلائی نگارش احوال صوفیا اطلاعات و معلومات تاریخی را به‌ما رسانیده است. تذکره حاضر از حیث منبع آگاهی‌های تاریخی، اداری و فرهنگی بسیار ارزنده است. مؤلف بیان وقایع صحیحی فراهم کرده است و گاه گاه مسائل و امور اداری را نیز توضیح داده است. به‌علاوه او مزیت داشتن اطلاعات دست اول درباره رویدادهای زمان خود را نیز دارد.

سبک نگارش:

به‌طور عمومی سبک راجی کولوی ساده و بی‌پیرایه است. اما بعضی اوقات کار برد واژه‌های غیر مانوس و جمله‌های دراز و گاهگاه بدون فعل و آوردن زنجیره اسمی و انساب و شجره و درازنویسی عبارت وی را ژولیده و فاقد از جزالت می‌سازد. همینطور او از بعضی لغات استفاده کرده که امروز مفهوم و معنی مختلف دارد. محل استعمال اضافت را هم در بعضی جاها نادیده گرفته است. اشعار و ابیاتی که از آن مؤلف است و در متن تذکره از آن استفاده شده در بعضی جاها ساقط از وزن است و تفاوت بین بحر دو مصراع یک بیت هم به‌چشم می‌خورد.

.....

الآن که با هدایت و توفیق ایزد منان و متعال کار تصحیح و تدوین تذکره اخبارالجمال به پایان رسیده است، لازم می‌داند از همه آنانکه در این مسئولیت خطیر با بنده همکاری کرده اند تشکر بنمایم.

اول شخصی که من مدیون ایشان هستم آقای دکتر محمد احتشام‌الدین شاگرد بنده و استاد زبان فارسی در مرکز تحقیقات فارسی می‌باشند. حقیقت آنست که بدون جان فشانی، دقت نظری و کوشش لامتناهی ایشان تدوین و

تصحیح این نسخه امکان نداشت. پیروزی و کامگاری این پژوهشگر جوان و با سواد را از درگاه خداوندی مسالت می‌نمایم.

وظیفه خود می‌دانم تشکر صمیمانه از افراد خانواده مؤلف تذکره مثل خانم کهکشان خلیل و شوهر ایشان آقای طارق جمال شمسی بنمایم که قدیم‌ترین و اهم نسخه اخبار الجمال را به دست من دادند و اطلاعات معتبر درباره شیخ شاه جمال و خانواده‌اش و زیارت‌گاه شاه جمال به ما ارزانی فرمودند. از مسئولین دولت ایران هم سپاسگزاریم که امکانات برای چاپ این کتاب فراهم ساختند.

کارمندان خانه فرهنگ ایران، دهلی نو و مرکز تحقیقات فارسی که در چاپ این کتاب کمک فرمودند لائق تشکر و سپاسگزاری قرار گیرند.

در آخر به مناسبت عنایاتی که برای چاپ اخبار الجمال از ساحت مبارک رئیس محترم دانشگاه اسلامی علیگر جناب آقای ضمیرالدین شاه نصیب این بنده و مرکز تحقیقات فارسی شد از صمیمیت قلب تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم. بدون توجه ایشان اتمام این کار ممکن نبود.

حتی‌الوسع سعی کرده‌ام تا متن و تدوین منقح و بی غلط از کار در آید. اما برای اشتباهات و اغلاط احتمالی خواستگار معذرت از صاحب نظران و دانشمندان می‌باشم. امید آنکه با دیده اغماض بنگرند.

سپاسگزاری بی نهایت به خدمت آقای دکتر مهر الهی برای لطف بی پایان ایشان که همیشه بر حال ماست.

آذرمیدخت صفوی

* کول / علی گر:

قصه تاریخی و قدیم کول (Koel/ Kol) که امروز به اسم «علی گر» معروف است در کتب تاریخ و روایت اسطوره‌ای هند جای خاصی دارد. در روایت اسطوره «کول» اسم دیوی بود

که به دست بال رام با کمک قبیله‌های «اهیر» آن نواح کشته شد و آن نواحی دو آب زیر حکومت بال رام آمد و او اسم آن را کول نهاد.^۱ جای دیگر ایدون ایتکنسن Edwin Atkinson به روایت قدیم هند اشاره می‌کند که کول را قبیله «دور» که راجپوت بودند در سال ۳۷۲ میلادی بنا نهادند. قلعه قدیم و منهدم شده راجپوتان به اسم «قلعه دور» که در مرکز شهر وجود داشت این حدس را تصدیق می‌کرد.^۲

مورخ معروف هند تهاکور دیش راج می‌نویسد که باشندگان منطقه کمپلیه Kampiliya بعداً به اسم کوئل Koil / Kol شناخته شدند. آنان از منطقه کمپلیه به این نواح آمدند و در جنوب مشرق رودخانه گنگا شهری به اسم «کمپل گره» آباد کردند. بعداً کمپل گره به اسم «کول» معروف شد.^۳ او می‌نویسد قبل از قرن هیجدهم علی گره به اسم «کوئل» یا «کول» شهرت داشت و «کول» اسم قشری یا جایی یا کوهی یا درویشی یا دیوی بوده باشد. آن یک منطقه ای سرسبز و پر از درخت و آب بود.

هنگام ورود مسلمانان و محمود غزنوی به هند «کول» در دست راجپوتان بود که سردار آنان هردته از علاقه «برن» به نزدیکی کول بود.^۴ در قرن ۱۱۹۴ قطب‌الدین ایبک از دهلی به کول آمد و قلعه کول را فتح نمود. طبق کتب تاریخ قلعه کول یکی از معروف ترین قلعه‌های هندوستان در آن وقت بوده. حسام‌الدین اغلبک اولین حکمران مسلمان کول بوده است. ذکر کول در سفرنامه ابن بطوطه هم می‌توان یافت. وقتی که ابن بطوطه با پانزده سفرای اوخانتوخان، شاهنشاه منگول چین، در سال ۱۳۴۱ م به کهمبایت (گجرات) و ساحل سوراشر سفر می‌کرد از قصبه کول گذشت که در مسیر وی بود. او سبزه و شادابی آن خطه را بیان می‌کند.^۵ در زمانه ابراهیم لودی، محمد بن عمر که ایالت دار منطقه کول شد در ۲۵-۱۵۲۴ قلعه ای بنا کرد و شهر را به مناسبت اسم خود «محمد گره» نام نهاد. بعداً ثابت خان که در عهد فرخ سیر و محمد شاه صوبه دار آن نواح شد، قلعه لودیان را از نو بنا کرد و شهر را به اسم خود «ثابت گره» نامید. بنابر «علی‌گره دسترکت هستاریکل سروی» (Aligarh District Historical Survey) ثابت خان هم عصر راجی محمد کولوی مؤلف اخبار الجمال بود.

در زمان اکبر شاه گورکانی منطقه «کول» مشتمل بر قصبه‌های و شهرهای مختلف مثل مارهره و سکندره را و غیره بود. اکبر و جهانگیر هر دو برای شکار به گرد و نواح کول می‌آمدند. چون فرمانروای معروف «جات» به اسم سورج مل با کمک مهاراجه جی سنگ از جی پور و لشکر مسلمانان حاکم قلعه کول شد (۱۷۷۵م) «کول» به اسم «رام گره» شناخته شد. وقتی نجف خان که شیعه بود سپه سالار کول شده شهر را «علی گر» اسم نهاد که امروز به

همین اسم معروف است. می‌توان گفت تا قرن هیجدهم (م) این قصبه به اسم کول و بعداً به اسم علیگر معروف شد. حالا علیگر مشتمل بر پنج «تحصیل» یا منطقه می‌باشد: کول، خیر، اترولی، گبانه و اگلاس و از دهلی پایتخت هند صد و سی کیلومتر فاصله دارد. محلّه و زیارت شاه جمال در مغرب شهر علیگر واقع است. پس از اشغال علی گر از انگلیسی‌ها در سپتامبر ۱۸۰۳ م منطقه (District) فعلی علیگر (۱۸۰۴ م) بوجود آمده بود.

۱. Edwin Atkinson, Descriptive and Historical Accounts of the Aligarh District, 2007, p. 484
۲. Ibid: p 348
۳. History of Aligarh, Aligarh Directory. com, Retrieved 13 Oct, 2011
۴. Edwin Atkinson, Descriptive and Historical Accounts of the Aligarh District, 2007, p. 484
۵. Adventure of Ibn-i- Battuta, by Rose E. Dunn, p. 215

اطّلاعات در بارهٔ نسخ خطّی اخبار الجمال

طبق اطّلاع نویسنده چهار تا نسخهٔ اخبار الجمال در کتابخانه‌های مختلف هند و کتابخانهٔ شخصی موجود می‌باشد اما دو تا از آنها ناقص هستند. خوشبختانه نسخه‌ی که در کتابخانهٔ شخصی خانوادهٔ شاه جمال وجود دارد نسخهٔ کامل هست که مصحّح آنرا در تصحیح و تدوین متن نسخهٔ اساسی قرار داده است.

نسخه‌های خطّی اخبار الجمال که برای تصحیح و تدوین متن از آن استفاده شده است:

۱. نسخه شخصی مملوکهٔ خانوادهٔ شاه جمال، علیگر:

مشخصات نسخه:

شمارهٔ نسخه :	ندارد
تعداد صفحات :	۲۹۶
سطر فی صفحه:	۲۱
خط :	نستعلیق، خیلی خوش
اندازهٔ صفحات :	۹.۲ x ۶
اسم کاتب :	سیّد امین الدّین احمد بن سیّد کریم الدّین
سنه استنساخ :	چهارم ماه ربیع الآخر ۱۲۲۹هـ. ق

نسخهٔ مملوکهٔ خانوادهٔ شاه جمال از دو حیث دارای اهمیت و ارزش خاصی است. اوّل اینکه تاریخ استنساخ این نسخه در ترقیمه یافته می‌شود و ازین رو می‌توان گفت که این قدیمترین نسخه هست. در ترقیمه آمده است «تمّت الكتاب بعون

ملک الوهّاب....تاریخ چهارم ماه ربیع الآخر ۱۲۲۹یکهزار و دو صد و بیست و نه هجری نبوی « آغاز کتاب نسخه فهرست طولانی اسامی عرفا و صوفیا را دارا می باشد و تراجم آنها با همین ترتیب درین نسخه یافته می شود. نسخه با این عبارت شروع می شود: « الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله سید المرسلین محمد وآله و اصحابه اجمعین. اما بعد فقال العبد الضعیف الراجی الی رحمة الرحمن ذی الجلال والمنن راجی محمد بن راجی یار محمد بن راجی کمن من اولاد قطب الاقطاب زبده الواصلین مخدوم شیخ جمال شمس العارفین کولوی...» و با این عبارت پایان می رسد:

«نسخه مذکوره مسمی به اخبار الجمال و ملقب به اشجار الجمال گردید موافق آن در خاطر راجی محمد مؤلف نسخه دو بیتى پدید، ابیات:

پنجه و سه بر هزار و صد به سال	ختم شد این نسخه اخبار الجمال
مشمول شجره نسب حسب جمال	گشت لقبش نیز اشجار الجمال

۲. نسخه کتابخانه مزمل الله خان، علیگر

مشخصات نسخه:

شماره نسخه :	۲۶۶
کل اوراق :	۲۵۲
سطر فی صفحه:	۲۱
خط :	نستعلیق خوش، خوانا
اسم کاتب :	ندارد
سنه استنساخ :	ندارد

این نسخه هم نسبت به نسخه مولانا آزاد کامل تر است و آغا و انجام را دارا می‌باشد. چون ترقیمه ندارد ازین سبب از تاریخ استنساخ و اسم کاتب نسخه آشنا نمی‌شویم. در آغاز این نسخه فهرست طولانی اسامی عرفا و صوفیا داده شده است و تراجم آنها با همین ترتیب درین نسخه یافته می‌شود. نسخه با این عبارت شروع می‌شود: « الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسوله سيد المرسلين محمد وآله واصحابه اجمعين. اما بعد فقال العبد الضعيف الراجي الى رحمة الرحمن ذي الجلال والمنن راجي محمد بن راجي يار محمد بن راجي كمن من اولاد قطب الاقطاب زبدة الواصلين مخدوم شيخ جمال شمس العارفين كولوى... » و با این عبارت پایان می‌رسد:

«نسخه مذکوره مسمی به اخبار الجمال و ملقب به اشجار الجمال گردید موافق آن در خاطر راجی محمد مؤلف نسخه دو بیتى پدید، ابیات:

پنجه و سه بر هزار و صد به سال   ختم شد این نسخه اخبار الجمال
مشمول شجره نسب حسب جمال   گشت لقبش نیز اشجار الجمال

۳. نسخه کتابخانه مولانا آزاد (ذخیره حبیب گنج) علیگر

مشخصات نسخه:

شماره نسخه :	ف-۳۰/۲۲
تعداد صفحات :	۲۲۲
سطر فی صفحه:	۱۶ و ۱۸
خط :	نستعلیق، خیلی خوش
اسم کاتب :	معین الدین انبتهوی
سنه استنساخ :	۱۶ / جمادی الاول ۱۳۲۳ ه.ق

این نسخه مولانا آزاد ناقص الوسط است و « ذکر تقریب خلائی پیشین که در هر دو نسخه مذکوره یافته می شود درین نسخه موجود نیست. در سر ورق نسخه اطلاع داده شده است که « چون این قسمت دارای اهمیت خاصی نبود لذا نقل آن بالاراده ترک کرده شد». این نسخه مشابهت زیادی با نسخه مزمل الله دارد و ظن قوی است که ازین نسخه نقل شده باشد.

۴. نسخه ایشیاتک سوسائتی، کولکاتا

مشخصات نسخه :

شماره نسخه: ۱۱۱۲

کل اوراق: ۲۶۸

خط: نستعلیق

اندازه صفحات: ۵.۵ x ۸.۲۵ ، ۳.۲۵ x ۶.۲۵

سنه استنساخ : ندارد

این نسخه ناقص الطرفین است و از وسط و انجام افتاده است. علاوه برین وضعش هم خراب است و قابل استفاده نیست. سر ورق نسخه دارای مهر «کتابخانه کیمبریج مشن» هست.

.....

زيارت گاه حضرت شاه جمال كولوى - عليگر (هند)

علايم اختصاري

- الف:** نسخة شخصية مملوكة خانوادة شاه جمال، عليگر
ب: شماره ٢٦٦، كتابخانه مزمل الله، عليگر
ج: شماره، ف ٣٠ / ٢٢، كتابخانه مولانا آزاد، دانشگاه اسلامي، عليگر

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام^۱ على رسوله سيد المرسلين محمد وآله و اصحابه اجمعين. اما بعد فقال العبد الضعيف الراجي الى رحمة الرحمن ذي الجلال والمنن راجي محمد بن راجي^۲ يار محمد بن راجي كمن من اولاد قطب الاقطاب زبدة الواصلين مخدوم شيخ جمال شمس العارفين كولوى القريشى الفهرى الذى ينتظم سلسله نسبه^۳ فى الصحابة من ابى عبيده ابن جراح امين هذه الامه اندر اين معنى كه چون گنهگار شرمسار از صغر اطوار فاتحه و ذكر رسل و اوليائى خلايق آفريدگار و زيارت مزارات و ملازمت صلحائى ثقات به عجز و انكسار معتقد و منقاد نثار خاكسار^۴ گرديده به جناب عالمتاب ايشان حب قلبى بالاستمرار مركزز داشت و به دريافت احوال و استبصار سيرت اعمال و اقوال آنها^۵ از حضرت آدم عليه السلام تا زمانه حال بالاستفسار به كتب سلف و به شرف لزوم و اتصال به قدوم فحال ديار به تكرر و اكثار اشتغال مى نمود فى الفور انحصال مال به اقتباس خال خال از داستانهاى كتب طوال بالانتشار محال و دشوار و صرف^۶ اوقات روزگار به افكار تحرير و تقرير و خيال خصال آنها غنيمت كمال بى شمار دانسته شمه استبشار تعريف و صفات و تاريخ تولد و وفات و مقابر متبركات حضرت سيد الابرار احمد مجتبى شفيح المذنبين محمد مصطفى خاتم النبئين محبوب پروردگار صلى الله عليه وسلم و اشخاص عظام پيغمبران^۷ عليهم السلام وغيرهم كه در سلک اظهار و انساب خيرانام به روايت منقول هزاران هزار انتظام

۱ . ب،ج: « والسلام » ندارد

۲ . الف: « راجي » ندارد

۳ . ب: « سلسله نسبه » ندارد

۴ . ج: « خاكسار » ندارد

۵ . ب: به قول « ايشان »

۶ . ب: « و خوف » اوقات

۷ . ب: « پيامبران عليهم السلام »

قرار قیام قرار دارند و ده یار کبار که به اخبار حدیث اهل اعتبار به عشره مبشره فی الجنه اشتها و نامدار اند و حسنین السبطين و سلمان و نه اعیان اولاد حسین کرامت شعار که آنها مع علی و حسنین ذوی الانوار رضی الله عنهم معروف به دوازده امام و نزدیک شیعه مختص بالامامه و مختار بالانحصار اند و ایمة هر چهار بزرگوار که مقتدای شریعت آثار بالیقین والاقرار و بعضی دیگر تابعین و اولیای اولی الاقتدار که عالم علوم اسرار و آشکار اند از کتب معتبره استنباط و انتخاب نموده به نظم ترتیب سلسله‌های اولیا منظم و مرتب ساخته به اختیار اختصار نسخه تالیف قصار به اثبات و استقرار رسید که طالب به قدر سعی به احضار مطالب و اظهار مقاصد خیردار و کامگار گردیده شاید که گاهی لیل و نهار در باب مؤلف امیدوار به دعاء الاخیار که وسیله نجات و ثمره حیات است اذکار و انحظار آرد.

بدانکه طائفه اولیا عاشقان و معشوقان اله و محبان و محبوبان خداست چنانکه اشاره قوله تعالی یُحِبُّهُمْ وَ یُحِبُّونَهُ موجب بشارت است^۱ که نزدیک ارباب حقیقت محبت حق قدیم است و محبت بنده حادث، بیت^۲:

چون تجلی کرد اوصاف قدیم پس بسوزد وصف حادث را گلیم
و به قول قطب العارفين ناصرالحق والدین عبدالله قدس سره، بیت^۳:
یحبهم و یحبونه چه اقرار است بزیر پرده مگر خویش را خریدار است

زیرا که دوست داشتن صاحب جمال آئینه را لذات نیست بلکه مشاهده روی خود مآل است و از استماع بیان معنی محبت حق با بنده به زیان سمنون محب^۴ جانوران طیری از آسمان بر زمین فرود آمده جان داده‌اند و در باب ایشان حدیث صحیح نیز وارد است قال النبی صلی الله علیه وسلم اولیای امتی کانبیاء بنی اسرائیل و اینجا مراد از علما اولیا است که علم ظاهری^۵ و باطنی آن سرور صلی الله علیه وسلم به ایشان رسیده و

۱. ب: « هست »

۲. الف، ج: «بیت» ندارد

۳. الف، ج: «بیت» ندارد

۴. ج: «جگر» خویش

۵. الف: «کنون محبت»

۶. الف: علم «ظاهر»

نیز ان اولیاءالله لایموتون بل ینقلبون من دار الی دار از خارق و کرامات مزارات ایشان به ظهور و منکشف و مادام قیامت قیام این طایفه بحر حقایق علیا است و به برکت اقدام ایشان از خلاق دفع بلا است چنانچه در کشف المحجوب نوشته که خداوند تعالی هرگز زمین را بی حجّت^۱ ندارد و هرگز این امت را بی ولی ندارد چنانچه قال النبی صلی الله علیه وسلم لا یزال طایفه من امتی علی الخیر والحق حتی تقوم الساعة یعنی هرگز امت من خالی نباشد از طایفه که بر خیر و حق باشند تا قیامت و نیز فرموده صلی الله علیه وسلم لا یزال فی امتی اربعون علی خلق ابراهیم یعنی همیشه در امت من چهل تن بر خوی ابراهیم خلیل الله^۲ علیه السلام باشند پس بعد از انبیا بهترین مخلوقات اولیای اند و عبدالله مغربی^۴ قدس سره فرموده که درویشان امینان خداوند بر بندگان و به برکت ایشان بلا از خلق منقطع می شود لیکن هر یکی از این طایفه متبرکه را مشربی و رویه است، بعضی به وجود ظاهر بشری از نظر خلاق پنهان و بعضی پیدا و آشکار و ازینها بعضی جمال حال خود ندانند و بعضی عالم و خبردار و ازینها نیز بعضی ساعی بر اخفای اسرار و بعضی به الهام مامور به کرامت استظهار و اشتها دارند و هر یکی ازیشان درجه به درجه نام و القاب دارند چنانچه مکتومان و اخیار و ابرار و ابدال و اوتاد و نقبا و نجبا و امامان و قطب و غوث و افراد پس باید که هر کس که به انتظام شریعت قیام دارد در وی به حقارت نباید نگریست که مضرتی خود است والله اعلم که چیست و در جامه کیست و خارج الشریعت هرگز به منزله ایشان نخواهد رسید و شیخ عبدالله سالمی رحمه الله علیه را پرسیدند که اولیاءالله را بچه چیز شناسند درمیان خلق؟ گفتند به لطافت زبان و حسن اخلاق و تازه رویی و سخای نفس و قلب اعتراض و پذیرفتن عذر و شفقت تمام بر همه خلاق پس دوستی ایشان دوستی خدا است و نزدیکی ایشان نزدیکی اوست و جستن ایشان جستن اوست و پیوستن به ایشان پیوستن به اوست و آداب ایشان آداب اوست و چنانچه شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری رحمه الله علیه گفتند که الهی چیست

۱. ج: بی «محبت»

۲. ب: «تقویم الساعة»

۳. ب: «خلیل الله» ندارد

۴. ج: عبد الله «عربی»

که دوستان خود را کردی هر که ایشان را جست ترا یافت و تا ترا ندید ایشان را نشناخت و سلطان ابراهیم ادهم قدس سره فرموده که شبی در خواب دیدم که فرشته طوماری به دست داشت چیزی می نوشت، پرسیدم چه می نویسی؟ گفت نام دوستان خدا، گفتم نام من نوشتی؟ گفت نه، گفتم من از ایشان نیم^۱ لیکن دوست دوستان اویم و ایشان را دوست دارم، درین بدم که فرشته دگر رسید و گفت طومار از سر گیر و نام ابراهیم را^۲ مقلّم بر همه نویس که دوست دوستان ماست و ابو عبدالله سنجرى رحمه الله عليه^۳ گفته اند سودمندترین چیزی مردمان را صحبت صالحان است و اقتداء به ایشان در افعال و اخلاق و زیارت کردن قبرهای دوستان خدا و حسین بن منصور حلاج رحمه الله عليه^۴ فرموده هر که به سخنان اولیا ایمان آرد و از آن چاشنی دارد او را سلام من رسد و شیخ ذوالنون مصری و ابوتراب نخشی رحمه الله تعالى فرموده اند الله تعالى از بنده که اعتراض فرماید زبان او به طعن و ردّ و انکار اولیا دراز شود، بیت^۵:

گر خدا خواهد که پرده کس درد میلش اندر طعنه پاکان برد

و حدیثی که قال النبی صلی الله علیه وسلم من احبّ قوما فهو منهم برحق است لیکن به شرمساری کردار بیشمار ناملاّیم خود خیال را چه مجال و توانایی دارد که عاصی به معاصی کبارالکبایر را از زمره آنها شمار آرد، بهر حال محبت ایشان که سعادت دارین و سرخ رویی کونین است به حال خود اشتمال دانسته سالها سال عمر به ارقام ذکر و فکر و دریافت احوال و قیل و قال مقال ایشان مصروف ساخت و ترتیب نسخه درخواست، بیت^۶:

هر کسی را وصال دوست محال جستجو گفت و گویی او به خیال

^۱ . ب، ج: «من نه از ایشان ام»

^۲ . ج: «را» ندارد

^۳ . الف: «علیه» ندارد

^۴ . الف: «علیه» ندارد

^۵ . الف، ج: « بیت » ندارد

^۶ . الف، ج: « بیت » ندارد

یا رب ذی الجلال بمنّه و کرمه این نسخه را به استکمال رسانیده به شرف جمال خود مشرف باید گردانید^۱:
به سال هزار و صد و چهل و هفت به آغاز این نسخه ترقیم رفت

و نیز چون سلطان معزالدین محمد سام عرف شهابالدین غوری با لشکر یکصد و بیست هزار سوار در سنه ثمان و ثمانین و خمسمائت من هجرة النبویه بعد شکست سال گذشته از غزنین مراجعت نموده باز به هندوستان رسیده بر همان موضع تراوری کنار آب سرسستی که هفت گروهی تهنایسر و میدان محاربه سابق بود با راجه پتهوره والی اجمیر و کهنده رای برادر راجه مذکور والی دهلی قوم راجپوت چوهان که سیصد هزار سوار و سه هزار فیل در آن معرکه همراهی داشتند جنگ نموده ظفر یافته کهنده رای مذکور را در جنگ کشته و پتهوره گرفتار را به قتل رسانید و خود در اجمیر تشریف برده اجمیر بر راجه کوله پسر پتهوره و دهلی بر متعلقان کهنده رای مذکورین مسلم داشته قطب الدین ایبک که غلام برگزیده او بود او را در قصبه کهرام که هفتاد گروهی دهلی است گذاشت و کوههای سواک که شمالی هندوستان است نهیب و تاراج نموده به غزنین مراجعت نمود و همین ابتداء بانی اسلام هندوستان بار ثانی که تا حال قیام است و مرتبه اول^۲ به سلطان محمود تعلق دارد. ملک قطب الدین در همان سال لشکر کشیده قلعه میرته و دهلی از تصرف خویشان پتهوره و کهنده رای برآورده در سنه تسع و ثمانین و خمسمائت از آب جون گذشته قلعه کول را به جبر و قهر گرفت چنانچه وصفش حاضرالمعارک و همعصر علامی حسن نظامی^۳ صاحب النظم والنثر در تاج المآثر تالیف خویش که تاریخ معزالدین سام است ثبت نمود که قلعه کول از معتبرین و امهات قلاع هنداست که سر برج آن در برج دو پیکر

^۱ . ب: باید « کرد »

^۲ . ب: « اولی »

^۳ . در نسخه‌ها حسن بسطامی آمده که اشتباه است

^۴ . ب: « بر » ندارد

می‌شود و شعاع بصر از حضيض آن نمی‌گذشت^۱ و وهم تیز و تگ به زروه آن نمی‌رسد، بیت^۲:

نه بامش را گزند از ابر و خورشید   نه بومش را نهیب از باد و باران

بعد از قتال و جنگ و جدال امرا و ارکان دولت در قلعه رفتند اموال بسیار و غنائم بیشمار تا یک هزار اسپ آب سیر خاک پیمای آتش طبع باد مسیر طایر^۳ حرکت سیمرخ طاقت غضنفر رگ آهو تگ به خدمت آوردند که در آن اوقات خبر توجه سلطان شهاب الدین مذکور به قصد تسخیر قنوج و بنارس شائع گشته قطب الدین ایبک مذکور از کول به پیش او رفته ملازمت دریافته صد سر اسپ تازی و دو زنجیر فیل یکی با ساز طلا و یکی با ساز نقره پیشکش نموده و پنجاه هزار عرض لشکر نموده به خلعت خاصه سرفراز گشت و پیشرو لشکر سلطان مذکور شد. رای جی چند که والی قنوج و بنارس بود سی صد فیل یکی از آنها سفید می‌داشت استقبال نموده در نواحی قصبه چندوار و اتاوه محاربه نموده شکست یافت، حشم و فیلهای و خزینه بسیار به دست سلطان مذکور افتاد^۴ و سلطان مذکور^۵ تا بنارس رفته و بتخانه هزاران تا بنگاله شکسته مسکن مسلمین مقرر ساخته مراجعت نموده تماشای قلعه کول دید و قلعه کول را به حکومت حسام الدین اغلبک سپرد نمود^۶ و قطب الدین ایبک مذکور را دار و مدار نائب هندوستان نموده به دهلی گذاشته چند منازل به جانب غزنین روان شد و^۷ از اثناء راه فیل سفید را با خطاب فرزندی جهت ملک قطب الدین ایبک مرسول داشته با غنایم کثیر و فتوح کبیر به غزنین رفت و سلطان مذکور بعد کشتن پتهوره و فتح هندوستان چهارده سال کامرانی نموده شب سوم

۱ . ب: « نمی گذاشت »

۲ . الف، ج: « بیت » ندارد

۳ . ب: « طیر »

۴ . ب، ج: « و » ندارد

۵ . ب: « افتاد سلطان مذکور » ندارد

۶ . ب: « نمود » ندارد

۷ . الف: « و » ندارد

شعبان سنه اثنی و ستمائۀ به کنار آب نیلاب از دست فدایی نام کوکهر به کاردها شهادت یافت بست و دوم شهر^۱ شعبان به غزنین مدفون گشت چنانچه، بیت^۲:

شهادت ملک بحر و بر معزالدین کز ابتدای جهان مثل او نیامد یک
سیوم ز غرۀ شعبان به سال ششصد و دو فتاده در ره غزنین به منزل دمیک

و سلطان قطب الدین ایبک مذکور روز سه شنبه هیزدهم ذی قعده سنه ثلث^۳ و ستمائۀ جلوس بر تخت دهلی نموده در سنه سبعة و ستمائۀ در چوگان بازی‌ها از اسپ افتاد و بمرد در لاهور و در آنجا مدفون^۴ است و روز سوم او فیل سفید نیز بمرد، در آن ایام ناظر وجود مطلق در مقید شیخ الاسلام شیخ وقت حضرت شیخ^۶ نظام الدین ابوالمؤید نبیره حضرت خواجه عبدالرحمن شمس العارفین غزنوی و خواهرزاده سیدالسادات امیر سید نورالدین مبارک غزنوی امیر دهلی و جدّ قریب حضرت شیخ جمال شمس العارفین کولوی قدس سرهم العزیز از غزنین به هندوستان تشریف آورده به علاقه شیخ الاسلامی و صاحب ولایتی میان دو آب همچو آفتاب اندرون قلعه قصبه کول مذکور که معروف به کول و جلالی است سکونت ورزیده و بیرونش به خوابگاه و مقبره آن سر زمین را زیب و زینت بخشیده و چشمه فیض به خارق^۷ و کرامات از مزار شریف ایشان مثل حین^۸ حیات جاری است بلکه تسخیر قلعه مذکور به برکت قدوم حضرت شیخ نظام الدین ابوالمؤید مذکور^۹ معروف و مشهور است و چنانچه از ملفوظ عزالدین^{۱۰} دهلوی که از نبائر امیر سید نورالدین مبارک غزنوی است و آن تصنیف محمود بن مسعود اصفهانی

۱ . الف، ج: « سهر » ندارد
 ۲ . الف، ج: « بیت » ندارد
 ۳ . ب، ج: « ثلث »
 ۴ . الف: « مدفن » است
 ۵ . ب: « از آن » ایام
 ۶ . ج: « شیخ » ندارد
 ۷ . ج: به « خوارق »
 ۸ . الف: حین « و » حیات
 ۹ . ب، ج: « مسطور »
 ۱۰ . الف: « عزیزالدین »

المکتوبه سنه ثلثین و سبعمائة که به نظر در آمده بالتصريح چنین معلوم می شود که جناب سیدالسادات امیر^۱ سید نورالدین مبارک غزنوی خواهرزاده و خلیفه شیخ الشیوخ حضرت شهاب الدین سهروردی به احکام شیخ الانام^۲ مسطور ماموراً به الهام^۳ اعانه لاسلام مع اقبای خویش در جنگ مذکوره مقدم الجیش لشکر سلطان معزالدین محمد سام بودند که تا به اذن حضرت شیخ الشیوخ و به برکت قدوم ایشان نصرت و فتح گشت بنابراین سیدالسادات مذکور^۴ ملقب به لقب شیخ الاسلامی و امارت دهلی معروف و مشهور شد و رفتار اخبار کتاب غوثیه ملفوظ نجم الدین قلندر غوث الدهر مندوی ولد سید نظام الدین ابن سید السادات امیر سید نورالدین مبارک غزنوی امیر دهلی نیز برین گفتار است پس ازین کنایه معلوم می شود که حضرت شیخ نظام الدین ابوالمؤید همراهی مرشد و خال خود که سیدالسادات امیر سید نورالدین مبارک غزنوی امیر دهلی است بودند، چونکه ایشان اقبای سیدالسادات مذکور مقرری اند لیکن زبدهالواصلین حضرت مخدوم شیخ جمال شمس العارفین کولوی که مزار شریف ایشان نیز پائین مزار جد بزرگوار خود^۵ حضرت شیخ نظام الدین ابوالمؤید مذکور^۶ در همان مقبره مسطوره در کول است به زعم و زبان انام آن دیار به اسم و رسم و کشف و کرامات و خرق عادات بسیار اشتها دارند که سگان نواحی آنجا همه اقوام از هنود و اهل اسلام به اطاعت و انقیاد به زیارت مزار شریف ایشان شب و روز اژدهام علی الدوام قیام دارند تا آنکه نسبت مقبره مذکوره^۷ به زبان عوام به اسم حضرت شیخ جمال مذکور زبان زد و مسمی^۸ و مشهور است و از ابتدای مدت مذکوره^۹ تا حال اولاد حضرت شیخ مذکور در

^۱ . ب: « ابن » امیر

^۲ . الف: شیخ « الانامی »

^۳ . الف: « بالالهام »

^۴ . ب: « مذکور » ندارد

^۵ . الف: « خود » ندارد

^۶ . ب، ج: مذکور « است »

^۷ . ج: « مذکور »

^۸ . ب، ج: « زبان مسمی »

^۹ . ب: « مذکوره » ندارد

قصبه کول و جلالی مذکوره هزاران هزار جماعت کثیر و به اقسام انواع فقیر صاحب ولایت و اسرار و هم امیر و هم رئیس شهر شده به کامرانی سکنه آنجا بالاختیار مدار کار و به شرافت و نجابت اهل اعتبار که در آن نواح به افتخار حسب و نسب نهایت ممتاز و آشکاراند بنا بر آن مستلزم دانسته درخواستم که درین نسخه احوال اوصاف و انساب قطب الاقطاب^۱ زبدهالواصلین حضرت مخدوم جمال شمس العارفین کولوی نبیره حضرت شیخ نظام الدین ابوالمؤید رحمهماالله تعالی و اولاد ایشان به قدر دریافت واضح نموده به ضبطی درآرد و چون در سنه ثلثه و خمسین و مائه بعد الالف من هجره النبویه در عهد محمد شاه بادشاه^۳ ابن جهانشاه^۴ ابن شاه عالم بادشاه ابن اورنگ زیب عالمگیر پادشاه غازی^۵ سلاطین هندوستان از اولاد امیر تیمور صاحبقران گورکانی این نسخه تالیف به کتابها که اسامی آنها نوشته آید ارقام و انصرام^۶ گزید و از ترقیم آن^۷ تصریح تصریح و ترتیب اسماء اجداد شجره حسب که عبارت از پیران است^۸ و هم اجداد^۹ شجره نسب قطب الاقطاب حضرت شیخ جمال شمس العارفین کولوی به وضوح و انفصال رسید بناءً علیه نسخه مذکوره موسوم به اسم اشجارالجمال گردید و به خاطر اخبارالجمال نیز گزید. الهی بفضلہ باید بخشید، ابیات: ^{۱۰}

گل مقصود ما روی جمال است   زهی ^{۱۱} مطلوب ما کوی جمال است

۱ . ب: « قطب اقطاب »

۲ . ج: « الدین » ندارد

۳ . ب، ج: عهد « بادشاه محمد شاه »

۴ . ب، ج: « شاهجهان »

۵ . الف: غازی « ندارد

۶ . ب: « انصرام »

۷ . ب، ج: از « ترقیمش »

۸ . الف: « است » ندارد

۹ . الف: « اجداد » ندارد

۱۰ . الف: « ابیات » ندارد

۱۱ . ج: « ره » مطلوب

جمال اندر جمال اندر جمال است

گر آیی در حریم روضه او

کتاب تفاسیر: تفسیر کبیر امام فخرالدین رازی، معالم التنزیل محی السنه، جامع البیان^۱، درر منثور مولانای جلال الدین سیوطی، تفسیر بیضاوی، تفسیر حسینی، تفسیر بی نقط فیضی، قصص الانبیا.

کتاب احادیث: جامع الاصول اصابه فی معرفه الصحابه، جامع صغیر، مفاتیح، مشکوه، شرح مشکوه علی قاری، شرح مشکوه عبدالحق، استیعاب، اسماء الرجال، صحاح سنه، درجه المنیفه فی آباء الشریفه، طبقات حنفیه، الفی، هدایه، تمهید اساس الاسلام مخدوم الملک، مناقب السادات قاضی شهاب الدین، نافع المسلمین، فتاوی ابراهیم شاهی.

کتاب تواریخ: طبری، معارج النبوه، تاج المآثر، طبقات ناصری، تاریخ علائی، ضیاء الدین برنی فیروز شاهی، گزیده تاریخ یافعی، تاریخ بخاری، روضه الاحباب، زبده التواریخ، نظام التواریخ^۲، روضه الصفا، خلاصه الاخبار، حبیب السیر، طبقات محمودی، واقعات بابری، طبقات اکبری نظام الدین احمد، تاریخ بدایونی، تاریخ فرشته، برهان مآثر، منتخب التواریخ، حجه الهند، واقعات مشتاقی، مخزن افغانی، هفت اقلیم، تنقیح الاخبار، بحر الانساب محمد جعفر حسین، قاموس.

کتاب ملفوظات: سراج السالکین، رموز الحقایق، تحفة القادریه، کشف المحجوب، تذکره الاولیا، فتوحات مکی، مفاتیح حسین میدی، عروة الوثقی، لطایف اشرفی، روضه الریاحین، عجایب البلدان، وصایای نظام الملک طوسی، معارف ابومحمد، محاسن الاخبار، رساله امام قشیری، نفحات، شواهد النبوه، رشحات، انیس الارواح، دلیل العارفين، فواید السالکین، راحت القلوب، اسرار الاولیا، نیز ملفوظات^۳ گنجشکر، فواید الفواد، افضل الفوائد، درر نظامی، مجموع الفواید عبدالعزیز بن ابابکر مصلی

^۱ . ب،ج: « جامع البیان » ندارد

^۲ . ب،ج: « مولانای » ندارد

^۳ . ب،ج: « نظام التواریخ » ندارد

^۴ . الف: « ملفوظ » گنجشکر

برادر سلطان المشايخ شيخ نظام الدين اوليا، سيرالاولياى سيد محمد خوردمانى،^۱ بحرالمعاني ملفوظ نصيرالدين، خيرالمجالس حميد شاعر ملفوظ شيخ^۲ نصيرالدين غياثي، الفى تبريزي، ثمرة شجره، خلاصةالعارفين ملفوظ عزالدين غوثيه، نجمالدين قلندر نساب الاتقياء عبداللطيف، تكملةالانساب مير معاني خان، سفرنامه مخدوم جهانيان، شرف السادات، ديوان نعمت الله ولي، سيرالعارفين، اخبارالاصفيا، اخبارالاخيار، جذب القلوب، كلمات الصادقين، جواهر فريدي، گلزارالابرار، سفينةالاوليا، مرآةالاسرار، شمع جلالى، ديوان رشيدى، مرآةالاولياء محمد عالم سمرقندى، مجمعالاوليا، كراماتالاوليا، احوالالاصفيا، مناقبالاوليا، شجرةالواصلين، شمس المفاجر.

پوتيهاي هنود: مهابهارت برهمنان، اچارنگ بهگوتى سوتره كلپ سوتر

وغيرهما، پوتيهائى سيورها.

تقريب ذكر خلائق پيشين:

چون رضاي رحمانى ايزد سبحانى عايد برين معنى گرديد كه روح ريحانى در جسم انسانى كه اشرف الخلائق است در آرد كه تا موافق كلام قدسى لولاك^۱ لما خلقت الافلاك و حديث نبوى اول ما خلق الله نورى مبدأ مخلوقات و خلاصة موجودات ثمرة شجرة كاينات يعنى احمد مجتبى محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم به ظهور آيد خلائق پيشين را منتفى و^۲ منتشر ساخته اول از حضرت آدم صلى الله ابوالبشر روى زمين را آرايش بخشيد و در پيشانى آن نور محمدى صلى الله عليه وسلم امانت نگاهداشته خليفه گردانيد و پيش از ايشان بر زمين خلقت جان بن جان بود كما قال الله تعالى و لقد خلقنا الانسان من صلصال من حماء مسنون والجاء خلقناه من قبل من نار السموم و چنين شخصى كه پدر ديوان و پريان و اول كسى است كه از اين طايفه بر روى زمين پديد آورده به روايت روضةالصفا و معارج النبوة اسم ابوالجن

^۱ . ب،ج: « بن ابا بكر مصلى برادر سلطان المشايخ شيخ نظام الدين اوليا، سيرالاوليا سيد محمد خوردمانى » ندارد

^۲ كرماني « ندارد

^۳ . ب،ج: « شيخ » ندارد

^۴ الف: « و » ندارد

^۵ . ب،ج: « است » ندارد

سومات به روایتی طارتوس و لقب جان بود و در عهد او نسلش صغیر و کبیر جماعه کثیر شد و او مدتی طویل به موجب شریعت که داشت کامرانی و رهنمونی جماعه خود نموده درگذشت و بعد انقضای مدتش اکثری ازین طایفه به تقاضای طبعی اصل خلقت خود کفر ورزیده از طاعت الهی رو گردانیده فسادهای نامتناهی برپا نمود که تا لاجرم حکم لم یزلی به عدم و فنای آن جماعه نافذ گشت و از بقیه این طایفه به واسطه استقامت بر جاده طاعت از قهرالقهار امان که یافته از صلحای ایشان جلیانیس نام را والی طایفه گردانید و بعد از جلیانیس همچنین ملیقا نام و بعد از او همچنین هاموس نام استقرار حکومت دریافته و اینهمه حکام جاری اجرای احکام شرعی نموده بر تعلیم خداپرستی طایفه خودها قیام می داشتند و چون هر یکی ازینها مدتی مدید کامرانی نموده انتقال دریافته بعد از انقضاء مدت هر یکی اغضاب گذشتگی را فراموش نموده اکثر این طایفه به خداپرستی محروم مانده فتنه برانگیخته و به عتاب ربّ ذی الجلال فنا و پایمال گردیده و از بقیه صلحای آنها به درجه سلطنت رسیده و بعد از هاموس طایفه جان بن جان که از خدای تعالی انکار آورده مطلقا نصایح و مواعظ رسولان به خاطرش راه نیافته به لاجار طایفه ملایک نازل شده و اکثری را به قتل رسانده و بقیه السیف در اکناف عالم متفرق گشته بعضی را اسیر گردانیده و از جمله یکی رئیس ابلیس هم بود که به زاری و توبه بسیار مخلصه یافته و به زهد و عبادت بی شمار به زمره ملایک اشتهار یافته ملقب به عزازیل شده به مراتب اعلی رسید که تا معلّم الملکوت گشت. چون سالها سال از عبادت او منقضی شدند و بنی الجان نیز به حسب طول زمان بسیار پدید آوردند که تمامی جزایر و ربع مسکون را متصرف گشته از خدانشناسی بری گرفته شیوه شورش و فساد خون ریزیها باز درپیش نمودند به حکم ربّ ذی الجلال ابلیس سرحلقه جمعی ملایک شده بر آنها رسیده به جهد کمال به قتل رسانیده و بقیه السیف را جزایر و جبال منتشر نموده روی زمین را به تصرف خویش گردانید و یقین که خود را در علم و عمل بی نظیر دانسته گاهی بر آسمان رفت و گاهی بر زمین، ابیات^۱:

ز راه تفاخر به فوج ملک   گهی بر زمین بود و گه بر فلک

^۱ . ب: « ابیات » ندارد

نبود آگه از کار کردار خویش که خواهد غلط کرد هنجار خویش

و از دریافت امر حکومت بالاستقلال خیال انا و لاغیری پیدا نموده خطیر گشت که اگر حق سبحانه تعالی این امر حکومت به دیگری فرماید به او امتناع آرد که خدای تعالی فرشته‌ها را نداء ائی جاعل فی الارض خلیفه فرموده حضرت آدم علیه السلام را آفرید و به انتظام خلافت قیام بخشید و عزازیل را عقاب لعنت کشید تا آنچه که مقصود و حکمت ازین همین بود که آن نور امانت درجه به درجه من اصلاب الطاهرین الی ارحام الطاهرات انتقال یافته از نسبش حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم متولد خواهد گردید موافق آن حدیثی به خاطر من مؤلف راجی محمد رسید، ابیات :

از زمـین و زمانه بیزارم
به تحـیّر همیشه پندارم
جان من جان از جهان رفتند
من که خاکی ضعیف و نادارم

و اظهار به استفسار گفت و شنود قوم هنود مقتضی و مستدعی چنان است که ابلیس در زبان هندی مسمی به نارد باید بود.^۲ گویند که پیشتر از جان بن جان بر زمین مدتی اسپان بر جمیع حیوانات کامرانی نموده والله اعلم بالصواب و اخراج ابن جریر و ابن ابی حاتم و ابوالشیخ فی العظمة عن ابی العالیة قال ان الله خلق الملائكة يوم الاربعاء و خلق الجن يوم الخميس و خلق آدم يوم الجمعة فكفر قوم من الجن فكانت الملائكة تهبط إليهم في الارض فيقتاتلهم فكانت الدماء و كان الفساد في الارض فمن ثم قالوا اتجعل فيها من يفسد فيها و يفسك الدماء الخ و اخرج ابن جریر عن ابن عباس قال كان ابليس من حي من احياء الملائكة يقال لهم الجن خلقوا من نار السموم من بين الملائكة فكان اسمه الحارث و كان خازنا من خزائن الجنة و خلقت الملائكة كلهم من نور غير هذا الحي و خلقت الجن من نار و هو لسان النار الذي يكون في طرفها اذا التهب فاول من سكن الارض الجن فافسدوا فيها و يفسك الدماء قتل بعضهم بعضا فبعث الله اليهم ابليس من جن الملائكة فقتلهم حتى احقهم بجزائر البحر و اطراف الجبال فلما فعل ابليس ذلك اغتر بنفسه و قال ضعت شيئا لم يضعه احد فاطلع الله على

^۱ . الف: « را » ندارد

^۲ . الف: « باید بود » ندارد

ذلك من قلبه و لم يطلع عليهم الملائكة فقال الله للملائكة اني جاعل في الارض خليفة فقالت الملائكة اتجعل فيها من يفسد فيها و يفسك الدماء كما افسدت الجن قال اني اعلم ما لاتعلمون يقول اني قد اطلعت من قلب ابليس على ما لم تطلعوا عليه من كبره و اغتراره ثم امر بتربية آدم فرفعت فخلق الله آدم من طين لازب و اللآزب اللزج الطيب من حماء مسنون منتن و انما كان حماء مسنونا بعد التراب فخلق منه آدم بيده فمكث اربعين ليلة جسدا ملقى فكان ابليس ياتيه يضربه برجله فيصلصل فيصوت ثم يدخل من فيه و يخرج من دبره و يدخل من دبره و يخرج من فيه ثم يقول لست شيئا و بشئ ما خلقت و لان سلطت عليك لاهلكتك و لان سلطت على لاغضنك فلما نفخ الله فيه من روحه اتت النفخة من قبل راسه فجعل لايجزى شيئا في جسده الا صار لحما و دما فلما انتهت النفخة الى سرتة نظر الى جسده فاعجبه ما رأى قد تعب لينهض فلم يقدر فهو قول الله خلق الانسان من عجل فلما تمت النفخة في جسده عطس فقال الحمد لله رب العالمين بالهام من الله فقال الله له يرحمك الله يا آدم ثم قال للملائكة الذين كانوا مع ابليس خاصة دون الملائكة الذين في السموات اسجدوا لآدم فسجدوا الا ابليس ابى و استكبر لما حدث نفسه من الكبر فقال لا اسجد له و انا خير منه و اكبر سنا و اقوى خلقا فابلسه الله و اكيسه من الخير كله و جعله شيطانا رجيمًا و هى بعينه عبارت تفسير دُرر منثور تصنيف مولانا جلال الدين سيوطى و عبارت مفاتيح شرح المصاييح كه معتبر از كتبهاى حديث است در بيان معنى حديث كه از ابى هريرة رضى الله تعالى عنه است قال قال رسول الله صلى الله عليه و آله وسلم خلق الله آدم على صورته الخ الضمير راجع الى آدم و اما آدم فاخترعه خلقا جديدا عجيبا ملكى الروح الحيوانى الجسم منتصب القامة فلم يجد آدم على مثال له تقدم كانه ارتحل صورته اختراعا لا شبيها لمتقدم و لا محاذيا يخلق آخر يشبهه الخ، كذا فى شرح المشكوة ملاء على قارى و عبارت شرح مشكوة شيخ عبدالحق و قد ابتداء خلق نوع الانسان بآدم عليه السلام الخ. و قال على كرم الله وجهه خلق الله تعالى آدم عليه السلام فى ابتداء الرجل و ولد آدم عليه السلام من حوا احدى و عشرين بطنا و فى عشرين توأمان و شيت عليه السلام مولود بغير الاخت لأنه عوض من هابيل و ارسله الله من الجنة حورا فقال عليه السلام انا ولد من نسلها و سنون آدم عليه السلام الف سنة الخ من بحر الانساب كه از محمد جعفر حسين مكى است و چنانچه به قول صاحب طبرى در خبر است كه ابوجهل بن هشام و وليد بن مغيرة به خبير و

فدک و وادی القری رفته پنج جهودان عالم‌ترین توریت برای امتحان حضرت پیغمبر صلی‌الله علیه و سلم آوردند و آنها بیست و هشت مسئله از توریت صعب‌ترین به حضرت صلی‌الله علیه و سلم پرسیده گفتند که اگر شما پیغمبر اید جواب فرمائید، حضرت محمد رسول‌الله صلی‌الله علیه و سلم جواب همه مسئله داد، در آن مسئله یکی این مسئله بود که خدای تعالی پیش از آدم بر پشت زمین کرا آفریده بود و این زمین به دست که بود؟ حضرت پیغمبر صلی‌الله علیه و سلم فرمود^۱ که جان بن جان را وقتی که اوشان بر روی زمین فساد آوردند عزازیل که ابلیس است او را با فرشته‌ها بر زمین فرستاد که تا جان بن جان را برانندند و زمین را به تصرف خویش درآوردند بنا بر آن او به خلقت آدم حسد نموده آدم علیه‌السلام را سجده نکرد و فسادها در پیش آورد، بعد صدور جوابها و تصدیق یهودیان جوابها را به توریت کافران مکه گفتند که این محمد و موسی هر دو جادوگراند و گفتند مایان قوم مکه ازین هر دو نگردنده چنانچه بقوله تعالی قالوا سحران تظاهرا و قالوا انا بکل کافرون و یقول جابر بن عبدالله انصاری که روایت می‌کند از ابن قلیس و ابن عباس رضی‌الله عنهما در کتاب الفی که معتبر از کتبهاست همچنین است. درین معنی قرآن و کتب اخبار و تفسیر احادیث بیشمار ملحوظ گردیده مضمون تحریر آنها متفق بر همین یک تقریر دریافته که خالق سبحانی آغاز ظهور انسانی از آدم صفی‌الله آراسته و پیشتر از وی بر زمین ملائک و پریان عالم جنات ابناءالجن که مشتق من الجن یعنی منشورالابدان که مقابل انسان به معنی مکشوف‌الابدان هست بود و گمان بعضی انسان که پیش از آدم صفی‌الله آدم دیگر قرار می‌دهند نام و نشانش از آن کتب پیدا نیست همه مثبت ابتدائیت خلقت انسانی به قدرت ربّانی از آدم صفی‌الله و اختراع از خود در خلقت الهی مخالف قرآن و حدیث و اقوال صحابه و مجتهدین و مورّخین مناسبتی ندارد بلکه در بعضی نسخ نافع المسلمین موجب کفر شمرده و مدّتی درمیان آفرینش انسان و جان مقداری زیان. لیکن مفسّر تفسیر حسینی در سورةالرحمن مدّت شصت هزار سال شمرده و در تعیین اوّل از ابتداء حضرت آدم صفی‌الله تا ظهور حضرت خاتم الانبیا محمد رسول‌الله صلی‌الله علیه و سلم چندان اقوال

^۱ الف: « فرمود » ندارد

اختلافات به نظر در آمده که گنجائش شرح آنها درین مختصر هرگز ذهن اختیار نکرده لیکن به قول محمد بن جریر الطبری که به مزید اعتبار شهرت دارد چنانکه در شاهنامه بزرگ منقول است از وقت ظهور آدم تا زمان خاتم النبیین صلی الله علیه و سلم شش هزار و سیزده سال بوده و پنجهزار و نهصد نیز گفته و به قول علمای یهود از روزگار آدم تا ایام هجرت سید عالم چهار هزار و چهل سال و سه ماه و به روایت اخبار نصاری پنجهزار و صد و هشتاد سال تحریر فرموده و نیز از عبدالله بن عباس مرویست که از زمان حضرت آدم تا طوفان نوح علیهما السلام دو هزار و دویست و پنجاه و شش سال بوده و از طوفان نوح تا وقت ابراهیم علیهم السلام هزار و هفتاد و نه سال بود و از ابراهیم تا هنگام موسی علیهما السلام پانصد و بیست و پنج سال بود و از موسی تا هنگام سلیمان علیهما السلام که بیت المقدس بنا کرد پانصد و سی و شش سال بود و از سلیمان تا اسکندر رومی هفتصد و هفتده سال و از اسکندر تا زمان عیسی علیه السلام سیصد و شصت و نه سال بود بدین تقدیر از روزگار آدم تا ایام عیسی علیهما السلام پنجهزار و پانصد و بیست و دو سال باشد و از عیسی تا پیغمبر ما صلی الله علیه و سلم اختلاف روایات پانصد و پنجاه سال نیز گفته، موافق این تحریر از آدم ابوالبشر تا شفیع روز محشر صلی الله علیه و سلم شش هزار و هفتاد و دو سال می شوند و روایتی است که فیما بین عیسی و پیغامبر ما دو پیغامبر دیگر شده اند یکی جرجیس دویم یونس بن متی كما قال الله تعالی اذ ارسلنا الیهم اثنین فکذّبوهما و عزّزنا بثالث فقالوا انا الیکم مُرسلون بهر حال مطابق اقوال جمعی کافه اهل سیر مسلمین یا از قوم دیگر که کتابیه باخبر اند همه کم و زیاده هفت هزار سال شمرده خدا نخواستہ از جمیع در تعداد سهو و خطای واقع شده دو چند سه چند چهار چند باشد چندانکه خیال بندی بعضی قوم هنوز که در قبول تصوّر عقل نامتناهی و نامحدود و عنان لسان هم از احاطه بیان متجاوز و نامسدود که محض حرف و صوت مهمل باید بود آنرا معاقد اختیار نموده سلسله نسبت خود از حضرت آدم ابوالبشر انحراف ساخته به اژدهام انام چنانکه درین ایام است به شخصی برهمانا از مدّت قدیم یا بندیم قدیم انتساب و قرار می دهند بلکه بنا برآن از غرقی

هندوستان به طوفان نوح نیز انکار دارند که تا انتساب جماعهٔ بنی آدم از مهتر نوح انضمام گرفته به حضرت آدم علیهما السلام نرسد^۱ و اینهمه محال و متعذر و اشکال چونکه جمیع افراد نوع انسان به سوی پدر خود حضرت آدم که منسوب اند بنابر آن ملقب و مسمی به آدمی است و بالتصريح در قرآن مجید است مخاطب به لفظ بنی آدم اند چنانچه قوله تعالی و لقد کرمنا بنی آدم و حملناهم فی البرّ والبحر و رزقناهم من الطّیبات و فضلناهم علی کثیرٍ ممّن خلقنا تفضیلاً و اقتضای مرام کلام اکبرنامه برآن است که اندرین باب از اطاعت کتابهای اسلاف اهل اسلام و دیگر اقوام کتابیه تنها پسر نامبارک ابوالفضل به طلب دنیا انحراف و عزل گشته رو گردانیده که تا به موهومات ادراک عقلی که تدخیل آنها در منقولات مناسبی ندارد و تمهید شک آراسته به شهود بیهود بعضی هنود چنانچه سیورها و برهمنان که سرشت ریاضی آنها بت پرست و زبان درازی به قواعد نجوم مطلق بی فواید و نادر است و تفصیل پرستاری و ستاره شماری به تالیف غیرملازم و درشت ایشان را به رفتار و گفتار صدق تنجیم و تقویم مرتاض و ممتاز اعتبار نموده افسانه خلقت انسانی به زبانی آنها و خطائیان که از اقوام غیر کتابیه و وتیرهٔ ایشان مخالف آیات و احادیث باوجود صدور معجزات و کرامات بی نهای از رسل و اولیا تا هنوز به خطا است معارض اقوال اسلاف در پیش داشته برای سخن آرایبی و تأیید آنها بعضی مقولات اولیای ثقات آورده چنانچه از امام جعفر صادق منقولست که پیش از آدم که پدر ماست هزار هزار آدم بوده و شیخ ابن عربی می فرماید که به قدرت الهی دور است بعد هفته زمانی که هفت هزار سال باشد و مدت دور سلطنت سیارات سبعة است نسل یکی منقطع شود و آدم دیگر خلعت وجود پوشد اقوال مذکوره را حجّت اثبات قول هنودان ساخته پنهان خواهش قلبی دارد که زمان ابتدای خلقت انسان موافق گمان بعضی هنودان چنانچه سیورها و برهمنان به ازمنهٔ قدیم یا بندیم قدیم رساند^۲ و به غرقی هندوستان از طوفان نوح علیه السلام قرار نموده به حیلۀ اخبار و انقال مثل کتب قدیمهٔ هندی که از آفات

۱. ب: « به واسطهٔ مهتر نوح از ابوالبشر حضرت آدم علیهما السلام لازم نباشد »

۲. الف: « مقولات که آورده »

۳. ب: « قرار دهد »

روزگار باقی مانده استدلال و پناه گیرد و لیکن بیچاره بقوله تعالی لا عاصمَ اليومَ إلا من رَحِمَ و نیز فانجیناهُ والذین معه فی الفلکِ و اغرقنا الذین کذبوا بآیاتنا انهم کانوا قوما عمین چاره و راه مخلصه نیافت که تا غرق شد و چندین تکالیف و رسوایی بنابر زندگی نموده سخن آنها که تا اقوال آنها به اقوال اولیای کمال مطابقت دریافته به درجه پذیرایی رسد^۱ قول اسلاف که مدت هفت هزار سال است آنرا به معرض شکوک و خلاف رساند تا موافق اصل^۲ مآل ابوالفضل ایجاد تقلید مشرب^۳ اختراعی و افتراپی و هم در شمار قرار گیرد و یا رموز تمسخر به عکس الفصیح چنانچه هجو ملیح نموده باشد^۴ و در دریافت بنده به مطالعه کتب هر دو بزرگوار مذکوره در سند مقولات مرقومه جای ندید اغلب که اختراعی و عندیات خواهد گردید و به تقدیر تسلیم مقولات مسطوره به مدعایش تطبیق نمی پذیرد چونکه مآل هر دو محال از اقوال مذکوره انقطاع انسال پیشین است هر که غیر آدم صفی الله متاخر الخلق باشد و نیز آنها به غرق استیجاب روی زمین از طوفان حضرت نوح علیه السلام مقرر بالیقین و به استقلال اند و نیز منشا و مقصد هر دو منقولات از وادی تصور و خیالات و تخیلات عالم امثال که رویه اولیای صاحب کمال است تعبیر و تشبیه آن به احوال انام عالم اجسام مناسب نیست و ندارد و بر تقدیر تسلیم امام جعفر صادق و شیخ ابن عربی رحمهما الله به اعتبار انواع و اقسام مختلفه خلایق پیشین که جان بن جان است آنها را به طریق مجاز آدم قرار داده گفته باشد لیکن آنها خاکی نهاد نبودند اصل بعضی از هوا و بعضی از نار بود ظاهرا هنودان آنها را آدم خاکی تصور نموده اند و سخن هایی که در باب عظم جسته و طول عمر و کارهای عجیب و غریب که از برهما و غیرهم منسوب می سازند ملایم به احوال بشری نباشد چنانچه در تاریخ فرشته مفصل مذکور است و آدم مشتق از ادیم که به معنی خاک است و خلقت آن نیز به خاک است بنابر آن ملقب و مسمی به آدم است و نیز قولی که شیخ ابن عربی

^۱ . ب: « و رسوایی زندگی نمودن سخن آموزان که تا اقوال آنها به اقوال اولیای مذکورین ارتباط دریافته »

^۲ . الف: « آنرا شکی کند که تا اصل مآل »

^۳ . الف: « مثبت »

^۴ . الف: « باشد » ندارد

آرد محض فرضی است و اثبات اخبار به استدلال فرضیات عدم جواز و بی اعتبار است و نیز منقول امام جعفر صادق رضی الله عنه را بعضی عوام الناس لایعلم به حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم نسبت می دهند و بعضی به علی کرم الله وجهه نیز نسبت داده لیکن کسی نام هم به کس ناقل که ثقه راوی از معتبرین باشد ظاهر نساخته پس عدم یقین نسبت قول مذکور به یکی از هر سه اشخاص عظام مذکورین و نا تشخیص ناقل معتبر با تسمیه بالتصریح مقتضی و مستدل است که اصلی ندارد و الا چنین مقدمه بدیعه و کتب معتبره احادیث به قول صحابه و یا روایت تابعین البتّه مندرج می شد^۱ و ابوالفضل عالم اکبر و عامل ابتر کسی نمی توان یافت و درین میدان استدلالش نمی ساخت بنابر آن به لاچارگی قول مذکور را منقول به ناقل مجهول تنها بر نسبت امام جعفر صادق اکتفا نمود که تا کس به تجسس در پی نباشد و نیز به تقدیر حسب درخواست و تدبیر ابوالفضل اگر قوم هنود را فرضا از زمره افراد بنی آدم خارج و موقوف داشته از احفاد برهما و غیرهم قرار دهند چنانکه وضع اختیاری بعضی هنودان است آیه کریمه *يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَ خَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَ بَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَ نَسَاءً* بالتصریح منافی و ابطال اقوال بعضی هنودان نادان است که نسبت ولادت خود را از آدم ابوالبشر که یک جنس و متشابه است انحراف ساخته به شخصی خلقت آخر که چهار روبه و بی جفتش بوده می کنند و خود را آدمی قرار می دهند و مستلزم می شود بدین تقدیر گر آدمی نباشند و نگویانند و بعضی به رعایت کفو اظهار زبان فقط موافق هنودان مذکوران داشته پنهان به دل و جان ابوالآبای حضرت آدم را منع و مخرج خود و جمیع افراد نوع انسان دانند و پس از جماعه هنودان سخن رس بالاقرار والیقین اتفاق به مسلمین دارند و بالتتحقیق جمیع افراد انسان به آدم و حوا متولد و متناسل اند و حوا از آدم پیدا شده چنانکه نص گذشت و ایضا قال الله تعالی *يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَ عِبَارَتِ مَفَاتِيحِ كُلِّ النَّاسِ بَنُو آدَمَ وَ آدَمُ مِنْ تُرَابٍ فَلَا يَلِيقُ لِمَنْ أَصْلَهُ تُرَابِ النَّخْوَةِ وَ التَّبَخْتَرِ* پس درین مقام باعث قیام و اختلاف در مبدأ خلقت انسان بالاسم و زبان به کلام نامتناهی از مشیت الهی چنین باید دانست که اشخاص بنی آدم که

^۱ . ب: « می باشد »

خلقت متأخر است به دست خلقت پیشین افتاده و آنها این ابنای آدم را تلقین و ترتیب نموده که از آنها هنودان متولد و متناسل اند و اختلاط عالم جنات به اناس امر ممکن و از اکثر اخبارات است و هرگاه که مبدأ موجودات ثمره و شجره کاینات حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم فی الحقیقت تقدیم الخلق به جمیع خلائق اند چنانکه بصدر گذشت پس تقدیم آنها از حضرت آدم صفی الله به طریق اولی و الیق چنانکه قال النبی صلی الله علیه و سلم کنت نبیا و آدم بین الروح والجسد و ایضا کنت اول الناس فی الخلق و آخرهم فی البعث لیکن به اعتبار ظاهر وجود خلقت بشری به رعایت ترتیب از حضرت آدم صفی الله کلک قلم جاری گشت که تا به ترتیب دریافت اسما و انساب به هر کسی آسان تر شود .

ابوالبشر حضرت آدم صفی الله علیه السلام : آورده اند چون حق سبحانه تعالی خواست که آدم را بیافریند و بر زمین خلیفه خود گرداند به ملایکه ندا فرمود اِنِّی جاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً یَعْنِیْ بِهٖ دَرَسْتِیْ کِهٖ مَا مِیْ خَوَاهِیْمُ دَرِ زَمِیْنِ خَلِیْفَةُ خُودِ پِیْدَا آریم، فرشتگان گفتند اَتَجْعَلُ فِیْهَا مِنْ یُفْسِدُ فِیْهَا وَیَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَ نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِکَ وَ نُقَدِّسُ لَکَ یَعْنِیْ بَارِ خَدَايَا دَرِ زَمِیْنِیْ کَسَانِیْ پِیْدَا خَوَاهِیْ اُورِدُ کِهٖ فِسَادِ کَنْدُ وِ خُونِهَیْ نَاحِقِ بَرِیْزَنْدُ وِ مَیَايَنْ حَمْدِ تُو مِیْ گَوِیْمُ وِ تَرَا بِهٖ پَاکِیْ یَا دِ مِیْ کَنِیْمُ فَرْمَانِ اَمْدِ اِنِّیْ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ یَعْنِیْ اَنْچِهٖ مِیْ دَانَمُ شَمَا نَمِیْ دَانِیْدِ یَعْنِیْ دَرِ خَلْقَتِ اَنْ حَکْمَتِیْ اَسْتِ کِهٖ اَنْبِیَا وِ رَسَلِ وِ اَوْلِیَا وِ عِلْمَا وِ زَهَادِ وِ مَشَايِخِ وِ سَلَاطِیْنِ وِ حَکَامِ عَادِلِ دَرِ اِیْشَانِ خَوَاهَنْدِ بُوْدُ، پَسِ مَهْتَرِ جَبْرَئِیْلِ رَا فَرَسْتَادِ تَا قَبْضَةَ خَاکِ جِهْتِ خَلْقَتِ اَدَمِ اَزِ زَمِیْنِ بَرْدَارَنْدِ زَمِیْنِ اَوْرَا سُوْگَنْدِ دَادِ کِهٖ خَاکِ اَزِ مَنْ مَبْرَدَارِ کِهٖ خَلْقِیْ رَا اَزِ مَنْ بِیَا فَرِیَنْدِ وِ مَبَادَا اَزُوْ گَنَاهِیْ دَرِ وِجُوْدِ اَیْدِ وِ بَدَانِ سَبَبِ مَنْ دَرِ مَعْرُضِ عَذَابِ سَخْتِ بَارِیْتَعَالِیْ بَاشَمُ، جَبْرَئِیْلِ بَازِ گِشْتِ، مِیْکَائِیْلِ رَا فَرَسْتَادِ اَوْرَا نِیْزِ سُوْگَنْدِ دَادِ تَا بَازِ گِشْتِ، اَسْرَافِیْلِ رَا فَرَسْتَادِ اَوْرَا نِیْزِ سُوْگَنْدِ دَادِ تَا بَازِ گِشْتِ، عَزْرَائِیْلِ رَا فَرَسْتَادِ اَوْرَا نِیْزِ سُوْگَنْدِ دَادِ اَوْ قَبُوْلِ نَکَرْدِ وِ گَفْتِ اَمْرِ حَقِّ تَعَالِیْ بَالَا تَرِ اَزِ سُوْگَنْدِ اَسْتِ. رَوَایْتِیْ اَسْتِ اَزِ اَنْجَا کِهٖ خَا نَهٗ کَعْبَهٗ اَسْتِ خَاکِ بَرْدَاشْتِ وِ چُوْنِ بِیْ رَحْمِ وِ شَفَقَتِ بُوْدِ عَهْدَهٗ قَبْضِ ارواحِ بَدُوْ مَقْرَرُ شَدِ وِ مَدَّتِ چَهْلِ شَبِ وِ رُوْزِ حَقِّ سَبْحَانَهٗ تَعَالِیْ اَنْ خَاکِ رَا دَرْمِیَا نِ طَایْفِ وِ مَکَّهٗ بَهٗ یَدِ قَدْرَتِ خُودِ خَمِیْرِ کَرْدِهٗ چَنَانِکِهٖ مِیْ فَرْمَايْدِ خَمْرَتِ طِیْنَهٗ اَدَمِ بِیْدِیْ اَرْبَعِیْنِ صَبَاحَا وِ بَعْدِ اَزِ چَهَارِ رُوْزِ بَهٗ کَالْبَدِ اَوْ دَرَاوْرِدِ وِ پِیُوْسْتِ

و ابلیس و جماعه فرشته‌ها متعینه مذکوره را به سجده حضرت آدم علیه السلام امر فرمود که تنها ابلیس ملعون ابا نمود و انکار آورد و حضرت آدم علیه السلام را در بهشت جای داد و خلیفه و امین خود گردانید و جمله تصرفات وی را مباح داشت مگر خوردن گندم و انگور، آنگاه از پهلوی چپ آدم حوا را بیافرید تا بدو انس گیرد و جفت گرداند و اَمَّا سَمِيَتْ حَوْأً لِأَنَّهَا كَلَّتْ حَيٍّْ چون ابلیس حسد برد به یاری مار در بهشت رفته به استصواب طاؤس حوا را بفریفت تا حوا از آن درخت ممنوعه خورد و آدم را خوراند، حق تعالی ایشان را به عتاب نافرمانی آورده به حکم اِهْبَطُوا مِنْهَا جميعاً از بهشت برون انداخت، آدم به هندوستان بر کوه سراندیپ و حوا به جدّه و طاؤس به زمین کابل و مار به اصفهان و ابلیس به میسان از مضافات بصره و آدم به سبب مفارقت حوا و جنّت و کلام فرشتگان تضرّع و زاری و توبه نافرمانی بسیار نمودی، بعد از دو بیست و یا دویست و پنجاه و یا سیصد سال توبه آدم قبول گشت، بعد از آن جبرئیل از فرموده خدا عزّ و جلّ یک خانه مرتّب به یاقوت سرخ که او مسمی به بیت المعمور است از بهشت برآورد ولی بر زمینی که آورد در آنجا خانه کعبه هست او را نهاده و آن اوّل خانه ایست که بر روی زمین به ظهور رسید کما قال الله تعالی اِنَّ اوّل بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ الْاَيْهَ ، و آدم را به طواف آن خبر داد و او از کوه سراندیپ برای طوافش رفته بود که حوا را در جبل عرفات باز یافت و شناخت و آدم دراز بالای گندم گون جعد موی زیبا روی قامت او شصت ذرع بود و حوا در صورت به آدم علیه السلام مشابَهتی تمام داشت. آورده اند که حق سبحانه و تعالی بعد از هبوط جنّت پس از رسید به پانصد سالگی عمر آدم را از حوا چهل فرزند داد در بیست شکم، در هر شکمی پسری و دختری توأمان بودند و آدم موافق شریعت خود پسر بطنی را به دختر دیگر بطن تزویج می کرد به توأم او نمی داد و قابیل که پسر اوّل بود توأم او را برای هابیل که برادرش هفت سال خورد از او بود معین نمود و قابیل بدان رضا نمی داد تا بدان سبب در شصت سالگی عمر خود هابیل را بکشت و توأم خویش را که استوث یا اقلیمیا نام بود که بدو رغبت داشت در حباله خود درآورده به جانب جنوب گریخته در کوهستان روپوش می ماند

ازو اولاد بسیار گشت، نسل او تا زمان طوفان نوح باقی بود و آدم بر فوت هابیل جزع بسیار می کرد که بعد از پنج سال خدای تعالی شیث را تنها عیوض هابیل به وی بخشید و در زمان انتقال آدم فرزند و فرزند زاده ها چهل هزار و به قولی صد و بیست هزار و به قولی بیشمار بهم رسیده بودند، فرزند بی واسطه او چهل و یک تن بودند بست و یک پسر و بست دختر و جمیع الکُتب المنزلة علی الانبیاء صلواة الله علیهم مائة و اربعة ، انزل علی آدم علیه السلام عشر صحایف و علی شیث علیه السلام خمسين صحیفة و علی اخنوع و هو ادريس علیه السلام ثلثین صحیفة و علی ابراهیم علیه السلام عشر صحایف و التوریت و الزبور و الانجیل و الفرقان الخ من مفاتیح، و عمر آدم هزار سال رسیده بود شیث پسر او که بزرگ ترین بود او را ولی عهد خود ساخته بود همه را به متابعت او امر فرموده بست و یک روز بیماری کشیده وقت ظهر دوازدهم ربیع الاول به روز جمعه رحلت فرمود و عن ابی هریره رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم خیر یوم طلعت علیه الشمس یوم الجمعة فیه خلق الله آدم و فیه ادخل الجنة و فیه اهبط و فیه مات و فیه تبت علیه و فیه تقوم الساعة و فرشتگان کفن از بهشت آورده او را غسل داده تجهیز و تکفین نمود و بر آن نماز خواندند لیکن امامت مهتر شیث نموده، وفات حضرت آدم در هندوستان اتفاق افتاد و بر کوه سراندیپ که سمت قطب جنوبی واقع شده مدفون گشت اکنون به قدم گاه آدم مشهور است و حوا بعد ازو به یک سال و به قولی هفت سال و به روایتی سه ماه یا پس از سه روز شب جمعه وقت عشاء ششم محرّم وفات کرد شیث که خلیفه و وصی بود حوا را در جوار آدم دفن کرد و مشهور است که نوح در زمان طوفان تابوت ایشان را به کشتی در آورده در غارالکنز کوه بوقییس و یا در بیت المقدس و یا در نجف کوفه دفن کردند.

شیث نبی الله بن صفی الله علیهما السلام : مادرش حوا چون خدای تعالی شیث را عوض هابیل به آدم علیه السلام تنهایی توام بخشید بنابر آن نامش شیث گشت چنانچه بونصر مقدسی گوید که معنی شیث بدل است یا بخشیده و مشهور است که خدای تعالی برای جفت وی حوری بهشتی فرستاد و شیث به حسن صورت

۱ . ب: « که تا بعد پنج سال »

۲ . ب: « بود » ندارد

و صفای سیرت و کثرت فضائل و عموم فواضل و مشابه صوری و معنوی به آدم علیه السلام از سایر فرزندان او امتیازی داشت و بعد از آدم شیث خلیفه و وصی گشت و پیغامبر مرسل بود که پنجاه صحیفه مشتمل به علم نجوم نازل گشت و حکما او را غاریمون به معنی نیکبخت گویند و غاریمون را اوریای ثانی خوانند و اوریای در زبان سریانی معلّم را گویند و علوم طبعی و ریاضی و صنعت و اکسیر از وی روایت کنند و در روضة الصفا از محمد بن اسحاق منقولست که آدم امرد بود و اوّل شخصی که از فرزندان او به زینت لحيه تجلی یافت شیث علیه السلام بود و نسل جمله اولاد آدم در طوفان نوح علیه السلام منقطع شد الا شیث و اکثر در دیار شام می ماند و قوم خود را به صحایف خود دعوت نمودی و مرویست به روایتی یکصد و چهل به قولی سیصد سالگی عمرش پسرش انوش بزاد، چون عمر گرامی حضرت شیث علیه السلام به نهصد و دوازده سال رسید پسر خود انوش را وصی و خلیفه گردانیده به وقت عصر روز دو شنبه دویم رجب رحلت فرمود و در غار کوه بوقییس پهلوی پدر و مادر خود مدفون است. بعضی گفته اند که از خلقت آدم و وفات شیث علیه السلام یک هزار و ششصد و دوازده سال اند.

انوش بن شیث علیه السلام: مادرش حور بهشتی مخوابله نام بود، زبان تازی که علامت بهشت است از او مروّج شده^۱ و انوش به عربی صادق را گویند و اوّل کسی که درخت خرما نشانده انوش بود و بر شریعت شیث پدرش قوم خود را دعوت نمودی. روایتی است که به صد و نود و پنج سالگی عمرش پسرش قینان بزاد و چون عمرش به نهصد و شصت و پنج سال یا هشتصد و دو سال رسید و به قولی ابن جوزی نهصد و پنجاه سال و به طور قاضی خان بیضاوی ششصد سال رسید که پسر خود قینان را وصی نموده هفتم ربیع الاول در شام رحلت فرموده در آنجا مدفون گشت و در روضة الصفا به سند به طبری است که او نیز نهصد و دوازده سال عمر یافت و منقولست که از خلقت آدم و وفات انوش مدت یکهزار و هشتصد و دو سال.

^۱ الف: شده « اند »

قینان بن انوش علیه السلام: نامش حارث و مادرش وابطه بنت کیال بن آدم است و او بر شریعت شیث علیه السلام قوم خود را دعوت می‌فرمود و بنابر وصیت پدر خود به انتظام جهانیان مشغول بود و عمارات شهر بابل و شوش از بنای اوست، پیش از آن در غار و کوه مردم سکونت داشتند و در عهدش آدم زاد بسیار شد همه را متفرق ساخته خود با اولاد شیث در حدود بابل اقامت می‌نمود. گویند که به صد و هفتاد سال رسیده بود پسرش مهلائیل بزاد و اولاد خویش را به طور بزرگان خود برای اختلاط به اولاد قابیل همیشه منع می‌کردی که آنها مفسد و ظالم اند، فرزندان‌ش حکم بزرگان خود عدول نموده در پای کوه جرموز به آنها اختلاط نموده بنیاد زنا و شرب خمر کرد. چون عمرش به هشتصد و چهل سال یا ششصد و چهل سال رسید که پسر خود مهلائیل را وصی نموده و از غم و اندوه اختلاط مذکوره به روز جمعه دویم شعبان رحلت نموده در شام مدفون است.

مهلائیل بن قینان: معنی مهلائیل ممدوح، نام مادرش نجله بنت سولان بن هیطل بن شیث علیه السلام است و او سیصد سال است فرمانروایی گیتی یافت و او اول کسی بود که حیوانات موزیه را هلاک نموده جلد ایشان را برای لباس و فراش معین کرد. مرویست که به بلوغ یک صد و شصت سالگی عمر خویش پسرش بارد بزاد و آن بادشاه با اولاد خویش مفسد و جابر بود. منقولست که انام آن ایام بدان رفع ظلم و فساد اتفاق نموده ویرا از سلطنت موقوف داشته هیطل بن شیث را بر کرسی ریاست انتظام قیام داد، چون عمرش به نهصد و شش سالگی و یا هشتصد و چهل و یا نود و هشتصد و پنج سال رسید پسر خود بارد را وصی نموده درگذشت، قبرش در مداین.

بارد بن مهلائیل: معنی بارد در عربی ضابط و مادرش مرخس بن سهال بنت سهیل بن شیث علیه السلام است و آن بادشاه عظیم القدر به لشکر بی شمار همیشه به قتال مشغولی داشت عمرش یکصد و چهل سال قبرش در مداین.

برد بن بارد: مادرش شمیال بنت بربابک بن شیث و او به حکم پدر انتظام بخش جهان گشت و اول کسی بود که رودها و جویها او پدید آورد و مردم را زراعت آموخت و در عهد او خلائق متفرق شدند و هر کسی زمینی که اختیار کردند القاب هر یک بدان زمین شد و ایشایان در عهد حیات آدم علیه السلام

متولد شده‌اند و چون عمر برد به صد و شصت یا صد و هشتاد سالگی رسیده بود که زنی از اولاد قابیل با دیگر بنخواست از وی بنی ادريس عليه السلام متولد شد، چون عمرش نهصد و شصت و دو سال یا نهصد و هفت سال به روایتی دو صد و سه سال رسید وفات یافت، قبرش در طایف. و اکثر مؤرخین ثقات بر آنند که برد بی واسطه پسر مهلائیل است و بارد را اصلاً به ضبطی نیاورده و صحیح آنست که بارد هم اسم برد است.

اخنوع عليه السلام بن برد: که او به کثرت اشغال تدریس ملقب و مشهور به ادريس گشت، نام مادرش حصب بنت بیان بن آدم عليه السلام و به روایت معارج النبوة بزدل نام داشت و او بعد از گذشتن آدم عليه السلام به دیار مصر متولد شده بود^۱ و بعضی گفته که ادريس عليه السلام به دویست سال مبعوث گشت و سی صحیفه برو نازل شده و مدت صد و پنجاه سال به روایت بعضی صد و بیست سال خلق را دعوت فرمودند و او مردی خوب روی گندم گون بزرگ محاسن تمام قد مناسب اندام قوی استخوان گوشت اندک آهسته در سخن بیشتر اوقات خاموش بودی و اعضاء او بی اضطراب در وقت مشی نظر مبارک بر زمین افگندی و خود را از فکر خالی نگذاشتی و چون سخن گفتی انگشت شهادت حرکت داده و بعد شیت عليه السلام کسی که تجدید قوانین نموده اوست و اگرچه بعضی جا جمیع علوم و صنایع را به آدم عليه السلام نسبت می‌دهند اما به قول اشهر علم اخترشناسی و نوشتن و رشتن و بافتن و دوختن او در میان آورده و به هفتاد و دو زبان خلق را تدریس خدانشناسی و تعلیم می‌کرد دو صد شهر آبادان ساخت، عرب او را اخنوع خوانند و حکماء یونانیه او را هرمس الهرامس گویند و اوّل کسی که به قلم نوشت او بود و علوم حکمت و نجوم و حساب^۲ نیکو دانستی و تا امروز کلام او حکما و منجّمان را حجّت است و او را مثلث از آن جهت گویند که نبی صالح و حکیم بزرگ و بادشاه عظیم القدر بود. گویند که شصت و پنج ساله بود که زنی بردخا نام به عقد نکاح خود آورده ازو فرزندی

^۱ .ب: « بود » ندارد

^۲ .ب: « سخت » نیکو

متوشلخ متولد شد و به حکم آیه کریمه و رفعناه مکانا علیا او اوّل کسی است که خدای تعالی او را در بهشت جای داد و به قول صحیح حیات است و تمام ایام مقام در بهشت گرفت و جمعی برآند که ادريس عليه السلام از بهشت برون آمده در آسمان ششم با ملائکه به عبادت الهی مشغول است و طایفه گفته که چون ادريس به معاونت فرشته به آسمان رفته همانجا قبض ارواح او نموده و ملائکه بر وی نماز گزارده و الحال جسد مبارکش در بیت المعمور موضوع^۱ است و عمر گرامی ایشان به وقت عروج و رفتن ازین سرای فانی هشتصد و شصت و پنج سال و به قولی چهار صد و پنج سال و نزد گروهی سیصد و شصت و پنج سال و به روایت معارج النبوة نهصد و شصت و دو سال بود و در طبقات ناصری سیصد و پنجاه سال است و او را فرزندان بسیار بودند که به دشواری می شمردند و قال ابونصر مکی انساب العرب والشام کان لادريس ولد و هو عالمٌ بجميع العلوم ففوته الله قبل ابيه و ادريس عليه السلام علی فوت ولده جزع كثيرا فاوحى الله تعالى علی ادريس خیرتک بین حیوة ولدک و بین طول عمرک فخير بطول عمره .

متوشلخ بن اخنوع عليه السلام: معنی متوشلخ به عربی منشرح است مادرش برکیا بنت کرجیل بن حجویل بن حیتان بن آدم علیه السلام است و او بعد از پدر خود که ادريس عليه السلام است^۲ بزرگ قوم شده و اوّل کسی که بر اسب سوار شد او بود و همیشه به صلاحیت و ارشاد طریقه انبیاء علیهم السلام شغلی داشت و بعد از صد و هشتاد و هفت سال عمر زنی درخواست، چون عمرش به هفت سال رسید او را فرزندی لمک^۳ نام که به معنی بزرگ باشد متولد شد و بعد از ولادت پسر خود بست سال دیگر بزیست، عمرش نهصد و نوزده یا نهصد و شصت و نه سال، وفات و قبرش در عراق.

لمک بن متوشلخ: لمک را معنی به تازی قلیل مادرش عربا بنت غرابیل بن متوسل بن^۴ خبون بن شیث علیه السلام و او بعد از پدر ملک شام و حجاز و عراق

^۱ . الف: « موضوع » ندارد

^۲ الف: « است » ندارد

^۳ . ب: « که » لمک نام

^۴ . ب: « بن » ندارد

و ماوراءالنهر بود، پسرش صاحب جمال که یوق نام بود پیش لمک فوت شد. لمک بر بطن مثال صورت فرزند مذکور بساخت و در گردن خویش می‌نواخت و می‌گریست و پس از رسیدن عمرش به صد و هشتاد و هفت سال نوح پیغامبر از وی متولد شد. مرویست که بعد از ولادت نوح علیه السلام پانصد و نود و پنج سال دیگر حیات یافت. گروهی او را لمکان و لامک و لاتح نیز گویند و ابوالفضل در اکبرنامه عمر گرامی ایشان هفتصد و هشتاد سال ثبت نموده وفات و قبرش در شام است و مشهور آنست که قبر ایشان در علشنگ که تومان کابل از زمین لمغان است واقع شده. معروف است بلکه بنابر این آن ولایت به لمغان موسوم گشته که در آنجا موافق رواج بجای کاف غین تلفظ می‌کنند چنانچه محمد ظهیرالدین بابر بادشاه در واقعات بابر شرح نموده.

نوح نجی الله علیه السلام بن لمک: مادرش قینوس بنت برکائیل ابن مخوئیل بن اخنوع بن قین بن آدم علیه السلام و حلیه مبارک نوح علیه السلام گندم گون و به‌غایت عریض و جسیم و رقیق الساقین والساعدين و عظیم العینین و طویل القامة و محاسن کشیده داشت و به شدت غضب موصوف بود و اسامی و القابش به زبان سریانی ویرا یسکر خوانند و عرب نوح گویند. جمشید بادشاه که در تمام عمرش تپ و درد سر او را نگشته بود به تلقین ابلیس ملعون دعوی ربوبیت نموده پنج بت به‌صورت مختلفه آراسته و نام آنها ود و سواع و یغوث و یعوق و نسر نهاده خلیفه خود قرار داده در اطراف عالم منتشر ساخته بودند. اول کسی که بت پرستی را رواج داده او بود که تا بر وی ضحاک خروج نموده او را به اژه دو نیم ساخت و اشهر آنست که این اسامی پنج مرد صالح است که میان آدم و نوح بودند و مردم بدیشان اعتقاد تمام داشتند، بعد از مرگ ایشان به‌صورت ایشان از چوب و سنگ پیکرها ساختند و تعظیم آن نمودند، به مرور زمان به پرستش آنها مشغول گشتند و مرویست که ابتدای بت پرستی آنست که چون در اولاد قابیل کفر شیوع یافت و آدم علیه السلام فوت شد مومنان از زیارت مزار آدم علیه السلام کافران را مانع می‌آمدند. ابلیس ملعون به کافران فریب داده گفت که شما صورت آدم علیه السلام ترتیب کنید که تا شما به زیارت و طواف وی متفاخر به مومنان می‌شوید چنانچه به زیارت مزار آدم علیه السلام مومنان بر شما تفضل می‌کنند. کافران قول ابلیس ملعون را مستحسن

دانسته همچنان نمودند و نیز منقولست که بعد از عروج ادريس عليه السلام خلق گريه و زاری به بيقراری می نمود که ابليس عليه اللعنة شکل گرفته به مردم آمده به دعا نصیحت کرد که سنگی را به صورت ادريس تراشیده نزد خود نگاه دارید که تا دل شما ازو قرار گیرد، مردم چنان نمودند بهر حال به چندین قیل و قال در آن ایام هیچ کس در جهان نبود که گفتی لا اله الا الله همه مردم بت پرستی پنج بتان مذکوره می کردند که در یک صد و پنجاه سالگی عمر و یا در دویست سالگی و روایتی است که چون به چهار صد و هشتاد سال رسید خدای تعالی او را به نبوت مشرف گردانید چنانچه در تفسیر معالم التنزیل است و هو اول نبی و او نبی مرسل بود چنانچه قوله تعالی و لقد ارسلنا نوحا الی قومہ و در بیضاوی است که نوح بن متوشلخ بن ادريس اول نبی بعده بعث و هو ابن خمسين سنة او اربعين و این اشاره به استیعاب پیغمبری روی زمین است که نوح عليه السلام پیغامبر تمام عالم و تمام عالم قوم نوح عليه السلام است و نوح عليه السلام نهصد و پنجاه سال قوم خود را به وحدانیت الهی به صحایف آدم و شیت علیهما السلام دعوت نمود چنانچه قوله تعالی فلبث فیهم الف سنة الا خمسين عاما فاخذهم الطوفان و هم ظالمون تمام قوم نوح گفته او عدول داشته همه بت پرستی می نمود مگر هشتاد کس که آنها با او در کشتی سوار شدند چهل مرد و چهل زن و روایتی است که سوای نه کس دیگر ایمان نیاوردند، سه پسرش سام و حام و یافث و سه زنان ایشان و سه دیگر اشخاص چنانچه در تفسیر بیضاوی است و سوای اینها در دعوت مدت مذکوره یکی از قوم نوح دیگر کسی ایمان نیاورد چنانچه قوله تعالی ما آمن معه الا قليل اما نوح عليه السلام چنانکه فرمان باری تعالی بود همیشه شبها و روزها گونه منادی کردی که به حکم خدای تعالی به سمع همه خلق از مشرق تا مغرب می رسید و آنها از اسلام گریز نموده در گوش های خود انگشت ها می نمودند و روپوش می شدند از پارچه ها و بر کفر قرار گرفته چنانچه قوله تعالی رب انی دعوت قومى لیلا و نهارا فلم یزدہم دعائى الا فرارا و انى کلما دعوتهم لتغفرلهم جعلوا اصابعهم فی آذانهم واستغشوا ثيابهم و اصرؤا واستکبروا استکبارا و نوح عليه السلام را تمام کفار که بی نهایت و بی دریغ می زدند همیشه گریه و زاری می نمود پس از حضرت رب العزت به نوح عليه السلام وحی آمد که هرچه از قوم شما در مشیت الهی مسلمان شدند بود شدند و از باقی کسی

دیگر مسلمان نخواهد شد پس مغموم نباشید به افعال ایشان چنانچه قوله تعالی و
 أوحى الى نوح أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتسب بما كانوا يفعلون .
 چون عدم اسلام هر متنفّس قوم هم معلوم شد و سوای ازین مهتر نوح علیه السلام
 را که به شدت می زدند نوح علیه السلام به لاجارگی از حضرت ربّ العزت در حق
 انتفا و فنای تمام قوم کفّار دعا نمود که یکی متنفّس کفّار بر روی زمین باقی نماند
 چنانچه قوله تعالی و قال نوح ربّ لا تذر على الارض من الكافرين ديارا انك ان تذرهم
 يضلوا عبادك ولا يلدوا الا فاجرا كفارا. خدایتعالی عزّ و جلّ دعای نوح علیه السلام
 مستجاب نموده به غرقیت قوم به آب طوفان و آراستن کشتی برای نجات او و به منع
 دعا و باز داشتن عذاب از قوم کفّار ظالمها آگاهی داد چنانچه قوله تعالی واصنع
 الفلک باعیننا و وحینا ولا تخاطبنی فی الذین ظلموا انهم مغرقون. نوح علیه السلام
 آراستن کشتی نمی دانست به آموختگی جبرئیل علیه السلام به آراستن کشتی مشغول
 گشت . منقولست که چوب برای آراستن کشتی عوج بن عنق می آورد و در آن
 مدّت کافران که به نوح گذشتی ازو پرسیدی که ای نوح چه می کنی؟ نوح گفتی
 کشتی است که با مومنان در آن نشینیم شما را خدای تعالی به آب طوفان غرق
 خواهد نمود، کفّار سخن او باور نداشتی و مسخره می کردند و گفتی از پیغامبر نجار
 شدی؟ نوح ایشان را گفت اگر امروز مسخره می کنید بر مایان فردا مسخره بر شما
 خواهیم کرد^۱. چنانکه قوله تعالی قال ان تسخروا منا فانا نسخر منکم كما تسخرون.
 کشتی اوّل در جهان همین گشته و نوح او را در مدّت دو سال مرتّب ساخت،
 درازی کشتی هزار و دویست رش و پهنای آن سیصد رش بود و قیل طولش
 سیصد گز و عرض آن پنجاه گز و عمق آن سی گز بود. و آن کشتی را سه طبقه
 ساخته، طبقه اسفل برای وحوش و سباع و درندگان و گزندگان و طبقه اوسط
 برای دواب و انعام و طبقه اعلی برای خود یا کسانی که با وی گرویده بودند و
 همیشه آن قوم نوح علیه السلام را می زدی و گفتی که در میان ما و شما به چندین مدّت
 بسیار جنگ واقع شد به غرقی مایان که وعده نموده بود بیار اگر صادق هستی؟ چنانچه
 قوله تعالی قالوا یا نوح قد جادلتنا فاکثرت جدالنا فاتنا بما تعدنا ان کنت من الصادقین.

^۱ . ب: اضافه؛ « چنانکه شما مسخره می کنید »

پس به لاجارگی نوح علیه السلام از پروردگار خود دعاء امداد طلبید چنانچه قوله تعالی قال رب انصرنی بما کذبون پس جبرئیل علیه السلام از فرموده خدای تعالی بیت المعمور را بر آسمان چهارم برد و کوهی به حکم باری تعالی به جای وی نشست تا عذاب آن بدان زمین نرسد، جایی که بیت المعمور بود همانجا امروز خانه کعبه است. و نوح علیه السلام از فرموده خدای تعالی به هندوستان آمده بر سر کوه سراندیپ گور آدم و حوا را باز کرده تابوت ایشان را به کشتی نهاد و به خانه نوح یک تنور آهنی یا سنگی که در آن تنور حوا نان می پخت و از ارث آدم به نوح علیه السلام رسیده بود خدای تعالی با نوح وعده کرده بود که نشان طوفان آن تنور است، وقتی که زن یا دختر تو نان بپزد از رخنه آن تنور آب برآید، چون وقت آن عذاب آمد موافق تفسیر معالم التنزیل محی السنه و بیضاوی و دُرر منثور مولانا جلال الدین سیوطی و تفسیر حسینی در زمین کوفه یا عین درده جزیره یا به روایت عباس در هندوستان زن یا دخترش در آن تنور نان می پخت که از میان آتش آب برآمده، پزنده نان نوح را آواز داد که از^۱ تنور آب برآمده، نوح دانست که آن عذابی است که خدای تعالی وعده فرموده بقوله تعالی حتی اذا جاء امرنا و فار التور قلنا حمل فیها من کل زوجین اثین و اهلك الا من سبق علیه القول و من آمن و ما آمن معه الا قلیل و قال اركبوا فیها بسم الله مجرها و مرسها ان ربی لغفور رحیم پس موافق حکم خدای تعالی نوح علیه السلام با آن قوم هشتاد کس به روایتی نه کس و جفتی از هر جانوری حیوانات مانوس و متوحش و سباع و طیور که باری تعالی آفریده بود که تا نسل ایشان منقطع نشود و زاد ضروری درکار همراه گرفته در کشتی سوار شد، اول چیزی که سوار شد شیر بود و آخر خر بود و چهل شبان روز از تمام زمین آب بر می آمد و از آسمان به قطره بزرگ فرود می آمد که تمام روی زمین یک چشمه دریا گشت، پس جمع شدند هر دو آب بر کاری که تحقیق مقدر بود یعنی غرقی تمام قوم کفار چنانچه قوله تعالی فدعا ربّه انی مغلوب فانتصر ففتحنا ابواب السماء بماء منهمر و فجرنا الارض عیونا فالتقى الماء علی امر قد قدر. چون کشتی درخواست که از جای برخیزد نوح علیه السلام را پسر چهارم کنعان که کافر بود او را نوح هر چند

^۱ الف: « از » ندارد

گفت ای پسر اسلام قبول نموده به کشتی در آی، کنعان انکار نموده جواب داد که امروز به سبب طوفان از کوه پناه خواهم گرفت که تا او غرق شد، در آن وقت خدای تعالی گربه و خوک را آفریده نبود، وقتی که موشان رسن های کشتی بریدند به مردم دشوار آمد. نوح علیه السلام به حکم خدای تعالی پیشانی شیر بمالید، شیر را عطسه آمد گربه از بینی شیر بیرون جست، موشان کشتی دفع شدند. همچنین از پیل خوک برآمد تا آن سرگین چهارپایان خورد و کشتی بر آب ایستاد چندان آب بود که از کوهی کلان تر روی زمین چهل رش آب گذشت، مصراع: «چو آب از سر گذشت ای دل چه صد نیزه چه یک نیزه»^۱ و کشتی نوح علیه السلام به قدرت خدای و مشیت الهی بر آب تا به مشرق رفته از آنجا باز گردیده به مغرب رفت، چون به جایگاه بیت المعمور رسید هفت بار کشتی بر سر آب طواف کرد و همچنان بر آب از مغرب تا به مشرق و از مشرق تا به مغرب می گردید که تا موافق اراده الهی هیچ کس کافر در جهان نماند همه غرق شدند چنانچه قوله تعالی فاغرقناهم اجمعین فلم یبق علی وجه الارض منهم احد من تفسیر جامع البیان^۲ بجز آنکه هشتاد تن و جانوران که با نوح علیه السلام کشتی نشین بودند چنانچه قوله تعالی فانجیناه و من معه فی الفلک المشحون الموقر المملو من الناس و الطیر و الحیوان ثم اغرقنا بعد الباقین ای اغرقنا بعد انجاء نوح و اهله من تقی من قومیه من معالم التنزیل تصنیف محی السنه حسین بغوی و چنانچه حدیث مشکوه قال النبی صلی الله علیه و سلم مثل اهل بیتی فیکم کمثل سفینه نوح من رکبها نجا و من تخلف عنها هلک پس نسل تمامی کفار منقطع شد و بر انقطاع انسال ظالم ها شکر واجب چنانچه قوله تعالی فقطع دابر القوم الذین ظلموا و الحمد لله رب العالمین القصه نوح علیه السلام از باب کنده مسجد کوفه یا از هند یا از عین درده که موضعی است به جزیره عاشر رجب در کشتی نشست تمام روی زمین بگشت، چون واقعه طوفان به نهایت انجامید که تا تمامی کفار غرق شدند و به امر الهی آب فرو شده بر کوه جودی که از زمین موصل یا شام است روز عاشورا دهم محرم کشتی قرار گرفت چنانچه مدت طوفان شش ماه بود چنانچه

^۱ . ب: این مصراع ندارد

^۲ . ب: از « چنانچه قوله ... تا... جامع البیان » ندارد

قوله تعالى و قيل يا ارض ابلعي مائک و يا سماء اقلعي و غيض الماء و قضي الامر و استوت على الجودی و اخرج ابن سعد و ابن عساکر من طریق الکلی عن ابی صالح عن ابن عباس کان للمک يوم ولد نوح اثنان و ثمانون سنة و لم یکن احد فی ذلك الزمان ینتھر عن شکر فبعث الله نوحا اليهم الخ . و ارتفع الماء على اطول جبل فی الارض خمس عشرة ذراعا فسارت بهم.....^۱ فطافت بهم الارض کلها فی ستة اشهر لا تستقر علی^۲ . و روایت طبری است که نوح علیه السلام در آن وقت گفته کسی که تابوت آدم و حوا علیهما السلام در بیت المقدس رفته دفن نماید تا او را دعای زندگی تا قیامت نمودم، خضر علیه السلام که کشتی نشین بود او تابوت گرفته در بیت المقدس رفته دفن کرد و مرویست که اولاد عمالیق دفن نمود، چون پایان کوه جودی آن جماعه هشتاد نفر قریه^۳ که بنا نمودند به سوق الثمانین موسوم شد، بعد از اتمام بنا علت و بای طاعون در میان ایشان پیدا گشت همه کشتی نشین و دیعت حیات سپردند الا هفت کس نوح علیه السلام و سه پسرش سام و حام و یافث و زنان ایشان ، نوح شام و جزیره و عراق و فارس و خراسان را به سام داد و دیار مغرب و حبشه و هند و سند و اراضی سودان را به حام عطا فرمود و چین و صقلات^۴ و ترکستان را به یافث کرامت کرد و انتساب بنی آدم بعد از طی طوفان به این سه تن است چنانچه قوله تعالى و جعلنا ذریته هم الباقین یفید الحصر و ذلك یدل علی ان کل من سواه و سوی ذریته فقد فتوا، قال ابن عباس ذریتة نبوة الثلثة سام و حام و یافث فسام ابوالعرب و فارس والروم و حام ابوالسودان و یافث ابوالترک من تفسیر کبیر امام فخرالدین رازی و افراد الناس کلهم من نسل نوح، روى الضحاک عن ابن عباس قال لما خرج نوح من السفینة مات من کان معه^۵ مومن من الرجال والنساء الا ولده و نساءهم، قال سعید بن المسیب کان ولد نوح ثلثة سام و حام و یافث فسام ابوالعرب و فارس والروم و حام ابوالسودان و یافث ابوالترک والجون و یاجوج و ماجوج و ما هنا لک من تفسیر

^۱ . ب: کرم خورده

^۲ . ب: از « و اخرج ... تا.. تستقر علی » ندارد

^۳ . ب: « چون پایان آن جماعه هشتاد نفر کوه جودی » که

^۴ . الف: « سقلاب »

^۵ . ب: « معه » ندارد

معالم التنزیل حسین بغوی محی السنّة و یخرج الترمذی و حسنه؟ و ابن جریر و ابن ابی حاتم و ابن مردویه عن سمره بن جندب عن النبی صلی الله علیه و سلم فی قوله و جعلنا ذرّيته همّ الباقین قال حام و سام و یافث عبارت تفسیر دُرر منثور مولانا جلال الدین سیوطی و هكذا فی جمیع التفاسیر و التواریخ بناء علیه نوح علیه السلام ملقب به آدم ثانی گشت. و نوح علیه السلام بعد از فوت آدم علیه السلام به صد و بیست و شش سال و یا در اواخر عهد متولد شد و عمر گرامی ایشان چون به هزار و ششصد و یا هزار و چهار صد و پنجاه و یا هزار و سیصد سال رسید از عالم فانی به عالم جاودانی رحلت فرمود. گویند که بعد از طوفان دویست و پنجاه سال یا سیصد و پنجاه سال زندگانی نمود و قبر ایشان به روایت روضة الصفا در بیت المقدس و به روایت دُرر منثور در میان زمزم و رکن^۱ و المقام و به روایت بحر الانساب در شام و ابلیس ملعون اولاد ایشانرا از راه برده باز به کفر تلقین نمود که انتشار و شیوع او به عالم رسید چنانچه در قصص الانبیا است و قیل ما نجا من الکفار من الغرق غیر عوج بن عنق کان الماء الی حجرته و کان سبب نجاته انّ نوحا احتاج الی خشب ساج للسقینه فلم یمكنه نقلها فحملها عوج الیه من الشام فنجاه الله تعالی من الغرق، من معالم التنزیل.

عوج بن عنق پدرش سبحان بن آدم علیه السلام چون مادر او که عنق نام عظیم الجسم بود نسبت به سوی مادرش شهرت یافت و او بعد از فوت آدم علیه السلام متولد گشت، پنج هزار رش بالا بود که دست در قعر دریا انداخته ماهی برآوردی و بر آفتاب داشته بریان نمودی و بخوردی و در طوفان نوح علیه السلام هر که از کشتی بیرون بودند همه کفار غرق شدند مگر عوج بن عنق که او در حادث سن بر کوهی استاده بود چهل رش آب از کوه گذشت آب تا ساق عوج رسیده بود و گروهی تا زانو و بعض تا سینه نیز گفته، بیت :

بِجَّةٍ بَطَّ اِگر چه دینه بود   آب در پاش یا به سینه بود

^۱ . الف: « و رکن » ندارد

^۲ . ب: « باز » ندارد

و بعضی گفته که سبب نجات عوج باوجود شرک آنست که نوح علیه السلام را در ترکیب کشتی معاونت نموده بود خدای تعالی او را زندگانی^۱ دراز داده بود تا روزگار موسی و از نوح تا موسی علیهما السلام چندین پیغامبران که دیده بودند به همه کافر شده زنده ماند و زن برای جفتش پیدا نگشت و برای دفع مرضی که او را به تجرید شده بود حکما سوراخی در سنگی طویل ساخته انزال منی او کنانیده بود. وقتی که موسی علیه السلام برای جنگ قوم جبّاران باقی مانده از قوم عادیان رفته بود عوج یک سنگی عظیم که طول و عرضش موافق و مساوی طول و عرض لشکر موسی باشد برداشته آمد و می خواست که بر تمامی لشکر بنهد، موسی علیه السلام تنها از لشکر برآمده مقابله او نمود، خدای تعالی مرغی از دوزخ فرستاد که او منقار آهنی بر آن سنگی زد و سنگش همچو حلقه در گردن عوج افتاد و عوج بیچاره شد. موسی علیه السلام ده گز به هوا بر شده و ده گز که عصا بود بر ساق عوج زد عوج چون کوه و بکشت، بیت:

جوی باز دارد بلای درشت   عصایی شنیدی^۳ که عوجی بکشت

و او همچنان افتاده بود تا وقتی که پل دجله می ساختند و از یک پهلوی وی پل دجله ساختند که مدت پانصد سال پل مذکوره تا وقت نوشیروان عادل ماند و نوشیروان رفتار بر پهلوی آدمی نامناسب دانسته دور نمود، عمرش سه هزار سیصد سال بود، شاید که حکمت^۴ در درازی عمرش اظهار حقیقت طوفان نوح علیه السلام زبانی عوج به خلائق بوده باشد که کرد. اما حام را نه پسر بود هند، سند، زنج، نوبه، کنعان، کوش، قبط، بریر، حبش و بعضی حام را شش پسر نوشته سند و کنعان را ذکر نکرده و نوبه را پسر حبش گفته و سام را نیز نه پسر شدند ارفخشذ ابوالانبیاء، و کیومرث که پدر ملوک عجم است و اسود که مداین و غیره بنای اوست و اهواز و پهلوی پسران ویند و فارس پسر پهلوی است و یفن که شام و روم پسر اویند و بوزج که اولاد او منقطع نوشته و لاوز که فراعنه مصر از نسل اویند و عیلم که عمارات خوزستان

^۱ الف: زندگانی « کامرانی » دراز

^۲ الف: « بر » جنگ

^۳ ب: « شنیدی عصایی » که

^۴ الف: « شاید که حکمت » ندارد

کرد و خراسان و تنبال پسران اویند و عراق پسر خراسان است و کرمان و مکران پسران تنبال اند و ارم که قوم عاد از جمله احفاد اویند و بوذر که آذربایجان و اران و ارمن و فرغان پسران اویند و بعضی سام را شش پسر گویند کیومرث و بوزج و لاوز را ذکر نکرده و یافث را یازده پسر شمرده ترک و چین و صقلاب و منسج که اورا منسک گویند و کماری که اورا کیمان نیز خوانند و خلج^۱ و خز و روس و سندسان و غز و یارج و در بعضی کتب هشت پسر نوشته خلج و سندسان و غز را یاد نکرده و تمامی قوم‌ها و دیارها به اسمای اولاد ایشان مسمی و ملقب گشت و بعد از انهدام و انتفاء بنای تمامی عمارات و بلدات از طوفان نوح علیه السلام از سر نو مرتب و مجدد گشت. اخرج ابن عساکر عن کعب الاخبار قال اول حایط وُضِع علی وجه الارض بعد الطوفان حایط حرّان و دمشق ثم بابل من دُرر مثنور.

پوشیده نماند که ابوالفضل بر خلاف اسلاف موافق اصناف هنودان به رعایت تفخر یا به کنایت تمسخر آنها به استدلال وجود و ثبوت کتب هندی چندین هزار سال و به اظهار مضمون و مآل آنها از غرقی هندوستان به طوفان نوح علیه السلام انکار دارد پس کسی که اشتغال اخبار نویسی روزگار و سنه سال ابتدای خلقت حضرت آدم علیه السلام و انسال ایشان دارد بالضرور که اول بر عبارت پرفتور او مرور و خیال عبور نموده به صدور جواب و سوال‌های معتبره اورا نامسموع و نامنظور سازد تا کسی به استبصارش به قصور شعور به عقاید اذمام و ضلال راه یافته قیام و قرار نگیرد بنابر آن خطوط قاصرالافهام ساعی الارقام به چندین سطور شد.

بدانکه انتساب جماعه انام آدمیان به ابوالبشر حضرت آدم علیه السلام است و بر انقطاع انسالش سواى نوح علیه السلام به طوفان آیات کتاب الهی و احادیث رسول دین پناهی و روایات صحابه و مجتهدین و اولیاء صاحب کشف و کرامات نامتناهی ناطق و مستدل اند چنانچه بصدر گذشت و کافه اهل سیر اسلام و دیگر اقوام کتابیه هم برین قیام و قرار دارند و حقیقه اطلاق کتب بر کلام ربانی باشد و دیگرها نسخ که متفرعات ازوست مجازا کتب گفته می‌شود و نزد هنود هرچند که مسوده

^۱ . الف: « و خلج » ندارد

^۲ . الف: « رسول » ندارد

منقوشه آنها بجز پوتهی نام دیگر ندارد تا هم ابوالفضل در اکبرنامه آنها را کتب قرار داده کنایه هندوستان را از غرقى آب طوفان نوح علیه السلام انکار دارد تا قول آنها که آدم علیه السلام منبع و مخرج بنی آدم قرار ندارند نیز تطابق پذیرد و دلیل ذلیل^۱ آن بقای کتب هندی چندین هزار سال از حوادث روزگار و اخبار آنها در میان می‌آرد، اگرچه اختلاط و ذکر اذکار مشارب مغایر و مطالعه مؤلفات آنها فایده ندارد لیکن چون علامه اشهر و مسلم اکبر در اکبرنامه دو مقام یکی در ذکر آدم دویم در بیان نوح علیهما السلام به اطلاق کتب هندی همین شورش و فتنه برپا نموده معارض اسلاف گردیده بنا بر آن بنده مستلزم دانسته مدتی صحبت سیورها و برهمنان اختیار نموده به عبور پوتیهای آنها رسیده خلصی در جوابش از آنها نوشته که متصور شود به زعم سیورها خلقت انسان به ازدهام انام چنانکه حال است از زمانه قدیم الایام دوام^۲ و قیام دارد و طوفان حضرت نوح در کنار از قیامت هم انکار دارند لیکن از تمامی پوتیهای خود مقرر و معترف که بعد گذشتگی نهصد و هشتاد سال از فوت مهابیر که اخیرترین از بست و چهار کس مقتدای سیورها است اول از اول پوتهی اچارنگ بهگوتی سوتر که نام دارد به تحریر و قلم هندی درآمده پیشتر از وی سواى علم سینه ترقیم و تنقیش اصلا نبود و الحال سنه یکهزار و یکصد و چهل و هفت که هجری است هلاکتش را دو هزار و دو صد و شصت و چهار سال و نه ماه شده بدین تقدیر تحریر اول پوتهی مذکور یکهزار و دو صد و هشتاد و چهار سال و نه ماه باشد و آنها تحریر قلم هندی پوتیهای برهمنان را نیز کسری کم و زیاده معاصر پوتیهای خود سازند بالفرض والتقدیر گفتن سیورها اگر در حق برهمنان منظور نباشد در حق سیورها شک و قصور ندارد و نزد برهمنان آغاز بنی آدم حادث نه از زمانه قدیم لیکن از طول امتدادش به ندیم قدیم شمارند و از ابوالبشر حضرت آدم^۳ علیه السلام انحراف نموده برهمنان را که چهار رویه بود منبع و مخرج انام دانند و به غرقى هندوستان از طوفان نوح علیه السلام انکار دارند که تا انتساب بنی آدم به ابوالبشر لازم نیاید و جامع مؤلفات برهمنان مهابهارت که به زعم

۱. ب: «ذلیل» ندارد

۲. ب: دوام» ندارد

۳. ب: «حضرت» ندارد

آنها مبسوط‌ترین مؤلفات است ترجمه فارسی آن به نظرم گذشت الحال سنه ۱۱۴۷ هجری که مذکور شده نزد آنها مدت دور چهارم که کلجگ نام دارد و چهار هزار و هشت صد و سی و پنج سال متقاضی گشته ابتدای زمانه تالیف مهابهارت پیش از دور چهارم کلجگ مذکور قرار داده پنج شش هزار سال گویند و نسبت تالیفش به بیاس نام مقتدای خود می‌دهند در آن نسبتش که نوشته مادر بیاس مچهودری نام دختری ماهی است و مبنی مهابهارت جنگ و جدال راجه جدشتر و بهیم و ارجن و نکل و سهدیو ابنای راجه پاندا بن چتر انگد ابن راجه سانتن به‌ابناء العم آنها که باشند نسب آنها نیز درو ارقام نموده که هر پنج برادران مذکوره از دهرم و باد و اندر و اسنی کنوار که دیوتها قرار داده متولد شده و بر یک زن کفایت نمودند و پاند مذکور بعد از مرگ پدر خود از نظر که بیاس بر مادر پاند نگاه کرد به ظهور گردیده. گویند که زن سانتن مذکور دریای گنگ بود و کنهیا که معاصرش بود زنش دریای جون بود و جون دختر آفتاب است، چون به نظرم رسید که زن راجه^۱ او پیرچر دختر دریای و کوه است ازین فکر و اندوه خاطر جمع گشته بالیقین دانستم که این خیالات باد هوایی و حکایات بی حیایی آن گروه که کونان کون از حد بیرون و افزون است از احوال بشری مناسبت ندارد و ذکر در بیان انسال انسان که تولدش عادی به نطفه پدر و رحم مادر باشد چنانچه قوله تعالی و لقد خلقنا الانسان من سلاله من طین ثم جعلناه نطفه فی قرار مکین ثم خلقنا النطفه علقه فخلقنا العلقه مضغه فخلقنا المضغه عظاما فکسونا العظام لحما ثم انشأناه خلقا آخر فتبارک الله احسن الخالقین و بحق حدیث یعلو ولا یعلی در ترجمه آدپرپ ابوالفضل هم خود مقرر گشته چنانچه او گفته مخفی نماند که امثال این سخنان که آفتاب و ماهتاب پسران دارند هیچ معقول نیست و نزد عاقلان ظاهر است که آن وقوعی ندارد و افسوس که ابوالفضل مؤلفات چنین هزل بی اصل را کتب شمرده مخالف اسلاف گردیده اغلب که فی الحقیقت این وضعیات ابوالفضل باشند و یا مخیلات برهمنان که معاصر او و یا پدرش مبارک باشند و مشهور است که ترجمه‌های فارسی مهابهارت و جمیع پوتیه‌های دیگر که رواج دارند مرقومه اوست و یا شاید که متضمن احوال جان بن

^۱ .ب: « راجه » ندارد

جان خلف پیشین باشند و به تلقین و ترتیب ابلیس که نزد هنود نارد نام دارد بعد از طوفان نوح به ذریت نوح علیه السلام رسیده باشد و اگر قبل از طوفان به انسال آدم علیه السلام رسیده به طوفان غرق شده باشد بعد از طوفان باز رسیده و انتفا و انتشار مهابهارت نیز مقتضی به غرقیت او هست چنانچه جماعه برهمنان از جمیع پوتیهای و مهابهارت نیز بالاتفاق مقرر اند که این مهابهارت در اصل شصت لک اشلوک هست از آنجمله سی لک اشلوک بر آسمان رفته که نارد خواند و بیست و نه لک اشلوک به تحت الثری و کندهریان و چچهان و راجهان که لنکه رکهه و غیره خوانند و این یک لک اشلوک که ناقلش سوت پرانک از بیسم پاین که او سامع از بیانین مذکور هست میان مردم رواج دارند و بیشتر اوقات که بنی الجان کفر و رزیده فساد خون ریزی ها برپا نموده بارها افواج ملایکه بر آنها نازل گشته آنها را فنا و پایمال نموده چنانکه در احوال آنها بالا گذشت، ملائکه کتب آنها نیز بر آسمان برده باشند و در تحت الثری هم به غرقی طوفان رفته باشند و از شصت اجلاد که نقل در نقل کرورها بیشمار اجلاد باشند همین یک جلد معین در کوه قاف از غرقی طوفان امان که یافته باشد مضایقه ندارد و ابلیس هم که فی الحقیقت از رؤسای بنی الجان هست و از روی زمین اسیر شده بر آسمان رفته که به زمره ملایکه معلّم الملکوت گشته آن علامه ظلامه احتیاج کتب ندارد و کنهیا که از شانزده هزار و هشت عورات به زعم آنها به حساب هر عورتی ده پسر سوای دخترها یک لک و شصت هزار و هشتاد پسر دارد و اگر^۱ از انواع انسان باشد نیز بر تقدیر عدم طوفان به هندوستان نسلش البتّه به چیزی هم باقی ماندی چون نمانده پس او از انواع جان بن جان باشد و بر تقدیر انسان انقطاع انسال او به غرقی هندوستان به طوفان مثبت دلیل و برهان^۲ مقرر هست و بر معاصرین او همین مقیاس کفایت نماید و نوشیروان عادل از اولاد کیومرث بن سام بن نوح علیه السلام مقرر هست چنانچه نسب او مفصل در جمیع کتب اهل اسلام و دیگر اقوام کتابیه مکتوب و مضبوط، اولادش در عهد امیرالمومنین عمر فاروق به جناب سعد بن ابی وقاص از

^۱ . الف: « و اگر » ندارد

^۲ . ب: « مثبت و مقرر » است

مداین مستخرج گشته به هندوستان رسیده در اودی پور سکونت ورزیده که به رانا ملقب و موسوم اند بر مؤلفات هنود اولاد حام حمل نموده از انتساب حضرت نوح و آدم علیهما السلام انحراف دارند پس انحراف هنود که اولاد حام اند تعجب ندارد و نیز عدم ضبطی اسماء اجداد بالتفصیل مر هنودان اولاد حام تا مدت هفت هزار سال که مساوی اهل کتابیه باشد دلیل انحراف آنها از انتساب حام بن نوح علیه السلام است و نیز بر تقدیر عدم غرقی هندوستان به طوفان صنعت آراستن کشتی به مشقت طویل^۱ درکار نبود چونکه ملک هندوستان برای امان یافتن هشتاد انسان وسعت بی‌گمان دارد^۲ و نیز برای بقای انسال جانوران هندوستان کفایت می‌کرد و برداشتن یکان جفت هر جانوری در کشتی احتیاج نبود و نیز بر بقائیت تنها عوج بن عنق تمامی اهل سیر قیل و قال دارند اگر ملک هندوستان از آب طوفان امان یافتی چه معنی دارد که یکی هم خیال ذکر احوال او نکردی و ذکرش به ذکر عوج نیز کفایت می‌کرد و نسبت نسیان به همه اهل سیر محال و در پوشیدنش فایده ندارد و کج رفتاری ابوالفضل از شیخ عبدالقادر بدایونی که معاصرش بود در تاریخ بدایونی خود مفصل مکتوب ساخته و بنده به‌زبانی سید نجم‌الدین سجاده نشین عصر اولاد خواجه معین‌الدین چشتی قدس سره و از بعضی اولاد سلطان التارکین ناگوری و از اولاد قاضی حمیدالدین ناگوری سکنه ناگور استماع دارد که شیخ نظام امین^۳ از اولاد سلطان التارکین ناگوری به‌ناگور بود و شخصی خضر نام از اطراب ایام آمده کنیزک شیخ مذکور به نکاح خود در آورده در ناگور سکونت نمود که تا ازو مبارک پور ابوالفضل متولد گشت و فیما بین اولاد خواجه معین‌الدین و سلطان التارکین ناگوری قدس سرهما قرابتی از قدیم تا حال برقرار و بحال است. گویند که خواجه معین‌الدین چشتی قدس سره فرموده هر دختری که از نسل ما باشد یقیناً به ناگور یا به گور و جزای اعمال ابوالفضل بعد قتلش که از اموال او بتخانه در متهره گردید و تاریخ عجیبه به مقال رسید، بیت :

۱. الف: مشقت « تمام »

۲. الف: « داشت »

۳. ب: نظام « منور »

دشمن دین پیمبر^۱ شیخ ابوالفضل لعین   آنکه دین خویشان را داد و دنیایی خرید
 باوجود فضل و دانش آن لعین روزگار   از مسلمانی برآمد گشت شیطان را مرید
 سال تاریخ وفاتش از خرد جستیم گفت   تیغ اعجاز رسول الله سر باغی برید

سام بن نوح علیه السلام: مادرش عروه بنت براکیل بن حجویل بن اخنوع النبی علیه السلام هست. به روایتی طبقات ناصری اینست که پس از رسیدن پانصد سالگی عمر نوح سام بزاد و در روضة الصفا به روایت مقدسی از کبایر انبیاء مرسل هست و در میان^۲ اولادش نوزده زبان اند و منقولست که بعد یکصد و دو سالگی عمرش پسرش ارفخشد بزاد و از جامع الاصول کان السام بن نوح لما فات ابوه اربع مائة سنة و عاش بعد مائتی سنة و نیز در طبقات ناصری به روایت توریت^۳ عمر گرامی سام ششصد سال و به روایت روضة الصفا پانصد سال، وفات و قبرش در شام.

ارفخشد بن سام: مادرش صلیبه بنت ساییل بن قیم بود و مرویست که ولادتش بعد از طوفان به دو سال بود و میان آدم علیه السلام و ولادت او دو هزار و دویست و چهل و چهار سال بود^۴ و او به یکصد و سی و پنج سال رسیده بود که پسرش شالخ بزاد و عمرش دو صد و پنجاه سال رسیده که درگذشت، وفات و قبرش در شام.

شالخ بن ارفخشد: مادرش سرود دختر سروش بن یافت هست پس از رسیدن عمرش یکصد و سی سال پسرش عابر بزاد، تمامی عمرش چهار صد سال، وفات و قبرش در شام.

عابر علیه السلام بن شالخ: مادر ایشان مکعیه بنت عویلیم بن سام بن نوح علیه السلام است و او از انبیاء مرسل است و پس از رسیدن عمر شریف ایشان یکصد و سی و چهار سال پسرش فالخ بزاد و عمر گرامی چهار صد و هفتاد سال، وفات و قبر در شام. و عابر مذکور به روایت متبادر و مشهور عبارت از هود پیغامبر علیه السلام است و اسم او در^۵ زبان عبری عابر و در عربی هود و لقب نبی الله و حلیه مبارک

^۱ . ب: « پیمبر » ندارد

^۲ . الف: « در » اولادش

^۳ . الف: « توریت » ندارد

^۴ . الف: از « و میان آدم علیه السلام ... تا... چهل و چهار سال بود » ندارد

^۵ . الف: « به » زبان

هود علیه السلام تمام قد و بسیار موی و به غایت مشابه به حلیه حضرت آدم علیه السلام بود و در روضه الصفا مدت دعوت ایشان صد سال و مدت حیات او به قول اصح چهار صد و شصت و چهار سال و یا چهار صد و هفتاد سال به روایت علمای نصاری سیصد و چهل و سه سال و به قول عامه مفسران صد و پنجاه سال و به قولی چهار صد و هشتاد سال است. گویند در غاری از مغارات حضرموت گنبد عالی هست در پیشگاه آن گنبد تختی از سنگ رخام پرداخته اند وجه مبارک او بر آن تخت نهاده و لوحی از طلا بر آن تخت است و در آنجا مکتوب است که بِسْمِ اللَّهِ الْعَلِيِّ الْأَعْلَى اَنَا هُوَ النَّبِيُّ رَسُولُ رَبِّ الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ إِلَى الْمَلَائِكِينَ مِنْ عَادِ فَدَعَوْتَهُمْ إِلَى الْإِيمَانِ وَ خَلَعَ الْأَصْنَامَ وَالْأَوْثَانَ فَعَقِبُونِي فَاهْلِكْتُمْ الرِّيحَ الْعَقِيمَ وَاصْبَحُوا كَالرَّمِيمِ وَ از حضرت علی مرتضی^۱ کرم الله وجهه منقولست که قبر هود به حضرموت در تلی ریگ سرخ است و به قولی بعضی قبر هود در مکه معظمه میان دارالندوة و باب بنی سهم و از معارج النبوة قبر مبارک هود با نود و هشت پیغمبر دیگر که شعیب و صالح از جمله ایشان است در میان رکن و مقام و زمزم است.

فالح بن عابر: نام او قاسم بود و مادرش عروه بنت صغری بن عویلیم هست و مدت فیما بین جلوس نمرود و بیابیل و ولادت فالخ یکصد و سه سال آدم و جلوس نمرود دو هزار و هفتصد و دو سال است و او صاحب لشکر کثیر ملک مکه معظمه بود، عمرش یکصد و هفتاد سال رسیده که در زیر دیوار وفات کرد بعد از آن تبدیل زبانها افتاد و در شام مدفون.

ارغو بن فالخ: نامش ارغون مادرش انت بنت شقر بن عویلیم بن سام بن نوح علیه السلام است، بعد از بلوغی دو صد و سی و نه سال عمر پسرش شاروغ نبی علیه السلام پیدا شد و عمر سیصد و نه ساله دریافت و وفات و قبرش در مداین است.

شاروغ علیه السلام بن ارغو: نام او سرهم بود و مادرش عروه بنت کوتک بن عویلیم است و شاروغ علیه السلام نبی صالح و همیشه عابد و ذاکر می ماند. به روایت گزیده او اوّل کسی است که دراهم و دنانیر را رواج داده، بعد

^۱ . ب: «مرتضی» ندارد

از رسیدن سی سالگی عمرش پسر او ناحور^۱ متولد گشت و عمر شاروغ علیه السلام دو صد و سی سال، وفات و قبرش در مداین.

ناحور بن شاروغ علیه السلام: تفسیر ناحور روزی بود، مادرش ملکه بنت اخیل بن عویلیم بود، وقتی که به چهل سالگی رسید پسرش تارخ بزاد و بعد دو صد و چهل و هشت سالگی درگذشت وفات و قبرش در کنعان هست و ضبطی سلسله انساب و اسماء در طبقات ناصری و اکثر نسخ چنانست که نوشت و در معارج النبوة ارغون پسر اشروغ بن فالخ و ناحور پسر ارغون ارقام نموده شاروغ به ذکر نیامده.

تارخ بن ناحور: عرفش آزر به معنی خازن^۲ مادرش سنکی بنت جوسیان بن یقظان است، پدرش تارخ نام نهاده، چون نمرود خزاین خود بدو تسلیم کرد او را آزر به معنی خازن نام گشت. گویند آزر نام آن بت بود که در دست او بود و بعضی گویند که آن بت ساخته بود و آزر بتگر بود در زبان عرب و آن چهل و پنج ساله یا پنجاه ساله بود که پسرش ابراهیم علیه السلام بزاد، عمرش یکصد و هفتاد سال، فوت و قبرش در مصر. جمهور مؤرخین بر این است که مرقوم شده و لیکن مولانا جلال الدین سیوطی رحمه الله علیه در نسخه درجه المنیفة فی آباء الشریفه بالآیات والحديثات مستند به روایات عبدالله بن عباس و امام فخرالدین رازی و دیگر جماعه معتبره سلف اهل تصانیف چنان ثبت نموده که آزر برادر تارخ و عم ابراهیم علیه السلام هست چنانچه در ذکر حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم واضح خواهد گشت.

ابراهیم خلیل الله^۳ بن تارخ: گویند که مملکت تمام روی زمین به چهار کس شده دو مسلمان یکی سلیمان و دویم ذوالقرنین و دو کافر یکی بخت النصر دویم نمرود، پس کنعان که در زمین بابل بت پرستی و دعوی ربوبیت می کرد، منجمان^۴ نمرود را آگاهی داد که بدین سال در مملکت تو پسری از مادر بزاید که

^۱ . ب: اضافه؛ « بالحاء المهمله »

^۲ . ب، ج: « به معنی خازن » ندارد

^۳ . ب: ابراهیم « علیه السلام » بن تارخ

^۴ . الف: از « پس کنعان که ... تا... منجمان » ندارد

بتان را بشکند و ولایت تو بگیرد، نمرود تدبیرش نموده خود با تمام مردم در صحرا خرگاه زده ماند و زن‌ها و کودک‌ها در شهر گذاشت تا عورات^۱ حامله نشوند و هر عورتی حامله^۲ که فرزند نرینه بزاد او را بکشت. روزی نمرود را برای خزینه احتیاج به شهر درپیش آمد و خزینه نمرود آزر که وزیرش بود به دست داشت و عورتش اهلبله نام بنت حسام بن یقظان معتمد نمرود بودند، نمرود آزر را^۳ برای آوردن خزینه به شهر فرستاد، آزر در شهر آمد به خانه خویش هم رفت، به دیدن عورتش شهوت برو غالب گشت که تا صحبت به وی کرد، حق تعالی مهتر ابراهیم علیه السلام را از صلب پدر به رحم مادر درآورد و آزر همان ساعت پیش نمرود رفت و مادر ابراهیم علیه السلام حملش را مخفی داشت که تا بعد از نه ماه ابراهیم علیه السلام بزاد و او را در غاری صحرا نگاه داشته بر درش سنگی نهاد و به آزر گفت پسری که بزادم بمرد و مادرش بعد از چند روز به زعم خود می‌دانست که مرده باشد بر آن غار رسید زنده یافت، دید که انگشت خود به‌دهن نهاد و از آنکه شیر بر می‌آید می‌نوشید، مادرش او را در کنار گرفته شیر داد، مدتی در آنجا پرورش نمود. به روایت روضة الصفا که مستند به قول کسائی رحمه الله علیه هست صد هزار و یا هفتاد و هشت هزار کودک در آن ایام به جهت دفع ابراهیم علیه السلام کشته شد، بعد از روزگار نمرود باز به شهر آمد و ماجرای مذکور مردمان را فراموش گشت، مادرش ابراهیم را از غار بیرون آورد که در آن وقت مناظر کواکب در تحقیقات پروردگار با مادر کرد و مادرش در خانه آورده به آزر گفت که این پسر تست، در آن ایام که نمرود پسران را می‌کشت پنهان داشتم و آزر بت تراشی که می‌کرد ابراهیم علیه السلام می‌دید و صبر می‌کرد و به بهانه خوراندن و نوشاندن بر روی بتان طعام و آب نهاده بتان را زدی و گفتی چرا نمی‌خورید و نمی‌نوشید؟ چون مردمان بدو گفتی که ایشان نمی‌خورند و نمی‌نوشند در جواب آنها ابراهیم علیه السلام گفتی چیزی که بر همه کار توانایی ندارد او به‌خدایی چون شاید تا روزی به قابوی وقت دریافته همه بتان را می‌شکست و با پدر گفت

۱. الف: تا «عورت‌ها»

۲. الف: «حامله» ندارد

۳. الف: نمرود بودند: آزر برای «

که تو راه راست نداری و فرمان دیوان مبر و این بتان را مپرست چنانچه قوله تعالی یا ابْتَلِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا و دیگر گفته لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا آزر پند ابراهیم نشنید و گفت ای پسر دیوانه هستی و پیش نمرود رفته کیفیت ظاهر نمود. نمرود ابراهیم را گرفته در بتخانه فرستاد که تا از خادمان بتخانه خدمت بتان بیاموزد و به لاچارگی ابراهیم در بتخانه ماند، روز عید که همه مردمان کهتر و مهتر شهر بیرون رفتند ابراهیم عذر بیماری نموده نرفت و بتان بتخانه شکسته منکر گشت. نمرود ابراهیم را گرفته به اثبات می‌رسانید و به خاطر داشت آزر تغافل نیز می‌کرد، ابراهیم به نمرود گفتی که خداوند من خداوند آسمان و زمین است که احتیاج به جای و مکان ندارد و صاحب مشرق و مغرب و بی شریک و بی نظیر و بر همه چیز قدیر است و به کردن هیچ مضرت و منفعت این بتان عاجز و ناتوانند به‌خدایی نشانید. نمرود اندرین فروماندی ابراهیم را نگاه داشته صبر می‌کرد تا آزر بمرد، نمرود سرداران لشکر خود جمع نموده ابراهیم را بیاوردند و هر عقوبتی که می‌فرمود بر ابراهیم کار نمی‌کرد تا به تدبیر گفتند که او را بیاورد سوخت چنانچه قوله تعالی قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ پس نمرود خرمن هیزم بی شمار آراسته آتش در آن زد و آتش از آنجا تا آسمان برآمد و ابراهیم را آورده به غل و زنجیر بسته خواستند که در آن آتش بیندازند لیکن از حرارتش کسی توانایی نداشت که گرد آتش بگردد و ابراهیم را در آن اندازد، ابلیس به صورت شخصی به حضور نمرود آمده علاج انداختن او منجیق نمود، چون به غره صفر ابراهیم علیه‌السلام از منجیق به‌هوا شد از فرموده خدای تعالی جبرئیل علیه‌السلام بیامد و ابراهیم را به بر گرفته گفت یا ابراهیم منم جبرئیل، هیچ حاجت داری؟ ابراهیم گفت به تو ندارم و به پروردگار خود دارم، چنانچه قول ابراهیم علیه‌السلام اِنَّمَا إِلَهُ الْكَافِرِينَ، چون او از جبرئیل یاری نخواست از باری تعالی درخواستی که به آتش رسید خداوند عزّ و جلّ ابراهیم را به دست خود گرفته خلیل خویش خواند چنانچه قوله تعالی وَاتَّخَذَ اللَّهُ اِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا و خدای تعالی بر آتش امر برودت فرمود چنانچه قوله تعالی قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا و سَلَامًا علی ابراهیم و ارادوا به کیدا فجعناهم الاخسرین پس بنابر حکم باری تعالی آتش ابراهیم را راه داد که تا به زمین آمده چشمه آب و مرغزاری دید، ابراهیم در آنجا نشست و غل

و زنجیر از وی جدا گردید، چون نمرود این احوالش دید به تحیر افتاده ابراهیم را ندا نموده طلبید، ابراهیم میان آن فروغ دوید جایی که قدم نهاد آتش سرد گشته سبزه و ریحان پدید، نمرود از ابراهیم نهایت خجالت کشید و مردم رو به ابراهیم آوردند و ماجرا شنیده از عالم اطراف مردمان می آمدند و مسلمان می شدند، پس نمرود در مانده هیچ تاب مقاومت به ابراهیم نداشت لیکن از ابراهیم گفت چه باشد اگر تو این شهر بابل به من بخشیده با مردمان گرویده خود جای دیگر بروی؟ ابراهیم علیه السلام اجابت کرده با گروه مسلمانان از بابل هجرت نموده نزد عم خود هرمس ناحور پادشاه بخران بود برفت و او را دختری بود ساره نام صاحب جمال و به نیکوئی آن در جهان نبود و ساره و پدرش هر دو بر دین اسلام ابراهیم بودند و عم او ساره را به زنی بدو داد، ابراهیم چند روز در بخران مانده ساره همراه گرفته به مصر رفت، ملک مصر تعریف ساره شنیده ساره را ازو گرفته در خلوت برو دست دراز کرد که دست او به حکم خدای تعالی خشک گشت، پس ملک از ساره دعا طلبید و متعهد گشت که اگر دست من از دعای تو درست شد ترا رها نمایم، ایشان دعا کردند دستش درست شد، ملک مذکور عهد شکسته سه مرتبه دست دراز کرد و هر سه بار دستش همچنان خشک و درست شد پس ملک مصر کرامت ساره دیده کنیزک هاجره بدو بخشید و ساره را رها نمود، درین مدت به حکم خدای تعالی از میان ابراهیم و ساره حجاب برخاسته بود که این تمامی ماجرای مذکور بر ابراهیم معاینه بود که می دید، بعد از آن ابراهیم علیه السلام و ساره و هاجره هر سه کس در بیابان حد فلسطین و هم حد شام آمده به موضعی که به مزرعه خیرون معروف بود اکنون به قدس خلیل اشتها دارد تا آخر حیات در آنجا توطن اختیار فرموده. چون ابراهیم از گرسنگی ساره و هاجره شرم که داشت جوال بر دوش نهاده برای آوردن طعام به بهانه دوست برفت کسی نیافت و جوال بر ریگ نموده نزدیک ایشان باز آمد و جوال بیفگند و بخفت، هاجره بیامد جوال باز کرد آرد دید همان ساعت نان پزید، ابراهیم بیدار گشته دانست که این قدرت خدایتعالی است نان بخورد و ابراهیم برخاسته جوال را دید که آرد و گندم با یکدیگر آمیخته اند آرد جدا کرده به نان می خوردند و گندم بکشت که تا بسیار پیدا شدند، آرد کردند و باقی باز بکشت بسیار برکت کشت، گوسفندی خرید و

لوط پسر عمّ دیگر ابراهیم که بر دینش بود نزدیک ماندی همیشه پیش او آمدی و گوسفند گاوان چندان بیشمار جمع شدند که عدو آن جز خدایتعالی نداند و این همه از آن جوال ریگ بود، پس مردمان روی بدانجا نهاده بناها بسیار نمود که تا شهر گشت و کسان را چهار سو فرستاده مسافرین و مردمان را طلبیده خوراندی هرگز تنها نخوردی و آن هرچند که مال و نعمت در راه خدایتعالی صرف می‌کرد خدایتعالی زاید می‌نمود و بعد از بلوغ صد سالگی عمرش اسمعیل علیه السلام از هاجره بزاد و به حکم خدای تعالی استعداد قربانی او نمود که معاف گشت و چون ساره به تولد اسمعیل رشک برد به رضای وی هاجره و اسمعیل بر زمین مکه سکونت ورزیده بود و از امر الهی ابراهیم علیه السلام از شام آمده اسمعیل را رفیق گرفته جایی که بیت المعمور بود خانه کعبه بنا کردند. در خبر است که فرشته ایشانرا اندازه نمود و قومی گویند که ماری آمده گرد آن خطی کشید که بر آن خط بنا کردند و حج فرض شد و ابراهیم علیه السلام اسمعیل را دعا داد که این جایگاه ترا و فرزندان ترا تا روز قیامت باد و اورا به خدا سپرده ابراهیم علیه السلام به شام باز آمد . حلیه مبارک ابراهیم علیه السلام رنگ و روی همایونش سرخ و سفید قامتش تمام و اسهل العینین و عریض الصدر و ضخیم السره بود، چون به صد و پنجاه سال رسید آثار شیب و بیاض بر محاسن مبارک او قبل از وی کس را نشده بود مشاهده فرمود و در سن شانزده و یا بست و هفت سالگی نمرود و متابعانش را به ملت حنیف دعوت فرمود که اورا در آتش انداختند و مدت دعوتش صد و هشتاد سال و مدت حیات به روایات اختلاف یکصد و هفتاد و پنج سال و یا صد و نود و پنج سال^۱ و یا صد و بست و نه و یا سه سال و روایت طبقات ناصری به قید صحیح آنست که مدت عمر او دویست سال، بعد از آنکه بست و پنج روز صاحب فراش بود روز پنجشنبه نهم ماه محرم رحلت فرمود اورا به پهلوی ساره به مزرعه خیرون از ولایت شام دفن کردند و آن جایگاه اکنون به خلیل الله مشهور است فکان بین ابراهیم علیه السلام و بین نوح الف سنه و مائه و اثنان و اربعون سنه و بین مولد و بین

^۱ . الف: « امر الهی » ندارد

^۲ . الف: از « مدت حیات...تا... نود و پنج سال » ندارد

الهجرة الفان و ثمانمائة و ثلث و تسعون سنة و عاش ابراهيم مائة و خمسا و سبعين سنة و قيل مائتي سنة جامع الاصول و نمرود به حکمت در صندوق سوار گشته به داعیه حرب از خدایتعالی سوی آسمان بالا رفته بود که از میان افتاد، خدایتعالی بر وی فوج پیشه تعیین فرمود او را با لشکر او غارت نمود و او به وقت آزار پیشه بر سر خود دست می زد مردمانی که به اعادت او می رفتند به رفتار وی بر سرش نیز می زدند، پس جماعه نوع ایشانرا توبه لازم چنانچه بیت :

الا یا ایها المغرور تُب من غیر تاخیر فان الموت قد یاتی و لو صیرت قارونا
به سل مات ارسطالیس بقراط بافلاج و افلاطون به سرسام و جالینوس مبطونا

اسمعیل ذبیح الله بن ابراهیم خلیل الله علیهما السلام: مادرش هاجرہ که ملک مصر کرامت ساره دیده به وی داده بود و او ابراهیم علیه السلام را بخشید و اسمعیل از اسحاق پسر ساره پنج سال یا سیزده یا چهارده سال مهتر بود و ابراهیم خلیل اسمعیل را به غایت دوست گرفت که ساره را غیرت آمد، ساره گفت ایشان نزد من نباشند، ابراهیم خلیل هاجرہ و اسمعیل را بر زمین حجاز آورده به موضعی که شهر مکه است به فرمان خدایتعالی گذاشته به شام رفت و اسمعیل در آن وقت شیرخواره بود، به روایتی سه سال و به روایتی سیزده ساله بود و او از تشنگی پایهای خود را بر زمین می زد به قدرت الهی زیر پایش آب زلال پیدا گشت و ابوالعرب اسمعیل به وقت هیزده سالگی دختر حارث بن مضاض را بخواست و از او دوازده پسر متولد شدند و مدت عمرش به هفتاد سال رسیده بود که قیدار پسرش پیدا گشت، به روایت روضة الصفا حلیه مبارکش به حلیه ابراهیم علیه السلام موافق بود و مدت حیات ایشان به روایت اصح یکصد و سی و هفت سال و به قولی صد و سی سال از آنجمله نود سال معاصر پدر بزرگوار خود بودند و زمان دعوت ایشان قریب به چهل و هفت سال و بعضی پنجاه سال شمرده و وفات ایشان در مکه معظمه و مزار ایشان در جنب قبر مادر ایشان هاجرہ در حرم کعبه مشهور است و بعضی میان رکن و مقام نیز گفته و کان بین وفات اسمعیل و بین مولود النبی نحو من الفین و ستمائة سنة والیهود ینقصون من ذلک من جامع الاصول .

قیدار بن اسمعیل علیه السلام: مادرش امّ سلمی بنت حارث بن مضاض بن عمر بن جرجیم است. خدایتعالی قیدار را هفت خصلت داده بود^۱ که در زمانش به کسی دیگر نبود، یکی آهو در تگ بگرفتی، دویم تیرش خطا نگشتی، سوّم از دور بدیدی، چهارم قوّتی عظیم داشت، پنجم هیبتی تمام، ششم شجاعت، هفتم در شبانروزی گرد هفتاد زن بگشتی و قوّتی که داشت ذره از آن ساقط نشدی و به بلوغ عمرش یکصد و هشتاد و نه سال و هشت ماه و دوازده روز پسرش بنت متولّد گشته و چون عمر قیدار به دو صد و هشتاد سال در شام درگذشت و در آنجا مدفون و به روایت معارج النّبوة از قیدار حمل و از حمل بنت متولّد است که یک واسطه در میان هست.

نبت بن قیدار: نام نبت سعد بود، مادرش مهلیله بنت زید بن کهلان بن سنا بود، مادر و پدرش در راه یمن می رفتند، مادرش در حال ولادتش بمرد پدرش او را گرفته در کوهی نهاد، چون ماران که بیحد آمدند پدرش نیز از رنج آن بمرد و او چهل روز در آنجا تنها چنانکه نهاده بود زنده بماند تا کسی که بگذشت او را برگرفت و نبت نام کرد یعنی رویانیده شده به قدرت خدایتعالی. وقتی که عمرش به نود سال برسد پسرش یشحب پیدا گشت و مدّت عمر نبت یکصد و بست سال، وفات و قبرش در مصر.

یشحب بن نبت: نام مادر یشحب خطانه بنت علی بن جرجیم است یک بنده ملک او را اولاد اسحاق بکشتند او سوگند خورد که هزار تن از اولاد اسحاق بر سر گور بنده^۲ خود خواهم کشت، پس هزار کس را بر سر گور آن بنده سر برید او را بدین معنی یشحب نام کردند یعنی خون ریزنده و به رسندگی یکصد و دو سال عمرش او را پسر لاحق آمد، عمرش یکصد و دوازده سال، فوت و قبرش در مداین است و او ملک بود اما جابر.

یعرّب بن یشحب: مادر یعرب هنده بنت واسع بن المعری او را یعرب برای آن گفتی که مادرش او را مرده زاده بود، خدایتعالی او را زنده گردانید، یعرب

^۱ . ب: « بودند »

^۲ . ب: بنده « ندارد

نام کردند و به قول بعضی زنده آمده بود نام او نمس است و بعضی مؤرخان یعرب را ذکر نکرده و پسر یشحب همیسع را می‌شمارند.

همیسع بن یعرب: مادرش حارثه بنت مراعم بن دراعه بود^۱، او را همیسع برای آن گفتندی که بزرگ همّت بود و هیچ کس بر اولاد اسحاق دست نیافته بود الا او که ملک شام بود و حجاز و یمن بگرفت و تا به قسطاط مصر برفت و از زمین فارس نیز بگرفت و هرکه او را بدیدی از هیبت او در سجده اوفتادی، به بلوغ چهل سالگی عمرش پسرش ادد متولد شد و مدّت عمر همیسع نود و نه سال وفات و قبرش در شام.

ادد بن همیسع: مادر او حنیفه بنت قحطان هست و این ادد به بست و چهار زبان سخن گفتی و بست و چهار خط نوشتی و از اولاد اسمعیل نخستین خطی که نوشت او بود. وقتی که او به هفتاد ساله رسید پسرش ادد بزاد و ادد به یکصد و پنجاه سالگی عمر^۲ در شام وفات کرد و قبرش در آنجاست.

ادد علیه السّلام بن ادد: مادرش سلمی بنت حارث بن مالک بن یماره بن لحم است و او بلندآوازی بود که صوت او به دوازده میل شنیده می‌شد و بنا برآن او را ادد گفتی و با حسن و جمالش هیچ کس برابر^۳ نبود و به رسندگی عمرش به هفتاد سال پسرش عدنان بزاد و عمر او یکصد و نود سال، وفات و قبرش در مداین است. و او نبی بود و ذکر ابوالحسن المسعودی و اخرون بین عدنان و ابراهیم نحو اربعین آباء و هذا اقرب فإنّ المدّة بینهما طویلة جدا لکن فی لفظها و ضبطها اختلاف کثیره طبقات الحنفیه.

عدنان بن ادد علیه السّلام: مادرش حایله بنت مغرب بن قینان یا قحطان بود و او مقتدای عرب نهایت صاحب جمال موصوف به شجاعت کمال بود. از عبدالله ابن عباس رضی الله عنهما مرویست که ما از حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلّم شنیده‌ام که روزی عدنان تنها نشسته بود که هزار سوار دشمنان به قصد کشتن او رو نمودند، این

^۱ . ب: « بود » ندارد

^۲ . الف: « عمرش رسید »

^۳ . الف: « بن ادد » ندارد

^۴ . ب: « برابر » ندارد

عدنان فی الحال به ایشان به قتال پیوست که تا^۱ چهل و چهار سوار ایشان بینداخت و اسپ عدنان کشته شد بعده آنها^۲ رخ به گریز نهاده به جانب کوه روان شد، سواران دنبالش نمودند، عدنان از خدایتعالی پناه درخواست، به فرمان حضرت رب العزت رسانی از کوه پیدا گشت، عدنان او را گرفته بر کوه امان گرفت، بعد از آن تاریکی بر سواران ظاهر شد همه را هزیمت افتاد، عدنان سلامت ماند، آنرا هم از معجزات حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم گیرند زیراچه در آن زمان نور حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم در جبین عدنان بود و به چهل و پنج سالگی عمر خویش پسر معد بزاد و عمر عدنان صد و نود سال و وفات و قبرش در طایف. عامه ایمه سیر و کافه علماء انساب و خبر اتفاق دارند که نسب آن سرور به عدنان بدین بیان است که به تحریر پیوسته^۳ و از عدنان تا به آدم مختلف فیه است چونکه از عبدالله بن عباس رضی الله تعالی عنهما مرویست که رسول الله صلی الله علیه وسلم به وقت ذکر نسب عالی خویش چون به عدنان رسیدی عنان بیان را باز کشیدی و فرمودی کذب النسابون الی مافوق عدنان و با وجود این حال مقال جمهور مؤرخان بر آنند^۴ که اسمعیل و ابراهیم و هود و نوح و ادريس و شيث عليهم السلام در سلک اجداد خیرالانام انتظام دارند و صاحب طبقات الحنفیه حدیث مذکوره را از کلام اصحاب که ابن مسعود است بقید صحیح می شمارند.

معد بن عدنان: مادرش همه بنت یشحب^۵ بن معرب بن قحطان بود و او همیشه برای جنگ به بنی اسرائیل مسلح که ماندی و زین از پشت اسپ جدا نکردی بنا بر آن او را معد گفתי. وقتی که به پنجاه سال رسید پسرش نذار متولد گشت و مدت عمرش یکصد و بیست سال، وفات و قبر در شام.

نذار بن معد: مادرش مغاره بنت جوش بن جرهم است و ابوالحسن عربی گوید که وجه تسمیه آن به نذار آنست که چون معد نذار را بزاد هزار شتر قربانی

^۱ الف: « تا » ندارد

^۲ ب: « آنها » رخ

^۳ ب: اضافه؛ « آید »

^۴ ک: « بر آنست »

^۵ ب: اضافه؛ « بن یشحب »

نمود، اشراف عرب گفتند که این پسر سخت نذار بود که مادر و پدرش هزار شتر قربانی داده، به بلوغ هفتاد دو سال عمرش پسرش مضر متولد شده^۱ و عمر نذار نود سال، وفات و قبرش در مکه.

مضر بن نذار علیه السلام: مادرش عقيله بنت عسرک بن عدنان است و به رسندگی عمرش به یکصد و سی سال پسرش الیاس پیدا گشت و مدت عمر مضر یکصد و پنجاه سال، وفات و قبرش در شام.

الیاس بن مضر علیهما السلام: مادرش عمقا بنت آباد بن حارث بود پدر و مادرش که به غایت پیری به وقت نومیدی تولد او را زاده^۲ بود بنابراین آن او را الیاس گفتی و در چهل و نه سالگی عمر خویش پسر خود مدرک بزاد و عمر شریف ایشان یکصد و بست سال و وفات و قبرش در مداین است.

مدرک بن الیاس علیه السلام: مادرش حذف بنت عامر بن حارث بود و او ملک مداین بود. وقتی که او به سی و هفت سال رسید به خانه او پسر خزیمه پیدا گشت و عمر مدرک هفتاد سال، وفات و قبرش در مداین.

خزیمه بن مدرک: مادرش سلمی بنت اسد بن ربیع بن نذار بن معد بود و او پادشاه شام و حجاز و یمن بود و به روایت ابوالحسن عربی وجه تسمیه او به لفظ خزیمه آنست که او قبیله مغرب و قحطان را یکجا برده بود و به بلوغ عمرش شصت ساله پسرش کنانه بزاد و عمرش یکصد و نود سال، وفات و قبرش در یمن است.

کنانه بن خزیمه: مادرش نهل بنت رعوانه بن عروه بن غیلان بود و او رئیس یمن بود و به هشتاد سالگی عمرش پسرش نضر متولد گشت و عمر کنانه نود سال، وفات و قبرش در یمن.

نضر بن کنانه: مادرش بره بنت مره بن ادد بن طلحه بن الیاس بن مضر بود و او پادشاه عظیم القدر و شجاع و صاحب جمال مشهور به قریش بود چنانچه

^۱ . ب: متولد « گشت »

^۲ . الف: « علیهما السلام » ندارد

^۳ . الف: نومیدی « تولد شده » بود

^۴ . ب: « علیهما السلام »

^۵ . الف: « بن » ندارد

به قول ابوالحسن طوسی هست که این نضر بادشاه اکثر عالم شده و از عبدالله بن عباس رضی الله عنهما روایت صحیح مستند به پیغمبر صلی الله علیه و سلم هست که^۱ قرش نام جانوریست که در دریا می باشد و بر همه جانوران صغیر و کبیر زبردستی و استیلا می دارد و کسی جانور تاب برداشت یورش نمی دارد، جایی که می رود همه جانوران از بویش می گریزند و او طعمه جمیع جانوران می برد، وقتی که نضر بر زبردستی و چیرگی خراج از عرب و عجم گرفت همه عرب جمع گشته نامش به قریش نهادند و نیز به روایت روضة الاحباب و معارج النبوة وجه^۲ تسمیه او به قریش چنین نوشته اند^۳ که قریش مشتق از تفرش که به معنی جمع شدن است و یا مشتق از قرش که به معنی اکتساب است و یا از تقریش که به معنی تفتیش است، چون قبایل متفرقه که به حج می آمدند همه در ضیافت به خانه نضر مجتمع می گشتند و نیز پیوسته او به کسب و تجارت قیام می نمود و نیز تفتیش حال فقرا نموده نفقه محتاجان به تقدیم می رسانید و بعضی بر آنند که نضر معاصر و ملازم اسکندر رومی بود نامش قریش و از آنجهت که صورت خوب داشت او را نضر می گفتند و به هفتاد سالگی عمرش پسرش مالک بزاد و مدت عمر نضر یکصد و نود سال، وفات و قبرش در شام. نام ابناء مالک و نخلد و بعلت^۴.

مالک بن نضر: او رئیس بود و مادرش عانکه بنت عدوان بن عمرو بن قیس بن غیلان بود و در چهل سالگی عمرش پسرش فهر بزاد و مدت عمرش هشتاد سال وفات و قبرش در یمن است. نام ابنانش هار و فهر و اسد.

فهر بن مالک: در بعضی تواریخ به زیادتی باء موخده یعنی فهرب نیز شمرده، مادرش حندله بنت عامر بن حارث بن عامر بن سعد بن الجرهمی بود و نام وی عامر و او رئیس مکه بود، وقتی که حسّان ملک یمن با لشکرهای قاهره برای خراب نمودن مکه آمده بود این فهر با جمیع اولاد قریش مقابل او گشته به جنگها در پیوست به کرم الله تعالی حسّان را باوجود لشکر انبوه هزیمت دادند،

^۱ . الف: « که » ندارد

^۲ . ب: « وجوه » تسمیه

^۳ . ب: چنین « اند »

^۴ . الف: « و بعلت » ندارد

ملک مکه مبارک و یمن فهر گرفت. چون در کتب انساب ما فوق فهر کسی قریش یافته که نمی‌شود بنا بر آن به دلیل او^۱ بعضی اهل سیر برآند که قریش لقب فهر بن مالک هست و این قول آنها اعتبار ندارد زیرا که مشهور در مؤرخان هست که سایر اولاد نضر غیر از فهر عقب نمانده و آنها را قریشی گویند، به بلوغ هفتاد سالگی عمرش پسرش غالب بزاد و مدت عمرش نود سال، وفات و قبرش در مکه و او پسران بسیار داشت اما مشهور ترین ایشان سه پسر غالب جد پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم و محارث و حارث جد ابو عبیده جراح امین الامت و او یکی از عشره مبشره است و نسب او به واسطه فهر به نسب شریف حضرت محمد صلی الله علیه و سلم می‌رسد.

غالب بن فهر: اسم ثانی سبلائیل مادرش لیلی بنت حارث بن سعد بن هذیل بن مدرکه بن الیاس بن مضر بود و به روایت دیگر دختر حارث بن تمیم بن سعد الجرهمی است، به پنجاه سالگی عمرش پسرش لوی بزاد و به هشتاد سالگی عمرش به شام درگذشت^۲ و در آنجا مدفون.

لوی بن غالب: مادرش سلمی بنت عمر بن سعد بن حارث بن عمر العاص بن حارث الخزاعیه و به روایتی مادرش عانکه بنت نخلد است و او رئیس بود، به بلوغ سی و نه سال عمرش پسرش کعب بزاد و مدت عمرش یکصد سال، وفات و قبرش در مکه، نام ابناء او کعب و عامه و اسامه.

کعب بن لوی: مادرش باربه بنت کعب بن العین بود به وقت بلوغ هفتاد سالگی عمرش پسرش مره بزاد و عمرش یکصد و بست سال، وفات و قبرش در مداین. نام ابنانش مضبض و مره جد پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم و عدی که جد امیرالمومنین عمر ابن الخطاب و سعد بن زید هست و هما من العشره المبشره و نسب ایشان به نسب شریف حضرت رسول مقبول^۴ صلی الله علیه و سلم در کعب ملحق است.

^۱ . ب: دلیل « او »

^۲ . الف: شام « گذشت »

^۳ . الف: « بنی » لوی

^۴ . ب: « رسول الله » صلی الله علیه و سلم

مره بن کعب: مادرش رحیشه بنت شیبان بن محارث فهر بود، او رئیس بود، به بلوغ هفتاد سالگی عمرش پسرش کلاب بزاد و مدت عمرش یکصد و چهل سال وفات و قبرش در مداین. نام ابناش کلاب جد پیغمبر صلی الله علیه وسلم و تیم که ازو قبیله بسیار پیدا گشت بنا بر آن ایشان را بنی^۱ تیم گویند. امیرالمومنین ابوبکر صدیق رضی الله عنه و طلحه بن عبدالله رضی الله تعالی عنهما من العشرة المبشّره ازین قبیله اند و بنو^۲ بقط خالد بن ابو ولید و ابوجهل بن هشام از بقط اند.

کلاب بن مره: مادرش نهدین بنت سهریر بن ثعلبه فهر بود، به بلوغ چهل و هفت سالگی عمرش پسرش قصی متولد گشت و مدت عمرش یکصد و ده سال، وفات و قبرش در طایف. نام ابناش قصی که جد پیغمبر صلی الله علیه وسلم و زهره که جد عبدالرحمن بن عوف و سعد ابی وقاص و هما من العشرة المبشّره و آمنه که مادر پیغمبر^۳ صلی الله علیه وسلم.

قصی بن کلاب: نامش زید مادرش عانکه بنت اسود بن عدی و او رئیس مکه بود و بنو خزاعه را که بعد از اسمعیل پیغمبر بر مکه معظمه مستولی شده بودند بیرون کرده قبایل قریش را در مکه جمع نمود بنا بر آن او را مجمع القبایل گفتندی و در ایام مواسم حج برای حاجیان طعام انواع با تکلف بسیار ساختی که همه را کفایت می کرد، به بلوغ پنجاه سالگی عمرش پسرش عبد مناف بزاد^۴ و مدت عمرش یکصد و هفتاد سال و وفات و قبرش در مکه و دختر خلیل بن حارث الخزاعی که در نکاح آورده بود از آن زن چهار پسر آمد یکی عبد مناف که جد پیغمبر صلی الله علیه وسلم هست، دویم عبد عزی که جد زبیر بن العوام که از عشرة مبشّره است و خدیجه الکبری رضی الله تعالی عنها است، سیوم عبدالدار که فرزندان در روز احد کشته شدند مگر عثمان طلحه که او اسلام آورد، حضرت^۵

^۱ . ب: « بنو » تیم

^۲ . ب: « بنو » ندارد

^۳ . ب: مادر « حضرت محمد مصطفی »

^۴ . ب: عبد مناف « متولد گشت »

^۵ . ب: « و مصطفی صلی الله علیه وسلم »

محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم مفتاح کعبه بدو داد پس از آن به برادر شیبیه و چهارم عبد قصی اما فرزندان عبد قصی در بادیه رفتند.

عبد مناف بن قصی: نامش مغیره و مادرش را به حسن و جمالش^۱ فهر گفتندی و بعد از قصی پدرش مهتری و امارت قریش به وی رسیده بود و او طویل قد و صاحب جمال و در سخاوت کمال داشت، به بلوغ هفتاد سالگی عمرش پسرانش هاشم و عبدالشمس توامان بزادند که پشت های ایشان باهم پیوسته بودند به تیغ جدا کردند و عقلا در آن وقت گفته بودند^۲ که همچنان میان اولاد ایشان تیغ بر افتاد و عمر عبد مناف نود و هشت سال وفات و قبرش در مکه، نام ابناء آن حارث و عباد و نوفل و عبدالعزی و عبدالدار و عبد یغوث و مطلب و مخرمه و هاشم که جد رسول الله صلی الله علیه و سلم است^۳ و عبدالشمس که تمام قبیله بنی امیه از نسل اویند و امیرالمومنین عثمان بن عفان و معاویه بن ابی سفیان بنی امیه‌اند و نسب ایشان به واسطه عبد مناف به نسب شریف حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم می‌رسد.

هاشم بن عبد مناف: نام او عمر و مادرش عانکه بنت هلال بن فالخ بن رکوان است، مهتری و فرماندهی قریش بعد از عبد مناف به هاشم رسید و رفاده یعنی طعام دادن حاجیان و سقایه به دست او بود و او را هاشم که مشتق از هشم به معنی نان شکستن در کاسه باشد برای آن گفتمی که این عمر در قحط مکه نان در کاسه‌ها بسیار ته کرده به فقرا می‌دادی و به بلوغ نود و نه سال عمرش خدای تعالی او را فرزند عبدالمطلب داد و عمرش یکصد سال، وفات و قبرش در طریق شام به شهر عدن که از بلاد شام هست قبر وی در آنجا مشهور است و نسب دو فرزندانش باقی مانده یکی عبدالمطلب مذکور دیگر اسد که پدر فاطمه مادر علی است، بعد از مهتری به برادر وی عبدالمطلب بن عبد مناف رسید.

عبدالمطلب بن هاشم: نامش شیبیه‌الجمیل رئیس مکه بود، چون هاشم به تجارت زمین شام رفته بود تا مدینه رسید که سلمی بنت عمرو النجاریه را بخواست و عبدالمطلب

^۱ الف: و « جمال »

^۲ ب: « بود » که

^۳ ب: « است » ندارد

از صلب او به رحم مادر برفت که هاشم از مدینه جانب شام روان شد و در راه نقل کرد که عبدالمطلب در مدینه به خانه جدّ مادری خود متولد شد نام او شیبه الجمیل نهادند و آن در مدینه بزرگ گشت و آنرا نه عم که بودند کسی را ازو خبر نبود ناگاه ثابت پدر حسان شاعر به مطلب رئیس مکه خبر داد که شیبه الجمیل نام برادرزاده تو پسر هاشم در مدینه به جوانی رسیده صاحب جمال و تیر انداز نهایتی است، مطلب فرزند که نداشت فی الحال به استماع این خبر طرف مدینه روان گشته شیبه الجمیل را بر مرکب جمازه عقب خود نشانده به مکه آورد، خلق مکه او را استقبال نمودند چون بر جمازه عقبش جوانی دیدند همه مردمان و زنان عرب میان خود گفتند که مطلب عبدی در عقب خود آورده، چون مطلب برای شادی برادرزاده خود دعوت همه عرب کرد و تمام قصه رفتن هاشم به شام و تولد شیبه الجمیل به مدینه با اهل مکه ظاهر نمود شیبه الجمیل ایستاده گشته به همه اهل مکه و اقربا التماس نمود که ای اقربای من نام من همان باشد که خلق مکه در وقت آمدن ما میان خود به آواز بلند می گفتند که مطلب عبدی یعنی غلام آورده من همان بنده عمّ خود ام نامش عبدالمطلب شد. چون مطلب بن عبد مناف درگذشت مهتری قریش به عبدالمطلب پسر هاشم رسید، وقتی که او به سبب خواب آغاز عمارت چاه زمزم نمود همه قریش مانع آمدند و به سبب منازعت به شام روان شدند، در میان راه آب که نبود همه اهل قریش از تشنگی به تنگ آمده از عبدالمطلب گفتند که اگر خواب تو راست هست میان را آب پیدا شود، ناگاه زیر پای عبدالمطلب به قدرت خدای تعالی چشمه آب ظاهر گشت تا قریش سیراب شده از منازعت باز آمدند و عبدالمطلب عمارت چاه زمزم کرد و در آن وقت عبدالمطلب را از یک پسر حرث نام بیش نبود و با خود متعهد بود که اگر خدای تعالی او را ده پسر دهد یکی را قربان به سنت ابراهیم خلیل الله کند چنانچه خدایتعالی او را ده پسر داد، به بلوغ هفتاد سالگی عمرش پسرش عبدالله بزاد و مدت عمرش یکصد و بست و هشت سال، وفات و قبرش در مکه، نام ابنائش حرث، جراء، مقسوم، عبد مناف، ابوطالب، حمزه، عباس، عبدالعزی، ابولهب، عبدالله و بعد ازو مهتری قریش به پسرش ابوطالب رسید و ازو به برادرش عباس و از عباس به پسرش عبدالله بن عباس و ازو به پسرش محمد رسید و همچنین به دست خلفای بنی عباس ماند. به روایت خلاصه الاخبار عبدالمطلب سیزده

پسر و شش دختر بود و هفتم پسرش ابوطالب بود که بود او را چهار پسر بود^۱ علی و جعفر و عقیل و طالب و دو دختر هانی و حمانه و عبدالله بن عبدالمطلب را خدای تعالی موافق استدعای او ده پسر داده خورد ایشان عبدالله پدر حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و سلم بود. وقتی که همه بالغ شدند عبدالمطلب قصه نذر در میان پسران انداخت همه بر تسلیم گشتند و در حرم کعبه آمدند، عبدالمطلب قرعه انداخت بر عبدالله افتاد خواست که قربانش نماید همه اهل قریش مانع آمدند که مبادا میان فرزندان سنت باشد و رسم افتد بعده قرعه بر شتران انداخت تا به صد شتر رسید همه شتران^۲ را قربانی داده عبدالله را به خانه آورد، پس عبدالله که ذبیح است و اسمعیل علیه السلام نیز ذبیح است بنابراین خواهی عالم علیه الصلوة والسلام فرموده انا ولدت من الذبیحین و عبدالمطلب به جهت عبدالله آمنه دختر وهب بن عبد مناف را تزویج نموده که مادر محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم بود حدیث^۳ قال النبی صلی الله علیه و سلم اول ما خلق الله نوری و نیز فرموده فلما خلق الله تعالی آدم ركب ذلك النوری فی صلبه خدای تعالی نور را که در جبین آدم امانت نگاهداشته بود و ازو منتقل گشته درجه به درجه تا به عبدالله رسیده، به بلوغ پنجاه و یک سالگی عمرش نور مذکور مصور و مجسم به حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم گشته متولد و ظهور گردید و مشهور است وقتی که از صلب پدر به رحم مادر استقرار گرفت آواز شکر و حمد از رحم مادر می آمد و مدت تمامی عمر عبدالله پنجاه و یکسال و وفات و قبرش در مکه به روایت معارج النبوة عبدالمطلب عبدالله را به رسم تجارت به طرف شام فرستاده بود که به وقت باز گشت در یثرب وفات یافت و به دارالتایفه مدفون است و چون پیغمبر صلی الله علیه و سلم چند ساله شد عبدالمطلب نیز وفات یافت. به روایت طبقات محمودی

^۱ . ب: « بود » ندارد

^۲ . ب: « شترها » را

^۳ . ب: « حدیث » ندارد

^۴ . الف: اول « من خلق » نوری

^۵ . الف: « تا » ندارد

مدّت عمر عبدالله بیست و پنج سال و انتقالش پیش از مولد محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم به شش ماه و یا چهار ماه.

حضرت محمد رسول الله خاتم النبیین سید المرسلین صلی الله علیه و سلم
 بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بهترین ماسوی الله از اشراف و اعیان قبیله قریش از جانب پدر و هم از جانب مادر که آمنه بنت وهب بن عبد مناف بن زهره بن کلاب بن مره هست و ثبت بحدیث صحیح آنها کانا علی التّوحید و دین ابراهیم کما کان علی ذلک طایفه من العرب فی هذه طریقه اما فخرالدین رازی و زاد ان آباء النّبی صلی الله علیه و سلم کلّهم الی آدم علی التّوحید لم یکن فیهم شرک قال مما یدلّ علی ان آباء محمد ما کانوا مشرکین قوله علیه الصّلوٰة والسّلام لم ازل انقل من اصلاب الطّاهرین الی ارحام الطّاهرات و قال الله تعالیٰ إنّما المشرکون نجس فوجب ان لا یكون احد من اجداده مشرکاً قال و من ذلک قوله تعالیٰ الذی یراک حین تقوم و تقلّبک فی السّاجدین معناه انه ینقل نوره من ساجد الی ساجد قال و بهذا التّقریر فالآیة و انه علی ان جمیع آباء محمد صلی الله علیه و سلم کانو مسلمین و اما آزر فالارجح کما قال الرازی انه عم ابراهیم لا ابوه و قد سبقه الی ذلک جماعة من السّلف فروینا بالاسانید عن ابن عبّاس و مجاهد و ابن جریر والسّدی قالوا ان آزر ابا ابراهیم انما ابراهیم ابن التّارخ و آزر اخ التّارخ عبارت درجه المنیفة فی الآباء الشّریفه من مولانا جلال الدّین سیوطی و قال النّبی صلی الله علیه و سلم ما افتقرت النّاس فرقتین الا جعلنی الله فی خیرهما فاخرجت من بین ابوی فلم یصنبنی شیء من عهد الجاهلیة و خرجت من نکاح و لم اخرج من سفاح من ولد آدم حتی انتهیت الی ابی و امی فانا خیرکم نفسا و خیرکم ابا و ایضا قال النّبی صلی الله علیه و سلم ان الله تعالیٰ خلق الخلق فجعلنی فی فرقتهم و خیرالفریقین خیرالقبایل فجعلنی فی خیر القبیلة ثمّ خیرالبیوت فجعلنی خیر بیوتهم فانا خیرهم نفسا و خیرهم بیئاً و ایضا قال النّبی صلی الله علیه و سلم ان الله تعالیٰ اصطفی من ولد ابراهیم اسماعیل و اصطفی من ولد اسماعیل بنی کنانه و اصطفی من بنی کنانه قریش و اصطفی من قریش بنی هاشم و اصطفانی من بنی هاشم من جامع صغیر پس برین تقدیر اطلاق ابوه بالتّصریح بر آزر که در قرآن است مجازا به زعم اعیانست و اسمای گرامی آنحضرت بسیار لیکن مشهور از آنجماعه نود و نه ناماند و نامهای آنحضرت در صحف شیث علیه السلام طالیثا به زبان سریانی

به معنی بزرگ قدر و سرور همگنان و در صحف ادريس عليه السلام مشقح به معنی ستوده یا به معنی محمود و در صحف ابراهيم عليه السلام برقيطا به معنی روشن روی و صحف موسى عليه السلام که قبل از توریت بود اخرياء به معنی آخرترین پیغمبران و نیز وقرمایا به معنی سید آخرالزمان و در توریت احید به معنی دافع یعنی دفع می‌کنم آتش دوزخ از امت خود و نیز ضحوک یعنی خندان مراد کشاده روی و خوشخوی است و در زبور مهتر داؤد عليه السلام حمیاطا به معنی حامی حرم و در انجیل حضرت عیسی عليه السلام قارقلیطا به معنی جدا کننده حق را از باطن و از ابن عباس منقولست که پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرموده نام من در قرآن محمد و در انجیل احمد و در توریت احید و در آسمان اول عبدالله و در دویم عبدالملک و در سیوم عبدالقدوس و در چهارم عبدالسلام و در پنجم عبدالمومن و در ششم عبدالمهیمن و در آسمان هفتم عبدالخالق است و در آفتاب عبدالرزاق و در ماهتاب عبدالجبّار و در ستارگان عبدالنور و در روزها عبدالحکیم و در شب عبدالودود و در فرشتگان عبدالرحمن و در کرّ و بیان عبدالغفار و در روحانیت عبدالجلیل و در کرسی عبدالرافع و در قلم عبدالشکور و در لوح عبدالباعث و در بهشت عبدالباری و در دوزخ عبدالغالب است و ولادت با سعادت آنحضرت علیه الصلوٰة والسلام به اتفاق علما و اهل سیر بعد از طلوع صبح صادق پیش از طلوع آفتاب روز دوشنبه لیکن در تعیین سال و ماه و تاریخ اختلافات عامه اهل سیر برآنند که آن سرور در سال فیل متولد شده بعد از پنجاه و پنج تا چهل روز و به قولی هر دو قضیه در یک روز واقع شده و به زعم بعضی ولادت آنحضرت بعد سی سال از واقعه فیل و به گمان بعضی بعد از چهل سال روی داده و قول صحیح است و جمهور علما معتقد اند که تولد آن سرور علیه السلام در ماه ربیع الآخر بوده و به زعم گروهی در رمضان و مشهور آن است که دوازدهم ماه ربیع الاول بود دویم و هشتم نیز گفته و به قول بعضی اول دوشنبه از ماه مذکور بوده. گویند در عهد نوشیروان تولد شده بعد از مدّت حکومت چهل و دو سال که گذشته بود و صاحب جامع الاصول و غیره آورده‌اند که هشتصد و هفتاد و دو سال از وفات اسکندر رومی گذشته بود از صفات گزیده و حلیه مبارک پسندیده که مرویست از امیرالمومنین علی کرم الله وجهه که پیامبر صلی الله علیه وسلم با هیبت بودند، هر که از دورش بدیدی

بترسیدی چون نزدیکش آمدی بیارامیدی و خوشدل گشتی، روشنائی ازو بتافتی، به بالا برتر بود، اگر چه دراز مردی با او برفتی او فروتر نمودی، گرد سر و جعد و موی از بناگوش ایستاده بودی، چون فرو کشیدی به سر کتف رسیدی، چون بگذاشتی بجای خود رسیدی، گندم گون مایل به سپیدی و بعضی مایل به زردی نیز نوشته، فراخ پیشانی، کشاده ابرو و در فتاوی ابراهیم شاهی پیوسته ابرو می نویسد، درمیان هر دو ابرو رگی بود به وقت خشم پیدا شدی سیاه چشم به سفیدی نیک بلند و باریک بینی نمک دار و باریک لب و کشاده دندان و گرد روی و لطیف آواز و سیاهی موی و گرد ریش سپید عارض و خوب گردن و معتدل اندام و پشت او با شکم راست بود و فراخ سینه و از سینه تا ناف او موی هنود مگر خطی باریک از موی های خورد دمیده چنانچه به قلم نگارند و دراز ساعد پهن کتف و دراز انگشتان باریک که کشاده بودند و دراز ناخن که دستهای مبارک به زانو رسیدی و شیرین سخن نگریستن او از دنبال چشم و بیشتر در زمین نگریستی حکمش عدل گفتارش حکمت پیشه اش سخاوت و پر دل و نرم گوی بدی را مکافات نکردی و گناه عفو نمودی، درمیان دو کتف او خالی بود سیاه از دینار کمتر چنانکه به زردی میل زده و آن مهر نبوت بود ازو خوشبوی مانند بوی مشک آمدی که پیش ازو کسی را چنان نبوده. در شرح مشکوه از شیخ ابن حجر مکی منقولست که الله وحده لا شریک له توجه حیث کنت فانک منصور و در آن مهر نبوت مکتوب بود^۱ و ابتدای نزول وحی به قول اکثر اصحاب حدیث و اهل سیر روز دوشنبه سیوم یا هشتم ربیع الاول سال چهل و یکم از ولادت آن سرور و نزد جمعی کثیر از ایمة سیر و تواریخ در ماه رمضان مبارک بوده و بعض متاخرین علمای حدیث گفته اند که ابتداء نزول وحی بر آنحضرت در خواب در ماه ربیع الاول و در بیداری در ماه رمضان بود قال ابی حبشه منذ خلق الله آدم الی ان یبعث محمد صلی الله علیه وسلم خمسة الف و ثمانی مائة سنة و قیل اکثر من ذلك من جامع الاصول و معجزاتی که به ظهور رسیده مثل نزول قرآن و شق القمر و

^۱ . ب: «میل» ندارد

^۲ . الف: «در شرح مشکوه از شیخ ابن حجر مکی منقولست که الله وحده لا شریک له توجه حیث کنت فانک منصور و در آن مهر نبوت مکتوب بود» ندارد

سخن کردن طفل اهل یمامه که همان روز متولد شده بود و سخن کردن آهو و گواهی دادن سوسمار بر نبوت آنحضرت و تسبیح گفتن سنگ ریزها در دست مبارک آنحضرت و آمدن درخت خرما پیش آنحضرت و روان شدن سنگ بر روی آب به طلب آن سرور و اثر نکردن آتش بر ردایی که دست مبارک بوی رسیده بود و سخن کردن بزغاله بریان زهرآلوده و سوای ازینها بسیاراند و جمعی که نقل کرده‌اند از آنسرور سه هزار معجزات بظهور آمده و قدری که از حضرت به‌ظهور رسیده از هیچ پیغمبر روی نه نموده و معراج آنحضرت به قول اکثر علما در ماه ربیع الاول سال دوازدهم از نبوت و گویند در شوال یازدهم و به قولی در بیست و هشتم ربیع الآخر و به قول مشهور شب بیست و هفتم ماه رجب و نزد بعضی در هفدهم ماه رمضان سال دوازدهم از بعثت و جماعتی بر آنند که بعد از بعثت به پنج سال این صورت روی نموده. گویند در شب دوشنبه بوده و حضرت آنسرور صلی الله وسلم با صدیق در شب بیست و هفتم صفر یا غره ربیع الاول سال سیزدهم یا چهاردهم از بعثت واقع شده و اکثر اهل سیر برآنند که بیرون رفتن از مکه روز دوشنبه بود به قول بعضی پنجشنبه بود. گویند که خروج از خانه ابی بکر رضی الله تعالی عنه به روز پنجشنبه بود و خروج از غار و توجه نمودن به مدینه دوشنبه یا بالعکس بوده باشد و به اتفاق اهل سیر روزی که حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم داخل مدینه منوره شدند روز دوشنبه بود از ماه ربیع الاول و در تاریخ اختلافات بعضی برآنند که اول ماه و به قولی دویم و به قولی دوازدهم به قولی سیزدهم بوده و بین مولد عیسی و بین الهجرة ستمائه و ثلثون سنه من جامع الاصول و واقعه‌هایله و فوات آنحضرت نزد جمهور ارباب سیر هنگام چاشت روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول سال یازدهم از هجرت و به قولی دوّم ماه مذکور شب چهارشنبه نیم شب یا سحر واقع شده و به قولی بعضی روز سه شنبه در مدینه معظمه در حجره حضرت عایشه صدیقه اتفاق افتاد و در آن مکانی که قفص روح مقدّس گشته را به موجب وصیت ایشان علی و عباس و دو پسر عباس فضل و قثم و اسامه بن زید و صالح حبشی معتق رسول که مشهور به شقران بود غسل داده دفن کردند از آخر صفر دوازده روز یا چهارده روز رنجور ماندند و سن شریف آنسرور صلی الله علیه وسلم شصت و سه سال و به قولی شصت و پنج سال و به قولی شصت و به قولی شصت و دویم سال فاوحنی

الله و هو ابن اربعين سنة فاقام بعدالوحى به مكه ثلثة و عشر سنة ثم هاجر الى المدينة فاقام بها عشر سنين و توفى و هو ابن ثلثة و ستين سنة فى السراجيه فى باب الفوائد و كان ميلاده يوم الاثنين من شهر ربيع الآخر و وفاته يوم الاثنين من شهر ربيع الاول فى اليوم الذى ولد فيه فى آخرالضحى و دفن فى ليلة الاربعاء فى وسط الليل، فتاوى ابراهيم شاهى قال ابوهريرة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انا سيد ولد آدم يوم القيامة اول من ينشق عنه القبر و اول شافع و اول مشفع اخرجته مسلم و ابو داود و لم يقل ابو داود يوم القيامة و فى رواية الترمذى قال انا اول من ينشق عنه الارض فاكسى الحلية من حل الجنة ثم قوم عن يمين العرش فليس احد من الخلايق يقوم ذلك المقام غيرى من جميع الاصول و نقش نگین آنحضرت صلى الله عليه وسلم فقط محمد رسول الله بود و تمام انگشتری معه نگین نقری بود و نگینش مرتب به سه سطر در سطر اول کلمه الله و در دویم لفظ رسول و در سوم نام محمد بود. حین حیات آنحضرت صلى الله عليه وسلم خاتم در خنصر ایشان بود و بعد از آن تبرکا به صدیق و فاروق رسیده به عثمان رسیده که تا در مدت شش سالگی خلافت ایشان در چاه اریس افتاد هر چند که تلاش نمود نیافت. مرویست که حضرت آنسرور صلى الله عليه وسلم فرموده من زنى نخوانستم و هیچ دختر خود را به زنى ندادم مگر آنکه جبرئیل از نزد پروردگار فرود آمده مرا به آن امر نمود. بهروایت روضة الاحباب ازواج مطهرات دوازده بود که آنحضرت بدیشان زفاف فرموده‌اند نزد آنجمله یازده متفق علیه و یکی مختلف فیه که زوجه بود یا سریه اما سریه چهار بودند.

اولاد آنحضرت صلى الله عليه وسلم دختری و پسری تمام از خدیجه الكبرى هست مگر ابراهیم چهار پسر و بعضی سه می‌شمارند و چهار دختر. اسماء اولاد ذکور یکی قاسم، دویم عبدالله ملقب به طاهر، سیوم طیب و گفته بعضی که طیب و هم طاهر لقب عبدالله است و این هر سه پسر از خدیجه کبری است. چهارم ابراهیم در مدینه از ماریه قبطیه که سریه بود متولد شده و جمیع ایشان در سن صغر وفات یافتند و اسماء بنات زینب و هی اکبر بناته و قیل اکبر اولاده کلهم زوجه ابوالعاص ابن ربیع بن عبدالعزى بن عبدالشمس بن عبد مناف که پسر خاله او بود از وی پسر علی نام و دختر امامه نام به وجود آمدند، علی به سن نزد بلوغ فوت شد و دخترش بعد وفات فاطمة الزهرا به وصیت آنها امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه در نکاح

خود درآورده و رقیه زوجه امیرالمؤمنین عثمان رضی الله تعالی عنه نسل ایشان در ایام طفولیت به ریاض رضوان خرامیدند. امّ کلثوم که بعد از وفات رقیه در عقد امیرالمؤمنین عثمان رضی الله تعالی عنه در آمده، فاطمه زوجه امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه که جمیع اولاد سید الامجاد صلی الله علیه وسلّم از ایشان است که مرویست عن انس بن مالک قالوا اکبر اولاد النبی صلی الله علیه وسلّم القاسم ثمّ زینب ثمّ رقیه ثمّ عبدالله ثمّ امّ کلثوم ثمّ فاطمه ثمّ ابراهیم، من جامع الاصول.

حضرت امیرالمؤمنین ابوبکر صدیق: خلیفه اول رسول خدا کنیت ایشان افضل البشر بعد الانبیاء ابوبکر و لقب ایشان صدیق اکبر و نام شریف ایشان عتیق و هم عبدالله و هو ابن ابی قحافه عثمان بن عامر بن کعب بن سعد بن تیم بن مرّه بن کعب القریشی التمیمی و نام مادر ایشان امّ الخیر سلمی بنت صخر بن عمر بن کعب مذکور است و نسب حضرت صدیق از جانب پدر و هم از مادرش که با یکدیگر ابناء الاعمام بودند در مرّه که به حساب عدم تعداد اسم ابتدای مشار الیه منسوب جدّ هفتم از سرور کائنات است و از ایشان نیز هفتم است به نسب آن سرور صلی الله علیه وسلّم می رسد ولادت صدیق اکبر رضی الله عنه بعد از واقعه فیل سه سال یا به دو سال و چهار ماه بوده و پیغمبر صلی الله علیه وسلّم سه سال یا دو سال و چهار ماه از او مهتر بودند و او مردی تمام بالا و لعل سپید باریک اندام تنگ رو موی بر روی مبارکش ننمودی پیشانی بیرون آمده چشمها به کو فرو شده مخضّب به حنا از جمله مالداران قریش بود پیش از ظهور اسلام به تجارت شام رفته بود راهی او را وصیت نمود که منتظر باش بیرون آمدن نبی آخر الزمان را و گفته اند که خوابی دیده بود چون از شام باز آمد خبر مصطفی صلی الله علیه وسلّم شنیده به بلوغ سی سالگی عمرش اسلام آورد و او اول کسی بود که از معمران بغیر طلب معجزه بر پیغمبر ایمان آورده مال و فرزندان فدای مصطفی صلی الله علیه وسلّم نمود و اقربای خود را به اسلام دعوت کرد و عثمان بن عفان و زبیر عوام و طلحه و سعد ابی وقاص و عبد الرحمن بن عوف به دعوت او اسلام آوردند و یار غار مصطفی صلی الله علیه وسلّم بود و حق تعالی او را صاحب محمد فرموده چنانچه قوله تعالی ثانی اثین اذ هما فی الغار اذ یقول لصاحبه لا تحزن ان الله معنا و رسول علیه السلام در آخر حیات او را امامت فرمود و در روز وفات آن

سرور صلی الله علیه وسلم به اعانت عمر ابن الخطّاب و ابو عبیده ابن الجراح اجماع صحابه گشت که او بر مسند خلافت نشست و سر عرب هر که مرتد شد همه را بکشت که تا دفع شر مسلمه کذاب و اسود بن کعب بوقوع پیوست و در ایام خلافت او اکثر بلاد بحری و اسیاف بحر و بعضی از عراق و بعضی از بادیه عرب و بعضی از شام و از زمین فلسطین مفتوح گشتند و از مصطفی صلی الله علیه وسلم صد و چهل و دو حدیث روایت کند و مدت خلافت ایشان دو سال و سه ماه و ده روز بوده و آخر عمر پانزده روز رنجور بود، وفات ایشان در سال سیزدهم از هجرت در مدینه آخر روز دوشنبه به روایت اصح شب سه شنبه و به قولی جمعه بست و دوم یا بیست و سیوم و یا بیست و هفتم ماه جمادی الآخر و عمر خطّاب بر وی نماز گذارده، سبب موت ایشان یهودی که مهمانی نموده در طعام زهرش داده بود نیز شمرده و مدت عمر شریف ایشان بست و سه سال و به قولی بیست و پنج سال و نقش نگین ایشان «نعم القادر الله» بوده و به قولی عبد ذلیل رب الجلیل و قبر ایشان متصل قبر حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم است. صدیق اکبر رضی الله عنه به وقت آخر وصیت نموده بود که تابوت مرا به در روضه مطهره رسول علیه الصلوة والسلام برید و بگوئید که السلام علیک یا رسول الله این ابوبکر هست به آستانه تو آمده اگر اجازت شد در کشاده گردد تا در آرید و الا به بقیع برید. راوی می گوید که چون به موجب وصیت عمل نمودند هنوز آن کلمات تمام نکرده بودند که پرده دور شده آواز بر آمد و ندا بگوش ما رسیده که در آرید حبیب را سوی حبیب و در فضیلت شان خلفای راشدین رضی الله عنهم حدیثات بیشمار اند لیکن بر یکی اکتفا نمودم، قال النبی صلی الله علیه وسلم ما طلعت الشمس و لا غربت علی احد افضل من ابی بکر الا یکون نبیاً و ازواج ایشان چهار بودند دو پیش از اسلام و دو بعده. اسماء اولاد عبدالله و عبدالرحمن و محمّد و عایشه خواهر عبدالرحمن مذکور و امّ کلثوم و اسماء خواهر عبدالله مذکور که مادر عبدالله زبیر است.

حضرت امیرالمؤمنین ابوحفص عمر فاروق رضی الله عنه: کنیت ایشان

ابو حفص است و لقب فاروق اعظم رضی الله عنه و نام شریف عمر و هو ابن خطّاب بن نفیل بن عبدالعزی بن رباح بن عبدالله بن فرط بن زراح بن عدی بن کعب بن لوی القریشی العدوی و نام مادر ایشان ختمه بنت هاشم بن مغیره و قیل

بنت هشام بن المغیره المذكور بن عبدالله بن عمر مخزوم است، به قول اول دختر عمّ ابوجهل و به قول ثانی خواهر ابوجهل می شود و نسب فاروق اعظم رضی الله از جانب پدر به نسب آن سرور کاینات صلی الله علیه وسلم در کعب که جدّ هشتم آنحضرت صلی الله علیه وسلم و جدّ نهم ایشان است می رسد و ولادت ایشان بعد از واقعه فیل به سیزده سال بوده. به روایت اهل حجاز بغایت سپید رنگ و دراز بالا اضلع سر و لعل رخساره و سرخ چشمها مخضّب به حنا و به روایت اهل عراق سیاه جرده بوده و بالاتفاق به هر دو دست شکار توانست کرد و فاطمه خواهرش و شوهرش سعید بن زید بن عمر بن ثقیل مذکور که پیشتر از ایشان ایمان آورده بودند بنا بر آن عمر برای کشتن خواهر خود و شوهرش به خانه آنها رفته بود و اوشان سوره طه از قرآن می خواندند، ایشان از دهلیز آواز قرأتش شنید محو گشتند و به خانه ارقم نزد حضرت محمد صلی الله علیه وسلم رسیده در سال ششم از بعثت ایمان آوردند. گویند که بیست و پنج ساله بودند و مصطفی صلی الله علیه وسلم دعا که کرده بود اللهم اعز الاسلام بابی جهل بن هشام او بعمر بن الخطاب در حق عمر مستجاب شد و چهلم کس اند از جماعه که به شرف اسلام مشرف گشته بودند و همان روز این آیه کریمه در شان ایشان نازل گشته که یا ایها النبی حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین و عمر همان روز دین آشکارا کرد و روز سه شنبه بیست و سیوم جمادی الآخر سال سیزدهم هجری بر مسند خلافت نشستند، ابابکر صدیق رضی الله عنه را خلیفه رسول خدا می گفتند ایشان آن را موقوف داشت موسوم به امیرالمومنین گشتند^۱ و در ایام خلافت ایشان فتوح بسیار و بیشمار بظهور رسید چنانکه شام، مصر و جزیره و عراق و جبال و اهواز و فارس و اصطخر و ری و آذربایجان و بسایاط و بابل و مداین و عسقلان و اصفهان و بیت المقدس و نهاوند و موصل و اسکندریه و بعضی بلاد روم چنانکه عمودیه و غیرهم. به روایت روضه الاحباب در وقت ایشان هزار و سی و شش بلده با توابع و لواحق مسخر گشته و او پانصد و سی هفت و یا نه حدیث از مصطفی صلی الله علیه وسلم

^۱. الف: «ابابکر صدیق رضی الله عنه را خلیفه رسول خدا می گفتند ایشان آن را موقوف داشت موسوم به امیرالمومنین گشتند» ندارد

روایت کند و در مدّت خلافت خود در حج متواتر کرد و مدّت خلافت ایشان ده سال و شش ماه و پنج روز و قیل پنج ماه و بست و یک روز و شهادت ایشان به روایت روضة الاحباب سال بست و سیوم هجری شب یکشنبه غرّه ماه محرّم بوده و به روایتی روز چهارشنبه بست و هفتم ذی الحجه سنه بست و سه هجری وقت ادای امامت نماز بامداد و در مدینه از دست ابولولو زخم رسیده و روز شنبه بست و هشتم ماه مذکور قضیه وفات روی داده و به روایت حبيب السیر روز یکشنبه غرّه محرّم سنه اربع و عشرين وفات یافت و در روز دوشنبه به پهلوی ابی بکر رضی الله عنه مدفون ساخت و این قریب الفهم است شاید که راوی روضة الاحباب همین شب یکشنبه غرّه محرّم سنه اربع و عشرين را از سال ثلث و عشرين شمرده باشد و مدّت عمر شریف ایشان نزد جمهور شصت و سه سال و به قولی پنجاه و چهار سال و به قولی پنجاه و پنج سال و به قولی پنجاه و هشت سال و نقش نگین ایشان «کفی بالموت و اعطا یا عمر» بوده و قبر ایشان متصل قبر ابوبکر صدیق اکبر^۱ است رضی الله عنهما. گویند که عیسی علیه السلام را متصل قبر فاروق اعظم رضی الله عنه دفن خواهند نمود و این دو یار بزرگوار در میان دو پیغمبران نامدار مبعوث خواهند شد. حدیث^۲ قال النبی صلی الله علیه و سلم لو کان بعدی نبی لکان عمر ابن الخطّاب ازواج ایشان شش تن که به نکاح در آمده و دو سرّیه. اسماء اولاد او عبدالله، و عبدالرحمن اکبر و عبیدالله و زید اصغر و عاصم و زید اکبر و عیاض و عبدالرحمن اوسط و عبدالرحمن اصغر و ابو شحمه که او را در حد خمر کشته بعد از موت هم حد بر مرده زدند و دخترانش پنج بودند و زید نام پسر و رقیّه نام دختر از امّ کلثوم بنت فاطمه و علی مرتضی رحمهما الله تعالی که در نکاحش بود بوجود آمده بودند.

حضرت امیرالمؤمنین عثمان ذوالنورین رضی الله عنه : کنیت ایشان ابو عمرو یا ابولیلی یا ابو عبدالله است و لقب ذوالنورین به جهت آنکه دو دختر حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم رقیّه و امّ کلثوم در نکاح ایشان بوده که هیچکس را از

^۱ . ب: « ابا بکر رضی الله عنه » است

^۲ . ب: « حدیث » ندارد

آدمیان دو دختر پیغمبر در نکاح نه در آمده مگر ایشان و آنسرور صلی الله علیه و سلم فرموده‌اند که اگر چهل دختر می‌داشتم یکی را بعد دیگری به عثمان می‌دادم و نام شریفش عثمان و هو ابن عفان بن ابی العاص حارث بن امیه بن عبد شمس بن عبد مناف و نام مادر وی ازدی بنت کذر بن ربیعہ بن حبیب بن عبدالشمس بن عبد مناف و نام مادر ایشان ام حکیم بیضا که عمه آنسرور صلی الله علیه و سلم است و با عبدالله توأمان بوده و نسب ایشان از جانب پدر و هم از جانب مادر اینست: پیغمبر صلی الله علیه و سلم که جدّ چهارم آنحضرت صلی الله علیه و سلم و جدّ پنجم ایشان است می‌رسد، ولادت ایشان بعد از گذشتن شش سال فیل به عامه فیل واقع شده، میانه بالا و نیکو روی و تنگ پوست و تر اندام و گندم گون و بزرگ ریش و فراخ کتف و دندانهای خود را به زر بسته بودی و در میان خواب و بیداری ندا شنیدی که ای خفتگان برخیزید و مهیا باشید که احمد صلی الله علیه و سلم بیرون آمده و در سال اوّل بعثت به دلالت صدیق اکبر رضی الله عنه ایمان آورده، چون عمّ او حکم بن ابی العاص او را بسته که تا دین اسلام را بگذارد و دین پدران نگرداند و مادرش سوگند خورد که او را نان ندهد او اگر چه مذکّت دید از دین اسلام دست نکشید که تا ایشان دست از وی برداشتند و بعد عمر رضی الله عنه به غره محرم سال بست و چهارم هجری بر مسند خلافت نشستند و در ایام خلافت او فتوح بسیار بوده و آنچه باقی بود از حدود اصفهان و دارالجرد و کرمان و سجستان و طلبس و خراسان و نیشاپور و هرات و مرو و بلخ و طخارستان و ارمینیه و طبرستان و از روم اسکندریه که اهل آن نقض عهد نموده گردیده بودند و طرابلس و قبرس و همدان و افریقه و قیران و اندلس و کازرون و قلعه سپید و سرجان و مازندران و قسطنطنیه و طوس و سواى اینها همه بکشادند و قرآن جمع نمودند و صد و چهل و شش حدیث^۱ از مصطفی صلی الله علیه و سلم روایت کند و به نفس خود ده حج گذارده و مدّت خلافت ایشان دوازده سال بوده دوازده روز کم و یازده سال و یازده ماه و بست و دو روز نیز گفته‌اند. بعضی از ابناء صحابه خروج نموده بست روز او را محاصره کردند بعد از آن به روایت طبقات ناصری روز چهارشنبه غره ذی الحجّه و به روایتی روز

^۱ الف: « حدیث » ندارد

جمعه اوسط ایام تشریق سنه خمس و ثلثین از پس قصر او نقب کرده در آمدند و به حلق او زخمی نمود و مصحف در کنارش بود که تا شهید نمودند تا روز شنبه در خانه بماند بعد از آن به شب دفن کردند، مشهور آنست که روز جمعه سیزدهم یا شانزدهم ذی الحجّه سال سی و پنجم و سی و ششم از هجرت در مدینه منوره شریف شهادت چشیدند و مدت عمر شریف ایشان هشتاد و هشت سال بود و نزد بعضی نود سال و هشتاد و شش و هشتاد و دو و هفتاد و پنج سال نیز گفته‌اند و نقش نگین ایشان «التنصرن و لتنننرن» بوده و قبر ایشان در بقیع است. حدیث^۱ و قال النبی صلی الله علیه وسلّم لیدخلن بشفاعه عثمان سبعون الفا کلهم قد استوجبت النار و جمیع ازواج ایشان که پیش از اسلام و بعد از آن که به عقد نکاح در آمده بودند هشت زن بودند. اسماء فرزندان عمر و عبدالله اکبر و عبدالله اصغر و خالد و امان و سعید و عتبّه و ولید و شیبّه و مغیره و عبدالملک و چهار دختران بودند.

حضرت امیرالمؤمنین علی مرتضی کرم الله وجهه : کنیت ایشان ابوالحسن و

ابوتراب و لقب مرتضی و اسدالله و نام شریف ایشان علی است و هو ابن ابی طالب بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف و نام مادر ایشان فاطمه بنت اسد بن هاشم بن عبد مناف است و جد ایشان و آنحضرت صلی الله علیه وسلّم عبدالمطلب است و ایشان به نزدیک شیعه امام اوّل اند از ائمه اثنا عشر و ولادت ایشان در مکه معظمه بوده در درون خانه مبارک روز جمعه سیزدهم رجب یا دوازدهم جمادی الآخر بعد از واقعه فیل به سی سال و بعضی گفته‌اند که ولادت ایشان در خانه کعبه بوده. به روایت کتاب الاستیعاب حسن الوجه کانه القمر لیلۃ البدر حسناً و به روایت جامع الاصول و شمایل کان آدم اللّون و به روایت طبقات ناصری که مستند به واقده رضی الله عنه است^۲ سیاه جرده بغایت بود و بزرگ شکم و فراخ چشم و اضلع سر کوتاه بالا بوده، در سال اوّل بعثت حضرت رسالت پناه ده ساله یا یازده ساله بودند و بعضی سیزده ساله نیز گفته که ایمان آوردند و پیش از وحی در تربیت مصطفی صلی الله

۱. ب: « او لتذهبن »

۲. ب: « حدیث » ندارد

۳. ب. « است » ندارد

علیه وسلم بودند و اوّل کسی که از صبیان ایمان آورده و در سال سی و پنجم و یا سی و ششم از هجرت به مسند خلافت نشستند، طلحه و زبیر بعد از آنکه بیعت کرده بودند نقض عهد نموده نزدیک عائشه رضی الله عنها رفتند و علی رضی الله عنه چهار ماه در مدینه بود پس به طرف عراق رفت، میان او و عائشه و طلحه و زبیر رضی الله عنهما مصاف شد به بصره، به روایتی هیزده هزار کس کشته شدند و در سنه سبع و ثلثین روی به شام نهاد و معاویه که در بیعت نیامده بود از شام روی به علی کرم الله وجهه نهاده و به صفین هم رسیدند، چهل شبانروز جنگ میان قایم شد^۱ و با علی نود هزار کس بودند لیکن به روایت طبقات محمودی میمنه عبدالله بن عباس و میسره عمر بن الاسد و مقدم الجیش علی کرم الله ابی لیلی بن عمران الجراح برادرزاده ابو عبیده جراح بودند و با معاویه هشتاد و سه هزار مرد بودند میان ایشان هفتاد هزار کس کشته شدند، بیست و پنج هزار کس از طرف عراق و چهل و پنجهزار کس^۲ از طرف شام و گفته اند که صد مصاف و ده روز مانده و جنگ نود روز بود ناممکن کردند و باز گشتند و خوارج با علی بیرون آمدند و به اشتغال چندگاه بدین قتال به حج نرسیدند و او از مصطفی صلی الله علیه و سلم پانصد و سی و هفت حدیث روایت کند و مدت خلافت ایشان پنج سال و سه ماه و به قولی چهار سال و نه ماه و چهار روز بوده. خوارج عبدالرحمن بن ملجم در نماز علی کرم الله وجهه را به خنجر زهر آلود زخمی زد و بعد از زخم سه روز زیست و وفات ایشان شب دو شنبه بیست و یکم ماه رمضان سال چهلیم هجری و به قولی روز جمعه هفتم ماه مذکور روی نموده و بعضی بست و سیوم نیز گفته اند و مدت عمر شریف ایشان هشت و سه سال و یا هشت و پنج سال بوده و نقش نگین ایشان «الملک الله» بوده. گویند حق سبحانه تعالی برای حضرت امیر کرم الله وجهه دوبار رد شمس نمود و آفتاب از مغرب باز گردانید یکی در عهد رسول الله صلی الله علیه و سلم و یکی باز بعد از وفات آنحضرت صلی الله علیه و سلم و قبر ایشان در نجف است چنانچه در شواهد النبوة مسطور است که امیرالمؤمنین علی کرم الله

^۱ . ب: قایم «ماند»

^۲ . ب: «بیست و پنج هزار کس از طرف عراق و چهل و پنجهزار کس»

وجهه امیرالمؤمنین حسن و حسین رضی الله عنهما را وصیت فرموده بودند که چون بمیرم مرا بر سریری نهاده به غزنین که الحال نجف شهرتی دارد برسانید و آنجا سنگی سفید که از آن نور درخشان است خواهند یافت آن را بکنید در آنجا کشادگی خواهند یافت مرا در آنجا دفن کنید و ملاً عبدالغفور لاری رحمه الله علیه آورده که قبر ایشان در بلخ است در موضعی که به آستان امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه مشهور است و درین باب حجّت ها آورده اند و ظهور مزار متبرکه در قریه خواجه خیران که ثلث فرسخ قبه الاسلام بلخ است در شهر سنه خمس و ثمانین و ثمانمائه اتفاق افتاد که بادشاه مرزا بایقرا ز تاریخ نشان و اخبار یافته در آن موضع دید که گنبدی است و در آن مزار است از اعیان بلخ مشورت نموده قدری قبر حضرت کند که ناگاه لوحی از سنگ سفید پیدا شد که بر آن منقول است^۱ هذا قبر اسدالله آخ رسول الله علی ولی الله از آن روز اشتها دارد من حبیب السیر قال رسول الله صلی الله علیه وسلّم من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه و حضرت امیرالمؤمنین امام اول اند از ائمه اثنا عشر رضی الله تعالی عنهم و سلسله جمیع اولیا به ایشان منتهی می شود و همه ازواج حضرت علی نه تن بودند که بعد وفات فاطمه زهرا هشت تن دیگر به نکاح در آمده بودند. اسماء اولاد حسن علیه السلام و حسین علیه السلام و محمد حنفیه که او را محمد اکبر گفتندی و محمد اوسط و محمد اصغر و ابوبکر و عمر اکبر و عمر اصغر و عثمان و عباس اکبر و عباس اصغر که او را شقا گفتندی و جعفر اکبر و جعفر اصغر و عبدالله اکبر و عبدالله اصغر و یحیی و ابوطالب عمر و عوف و محسن دختران بیست بودند. اولاد امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه صحیح الذکر تسعة عشر والبنات عشرون المعقبون خمسة الحسن السبط و الحسين الشهيد و ابوالقاسم محمد الشجاع بن حنفیه و ابوالفضل العباس مشهور به سقاء الاکبر و ابوطالب عمر بحر الانساب .

حضرت امیرالمؤمنین امام حسن رضی الله عنه : کتبت ایشان ابومحمد و لقب تقی و سید و نام حسن و هو ابن علی ابن ابی طالب رضی الله تعالی عنهما و مادرش فاطمه زهرا بنت رسول الله صلی الله علیه وسلّم و ایشان نزدیک شیعه امام دویم اند

^۱ . ب: منقول « بود »

از ائمهٔ اثنا عشر و ولادت ایشان به مدینه منوره بوده در نیمهٔ رمضان سال سیوم از هجرت و جبرئیل علیه السلام نام ایشان را به هدیه پیش رسول الله صلی الله علیه و سلم بر قطعهٔ حریر بهشت نوشته آورده و گویند که ایشان شبیه ترین مردمان بودند به رسول الله صلی الله علیه و سلم از سینه تا به فرق سر و حسین رضی الله عنه مشابه تر بود از ناف تا قدم، به وقت رحلت حضرت^۱ محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم ایشان هفت ساله بودند و چون حضرت علی رضی الله عنه به کوفه شهادت یافت خلق کوفه در آن روز با او به خلافت بیعت نمودند و چون خبر به شام رسید خلق شام در بیت المقدس با معاویه^۲ بیعت کردند و حسن رضی الله عنه با چهل هزار مرد از کوفه در ماه ربیع الاول سنه احدی و اربعین روی به شام نهاد و معاویه روی به عراق نهاده و در مدت ده روز به زمین کوفه آمد و لشکر حسن علی رضی الله عنهما در سبایط مداین آمده با هم در آویختند، چون حسن رضی الله عنه دید که خون مسلمین به ناحق ریخته خواهد شد و ایام خلافت موافق حدیث که الخلفاء بعدی ثلثون سنه نیز گذشتند با معاویه صلح نموده در ماه جمادی الاولی خلافت بدو تسلیم کرد و مدت خلافت او هفت ماه و پانزده روز بود و گفته اند که شش ماه و پنج روز، وفات ایشان در پانزدهم ربیع الاول موافق روضه الشهداء شب شنبه بست و نهم ماه صفر سال پنجاه هجری بوده و مدت عمر شریف ایشان چهل و هشت سال. مشهور آنست که ایشان را خاتون ایشان جعده بنت اشعث زهر داده و قبر ایشان در بقیع است. اسماء اولاد حسن مثنی و حسین و زید و عمر و طلحه و حمزه و عبدالله اکبر و عبدالرحمن و عبدالله اصغر و اسمعیل و محمد و یعقوب و جعفر و ابوبکر و قاسم و دو دختر ام عبدالله و ام حسن فکان له من اولاده ثلثه عشر ذکرا و ست نبات الا ان العقب منهم الابنان و بنت واحده ابو محمد الحسن المثنی و ابوالحسین و ام عبدالله بنت الحسن السبط، من بحرالانساب، و در سنه اربع و اربعین معاویه بن ابی سفیان بن حرب بن امیه بن عبدالشمس بن عبد مناف زیاد بن ابیه والی بصره و خراسان و سیستان گردانید و در همان سال عبدالرحمن بن ثمره حسب استجازات زیاد فتح کابل نموده مردم آنجا را مطیع گردانید در آن نزدیکی مهلب بن

^۱. الف: « حضرت » ندارد

^۲. ب: « به معاویه در بیت المقدس »

ابی صفره که از امرای کبار عرب از حوالی مرو به کابل و زابل آمد و به هندوستان در آمده با کفّار غزا کرده و ده دوازده حواری و غلمان اسیر ساخته و بسی ولایت لمغان و غیره را تراج نموده سالما و غانماً به خراسان شتافت و در آن مدّت بعضی از مردم هند جسته جسته به وحدانیت الله و نبوت رسول الله صلی الله علیه وسلّم اقرار و اعتراف نموده به حلقه مسلمانان در آمدند، وفات و قبر ایشان یعنی معاویه^۱ در رجب در سنه ستّین به دمشق بوده و مدّت عمر او هفتاد و هشت سال به روایتی هشتاد و پنج یا شش.

حضرت امام حسین علیه السلام : کنیت ایشان ابو عبدالله و لقب شهید و سید است و نام حسین و هوا بن علی ابی طالب رضی الله عنهما و امّه و اخیه و ایشان نزدیک شیعه امام سیوم و ابوالایمه اند و ولادت ایشان در مدینه بود روز سه شنبه چهارم شعبان سال چهارم هجرت و گویند مدّت حمل ایشان شش ماه بوده و پنج فرزندی شش ماهه نمانده مگر ایشان و حضرت یحیی بن زکریّا علیهما السلام و میان ولادت امیرالمؤمنین حسن رضی الله عنه و علوق حضرت فاطمه زهرا به امام حسین پنجاه روز بوده است و رسول صلی الله علیه وسلّم ایشان را حسین نام نهاده و ایشان به جمال نهایت کمال بودند که در تاریکی از نور جبین مبین و درخشنده رخساره ایشان راه پی بردند.^۲ گویند حسین رضی الله عنهما پیش رسول الله صلی الله علیه وسلّم کشتی می کردند ، حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلّم مر حسن را فرمودند بگیر مر^۳ حسین علیه السلام را، فاطمه رضی الله عنها گفت یا رسول الله بزرگ را می گویی که خورد را بگیر، رسول الله صلی الله علیه وسلّم فرمود که جبرئیل علیه السلام حسین را می گوید که حسن را بگیر و مدّت عمر شریف ایشان پنجاه و هفت سال و پنج ماه بوده و شهادت ایشان با هفتاد یا هشتاد و دو تن از دست یزیدیان بی نصیبان در کربلا روز شنبه یا جمعه عاشوره وقت نماز جمعه سال شصت و یک هجری روی داده سر حلقه مبنی فساد عبیدالله بن زیاد

^۱ . الف «قبر معاویه»

^۲ . الف: «در» ندارد

^۳ . الف: راه «می روند»

^۴ . ب: «مر» ندارد

اییه مذکور که در آنوقت از یزید بن معاویه امیر کوفه بود که او عمر سعد ابی وقاص را سرخیل عساکر فاجره^۱ نموده به مقابله فرستاده و از اعیان آنها شمر ابن ذی الجوشن و سنان ابن النخعی و غیرهم که بودند عنان قلم از وقوعی آنها تاب بیان ندارد.

آورده‌اند که روز قتل امام حسین رضی الله عنه در بیت المقدس هیچ سنگی راه برنداشتند که در زیر آن خون تازه نیافتند و بعضی گفته^۲ که در آن روز خون از آسمان بارید. گویند صباح آن عمر سعد از آنجا عزیمت به کوفه نمود تا مردمان قریه^۳ عاصریه اجساد مبارک ایشان به خاک کربلا سپردند و سر مبارک اطهر زین العابدین مع قبایل^۴ ایشان که پیش یزید به دمشق برده بودند او اینها را نزد عمرو سعید ابن العاص که حاکم مدینه ازو بود فرستاد، عمرو سعید ابن العاص سر اطهر را تکفین نموده به نزدیک قبر حضرت فاطمه زهرا رضی الله عنهما مادر ایشان در بقیع مدفون ساخت و هذا اصح کما فی الیافعی و به روایتی که شیعه آنرا مختار و اعتبار می‌دارند امام چهارم با اقربای خود وقتی که متوجه مدینه منوره شده بیستم شهر صفر سر مبارک امام حسین رضی الله عنه و سرهای تمام شهدای کربلا به اجساد آنها مضموم ساخته مدفون نمود بعد از آن به مدینه منوره تشریف فرموده و به اختلاف روایات بعضی در عسقلان و یا در دمشق نزد باب الفردیس مدفون است، ابیات:

حسین آن شه که فردا باغ رضوان ز نور روی او گردد فروزان
شهیدان جهان را روز محشر بود سوی ریاض خلد رهبر
بهشت از نور روی او شود پر بدو باشد شهیدان را تفاخر

اولاد ایشان کان من البنین اربعة والبنات ثنتان علی اکبر ابو محمد زین العابدین علی اصغر و عبدالله والرابع ابوبکر به روایتی جعفر و از حبیب السیر به روایت بعضی پسر پنجم عمر نام دارد که بعد شهادت آنحضرت به اندک زمانه وفات یافت فامالبنات

^۱ الف «مفاجره»

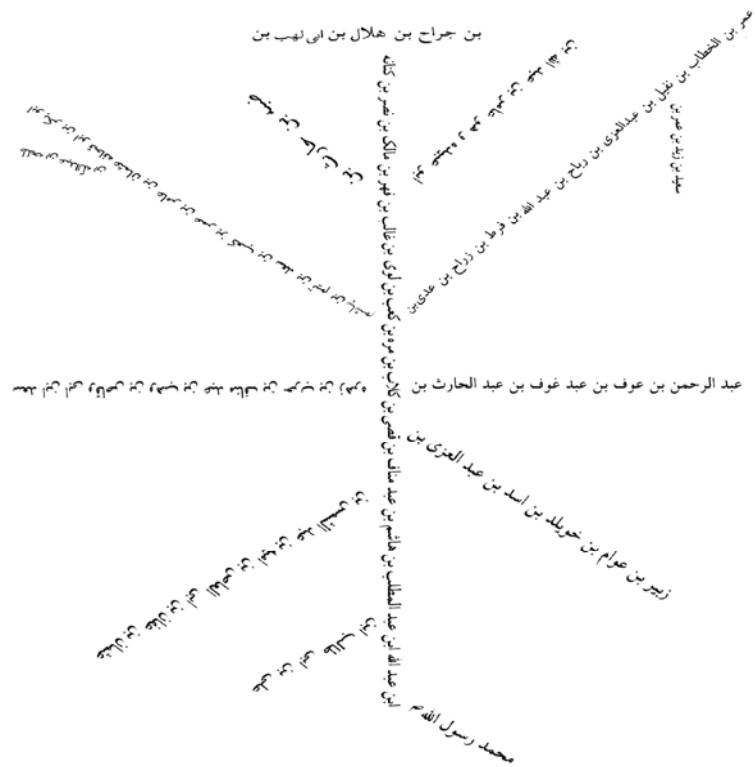
^۲ ب: «گفته اند که»

^۳ ب: مردمان «قریشیان»

^۴ الف: «سر مبارک اطهر بمعه زین العابدین و قبائل ایشان»

فاطمه و سکینه و قیل زینب که هر دو به‌نابیر عثمان رضی‌الله عنه کتخدا شده بودند^۱ و اتفقوا علی أنه لا عقب له من الابناء الا من زین العابدین السجّاد و یزید بن معاویه در سنه ستّ و عشرين از مادر پیش پدید افسوس چنین کاری شد برای سلطنت مدّت سه سال و هشت ماه گزید بلکه از روز شهادت ایام شهید سوای سه سال و دو ماه و چهار روز ساعت دیگر ندید و درین مدید اکثر لشکریانش هم هلاک و ورزید و مدّت عمرش سی و هشت سال گردید که تا چهاردهم ربیع‌الاول سنه اربع و ستّین مرغ روحش از جهان پیرید و نسل سیزده پسرانش در جهان کس نشنید و از یکی امام زین‌العابدین لکهای کسان تا قیامت خواهد دمید و بنو عبّاس عبس قبر یزید و جماعت بنی امیه کندید و استخوانهای آنها منتشر گردانید چونکه به انتقامش نخواهد رسید و از اعمالش ثمره به‌دنیای دون چنان انجامید والله اعلم که خمارش به‌عاقبت چه خواهد کشید و ذکرش فیما بین ذکر حضرت امام حسین علیه‌السلام اگرچه موافق قانون سلف مناسبتی ندارد لیکن برای ضروری دریافت چگونگی احوالش نزدیک آنها که می‌باید مندرج ساخته به‌تعظیم و حفظ مراتب او و ده یار کبار از اصحابه ابرار که مشهور به عشره مبشره‌اند چنانچه در فضیلت شان ایشان حدیث نبوی صحیح وارد است قال النبی صلی‌الله علیه وسلّم ابو بکر فی الجنّة و عمر فی الجنّة و عثمان فی الجنّة و علی فی الجنّة و طلحه فی الجنّة و زبیر فی الجنّة و سعد ابی وقاص فی الجنّة و سعید ابن زید فی الجنّة و عبدالرحمن بن عوف فی الجنّة و ابو عبید ابن الجراح فی الجنّة و جمیع ایشان از نسل قریش اند و نسب ایشان از عبدالمطلب بن فهر بن مالک بن نضر بن کنانه به نسب حضرت محمد صلی‌الله علیه وسلّم ملحق می‌شود که از دایره مختصره منقح که نوشته آید مفصل واضح می‌گردد و از آنها احوال هر چهار بزرگوار که خلیفه شده‌اند ترقیم یافته و باقی که شش اند ارقام نماید.

^۱ ب: « که هر دو به نابیر عثمان رضی‌الله عنه کتخدا شده بودند » ندارد

الخامس طلحه عبدالله رضى الله عنه كُنيت ابو محمد و نام شريفش طلحه و هو ابن عبدالله بن ابو قحافه عثمان بن عامر برادر زاده ابوبكر صديق رضى الله تعالى عنهما بود و مادر او صفيه خواهر علامى حصرمى بود و نسب ايشان از جانب پدر در مره که جلد هفتم از سرور کائنات است و از ايشان هشتم است به نسب آن سرور صلى الله عليه وسلم مى رسد و او مرد لعل و سپيد و ميانه بالا فراخ سينه کشاده کتف و سطر ساق بود، به بيست و سه سالگى عمرش اسلام آورد، سى و نه سال در مسلمانى ماند^۱ و روز أحد مصطفى صلى الله عليه وسلم او را طلحة الخير خواند و از بسکه جود و عطا بود روز حنين طلحة الجود خواند و طلحة الطلحات هم گفتندى و در روز أحد خود را سپر مصطفى صلى الله عليه وسلم کرد، هفتاد و پنج زخم نيزه و تير و شمشير خورد و تيرى بر انگشت او آمد يک انگشت او بیکار شد و مال بسيار داشت و بذل هم بسيار نمودى و در حرب

^۱ الف: «سى و نه سال در مسلمانى ماند» ندارد

جمل مروان بن حکم او را تیری بر سینه زد، در ماه جمادی الاول سنه ست و ثلثین شهید گشت و مدّت عمرش شصت و چهار سال و یا سه و یا دو سال و دختر او بعد وفاتش به سی سال او را از گور که بر کنارۀ رودی بود بر آورده همچنان تازه یافت به بصره نقل نموده در آنجا دفن کرد. اسماء او لاد او موسی و عمران و اسمعیل و اسحاق و یعقوب و یوسف و ذکریا و یحیی و عیسی و عثمان و صالح و دختران چهار بودند .

السّادس زبیر عوام کنیت او ابو عبدالله و نام شریفش زبیر و هو ابن عوام بن خویلد بن اسد بن عبدالعزی بن قصی بن کلاب و برادرزاده خدیجه کبری بنت خویلد مذکور رضی الله عنهما است و مادر او صفیه بنت عبدالمطلب عمّه حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلّم بود و نسبت ایشان از جانب پدر در قصی که جد پنجم از سرور کائنات است و از ایشان نیز پنجم است به نسب آن سرور می رسد و او مرد لعل و سپید رنگ دراز بالا یا میانه و سبک گوشت کثیر الشّعر خفیف العارضین بود، به شانزده سالگی عمر خویش اسلام آورد و به هر دو قبله نماز گذارده و هیچ غزوه از موافقت مصطفی صلی الله علیه وسلّم فوت نکرد، اوّل کسی که در راه خدایتعالی شمشیر کشید او بود و در روز بدر چادر زرد بسته بود بر سر که ملایکه هم بدان شکل آمدند و او سی و هشت حدیث از پیغامبر صلی الله علیه وسلم روایت کند و او از حرب جمل باز گشته بود که عمر بن جرموز در سفوان یا وادی سباع که از زمین بصره اند او را بکشت، شهادت ایشان در ماه جمادی الاول سنه ست و ثلثین مدّت عمرش پنجاه و نه سال به روایت جامع الاصول شصت و چهار یا شصت سال. به وادی سباع مدفون بود بعد ازان نقل نموده در بصره آوردند و قبرش مشهور است. اسماء اولاد او عبدالله و عروه و منذر و عاصم و مصعب که از اسماء بنت ابوبکر بودند و مهاجر و خالد و عمر و حمزه و عبیده و جعفر و ده دختر بودند .

السّابع سعد ابی وقاص کنیت او ابو عبدالله اسحاق و نام شریفش سعد و نام پدرش مالک و ابی وقاص کنیت پدر او بود و هو ابن ابی وقاص مالک بن وهب بن عبد مناف بن حرب بن زهره بن کلاب بن مره الزهری القریشی و مادر سعد حمیه بنت سفیان بن حرب بن امیه بود و نسب ایشان از جانب پدر در کلاب که

جدّ ششم آن سرور کائنات است و از ایشان نیز ششم است به نسب آن سرور می‌رسد و او مرد سیاه جرده بلند بالا و شکسته موی بوده و در آخر عمرش چشم او پوشیده شده بود. او چنین می‌گوید که من سیوم کسم از آن جماعت که اسلام آوردند و در آن وقت نوزده سال بود و به جمله غزوه‌ها با مصطفی صلی الله علیه و سلم بود و اوّل کسی که در راه خدایتعالی تیر انداخت او بود و در روز اُحد مصطفی صلی الله علیه و سلم او را فرمود که تیر انداز مادر و پدرم فدای تو باد و در ایّام عمر رضی الله عنه بلاد سواد و قادسیه او فتح کرد و بعد از شهادت عثمان رضی الله عنه به عقیق رفته دو منزل از مدینه ساکن شد و در هیچ کاری شروع نکرده و از مصطفی صلی الله علیه و سلم هشتاد و یک حدیث روایت کند و وفات ایشان در سنه خمس و خمسین در عقیق بوده، جنازه آنها را به مدینه آوردند که^۱ مروان بن حکم بر آن نماز خوانده، قبر ایشان در بقیع است و مدّت عمر او هشتاد و دو یا هفت سال بوده و آخرین کس که از دار فنا به دار بقا رحلت نمود از عشره مبشره او بوده. اسماء اولاد او محمّد و ابراهیم و اسحاق اکبر و اسحاق اصغر و عبدالرحمن و عمر و هیژده دختر بودند.

الثامن سعید بن زید رضی الله عنه کنیت او ابوالاعور و نام شریفش سعید و هو ابن زید بن عمر بن نفیل بن عبد العزی و پدرش زید ابن عمّ عمر رضی الله عنه بود و مادر او فاطمه بنت نعجه خزاعیه بود و نسب ایشان از جانب پدر به نسب آنسرور کاینات در کعب که جدّ نهم آنحضرت صلی الله علیه و سلم و جدّ دهم از ایشان است می‌رسد و او مرد سیاه جرده و دراز بالا و بسیار موی بود و او و زوجه او فاطمه خواهر عمر ابن الخطّاب پیش از عمر رضی الله عنه اسلام آورده و پدرش زید پیش از ظهور اسلام طالب حق شده و از مشرکان جاهلیت مفارقت گزیده بود و سعید شاعر بود و از مصطفی صلی الله علیه و سلم چهل و هشت حدیث روایت کند و در سنه احدی و خمسین وفات او هم به عقیق بوده به مدینه آورده در آنجا دفن نمودند. به روایتی وفات و قبرش در کوفه و مدّت عمر او هفتاد و هشت سال بود و اسماء اولاد او عبدالرحمن اکبر و عبدالرحمن اصغر و

^۱ الف: « که » ندارد

عبدالله اکبر و عبدالله اصغر و ابراهیم اکبر و ابراهیم اصغر و زید و خالد و اسود و دختران هشت بودند .

التاسع عبدالرحمن عوف رضی الله عنه کنیت او ابومحمد و قیل ابوزید بود و اسم شریفش عبدالرحمن و هو ابن عوف بن عبد عوف بن عبدالحارث بن زهره بن کلاب بن مره الزهری القریشی و مادر او صفا^۱ و به روایتی عنقا بنت عوف بن زهره بود و نسب ایشان از جانب پدر در کلاب که جد ششم پیغمبر صلی الله علیه وسلم و جد پنجم ایشانست به نسب آن سرور^۲ می رسد، او مردی بلند بالا نیکو روی تنگ پوست و سپید رنگ و فراخ چشم و شکسته موی و از جمله مالداران قریش بود و از کبار صحابه، به هر دو قبله نماز گذارده بود و دو هجرت کرده و در هیچ غزوه از خدمت مصطفی صلی الله علیه وسلم غایب نبود و در غزوه احد هشت زخم بر تن او رسیده بود و مصطفی صلی الله علیه وسلم در غزوه تبوک بدو اقتداء نموده بود و او شصت و پنج حدیث از پیغامبر صلی الله علیه وسلم روایت کند و به سی سالگی عمرش مسلمان شد و چهل و پنج سال در اسلام مانده وفات در سنه اثنی و ثلاثین و قبرش در بقیع، مدت عمرش هفتاد و دو و یا پنج و هشتاد سال و به روایت طبقات ناصری در سنه تسع و عشرون ششم سال از خلافت عثمان رضی الله عنه انتقال نموده و مدت عمرش شصت و پنج سال، او را هیژده و یا بست و یک پسر و چهار زن بودند، ثمن مال او که به قسمت زنان رسیده بود مبلغ سیصد و بست هزار درم نقره بود وصیت کرد که تا پنجاه هزار درم در خیرات صرف نمودند. اسماء اولاد او محمد و ابراهیم و اسمعیل و یحی و ابوبکر و عمر و عثمان و عبدالله اکبر و عبدالله اصغر و سالم اکبر و سالم اصغر و عروه اکبر و عروه اصغر و حمید و مصعب و معف و زید و سهیل و ابوالایض و بلال و مورد و دختران هفت بودند .

العاشر ابو عبیده جراح کنیت ایشان ابو عبیده و نام شریفش عامر بود و هو ابن عبدالله بن جراح بن هلال بن ابی لهب بن ضبه بن حارث بن فهر بن مالک بن

^۱ . ب: « شفا »

^۲ . ب: سرور « کاینات صلی الله علیه وسلم » می رسد

نضر بن کنانه الفهری القریشی و نسبت اضافت او به سوی جدّ او ست که جراح نام داشت چنانچه عبارت قاموس جراح کشداد علم و نام مادر ایشان ام غنم بنت جابر به روایتی اسمیه و به روایت اصابه امهمه بنت غنم بن جابر^۱ بن عبدالعزی بن عامر بن عمیره و نسب ایشان از جانب پدر در فهر که جدّ یازدهم آنحضرت صلی الله علیه وسلم و جدّ هفتم به روایتی هشتم از ایشان است به نسب آنسرور صلی الله علیه وسلم می رسد و او مردی نیکو روی و تنگ پوست بلند بالا باریک اندام رگها بر رویش خاسته بود و سبک ریش دو دندانش از پیش شکسته به سببی که در روز احد دو حلقه زره که اندرون پیشانی مبارک مصطفی صلی الله علیه وسلم داخل گردیده بودند آنها را به دندان خود کشیدند بدان دو دندانش شکستند و هیچ کس دندان شکسته ازو فصیح تر سخن گوی نبود و در بیست و هفت سالگی عمر مسلمان شد و سی و یک سال در اسلام ماند، به روایت اصابه روز بدر وقتی که پدر ابو عبیده از دست او کشته شد آیه کریمه قال الله تعالی لا تجد قومًا یؤمنون بالله والیوم الآخر یؤادون من حاد الله ورسوله و لو كانوا آباءهم أو أبناءهم أو إخوانهم أو عشیرتهم الخ نازل گشت و چهل و یکساله بود که امین امت شده چنانچه قال النبی صلی الله علیه وسلم ان لكل أمة امینا و امین هذه الأمة ابو عبیده ابن الجراح و مصطفی صلی الله علیه وسلم او را به یمن فرستاده که تا اهل یمن را تعلیم شریعت و قرآن نمود و در حجة الوداع ردیف آنحضرت صلی الله علیه وسلم بود چنانچه در یافعی است که از دفه حلقه و او چهارده حدیث از مصطفی صلی الله علیه وسلم روایت کند و بعد از وفات حضرت ابوبکر و عمر رضی الله عنهما ازو بیعت خلافت شریف می نمودند چنانچه در استیعاب است که قال ابوبکر الصدیق یوم السقیفه قد رضیت لکم احد هذین الرجلین یعنی عمر و اباعبیده لیکن اباعبیده خلافت قبول نکرده اعانت و سعی ابی بکر به حدی نمود که او خلیفه شد چنانچه روضة الاحباب و اکثر سیر سلف معتبره مخبر اند و ابوبکر او را به شام فرستاد که تا فتح کرد و از اوایل عهد عمر رضی الله عنه امیرالامرای شام شد که تا در سنه اربع عشر فتح یرمول نموده بشر ابن کعب را آنجا گذاشته و خالد بن ولید و عمرو بن عاص را همراه

^۱ الف: « به روایتی اسمیه و به روایت اصابه امهمه بنت غنم بن جابر » ندارد

خود گرفته میان حمص و دمشق فرود آمد و هرقل بادشاه روم که در آن وقت در حدود حمص بود او جماعتی که برای اعانت دمشق فرستاده بود ابو عبیده آن جماعت را به شمشیر کشته دمشق را کشاد و در آنجا یزید برادر معاویه بن ابی سفیان را گذاشته در محل آمده با لشکر روم محاربه نمود. گویند که در آن حرب هشتاد هزار کس از لشکر روم کشته شدند در سنه خمس عشر فتح حمص نمود حصار بعلبک بگرفت که هرقل ممالک شام و مصر گذاشته در قسطنطنیه رفت و بعد از آن ایشان حلب گرفته فلسطین و قیصاریه هر دو شهر به قهر گرفتند و در سنه ست عشر برای فتح ایلیا که آن را بیت المقدس گویند متوجه شده در آنجا عمرو عاص را فرستاده بود به روایتی خودش هم رفته بود به هر دو نهج جنگها نموده کسان آنجا را مغلوب و محصر ساخته بود که عمر رضی الله عنه خود تشریف فرموده بکشادند، قال عمر رضی الله عنه اذا دخل علیه بالشام و هو امیرها کلنا غیرته الدنیا غیرک یا اباعبیده من کتاب الاستیعاب. بعد از آن در آن ایام در بلاد شام بلای و بای طاعون شایع گشت و این اوّل طاعونی است که در اسلام واقع گشت و آنرا طاعون عمواس گویند چونکه اوّل آن بلیّه در قریه که پیدا شده آنرا عمواس می گفتند و آن قریه در میان ورمه و بیت المقدس است. روایتی است که در آن وبا بست و پنج هزار کس از صحابه و تابعین و غیرهم از عالم فانی انتقال فرمودند از آنجمله یکی ابو عبیده جراح که بر منبر آمده و خطبه بلیغه مشتمل بر حمد و ثنای خدای تعالی و درود بر مصطفی صلی الله علیه و سلم و شهادتین خوانده فرمود به درستی که این زحمت طاعون رحمتی است از خدای تعالی و دعایی است از پیغمبر صلی الله علیه و سلم در شان امت و سبب موت صالحان است و به صدق نیت طلبد که نصیبی ازین مرض عرض جسم او گرداند تا جوهر روح او را به این واسطه به علّین رساند این بگفت و از منبر فرود آمد همانروز به آن زحمت مبتلا شده بر مسلمانان معاذ بن جبل را خلیفه خود گردانیده و در سنه ثمانیه عشر از دار فنا به دار بقا به شام رحلت فرمودند و مدت عمر شریف ایشان پنجاه و هشت سال و معاذ بن جبل بر وی نماز گزارده و ترک فی قبره معاذ بن جبل و عمرو بن العاص والضحاک بن قیس من کتاب الاستیعاب و وفات ایشان به روایت جامع الاصول و اکثر سیر سلف صحیح در اردن اتفاق افتاد و در بیسان مدفون است و روایتی است

که در حمص متوجه عالم آخرت شد و عمر رضی الله عنه که در آخر حیات کسی را به خلافت تعیین نکرده در آن وقت فرموده که اگر ابو عبیده جراح زنده بودی در تفویض خلافت بدو هیچ تردّد نکردمی چنانچه نظم ساختم، نظم:

دهم اصحاب کان بو عبیده جراح	به جدش نسبت از اخبار صراح
که اشراف قریش او بود چون فھر	ز اجداد نبی او هم ازین ظھر
ز ده یار بهشتی بالیقین است	همه امت پیمبر را امین است
معلم اهل یمن و هم به بحران	ردیف السرور است در حج و داع آن
امیر امراء شام بود در عصر	عمر فاروق حضرت مظهر نصر
بسنه اربع عشر یرمول بکشاد	هم از فتح دمشق بسیار شد شاد
به فحل آمد که هرقل داد زو پشت	که هشتاد هزار از روم او کشت
به جنگش پای هرقل چون بلغزید	که تا قسطنطنیہ از وی گریزید
به سنه خمس عشر فتح حمص شد	حصار بعلبک هم حلب رس شد
فلسطین هم و قیصاریه هر دو	به اشکال مجال تسخیر کرد او
به سنه ستہ عشر بر ایلیا رفت	که تا حضرت عمر خود رفت بگرفت
بفرمودش که دنیا حال اصحاب	تغیّر کرد جز حالت ز هر باب
به سالی هیزدهم زین دار بگذشت	سنین عمر او بد پنجه و هشت
سبب موتش وبا طاعون عمواس	در ازدن شام شد نزد اکثر الناس
معاذ ابن جبل قایم مقامش	جنازه خواند اندر مرز شامش
عمر عاص و معاذ دین تاسیس	به قبرش کرد هم ضحاک بن قیس
مزار ایشان به بیسان است در شام	به جنت منظر رضوان به احکام
خلیفه دویم آخر وقت فرمود	خلافت دادمی گر زنده می بود

قال ابن ملیکہ سمعت عائشہ سئلت من کان رسول الله صلی الله علیه وسلّم مستخلفا لو استخلف؟ قالت ابوبکر، فقيل لها ثمّ من بعد ابی بکر؟ قالت عمر، قيل لها من بعد عمر؟ قالت ابو عبیده ابن الجراح انتهت الی هذا اخرجه مسلم و قال عبدالله بن شقیق قلت لعائشہ ای اصحاب النبی صلی الله علیه وسلّم کان احب الی رسول الله؟

قالت ابوبكر، قلت ثم من؟ قالت عمر، قلت ثم من؟ قالت ابو عبيده ابن الجراح، قلت ثم من؟ فسكتت اخرجه الترمذی من جامع الاصول فی فصل الثانی بباب الرابع فی فضایل الصحابه و كذا فی كتاب اسماء الرجال صحاح ستّه. اسماء اولاد ايشان ابویزید و عمر .

أهیب بضمّ الهمزه و فتح الهاء و سکون الیاء تحتها نقطتان و بعدها باء موخّده و ضبّه بفتح الضاد المعجمه و تشدید الباء الموحّده و عمواس بفتح العین المهمله و فتح المیم و قد یسکن بالسین المهمله اسم موضع و بیسان بفتح الباء الموحّده و سکون الیاء تحتها نقطتان و با سین المهمله والنون مدینه بالاردن معروفه والاردن بضمّ الهمزه و سکون الرّاء و ضم الدال المهمله و تشدید النون شهر معروف من بحیره طبریه یحتاز بالغور من عبارات جامع الاصول و در قاموس اردن نام^۱ کوه بالشّام .

بهروایت طبقات محمودی ابی لیلی بن عمران الجراح که مقدم الجیش علی کرّم الله وجهه در جنگ صفین است برادرزاده ابو عبيده جراح بالیقین است و حمّاد ابن ابی لیلی المعروف بالروایه عالم ترین مردمان بود. نشان عدالت و عبادت معبود.

سلطان ناصرالدین محمود بن سلطان شمس الدین التمش به روز یکشنبه بیست و سیوم محرّم سنه اربع و اربعین و ستمائت بر تخت دهلی جلوس فرموده، مدّت نوزده سال و سه ماه و چند روز به کامرانی ممالک هندوستان را زیب و زینت بخشیده و همیشه صرف معیشت او به بهای مصحفی مکتوبه او بود که پنهان در بازار می فروخت تا کسی نوشته بادشاه دانسته بهای زیاده نهد و از بی کنیزکی منکوحه او نان که می پخت روزی گریه نمود که دستم سوخته و آبلها افتاده، بادشاه در جوابش گفت که گذران دنیا روزی چند آخرکار با خداوند صبر باید کرد که تا بفردای قیامت از خدای تعالی حوری برای خدمت اجر یابد و نمی توانم از بیت المال که حق بندهای ذی الجلال است برای تو کنیزکی خرید نمایم، وفات ايشان یازدهم جمادی الاول سنه اربع و ستین و ستمائت مزارش در دهلی زیارت گاه انام به اردهام که درین ایام به عرف عوام خلقت باری مشهور به نصیرالدین غازی است

^۱ الف: « نام » ندارد

و علامه عصر منهاج سراج در عهدش به نام او تاریخ طبقات ناصری مشتمل از احوال آدم علیه السلام تا سال پانزدهم سلطنت سلطان مغفور مذکور این شهر سنه ثمان و خمسين و ستمائة باشد که درست نموده از معتبرين تواریخ قدیمه هندیه مسلمین است الحال سنه یکهزار و یکصد و چهل و هشت که هجریست مدّت زمانه آخر تحریرش چهار صد و نود سال باشد و از تواریخ متاخرین تنقیح الاخبار که متضمن احوال سابقه تا زمانه حال عهد محمد فرخ سیر بادشاه ابن شاهزاده عظیم الشان ابن شاه عالم بادشاه ابن اورنگ زیب عالم گیر بادشاه غازی است به تحریرش مدّت بیست ساله باشد. بر طبق هر دو کتب تواریخ مذکوره اولاد جمیع صحابه عشره مبشره مثبت و مبرهن است و بر تقدیر انکار زوج نسبت به شهادت یکی عورت ثابت می شود چنانکه عبارت هدایه و ان جاءت به ستّة اشهر فصاعداً یثبت نسبه منه اعترف به الزّوج او سکت لان الفراش قایم والمدّة تامه فان حجّة الولادة یثبت بشهادة امراء واحده تشهد بالولادة و عبارت دیگر از هدایه و یثبت ذلك بشهادة القابله بالاجماع فی باب ثبوت النسب من الهدایه و اکثر مشایخ و اولیای کبار از آن سال صحابه ابرار عشره مبشره مذکوره معاصر و هم متقدم از تاریخ طبقات ناصری مذکور به هندوستان تشریف ارزانی فرموده سکونت ورزیده و سلسله نسب ایشان به عشره مبشره مسطوره متعارف و مشهور است و در شان جناب عالی ایشان گمان و وهم را به نسبت تکذیب آنها راه و نشان پیدا نیست و اولاد آنها تا حال هزاران در هندوستان موجود و قیام دارند و بعضی کتب تواریخ خراسان مکتوبه سنه ثلثین و سبعمائه که زمانه تحریر او تا زمانه حال چهار صد و نود و دو سال باشد و بعضی تاریخ دیگر که مستند به ازوست و تحریر او ازو هم متاخر است در آنها از راه عناد یا به نادانی انقطاع انسال بعضی از صحابه عشره مبشره مذکوره که نوشته اعتبارش نیست و اصلش ندارد چونکه خیال دعوی اطلاع و اخبار اثبات یا نفی انسال از استیعاب روی زمین خیلی امر محال می تواند که انسال بجای بوده باشد و کاتب ازو اصلاً خبر ندارد و شهادت به انتفا نیز غیر جواز است والله اعلم بالصواب.

۱. الف: صحابه «کرام» ابرار

حضرت امام زین العابدین رضی الله عنه: کنیت ایشان ابومحمد است و ابوالحسن و ابوبکر نیز گفته‌اند و لقب سجّاد و زین العابدین و نام علی و هو ابن حسین بن علی مرتضی رضی الله عنهم و نام مادر ایشان شهر بانو دختر یزدجرد که از اولاد نوشیروان عادل بوده و به روایتی جاریه غزالیه نام و ایشان امام چهارم اند از ائمه اثنا عشر و ولادت ایشان به مدینه منوره در سال سی و سه از هجرت و به قولی سی و هشت و به قولی سی و شش بوده و روایتی است که به وقت وضو ساختن گونه مبارک ایشان زرد می‌گشت و لرزه بر اندام می‌شد، چون ازین احوال به آنها پرسیدند فرمودند که پیش که خواهم استاد؟ و مدت عمر شریف ایشان شصت و یک سال یا شصت و دو سال و به قولی پنجاه و هشت و به قولی پنجاه و شش بود و وفات ایشان در شب هیزدهم محرّم سال نود و چهار هجری و یا نود و پنج روی نموده و قبر ایشان نزدیکتر به قبر امام حسین رضی الله عنه است. اسماء اولاد ایشان و اتفقوا علی انّ الابناء الذین اعقبوا من زین العابدین ستّة محمد الباقر و عبدالله الباهر امّهما امّ عبدالله بنت الحسن السبط و عمر الاشراف و زید الشهيد و امّهما جندا جاریه اشتراها المختار بن عبیده الثقفی بمائة الف درهم و بعثها الی زین العابدین والحسین الاصغر از امّ عبدالله والصّحیح انه من امّ ولد و علی بن زین العابدین فهؤلاء الستّة هم الذین ینتهی الیهم اولاد الحسینیة و زین العابدین اولاد سوی هؤلاء الستّة هم الذین لم یعقبوا و هم تسعة الحسین الاکبر و هو اکبر ولده والحسن امّهما امّ عبدالله بنت الحسن و عبدالرحمن و محمد الاصغر والقاسم و عیسی و سلیمان و عبدالله الاصغر و داؤد اما البنات زین العابدین فهو تسعة و قیل ثمان و ظهر انّ العقب الحسن السبط من ابنین و ابنة واحدة و عقب الحسین الشهيد من ابن واحد .

حضرت امام محمد باقر: کنیت ایشان ابو جعفر و لقب باقر و نام محمد است و هو ابن علی بن حسین بن علی المرتضی رضی الله عنهم و نام مادر ایشان امّ عبدالله و قیل فاطمه بنت امیرالمؤمنین حسن بن علی رضی الله عنهما و ایشان امام پنجم اند و ولادت ایشان در مدینه مطهره پیش از قتل امیرالمؤمنین حسین رضی الله عنه به سه سال روز جمعه سیوم ماه صفر سال پنجاه و هفت هجری بوده و از جابر رضی الله عنه مرویست که روزی رسول خدا صلی الله علیه وسلّم مرا فرمودند ای جابر شاید که تو زنده بمانی و ملاقات کنی با یکی از فرزندان من که

وی را محمد بن علی بن حسین علیه السلام گویند و خدای تعالی او را نور و حکمت نهایت خواهد داد، وی را از من سلام رسانی و مدت عمر شریف ایشان پنجاه و هفت سال و به قولی شصت و سه و به قول واقدی هفتاد و سه و به تاریخ بخاری که منقول از امام جعفر صادق رضی الله عنه است عمر شریف ایشان پنجاه و هشت سال بوده و و فات ایشان در سال یکصد و چهار هجری بوده و به قول یحیی بن معین در سال یکصد و هیزده و به قول مدانی یکصد و هفده سال بوده و قبر ایشان در بقیع است نزدیک قبر امام زین العابدین. اسمای اولاد ذکور ابو عبدالله امام جعفر صادق، عبدالله اکبر، عبدالله اصغر، ابراهیم، علی و دو دختر و اتفقوا علی انه لا عقب الباقر الا من الصادق ابی عبدالله.

حضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه: کنیت ایشان ابو عبدالله یا ابو اسمعیل و لقب صادق و نام جعفر وهو ابن محمد بن علی بن حسین بن علی المرتضی رضی الله عنهم و نام مادر ایشان ام فروه بنت القاسم بن محمد بن بکر رضی الله عنهم و مادر ام فروه اسما بنت عبدالرحمن بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنهم و مادر قاسم بن محمد خواهر شهر بانو دختر یزد جرد بن شهریار الملک که آن آخر ملوک عجم است بود و زین العابدین والقاسم کل واحد منهما ابنا الخالة و ایشان امام ششم اند، ولادت ایشان به مدینه در سال هشتاد از هجرت و به قولی در هشتاد و سه روز دوشنبه هفدهم ربیع الاول بوده است و نسبت خرقه امام صادق رضی الله عنه از دو جانب است یکی از جانب پدر خود حضرت امام محمد باقر به حضرت امیرالمومنین علی کرم الله وجهه می رسد و دیگر از پدر والده خود که قاسم بن محمد بن ابی بکر و ایشان را از سلمان فارسی و ایشان را از صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه است چنانچه در رشحات است و در کشف المحجوب می آرد که روزی امام جعفر رضی الله عنه با موالی خویش فرمودند که بیائید متعهد شویم هر که از میان ما رستگاری یابد به قیامت همه را شفاعت کند، یاران گفتند یا فرزند رسول الله صلی الله علیه وسلم ترا به شفاعت ما چه احتیاج که جد تو شفیع جمیع عالم است؟ ایشان فرمودند که من به افعال خود شرم دارم که به قیامت در روی جد خود نگرم و مدت عمر شریف ایشان شصت و هشت سال بوده و به قولی

شصت و پنج سال و وفات ایشان^۱ نیز در مدینه معظمه روز دو شنبه پانزدهم رجب سال یکصد و چهل و هشت هجری روی داده و قبر ایشان در بقیع است و آن گنبدی است که در آن امام محمد باقر و امام زین العابدین و امام حسن رضی الله عنهم آسوده‌اند. اسماء اولاد امام ابو عبدالله الجعفر الصادق ابوالحسن و اسمعیل الاعرج ابو علی و محمد الدیباج ملقب به مامون ابوجعفر و اسحاق الموتمن ابو محمد زاهد العالم المحدث المشبه به رسول الله صلی الله علیه وسلم و علی ابوالحسن و اما الابناء الذین یعقبوا منهم ثمانیه عبدالله الابطح والحسن ابو محمد و محمد الاصغر والعباس و یحیی و عبدالله و المحسن و عیسی اما البنات اربعه.

حضرت امام موسی کاظم رضی الله تعالی عنه: کنیت ایشان ابوالحسن و ابو ابراهیم است و لقب ایشان کاظم و نام موسی و هو ابن جعفر الصادق رضی الله عنه و مادر ایشان ام ولد بوده حمیده بربریه نام که امام محمد باقر رضی الله عنه وی را خریده به امام جعفر صادق رضی الله عنه داده بود و از وی خیرالارض امام موسی بن امام جعفر رضی الله عنه متولد شدند و ایشان امام هفتم اند، ولادت ایشان به ابوا^۲ میان مکه و مدینه روز یکشنبه هفتم صفر در سال یکصد و بست و هشت هجری بوده و مدت عمر شریف ایشان پنجاه و چهار سال و به قولی پنجاه و پنج سال بوده، وفات ایشان روز جمعه ششم و به قولی هفتم و به قولی نصف رجب سال یکصد و هشتاد و سه هجری چنانچه مدتی پیش ازین به زبان مبارک خود اطلاع که بخشیده بود در حبس هارون رشید واقع شده و قبر ایشان در بغداد است در مقبره که مشهور است به مقبره قریش. اسماء اولاد ایشان علی رضا، زید، ابراهیم، عقیل، هارون، حسن، حسین، عبدالله اکبر، عبدالله اصغر، اسمعیل، محمد، احمد، جعفر، یحیی، اسحق، عباس، ابوالقاسم، حمزه، عبدالرحمن، قاسم، جعفر اکبر، جعفر اصغر، هیزده دختر.

حضرت امام علی رضا رضی الله تعالی عنه: کنیت ایشان ابوالحسن چون کنیت پدر است و لقب رضا و نام علی و هو ابن موسی بن جعفر رضی الله

^۱. الف: «ایشان» ندارد

^۲. ب: ابوا «نام جای»

عنهم و مادر ایشان امّ ولد بوده نکتم نام داودی و نجمه و میمانیه و امّ النبیّن نیز گفته‌اند و ایشان کنیزک حمیده مادر امام موسی کاظم بوده‌اند و ایشان امام هشتم اند و ولادت ایشان در مدینه بوده روز پنجشنبه یازدهم ربیع الآخر در سال یک صد و پنجاه و سه هجری بعد از وفات جدّ ایشان امام جعفر صادق پنج سال و به قولی هشتم شوّال و به قولی ششم یا هفتم^۱ در سال مذکور و نزد بعضی در سال یک صد و پنجاه و شش هجری بوده.

آورده‌اند که شبی حمیده پیغمبر صلی الله علیه و سلم را در خواب دید که فرمود که نجمه را به موسی پسر خود ببخش که از وی فرزندی بهترین اهل زمین به وجود آید و از امّ الرضا روایت است که هرگز ثقل در حمل رضا نیافتم و در خواب از شکم خود آواز تسبیح و تهلیل می‌شنیدم و در زمانی که به وجود آمد دستها بر زمین نهاده روی به سوی آسمان نموده لبهای مبارک می‌جنبانید چنانکه کسی سخن گوید و مناجات کند. مدّت عمر شریف ایشان چهل و نه سال و به قولی چهل و چهار و به قولی چهل و پنج و به قولی پنجاه سال است. گویند که مامون ولد هارون زهر آلود خوشه‌های انگور ایشان را خورانده بود که در آن وقت امام تقی فرزند ایشان از مدینه به طریق طی ارض در یک ساعتی نزدیک پدر در رسید و ایشان امام تقی را به سینه خود کشیده و میان دو چشم ایشان بوسیده و سخنان پنهان با ایشان فرموده روز جمعه بست و یکم یا نهم ماه رمضان سال دو صد و هشت هجری در قریه سناباد از روستاق نوقان که مصاف به ولایت طوس است رحلت فرمودند، ابیات :

شنیده ام که چشائید زهر لعل ترا   عدو به دانه انگور ای یگانه دین

به تاک تا چه رسد این سخن که بد شده ام   به آسمان که درو هست خوشه پروین

و قبر ایشان در قبه هارون رشید بر قبه که در سرای حمید بن القحطبه الطائی است و آن قریه امروز معموره کلان است به مشهد اشتهار دارد و اسماء اولاد محمّد جواد، ابو جعفر ثانی، ابو محمّد حسن حسین جعفر ابراهیم ابو الحسنین.

^۱ . الف: « یا هفتم » ندارد

حضرت امام تقی رضی الله تعالی عنه: کنیت ایشان ابوجعفر و ایشان را بو جعفر ثانی نیز گفته‌اند و لقب تقی و جواد و نام محمد و هو ابن علی بن موسی بن جعفر صادق رضی الله عنهم و مادر ایشان خيروان یا ریحانه ام ولد بوده، به روایت بعضی از اهل ماریه قبطیه است و ایشان امام نهم اند و ولادت ایشان روز جمعه دهم رجب سال یکصد و نود و پنج هجری در مدینه بوده و مدت عمر شریف ایشان بست و پنج سال و وفات ایشان روز سه شنبه ششم ذی الحجّه سال دو صد و بست هجری در عهد خلافت معتصم روی داده و قبر به بغداد است در قفای قبّه جدّ ایشان امام موسی کاظم رضی الله عنه. اسماء اولاد امام علی نقی موسی و دو دختر.

حضرت امام علی نقی رضی الله عنه: کنیت ایشان ابوالحسن ایشان را ابوالحسن ثالث گفتندی و لقب هادی و ذکی و عسکری و به نقی مشهور اند و نام علی و هو ابن محمد بن علی بن موسی بن جعفر صادق و مادر ایشان امّ الفضل بنت مامون ولد هارون و به قولی امّ ولد سمانه^۱ نام بود، ایشان امام دهم اند، ولادت ایشان سیزدهم رجب و به قولی روز غرغه سال دو صد و چهار هجری و به قولی دو صد و سیزده سال در مدینه منوره بوده. گویند در خانه متوکل مرغان بسیار بودند هر کس که در آنجا درآمدی از شور آوازهای آنها سخن کسی به کسی دیگر نشنیدی و وقتی که هادی در آن خانه درآمدی همه مرغان خاموش گشتی و چون بیرون آمدی باز آغاز آواز کردند و مدت عمر شریف چهل و یا چهل و یک سال و وفات ایشان در سرمن رای که از نواحی بغداد به دیه سامره مشهور است، روز دو شنبه آخر جمادی الآخر یا ماه^۲ جمادی الاول و به قولی سیزدهم جمادی الآخر سال دو صد و پنجاه و چهار هجری در زمان خلافت مستنصر بالله واقع شده و قبر ایشان در سرای ایشان است که در سرمن رای بود. اسماء اولاد ایشان امام حسن عسکری، حسین محمد جعفر .

^۱ . الف: « سمانه »

^۲ . الف: « ماه » ندارد

حضرت امام حسن عسکری رضی الله عنه: کنیت ایشان ابو محمد و لقب زکی و خالص و سراج و به عسکری مشهور اند و نام حسن و هو ابن علی بن محمد بن علی رضا رضی الله عنهم و مادر ایشان امّ ولد سوسن نام بود و ایشان امام یازدهم اند از ائمه اثنا عشر، ولادت ایشان در سال دو صد و سی و یک و یا ده هجری در مدینه بوده، شخصی گفته که در زندان بودم از تنگی و گرانی زندان^۱ به زکی رضی الله عنه شکایتی نوشتم و خواستم لیکن از شرم تنگدستی خود ننوشتم، ایشان در جوابش نوشت که امروز نماز پیشین به خانه خود خواهی نمود، از زندان خلاص شده نماز پیشین به خانه خود گزاردم که ناگاه قاصدی دیدم که برای من صد دینار آورده و همراه آن کتابتی که در آن مکتوب است هر وقتی که ترا حاجتی باشد طلب کن و شرم مدار موافق طلب خواهی یافت و مدت عمر شریف ایشان بیست و نه سال و به قولی بیست و هشت سال و وفات ایشان روز جمعه ششم یا هشتم ربیع الاول سال دو صد و شصت هجری در سرمن رای اتفاق افتاده و قبر ایشان در آنجا نیز متصل قبر پدر ایشان است و به ثبوت پیوسته که امام حسن^۲ عسکری را غیر از ابو القاسم محمد فرزندی نبود که وقت وفات پدر خود پنج ساله و یا دو ساله بود چنانکه در حبیب السیر است .

حضرت امام محمد مهدی: کنیت ایشان ابوالقاسم و نام محمد و هو ابن حسن بن علی بن محمد بن علی الرضا بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن حسین علی مرتضی کرم الله وجهه و مادر ایشان امّ ولد بوده صیقل نام و به قولی سوسن و به قولی نرجس و ایشان امام دوازدهم اند از ائمه اثنا عشر و ولادت با سعادت ایشان شب جمعه یا پنجشنبه متصف شعبان سنه خمس و خمسين و مائتین و قیل الثالث والعشرون من رمضان سنه ثمان و خمسين و مائتین در سرمن رای عرف سامره واقع شده. مرویست که ایشان به وقت ولادت به دو زانو آمده انگشت سبابه به جانب آسمان برداشتند پس عطسه زده گفتند الحمد لله رب العالمین و در زمان معتمد خلیفه به غره رمضان سنه خمس یا ست و ستین و مائتین و به روایت

^۱ . ب: « زندان » ندارد

^۲ . الف: « امام عسکری »

گزیده اربع و ستین و مائتین نزد امامیه^۱ به حضور مادر خود در سردابه سرمن رای غائب شد و به زعم آنها حی و قایم و مهدی آخرالزمان است که نزد قیامت باز ظاهر باشد و به عقاید اهل سنت و جماعت تاریخ مذکوره تاریخ وفات ایشان است و شیخ رکن الدین علاءالدوله احمد بن محمد سمنانی رحمه الله در عروة الوثقی مرقوم ساخته که محمد بن حسن عسکری از نظر مردم که غایب شد اول در دایره ابدال در آمد بعد از آن ترقی نموده به مراتب قطب اعلی رسید که تا در مدینه منوره وفات یافته در آنجا مدفون است چنانچه عبارت عروة الوثقی و قد وصل المراتب^۲ القطبیه محمد بن حسن العسکری رضی الله تعالی عنه و عن آباءه الکرام ائمة اهل بیت الطاهرة^۳ و هو اذا اختفی دخل فی دایره ابدال و ترقی متدرجاً متدرجاً طبقة الى قد صار سیدالافراد و کان القطب علی بن حسین البغدادی فلما جاد بنفسه و دفن فی شونیزیه صلی علیه محمد بن حسن عسکری رضی الله عنه و جلس مجلسه و بقى فی المرتبة القطبية تسع عشر سنة ثم توفى الله تعالی بروج و ریحان و اقام مقامه عثمان بن یعقوب الجونی الخراسانی و صلی هو و جمیع اصحابه علیه و دفنوه فی المدینة الرسول صلی الله علیه و سلم الخ. و نزد كافة اهل سنت و جماعت مهدی آخرالزمان از اولاد فاطمة الزهرا قریب نزول عیسی علیه السلام متولد خواهد شد و نام او محمد و نام پدرش عبدالله باشد چنانچه قال النبی صلی الله علیه و سلم لو لم یبقی من الدنیا الا یوم واحد یطول الله تعالی ذلک الیوم حتی بعث الله فیہ رجلاً منی او من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی و اسم ابیه اسم ابی یملاء الارض قسطاً و عدلاً كما ملئت جوراً و ظلماً و ایضا قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول المهدی من عترتی من ولد فاطمه اخرجہ ابوداود من جامع الاصول و ایضاً قال النبی صلی الله علیه و سلم ان الله تعالی یفتح علی ید رجل من اهل بیتی و یقال له محمد بن عبدالله حتی یمیر الدنیا شرقاً و غرباً عدلاً سرورا الى نزول عیسی علیه السلام من مناقب السادات قاضی شهاب الدین، و بدین مضمون اکثر احادیث^۴ به نظرم گذشت و بعضی گویند که مهدی کامرانی نموده

^۱ . ب: « شیعه » امامیه

^۲ . الف: « مرتبة » القطبیه

^۳ . الف: بیت « الطهارة »

^۴ . ب: اکثر « روایت »

در گذشت و نسب ارادت دوازده امام از امام ابوالقاسم محمد یا امام جعفر صادق رضی الله عنهم آبای پدری است اما نسبت امام جعفر صادق رضی الله تعالی عنه آبای به دو طرف است یکی به آبای پدری که به واسطه او به حضرت علی مرتضی کرم الله وجهه می رسد و دویم به آبای مادری که به واسطه او به حضرت ابابکر صدیق رضی الله عنه می رسد چنانچه در احوال آنها بصدر گذشت و از اکثر شجرات و شجره شیخ ابوسعید ابوالخیر در الفی تبریزی ثبت نموده بالتصريح نسبت ارادت ایشان آبائی ترتیب یافته و چون فریدالدین عطار در تذکره الاولیا ازین دوازده امام به ذکر یکی امام جعفر صادق اکتفا که نموده و در آن مقام وجه آن فرموده که ایشان همه یکی بودند و چون ذکر یکی کرده آید ذکر همه بود نه بینی که قومی که مذهب او دارند مذهب دوازده امام دارند یکی دوازده است و دوازده یکی است عبارت مذکوره نیز مقتضی و مستدل بر نسبت ارادت آبائی ایشان است و فضایل و مناقب هر یک ایشان به دلایل ناطقه لاتعد و لاتحصی که از هزار یکی و از بسیار اندکی است نتوانست که مرقوم کلک سازد، ابیات :

تا قیامت گر بگویم زین کلام صد مناقب بگذرد وین نا تمام
 پس دوستی اهل بیت سعادت کونین و رضاء رسول مقبول صلی الله علیه
 وسلم و نجات دارین است چنانچه شعر امام شافعی رضی الله عنه، بیت :

لو كان الرفض حباً آل محمدی فليشهد الثقلان الی رافضی

اما شیعه امامیه تمامی محبت اهل بیت را درین دوازده تن مصروف ساخت و امامت را به همین دوازده تن انحصار و اختتام نمایند و همین دوازده امام را حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم و فاطمه الزهرا ملحق ساخته چهارده معصوم می شمارند چنانکه بیت :

مصطفی با سه محمد مرتضی با سه علی

جعفر و زهرا و کاظم یک حسین و دو حسن

و بعضی چهارده معصوم را از احفاد و صغار اهل بیت نیز ضبط نموده و نزد اهل سنت و جماعت در اهل بیت مقتدای شریعت و طریقت و رهنمای معرفت و حقیقت چه معاصر و چه متاخر دوازده امام صاحب مفاخر کبار ذوی الابرار بسیار

بوده انشاءالله تعالی هادی و امام مقتدای و پیشوای انام تا قیامت علی الدوام خواهند شد و لفظ پنج تن پاک و دوازده امام و چهارده معصوم که بالانحصار و تخصیص است از اصطلاحات شیعه دانسته اطلاق هر سه الفاظ مذکوره جایز ندارند چنانچه در تمهید و اساس الاسلام و اکثر کتب معتبره مندرج به ارقام است والله اعلم .

حضرت سلمان فارسی: کنیت ایشان ابو عبدالله و نام سلمان بن بدخشان

بن اذرخش که نسب شریف ایشان به منوچهر می‌رسد و در یکی از مضافات اصفهان بسر می‌برده و از اصحاب کبار است و به شرف نهایت اعلی در رسید که روز جنگ خندق پیغمبر صلی الله علیه و سلم در شان ایشان فرموده که سلمان من اهل الیت و انتساب ایشان به علم باطنی از صدیق اکبر رضی الله عنه است چنانچه در سفینه الاولیا و شجرةالواصلین است هر که از ایشان تفتیش نسب آنها می‌کرد می‌فرمودند انا سلمان ابن الاسلام که تا به همین لقب در عرف عوام مسمی و مشهور شد و در سال سی و شش هجری وفات ایشان به مداین بوده و در هفت اقلیم است که در سنه سی و شش هجری به ایام خلافت حضرت امیرالمومنین علی کرم الله وجهه واقع شده، مدت عمر شریف ایشان به قول اصح دو صد و پنجاه سال یا سی صد و پنجاه سال به روایتی چهار صد سال و به قولی یک هزار و پانصد سال .

حضرت اویس قرنی رضی الله عنه : نام شرفیش اویس و از اهل نجد

بودند و قرن قبیله است که ایشان بدو منسوب اند و نسبت تلقین و تحصیل نعمت در باطن از حضرت محمد رسول الله و به ظاهر از عمر فاروق رضی الله عنه و علی مرتضی رضی الله عنهما دارند و حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم ایشان را به خیرالتابعین فرموده‌اند و همیشه به مزد شتربانی صرف معیشت خود و والده خود می‌نمودند و ایشان را بدو سبب یکی خدمت مادری پسری و دویم از کمال غلبه حال ملازمت آن سرور صلی الله علیه و سلم میسر نشده و چون دندان مبارک آن سرور صلی الله علیه و سلم در جنگ احد شهید شده و ایشان ندانست که کدام دندانست تمام دندان های خود را شکستند و چون به موجب وصیت پیغمبر صلی الله علیه و سلم خرقة مبارک آن سرور صلی الله علیه و سلم امیرالمومنین عمر رضی الله عنه در ایام خلافت خود با علی رضی الله عنهما نزد اویس برده درخواست دعای مغفرت امت نمودند که تا اویس دعا کرد و از هر دو خلیفه

نعمت سند نمود مرویست که به دعای ایشان حق تعالی به قدر مویه‌ها گوسفندان قبیله ربیع و مضر که در عرب هیچ قبیله آن قدر گوسفندان نداشت از امت پیغمبر صلی الله علیه و سلم بخشیده و در شواهد النبوة مسطور است که ایشان در آذربائجان به غزا رفته بود رحلت فرمود، چون یاران ایشان برای کندیدن قبر به سنگی رسیدند قبر کندیده یافتند و چون لحد مهیا ساخته خواستند که در جامه تکفین نمایند که آنها جامه‌ها نیز یافتند که دست باف بنی آدم نبود و ایشان را از آن کفن ساخته در قبر دفن کردند و صاحب تذکرة الاولیا و کشف المحجوب چنین آورده‌اند که ایشان به رفاقت حضرت علی کرم الله وجهه در صفین جنگ می‌کرد که تا شهید شد، تاریخ وفات ایشان به قول اول سیوم رجب سال بیست و دو و به قول ثانی سی و هفت سال هجری بوده چنانچه امام ابو عبدالله یافعی رحمه الله علیه در روضة الریاحین هر دو قول مذکوره نیز مرقوم نموده .

حضرت حسن بصری : کنیت ایشان ابو سعید و چون گوهر فروشی که می‌نمودند حسن لولوی نیز می‌گفتند. گویند که مادر ایشان از موالی ام سلمه بود و ولادت ایشان در سال بست و یک هجری بوده و از کبار تابعین اند، امیرالمومنین عمر رضی الله عنه را با صد و سی کس صحابه دیده‌اند و شیخ فریدالدین عطار در تذکرة الاولیا ناقلست که ارادت حسن بصری به حسین بن علی بوده است و در تحفه آورده که ارادت حسن به علی کرم الله وجهه بوده و خرقة ازو بگرفت به هر دو وجه به روایت متبادر و مشهور منبع و منخرج چهارده خانواده‌اند. منقولست که از ایشان سوال کردند که مسلمانی چیست و مسلمان کیست؟ فرمودند مسلمانی در کتاب و مسلمان در زیر خاک و مدت عمر شریف ایشان هشتاد و نه سال و وفات ایشان در پنجم رجب و یا چهاردهم محرم سال یکصد و ده هجری و قبر ایشان در بصره که سابق آبا د بود و نزدیک بصره که الحال آباد است که او را میسان نام بود و مهبط ابلیس است.

حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه : از کبار تابعین اند یکی از فقهای سبعة مدینه و در خانه عمه خویش حضرت عایشه صدیقه تربیت یافته‌اند و به نسبت ارادت ایشان به حضرت سلمان و ارادت سلمان به صدیق اکبر می‌رسد چنانچه در سفینه الاولیا است . یحیی معاذ فرموده که در مدینه

منوره هیچ یکی را افضل از قاسم ندیدم و از زیاد مرویست که هیچ یکی را عالتر از او ندیدم و از عمر عبدالعزیز منقول است که اگر معاملت خلافت به اختیار من بودی به قاسم می‌گذاشتم و وفات ایشان در یکصد و هفت هجری بوده و به قولی یک صد و هشت و به قولی یک صد و دوازده و صد و دو نیز گفته‌اند.

حضرت امام اعظم ابوحنیفه کوفی رحمه الله علیه : کنیت ایشان ابوحنیفه

. لقب امام اعظم رحمه الله علیه و نام نعمان و هو ابن ثابت ابن رونا پدر ایشان کابلی الاصل بنا بر قضا به کوفه واقع شده و ولادت ایشان در موضع ابناء کوفه در سال هشتاد هجری بوده و ایشان از تابعین کبار و امام اول اند از ائمه اربعه و انس بن مالک و غیره هفت کس صحابه را دیده از آنها روایت کرده‌اند. آورده‌اند که رسول صلی الله علیه و سلم آب دهن مبارک خود را به انس بن مالک امانت سپرده بود که به ابوحنیفه خواهند داد و آن در لب انس آبله شده بود تا در ایام طفولیت به امام اعظم رسانید و در بغداد به امام جعفر صادق رضی الله عنه صحبت داشته استفاده نموده و فضیل عیاض و ابراهیم ادهم و بشر حافی و داود طائی و صاحبین که امام ابو یوسف و امام محمد اند شاگرد ایشانند و هر گاه که به طواف روضه رسول صلی الله علیه و سلم می‌رفتند و می‌گفتند که السلام علیک یا سید المرسلین جواب می‌آمد که علیک السلام یا امام المسلمین و یحیی بن معاذ رازی رحمه الله علیه گفت که پیغمبر صلی الله علیه و سلم را در خواب دیدم و گفتم یا رسول الله این اطلبک؟ یعنی کجا جویم ترا قال عند علم ابی حنیفه یعنی فرمودند که نزد علم ابی حنیفه و مذهب او مذهبی است که عیسی علیه السلام بعد از نزول چهل سال موافق مذهب او حکم خواهند کرد. مرویست که امام سینان رضی الله عنه هر شب هزار رکعت نماز می‌کرد و مدت سی سال نماز بامداد به طهارت خفتن گزارده بود. منقولست که آخر بار که به طواف خانه کعبه رفتند شبی بر یک پای استاده نصف قرآن و نصف دیگر بر پای دیگر ختم نموده، گفتند ما عرفناک حق معرفتک و ما عبدناک حق عبادتک هاتقی او را آواز داد که ابو حنیفه شناختی ما را آنچه حق شناختن بود و عبادت کردی مرا آنچه حق عبادت کردن است پس آمرزیدم ترا با تابعین تو. منقولست

۱. ب: استفاده « گرفته »

روزی امام بر لب آبی گل از جامه می‌شست، مردم گفتند بقدر درم نجاست روا داری سپس چرا شویی؟ گفت آن فتوی است و این تقوی است. نقل است امام کودکی را در گل افتاده دید امام گفت به قدم استوار می‌رفتی نمی‌افتی، کودک گفت مرا سهل است تو قدم استوار دار که تا دیگران نیفتند. امام بگریست و شاگردان را گفت در آنچه دلیلی از من ظاهر تر نشنوید متابعت نکنید بنابر آن اختلاف روایات تلامذه واقع است. منقولست بادشاه منصور عباسی امام اعظم را در مرتبه به خدمت قضا تکلیف داد اول مرتبه امام گفت لایق قضا نیم، بادشاه گفت تو لایقی، امام گفت اگر دروغ گفتم دروغ گو قاضی نباید و اگر راست گفتم نالایق قاضی نشاید، کسی را جواب نیامد، امام به خانه آمد بار دویم بادشاه در بغداد باز تکلیف قضا نمود چون ایشان مطلقاً قبول نکرد امام را در زندان نموده هر روز ده تازیانه می‌زدند و مدت عمر شریف ایشان به هفتاد سال رسیده بود که تا پانزدهم رجب سال یکصد و پنجاه هجری در حبس وفات یافت و در حالت حیات ایشان مدت حمل امام شافعی رحمه الله علیه منقضی شده بود لیکن از مادر متولد نشدند، در شبی که امام اعظم رحلت فرمود امام شافعی تولد نمود. منقولست که هفت صد هزار کس بر جنازه نماز گزارده و چهار صد مرید و شاگرد در پای جنازه حاضر بودند و چون جنازه را در راه می‌بردند مؤذن بانگ نماز گفت آنحضرت به آواز فصیح اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله گفت که نزدیکان همه شنیدند و جمعی از دیدن این حال بیهوش گشتند که تا چهل کس قالب از جان تهی ساختند و مرغان سبز و سفید بر جنازه آنجناب نیز نمودار بودند و قبر ایشان متصل شهر بغداد کهنه است و گفته‌اند که امام اعظم رحمه الله یکی از افراد بودند و امام شافعی گفته العلماء کلهم عيال ابی حنیفه رحمهما الله امام شافعی شاگرد امام محمد که یکی از شاگردان امام اعظم است .

حضرت امام شافعی قدس سره : کنیت ایشان ابو عبدالله و لقب شافعی

و نام محمد و هو ابن ادريس و نسب ایشان از جانب پدر به هشت واسطه به عبدالمطلب بن هاشم که جد پیغمبر صلی الله علیه و سلم است می‌رسد و نام مادر ایشان ام حسن است و هی بنت حمزه بن القاسم بن زید بن حسن بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم، ایشان قریشی هاشمی علوی فاطمی‌اند، ولادت ایشان

به شب وفات امام اعظم پانزدهم رجب سال یک صد و پنجاه هجری به غره و به قولی در عسقلان و به قولی در منا و یا در یمن واقع شده و ایشان به مدینه رسیده از امام مالک کسب علوم نموده و بعد وفات امام مالک به عراق آمده با امام محمد که شاگرد امام اعظم است صحبت داشته شاگردی نموده بعد از آن به خدمت حبیب راعی افتاد به صحبت او در تصوف بر همه فایق گشت و ایشان امام دویم اند از ائمه اربعه. گویند که در هفت سالگی حفظ قرآن نمود و در پانزدهم سالگی فتوی می دادند و سفیان ثوری رحمه الله علیه فرموده که اگر عقل شافعی را وزن کردند با عقل یک نیمه خلق عقل او راجح آمدی. منقولست که بادشاه هارون رشید پرسید که من بهشتی ام یا دوزخی؟ همه علما در جوابش در ماندند امام شافعی گفت گاهی بر گناهی قادر شده باز ماندی؟ گفت بلی یکبار بر زنی قادر شدم اما از ترس خدا باز ماندم، امام گفت پس تو اهل جنتی کما قال الله تعالی اما من خاف مقام ربه و نهی النفس عن الهوی فان الجنة هی الماوی امام چند سال در بغداد درس گفته به مصر رفت که تا روز جمعه سلخ رجب سال دو صد و چهار هجری وفات یافت و قبر ایشان در قراه مصر است. امام یکی از اوتاد بود.

حضرت امام مالک قدس سره : کنیت ایشان ابو عبدالله و نام مالک و هو ابن انس بن مالک رضی الله تعالی عنه، ولادت ایشان در سال نود و پنج و به قولی نود و چهار و به قولی نود و هفت هجری در مدینه منوره بوده، بادشاه مهدی که از خلفای عباسی بود نهایت تعظیم ایشان می نمود و ایشان اگر چه استاد امام شافعی اند لیکن در علوم دینی امام سیوم معدود اند، وفات ایشان در هفتم ربیع الآخر سال یکصد و هفتاد و نه هجری روی داده و قبر ایشان در بقیع عرفه است.

حضرت امام احمد بن حنبل قدس سره : کنیت ایشان ابومحمد یا ابو عبدالله و نام احمد و هو ابن محمد بن حنبل، ولادت ایشان در بغداد در سال یکصد و شصت و چهار هجری است و ایشان امام چهارم از ائمه اربعه و شاگرد امام شافعی است رحمه الله علیه و معتقد بشر حافی اند. منقولست که بادشاه معتصم

^۱ . ب: «در» خدمت

^۲ . الف: «احمد حنبل»

بالله میل مذهب^۱ معتزله داشت و قاضی القضاات احمد بن داؤد معتزلی بود امام احمد را تکلیف نمود که قرآن را مخلوق بگوید، امام را پیش بادشاه می بردند سرهنگی که بر در سرای خلیفه بود گفت ای امام وقتی دزدی نموده بودم مرا هزار چوب زدند بر بطلان قیام داشته اقرار ننمودم عاقبت رهائی یافتم تو که به حق هرگز اقرار موافق ایشان نخواهی کرد، امام احمد فرمودند که این سخن یاری بود مرا امام موافقت معتزله نکرد امام را با وجود کبر سن به عقابین کشید و هزار تازیانه زدند امام قرآن را مخلوق نگفت و ازار بند امام گشاده شد و دستهای امام که بسته بودند دو دست از غیب پیدا شده ازاربند امام را بستند، معتزله خجل گشت امام را بگذاشتند امام بیمار گشت، مدت عمر شریف ایشان هفتاد و نه سال رسیده بود که در عهد بادشاه متوکل علی الله سنی و معتقد امام بود در بغداد به همان آزار به وقت چاشت روز جمعه دوازدهم ربیع الاول سال دو صد و چهل و یک هجری وفات یافت. منقولست که در حالت نزاع اشارت می کردند و می فرمودند که نه هنوز نه هنوز، پسر ایشان گفت که ای پدر چه حالتست؟ فرمودند که وقت پر خطر است بجای سوال به دعا مدد کن که حاضرانی که بر بالین اند یکی ابلیس است که در برابر ایستاده خاک بر سر می اندازد و می گوید که ای احمد جان و ایمان از دست من سلامت بردی بنابر آن می گویم که نه هنوز نه هنوز تا یک نفس باقیست جای خطر است نه جای امن و بر جنازه ایشان مرغانی می آمدند و خود را بر جنازه می زدند تا چهل هزار گبر و جهود و ترسا مسلمان شدند و زنار انداخته نعره می زدند و لا اله الا الله محمد رسول الله می گفتند و قبر ایشان در کنار دریای^۲ بغداد است .

حضرت امام ابو یوسف قدس سره: نام ایشان یعقوب بن ابراهیم اصل ایشان از کوفه و شاگرد رشید امام المسلمین ابی حنیفه کوفی رحمه الله علیه هست و اوّل کسی که او را قاضی القضاات خواندند ایشان بودند و با وجودیکه به قضا اشتغال داشتند هر روز دو صد رکعت نماز نافله می گزاردند . منقولست که در

۱ . الف: « مذاهب » معتزله

۲ . ب: « شط » بغداد

وقت رحلت می فرمودند که به هر چه فتوی داده ام برگشتم الا آنچه موافق کتاب و سنت رسول خدا صلی الله علیه وسلم است. وفات ایشان در بیست و هفتم رجب سال یکصد و هشتاد هجری بوده و عمر شریف ایشان هفتاد سال و قبر در بغداد است .

حضرت امام محمد شیبانی: نام پدر ایشان حسن است که امرا بود، چون از ولایت شام به عراق آمده در واسط متوطن گشت در اینجا امام محمد متولد شدند و ایشان شاگرد رشید حضرت امام اعظم رضی الله عنه اند و ایشان به حسن و جمال نهایت کمال داشتند که حضرت امام اعظم رحمه الله علیه از پس ستونی یا پس پشت سبق می دادند تا که ریش نیاوردند و روبروی خود نه نشانند و علم حضرت^۱ امام اعظم رضی الله عنه را ایشان در عالم منتشر کردند و امام ابو یوسف و ایشان را صاحبین و امامین می گویند و صاحب تصانیف معتبره بودند. امام شافعی رحمه الله علیه شاگرد ایشانند و وفات ایشان در چهاردهم جمادی الآخر سال یکصد و هشتاد و نه هجری اتفاق افتاد و قبر ایشان در ری است . چون ذکر ائمه اربعه رضی الله عنهم که به منزله چهار عناصر دین و استقامت مذهب حق اهل سنت و جماعت به سبب وجود شریف ایشان بالیقین است و ذکر امامین که شارح روایات شرح متین اند به اتمام رسید آغاز در بیان احوال اولیا نموده شد .

انتساب مریدان به مشایخ به سه طریق است یکی به خرقه و دویم به تلقین ذکر سیوم به محبت و خدمت و تادب به آن و خرقه دو قسم است اول خرقه ارادت و آن بجز از یک شیخ گرفتن روا نباشد، دویم خرقه تبرک و آن تبرکاً از مشایخ بسیار روا باشد ، بیت :

ز هجرت هزار و صد و چهل و هشت   که ترقیم وصف امامین گشت

ذکر چهار پیر و چهارده خانواده و دوازده سلسله دیگر که مستخرج و ملحق به آنها است :

^۱ . الف: « حضرت » ندارد

بدانکه در عرف صوفیه از حضرت مرتضی علی کرم‌الله وجهه شش کس به خلافت رسیده، حسنین الامامین^۱ و خواجه اویس قرنی و قاضی شریح بن حابس و کمیل بن زیاد و خواجه حسن بصری رضی‌الله تعالی عنهم. چون حسنین رضی‌الله عنهما به درجه امامت فائز گشته ملقب به امامین شدند باقی هر کس به چهار پیر^۲ مسمی و ممتاز گشتند چنانچه شاه حبیب‌الله قنوجی از لطایف اشرفی اشرفی در مناقب الاولیا ناقل است اما مشهور چنانست که چهار پیر عبارت از حسنین و کمیل بن زیاد و حسن بصری رضی‌الله عنهم است^۳ و نزد بعضی چهار پیر پیر عبارت از حضرت علی و حسن بصری و حبیب عجمی و عبدالواحد بن زید رضی‌الله تعالی عنهم است؛ به هر نهجی از حسن بصری رضی‌الله عنه دو خلیفه ممتاز شدند^۴ یکی حضرت حبیب عجمی که ازو نه خانواده پدید آوردند-یکی عجمیه، دوم طیفوریه، سوم کرخیه، چهارم سقطیه، پنجم جنیدیه، ششم گاذرونیه، هفتم سهروردیه، هشتم طوسییه، نهم فردوسییه. و خلیفه دوم حضرت عبدالواحد بن زید که از ایشان پنج خانواده مستخرج شده یکی زیدیه، دوم عیاضیه، سوم ادهمیه، چهارم هیبریه، پنجم چشتیه و این چهارده خانواده به توسط حسن بصری رضی‌الله عنه به حضرت علی کرم‌الله وجهه منتهی باشند و دوازده سلسله‌های دیگر که به اسم پیران خود ملقب شد و مشهور اند از آنجمله دوازده^۵ سلسله یکی قادریه، دوم نقشبندیه، سوم نوریه، چهارم شطاریه، پنجم یسویه، ششم خضرویه، هفتم زاهدیه، هشتم انصاریه، نهم صفویه، دهم عبد روسیه مستخرج و متفرع از آن چهارده خانواده مذکور اند و سلسله یازدهم ساداتیه که اولش بدون علاقه حسن بصری به واسطه امام حسین علیه السلام به حضرت علی کرم‌الله وجهه می‌پیوندد و آخرش به سهروردیه و چشتیه ملحق است و سلسله دوازدهم قلندریه است که

۱. ب، ج: «الامین»
 ۲. ب: «به چهار کس»
 ۳. ب: «است» ندارد
 ۴. ب: «باشند»
 ۵. «ده» سلسله

مستخرج از هر چهارده خانواده و هر سلسله‌های مذکور بود چنانچه مفصل منظوم باشد که تا طریق انتساب هر یک معلوم شود، نظم :

بعد حمد خالق هر دو جهان
صد تحیات و درود و صد سلام
می‌کنم بر تو بیان چار پیر
گوش کن این چار پیر ای مه ز من
وز حسن بصری عطا شد نعمتی
از حبیب و زید آمد ای نگار
هشت و یک از پیر عجمی ای پسر
از حبیب این هشت و یک آمد عیان
سقطیان و طوسیان فردوسیان
از جنیدیان ترا گویم عیان^۱
چار و یک از پور زید آمد بدان
ادهمیان و هبیریان هم از او

بیان خانواده عجمیه :

اوّل از نه خانواده عجمیان
عجمیان باشند اندر کوه و غار
جز به قدر احتیاج از روزگار
هر مریدی کان شده^۲ از صدق دل
چونکه شد ز آن سلسله از اعتقاد

بیان خانواده طیفوریه :

بشنو از من این که از طیفوریان
کین گروه از بایزید آمد عیان

^۱ ج: « از آن »

^۲ ب: « شدی »

نام او طیفور سلطان عارفین کار او در راه دین بالا شده صد ده و سه شیخ را دریافته چار کس زآن خرّقه ی می یافتند هست ابراهیم زآن یک چار کس آن مریدانش ز راه اعتقاد خویش را طیفوریان می خواند شان

بیان خانواده کرخیان :

باز می گویم ترا از کرخیان کرخ نام موضع است ای جان جان پیر وقتش نام او موسی رضا یک روایت دیگری بشنو ز ما شد مسلمان او ز دست آن امام در طریقت پیر او داؤد هم بود داؤد از مریدان حبیب هر که با وی در ارادت دست داد گشت مشهور او ز نام کرخیان ترک دنیا واجب آمد نزد شان

بیان خانواده سقطیه :

بار دیگر می شنو از سقطیان او ز کرخی نعمت دین یافته صایم الذهر اند اکثر این گروه

اعتقاد اهل معنی این چنین سالها در خدمت صادق بوده از همه کس نعمتی دین خواسته رشته دین را ازو می یافتند احمد و محمود و مسعود است^۱ بس نام شهر و نام خود یکسو نهاد زین لقب مشهور شد اندر جهان

شد ز کرخ این سلسله اندر جهان مولد معروف کرخی هست آن که خدا گفته نشانس اّما بد مرید بو علی^۲ موسی رضا کار او از دست موسی شد تمام گشت معروف از مریدانش اتم وز حسن بصری شده او را نصیب نام جدّ و شهر خود یکسو نهاد یافت شهرت در گروه صوفیان اکثر ایشان نگیرند خانمان

کز سری^۳ این خانواده شد عیان کرخی از موسی رضا پرداخته ماندن ایشان در بیابان و کوه

۱ . ب: هست و « بس
۲ . ب: مولای علی «
۳ . ب: کز « سراین «

شب به طاعت روز اندر روزه
هر که سقطی را ز خلت^۱ دست داد
می‌کنند افطار اندر یوزه
ترک نام خویش کرد و سر نهاد
جمله عالم گویدندش سقطیان
از سرّی سقطی بخوان تا این زمان

بیان خانواده جنیدیه :

از جنیدیان ترا گویم نشان
گفت شخصی مر سری را کای سری
گفت گر این نیست بشنو پس چرا
پیر او در شان او گفت همچنان^۱
هر مریدی کان شدی ز آن پاک دین
خود بگفتی از جنیدیان منم
در توکل زندگانی می‌برند
کو مرید سقطی آمد بی گمان
کو مرید از پیر دارد بهتری
این جنید از ماست بهتر شد ز ما
من چه باشم تا بگویم این و آن^۲
نام خود را محو کردی از یقین
من ز سید این لقب را در خورم
آنچه نزد ایشان ز غیب آید خورند

بیان خانواده گاذرونیه :

می‌کنم من گاذرونی را بیان
بو اسحق از خواجه عبدالله یافت
او مرید بو محمد شد ز جان
او ز بغدادی نصیبی یافته
الغرض آن بو اسحق جان جان^۳
هر که با وی در ارادت شد ز جان
زان ز بو اسحاق بین تا این زمان
کان ز بو اسحاق شد اندر جهان
دولت دین در پی او می‌شتافت
شد به راه او فدا از خانمان
در جهان چون مهر و مه بر تافته
از امیر گذران بد در جهان
خویشتن را گاذرونی خواند آن
در جهان این سلسله آمد عیان

بیان خانواده سهروردیه :

۱. ب: « خلعت »

۲. ب: « همچنین »

۳. الف، ب: « آن و این »

۴. الف: این بیت به این طور آمده :

از حقیقت های اهل سهرورد
 بو نجیب را از وجیه الدین نصیب
 از جنید این دولت دین خواسته
 بر زمین نورد پشت آن غریب
 یکه تازی بود در راه خدا
 محو کردی نام شهر و خانمان
 سهروردی خویش را گویاند او

می‌کنم بر تو بیان ای نیک مرد
 مرشد این سلسله مر بو نجیب
 شیخ وجیه الدین به چارم واسطه
 مدتی سی سال شیخ بو نجیب
 بد عظیم القدر شیخ با صفا
 هر مریدی نو که با وی شد ز جان
 او چو پیر خویش گشته مو به مو

بیان خانواده طوسیان :

از علاءالدین طوسی شد عیان
 رفت پیش بو نجیب محترم
 وه که وه کاری ز ما نامد برون
 ما به داغ این چنینم دل خراب
 شد مرید آن هر سه تن با صد یقین
 شد ز پیش پیر خود چون نو عروس
 شد ز فیض مقدمش چون نوبهار
 کرد نام شهر و نام خود فنا
 از علای طوسی تا این زمان

بشنو از من خاندان طوسیان
 شیخ علاءالدین و نجم الدین هم
 گفت عمر ما بسر آمد کنون
 گفت پیری سهروردی این جواب
 هر سه کس رفتند پیش وجه دین
 الغرض آن شیخ علاءالدین به طوس
 می‌نشست آنجا و خلق آن دیار
 هر که با آن شیخ می‌کرد اقتدا
 خلق گویندش که اینک طوسیان

بیان خانواده فردوسیہ :

کان ز نجم الدین کبری شد عیان
 بو نجیب را ز بغدادی شمار
 مسکن او موضع فردوس بود
 رو به فردوسی که کارت شد تمام
 در جهان این خانواده شد عیان

می‌کنم فردوسیان را من بیان
 پیر وقتش بو نجیب نامدار
 او ز^۱ فردوس آمده اندر وجود
 گفت روزی پیر او کای نیک نام
 گشت مشهور او به فردوسی از آن

^۱ . ب « به » فردوس

بیان خانواده زیدیه :

گویدم از زیدیان با شکوه
 پنج کس بودند از ابنای عوف
 شد مرید آن زید با صد اعتقاد
 خویشتن را زیدیان گویاند شان
 از طریق راه و رسم آن گروه
 در دل شان از خدا بسیار خوف
 نام شهر و جدّ خود یک سو نهاد
 زیدیان گویند زان اندر جهان

بیان خانواده عیاضیه :

بشنو از من عیاضیان کنون
 هر مریدی کآن شدی زان پیر مرد
 نام شهر و جدّ خود در خاک کرد
 کز فضیل این سلسله آمد برون
 اولش دل را ز دنیا کرد سرد
 نسبت خود با فضیل پاک کرد

بیان خانواده ادهمیه :

شاه بلخی یافت از خواجه فضیل
 هر مریدی کان شدی ز آن پیر بلخ
 ادهمی گویاند خود را آن گروه
 نام شهر و نام خود را محو ساخت
 نعمتی کان می رسیدش از طفیل
 کام شان از کار دنیا ترش و تلخ
 ماندن شان در بیابان و کوه
 نرد پیر عشق خود هر دم بباخت

بیان خانواده هبیره :

از هبیریان شنو ای ذوالکرم
 هر که می دادی به ایشان هیچ چیز
 بعد یک روز و دو روزی آن ولی
 میوه ها خوردی ز نخلستان مدام
 آن هبیره مرعشی را داد دست
 آن بگفتی از برای سروری
 مانند ایشان به شهر و قریه کم
 در قبول شان نیفتی یک پیشیز
 کرد افطار از گیاه جنگلی
 پاس دل می داشتی هر صبح و شام
 مرعشی بر جای بلخی می نشست
 نسبت خود با هبیره بصروی

بیان خانواده چستیه :

می کنم ای خواجه با تو این بیان
 بود یک شخصی علی دین وری
 آن هبیره مر حذیفه داد دست
 از حقیقت های اهل چستیان
 یافت نعمت از هبیره بصروی
 و آن حذیفه جای ادهم می نشست

یک مرید دین وری اسحاق بود
 شیخ پرسیدش که نامت چیست گو
 گفت از امروز چشتی می‌شوی
 هر که باشد از مریدان شما
 چشت یک دیهی است اندر ملک شام
 هر که جام می زدستش نوش کرد
 گویدندش هر که و مه چشتیان
 شد تمام این چارده ای ذوفنون
 از مریدان در ریاضت طاق بود
 گفت اسحاق است و گویی هر چه تو
 با مریدان خود بهشتی می‌شوی
 چشتیان گویند مردم مر ورا
 رو که کاری تو شود آنجا تمام
 نام خود از نام پیر^۱ هوش کرد
 از علی دینوری تا این زمان
 دو و ده^۲ زین چارده آمد برون

بیان دوازده سلسله که مستخرج و ملحق به چهار خانواده مذکور است، سلسله
 اول از حضرت قادریه :

اولش زان قادریه شد عیان
 او مرید بوسعید او^۳ بوالحسن
 او به شیخ بوالفضل را داد دست
 از جنیدیان بر آمد^۴ قادری

بیان سلسله دوم نقشبندیه :

دویمی ز آن نقشبندیه شمار
 او به سید بو علی را داد دست
 بو محمد از علی رامیتنی
 او ز خواجه عارفی شد^۵ نامدار

^۱ الف: نام « او پرهوش »

^۲ ب: « ده و دو »

^۳ الف: او « مرید »

^۴ الف: « مرید است » ای

^۵ ب، ج: « برون شد »

^۶ ب، ج: عارف آمد «

او مرید یوسف همدانی است
دولت دین او ز قاسم یافته

بیان سلسله سوم نوریه :

سیومی ز آن دو ده نوری بوده است
نامش احمد بن محمد ای جوان
سقطی از کرخی و کرخی از رضا

بیان سلسله چهارم شطاریه :

چارمش شطاریه گویم بتو
او ز عارف او ز محمد عشقی است
او مرید بوالحسن عشقی بوده
و آن محمد از محمد مغربی
شد جدا شطار از طیفوریان

بیان سلسله پنجم یسویه :

پنجمش یسوی ازان ده دوی است
مرشد او در سلوک راه دین
پیر او خواجه علی از فارمد
او مرید خواجه بوالقاسم که آن
از ابو عثمان مغرب او مرید
بو علی رودباری پیر او
دید او اندر هدی روی^۱ امید
یسوی اندر ملک ترکستان بجان
بُد بصدور عزّ و قربت مقتدی
می رسید^۲ از چند درجه از نسب

آن ز حضرت خواجه احمد یسوی است
خواجه یوسف شیخ همدانی یقین
بر صراط حق رسانی معتمد
یافته نشو و نما از کودکان
وی ز خواجه بو علی کاتب رشید
بود در راه هدایت میر او
از جناب با شرف حضرت جنید
گمرهان را گشت هادی و امان
عالمی از فیض او شد مهتدی
با حنیف ابن علی عالی لقب

^۱ .ب: « امری » امید

^۲ .ب: « می رسد »

بیان سلسله ششم خضرویه :

سادس آمد خضرویه زان سلسله
وی خلیفه حضرت حاتم اصم
خواجه ابراهیم ادهم مرشدش
از امام جعفر صادق بدو^۱
داشت وی خرّقه ز زین العابدین
قول بوحفص است کز جمله کرام
با علو همّت و تقوی و جود
هم به نزد اهل بصیرت معنوی

بیان سلسله هفتم زاهدیه :

زاهدیه سلسله هفتم از آن
پیر او اندر خلافت ای اخی
هم خدا داد میرتهی شد نام او
مرشد و پدرش شهاب الدین کبیر
وی مرید خواجه صدرالدین بده
وی مرید خواجه عبدالسلام
او مرید خواجه عبدالکریم
وی ز خواجه قطب دین عبدالمجید
باز یار هروی آن خواجه حسن
وی مرید خواجه بوالقاسم کبار
وی مرید خواجه عبدالله خفیف

آن ز حضرت خواجه احمد خضرویه
از شقیق بلخی^۲ نیکو شیم
موسی کاظم هم او را راشدش
از محمّد باقر او شد صدق جو
او حسین ابن علی شیر غرین^۳
خواجه احمد داشته عالی مقام
در تجرّد بس عظیم القدر بود
داشت با اسرار حق حال قوی

خواجه بدرالدین زاهد کرد عیان
خواجه فخرالدین زاهد میرتهی
پُر ز صهبای محبت جام او
کو امام مکه بود و دلپذیر
مشتهر هم از سمرقندی شده
نام محبوبی برو لازم تمام
هم به معشوقی ملقب شد قدیم
از دل و جان هم خلیفه هم مرید
مقتدا و رهبر و اندر زمن
گاذرونی ابراهیم شهر یار
مقتدا و رهبر دین حنیف

۱ . ب: « زان »

۲ . الف: « او » نیکو شیم

۳ . ب: « به او »

۴ . الف: شیر « متین »

او مرید صاحب حال عظیم
 او خلیفه اعظم از خواجه جنید
 سلسله مذکوره در بالا و دست
 زاهدیه سلسله در جونپور
 بو محمد مشتهر خواجه رویم
 کوست سید طائفه ای رو سفید
 شائع و مشهور و هم مقبول هست
 هست معروف و مریدان در وفور

بیان سلسله هشتم انصاریه :

هشتم است آن سلسله انصاریه
 خواجه انصاری آن پیر هرات
 او ز خواجه بوالحسن خرقانی است
 بایزید از باطن روحانیت
 ظاهر او را در خلافت پیشوا
 پیر وی شیخ محمد ایجوان
 شیخ ابو محمد جریری مقتداهش
 قبله وقت و غوث عهد خویش بود
 یعنی سید طایفه حضرت جنید
 چون جنید از دهر فانی رخت بست
 یک روایت معتبر این هم رسید
 خواجه ابو منصور محمد نام او
 در خراسان خاصه در^۲ ملک هرات

خواجه عبدالله کرده ساریه
 شیخ الاسلام است بس والا صفات
 باقی اندر دوست از خود فانی است
 بو الحسن را کرد نیکو تربیت
 شیخ بوالعباس قصاب علا
 ابن عبدالله طبری بود آن
 در کرامات عظیمه بود فاش
 اعظم خلفاء شیخ خویش بود
 قبله توحید و منبع صد امید
 او بجایش بر سر مسند نشست
 پیر انصار از پدر خود شد مرید
 وی شد^۱ از حمزه عقیلی کام جو
 شهره است این سلسله برکت سمات

بیان سلسله نهم صفویه :

خانواده^۳ صفویه تاسع اظهر است
 است

^۱ .ب: « شده »

^۲ .ب: « خاصه ملک »

^۳ .ب: « سلسله » صفویه

شیخ صفی الدین اسحاق اردبیل زاهد ابراهیم گیلانی ورا یافت او اقبال اخلاص منیف وی خلافت داشت با این برتری هادی او در طریق راشده وی ز قطب الدین شیخ ابهری وی به خلفای اعظم دین قوی یافت او درجه به درجه این امید

بیان سلسله دهم عبد روسیه :

سلسله عاشر بود از جمله آن سید عبدالله ملکی عبد روس وی مرید شیخ ابوبکر است و بس وی مریدی شیخ مولی آمده شیخ علوی پیر او شد ای صفی هم ملقب بد مقدم در جهان وی مرید شیخ ابومدین شده او به چندین واسطه با هر کرام عبد روس از خانواده سهرورد سلسله انساب او فایق شده شهرت این سلسه اندر عرب شیخ علیم الله انتهى کان علم کز کرامت مقبل عالم شدند

بیان سلسله یازدهم ساداتیه :

منشاء این سلسله والا طفیل مرشد و مهر خلافت انما^۱ از جلال الدین تبریزی شریف از شهاب الدین شیخ ابهری شیخ رکن الدین سنجاسی شده داشت با اهل زمانه سروری بو نجیب سهروردی منتهی تا به سید طایفه حضرت جنید

عبد روسیه شمر ای رازدان منشاء این سلسله پاک از دنوس عبد رحمان شیخ او عالی نفس شیخ علی پیر طریقت او بوده وی شد از شیخ محمد بن علی آن شهنشاه هدی والا مکان مغربی در عرف نامش آمده با جنید خواجه دارد انضمام نیز خرقه در خلافت اخذ کرد منتهی با جعفر صادق شده هم به گجرات و عدن دارد طرب هم بهاءالدین خراسانی به حلم در طریق عبد روسیه بودند

^۱ . الف: « انما »

سلسله احدى عشر سادات دان در لطایف اشرفی نکته جلی است لیک خاص این سلسله سادات راست اشرف الشّهداء امام حضرت حسین اخذ کرده از شه عالی جناب زو کرامت یافت زین العابدین جعفر صادق ازو شد کامیاب موسی کاظم ازو شد مقتدا از وی آن سالار دین حضرت تقی میر جعفر مرتضی زو مستتیر سیّد عبداللّه از وی میر شد سیّد محمودی^۲ بخاری زو رشید سیّد جعفر که خلقش شد عیان بوالمؤید سیّد علی زو مهتدا زد به راه دین بس عالی مکان زو شه دین سیّد المتأخرین در ولایت مسند آرای کمال منشاء سادات بخاری سلسله هم حقائق هم معارف بی عدد آن قدر صادر شده از آن مهین هیچ درویشی نبوده آن زمان از صد و چهل و چند شیخ یافت آن

واسطه آن می شود هم ذات شان منشاء جمله صوفیه حضرت علی است کو ز اصل این خاندان محض خاست هم طریقت هم خلافت رتبتین شاه یزدان^۱ شیر مردان بوتراپ زو محمّد باقر آمد برترین در هدایت همچو روشن آفتاب از وی آن شاه علی موسی رضا از وی عالی مرتبت حضرت نقی میر علی اصغر ازو بدر منیر سیّد احمد کوفت زو باب رشد سیّد محمّد بخاری زو مرید کرد حاصل نعمتی زو همچنان شد جلال اعظم بخاری زو بجا سیّد احمد کبیر الحق بدان مقتدا و مرشد و مر طالبین شاه مخدوم جهان سیّد جلال زوست در عالم مقامات عالیه هم دقایق هم خوارق لا تعد کان نشد ظاهر ازین متأخرین کز ملاقاتش نشد آن مستعان بهر ارشاد خلافت در جهان

^۱ . ب: شاه « مردان »

^۲ . ب: « محمود »

لیک پیش این دو از اهل کرام
 شیخ رکن الدین ابوالفتح زکی
 هم نصیرالدین محمود ای جواد
 زین جهت دو سلسله والا^۱ تبار
 جاری اند در خاندان آن کریم
 الغرض فضل و کمالاتش به دهر
 غوث وقت خویش قطب عصر بود
 میر سید اشرف جهانگیری^۲ بیافت
 بیافت

سلسله دوازدهم قلندریه :

سلسله ده و دویم زان هشت چار
 چند مردانند از هر سلسله
 در طریقت چابک و چالاک و چست
 خویش را منسوب زین مشرب کنند
 ای اخی آن را قلندریه شمار
 نسبت پیران خود کرده یله
 نسبت خود با قلندریه درست
 گر چه نعمت بخش شان دیگر بودند^۳
 بودند

یک قلندر زان محمد نام گیر
 زینهمه مشرب عظیم القدر داشت
 ما ز دریائیم و دریا هم ز ماست
 شاه حیدر شاه حسین با شکوه
 شیخ شمس الدین تبریزی بود
 دیگر اهل الله بی مثل زمان
 خواجه اسحاق بوده مغربی
 با مریدان متفق جمعی کثیر
 قصر این بیت معلی او فراشت
 این سخن داند کسی کو آشنا است
 با مریدان شد قلندریه گروه
 مولوی روم است با اصحاب خود
 شیخ فخرالدین عراقی را بدان
 خواجه حافظ اهل شیراز ای اخی

۱ . ب، ج: عالی « تبار »

۲ . ب: « جهانگیر »

۳ . ب: « بوند »

اکمل بسیار علی هذ القیاس همّت شان تصفیه باطن شده هست در نفحات منقول این چنین شیخ صدرالدین محمد قونوی التماسی در امامت کرده‌اند مولوی فرمود ما آن مردم ایم ز اهل تمکین و تصوّف به امام در لطائف اشرفی کرده بیان خواجه بو احمد سر پیران چشت خواجهگان چشت کاین ره کافتند هم خوارق هم کرامات^۳ ستود اینچنین آمد در اخبار الاخیار باعث آن شاه خضر رومی است چون به خدمت خواجه قطب الدین شتافت یافته خرّقه خلافت ز آنجناب لیک تغییر لباس خود نداد در دیار جونپور هر که رسید شاه نجم الدین که در مشرب شده اوست پور پادشاه معنوی خرّقه ارشاد و خلافت را خضر خود عود فرموده بوده سوی روم بعد از آن این سلسله را برملا

کرده از هر خانواده این لباس اکثر ابدالان به آن^۱ مشرب بده جمعی از اهل تصوّف پاک دین هم در آن جمعی ز روی مولوی ز آن که پی در اولویش برده‌اند می‌رسم هر جا که شینم در خور ایم تا که صدرالدین محمد شد امام^۲ در مقامات قلندریه چنان مشرب ابدال را بر خود نوشت رتبه ابدال اکثر یافتند آمده بسیار زیشان در وجود یافت این مشرب که در هند انتشار اکثری را او بدین ره مومی است بعد انابت تربیت شایسته یافت رخصتش حاصل شده با فتح باب در سفر همچون قلندر او نهاد شاه نجم الدین قلندر شد مرید پور از سید نظام الدین بوده سید نورالدین مبارک غزنوی کرده نجم الدین قلندر را به بر خاطرش برخاست از هر مرز و بوم از همان ایام تا این منتها

۱. ب: به « این »

۲. ب: « انام »

۳. ب: « کرامت »

قطب بینا دل طریقت انما
 شیخ محمود قلندر لکهنوی
 عبد رحمان مشتہر جانباز بود
 ہردو ازین سلسلہ عالی بودند
 چونکہ خود این سلسلہ جاری شدہ
 شیخ شرف الدین قلندر بو علی
 کو ز روحانیت حضرت کبار
 یافتہ بر وجہ احسن تربیہ
 گفت اندر وقت خوش این بیت را
 گر بو علی نوای قلندر نواختی
 شیخ دین صابر علی فرخندہ نام
 ہر دو از خلفای شیخ عالی نظر
 آ^۲ در شعار خود قلندروش بودند
 ہم برین مشرب بودہ گیسو دراز
 در دیار ہند می دارد پیا
 بر کمالاتش رسائل محتوی
 با لقب لاهری^۱ ممتاز بود
 علم باطن را ز جان تالی بودند
 نام چشتیہ قلندریہ شدہ
 واقف اسرار خفیات و جلی
 خواجہ قطب الدین اوشی بختیار
 ہم برین مشرب گرفتہ مرضیہ
 در ترجی راندہ است این بیت را
 صوفی بدی بدانکہ دو عالم قلندر است
 نام شیخ شمس الدین ترک^۳ خوش کلام
 آن فرید الدین ہمہ گنج شکر
 با نشاط باطنی دلکش بودند
 اسم وی سید محمد دلنواز

این دو بیت از واردات طبح اوست ، رباعی:

زمین و آسمان هر دو لطیف اند
 نظر در دیدہ ہا ناقص فتادہ
 سید مکی کز نصیرالدین بود
 رباعی :

اندر رہ عشق سرسری نتوان رفت
 بی دیدہ رہ قلندری نتوان رفت

۱ . ب: « لاهوری »

۲ . ب: « برکت »

۳ . ج: این بیت بہ اینطور آمدہ:

در شعار خود قلندروش بودند

با نشاط باطنی دلکش بودند

خواهی که پس از کفر بیابی ایمان
 خواهی مسعود کو بوده مرید
 او ولید از شیخ شهاب الدین بود
 چند بیتی هم درین مشرب بگفت
 غزل:

مجرد شو از دین و دنیا قلندر
 جهان چیست دانی به نزدیک مردان
 زنی بیوفایی است مکاره گیتی
 مرا آرزویی است دیرینه یارب
 انالحق زنان بر سر دار رقصم

قطب ابدال شیخ احمد رودولی
 نعمت الله ولی آن پاک دین
 منتهی صوفی به مقصد چون رسد
 نکته عالیه آن شاه لباب
 خداوندا بحق این بزرگان
 شراب شوق خود در کام من ریز
 هم برین مشرب نموده خوشدلی
 در قلندریه رساله گفت این
 آن زمان صافی قلندر می شود
 فهم کن والله اعلم^۱ بالصواب
 مرا در عشق خود مسرور گردان
 مرا در زمره ایشان بر انگیز

فافهم چون هر چهارده خانواده معه متفرعات خویش مستخرج از خانواده
 بصریه باشند و سلسله ساداتیه مستخرج از خانواده چشتیه باشد و هر دو خانواده
 بصریه و چشتیه متفرع از خانواده مذکوره عالیه باشند بدین تقدیر منبع و مخرج
 جماعه خانواده مذکوره عالیه باشد و بر همه خانواده اطلاق خانواده عالیه
 جائز باشد و امتیاز عالیه بالصّادق متفرعات آن شود چنانچه عالیه بصریه و عالیه
 چشتیه و قیاس دیگران هم برین است و بنابر اعتبار اصول و فروع و تقدّم زمان
 چهارده خانواده مذکوره موسومه به خانواده و مابقی به سلسله‌های باشند و سلسله

^۱ الف: و الله «عالم»

چشمتیه اگرچه فی الحقیقه به تقدّم زمان از چهارده خانواده مذکوره مستحق به القاب خانواده باشد شاید که به ندرت رواج و سلاسل دیگر از وی که مستخرج نشده بنابر آن از جمله سلسله‌ها شمرده باشد لیکن لزوم اشکال بر آنست که بعضی از سلسله‌ها است که تقدّم و شیوع از خانواده‌ها دارند و آنها از سلاسل^۱ شمرده و متاخر و غیر شیوع به القاب خانواده ممتاز اند چنانچه سلسله عالیّه حضرت قادریه که متقدّم و کثیرالوقوع از خانواده طوسی و فردوسی است و حال آنکه او^۲ از سلسله‌های شمار یافته و خانواده ابوالخیریه که از قادریه هم^۳ متقدّم است سبحان الله او به زمره سلاسل هم شمار نگشت تا بنده اورا مفصل خواهدنوشت انشاءالله تعالی و به زعم گروهی صوفیّه نادان منبع و مخرج جماعه خانواده‌ها مع متفرعات محض خانواده علیه باشند که تا از صحابه دیگر نام خانواده ظاهر و پیدا نیست حال آنکه میر سید اشرف جهانگیر قدس سرّه در لطائف اشرفی آورده که کبکیه و شهابیه و سفکیه و حوریه هر چهار خانواده به توسط حضرت ابابکر صدیق رضی الله عنه متوسّل اند و خانواده فاروقیه و صحیفیه به واسطه حضرت عمر^۴ فاروق متوسّل می‌گویند و خانواده عثمانیه به واسطه حضرت عثمان ذی النورین متوسّل است و چهارده خانواده مذکوره به واسطه حضرت علی کرم الله وجهه ملحق اند و خانواده اویسیه به اشتراک حضرت عمر و علی رضی الله عنهما ملحق است و شیخ احمد نقشبندی در معارف آورده که سلسله نقشبندیه ما منتهی به حضرت صدیق اکبر است رضی الله عنه و از شجره قاضی مطهر خلیفه حضرت بدیع الدین شاه مدار معلوم است که سلسله مداریه نیز منتهی به حضرت صدیق اکبر است و خانواده‌های هر چهار یار خلیفه‌های بزرگوار در کنار بلک از دیگر صحابه کبار هم پدید آورده چنانچه خانواده عبّاسیه به واسطه عبدالله بن عباس رضی الله عنهما متوسّل است و خانواده دردائیه به واسطه حضرت ابی درداء رضی الله عنه مستخرج

۱. ب: « سلسله‌ها ؛ ج : « سلسله »

۲. الف: « او » ندارد

۳. الف: « هم » ندارد

۴. الف: « عمر » ندارد

۵. ب: « می شوند »

است چنانچه شاه حبیب‌الله قنوجی از کتب معتبره مذکوره در مناقب الاولیا رساله خویش ناقل است بالفرض والتقدیر خانواده‌های دیگر صحابه مفقود باشند لیکن^۱ سلسله نقشبندیه و مداریه و اویسیه که مستخرج از حضرت صدیق و عمر رضی‌الله عنهما اند مروّج و موجود اند و به زعم اکثر جماعه صوفیه منبع و مخرج این چهارده خانواده مذکوره مع سلسله‌های متفرعات آنها بالتخصیص خانواده علیه باشد چنانچه هم برین تمامی شجرات است که رواج دارند حال آنکه معروف کرخی مرید داؤد طائی است و ایشان مرید حبیب راعی است و ایشان مرید حضرت سلمان فارسی رضی‌الله عنه است و انتساب ایشان به حضرت صدیق اکبر رضی‌الله عنه است چنانچه از احوال ایشان که به کتب معتبره این فن نوشته آمد^۲ معلوم باشد، بدین تقدیر خانواده کرخیه مع تمامی خانواده‌ها و سلسله‌های متفرعات خویش به حضرت صدیق رضی‌الله عنه منتهی باشد و بر تقدیر انحراف معروف کرخی از داؤد طائی و الحاق آن به امام موسی علی رضا تا به امام جعفر صادق که رسد از آنجا دو اشکال واقع باشند یکی آنکه حبیب عجمی که منبع و مخرج نه خانواده است از آن موقوف باشد، دوم نسبت ارادت امام جعفر صادق هم به دو طرف است یکی به پدر خود حضرت امام محمد باقر که تا به واسطه آن به حضرت علی کرم‌الله وجهه منتهی باشد، دویم به حضرت ابوالقاسم جدّ مادری ایشان که به واسطه آن به حضرت صدیق اکبر رضی‌الله عنه می‌رسد چنانچه در احوال امام جعفر صادق بصدر گذشت بالضرور الحاق معروف به داؤد طائی لازم گشت که تا^۴ انتساب داؤد طائی به حبیب عجمی باشد چنانچه مستعمل و مشهور است و چون حبیب عجمی و حبیب راعی هر دو بزرگوار معاصر بودند شاید که داؤد طائی از هر دو خلافت گرفته باشد چنانچه در شجره‌الواصلین است و نیز شیخ بایزید بسطامی یکصد و سیزده پیر را خدمت نموده به فیض رسیده لیکن از آنجمله

۱. الف: « و » سلسله

۲. ب: این فن « بوده‌اند »

۳. ج: « اکبر » ندارد

۴. الف: « تا » ندارد

۵. ج: « یافته » باشد

اظهر و اشهر امام جعفر صادق رضی الله عنه است، پس نسبت ارادت ایشان نیز به دو طرف مذکوره باشد و حال آنکه خانواده طیفوریه از نه خانواده که متفرع از حبیب عجمی اند شمار یافته اعتراض در اعتراض لازم باشد و به زعم بعضی نادان چنانست که از خانواده علیه همین چهارده خانواده مذکوره بالانحصار مستخرج اند و دیگر خانواده به ظهور نیامده حال آنکه از مرتضی علی کرّم الله وجهه و متوسلان ایشان چندان خانواده‌ها به ظهور مشهور^۱ شده که تعداد آنها گنجایش شرح ندارد چنانچه اسامی اکثر آنها در مناقب الاولیا مفصل منقول اند و از آنها چهارده خانواده مذکوره به اعتبار اشتهار نامدار شده نه بالانحصار والحق چنانست که هر پیری که بر جماعه مریدان خود مسلم گشته هدایت و رهنمونی کرد مریدانش به درجه فنا فی الشیخ رسیده نام خود و نام پدران خودها و نام قوم و مواضع خودها گذاشته و نام پیران خود عزیز دانسته به آن ملقب و موسوم شدند و القاب خانواده^۲ و سلسله به اعتبار اصول و فروع باید دانست که هر سلسله به اعتبار استخراج سلسله مریدانش به او مسمی خانواده باشد و به اعتبار استخراج این سلسله از سلسله متقدم پیر خود سلسله نام باشد چنانچه جنیدیه به نسبت سلسله‌های متفرعات خویش خانواده باشد و به اعتبار خانواده سرّی سقطیه که منبع و مخرج خانواده جنیدیه است سلسله باید گفت پس هر یک مسمی به خانواده و هم سلسله باشند بدین تقدیر خانواده‌ها و سلسله‌ها هزاران هزار شده انشاءالله تعالی تا قیامت بسیار و بشمار خواهند شد، اکثر از ایشان^۳ مفقود و بعضی موجود، ازین هم بعضی نادر کالمعدوم چنانچه منصوریه و حلاجیه و غیره و بعضی معروف و مشهور که رواج دارند پس تعین استخراج مطلق خانواده‌ها از خانواده علیه و انتساب چهارده خانواده مع متفرعات آنها محض به خانواده علیه و ظهور از خانواده علیه همین چهارده خانواده فقط و تسمیه خانواده‌ها به خانواده و تسمیه سلسله‌ها به سلسله بالتخصیص و بالانحصار چنانکه در عرف صوفیه اشتهار و قرار یافته اصلی و فایده ندارد. چون اقوال آنها که خالی از تسامح و تناقض

۱. الف: «مشهور» ندارد

۲. ب، ج: «خانواده‌ها»

۳. الف: «از آن»

نیست و نباشد صواب به قیاس مقتضی و مستدل بر آنست که فی الحقیقت در اصل چهار پیر عبارت از چهار خلیفه بزرگوار حضرت پیغمبر محبوب پروردگار صلی الله علیه و سلم باشد و از حضرت مرتضی علی کرم الله وجهه نیز اگر چهار خلیفه بوده باشند مضائقه ندارد والله اعلم بالصواب. چون اسامی و احوال چهار پیر و چهارده خانواده مع متفرعات و ملحقات آنها بر طریق اجمال گذشت درخواست و خیال نمودم که ذکر بعضی اولیاء صاحب کمال که اهم و مقصود است و وضوح و انفصالی یابد که تا الهی بخیر و عافیت به حضرت جمال خود رساند.

حضرت حبیب راعی قدس سره: کنیت ایشان ابو حلیم و لقب راعی و نام حبیب و هو ابن سلیم است و ایشان را در مشائخ کبار منزلتی عظیم است و براهین و آیات وی بسیار و ایشان مرید و صاحب حضرت سلمان فارسی رضی الله عنهما بودند و از پیغمبر صلی الله علیه و سلم روایت کند که گفت نَبِيُّ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ و گوسفندان داشتی و بر کنار فرات همیشه در عزلت گذاریدی، یکی از مشائخ ناقل است که روزی بر حبیب راعی گذشتم ویرا در نماز یافتم و گرگ نگاهبانی گوسفندان می نمود، چون از نماز فارغ^۱ شد سلام کردم و گفتم أَيُّهَا الشَّيْخُ گرگ را با میش موافق می بینم، گفت از آنچه که راعی میش با حق موافق است، این بگفت و کاسه چوبین در زیر سنگی داشت دو چشمه از آن سنگ بکشاد یکی شیر و یکی عسل، گفتم ای بزرگوار این درجه بچه یافتی؟ فرمود از متابعت حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم، ای پسر قوم موسی با آنکه او را مخالفت^۲ بودند سنگ ایشان را آبداد و محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم بهتر از موسی است چون من متابع ایشان باشم سنگ مرا شیر و شهد هم ندهد؟ گفتمش مرا پندی ده، گفت لَا تَجْعَلْ قَلْبَكَ صَنْدُوقَ الْحَرْصِ و بَطْنُكَ دَعَاءَ الْحَرَامِ که هلاکت خلق اندرین دو چیز است و نجات در حفظ این^۳ دو چیز، من کشف المحجوب پیر علی هجویری.

۱. ب: « فراغ » شد

۲. ج: « مخالف »

۳. ب: « آن »

حضرت حبیب عجمی قدس سره : کُنیت ایشان ابو محمد و اصل از فارس و ایشان را حبیب عجمی می‌گفتند، مرید شیخ حسن بصری اند، بسیاری از ائمه و مشائخ کبار را دریافته‌اند. منقول است که خونی را بر دار کردند هم در آن شب آن خونی را به خواب دیدند در بهشت خرامان با حله‌های، پرسیدند این درجه بچه یافتی؟ گفت در ساعتی که مرا بر دار کردند حبیب عجمی بگذشت و در حق من دعا کرد این همه از برکت آنست، وفات ایشان در سال یکصد و پنجاه و شش هجری بود و قبر ایشان در بصره است.

حضرت داؤد طائی^۱ : کُنیت ایشان ابو سلیمان و شاگرد امام المسلمین ابی حنیفه کوفی و در طریقت مرید حبیب راعی بودند و از قدمای مشائخ کبار اند و با فضیل عیاض و سلطان ابراهیم ادهم صحبت داشته. منقول است که پادشاه‌هارون رشید به زیارت ایشان رسیده خریطه دینارها پیش نهاده ایشان قبول نکرد و فرمود که بست دینار میراث پدر یافته ام بقیه عمر از مابقی همان مبلغ حلال صرف خواهم نمود. روزی که مبلغ ارث تمام شد همه شب نماز کرد، آخر شب سر به سجده نهاده بر نداشت که تا انتقال فرمود، بعد از آن همان شب از آسمان ندا شنید که داؤد به مقصود رسید و خدای تعالی از وی راضی است، وفات ایشان به تاریخ بست و ششم یا بست و هشتم ربیع الاول سنه اثنان و یا خمس و ستین و مائه در عهد مهدی خلیفه چهارم عباسی اتفاق افتاده و چندان عزلتی داشت که به وقت وفات وصیت کرد که مرا پس دیوار دفن کنند تا کسی پیش روی من نیاید، به موجب وصیت قبر ایشان در بغداد عقب دیوار نموده شد، من تذکره‌الاولیاء و کشف‌المحجوب و نفحات .

بیان سلسله قادریه که منسوب است^۲ به حضرت غوث الثقلین شیخ عبدالقادر گیلانی:

^۱ .ج: اضافه؛ « بن نصر طائی »
^۲ .ج: « است » ندارد

حضرت شیخ معروف کرخی^۱: کنیت ایشان ابو محفوظ و نام معروف و هو ابن فیروز به قولی فیروزان و بعضی معروف ابن علی الکرخی نیز نوشته‌اند، پدرش از قوم ترسا که بود خدمت داؤد طائی می‌کرد و از وی طلب فرزند داشت، روزی داؤد یک لقمه نان به وی داد و او با زن خویش بخورد، زنش حامله گشت که^۲ تا ازو معروف متولد^۳ شد، چون ایشان را بر معلّم فرستادند^۴ استاد گفت بگوی ثالث ثلثه، معروف گفت بل هو الله الواحد، هر چند استاد می‌گفت که بگو خدا سه است او می‌گفت یکی است، چندانکه اوستاد^۵ او را می‌زد سودی نداشت، چون یکبار سخت زد معروف بگریخت و بر دست امام موسی علی^۶ رضا مسلمان شد و به شهادت اسلام ایشان مادر و پدرش نیز مسلمان شدند، آنگاه صحبت داؤد طائی که مرید حبیب راعی است اختیار نموده بسیار عبادت و ریاضت کشیده که تا در کشف المحجوب بالتّصريح مرید داؤد طائی نوشته^۷ و حبیب راعی مرید سلمان فارسی رضی الله عنه است چنانچه بصدر گذشت و شیخ معروف دربانی امام^۸ موسی علی رضا می‌کردند و حضرت امام را با ایشان کمال محبت و شفقت بود و آنچه ایشان دریافته از تربیت و برکت^۹ امام رضی الله عنه یافته‌اند و حنفی المذهب و در فنون علم مقتدا بودند و در تجرید یگانه عصر بودند چنانچه منقول است که سرّی سقطی از ایشان در مرض وصیتی طلبید، گفتندش پیش از مردن ما پیراهن مرا به صدقه ده که می‌خواهم از دنیا برهنه روم چنانکه آمده بودم، وفات ایشان دویم محرّم سال دو صد هجری بوده و قبر ایشان در محله بغداد که معروف به کرخ است:

^۱ . ب، ج: « کرخی » ندارد

^۲ . الف: « حامله که گشت »

^۳ . ب: « تولّد » شد

^۴ . ب: فرستاد «

^۵ . الف: « اوستاد » ندارد

^۶ . ب، ج: « امام علی موسی رضا »

^۷ . « بود »

^۸ . ب: « امام » ندارد

^۹ . ب: « برکت و تربیت »

شنیدم که در کرخ تربت بسی است بجز گور معروف معروف نیست هر کسی که بر مزار شریف ایشان رفته دعای حاجت خواهد مجرب است^۱ که استجابت باشد.

حضرت شیخ سرّی بن مفلسی سقطی قدّس سرّه : کنیت ایشان ابوالحسن و خال شیخ جنید اند و در مبداء حال سقطه فروشی که در بازار بغداد می‌کردند ملقب به سقطی گشت، صحبت حبیب راعی دریافته مرید حضرت معروف کرخی رضی الله عنهم است چنانچه در کشف المحجوب است و ایشان مقتدای عصر و اهل تصرف و تصوف و در علم کامل البشر بوده و ایشان فرموده مرد آنست که در بازار خرید و فروخت نماید و یک لحظه از خدای تعالی غافل نباشد و فرموده‌اند که خلق آنست که خلق را نرنجانی و می‌فرمودند که هر روز صد بار در آئینه می‌نگرم از بیم آنکه شاید که از شامت گناه رویم سیاه شده باشد. حضرت شیخ جنید بغدادی فرموده که هیچکس را در عبادت کاملتر از سرّی سقطی ندیدم که مدت نود و نه سال پهلوی بر زمین نه نهاده مگر در بیماری مرگ و هم فرموده که وقت رحلت وصیتی طلبیدم، فرمودند ای جنید مشغول مشو به صحبت خلق از صحبت خدای تعالی، گفتم اگر این سخن را پیشتر می‌گفتی با تو نیز صحبت نداشتم، وفات ایشان بامداد سه شنبه سیوم ماه رمضان^۲ سال دو صد و پنجاه و سه^۳ هجری بوده و قبر ایشان در شونیزیه^۴ بغداد است.

حضرت شیخ جنید بغدادی قدّس سرّه : کنیت ایشان ابوالقاسم و لقب سید الطائفه و طاؤس العلماء و قواریری و زجاج و نام جنید، چون پدر ایشان محمد بن الجنید آبگینه فروختی از آنجهت قواریری و زجاج گویند و پدر ایشان از نهانند^۵ بود و مولد سید الطائفه بغداد بوده و خواهر زاده و خلیفه حضرت سرّی

۱ . ب: « خواست » مجرب ؛ ج: « مجرب است که » ندارد

۲ . الف: « سیوم رمضان »

۳ . ب: « سه » ندارد

۴ . ب: « در بغداد » است

۵ . ب، ج: « سید الطائفه » شیخ

۶ . الف: « نهاد » بوده

سقطی اند و سلطان طریقت و پیشوای اهل حقیقت مقتدای جهان اوتاد زمان این قوم اند و با سفیان ثوری و حارث محاسبی و محمد قصاب صحبت داشته و رویم و ابومحمد حریری و شبلی و غیره مشائخ اکثر جماعه سلسله‌ها به ایشان می‌پیوندند و منسوبان ایشان را جنیدیه خوانند بنابر آن ایشان را سید الطایفه و امام ائمه گویند و سخن ایشان در طریقت حجت است، هیچکس از مشائخ متقدمین و متأخرین بر ظاهر و باطن ایشان سخن رد نکرده و نتواست کرد، مبنی طریق^۱ ایشان بر صحو است و معنی صحو و سُکر پیر علی هجویری در کشف المحجوب تفصیل نموده. منقول است روزی از سرّی سقطی پرسیدند که هیچ مریدی را درجه بلند از پیر باشد؟ فرمود درجه جنید بلند از درجه ماست. منقول است سرّی سقطی به جنید فرمود که به منبر رو و وعظ بگو، گفت با وجود پیر بی ادبی است تا که پیغمبر خدا^۲ صلی الله علیه و سلم در معامله^۳ فرمود که چند سخن بگو و هدایت بکن برخاست تا به خدمت سرّی سقطی بگوید، سرّی را دید که بر در استاده می‌گوید اکنون ترا باید گفت که مامور شدی، گفت از کجا دانستی؟ فرمود خدای تعالی را به خواب دیدم که فرمود، رسول را فرستادم تا به جنید بگوید، جنید وعظ گفت، در اوّل مجلس چهل تن بودند چندان^۴ تاثیر کرد که هژده تن جان دادند و بیست و دو بیهوش شدند. گویند که حضرت جنید مدت سی سال نماز خفتن گزارده بر پای ایستاده تا صبح‌الله گفتی و بدان وضو نماز بامداد بگزاردی و می‌فرمود^۵ خدای تعالی را به خواب دیدم که فرموده این سخنان از کجا می‌گویی؟ گفتم حق می‌گویند، فرمود صدقت و گفته سی سال است که خدای تعالی به زبان جنید سخن می‌گوید و جنید در میان نه^۶ و خلق^۷ اصلاً خبر ندارد و نیز فرمودند^۸ که یک روز دلم گم

۱. ج: « طریقت » ایشان

۲. ب: « خدا » ندارد

۳. ج: در « خواب »

۴. الف: « چندانکه » تاثیر

۵. ب: « می فرمودند »

۶. ب، ج: در میان « نیست »

۷. ب: « خلایق »

۸. ب: « می فرمودند »

گم شده بود، گفتم الهی دلم باز ده، ندائی شنیدم که جنید^۱ ما دل بدان ربودیم تا با ما بمانی و تو باز می خواهی که تا با غیر بمانی.

نقلست که یکی از بزرگان رسول خدا صلی الله علیه وسلم را به خواب دید که نشسته و شیخ جنید حاضر و شخصی فتوی در آورد، رسول صلی الله علیه وسلم فرمودند به جنید ده، او گفت یا رسول الله صلی الله علیه وسلم تو که حضری به دیگری چون دهم؟ فرمودند چندانکه انبیاء را به همه امت خود مباحات بود مرا به جنید فخر و مباحات است و حضرت شیخ هرگز وجد و سماع نفرمودند، به ظاهر و باطن بر شرع شریف انتظام و قیام داشتند^۲. نقل است که روزی سخن می گفتند مریدی نعره بزد او را منع نموده فرمودند که اگر بار دیگر نعره زنی ترا مهجور خواهم کرد و ایشان باز به سر سخن گشتند و آن جوان خود را از نعره که محفوظ داشت تا حال او بجائی رسید که هلاک شد، چون خرقة او را دیدند در میان دلق خاکستر شده بود.

نقلست که در بغداد روزی دزدی را به دار آویخته بود و ید و پایش بوسید و فرمود که در کار خود جوانمردی بود که آن کار را چنان به کمال رساند که سر در آن کار داد و می فرمودند که هر که خدای تعالی را بشناخت او^۳ هرگز فرحت نیافت و نیز فرمودند که جوانمردی آنست که بار خویش بر خلق نهدی و هرچه داری بدهی. پرسیدند فاضلتر از زیستن چیست؟ فرمودند گریستن بر گریستن، پرسیدند بنده کیست؟ فرمودند که از بندگی بندگان آزاد باشد، پرسیدند راه خدای تعالی چگونه است؟ فرمودند دنیا را ترک گیری یافتی و خلافت^۴ نفس کردی بحق بحق پیوستی و نیز فرموده^۵ هر دائی^۶ را دوائی باشد، چون مخالفت هواء خود کند

^۱ .ج: « یا » جنید

^۲ .ب،ج: « حضرت شیخ به ظاهر و باطن بر شرع شریف که انتظام و قیام داشتند سماع و وجد هرگز

نمی فرمودند »

^۳ .الف: « او » ندارد

^۴ .ب: « خلاف » نفس

^۵ .ب: « فرمودند »

^۶ .ج: هر « درد » را ؛ « دردائی » را

کند درد او دوی^۱ او گردد و گویند آخر وقت تبسم می کردند تا چهار انگشت را عقد بسته انگشت مسبحة را وا گذاشتند و گفتند بسم الله الرحمن الرحيم و چشم پوشیده به رحمت حق پیوستند، وفات ایشان به قول اصح روز سه شنبه بست و هفتم رجب سال دو صد و نود و هفت هجری بود و در تاریخ یافعی سال دو صد و نود و هشت نوشته و به قولی دو صد و نود و نه بوده، چون غسل به وقت غسل درخواست که آبی به چشم ایشان رساند هاتفی آواز داد که دست از دیده^۲ دوست ما بدار چشمی که به نام ما بسته شده جز به لقاء ما نکشاید پس خواست عقود انگشتها که عقد نموده بودند بکشاید آواز آمد که انگشت به نام ما بسته جز به فرمودن ما نکشاید، چون جنازه برگرفتند کبوتری سفید بر جنازه^۳ نشست و هر چند او را پرانیدند نرفت تا آواز داد که خود را و مرا مرنجانید که چنگ من به مسمار عشق بر گوشه^۴ این جنازه دوخته امروز قالب جنید گرد بیان شده اگر غوغای شما نبودی کالبد او چون باز سفید در هوا با ما پریدی و قبر ایشان در بغداد است .

حضرت شیخ ابابکر شبلی قدس سره : کنیت ایشان ابوبکر و نام جعفر و هو ابن یونس و به قولی دلف بن جحد اصل ایشان از موضع شبلیه خراسان است و در طبقات سلمی مذکور است که خراسانی الاصل بغدادی المولد والمنشا بودند و به قولی مولد ایشان سامره و اصل از سردسره که از توابع فرغانه است بودند و خرقه ارادت از حضرت شیخ جنید قدس سرهما پوشیده چنانچه حضرت شیخ جنید فرموده که هر قومی را تاجی است و تاج این قوم شبلی است و مالکی مذهب بودند. منقول است که از ایشان پرسیدند که اکرم الاکرمین کیست؟ فرمودند که هر که وقتی گناه را به کسی آمرزیده باشد هرگز کسی دیگر را هم به آن گناه عذاب نکند و بداند که این گناه آن گناه است که من فلان شخصی دوست خود را بیامرزیده ام. منقول است که حضرت شبلی در مرض موت خود دوش مریدی گرفته به مسجدی می رفت، مردی را در راه دیده فرمود که فردا مرا به این مرد کار است، چون به خانه آمد همان شب جمعه بست و هفتم ذی حجه و یا رمضان

^۱ . ج: او « را »

^۲ . ب: به « دیدن »

^۳ . ب، ج: « گوشه » جنازه

سال سه صد و سی و چهار هجری وفات یافت، مردمان گفتند که فلان غسال خوب است خدام برای طلب وی رفت و درش بزد، غسال از درون خانه گفت که شبلی وفات یافت، خادم گفت بلی و نیز گفت بچه دانستی؟ گفت از آنکه دیروز فرموده بود که مرا فردا به این مرد کاریست و مدت عمر شریف ایشان هشتاد و هشت سال و قبر در بغداد است که بر آن جعفر بن یونس نوشته.

حضرت شیخ عبدالواحد تمیمی قدس سره : کنیت ایشان ابوالفضل و نام پدر ایشان عبدالعزیز بن حرث بن اسوه از بزرگان این طائفه و خلیفه رشید شیخ شبلی قدس سره بودند، وفات ایشان در جمادی الآخر سال چهار صد و بست^۱ و پنج هجری بوده و قبر ایشان در مقبره حضرت امام احمد حنبل است.

حضرت شیخ^۲ ابوالفرح طرطوسی قدس سره : نام ایشان خواجه یوسف بن عبدالله است و اصل ایشان از طرطوس و مرید شیخ عبدالواحد تمیمی اند و قدوه اولیای زمان و زبده مشائخ جهان و صاحب مقامات بلند و کرامات ارجمند بوده‌اند.

حضرت شیخ^۳ ابوالحسن الهنکاری قدس سره: نام ایشان علی بن محمد بن جعفر یوسف القریشی الهنکاری است و مرید شیخ ابوالفرح طرطوسی اند از بزرگان مشائخ وقت و مقتدای اهل زمان خود و صاحب خوارق و کرامات بودند، وفات ایشان در محرم سال چهار صد و هشتاد و شش هجری واقع شده.

حضرت شیخ^۴ ابوسعید مبارک مخزومی قدس سره : نام ایشان مبارک بن علی بن حسین المخزومی است و حنبلی مذهب و صحبت دار حضرت خضر علیه السلام و مرید^۵ شیخ ابوالحسن هنکاری است و از حضرت غوث الثقلین شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه منقول است که در ابتدای حال در برج عجمی با

^۱ .ب: « هشت و پنج »

^۲ . الف: « شیخ » ندارد

^۳ . الف: « شیخ » ندارد

^۴ . الف: « شیخ » ندارد

^۵ . ب: « نام » مرید

خدایتعالی^۱ متعهد شده بودم که نخورم تا نخورانند و نیشامم تا نیشامانند، چون چهل روز بگذشت شخصی نزد من آمد و قدری طعام گذاشته رفت، چون از گرسنگی نفس من درخواست خوردن کرده بود که گفتم والله عهدی که با خدایتعالی نموده ام نخواهم شکست، ناگاه از باطن خود آوازی بلند شنیدم که می گفت الجوع الجوع، چون شیخ ابوسعید مخزومی که بر من گذشت و آن آواز شنید گفت عبدالقادر این چیست؟ گفتم این اضطراب نفس است اما روح به حال و برقرار خود است، او در مشاهده گفت به خانه ما بیا و برفت، گفتم بیرون برج نخواهم رفت، ناگاه ابوالعباس خضر در آمد و گفت برخیز و پیش ابوسعید رو، رفتم دیدم که ابوسعید بر در خانه خود انتظار من می کشد، گفت ای عبدالقادر گفته من ترا کافی نبود که از گفته خضر آمدی؟ پس مرا در خانه در آورد و طعامی که آراسته بود آورد و لقمه لقمه در دهن من نهاد تا که سیر شدم، بعد از آن مرا خرقة پوشانید که تا صحبت او لازم گرفتم، بنای مدرسه باب الازج که منسوب به حضرت غوث الثقلین است ایشان نموده و در حیات خود به حضرت غوث الاعظم داده بودند، وفات ایشان در ماه محرم سال پانصد و سیزده هجری بوده است.

حضرت شیخ حماد دباس قدس سره : کنیت ایشان ابو عبدالله و نام حماد بن مسلم است و دباس دوشاب فروش را گویند و پیر صحبت حضرت غوث الاعظم شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه اند. باوجودیکه امی بودند حق تعالی به ایشان علم لدنی کرامت فرموده بود و دوازده هزار مریدی که داشتند از آنجمله حضرت غوث الاعظم مستثنی و ممتاز بودند.

نقل است روزی شیخ حماد دباس می فرمود مرا دوازده هزار مرید اند هر شب ایشان را یاد نموده حاجات ایشان را از خدایتعالی می خواهم و هرکه از ایشان به گناهی مبتلا است آرزو می کنم که در آن ماه توفیق توبه دهد یا از جهان بیرون برد تا دیری در گناه نماند. حضرت شیخ عبدالقادر رضی الله عنه در آنجا حاضر بودند، گفتند اگر حق سبحانه تعالی مرا درجه دهد ازو درخواست کنم که

۱. ب: « با خدایتعالی در برج عجمی »

۲. الف: « شیخ » ندارد

میریدان من تا قیامت بی توبه نمیرند و من بدین ضمان ایشان باشم، شیخ حمّاد گفتند که حق تعالی مرا مشاهده نمود که آنچه او از خدایتعالی خواهد درین باب درخواست کرد حق سبحانه تعالی قبول نمود .

منقول است روزی حضرت غوث الاعظم در ایام جوانی به صحبت شیخ حمّاد نشسته بودند، چون برخاسته بیرون رفتند شیخ حمّاد فرمودند که این عجمی را قدمی است که در وقتی پای او بر گردن همه اولیا خواهد بود و هر آئینه مامور شود تا آنکه بگوید قَدَمِیْ هَذِهِ عَلَی رَقَبَةِ کُلِّ وَکَلِیِّ اللّٰهِ و همه اولیا گردن خود زیر قدم او نهند، وفات شیخ حمّاد^۱ در ماه رمضان سال پانصد و بست هجری بوده.

قطب الاقطاب حضرت غوث الثقلین شاه محی الدین ابومحمّد سیّد عبدالقادر جیلی الحسنی الحسینی رضی الله تعالی عنه : کنیت ایشان ابومحمّد و نام شریف عبدالقادر وهو ابن سیّد ابی صالح جیلی دوست حق بن سیّد ابی عبدالله بن سیّد یحیی زاهد بن سیّد محمد بن سیّد داؤد بن سیّد موسی بن سیّد عبدالله ثانی بن سیّد موسی الجون بن سیّد عبدالله محض بن سیّد حسن مثنی بن امام حسن السبط بن علی مرتضی رضی الله عنهم، حسنی و حسینی بنا بر آن باشند که پدر عبدالله محض بن حسن سیّد مثنی بن حسن بن علی مرتضی رضی الله عنهم است و مادر عبدالله محض فاطمه بنت حسین بن علی مرتضی رضی الله عنهم است و دیگر والده ماجده آنحضرت نیز حسینی بودند و لقب محبوب سبحانی قطب ربّانی پیر دستگیر حضرت میر محی الدین است^۲. شبی که آنحضرت فرموده روز جمعه از سیاحت به بغداد آمدم ناگاه به بیماری نحیف البدن متغیراللون گذشتم، مرا گفت السّلام علیک یا عبدالقادر جواب سلام دادم، گفت نزدیک من بیا نزدیکش رفتم، گفت مرا بنشان تا که نشاندم جسد او تازه و خوش رنگ گشت، ازو پرسیدم تو کیستی؟ گفت دین جدّ توام ضعیف شده بودم چنانکه دیده بودی الحال مرا خدایتعالی به تو زنده گردانیده انت مُحِیُّ الدّین، چون او را گذاشته پای برهنه به مسجد جامع بغداد رفتم شخصی نعلین پیش پای من نهاده گفت

^۱ .ج: وفات «ایشان یعنی» شیخ

^۲ .ب: «است» ندارد

یا شیخ محی الدین، چون نماز گزاردم بر من خلق هجوم نموده دست و پای مرا بوسیدند و می‌گفتند یا محی الدین و لقب آنحضرت در آسمان باز اشهب است چنانچه خود فرموده :

انا بلبل الافراخ املا و جها طربا و فی العلیا باز اشهب

و غوث الثقلین به جهت آن گویند که تصرّف آنحضرت بر جن و انس هر دو بوده و در مجلس ایشان عالم جنّات نیز مثل انسان اسلام آورده تائب می‌گشتند و افاده می‌گرفتند و آنحضرت فرموده که مر انس را مشائخ باشد و مر جن را نیز مشائخ می‌شود و مر ملک را هم مشائخ می‌شود^۱ و من شیخ کل ام، پس فرمان آنحضرت بر همه عالم نافذ بود چنانچه از شیخ ابو سعید عبدالله بغدادی منقول است که دختری شانزده ساله داشتم فاطمه نام، دیوی از دیوان چین که از بام او را برده بود از حکم آنحضرت در کرخ که محله بغداد است او را آورده حواله ما نمود و جیلی به جهت آن گویند که اصل آنحضرت از ولایت جیل است و آن ملکی است و رای طبرستان که آنرا جیلان و جیل گویند و بعضی گفته که جیل نام موضعی است از کنار دجله یک روزه راه از بغداد به طرف واسط و موضعی که نزدیک مدائن است نیز جیل نام دراد به جهت این هر دو موضع مذکوره گیلی و جیلی می‌گویند. اما صاحب روضةالنواظر که از اکابر و علامه بود نسبت ولادت آنحضرت به هر دو موضوع مذکوره غلط دارد و گفته می‌تواند بود که آنحضرت چند روز درین موضع هم اقامت نموده باشد چنانچه در برج عجمی مدت یازده سال اقامت که فرموده بنا بر آن را برج عجمی گویند اما اصل آنحضرت از ولایت گیلان است و صاحب معجم البلدان آنحضرت را به موضع بشریه که از مضافات گیلان است منسوب ساخته چنانچه پادشاه زاده محمد دارا شکوه در سفینه‌الاولیا^۲ ناقلست و کنیت والده ماجده آنحضرت أم الخیر و لقب امه الجبار و نام فاطمه بنت شیخ ابو عبدالله صومعی است که از کبار مشائخ گیلان و مقتدای اولیا زمان و مستجاب الدعای مقررری بودند و حضرت غوث الثقلین وقتی که از صلب شریف پدر به رحم

^۱ . ب: « و مر ملک را هم مشائخ می‌شود » ندارد

^۲ . ب، ج: « در سفینه‌الاولیا » ندارد

لطیف مادر حلول فرموده بودند والدۀ مکرمۀ ایشان در سن شصت سالگی که زمان یاس است بودند اما این کرامت نیز^۱ آنحضرت است و والدۀ آنحضرت نیز از کبار نساء عارفات اهل کرامات بوده و ولادت باسعادت آنحضرت در جیلان در شب ماه رمضان سن سبعین و اربعمائه هجری بوده چنانچه نظم:

آنکه هژده هزار بندۀ اوست غوث اعظم شه خجسته نهاد
چون ز باغ حسن چو گل بشگفت چار صد بود بعد از آن هفتاد

و به قولی احدی و سبعین و اربعمائه بوده چنانچه تاریخ قطعه:

پادشاهی که اولیاء الله زیر پایش نهاده جمله رقاب
زان ولی مالک الرقاب آمد سال تاریخ مولدش به حساب

و والدۀ آنحضرت فرموده که چون فرزندم عبدالقادر متولد شد هرگز در ماه رمضان به روز پستان نگرفتی و شیر نخوردی تا یک مرتبه به روز ابر هلال رمضان ظاهر نگشت مردم بغداد از من پرسیدند گفتم امروز فرزندم شیر نخورده آخر معلوم شد که آنروز از ماه رمضان بوده به مردم یقین و مشهور گشت که آنحضرت مادر زاد ولی بوده و آنحضرت فرموده که چون به عمر ده سالگی به مکتب می‌رفتم آواز ملائکه می‌شنیدم که می‌گفتند به تعظیم برخیزید و جا دهید ولی خدای را و در اوائل جوانی چون چشم من به خواب گرم شدی آواز می‌شنیدم که عبدالقادر ترا برای خواب نیافریده ام و آنحضرت نیز فرموده‌اند که در ابتدای حال به روز عرفه از خانه خود آمده دنبال گاوی گرفتم که او روی گردانیده گفت یا عبدالقادر ما لهذا خلقت ولا بهذا امرت ترسیدم و بر بام رفتم، حاجابی که برخاسته بود حاجیان را در عرفات ایستاده دیدم که تا فرود آمده و از والدۀ ماجده خود واردات مذکوره اظهار نموده برای تحصیل علوم و زیارت بزرگان اجازت بغداد درخواستم، والدۀ ماجده چهل دینار زیر بغل در قبای من دوخته و نصیحت صدق گفتار آموخته اجازت فرمود که تا با قافله روانۀ بغداد گشتم، چون از همدان گذشتم شصت سوار در پیش آمده قافله را^۲ غارت نمودند از آنجمله یکی از ما پرسید که فقیر

^۱. الف: «نیز» ندارد

^۲. ب: قافله «ما» را

چه داری؟ گفتم چهل دینار، گفت کجا؟ گفتم در قبا او استهزا دانست و برفت، چون دیگری پرسید همان جواب شنید که تا احمد نام سردار رهنان مرا طلبیده پرسید همان جواب شنید، چون جامه شکافت چهل دینار یافت، احمد باعث اعتراف پرسید، گفتم مادرم به صدق مقال عهد گرفته بود که تا عهد پروری نمودم، احمد بگریست و گفت افسوس که سالها سال است که عهد حضرت رب ذوالجلال می‌شکنم و خیانت می‌کنم چهره او تغییر گشت و به دست ما تائب شد، یارانش به موافقت او نیز تائب گشتند و اموال مغصوبه به قافله واپس دادند .

بدانکه ابتدای بنای سلسله حضرت قادریه صدق واقع شده پس جماعه مریدان سلسله مذکور را لازم باید صدق که نصیحت ام الخیر فاطمه است بجا آرد چنانچه حدیث: الصّدقُ یُنجی والکذبُ یُهْلک. منقولست که به عمر هژده سالگی در سنه چهار صد و هشتاد و هشت هجری از جیلان به بغداد تشریف آوردند و در هفت سال حفظ قرآن و علم اصول و فقه و حدیث تحصیل نموده در بست و پنج سالگی عمر اولاً در برج عجمی مجاهده کشیده که تا از شیخ ابوسعید خرّقه رسید چنانچه در احوال شیخ ابوسعید مخزومی مفصل بصدر گذشت .

بدانکه ترتیب ارادت آنحضرت بی واسطه از روحانیت حضرت رسالت پناه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلّم است و پیر خرّقه آنحضرت شیخ ابوسعید مخزومی اند و ترتیب انتساب از شیخ ابو سعید به اسامی مشائخ مسطوره منسوب بوده تا به حضرت شیخ معروف کرخی می‌رسد از آنجا که به واسطه‌های مرقومه مفصله بالصّدق به حضرت سید انام صلی الله علیه وسلّم انتظام قیام دارد چنانچه در نفعات اثبات است که شیخ ابو محمد عبدالقادر بن ابی صالح بن عبدالله الجیلی لبس الخرّقه من ید الشیخ ابی سعیدالمبارک بن علی بن حسین المخزومی و هو لبسها من یدالشیخ ابی الحسن علی بن یوسف القرشی الهنکاری و هو لبسها من یدالشیخ ابی الفرج الطرطوسی و هو من ید الشیخ ابی الفضل عبدالواحد بن عبدالعزیز التّمیمی و هو من یدالشیخ ابی بکر الشبلی قدّس الله تعالی سرهم العزیز^۲ و در بعضی شجرات

^۱ . الف: « شیخ » ندارد

^۲ . ب: تعالی « ارواحهم »

نسبت ارادت ایشان از ابتداء تا انتها آبائی نیز ملحوظ گردیده و پیر صحبت آنحضرت شیخ حماد دباس اند و با ابوالعباس نقیب الاولیا حضرت خضر علیه السلام بسیار صحبت داشته، حنبلی مذهب بودند و فتوی بر مذهب امام شافعی و امام احمد حنبل می داد^۱ و از شیخ ابوالحسن علی ابن هیتی و شیخ بقا بن بطو منقول است که روزی همراه حضرت غوث الاعظم به زیارت قبر امام احمد حنبل رفتیم، دیدیم که امام از قبر بیرون آمده آنحضرت را در کنار گرفت و گفت ای شیخ عبدالقادر محتاجم به تو در علم شریعت و علم حقیقت و علم معرفت و آنحضرت فرموده که مدت بیست و پنج سال در بیابان عراق به قدم تجرید در سیاحت بودم و چهل سال به وضوء عشا نماز بامداد گزارده ام و پانزده سال بعد ادای عشا بیک پای ایستاده ختم قرآن نمودم^۲ جواب مشکل به صورتی شده پیش ما آمدی من بانگ غضب بر وی می زدم که دفع می شد و سی سال پشت بر زمین نیاوردم و چهل چهل روز روزه داشتم و روز سه شنبه شانزدهم شوال سنه احدی و عشرين و خمسمائۀ که به عمر پنجاه و یک سالگی^۳ رسیده باشند از فرمودۀ پیغمبر صلی الله علیه و سلم و حضرت امیرالمومنین علی کرم الله وجهه که هر دو آب دهن مبارک خود را در دهن مبارک آنحضرت انداخته بود بر منبر بر آمده تا سنه احدی و ستین و خمسمائۀ که مدت چهل سال باشد در جمیع علوم دینیہ وعظ می فرمودند و می گفتند که ای اهل زمین و آسمان بیائید و بشنوید سخن مرا که من در زمین نائب پیغمبر صلی الله علیه و سلم هستم و درین مجلس خلعتها عطا می شوند و حق تعالی بر دل من تجلی نموده و قریب هفتاد هزار نفر در مجلس وعظ آنحضرت حاضر می شدند و چهار صد نفر کلام آنحضرت را می نوشت و از اثر آن کلام حقیقت و وجد دو سه کس می مردند و بارها در مجلس وعظ آنحضرت حضرت

۱ . ب: « دادند »

۲ . « نموده »

۳ . ب: یک « سال »

۴ . ب: « باشد »

۵ . ج: « مبارک » ندارد

محمد رسول الله و پیغمبران دیگر^۱ صلوات الله علیهم و ملائکه و اجنه صف به صف مشاهده شده. غنیة الطالبین و فتوح الغیب تصنیف آنحضرت است. و حلیة مبارک آنحضرت گندم گون، نحیف البدن، میانه بالا، عریض الصدر، کشاده پیشانی، پیوسته ابرو و آواز آنحضرت بلند بود و لباس به طور علما می پوشیدند، گاهی طیلسان و گاهی جامه که قیمت یک گز آن به یک دینار بودی و می فرمودند که نمی پوشم تا نمی پوشانند و نمی خورم تا نمی خورانند و نمی گویم تا نمی گویانند و هیچکس خوش خلق و شرمگین و کریم و مهربان تر از آنحضرت نبوده چنانچه هر یکی اهل مجلس گمان بردی که نزد آنحضرت از من عزیز تر دیگر نیست و شیخ شریف ابو عبدالله محمد بن خضر حسنی موصلی از پدر خود ناقلست که می گفت سیزده سال به خدمت حضرت شیخ محی الدین رضی الله عنه بودم هرگز بر بدن مبارک آنحضرت مگسی نشسته ندیدم و حضرت غوث الاعظم هرگز به خانه هیچ یکی از خلفا و صاحب حشمتی تشریف نفرمودی و تعظیم او نیز نکردی، چون خلیفه به خانه آنحضرت آمدی اندرون می رفتند و باز می آمدند تا برای وی قیام تعظیم نباشد و در تکلم به خلیفه مبالغه می نمودند و خلیفه دست می بوسید و با ادب می نشست و می گفت هرچه شیخ می فرمایند بر سر چشم ما است و بادشاه را برین طریق می نوشتند که عبدالقادر به تو چنین می فرماید و فرمان او بر تو نافذ و حکم او ترا سودمند و حجّت است، چون رقم به خلیفه رسیدی بوسیدی و بر سر نهادی و هدیه غیر از سلاطین قبول می فرمودند و همان وقت به حاضران قسمت می نمودند و می فرمودند^۲ که طامع خالیست چون حروف طمع. روزی امام مستنجد بالله خلیفه بغداد به خدمت آنحضرت ده بدره زر که پیش نهاد هرگز قبول نیفتاد، چون خلیفه بسیار الحاح نمود آنحضرت یک بدره را به دست راست و یکی به دست چپ برداشته با هم زد که از آن بدرها خون روان شد و فرمودند ای ابوالمظفر از خدایتعالی شرم نداری که خون مردم جمع نموده نزد من می آری؟ در حال خلیفه بیهوش شد و فرمودند به عزّت معبود اگر حرمت اتّصال او

^۱. الف: «دیگران پیغمبر»

^۲. ب: «و می فرمودند» ندارد

به پیغمبر صلی الله علیه وسلم نبودى نمى گذاشتم که آن خون تا به خانه او رفتى و گاهى رد سوال نفرمودى چنانچه منقولست که روزى به خانه آنحضرت دزدى درآمد که نایبنا گشت و هیچ نتوانست برد، درین اثنا نقیب الاولیا حضرت خضر در رسید و گفت یا ولی الله یکى از ابدال فوت شده بهر که بفرمائید بجایش نصب کرده شود، فرمود که در خانه ما شخصى به شکستگی افتاده است برو و او را بیرون آورده بجای آن ابدال نصب کن، خضر علیه السلام او را از خانه پیش آن یگانه زمانه آورد که تا به یک نظر کیمیا اثر آنحضرت بینا گشته به مرتبه ابدالیت رسید، چون در آن بقعه شریفه بغیر از معرفت و محبت الهی چیزى دیگر نبود بنابر آن همین عنایت گشت که تا از خانه محروم نباشد. گویند که عزل و نصب اقطاب و ابدال و اوتاد و سلب حال اولیا به دست ایشان بود، هرکرا مىخواستند عزل نموده دیگری را بجای او نصب مىفرمودند چنانچه یکى از مردان غیب در هوا مىرفت، چون بر بغداد رسید در دل خود خطیر گشت که حالا^۱ در شهر بغداد همچو سلف هیچ مردى نیست، آنحضرت دریافته حالش ازو سلب نمودند که تا از هوا بر درگاه آنحضرت افتاد:

ای که در کوچه معشوقه ما مى گذرى   پر حذر باش که سر مى شکند دیوارش

و به التماس شیخ علی هیئتی به جناب آنحضرت توبه وی قبول شد که از تقصیرش در گذشتند که تا باز در هوا پرواز نموده برفت و هر بیماری که اطباء از علاجش عاجز مىبودند او را به خدمت آنحضرت مىآوردند که به مجرد رسیدن دست مبارک شفا مىگشت چنانچه منقولست عورتی که از فرموده آنحضرت از صرع شفا یافته بود تا حین حیات آنحضرت کسی در بغداد مصروع نشد و قیام تمام آنحضرت بر شرع شریف انتظام داشت چنانچه فرموده آنحضرت است که هر قدم نبی جدّ من صلی الله علیه وسلم برداشته من بر آنجا نهاده مگر در قدم نبوت که غیر نبی را هرگز در آن راه نیست و این اشاره به نهایت مرتبه ولایت و پیروی و متابعت آن سرور صلی الله علیه وسلم است چنانچه قوله لِكُلِّ وَلِيٍّ لَهُ قَدَمٌ وَإِنِّي عَلَى قَدَمِ النَّبِيِّ بَدْرِ الْكَمَالِ و هر کسی را که خلاف شرع مىدیدند حالش

^۱ . ب: که « حال »

سلب می نمودند، و می فرمودند ای مردم اگر ادب شریعت نمی بود هر آئینه شما را از اعمال شما خبر می کردم آنچه می خورید و ذخیره می کنید و شما پیش من همچو شیشه می آید، می بینم^۱ آنچه در ظاهر و باطن شما است و از حضرت خضر علیه السلام منقولست که هیچ ولی را از آنحضرت مراتب اعلی و مساوات عطا نشده و مشهور است که حضرت غوث الثقلین روزی در رباط خویش مجلس فرمودند که در آنجا شیخ علی هیئتی و شیخ بقا بن بطو و شیخ ابوسعید قیلوی و شیخ ابو نجیب سهروردی و شیخ شهاب الدین سهروردی و غیرهم اکثر مشائخ کبار ذی الکشف والاسرار قریب صد تن حاضر بودند و آنحضرت بالای منبر سخن می فرمودند که در اثنای سخن فرمودند قدمی هذه علی رقبته کُلِّ وَکَلَّی اللّٰه، شیخ علی هیئتی به منبر برآمده به زیر دامن آنحضرت در آمده قدم مبارک آنحضرت را بر گردن خویش نهاد و سایر اولیا گردنهای خود را در پیش داشتند و از شیخ ابوسعید قیلوی منقولست وقتی که حضرت شیخ عبدالقادر قدس سره قدمی هذه علی رقبته کُلِّ وَکَلَّی اللّٰه فرمودند حضرت حق سبحانه و تعالی بر دل آنحضرت تجلی کرد و از حضرت باری تعالی و رسول صلی الله علیه و سلم نیز ازین خطاب آمد و طائفه ملائکه مقربین محضر و تمامی اولیاء متقدمین و متاخرین احیا به اجساد و اموات به ارواح خودها همه حاضر بودند و خلعتی در آنحضرت می پوشانید و ملائکه و رجال الغیب آنحضرت را در میان گرفته بودند^۲ و صفها در هوا ایستاده و بر^۳ روی زمین هیچ ولی نماند مگر کسی که گردن خود پست نمود تا یک کسی که از عجم تواضع نکرد حالش سلب نمودند، چنانچه بیت :

عزیزی که از درگهش سر بتافت   بهر در که شد هیچ عزت نیافت

بدانکه هیچ ولی به این مراتب که دعوی بزرگی خود داشته باشد نرسید^۴
و ذالک فضل الله یوتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم و شیخ ابوبکر بن هزار بطانجی

^۱ . ب: « بینم » آنچه

^۲ . ب: گرفته « بود »

^۳ . ب: « آدمی بر زمین »

^۴ . ب: « نرسیده »

قدّس سرّه که از کمال اولیاءالله است و در خواب بی واسطه مرید حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه شده خرقه گرفته پیشتر صد سال احوال آنحضرت به مقال در آورده بود که شیخ عبدالقادر مردی عجمی است ظهورش در قرن پنجم به بغداد خواهد شد که کمال او برتر از جمیع اولیا باشد، چون کسی به ایشان برسد سلام من برساند^۱ و گوید که مرا فراموش نکنند چنانچه عقیل منجی^۲ و شیخ حمّاد دبّاس و غیرهم اکثر اعیان اولیای ذیشان نیز پیش از وقوع این امور نشان داده بودند که به ظهور رسید و شیخ تاج العارفین ابوالوفاء گفته بود که ای عبدالقادر امروز وقت ماست آخر وقت تو خواهد شد و هر خروشی خاموش باشد مگر خروش تو که تا قیامت در جوش خواهد بود و از شیخ ابوالمظفر اسماعیل منقولست که روزی به عیادت شیخ علی هیئتی به خانه وی آنحضرت تشریف بردند و درخت خرما که در خانه وی از مدتی خشک شده ماند^۳ بارور نمی شدند آنحضرت در زیر یک درخت وضو ساخته به زیر درخت دیگر نماز گزارده که^۴ تا هم در آن هفته هر دو درخت مذکوره سبز شده بار گرفت و آنحضرت فرموده هر ماهی که نو می شود اوّل به خدمت ما آمده سلام می نماید و اخبار وقوعی امورات در خود اظهار می سازد چنانچه قوله :

و ما منها شهور او دهورٌ تمرٌ و تنقضى الّا اتالی
و تخبرنی بما یاتی و یجری و تعلمنی فاقصر عن جدالی

چنانچه شیخ عبدالوہّاب والد آنحضرت ناقلست که آخر روز جمعه سلخ جمادی الآخر سنه ستین و خمسمائته جمعی از مشائخ در صحبت آنحضرت نشستند، جوانی خوبرو در آمد و گفت السلام علیک یا ولی الله، من ماه رجب ام ترا تهنیت گویم که در من هیچ بدی و سختی مقدر نشده که تا در آن ماه مردم بغداد جز نیکویی ندیدند و همچنین اکثری شهور به نظر مردم شکل شده به ظهور رسیده .

^۱ .ب: می رساند «

^۲ .ب: « منجی » ندارد

^۳ .ج: « ماند » ندارد

^۴ .ج: « که » ندارد

منقولست روزی عجزوزه پسر خود را به خدمت آنحضرت گذاشت که تا به مجاهده و ریاضت امر فرمودند، بعد چند روز عجزوزه مذکوره^۱ پیش فرزند خود آمده دید^۲ که نان جو می خورد و از کم خواری و بیداری زرد و لاغر شده از آنجا پیش حضرت غوث الاعظم رفت طبقی دید پر از استخوانهای مرغی که آنحضرت تناول فرموده بودند نهاده، عجزوزه به آنحضرت گفت یا سیدی تو گوشت مرغ^۳ می خوری و پسر من نان جو، حضرت غوث الاعظم دست خود را بر آن استخوانهای نهاده فرمودند قومی بِاذنِ اللَّهِ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ، مرغی برخاست و بانگی برداشت و فرمودند ای عجزوزه وقتی که فرزند تو به این مراتب برسد هرچه خواهد بخورد و از شیخ ابوسعود منقولست که وقتی که ابوالمظفر حسین تاجری پیش شیخ حماد دبّاس قدّس سرّه آمده ظاهر نمود که به بضاعت هفتصد دینار را اراده تجارت شام دارم، گفت مرو^۴ که کشته شوی و مالت تلف باشد، تاجری غمگین باز گشته به جناب حضرت قادریه احوال خود عرض نمود، حکم شد برو که سالم و غانم باز آئی ما ضامن ایم، رفت و بضاعت به هزار دینار فروخت. روزی که در حلب به قضاء حاجت رفت صرّه همانجا فراموش کرده در منزلی که آمد خوابی دید که طائفه عرب برین قافله تاخت نموده اکثری را به قتل رسانید و یکی از آنها به کاردی گردن این تاجر برید، چون از خوابش^۵ که بیدار شد اثر خون در گردن خود دید و مال خود را یاد آورده به تلاش صرّه رفت صرّه^۶ همانجا یافت، چون به بغداد آمد آمد متردّی بود که اوّل به کدام شیخ ملازم نماید، شیخ حماد او را در بازار دیده گفت شیخ عبدالقادر را ببین که محبوب خدا است و از درخواست هفده بار ایشان خدایتعالی قتل تو که در بیداری مقدر بود به خواب مبدّل نمود و تلف مال

۱ . الف: « مذکوره » ندارد

۲ . ب: « آمده دید »

۳ . ب: « گوشت می خوری »

۴ . ب: « برو » که

۵ . ب: « هوش »

۶ . ب: « صرّه » ندارد

بر فراموشی^۱ مقرر فرمود، چون در جناب حضرت قادریه رسید ابتدا فرمود که آنچه حماد به تو گفته راست گفته، به عزت معبود که هفده بار درخواست کردم تا قتل یقظه به منام و ذهاب مال به نسیان بدل شد :

پادشاهی دو جهان را قادری غیر تو کس را نزید قادری

و شیخ عمر بزآز گفته که حضرت غوث الاعظم فرموده هر که دو رکعت نماز گزارد و در هر رکعتی^۲ بعد از فاتحه سوره اخلاص و کافرون هر یکی یازده بار بخواند پس بر پیغمبر صلی الله علیه وسلم درود و سلام گوید و مرا یاد کند بعد از آن جانب عراق یازده گام برود و نام من گیرد و حاجت خود یاد کند هر آینه مقتضی شود و نیز فرموده هر که در مصیبتی به دل به من استعانت خواهد و یا به نام من ندا کند خلاصی بخشم اورا از آن مصیبت چنانچه شیخ ابو عمر صریقنی و شیخ ابو محمد عبدالحق گفته اند که وقتی روز سه شنبه سیوم ماه صفر به خدمت حضرت غوث الاعظم در مدرسه بودم که آنحضرت وضو نموده دو رکعت نماز گزارده نعره^۳ بلند با هیبت بر آورد و یکی از نعلین چوبین که در پای مبارک آنحضرت بودند در هوا پرتاب^۴ نموده که آن نیز از نظر غائب شد، هیچ کس را مجال سوال این معنی از آنحضرت نگشت که پرسد، بعد از بست و سه روز قافله از بلاد عجم آمده یک من حریر و جامه های از خز و مقداری از نذر آنحضرت و نعلین مذکورین آورده گذرانیدند، حضرت غوث الاعظم فرمودند که این نعلین از کجا یافتید؟ گفتند روز سه شنبه سوم ماه صفر مایان در راه بودیم ناگاه راهزنان برآمده قافله ما را غارت نمودند تا بعضی را کشته تمام اموال برده در یک وادی فرود آمده قسمت می کردند که در آن وقت حضرت شیخ عبدالقادر را یاد نموده نذر آنحضرت معین نمودیم که درین اثنا دو نعره عظیم شنیدم که هیبت آنها تمام وادی را در گرفت، دیدیم که رهزنان سخت مضطرب گشته سوی

^۱ . ب: « فراموشی » ندارد

^۲ . ب: « گزارده و در هر رکعت »

^۳ . ب: « نعره » ندارد

^۴ . ب: هوا « بینداخت و قتیکه او از نظر غایب شد نعره زده »

ما می‌آیند، دانستم که این طائفه دیگر راهزنان بر ایشان تاخت نموده باشد، بعد از آن از ما گفتند که بیائید و مال خود را گرد آرید و مصیبت ما ببینید، رفتیم و دیدیم که هر دو سرداران ایشان مرده افتاده‌اند و این نعلین به آب تر نزدیک ایشان است که تا آنها مال ما را به ما باز دادند و گفتند که این واقعه بزرگی است و از شیخ عبدالوهاب و عبدالرزاق رحمهما الله منقول است که روزی حضرت والد بزرگوار در مدرسه باب الازج شیر تناول که می‌کردند ترک نموده تا دیری غائب بودند، بعد از آن فرمودند فتح شد بردل من هفتاد هزار درهای علم لدنی که وسعت هر دری برابر وسعت آسمان و زمین است. روزی فرمودند که شروق و غرب و بحر و بر و جبل مرا تسلیم کردند و هیچ ولی نماند که در آنوقت به من تسلیم نکرد و از شیخ ابوالبرکات منقولست که حق سبحانه تعالی از شیخ عبدالقادر رضی الله عنه عهد گرفته که هیچ ولی تصرف نکند در ظاهر و باطن مگر به اذن آنحضرت و شیخ جمال العارفین ابو محمد عبدالله بصری از نقیب الاولیا حضرت خضر علیه السلام ناقلست که رجوع جمیع انواع اولیا که احباب و افراد و اختیار و ابدال و اوتاد و غوث و قطب باشد^۱ از حضرت شیخ عبدالقادر رضی الله عنه است و ایشان از اعیان افراد احباب است و این مرتبه بالاتر از جمیع مراتب ولایت است^۲ و صاحب فتوحات می‌گوید که مفردان جماعتی اند که از دایره قطب خارج باشند و خضر از ایشان است و رسول ما^۳ صلی الله علیه و سلم پیش از بعثت نیز از ایشان بود. شیخ علی هیتئی گفته که هیچ خرقه و طاقیه با برکت تر از خرقه و طاقیه شیخ عبدالقادر ندیدم چنانچه بیت:

ز طاق طارم گردون دوکس ربوده کلاه   یکی محمد عربی دگر محی الدین شاه

چنانچه^۴ یکی از اهل یمن گفته که عزیمت اسلام کردم لیکن به خاطر داشتم که پیش بهترین اهل یمن به این سعادت مشرف باشم، حضرت عیسی علیه السلام در

۱. ب: « باشند »

۲. ب: ولایت « باشد »

۳. ب: « ما » ندارد

۴. ب: « چنانچه » ندارد

خواب فرمودند که در بغداد برو بر دست شیخ عبدالقادر اسلام آر که بهترین اهل زمین است چنانچه بیت :

سگ درگاه میران شو چو خواهی قرب ربّانی
که بر شیران شرف دارد سگ درگاه جیلانی

و آنحضرت می فرمودند که می خواستم در صحرا تنها باشم لیکن حق سبحانه تعالی نفع خلق از ما موعود ساخته و تا حال صد هزار کس بر دست من توبه کرده اند. منقولست که آنحضرت می فرمودند که هر مسلمانی که بر مدرسه من گذشته باشد یا روی ما دیده است^۱ عذاب گور و قیامت ازو تخفیف باشد و شیخ عبدالرزاق فرزند آنحضرت ناقلست که حضرت غوث الاعظم می فرمودند که به دست ما کاغذی داده شد^۲ به مقدار درازی انتهای نظر، دیدم که نام مرید و اصحاب من که تا قیامت نسبت خود به من درست خواهند کرد درو ثبت^۳ نموده، حکم شد که این همه را بتو بخشیدم و از مالک که خازن ممالک دوزخ است پرسیدم که هیچ اصحاب من نزد تو هست گفت نی و نیز منقولست که آنحضرت می فرمودند قسم به عزّت و جلالت او که قدم بر ندارم از پیش پروردگار خود تا روان نکند مریدان مرا به سوی بهشت و نیز فرموده اند اگر مرید من در مشرق برهنه عورت باشد و من در مغرب باشم هر آئینه بپوشم او را از مغرب در مشرق و شیخ عمران ناقل است که وقتی که به آنحضرت عرض نمودم که اگر شخصی خود را مرید حضرت گویاند دست بیعت به شما نداده باشد و خرّقه هم از شما نپوشیده باشد تعداد او از اصحاب حضرت باشد یا نه؟ فرمودند هر که خود را به من خود را نسبت کند قبول کند او را حق سبحانه و تعالی و بیامرزد گناهان او را و از جمله اصحاب منست و نیز فرموده که حق تعالی مرا مشاهده نموده هر که به آستان تو به اعتقاد رسیده یا از لنگر تو طعام خورده یا نام تو به تعظیم گرفته باشد همه را بتو بخشیدم و از شیخ عمر بزّاز منقولست که آنحضرت می فرمودند که لغزید حسین بن منصور حلاج و کسی

۱ . ب: دیده « باشد »

۲ . ب: داده « باشد »

۳ . ب: « خواهند کرد درو ثبت » ندارد

نبود که در آن زمانش دستگیری او کند، اگر من بودمی دستگیری او می‌کردم و هر که از مریدان من باشد و بلغزد مرکب او تا قیام قیامت دستگیری کنم :
چون اهل کرم بر سر الطاف آید هم جرم گنه بیند و هم بخشاید

بشارت بر مسلمانی که بدین درگاه عالیجاه نسبت ارادت خود درست ساخته دعوی بندگی دارد که تمامی اولیاء زیر قدم اویند و این پیر را ضمان توبه و مغفرت مریدان اویند و تمامی پیغامبران زیر لوای پیغمبر او باشند و احوال کمال حضرت غوث الاعظم قدس سره اگر کسی سالها سال ارقام نماید تمام نباشد^۱ :

تا قیامت گر بگویم زین کلام صد قیامت بگذرد وین ناتمام

لیکن بنا بر اختصار که مرقوم گردیده از هزار یکی است و از بسیار اندکی است و بر هر سخن رس مقیاس علو مراتب ایشان همین کافی است و پس بس چنانچه مولانای عبدالرحمان جامی در نفحات آورده که کرامات حضرت شیخ عبدالقادر رضی الله عنه گوناگون که از حد نهایت بیرونست و به اتفاق ثابت است، کراماتی که از ایشان به ظهور رسیده از مشائخ دیگر صادر نگشته و به اعتقاد راجی محمد کولوی که غلام و نثار خاکسار آنجناب است از کسی آینده نیز اینچنین کرامات ظاهر نخواهد شد، چنانچه بیتی ساختم :

کراماتی کز عبدالقادر آمد به دیگر اولیایی نادر آمد

منقولست که وقت اخیر به حضور اکثر مشائخ روشن ضمیر به موجب طلب به شیخ عبدالوهاب خلف خود آنحضرت وصیت فرمودند علیک بتقوی الله و طاعته یعنی لازم است بر تو تقوی خدا و طاعت او و لا تخف احداً و لا ترجه و مترس از هیچ یکی و رجا هم مدار از هیچ یکی سوای خدای تعالی و وگل الحوائج کلها الی الله و اطلب منه و بسپار همه حاجتها را به حق تعالی و طلب کن حاجتها را از او و لا تتق باحد سوی الله و لا تعتمد الا علیه و پرهیز مکن یعنی مترس از هیچ یکی سوای خدا و تکیه مکن مگر به خدا و خدا التوحید التوحید اجماع الكل یعنی لازم گیر وحدانیت خدایتعالی که جمیع مشائخ و سادات را بر توحید اتفاق

^۱ الف: از « احوال کمال ... تا ... تمام نباشد » ندارد

است بعد از آن به اولاد خود که گرد آنحضرت نشسته بودند فرمودند که برخیزید جای دهید و آداب ایشان بجا آرید که رحمت عظیم در نثار است و یکشنبه روز قوله انا لا اُبالی بشی ولا املک^۱ الموت بسیار فرموده، بعد از نماز عشاء شب جمعه جمعه یا شنبه هشتم یا نهم به روایتی یازدهم یا سیزدهم به قولی هفتم ربيع الآخر اما اصح قول نهم ماه مذکور است سنه احدی و ستین و خمسّمائة هجری از دار فانی به قرارگاه جاودانی رحلت فرمود، تاریخ وفات حضرت^۲:

سلطان عصر^۳ و شاه زمان قطب اولیا   کآمد وفات او ز قیامت علامتی
اولیا

تاریخ سال وقت وفاتش چو خواستم   از راوی حدیث بگفتا قیامتی

به قولی که سال ولادت آنحضرت چهار صد و هفتاد است تاریخش به حساب ابجد «عشق» باشد^۴، مدت عمر شریف نود سال و هفت ماه و نه روز است و به قولی^۵ که سال ولادت چهار صد و هفتاد و یک باشد تاریخش «عاشق» می شود می شود و مدت عمر^۶ هشتاد و نه سال و هفت ماه و نه روز است و چون عاشق عاشق به مدت نود و یک سال به کمال عشق رسید تاریخ مدت گرامی آنحضرت کامل گردید و چون عاشق کامل که به درجه وحدانیت رسیده عین معشوق می باشد چنانچه:

کمال شوق^۷ بتی آن بود که خود نبود   وگر نه طالب و مطلوب در جهان همه جاست
نمود

^۱ . ب: «ولا» یملک «

^۲ . ب: «وفات بیت»

^۳ . الف: سلطان «و خضر»

^۴ . ب: «باشد» ندارد

^۵ . ب: «به قولی» ندارد

^۶ . ج: عمر «شریف»

^۷ . الف: «کمال شوق بتی آن که خود نبود»؛ ج: کمال «عشق»

بنابر آن تاریخ وصال آنحضرت نیز معشوق الهی گشت و تفاوت یک عدد مضائقه ندارد چنانچه هر سه تاریخ در یک بیت واقع شده :

سینش کامل و عاشق تولد وصالش یافت معشوق الهی

و قبر متبرکۀ ایشان در مدرسه باب الازج بغداد است که شیخ ابو سعید مبارک در حین حیات خود به آنحضرت داده بودند یزار و یتبرک به و حق تعالی آنحضرت را چنانچه در ایام حیات بر تمام عالم تصرف داده بود بعد از وفات هم همان تصرف داده است چنانچه از امام عبدالله یافعی منقولست هر که صاحب حال داخل بغداد باشد و زیارت محبوب سبحانی حضرت شاه محی الدین عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه نکند حالش سلب گردد و عرس آنحضرت در هندوستان اکثر مردم به تاریخ یازدهم^۱ می کنند لیکن در بغداد هفدهم است و برادر خورد آنحضرت که ابو احمد عبدالله ناکتخدا بود در عنفوان جوانی به سرای جاودانی رحلت فرموده الحمد لله که این مولف گنهگار شرمسار راجی محمد کولوی شبی در خواب به شرف جمال ذی کمال آنحضرت مشرف گشته که بر قدوم میمنت لزوم آنحضرت به دیری سر نهاده قدمبوسی نموده و دست مبارک آنحضرت نیز برای تسلی بر پشت غلام مانده و تصویر نقش و نگار و مجلس و پوشاک آنحضرت تا حال ملحوظ به خیال و دلپذیر است والمنة الله که از روی خواب مذکوره به زعم خود^۲ انتساب ارادت خود به آنجناب مختص و منحصر دانسته اکثر اوقات به ذکر و فکر احوال آنحضرت اشتغال دارد :

هر صبح و شام نام تو ورد زبان ماست گویا زبان برای همین در دهان ماست
به اعتبار ظاهر سیدی سندی حضرت میر محمد هاشم جلیسری نبیره آنحضرت را که به اکثر عبادت و ریاضت مشابه به آنحضرت بودند شیخ خود دانسته دامن ایشان در گرفتم چنانچه مفصل خواهد نوشت و چون در مصیبتی به زبان هندی دو کبت متضمن اوصاف آنحضرت غوث الاعظم درست ساخته بودم که مزار شریف آنحضرت نیز به خواب دیدم و ناگاه از اشکال خیلی محال دنیوی که صله مطلوبه

^۱ . ب: « یازدهم » ندارد

^۲ . ب: « خود » ندارد

کبت مذکوره بود خلاص یافتم و بعد از آن چون یک کبت^۱ دیگر آراستم که شبی به شرف دیدار محبوب پروردگار حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم نیز مشرف گشتم بنابر آن امیدی قوی دارم که خدای تعالی تصدق آنحضرت به عاقبت هم مغفرت بخشد، چنانچه بیت :

شاه جیلانی که مردم را چون نور دیده است   من غلام او را که مارا حق باوبخشیده است
و توفیق این تالیف نیز از برکت و ثمره خواب مذکوره دانم الهی بمنه و کرمه
به خیر و عافیت انصرام تمام و قبولیت مدام باشد، بیت :
هزار و صد و چهل و نه سن گذشت   ز هجرت که احوال حضرت نوشت

بیان اولاد حضرت غوث الاعظم :

شیخ سیف الدین عبدالوهاب قدس سره: بزرگترین فرزند حضرت غوث الاعظم قدس سرهما العزیز اند، ولادت ایشان در ماه شعبان سال پانصد و دوازده هجری بوده و علوم ظاهری و باطنی از والد بزرگوار خود کسب نموده بعد حضرت غوث الاعظم در مدرسه آنحضرت وعظ می فرمودند و وفات ایشان بست و پنجم ماه شوآل سال ششصد و سه هجری بوده و قبر ایشان در بغداد است و ایشان را دو پسر بودند یکی شیخ ابومنصور عبدالسلام دوم شیخ ابوالفتح سیلیمان که هر یکی عالم و عامل کامل بودند.

شیخ شرف الدین ابو عبدالرحمان عیسی قدس سره: که جمیع علوم ظاهری و باطنی در خدمت والد ماجد خود کسب نموده و کتاب جواهر اسرار در علم صوفیه تصنیف ایشان است و حضرت غوث الاعظم قدس سره کتاب فتوح الغیب به جهت ایشان تصنیف کرده، وفات ایشان در سال پانصد و هفتاد و سه هجری در مصر بوده.

شیخ شمس الدین ابوبکر عبدالعزیز قدس سره: و ایشان نیز کسب علوم^۲ ظاهری و باطنی از والد بزرگوار خود نموده و جانب سنجار رفته متوطن شدند .

^۱ . الف: « یک » کبت دیگر

^۲ . ب: کسب « علم »

شیخ سراج الدین ابوالفرح عبدالجبار قدس سره: و ایشان تحصیل جمیع علوم از خدمت والد شریف خود نموده مفتی عراق بودند و قبر ایشان در بغداد^۱ است.

شیخ تاج الدین ابوبکر عبدالرزاق قدس سره: ولادت ایشان در سال پانصد و بست و هشت هجری^۲ بوده و علوم ظاهری و باطنی از پدر بزرگوار خود حاصل نموده قدوه اولیاء صاحب کمال بودند و از حیای پروردگار^۳ خود مدّت سی سال سر بالا نکرده وفات ایشان در ششم ماه شوال سنه ششصد و بست و سه هجری^۴ بوده و قبر ایشان نزدیک قبر حضرت غوث الاعظم است و ایشان را پنج پسر بودند- یکی شیخ ابو صالح نصیر، دویم شیخ ابوالقاسم عبدالرحیم، سوم ابو محمد اسمعیل، چهارم ابوالمحاسن، پنجم شیخ جمال الله که ایشان به صورت مشابه حضرت غوث الاعظم بودند و هر یکی از خدمت والد ماجد و شیخ عبدالوهاب عمّ خودها کسب علوم صوری و معنوی نموده کامل و مکمل شده .

شیخ ابواسحق ابراهیم قدس سره: علوم ظاهری و باطنی در خدمت والد بزرگوار خود کسب نموده به جمیع اوصاف موصوف بودند و وفات ایشان بست و پنجم ماه ذی قعدة سال شش صد هجری^۵ بوده و قبر ایشان در واسطه است.

شیخ ابوالفضل سیّد محمد صالح قدس سره: علم ظاهری و باطنی در خدمت والد بزرگوار خود حاصل نموده کامل گشته وفات ایشان در بغداد است، در بعض نسخ ذکر ایشان نکرده .

شیخ ابو عبدالرحمان عبدالله قدس سره: ولادت ایشان در سنه ثمان و خمسمائیه^۶ بوده و علم صوری و معنوی از پدر بزرگوار خود سند کرده محدث و فقیه بود^۶ و وفات ایشان بست و هفتم ماه صفر سال پانصد و هشتاد و هفت

^۱ . الف: « در بغداد قبر ایشان است »

^۲ . الف: « ابو بکر » ندارد

^۳ . الف: « هجری » ندارد

^۴ . ب: « پروردگار » ندارد

^۵ . الف: « شیخ عبدالرحمن »

^۶ . ب: فقیه « بودند »

هجری بوده و قبر در بغداد است و ایشان را دو پسر بودند یکی شیخ ابو محمد عبدالرحمان دوم شیخ ابومحمد عبدالقادر که هر یکی از والد ماجد و عم خود شیخ عبدالرزاق علوم ظاهر و باطن^۱ حاصل نموده کامل بودند.

شیخ ابو ذکریا یحیی قدس سره : ولادت ایشان در ششم ربیع الاول سال پانصد و پنجاه هجری بود و اکتساب علوم ظاهری و باطنی از والد بزرگوار نموده کامل بودند^۲ که وفات ایشان در شب برات سال شش صد هجری واقع شده و قبر ایشان در بغداد متصل قبر برادر ایشان شیخ عبدالوهاب است.

شیخ ابونصر موسی قدس سره : آخرین فرزند حضرت غوث الاعظم اند و ولادت ایشان در سلخ ربیع الاول سال پانصد و سی و نه هجری بوده و علوم ظاهری و باطنی از والد ماجد خود تحصیل نموده به دمشق رفته متوطن شدند وفات ایشان شب غره جمادی الآخر سال ششصد و هژده در دمشق بوده و قبر ایشان نیز در دمشق است، در جمیع اولاد آنحضرت عالم و کامل بودند چنانچه بیتی ساختم :

شده اولاد حضرت غوث اعظم که عالم عامل و کامل به عالم

ذکر بعضی متوسلان جناب حضرت قادریه :

شیخ علی هیئتی قدس سره : از کبار مشائخ بطایح اند و مرید شیخ تاج العارفین ابوالوفا و ایشان مرید شیخ ابومحمد شبنکی و ایشان مرید شیخ ابوبکر بن هزار^۳ و ایشان مرید اویسی حضرت صدیق^۴ اکبر رضی الله عنهم اند و مدام به جناب حضرت غوث الاعظم قیام داشته فائده می گرفتند و وقتی که آنحضرت قدمی هذبه علی رقبه کل ولی الله فرمودند اول کسی که بالای منبر رفته قدم آنحضرت بر گردن خود نهاده ایشان بودند .

^۱ . ب: ظاهر و باطن « ندارد

^۲ . ب: « و اکتساب علوم ظاهری و باطنی از والد بزرگوار نموده کامل بودند »

^۳ . ب: و ایشان مرید شیخ ابومحمد شبنکی و ایشان مرید شیخ ابوبکر بن هزار «

^۴ . الف: « شیخ » صدیق

منقولست که روزی شیخ به نهر ملک می‌رفتند، دیدند که میان مردم دو دیه بر اثبات قتل مرده نزاعی افتاده است، ایشان بر آن مرده گذشته گفتند بگو ای بنده خدا که آن مرده برخاست و چشم کشاده به شیخ گفت چنانچه حاضران شنید که مرا فلان بن فلان کشته است و بیفتاد و بمرد و مرویست که اگر مقابل کسی شیر آید و او نام ایشان را بگیرد شیر برگردد، وفات ایشان در سال پانصد و شصت و چهار هجری بوده و مدت عمر صد و بست سال و قبر در زیران است .

ابو عمر صریقی قدس سره: نام ایشان عثمان و ایشان گفته که شبی در صریقین روی سوی آسمان نموده بر پشت افتاده بودم دیدم که در هوا پنج کبوتری می‌گذرند یکی گفت که سبحان من عنده خزائن کل شیء وَمَا تَنْزَلُ إِلَّا بِقَدَرٍ معلوم و دیگری می‌گفت سبحان من اعطی کل شیء^۱ خلقه ثم هدی و دیگری می‌گفت کل ما فی الدنیا باطل الا ما کان الله و رسوله و دیگری می‌گفت سبحان من بعث الأنبیاء حجّة علی خلقه و فضل علیهم محمد صلی الله علیه وسلّم و دیگری می‌گفت یا اهل الغفلة عن مولاکم قوموا الی ربکم ربّ کریم يعطى الجزيل و يغفر الذنوب العظیم چون آنرا شنیدم بیخود شدم و دوستی دنیا گذاشته عزم ارادت داشتم که ناگاه حضرت خضر علیه السلام آمده مرا به جناب حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه در بغداد برد که تا آنحضرت از احوال ماضیه مذکوره اطلاع نموده طاقیه و خرقة عنایت فرمود .

شیخ ابو سعید قیلوی قدس سره^۳: از سادات حسینی و کبار مشائخ عراق اند و خرقة ارادت از حضرت غوث الثقلین شاه عبدالقادر جیلانی پوشیده‌اند. روزی بجهت طهارت می‌رفتند و ابریقی پر از آب که به دست یکی از مریدان ایشان بود ابریق بیفتاد و بشکست، چون شیخ دست خود را بدان ابریق کشید فی الحال چنانکه بود همان نوع پر از آب درست گشت که تا از آن آب طهارت کردند، وفات ایشان در سال پانصد و پنجاه و هفت هجری بوده و قبر ایشان^۴ در قیلویه است.

^۱ . الف: « کل شیء » ندارد

^۲ . الف: « شیخ » ندارد

^۳ . الف: « قدس سره » ندارد

^۴ . الف: « ایشان » ندارد

شیخ قضیب البان قدس سره: کنیت ایشان ابو عبدالله است و از مریدان کامل حضرت غوث الثقلین اند و از ایشان خوارق عجیبه بسیار آشکار شده، قاضی موصل که به ایشان انکار تمام داشت روزی ایشان یکی از کوچه‌های موصل مقابل قاضی آمدند، قاضی ایشان را دیده گفت که ایشان را گرفته به حاکم باید سپرد تا به سیاست رساند، ناگاه دید که به صورت گُردی برآمدند چون قدری پیش آمدند به صورت اعرابی مهیب برآمدند، چون نزدیکش رسیدند به صورت یکی از فقها ظاهر شدند، چون به قاضی رسیدند فرمودند که ای قاضی به کدام گناه^۱ قضیب البان را برای سیاست به حاکم می‌سپاری؟ قاضی از انکار خود تائب گشته مرید ایشان شد و پیش حضرت غوث الاعظم قدس سره گفتند که قضیب البان نماز نمی‌گزارد، فرمودند که همیشه سر او بر در خانه کعبه در سجود است، وفات ایشان در سال پانصد و هفتاد هجری بوده و قبر او در موصل است.

شیخ احمد بن مبارک قدس سره: از اهل کرامات و خادم حضرت غوث الثقلین سید محی الدین عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه‌اند و چون حضرت غوث الاعظم بجهت وعظ بر کرسی جلوس می‌فرمودند ایشان مرقع خود را برای آنحضرت بر کرسی فرش^۲ می‌کردند، وفات ایشان در سال پانصد و هفتاد هجری بوده.

شیخ صدقه^۳ بغدادی قدس سره: کنیت ایشان ابوالفرح و نام پدر ایشان حسین و مقیم بغداد بودند که همیشه در مجلس حضرت غوث الاعظم حاضر گشته استفاده می‌گرفتند، وفات ایشان در سال پانصد و هشتاد و سه هجری بوده.

شیخ بقا بن بطو قدس سره: صاحب کرامات^۴ عالیه و مرید شیخ تاج العارفین ابوالوفا اند و مدام در مجلس حضرت غوث الاعظم شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه حاضر می‌بودند و از ایشان منقول است که روزی آنحضرت بالای منبر برای وعظ تشریف فرمودند، دیدم که بر اوّل پایه منبر حضرت رسول

^۱ . الف: « گناه » ندارد

^۲ . الف: « فرش » ندارد

^۳ . الف: « صدیقه » بغدادی

^۴ . الف: « کرامت » عالیه

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ با اصحاب خود بر آنجا نشسته‌اند، وفات ایشان به سال پانصد و پنجاه و سه هجری بوده و قبر در باب طوس که دیهات نهر ملک است.

شیخ محمد الاوانی^۱ المعروف به ابن القايد قدس سره : از کمال مریدان

قطب ربّانی حضرت شاه عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه است چنانچه در فتوحات مکی مذکور است که حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنه ایشانرا مقرب الحضرت می‌گفتند و می‌فرمودند که محمد بن قاید از مفردانست، ابن قاید گفت که همه چیز گذاشته روی به حضرت آوردم ناگاه پیش روی خود نشان پای دیدم^۲، مرا غیرت گرفت، گفتم که این نشان قدم کیست؟ چونکه اعتقاد داشتم که هیچ کس بر من سابق نیست گفتند این نشان قدم نبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ است خاطر من تسکین شد.

شیخ ابوالسعود بن شبلی قدس سره : از مشائخ کبار و مرید حضرت غوث

الاعظم رضی الله عنه‌اند و در فصوص منقولست که شیخ ابوالسعود با مریدان خود می‌گفت که مدت پانزده سال که خدای تعالی مرا در مملکت تصرف داده است اما تصرف نکرده‌ام، روزی ابن قاید از وی پرسید که چرا تصرف نمی‌کنی؟ گفت من تصرف را به حق سبحانه تعالی گذاشته‌ام هرچه خواهد تصرف کند.

شیخ ابو عمر قریشی قدس سره : نام ایشان عثمان بن مرزوق بن حمید

بن سلاقه است، حنبلی مذهب شاگرد و مرید حضرت غوث الاعظم قدس سره‌اند. منقولست که سالی رود نیل طغیانی نموده اهل مصر به خدمت ایشان آمده التماس کمی آب نمودند، شیخ بر کنار رود نیل آمده از آب آن طهارت نمودند که فی الحال آب آن کم شد، چون در سال دیگر آب نیل کمی کرد باز به خدمت ایشان آمده درخواست زیادتی آب نمودند، شیخ در آنجا رفته به آب ابریقی که همراه داشتند وضو ساختند که همان ساعت آب نیل زیاده گشت و به برکت‌های ایشان زراعتها موافق مدعا شد، وفات ایشان در سال پانصد و شصت و چهار هجری واقع شده و قبر ایشان نزد قبر امام شافعی رحمه الله تعالی علیه در مصر است.

^۱ . الف: « محمد بن القايد » المعروف به

^۲ . ب: پای « خود » دیدم

شیخ موفق الدین المقدسی قدس سره : نام ایشان عبدالله بن محمد بن قدامة الحنبلی است، مرید و شاگرد پادشاه مشائخ حضرت غوث الاعظم رضی الله عنه بوده، صاحب تصانیف و جامع علوم ظاهری و باطنی بودند، وفات ایشان^۱ در سال شش صد و بست هجری بوده.

شیخ محمد احمد الجونی قدس سره : مرید شیخ عبدالله بطاکی است و شیخ عبدالله مرید حضرت غوث الاعظم رضی الله عنه که نهایت خوشرو و خوشخو بودند، وفات ایشان در سال شش صد و پنجاه هجری بوده.

شیخ ابو مدین مغربی قدس سره : نام ایشان شعیب بن حسین است و مرید شیخ ابو العزی مغربی و پیر شیخ محی الدین عربی بودند^۲ و از بزرگان مشائخ زمین مغرب و صاحب کشف بودند. منقولست روزی شیخ ابو مدین در بعضی از دیار مغرب گردن خود را پست کردند و گفتند اللهم انی اشهدک و اشهد ملائکتک انی سمعت و اطعت چون یاران ایشان سببش پرسیدند گفتند که شیخ عبدالقادر رضی الله عنه در بغداد فرمودند قدمی هذه علی رقبه کل ولی الله بعد از آن بعضی اصحاب حضرت غوث اعظم که از بغداد رسیدند شهادت دادند که حضرت غوث الاعظم همانوقت آنرا فرموده بودند. وفات ایشان در سال پانصد و نود هجری بوده^۳.

شیخ محی الدین عربی قدس سره : نام ایشان محمد و هو ابن علی بن عربی است و ولادت ایشان در مرسیه از بلاد اندلس شب دو شنبه هفدهم رمضان سال پانصد و سی و هشت و یا پانصد و شصت هجری و نسبت خرقه ایشان به یک واسطه به حضرت غوث الثقلین می رسد و این نسبت از شیخ ابو محمد القصار الهاشمی است و بعضی گفته که بی واسطه مرید حضرت غوث الاعظم اند و قول اوّل صحیح است و نسبت دیگر ایشان در خرقه به حضرت خضر علیه السلام بی واسطه^۴ می رسد و منقولست که شیخ محی الدین عربی در کتاب الملابس خود ذکر کرده اند که خرقه تصوف را از دست ابوالحسن علی بن عبدالله بن جامع

^۱ . الف: «ایشان» ندارد

^۲ . ج: «بودند» ندارد

^۳ . الف: «بوده» ندارد؛ ب: «بود»

^۴ . ب، ج: «بی واسطه» ندارد

پوشیده ام و او از خضر علیه السلام و تصانیف شیخ از پانصد زیاده است، گفته که از شیخ محی الدین و شیخ شهاب الدین سهروردی قدس سرهما باهم اتفاق ملاقات و اجتماع در راه^۱ افتاد و هر یکی از ایشان به دیگری نظر کردند و بدون کلام فیما بین مفارقت نمودند، ایشان را از حال شیخ شهاب الدین پرسیدند گفتند مردی است که از سر تا قدم پر از سنت رسول الله صلی الله علیه وسلم است و شیخ شهاب الدین را از حال ایشان پرسیدند فرمودند که دریای حقائق است، وفات ایشان در شب جمعه بیست و دویم شهر ربیع الآخر سال ششصد و سی و هشت و یا شصت و پنجاه هجری در دمشق بوده و قبر ایشان در جیل قاسون است که الحال به صالحیه مشهور است.

شیخ صدرالدین بن^۲ محمد بن اسحاق قونیوی قدس سره : کنیت ایشان ابوالمعالی است و بهترین مریدان شیخ محی الدین عربی اند و مولانا قطب الدین علامه در حدیث شاگرد ایشان است و در تصوف و تشرع مرتبه کمال داشتند، در میان مولانا جلال الدین رومی و ایشان محبت بسیار بوده که وصیت امامت نماز خود به ایشان کرده.

امام عبدالله بن اسعد^۳ یافعی قدس سره : کنیت ایشان ابوالسعادات است و لقب نصیف الدین، اصل ایشان از یمن است و مدام در حرمین شریفین قیام داشتند و شافعی مذهب و صاحب کرامات از اهل تصانیف بودند و نسبت ارادت ایشان به چند واسطه به حضرت غوث الاعظم شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه می رسد، اول خرقه از شیخ مسعود حادی گرفته اند بعد از آن از شیخ ابوالحسن نورالدین علی بن عبدالله یمنی طواسی رحمهم الله و در اکثر تصانیف خود احوال کمال حضرت غوث الثقلین و اعتقاد و ارادت خود به جناب آنحضرت نوشته اند و وفات ایشان در شب یکشنبه بست و یکم جمادی الآخر سال هفتصد و شصت و هشت هجری بوده و قبر در مزار معلی به مکه معظمه در جوار قبر فضیل عیاض واقع گشت .

۱ . ب : « در راه » ندارد

۲ . ب : « بن » ندارد

۳ . الف : « بن اسعد » ندارد

مخدوم شیخ عبدالقادر قدس سره : ایشان را شیخ عبدالقادر ثانی می‌گفتند و نسب شریف ایشان به هفت واسطه به حضرت غوث الثقلین می‌رسد، چونکه پدر بزرگوار ایشان شیخ محمد بن سید شاه میر بن سید علی بن سید مسعود بن سید احمد بن سید صفی الدین بن سید سیف الدین بن شیخ عبدالوهاب بن سیدالسادات حضرت سید عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه است و جامع علوم ظاهری و باطنی بوده، صاحب کرامات بودند و از بغداد به خراسان و از آنجا به اُچه ملتان تشریف آورده سکونت ورزیدند و جماعه کفار و مسلمین عصات بر دست ایشان به شرف اسلام و توبه مشرف شدند چنانچه شیخ عبدالحق دهلوی القادری در اخبارالاخیار نوشته که شیخ عبدالقادر ثانی در ولایت وارث حقیقی حضرت غوث الثقلین بودند و مدت عمر شریف ایشان به هفتاد و هشت سال رسیده بود که تا هیژدهم ربیع الاول سال نهصد و چهل هجری وفات یافت و قبر در اُچه ملتان است و ایشان را دو پسر بودند- یکی شیخ عبد الرزاق که^۲ عارف کامل بودند و وفات ایشان پنجم جمادی الآخر سال نهصد و چهل و دو هجری بوده. دویم سید زین العابدین که در حین حیات والد خود از دار دنیا به عقبی رحلت فرموده و از^۳ سید زین العابدین پسری ماند سید محمد نام که انسال ایشان تا حال برقرار و بحال است و شیخ عبدالرزاق را پسری بود حامد نام که سجاده پدر بزرگوار خود بودند و ایشان را پسری بود شیخ کمال الدین ابوالحسن که از فرموده^۴ پدر بزرگوار خود در حین حیات آنها سجاده نشین شدند، وفات شیخ کمال الدین بست و نهم ذیقعه سال نهصد و هفتاد و هشت هجری اتفاق افتاد .

شیخ عبدالله بهتی قدس سره : ابن سید عمر بن سید حسین جیلی است و نسب شریف ایشان به دوازده سلسله به حضرت غوث الثقلین سید محی الدین رضی الله عنه می‌رسد و خرقة ارادت به بطن بعد بطن از آبای خود پوشیده و به عمر

^۱ . ج: عبدالقادر « ثانی »

^۲ . ب: « یکی عارف کامل بودند نام ایشان »

^۳ . ب: « که در حین حیات والد خود از دار دنیا به عقبی رحلت فرموده و از سید زین العابدین »

^۴ . ب، ج: از « امر » پدر

^۵ . ب، ج: دوازده « سلسله »

پانزده سالگی به طلب الهی از بغداد برآمده به هندوستان تشریف آوردند و به صحبت اکثر مشائخ به کمال علوم ظاهری و باطنی رسیده در موضع بهته که از توابع دهلی است سکونت ورزیدند و از خواریق ایشان مشهور این است که هر دزدی درخواست در آمدن موضع ایشان می کرد بیرون موضع مذکور اورا نابینا یا مرده می یافتند که تا به آفت دزدی همه سگان موضع محفوظ بوده مسرور می ماند و مدت عمر شریف ایشان از صد سال تجاوز کرده بود که تا روز جمعه دهم ربیع الاول سال یکهزار و سی و هفت یا هشت هجری وفات یافت و قبر در موضع بهته است.

حضرت میر^۱ محمد هاشم مغربی جلیسری قدس سره : نسب شریف ایشان به واسطه هژدهم به حضرت غوث الثقلین شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه می رسد، چونکه پدر بزرگوار ایشان سید محمد غیلان بن سید عبدالله بن سید احمد بن سید عمر^۲ بن سید ابراهیم بن سید حسین بن سید محمد جرمونی بن سید محمد یوسف بن سید عبدالخالق بن سید عبدالرزاق بن سید میمون بن سید مسعود بن سید محمد بن سید عبدالله بن سید عمر بن سید محمد بن سید حسن بن سید محمد صالح بن سید السادات حضرت غوث الثقلین شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله تعالی عنهم است موافق اکثر نسخه سید ابوصالح نصر پسر سید عبدالرزاق ولد حضرت غوث الاعظم مقرر است لیکن از شجره نسب ایشان معلوم شد که سید محمد صالح نام نیز بی واسطه^۳ پسر آنحضرت است تعجب ندارد، اصل مولد ایشان از ولایت مغرب است و در همانجا به صغر سن حفظ قرآن نموده به جمیع علوم ظاهری و باطنی فائق اقران شدند و نسبت خرقة ارادت از آبای خود تا انتهای حضرت غوث الاعظم دارند در اوائل جوانی از وطن خود برآمده اکثری معموره عالم را به سیاحت رسانده تا در عهد بادشاه اورنگ زیب عالم گیر در هندوستان

^۱ . الف: « میر » ندارد

^۲ . الف: عمر « غیلان »

^۳ . الف: « بی واسطه نیز »

^۴ . الف: اضافه؛ « در ابتدای بلوغ بعد فراغ علوم دینی و » اوائل

تشریف ارزان^۱ فرموده و اوّل در حضرت اجمیر رونق افزا شدند که پادشاه موصوف نیز همانجا دایره دولت می‌داشت از دهلی به اراده دکهن آمده بود، آنحضرت در مسجد جامع کهنه که مسافران در آنجا سکونت می‌گیرند داخل شدند. نقلست چون حضرت در مسجد مذکوره داخل شدند به مجرد رسیدن تفتیش فرمودند که نماز جمعه همین جا می‌شود یا جای دیگر؟ ساکنان آنجا اظهار ساختند که در مسجد نو می‌شود، پادشاه نیز همونجا می‌خواند، آن قدوه اولیا از زبان مبارک فرمودند که فقیر نماز جمعه در همین مسجد خواهد خواند، مردمان مستمعان متعجب شدند که بدون اجازت پادشاه چگونه جمعه درین مسجد خواهد شد؟ اتفاقاً در جمعه دو چهار روز باقی بودند؛ بعد انقضاء آن روزها جمعه رسید و وقت تیاری نماز آمد، برای آراستگی فرآشان در مسجد کهنه آمده جاروب کشی می‌کردند و نیز در آراستگی فراش مشغول شدند، سگان مسجد پرسیدند که امروز موجب گسترانی فرش درینجا سبب چیست؟ خلاف معمول گفتند که به موجب امر حضور پر نور به عمل آمده که ستون مسجد نو اندکی مرمت طلب شده مرمت می‌شود امروز نماز جمعه جهان شاه همین جا خواهند کرد، همه کسان فرمودن آنحضرت که روز اوّل فرموده بودند به یاد آوردند که این فرموده آنحضرت به ظهور آمده. وقتی که از نماز جمعه فارغ شدند آنحضرت از اندرون مسجد بیرون آمده با مریدان و درویشان خود بر کناره صحن مسجد متصل صف نعال برای معمول حلقه نموده منجلس شدند، در همین عرصه دو چهار روز هزار عالم از شهر و لشکر داخل بیعت شده بودند، در حلقه اکثر از مریدان بودند مگر مرید غیر مرید آنچه که در نماز موجود بودند جمله در حلقه داخل شدند حتی اگر تنها پادشاه در مسجد ماند نیز پادشاه احوال کمال آنجناب شنیده از اندرون مسجد طرف حلقه اراده کرده، آنحضرت همه را منع فرمودند که برای این سگ دنیا در حلقه جا ندهند، به موجب ارشاد آنحضرت احدی از حلقه متحرک نگردیده که برای پادشاه جای می‌شد، آخر الامر در حلقه جای نیافته پس پشت آنحضرت آمده نعلین‌های همه نمازیان که آنجا افتاده بودند آنجا صاف کرانده غاشیه انداخته بر او پادشاه موصوف منجلس

^۱ . ب: «ارزان» ندارد

گشته در مراقبه سر فرو برده تا بودن حلقه ذکر و قضا یک .....^۱ حضرت غوث الاعظم که همراه ذکر در حلقه می خواند برای صواب بنا شنیدن بر این وجه نشسته ماند. وقتی که فراغ از حلقه یافتند همه ها قدمبوسی و مصافحه به طور معمول خاندان همه دیار و غیر مریدان ادا نمودند بادشاه از جا برخاسته بر قدم مبارک آنحضرت بوسه داد و جبین مالیده عرض نمود که در حریم حرم بنده قدم رنجه فرمایند، حضرت ابا نموده فرمود که فقیر به خانه اهل دنیا گاهی نمی رود، باز از طرف اهلیه خود عرض نمود که بیگمات حرم آرزوی زیارت قدم آنحضرت بنابر ارادت می دارند که امشب جمال با کمال آنحضرت اهلیه من در خواب ها همین وجاهت صواب مشاهده نموده، عرض نمودن بادشاه به خاطر مبارک گذشت قبول فرمود، بادشاه عالمگیر حضرت را بر تخت خود سوار کرده در محل سرای برده همه بیگمات بر قدم میمنت لزوم جبهه سایه نمودند و بوسه دادند، اهلیه بادشاه موصوف احوال خواب که شب دیده بود اظهار نمود که امشب در خواب دیدم که حضرت غوث الاعظم تشریف آوردند و آنحضرت نیز همراهاند، حضرت غوث الاعظم دست مرا گرفته در دست مبارک شما سپردند که ای فرزند این مرید من است این را تلقین بکن، آنحضرت به موجب ارشاد جد خود دست من گرفته تلقین فرمودند به همین شباهت و لباس بودند که مشرف گشتم، آنحضرت به موجب استدعا و ارادت آن نیکبخت را به شرف بیعت سرفراز و ممتاز نمودند، بعد شرف اندوزی بیعت خوانچه های پیش کش آورد که بر هر خوانچه پوشش مکلف شاهانه بود بر دو خوانچه که قریب آنحضرت نهادند پوشش آنان از همه بهتر بود حضرت صاحب همه را پوشش و کرانیده ملاحظه فرموده دید که از هر دو خوانچه در یکی رقم جواهر هر قسم پر کرده بود و در دیگر زر سرخ و سفید و در دیگر اقسام پارچه های پوشاک و غیره بودند و بر آن هر دو خوانچه ها حضوری یک یک تسبیح سلیمانی نیز داشته بود، حضرت صاحب هیچ قبول نفرمودند همون دو تسبیح سلیمانی از خوانچه های باز گرفتند و فرمودند که فقیر برای همین دنیا تخت سلطنت تحت فارس که وطن فقیر بود ترک نموده آمده است این را از حرف فقیر

^۱ . خوانده نشد

خیرات به مساکینان بدهند، هر چند مبالغه کردند قبول نفرمودند، موافق اجازت حضرت همه نقد و جنس را بادشاه خود تصرف نمودند و بر همون تخت سوار شده در مسجد تشریف آوردند بعد از آن وزیر را بادشاه در خدمت حضرت رخصت نموده گفته فرستاد که دختر خود را در کنیزکی برای وضو کراندن مقرر نمودیم حضرت قبول فرمایند، آنحضرت در جواب فرمودند که فقیر دختر بادشاه عموی خود بنا بر ترک دنیا گذاشته آمده است دختر اهل دنیا کی منظور خواهم کرد مرا هرگز قبول نیست و نیز بسیار تکرار نموده حضرت قبول نساخته به لاجاری باز گشته به بادشاه جواب داده، بعد از چند روز از آنجا کوچ نموده به شاهجهان آباد مراجعت فرمودند، چندی در آنجا سکونت داشته در صوبه اکبرآباد تشریف فرما شدند و مدتی چند سیر شهر مذکور نموده اکثر اکابران آنجا را به شرف بیعت مشرف ساخته به سمت دکهن متوجه شدند، تا هفت سال در دکهن به سیاحتی صرف اوقات فرمودند و از فیض آبائی عالم را فیض یاب نمودند در آنجا از جد بزرگوار برای استقامت جلیسر مامور شده از ملک دکهن طرف هند مراجعت نمودند منزل و مراحل های طی کرده از راه اکبرآباد در عرصه چند به قصبه جلیسر قرار گرفتند که حوالی آگره است به اراده سکونت داخل شدند در مکان سید سلطان که از اکابران شهر مذکور سردار محله سادات بودند در آنجا نزول فرموده زینت بخشیدند یک دو شب در آنجا آرام گرفته برای سکونت مدام خود طلب مکان از اکابران و اصاغران شهر اظهار ساختند، هر یک از آنها حویلی های خود را حاضر نمودند هر مکانی که پسند آید قبول فرمایند، آنحضرت هر یک جا را سیر نموده ناپسند فرمودند و فرمودند که فقیر را سیر قلعه اینجا کردن منظور است آنجا سکونت کردن از جد بزرگوار خود ارشاد یافتم، همه روسای شهر مذکور همراه رکاب شده حضرت را اندر قلعه بردند، در قلعه آبادی بود که اشرافان چند در آنجا سکونت می داشتند و نصفی ویران می ماند در آنجا یک حویلی به کناره قلعه جانب شمال از همه علیحده بود کروره بادشاهی در میان حویلی کچهری می کرد تمام روز در آنجا می ماند و به وقت شام از حویلی بر آمده معه خورد و کلان در نزد حاکم شب سکونت می کرد علی الصبح باز همونجا آمده قرار می گرفت رو برو در واردان حویلی مذکوره یک مسجد قناتی وارد بود حضرت

صاحب در آن مسجد آمده نشستند و بستر نمودند همه‌ها عرض نمودند که این مکان قابل سکونت حضرت نیست در شب کسی درینجا نمی شدند وقت شام کرورا مع جمعیت خود در شهر می‌رود جایی که حاکم شهر سکونت می‌دارند همونجا شب باش می‌گردد این مکان تمام ویران می‌ماند و اگر بر تقدیر کسی از بیخبری درینجا بماند ساکنان مخفی اینجا او را هلاک می‌سازند عرض نمودن آنها به خیال مبارک حضرت نگذشت، چون وقت نماز شام آمد همه کسان خورد و کلان که همراه رکاب آن قبله دو جهان آمده بودند رخصت گرفته به تاسف تمام به خانه‌ها رفتند، از عاقلان هر یکی به خیال خود آورد که این موجب کم نصیبی مایان ساکنان این شهر متصور می‌گردد این چنین شخص بزرگ متبرک از خاندان عالی درینجا آمده خود را به خوشی حواله مرگ ساخته همه مردمان شهر را درین افسوس خواب و آرام نیامده بی قرار و به اضطراب ماندند، چون شب گذشت علی الصبح به این صلاح همه‌ها جمع شده سوی قلعه روانه شدند یقین است که آنحضرت معه رفیقان خورد کلان چه درویشان و چه مریدان که در آنجا در همراهی آمده بودند البته همه مرده شده باشند پس باید که تجهیز و تکفین آنها کردن لازم است رفته خواهم کرد چون در آنجا رسیدند دیدند که حضرت سر در خیال مراقبه فرو افکنده مع درویشان نشسته‌اند، بعضی‌ها در ورد و وظایف مشغول اند همه‌ها متعجب شدند و شادمان گشتند، یک جانب به ادب نشستند، چون وقت اشراق رسید آنحضرت سر از مراقبه برآورده متوجه به نماز اشراق شدند، چون از نماز فراغ یافتند رئیسان شهر که رفته بودند برای قدم بوسی به پای افتادند، آن قدوة‌الاولیا هر کسی را از مهربانی بنواخته تفتیش احوال نمودند و متبسم شده فرمودند که کسی از روسای شهر شما باشد او را خواهید شناخت؟ عرض کردند که اگر ساکن شهر ما باشد او را البته خواهیم شناخت، آنحضرت به خادمان خود فرمود که ناصر شاه را حاضر کنند، به مجرد فرمودن ناصرشاه آمده به صورت مقطع حاضر شده که با لباس آدمیان دستار و جامه و کمربند بطور حضوریان بادشاه بود آنحضرت به آن مردمان فرمودند که همه‌ها با ایشان ملاقات کنید که از اکابران رئیس شهر شما است، همه‌ها ملاقات کردند التماس داشتند که این شخص رئیس شهر ما نیست از که تا مه کیست این چنین درینجا که او را

نمی‌شناسیم؟ اگر ساکن شهر ما می‌بودی البتّه گاهی به گاهی می‌آمد، حضرت صاحب فرمودند که این آن شخص است که از دهشت این همه‌ها گریخته به خانه‌های خود رفتید این بادشاه جنّات است درین ملک مسلّط می‌ماند، امشب مع خویشان و رفیقان در حضور این فقیر آمده مشرفّ به بیعت گشته فقیر در این مکان سکونت اختیار کرده و حفاظت اینجا سپرد ایشان کرده که آبادی فرزندان ما درینجا تا روز قیامت به فضل الهی با کرامت خواهد ماند و نیز مریدان و فرزندان مریدان همیشه آمد و شد درینجا خواهند داشت کسی را چشم زخم و آسیب و حرکت به کسی نوع نرسد ذمّه ایشان است. چون حضرت در آنجا استقامت فرمودند همه رئیسان شهر اصاغر و اکابر صبح و شام حاضر می‌شدند و همیشه شرف بیعت حاصل می‌کردند و کروراء بادشاهی که در آن حویلی آمده هر روز کچهری می‌کرد مریدان و معتقدان شهر که به جناب حضرت اعتقاد و رسوخ می‌داشتند دو وقتا باریاب صحرا شده هجوم و ازدهام می‌نمودند و آن کسانی که کرورا و عامل را به خیال نمی‌آوردند و برای ملاقات او نمی‌آمدند آنها هم دو وقتا حاضر می‌ماندند، کروراء مذکور ازین سبب به هجوم و ازدهام آمد و شد مردمان به خاطر گران بیک جمعدار نوکر دیودهی خود حکم کرده که این فقیر به دروازه ما آمده نشسته است به سبب این ازدهام و غوغای خلق می‌گردد مرا خوش نمی‌آید رفته به آن درویش بگو که از دروازه ما برخاسته جای دیگر سکونت نماید، آن شخص جمعدار که نوکر او بود عرض نمود که مثل ما کسان رو بروی او شان از رعب و آداب طاقت سوال و جواب نمی‌دارند پس ما را چه مقدور که اینچنین سوال و جواب در حضور عرض نمایم، کروور مذکور پر غرور بر نوکر خود برهم شده گفته که همین دم از نوکری ترا بر طرف کردم، یک پسری داشت که در آنجا نشسته بود سوی او التفات نموده گفت که زود آن درویش را از مسجد برداشته بیرون قلعه بکن، پسر او در جناب آنحضرت قدری رسوخ می‌داشت که گاه گاهی در مجلس آنحضرت حاضر می‌شد به پدر خود جواب داد که در خدمت این چنین بزرگان نامناسب سخنان چطور التماس خواهم نمود، بر پسر برهم شده شمشیر در دست گرفته تیز قدم به سوی دروازه روان شد و پسر را گفت که تو نامرد هستی من اینک رفته درویش را روانه می‌کنم و اگر نخواهد رفت سر او

ازین شمشیر جدا خواهم کرد، او پیش می‌رفت و پسرش عقب او بود، به دروازه رسید یک پای او از دروازه بیرون نهاده بود و یک اندرون بود که یک گرد بار از قدرت خدا در آنجا از غیب پیدا شده هر دو پدر و پسر را درهم پیچیده برد که کسی نشان او نیافت که کجا انداخت، این افواه در تمام شهر و ملک شایع گردید وقایع نگار حضوری که در آنجا از حضور متعین بود این واقعات گذشته را در وقایع حضوری داخل نموده به حضور بادشاه روانه ساخته، بادشاه احوال وقایع دریافت نموده از خوف لرزیده به حاکم جالیسر ثقه به این مضمون نوشته فرستاده که آن حویلی کرورا همه مکان تعلقه آن حویلی که افتاده ویران می‌ماند ملک آنحضرت کرده شده رو برو رفته نیاز خواهی کرد و آنچه خرچ مصارف روزمره درویشان و خادمان آنحضرت باشد دیهات جاگیر موضعات سیر حاصل تجویز نموده نوشته به حضور ارسال نمائید که برای او به سند فرمان عالیشان از حضور کرده فرستاده شود. چون ثقه مذکور نزد عامل رسید عامل معه شقه حضوری در حضور آن قبله دو جهان حاضر شده احوال سقه اظهار ساخته آن سند مکان حویلی و غیره که نوشته آمده بود آنرا حضرت صاحب قبول فرمودند و به دست خود گرفتند و آنچه برای جاگیر دیهات جهت لنگر درویشان نوشته بود آنرا قبول نفرمود، عامل مذکور عرض نموده حکم جهان پناه تا به لکه رویه جاگیر مقرر نمودن منظور است، حضرت در جواب ارشاد نمودند که حویلی و مکان بنابر ضرورت سکونت فقیر قبول کرده که تا روز قیامت آبادی فقیران اولاد درینجا قیام خواهند نمود و جاگیر صرف نام الله تعالی برای فقیر و برای اولاد فقیر تا روز حشر کافی است :

هر کجا هست آب و دانه ما می‌رساند خدا به خانه ما
 حاکم مذکور کرات مرات التماس داشت آنحضرت هرگز قبول نداشت،
 حاکم رخصت گرفته به مکان خود رفته دایره دولت آن حضرت همون روز در
 حویلی شده آنچه مکانات ویران افتاده بودند از ساکنان شهر که جای تنگ داشتند
 از حضرت اجازت گرفته در آنجا آباد شدند، اکثر رئیسان شهر از هر محله به صدق و
 اعتقاد رجوع آورده در جناب حضرت از شرف بیعت به سلسله قادری آبائی
 حضرت منسلک گشتند، از استماع شهره خوارق عادات و کشف و کرامات در

تمام هندوستان خلق الله غریب و امیر، وزیر و بادشاه رسوخ و اعتقاد پیدا کردند از دور و نزدیک تابع امر گشتند و از هر یک ملک آمده بیعت کردند، تحفه جات و حدیقات نذر و نیاز به هر اقسام از هر طرف ارسال می شد. در ابتدای بلوغ در آنجا سکونت فرموده بودند که آغاز ریش برودت هم نشده بود، چون عمر آنجناب به کمالیت شباب رسید آن وقت کسی از خلیفه های حضرت که مقرب و گستاخ از آنجناب بودند در خدمت برای شادی مناکحت عرض نمودند، آن قدوه اولیا فرمودند که اگر کسی جا در هندوستان خاندان سادات از مشایخان عالی نسب باشند که لایق مناسبت فقیر شوند تلاش نمایند، اشخاص معتبر از مریدان کلان که اتحاد و اعتقاد و دلسوزی می داشتند در شاهجهان آباد و اکبرآباد مردم برای تلاش فرستادند، از چند مکان به خاندان عالیشان از شاهجهان آباد و اکبرآباد پیغام نسبت شادی آوردند و نسب نامه نیز آوردند، نسب کسی از اهل هندوستان در پسند مبارک نیامده الا یک خانه حضرت میر محمد نعمان که متوطن بدخشان بودند از چند پشت سکونت در اکبر آباد داشتند نسب نامه آن بزرگوار منظور داشته شادی کتخدائی مقرر نمودند. نواب نعمان خان که فرزند حضرت میر محمد نعمان مقرب بادشاه و از امرای عظیم بودند به دختر اوشان منسوب گشتند، بعد چند روز کتخدا شدند به این وجه در آنجا سکونت نموده^۱ مدام بیاد حق مشغول می ماندند و مدام به طهارت و صیام صرف اوقات داشتند، هر روز در نماز ایستاده یک قرآن تا دو قرآن از صبح تا شام اختتام می نمودند که تا^۲ به کسی از انام سخن نگفتی، احیاناً اگر گفتی سواى نصیحت یا آیات^۳ و حدیثات کرام دیگر نگفتی و بعد از ادای نماز عشا منام نموده به نیم شب باز قیام و طهارت می نمودند که در نماز تهجد یک قرآن دیگر علی اللوام تمام نموده از طهارت تهجد نماز فجر ادا و انصرام می کردند و در تراویح^۴ شب بست و هفتم رمضان یک قرآن نیز به ختم انجام می کردند و می فرمودند که از مدت دوازده سالگی عمر در هر شب و روز

^۱ . ب، ج: از « اول در اجمیر ..... تا... به این وجه آنجا سکونت نموده » ندارد

^۲ . الف: « تا » ندارد

^۳ . ب: « به کلام » آیات

^۴ . الف: در « تواریخ »

به دستور مذکور بلاناغه در نماز دو قرآن تا سه قرآن ختم و اتمام نموده ام چنانکه می‌کنم و نیز فرموده که گاهی جماعت نماز هم ترک نشده قضا معلوم و به انصرام فضیلت کسی از خود به شرط^۱ امامت خود امام می‌شدند و اذان نماز فجر درون قلعه قصبه جلیسر به زبان ولایتی خود که اعلان می‌نمودند اکثری مردم صبح خیزی در قصبه سکندره راو که مسافت^۲ که گروه دارد شنیدند و انتظام شریعت عظام و متابعت پیغامبر علیه السلام نهایت ملحوظ داشته اکثری مردم را در آن ایام به فیض هدایت رسانیدند، چون بنده راجی محمد کولوی است چند روز به شرف ملازمت ایشان که رسید عبادت و ریاضت ایشان مشابه به ریاضت جد ایشان که حضرت غوث الثقلین اند بعینه دید بنابر آن به خاطرم مرکوز گردید که اگرچه شیخ عبدالحق در اخبارالاخیار نوشته که شیخ عبدالقادر ثانی در ولایت وارث حقیقی حضرت غوث الثقلین بودند لیکن فیما بین عصرم حضرت میر محمد هاشم وارث تحقیقی حضرت غوث الثقلین موجود اند چنانچه رباعی ساختم:

میر هاشم مدام صایم بود روز و شب در نماز قایم بود

که به تحقیق ارث محی الدین به ریاضات او ملایم بود

و جناب ایشان را به دل و جان شیخ وقت دانسته خود را از زمره خدا و مریدان ایشان شمردم که تا خدای تعالی ثمره ارادت سلسله علیه حضرت قادریه مغفرت که بالانواع موعود و مذکور است آسان نماید.

منقولست که روزی حضرت میر محمد هاشم به سید سلطان جلیسری نعمت اللّهی در باب مندیل و پیراهن و قرأت قرآن همچو پوشاک و قرأت خود که مسنون است نصیحت فرموده^۲ گفت که به پوشاک جامه و دستار و خواندن قرآن شما که به طور هندوستانیان^۳ است معذب باشی و عبادت بدنی که بدین قرأت نمودی عبث و رائگان رفت بنابر آن سید سلطان مذکور مغموم خسپیده بود که حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم را به لباس جامه و دستار طور هندوستانیان در خوابی دید

۱. ب: « شروط »

۲. ب، ج: نصیحت « به سختی »

۳. ب: « هندوستان »

که چیزی از قرآن نیز به قرأت زبان هندوستانیان^۱ خوانده به سید سلطان مذکور تسلی نموده فرمودند که مغموم مشو مایان چنین پوشاک هم پوشیده و بدین قرأت قرآن نیز خوانده سلطان مذکور بیدار شده به خوشی برای اظهار خواب نزد حضرت میر هاشم رفتند آنحضرت پیش از اظهار کردن میر مذکور آنچه که در خواب دیده بودند به زبان حضرت فرمودند که^۲ ای سید سلطان تو در جناب حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم نالش و شکایت^۳ ما نمودی ظاهرا پیغمبر صلی الله علیه و سلم از نصیحت سخت حضرت میر محمد هاشم قدس سره را زجر فرموده باشند، وفات سید سلطان در قصبه جلیسر به وقت عصر روز سه شنبه بست و سیوم جمادی الاول سنه یکهزار و یکصد و سی و دو واقع شده چنانچه تاریخ وفات، مصرع: «میر سلطان هادی باب بهشت» و قبر ایشان نیز جانب شمال بیرون قصبه جلیسر است و حضرت میر محمد هاشم قدس سره مدت چهل سال در قصبه جلیسر یا ازین زیاده تر^۴ سکونت داشته باشند لیکن در سن کبیر^۵ به مقتضای خمیر که خاک دامنگیر باشد متعلقان خود را در قصبه جلیسر گذاشته در سال اخیر به کشمیر رسیدند و در اندک مدتی به وقت عصر روز جمعه بست و هفتم شوال سنه یکهزار و یکصد و سی و شش هجری در عهد محمد شاه بادشاه از دار فانی به سرای جاودانی رحلت فرمودند، علی الصباح اندرون قلعه صوبه کشمیر در باغ میر ابوالخیر مدفون گشتند، مدت عمر گرامی ایشان هفتاد و پنج سال. اسماء ابناء مابقی سید محمد صالح، سید عبدالوهاب، سید محمد سلطان و طیب و طاهر هر دو پسران از حین حیات میر مرحوم در اطراف عالم منتشر و مفقود اند والله اعلم بالصواب .

بیان سلسله شریفه خواجه‌های بزرگوار :

۱ . ب: هندوستانی «

۲ . ب: بنزد میر هاشم رفتند میر مذکور ابتدا فرمود « که

۳ . ب : « شکایت » ندارد

۴ . ب: « شمال بیرون » ندارد

۵ . ب: « یا ازین زیاده تر » ندارد

۶ . ب: سن کبیر « ندارد

شیخ ابویزید بسطامی قدس سره : کتبت ایشان ابویزید و لقب سلطان العارفين و نام طیفور بن عیسی بن آدم بن سروشان است و جد ایشان مجوسی بود که مسلمان شدند و پدر ایشان یکی از بزرگان بسطام بود و شیخ ابویزید مادر زاد ولی بودند چنانچه از مادر ایشان منقولست وقتی که بایزید در شکمی بود لقمه شبیه ناک به دهن خود می نهادم با یزید در شکم من چندان طپیدی که آن لقمه دفع می کردم و چون به مکتب خوانده تا به این آیت رسید آن اشگر لی و لوالدیك از استاد معنی پرسید، استاد گفت که خدای تعالی می فرماید که خدمت شکر کن مرا و مادر و پدر خود را، چون در دلش مرکوز گشت لوحی نهاد و به خدمت مادر رسیده گفت از خدا خواه تا در خدمت تو باشم یا مرا به خدایتعالی گذار تا همگی اورا شوم، خدمت دو کس نتوانم کرد، مادرش گفت حق خود بتو بخشیدم و ترا در کار خدا کردم که شیخ ابویزید از بسطام برآمده مدتی سی سال در بادیه شام از بینوایی و گرسنگی دوام ریاضت کشید که تا یکصد و سیزده پیر را خدمت کرده از هر کس فوائد در ربود از آنجمله یکی حضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه بود چنانچه در تذکره الاولیا منقول است که روزی پیش امام جعفر صادق بود، امام گفت که فلان کتاب را از طاق فرو گیر، بایزید گفت کدام طاق؟ امام فرمودند مدتی شده که طاق این خانه هم ندیدی حال آنکه درین خانه همگین یک طاق است، گفت مرا به آن چه کار که از خدمت تو سر برآرم به نظاره نامده ام، امام فرمود که چون چنین است به بسطام رو که کار تو به اتمام رسید و از رشحات بعینه منقولست که نسبت شیخ ابویزید به حضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه است و به نقل صحیح ثابت شده که ولادت شیخ ابویزید نیز بعد از وفات حضرت امام است و تربیت حضرت امام ویرا بحسب معنی و روحانیت بوده است نه بحسب ظاهر و صورت و نسبت امام جعفر صادق یکی به جانب پدر بزرگوار و دیگر به قاسم والد مادر خود است چنانچه در احوال امام بصدر گذشت و نهایت جمله سالکان بدایت میدان بایزید است و سید الطائفه شیخ جنید بغدادی گفته بایزید در میان ما همچو جبرئیل در میان ملائکه است و از حضرت شیخ با یزید پرسیدند که سنت کیست و فرض چیست؟ فرمودند که سنت ترک دنیا است و فرض محبت مولی و طریقه طیفوریه منسوب به ایشان است و بناء این طریقه بر سکر و غلبه است و مدت

عمر گرامی ایشان صد و پنجاه و دو سال و وفات ایشان پانزدهم شعبان در سال دو صد و شصت و یک هجری و به قولی دو صد و شصت و چهار بوده و مولانا عبدالرحمن جامی دو صد و چهار نوشته و قبر ایشان در بسطام است.

شیخ ابوالحسن خرقانی قدس سره : نام ایشان علی بن جعفر است و خرقان موضعی است نزدیک قزوین که اصل ایشان است و در تصوف انتساب ایشان به روحانیت شیخ بایزید بسطامی است اما ولادت ایشان بعد از وفات شیخ بایزید به مدتی است و ایشان غوث وقت بودند چنانچه علو شان مراتب ایشان در فواتح حسن میبدی بن ملا معین منقولست که قال ابوالحسن خرقانی سعدت ظهیره علی العرش لاطوف^۱ به فطفت علیه الف طوفه او كما قال و رأیت حوالیه قوماً ساکنین مطمئین فتعجبوا من سرعه طوافی و ما اعجبنى طوافهم فقلت من اتم و ما هذه البروده فی الطواف فقالو نحن ملايكة و نحن انوار و هذا طبعنا لانقدر ان تجاوزه فقالوا و من انت و ما هذه السرعه فی الطواف فقلت بل انا ادمی و فی نور و نار و هذه السرعه من نتائج نور الشوق و از شیخ ابوالحسن خرقانی منقول است که هر کس هر روز هفت مرتبه این رباعی بخواند معنی ولایت برو البته مکشوف گردد، رباعی :

آن دوست که هست عشق او دشمن جان   برباد همین دهد غمش خرمن جان
من در طلبش در بدر و کوی به کوی   او در دل دوست کرده در گردن جان

وفات ایشان شب سه شنبه عاشورا سال چهار صد و بست و پنج هجری بوده .

شیخ ابو علی رودباری قدس سره : نام پدر ایشان محمد بن قاسم بن منصور است و از ابناء ملوک بودند که نسب ایشان به کسری می رسد و خال عبدالله رودباری اند و مرید بی واسطه سیدالطائفه جنید بغدادی و وفات ایشان در سال سی صد و بست و دو هجری بوده و قبر ایشان در مصر است.

شیخ ابو علی کاتب قدس سره : اصل ایشان از مصر و با اکثری از مشائخ مصر صحبت داشته مرید شیخ ابو علی رودباری اند و ایشان فرموده اند هرگاه که مرا مشکلی می شد پیغمبر صلی الله علیه وسلم را به خواب می دیدم و آنرا می پرسیدم،

^۱ . ب: « و » اطوف

وفات ایشان در سال سی صد و چهل و شش هجری و به قولی سی صد و پنجاه و شش هجری بوده و قبر ایشان در مصر است.

شیخ ابو عثمان مغربی قدس سره : نام ایشان سعید بن سلام است و اصل ایشان مغرب و شاگرد ابوالحسین صانع دینوری و مرید شیخ علی کاتب بوده‌اند و با ابویعقوب نهرجوری و حبیب مغربی و ابوعمر زجاج صحبت داشته و سالها مجاور مکه معظمه بوده‌اند و شیخ الاسلام گفته که وی سی سال در مکه بود جهت حرمت در حرم بول نکرده، وفات ایشان در نیشاپور در سال سیصد و هفتاد و سه هجری بوده و قبر ایشان در نیشاپور است پهلوی ابوعثمان حیری و ابو عثمان نصیبی.

شیخ ابوالقاسم گرگانی قدس سره : نام ایشان علی است و ایشان را نسبت ارادت باطن از دو جانب است - یکی از عثمان مغربی که به دو واسطه به سیدالطائفه شیخ جنید بغدادی می‌رسد و نسبت دیگر از شیخ ابوالحسن خرقانی که بی واسطه به شیخ بایزید بسطامی می‌پیوندد و صاحب کشف‌المحجوب در اوائل حال به صحبت ایشان رسیده ایشان را قطب و مدار علیه وقت نوشته‌اند و با شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس‌الله تعالی سره صحبت داشته‌اند و وفات ایشان در سال چهار صد و پنجاه هجری بوده.

شیخ ابو علی فارمدی قدس سره : نام ایشان فضل بن محمد است و مولد فارمد که قریه است از مضافات طوس و شیخ الشیوخ خراسان بودند و شاگرد استاد امام ابو قاسم قشیری و مرید ابوالقاسم گرگانی اند و با شیخ ابو سعید ابوالخیر ملاقات نموده‌اند^۱ و وفات ایشان در سال چهار صد و هفتاد هجری بوده و قبر در طوس است.

حضرت خواجه یوسف بن ایوب همدانی قدس سره : کنیت ایشان ابو یعقوب و اصل ایشان از همدان است و ولادت ایشان در سال چهار صد و چهل هجری بوده و مرید شیخ ابوعلی فارمدی اند و از شیخ ابو اسحق شیرازی گرد نیز

^۱ . ج : « در سال سی صد و هفتاد و هجری بوده و قبر ایشان در نیشاپور » ندارد
^۲ . الف : « وفات کردند »

استفاده گرفته و به شیخ عبدالله جونی و شیخ حسن سمنانی صحبت داشته‌اند و به بغداد رفته اکثر در مجلس حضرت غوث الاعظم حاضر می‌شدند، حنفی المذهب و سرسلسله خواجه‌های بزرگوار بودند و وفات ایشان در راه مرو سال پانصد و سی و پنج هجری روی داده و قبر ایشان در مرو است و ایشان چهار خلیفه بودند- خواجه عبدالله برقی و خواجه حسن انداکی و خواجه احمد یسوی و خواجه عبدالخالق عجدوانی.

خواجه حسن انداکی قدس سره : کنیت ایشان ابومحمد و نام حسن بن حسین و انداق موضعی است از نواحی بخارا، ولادت ایشان در سال چهار صد و شصت و چند هجری بوده و وفات در سال پانصد و پنجاه و دو و قبر ایشان در بخارا بیرون دروازه کلاباد نزد مزار شیخ ابوبکر اسحاق کلابادی است.

خواجه احمد یسوی قدس سره : مولد ایشان یسی است که شهر مشهور از بلاد ترکستان است و در طفلیگی منظور نظر باب ارسلان شده که از علماء مشائخ ترک بودند و از بشارت حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم باب^۱ ارسلان ایشان را تربیت نموده‌اند لیکن به خدمت خواجه یوسف همدانی رسیده کار خود به انجام رسانیدند^۲ که تا از خلفاء رشید ایشان شده سرحلقه مشائخ ترکستان شدند و وفات ایشان در سال پانصد و شصت و دو هجری بوده و قبر در یسی است .

خواجه عبدالخالق عجدوانی قدس سره : نام والد ایشان امام عبدالجلیل است و والده ایشان از اولاد ملوک روم بوده و اصل ولادت ایشان در قصبه عجدوان که شش فرسنگ بخارا است و نشو و نما در بخارا گشته سرحلقه خواجه‌های بزرگوار شدند که انتساب حضرت خواجه بهاءالدین نقشبند از ایشان است و جامع علوم ظاهری و باطنی بوده، بر شریعت پیغمبر صلی الله علیه و سلم قیام تمام می‌داشتند و خضر علیه السلام ایشان را در جوانی به فرزندی خود گرفته فرمودند که به حوض آب در آی و غوطه خور و به دل بگو لا اله الا الله محمد رسول الله و ذکر قلبی آموختند و چون خواجه یوسف همدانی به بخارا آمدند خرقة از خواجه یوسف

^۱ . ب: « باب » ندارد

^۲ . ب: « رسانید »

همدانی پوشیدند و یک وقت نماز به کعبه می‌رسیدند و این کلمات ایشان است: هوش در دم و نظر بر قدم و سفر در وطن و خلوت در انجمن، وفات ایشان در سال پانصد و هفتاد و پنج هجری بوده و قبر در عجدوان است .

خواجه عارف ریوگری قدس سره : مرید و خلیفه‌ی خواجه عبدالخالق عجدوانی مولد و مدفن ایشان در موضع ریوگر که از دیهات بخارا است و وفات ایشان در سال نهصد و پانزده هجری بوده.

خواجه محمود انجر فغنوی قدس سره : ولادت ایشان در موضع انجر فغنوی است که از دیهات بخارا است و مرید و خلیفه‌ی خواجه عارف ریوگری اند، وفات ایشان در سال هفتصد و پانزده هجری بوده و قبر ایشان در بخارا است.

خواجه علی رامتینی قدس سره : ولادت ایشان در قصبه‌ی رامتین که از بلاد بخارا است و لقب ایشان در سلسله‌ی خواجه‌های بزرگوار قدس سره الله ارواحهم حضرت عزیزان است و مرید و خلیفه‌ی خواجه محمود انجر فغنوی است و صاحب مقامات عالیه بودند که کرامات متوالیه از ایشان به ظهور رسیده‌اند و مدت عمر گرامی ایشان یکصد و سی سال رسیده بود که وفات ایشان در هفتصد و بست و یک سال هجری واقع شده و قبر در خوارزم است .

خواجه محمد بابا سماسی قدس سره : مرید و خلیفه‌ی حضرت خواجه عزیزان اند، ولادت ایشان در قریه‌ی سماسی که از جمله دیهات رامتین است بوده و قبر ایشان نیز در آنجا است .

سید امیر کلال قدس سره : ایشان بهترین خلفای خواجه محمد بابا سماسی اند و ولادت ایشان در موضع سوخار بود و وفات در وقت نماز بامداد روز پنجشنبه هشتم جمادی الاول سال هفتصد و هفتاد و دو هجری بوده و قبر ایشان در موضع سوخار است.

خواجه بهاءالدین نقشبند قدس سره : نام محمد بن سید محمد البخاری است و ایشان و پدر ایشان نقشبندی کیمخابی که می‌نمودند بنا بر آن ملقب به نقشبند شدند و ولادت ایشان در محرم سال هفتصد و هژده هجری در قصر عارفان که

متصل بخارا است^۱ بوده و اصل قبولیت ایشان را به فرزندی خواجه محمد بابا سماسی شده لیکن به ظاهر مرید سید امیر کلال اند و اوایی از روحانیت خواجه عبدالخالق عجدوانی قدس سرهم اند و از خدمت شیخ خلیل آتا که از مشائخ ترکستان است فائده‌ها گرفته که تا سر سلسله نقشبندیه شدند و طریقه تمام مطابق شرح رسول علیه الصلوة والسلام داشته حنفی مذهب بودند و خوارق و کرامات ایشان بیشتر از آنست که بیان نماید و چگونگی طریقه ایشان کسی که از ایشان پرسید فرمودند که به ظاهر با خلق و به باطن با حق سبحانه تعالی چنانچه بیت :

از درون شو آشنا و از برون بیگانه وش

کاینچنین زیبا روش کم می بود اندر جهان

و حضرت خواجه غلام و کنیزک نداشته چون ازین معنی به ایشان سوال کردند فرمودند که بندگی با خواجهگی راست نمی آید و در باب سماع پرسیدند فرمودند مصرع: «انکار نمی کنم به این کار» و از والده ماجده ایشان منقولست که چون فرزندم بهاءالدین چهار ساله بود که گفت این گاؤ گوساله سفید پیشانی خواهد آورد پس از چند ماه به همان صفت^۲ بزائید. منقولست که چون حضرت خواجه به مکه معظمه رفتند در آن روز که حجّاج قربانی می کردند فرمودند که ما هم یک پسر دارم او را در راه خدا قربان نمودم درویشان همراهی تاریخش نوشتند، چون به بخارا رسیدند تحقیق شد که پسر خواجه همان روز فوت شده و در خیرالمجالس که ملفوظ نصیرالدین چراغ دهلی است به نظرم رسیده که بزرگی دیگر نیز از انگشت شهادت خود خود را قربان نموده که تا سرش جدا شده چنانچه بیت :

غلام آن شهیدم کز محبت شد چنان قاتل

که انگشت شهادت در گلو راند شود بسمل

و وفات حضرت خواجه در شب دوشنبه سوم ماه ربیع الاول سال هفتصد و نود و یک هجری روی داده و مدت عمر شریف ایشان هفتاد و سه سال و موافق وصیت پیش جنازه این بیت خوانده شده، بیت :

^۱ . ب: « که متصل بخارا است » ندارد

^۲ . ب: صفت « گوساله » بزائید

مفلسانم آمده در کوی تو شیئاً لله از جمال روی تو

و قبر ایشان در قصر عارفان مذکور است و تصرف ایشان چنانچه در ایام حیات بود الحال بعد از وفات نیز قیام و وجود دارد و حضرت خواجه را مریدان بسیار و بیشمار لیکن بهتر و مهتر همه خواجه محمد پارسا و خواجه علاءالدین عطار و مولانا یعقوب چرخ‌ی و خواجه علاءالدین عجدوانی رحمهم الله‌اند.

خواجه محمد یاری قدس سره: نام ایشان محمد بن محمد بن محمود الحافظی البخاری است و خواجه بزرگ ایشان را لقب پارسا در غیبت عنایت نموده و در مرض اخیر با اصحاب خود فرموده که مقصود از ظهور ما وجود اوست و او را به هر دو طریق جذب و سلوک تربیت نموده‌ام اگر مشغول می‌شود جهان از او منور می‌گردد و چون در مکه معظمه از ارکان حج فارغ گشته متوجه مدینه منوره شدند، روز چهارشنبه بست و سوم ذیحجه سال هشت صد و بست و دو هجری به مدینه منوره رسیده بودند که علی الصبح روز پنجشنبه بست و چهارم ماه سال مذکوره به جوار رحمت حق پیوستند و به شب جمعه مدفون شدند و قبر ایشان در بقیع جوار قبۀ امیرالمومنین عباس رضی الله عنه واقع است و سن شریف ایشان هفتاد و سه سال.

خواجه ابونصر پارسا قدس سره: لقب ایشان برهان‌الدین و حافظ‌الدین است، فرزند و مرید خواجه محمد پارسا اند و ایشان فرموده که وقتی والد من در مدینه منوره وفات یافته بر سر بالین ایشان حاضر نبودم، چون حاضر شدم به دیدن روی مبارک ایشان را کشادم چشم بکشادند و تبسم نمودند که مضطرب گشته روی خود را بر کف پای ایشان نهادم که تا پای خود را بالا کشیدند، وفات خواجه ابو نصر پارسا در سال هشتصد و شصت و پنج هجری بوده و قبر ایشان در خطۀ بلخ است.

خواجه علاءالدین عطار قدس سره: نام ایشان محمد بن محمد البخاری است اصل ایشان از خوارزم و از کبار مریدان و خلفای خواجه بزرگ اند و از رشحات اثبات که صبیۀ خواجه بزرگ در خانۀ خواجه علاءالدین عطار است و

^۱ .ج: «مرقد»

خواجه حسن عطّار فرزند خلف ایشان بود و وفات ایشان بعد از نماز خفتن شب چهارشنبه بستم^۱ رجب سال هشتصد و دو بوده و قبر ایشان در ده نوجفانیان است و وفات خواجه حسن عطّار در شب دوشنبه عید قربان سال هشتصد و بست و شش هجری واقع شده و قبر ایشان در ده نوجفانیان است.

مولانا یعقوب چرخى قدّس سرّه : اصل مولد ایشان از موضع چرخ است و چرخ دیهی است از تپه لوکهر که از توابع غزنین است و آن مابین کابل و غزنین واقع شده و خواجه بزرگ ایشان را مرید کرده حواله علاءالدین عطّار نموده بودند که تا بعد از وفات خواجه بزرگ در صحبت خواجه علاءالدین به مرتبه کمال رسیدند، ولادت ایشان در غزنین است و قبر ایشان در موضع حصار شادمان است واقع شده.

خواجه عبیدالله احرار قدّس سرّه : لقب ایشان ناصرالدین و احرار است و نام پدر ایشان خواجه محمود بن شهاب الدین از سادات جعفری است و جدّ ایشان بسیار بزرگ بودند، ولادت در ماه رمضان سال هشتصد و شش هجری در قریه یاغستان که از توابع تاشکند است واقع شده و ایشان کاملترین مریدان مولانا یعقوب چرخى که سر سلسله خواجه‌های احراری‌اند و اهل ماوراء النهر و خراسان ایشانرا بجای خواجه بزرگ می‌دانستند. گویند که حضرت خواجه احرار را مال و زراعت بی‌نهایت که بوده همه را در راه الهی صرف می‌نمودند، چون سال آخر که می‌شد انبارها باز پر می‌بودند و این مشهور کرامات ایشان است، وفات ایشان در شب شنبه بست و نهم سلخ ربیع الاول سال هشتصد و نود و پنج واقع شده و مدّت عمر شریف ایشان نود سال و چند ماه کم و قبر در سمرقند است.

مولانا نظام الدین خاموش قدّس سرّه : از کمال مریدان خواجه علاءالدین عطّار و در اوائل حال خواجه بزرگ را دیده بودند، مدّت عمر شریف ایشان زیاده از نود سال بود و قبر در سمرقند است.

مولانا سعدالدین کاشغری قدّس سرّه : ایشان فاضل و کاملترین مریدان و خلفای مولانا نظام الدین خاموش اند و به سید قاسم تبریزی و مولانا ابویزید

^۱ . ب: « هشم » رجب

^۲ . الف: « هلغنو که یکی از مواضع » حصار

تورانی و شیخ بهاء الدین عمر نیز صحبت داشته‌اند، وفات ایشان در اثناء نماز پیشین روز چهارشنبه هفتم جمادی الآخر سال هشتصد و شصت هجری بوده و قبر ایشان در هرات است.

مولانا عبدالرحمن جامی قدس سره : لقب ایشان عمادالدین اما مشهور نورالدین^۱ است و تخلص جامی و نام والد ایشان احمد بن محمود دشتی بوده و دشت محلّه ایست من محلات صفاهان، ولادت ایشان در خردجرد جام در بست و دوّم شعبان سال هشتصد و هفده هجری بوده و حضرت مولانا عالم عامل حنفی المذهب و عارف کامل و پیشوای زمان و مقتدای اهل ماوراءالنهر خراسان بوده‌اند و سلطان حسین مرزا به جناب ایشان عقیدت کمال داشتند و افضل مریدان مولانا سعدالدین کاشغری قدس سره‌اند که به سه واسطه به خواجه بزرگ می‌رسند و در ایام طفولیت خواجه محمد پارسا را در خراسان ملازمت نیز کرده بودند و خواجه احرار ایشان را به تعظیم احترام می‌نمودند و بر حضرت مولانا از ابتدای حال تا مرتبه کمال عشق و جذب محبت غالب بود چنانچه خود فرموده، بیت :

لذت عشق فرورفته مرا در رگ و پی عشق می‌گویم و جان می‌دهم از لذت وی

و به عدد لفظ جام چهل و چهار تصانیف ایشان که در عالم مشهور اند بر آنها کسی سخن ندارد و نفحات و شواهد النبوة که متضمّن احوال مشائخ اند جماعه صوفیان آنها را سند راسخ و ناطق دانند و مدت عمر شریف ایشان هشتاد و یک سال رسیده بود که بعد از خواجه عبیدالله احرار به سه سال روز جمعه هیژدهم ماه محرم سنه هشتصد و نود و هشت هجری وفات یافت و جنازه ایشان را سلطان حسین میرزا با جمیع اهالی و موالی خراسان برداشته و قبر ایشان در خیابان هرات است.

مولانا عبدالغفور لاری قدس سره : لقب ایشان رضی الدین و اصل ایشان از لار است که از اعیان آن دیار بوده‌اند و از اولاد سعد عباده که از کبار انصار و قبیله انصار بنی خزرج است مرید کامل و شاگرد رشید مولانا عبدالرحمن جامی که در باب ایشان فرموده‌اند، بیت :

^۱ . ب: « نورالدین » ندارد

آنجا^۱ که فهم و دانش مرغی بود شکاری

بازی است تیز پرواز عبد الغفور لاری

و حاشیه شرح ملا و نفحات الانس از ایشانست، وفات ایشان بعد از طلوع آفتاب روز یکشنبه پنجم شعبان سال نهصد و دوازده هجری بوده و قبر ایشان متصل قبر مولانا عبدالرحمان جامی در خیابان هرات است .

خواجه عبدالشهید قدس سره : نام پدر ایشان خواجه کلو بن خواجه عبیدالله احرار است، وقتی که ایشان متولد شدند والد ایشان به خدمت خواجه عبیدالله احرار بردند که حضرت خواجه احرار ایشان را در کنار گرفته فرمودند که این پسر عارف خواهد شد، به برکت فرموده حضرت خواجه به مقامات عالیه رسیدند و در سلوک طریقه حضرت خواجه داشتند، وفات ایشان در سمرقند سال نهصد و هشتاد و دو هجری واقع شده و قبر ایشان نیز در سمرقند جوار قبر عبیدالله احرار است .

حضرت خواجه باقی قدس سره : اویسی از حضرت خواجه بهاءالدین نقشبند و به ظاهر مرید مولانا خواجه امکنکی و ایشان مرید پدر خود مولانا درویش محمد اند. یکی از مریدان ایشان گفته که در وقت رحلت خواجه فرزندان ایشان را حاضر ساخته پرسیدند که در باب این کودکان چه می فرمائید^۲؟ گفتند :
فرزند بنده ایست خدا را غمش مخور تو کیستی که به ز خدا بنده پروری
وفات ایشان در سال هزار و دوازده هجری بوده است و مدت عمر چهل سال و قبر در دهلی است زیارت نموده ام.

شیخ احمد کابلی سرهندی قدس سره : از اولاد حضرت امیرالمومنین عمر فاروق حنفی المذهب بودند و در سرهند سکونت ورزیدند و در سلسله نقشبندیه مرید خواجه عبدالباقی بودند و از مشائخ قادریه و چشتیه نیز اجازت ارشاد داشتند و از اهل کشف بودند و وفات ایشان در سال یکهزار و سی و چهار بوده و مدت عمر شصت و سه سال و قبر در سرهند است .

^۱ . ب: « ایکه »

^۲ . ب: « فرمایند »

خواجه هاشم و خواجه صالح دهبیدی قدس سرهما: دهبید از مضافات

سمرقند است و هر دو برادران مرید پدر خود خواجه کلان خواجه جوئباری و ایشان مرید خواجه محمد کاشانی و ایشان مرید مولانا محمد قاضی و ایشان مرید خواجه احرار قدس الله ارواحهم اند که صاحب کرامات در زمان خود مقتدای ماوراءالنهر بودند. خواجه هاشم برادر کلان خواجه صالح در سمرقند می بود و وفات ایشان روز دوشنبه پنجم ربیع الاول سال هزار و چهل و شش هجری بوده و قبر در دهبید است و خواجه صالح در بلخ می بودند، وفات ایشان در ماه محرم سال هزار و چهل و هشت هجری بوده و مدت عمر هفتاد و هشت سال و قبر ایشان در بلخ است.

بیان مشائخ سلسله چشتیه قدس الله ارواحهم که سلسله ایشان به واسطه حسن بصری به حضرت امیرالمومنین علی کرم الله وجهه می رسد :

حضرت خواجه عبدالواحد بن زید قدس سره : اصل ایشان از بصره و شاگرد امام المسلمین امام اعظم رضی الله عنه اند و خرقة ارادت از حسن بصری پوشیده اند. منقولست روزی جماعه درویشان ملاحق ایشان به سبب گرسنگی اشتیاق حلوه کردند و موجود چیزی نبود، خواجه روی سوی آسمان کرده از باری تعالی برای درویشان درخواست نمود، همان ساعت دینارها از آسمان باریدند، خواجه فرمود مقداری که به حلوا کفایت باشد بگیرند تا مریدان چنان گرفتند^۱ و حلوا آورده خوردند، خواجه از آن تناول نفرمود چونکه خوراک معیشت این جماعه از کسب مشقت ایشان می باشد بنابر آن خوراک خود از کراماتی ایشان که باشد جائز نداشتند، وفات ایشان در بست و هفتم صفر سال یکصد و هفتاد و هفت هجری بوده .

فضیل بن عیاض قدس سره : کنیت ایشان ابو علی و اصل از کوفه و بعضی از ناحیه مرو خراسان گفته و گویند که تولد ایشان در سمرقند بوده و نشو و نما در باورد و بخاری الاصل نیز گفته اند و شاگرد امام اعظم و مرید خواجه عبدالواحد بن زید رضی الله عنهم اند و با ابراهیم ادهم و بشر حافی و سفیان ثوری و داؤد طائی معاصر بودند، در حقائق و معارف یگانه زمانه بودند. منقولست که

^۱ . ب: « بگیرند تا مریدان چنان گرفته »

روزی فرزند خود را به کنار گرفته می‌بوسید، کودک گفت ای پدر مرا دوست می‌داری؟ گفتند بلی! گفت خدارا دوست می‌داری؟ گفتند بلی! کودکی گفت به یک دل دو دوست چگونه توان داشت؟ ایشان متحیر گشتند که این سخن از کجا است پس نصیحت غیب دانسته دست بر سرش زده کودک را بینداختند و به حق مشغول شدند، وفات ایشان در ماه محرم سال یکصد و هشتاد و هفت هجری بوده و قبر ایشان در مکه معظمه است در مزارات معلی.

سلطان ابراهیم ادهم قدس سره : کنیت ایشان ابو اسحق و نام پدر ادهم بن سلیمان بن منصور بلخی فاروقی است و ایشان از ^۱ ابنای ملوک بوده و در اوایل بادشاه بلخ بودند. گویند که همیشه خوابگاه ایشان به گلهای بسیار آراسته می‌شد، شبی کنیزکی که برای آراستگی بستر مقرر بود دلش خواست برو بخسپید، چون او را خسپیده دیدند حکم تازیانه زدن فرمودند، وقتی که تازیانه ویرا می‌زدند او می‌خندید، باعث خندیدش ^۲ که پرسیدند گفت که برین خوابگاه گلهای یک ساعت ^۳ خسپیدم بدین سیاست رسیدم باید دید که نائم دائم را چه سیاست ^۴ باشد؟ گفتن او چنان موثر و دلپذیر گشت که محبت دنیا به ضمیر خود گذاشته همیشه به ذکر الهی اشتغال و تقریر می‌نمودند، شبی بر بالای بام بر تخت خفته بودند که بحسب تقدیر شخصی به نیم شب در آنجا وارد گشت، گفتند کیستی؟ گفت شتر گم کرده ام که می‌جویم، گفتند شتر بر بام چگونه می‌جویی؟ گفت ای غافل تو که خدا را در جامه ^۵ اطلس و بر تخت می‌جویی از جستن شتر بر بام عجبت است، بدین سخن بادشاه متحیر شد، روز دیگر در دیوان بادشاه مردی پر هیبت از دروازه در آمد که هیچکس مانع نتوانست شد ^۶ به حضور جماعه ارکان پیش سلطان رسید، به او گفتند چه

^۱ . الف: «خواجه» ابراهیم

^۲ . الف: «از» ندارد

^۳ . ب، ج: «شبی کنیزکی بر آن خسپیده بود آنرا تازیانه زدند و هر وقتی که می‌زدند می‌خندید چون» باعث

^۴ . ب: «که می‌خسپیدم»؛ ج: «ساعتی که» خسپیدم

^۵ . ج: «سیاست» ندارد

^۶ . الف: «در خانه بالای بام» و بر تخت

^۷ . ب: نتوانست «کرد»

می‌خواهی؟ گفت درین رباط فرود می‌آیم، گفتند رباط نیست دولتخانه من است، گفت پیش از تو که بود؟ گفتند از پدر من، گفت پیش از وی که بود؟ گفتند از پدرش، گفت پیش از وی که بود؟^۱ گفتند به فلان که تا همچنین چند کس به درجه شمردند، او گفت پس رباط نشد چه شد که یکی می‌رود و دیگر آید بجای وی و بیرون رفت، سلطان به اضطراب برخاسته عقبش گرفتند و گفتند تو کیستی؟ گفت من خضر ایم، از گفتن آن^۲ در دل بادشاه اثری عظیم پیدا شد که رو به صحرا آوردند که در آنجا چند نوبت آواز هاتف شنیدند که می‌گوید بیدار شو از آنکه به مرگت^۳ بیدار کنند، ناگاه آهو دیدند که به سخن در آمد و گفت مرا به صید تو فرستاده و تو صید نتوانی کرد پس حال سلطان متغیر گشت و جامه که داشت از آن بیرون آمده ترک سلطنت نمود و تا به مکه معظمه رفته به امام اعظم کسب علوم نمودند که حضرت امام اعظم ایشان را به نهایت ریاضت سیدنا فرمودند و خرقة ارادت از فضیل عیاض پوشیده با سفیان ثوری و ابویوسف عنوالی صحبت داشتند و صحبت دار حضرت خضر نیز بودند و سید الطائفه شیخ جنید بغدادی فرموده که ابراهیم ادهم کلید علمای این طائفه است و ایشان تمام عمر بجز کسب خود قوت نکرده. منقولست که روزی احتیاج کشتی در پیش آمد لیکن نزد ایشان چیزی نبود که ملاح را اجرت دهند، دو رکعت نماز ادا نموده گفتند الهی از من چیزی می‌خواهند در حال همه ریگ دریا زر شد که مستی برداشته به ملاح دادند. منقولست که روزی بر آب دجله نشسته پاره خرقة می‌دوختند که سوزن ایشان در دجله افتاد، چون حکم به دجله کردند هزاران ماهی سر برآوردند که یکی سوزن زرین در دهان داشتند، سلطان فرمودند که سوزن خود می‌خواهم، ماهی ضعیف^۴ آن سوزن را در دهان گرفته آورده پیش سلطان نهاد، فرمودند که به گذاشتن ملک بلخ کمترین چیزی که یافتم همین یک سوزن بود،

^۱ . الف: «گفتند از پدرش، گفت پیش از وی که بود: ندارد»

^۲ . ب، ج: «از گفتن آن» ندارد

^۳ . ب: «مرگ» بیدار

^۴ . الف: «ضعیفی ماهی»

وفات ایشان در شانزدهم جمادی الاول سال^۱ یکصد و شصت و دو هجری بوده و قبر در حلیه شام و به روایتی در بغداد است لیکن قول اول اصح.

خواجه حذیفه مرعشی قدس سره : مرعش شهری است از توابع شام و ایشان از کبار مشائخ متقدم از مریدان سلطان ابراهیم ادهم قدس سره بوده‌اند، می‌فرمودند که اخلاص آنست که افعال او در ظاهر و باطن یکسان باشند، وفات ایشان در چهاردهم ماه شوال بوده.

خواجه هبیره بصری قدس سره : اصل ایشان از بصره است و مرید خواجه حذیفه مرعشی اند، اکابر وقت و صاحب خوارق عالیه بودند، وفات ایشان هیژدهم ماه شوال.

شیخ علو دینوری قدس سره : مرید خاص خواجه هبیره بصری اند، می‌گویند از روزی که متولد شده تمام عمر صائم‌الدهر بوده و در ایام طفولیت شیر نمی‌خوردند، وفات ایشان چهاردهم محرم بوده موافق تذکره‌الاصفیا و بعضی شجرات مشائخ چشت شیخ علو دینوری و ممشاد دینوری یکی باشند^۲ که تا شیخ ممشاد دینوری و علو دینوری می‌نویسند اما از نفحات الانس و از بعضی کتب دیگر چنان معلوم می‌شود که شیخ علو دینوری غیر ممشاد دینوری است چنانچه در سلسله سهروردیه ممشاد دینوری علیحده مذکور خواهد شد.

خواجه ابو اسحق شامی چشتی قدس سره : مرید شیخ علو دینوری و از اقطاب وقت بودند و ابتداء نام این سلسله به چشتیه از ایشان شده چونکه چشت و شام وطن ایشان است، وفات ایشان چهاردهم ماه ربیع الآخر است و قبر ایشان در عکّه که از توابع شام است واقع شده.

خواجه ابو احمد ابدال چشتی قدس سره : پسر سلطان فرستاقه که از شرفای چشت و امرای ولایت بودند، ولادت ایشان در سال دو صد و شصت هجری بوده و مرید شیخ ابو اسحاق شامی‌اند و کراماتی چندان که از ایشان به ظهور

^۱ . الف : « سال » ندارد

^۲ . ب : یکی « باشد »

رسیده بیان نمی‌توان کرد که تا سرحلقهٔ چشتیان اند، وفات ایشان در دهم جمادی الآخر سال سی صد و پنجاه و پنج هجری بوده و قبر در چشت است.

خواجه محمدچشتی قدس سره: ایشان مرید و فرزند^۱ خواجه ابو احمد ابدال چشتی^۲ اند و در علوم ظاهری و باطنی^۳ کامل بوده. گویند در غزوهٔ سومنات پس هفتاد سالگی به مددگاری سلطان محمود سبکتگین به اشارت رفته بودند که تا به برکت قدم ایشان فتح سومنات شده، وفات ایشان در غرهٔ رجب سال چهار صد و یازده هجری بوده و قبر در چشت است.

خواجه یوسف بن محمد سمعان قدس سره: لقب ایشان ناصرالدین خواهرزاده و خلیفهٔ خواجه محمد بن خواجه ابو احمد چشتی اند و مدت عمر گرامی ایشان به هشتاد و چهار سال رسیده بود که خواجه قطب الدین مودود پسر کلان را خلیفهٔ خود ساخته در چهارم ربیع الآخر سال چهار صد و پنجاه و نه^۴ هجری وفات یافت و قبر ایشان نیز در چشت است.

خواجه مودود چشتی قدس سره: لقب ایشان قطب الدین و در سن هفت سالگی تمام قرآن با قرأت حفظ نموده به تحصیل علوم مشغول شده بودند، چون به سن بست و شش سالگی رسیدند والد بزرگوار ایشان خواجه یوسف وفات یافتند و به موجب وصیت پدر قائم مقام ایشان گشتند و ایشان اگرچه مرید پدر خود بودند لیکن بعد از وفات پدر ایشان وقتی که شیخ الاسلام حضرت احمد جام به هرات تشریف آوردند سه روز در خدمت شیخ احمد جام مانده فوائد بسیار حاصل^۵ نموده و سلسلهٔ چشتیه از حضرت خواجه مودود به حضرت شیخ احمد جام نیز می‌رسد و احمد جام مرید به ظاهر ابو طاهر بن شیخ ابوسعید ابوالخیر است لیکن به باطن تربیت از روحانیت شیخ ابو سعید ابوالخیر یافته، وفات ایشان در

۱. ب،ج: « پسر و مرید »

۲. الف: چشتی « ندارد ؛ ب: « اند » ندارد

۳. ب: « ظاهر و باطن »

۴. الف: « پنجاه هجری »

۵. ب،ج: « نیز » حاصل

غرة رجب سال پانصد و بست و هفت هجری بوده و قبر ایشان در مزار متبرکه چشت است.

خواجه احمد بن مودود بن یوسف چشتی قدس سره : ولادت ایشان در سال پانصد و هفت هجری مرید پدر خویش اند و در علوم ظاهری و باطنی قدرت تمام داشته، قطب وقت بودند، چون در مدینه منوره بر روضه رسول صلی الله علیه وسلم رسیدند از تربت مبارک پیغمبر صلی الله علیه وسلم اکثر مردم ندائی شنیدند که ایشان از مشتاقان ما است و شیخ شهاب الدین سهروردی ایشان را تعظیم بسیار و احترام بیشمار نموده، وفات ایشان در سال پانصد و هفتاد و هفت هجری بوده و قبر ایشان در چشت است .

شاه سنجان قدس سره : لقب ایشان رکن الدین و نام محمود و اصل از سنجان که از دیهات خاف است و مرید خواجه مودود چشتی اند و شاه لقبی است که خواجه مودود عنایت فرموده و بیتی مقوله ایشان است، بیت :

بشنو تو حدیث شاه سنجان   از کس تو مرنج کس مرنجان
وفات ایشان در سال پانصد و نود^۱ هجری بوده .

خواجه حاجی شریف زندجانی قدس سره : مرید خواجه مودود چشتی اند و منقولست که شخصی سلطان سنجر را بعد از وفات بخواب دید و پرسید که خدای تعالی با تو چه کرد؟ گفت که مرا فرمان شده بود که فرشتگان عذاب به دوزخ برند و در همین اثناء فرمان رسید که فلان روز به دمشق سعادت و ملازمت حاجی شریف زندجانی دریافته بود که از برکت آن پیامرزد^۲، وفات ایشان در ششم رجب بوده^۳ .

خواجه عثمان هارونی قدس سره : مرید حاجی شریف زندجانی و صحبت اکثر بزرگان دریافته، قطب وقت بودند و از حضرت خواجه معین الدین چشتی منقولست که روزی شیخ عثمان هارونی در ایام سیاحت به مسکن مغان رسیدند که در آنجا آتشکده بود و هر روز بست ارابه هیزم در آن می انداختند که هرگز آتش نمی مرد، به مغان پرسیدند که پرستش آتش چه فائده دارد؟ خدا پرستی چرا نکند

^۱ . ب: « نود و هفت » هجری

^۲ . ب: « پیامرزدیم »

^۳ . ب: « بوده » ندارد

که آتش مخلوق اوست؟ گفتند^۱ که در کیش ما آتش را بزرگ دارند، شیخ فرمودند کسی از شما می‌تواند که خود را درین آتش پرستیده خود بیندازد نسوزد، جواب دادند که خاصیت آن سوختن است کسی قدرت نزدیک رفتن آن^۲ ندارد که حضرت شیخ طفلی را که در کنار مغ بود گرفته بسم الله الرحمن الرحيم قلنا یا نار کونی برداً و سلاماً علی ابراهیم گفته در آتش در آمدند و به دیری در میان ماندند^۳ و برآمدند که به خرقة ایشان و به جامه طفلی آسیبی نرسید، از مشاهده این کرامات جمیع مغان بر قدم شیخ سر نهادند و همه به شرف اسلام مشرف شدند و طفلی و پدرش را از جمله اولیا ساختند، وفات ایشان در شانزدهم ماه شوال و قبر در مکه معظمه است به روایتی هفتم شوال^۴ سنه ششصد و هفتده هجری و قبرش در چشت معلی است.

حضرت خواجه معین الدین چشتی قدس سره : ابن خواجه غیاث الدین حسن که از سادات حسینی^۵ بودند، ولادت ایشان در سال پانصد و سی و هفت و یا سه هجری در سجستان بوده و نشو نما در خراسان یافته . گویند که چون حق تعالی توفیق توبه کرامت فرمود املاک و اسباب خود را صرف درویشان نموده متوجه سمرقند و بخارا شدند که در آنجا حفظ قرآن مجید و کسب علوم نموده عزیمت عراق نمودند، چون به قصبه هارون که از نواحی نیشاپور است رسیدند خرقة ارادت از شیخ عثمان هارونی پوشیده مدت بست سال در خدمت شیخ بودند. منقولست که روزی در طواف کعبه ندائی شنیدند که به مدینه برو، چون به مدینه رسیدند پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمودند که ملک هند حواله تو نمودم رفته در اجمیر اقامت کن که رواج اسلام آن ملک به تصرفات تو مقدر است، از آنجا به بغداد آمدند، گویند که پنجاه و هفت روز به جناب حضرت غوث الاعظم صحبت

۱ . الف: «گفتند» ندارد

۲ . ب، ج: «نزدیکی آن»

۳ . ب: «مانده برآمدند»

۴ . ب: آتشی «نرسید»

۵ . الف: «و قبر در مکه معظمه است به روایتی هفتم شوال» ندارد

۶ . الف: سادات «چشتی»

داشته^۱ فوائد حاصل نمودند^۲، بعد از آن به شام آمدند چنانچه در دلیل العارفین از خواجه معین الدین قدس سره منقولست که بزرگی شیخ احمد غزنوی نام در غار بیرون شهر از دیار شام سکونت داشت، دیدم که بر سجاده نشسته و دو شیر پیش دروازه او ایستاده، از ترسش نتوانستم که نزدیکش روم لیکن بزرگواری که مرا دید آوازی داد که مترس و بیا، چون نزدیکش رفته نشستم فرمودند اگر تو قصد یکی نکنی او نیز قصد تو کند بعد از آن فرمود که چون خوف در دل باشد هر که بود ازو خوف^۳ بود، شیر کدام است که مردم ازو در خوف باشند، بعد از آن پرسید که ای درویش از کجا می آئی؟ گفتم از بغداد، فرمودند^۴ که از چهل سال سکونتی درین غار دارم و مدت شصت سال است که از ترس نماز گاهی به گریه نیاسوده ام، زمانی که نماز می گزارم می گویم که شرائط نماز اگر ذره فوت باشد جمله مشقت ما ضایع گردد و به عاقبت هم طاعت ناقص ما بر روی من باز زند و فرمود که در حدیث^۵ رسول صلی الله علیه وسلم می فرماید هیچ گناهی بزرگ نیست نزدیک نزدیک خدای تعالی در دنیا و دشمن تر به قیامت و به عذاب سخت تر در دوزخ به آن کسی که نماز را چنانچه شرط است ادا نکرده و کماحقه بجا نیاورده و بعد از آن فرمود که مرا به زار و نزار استخوانی و پوستی که مانده چنانکه بینی هم ازین سبب است نمی دانم که حق نماز بجا می آرم یا نه و از پیش خود مرا سببی داد و فرمود ای درویش عهده نماز بزرگ عهده است اگر ازین عهده سلامت بیرون آمدی رستی^۶ و گرنه چنان شرمنده مانی که فردا قیامت روی به کسی نمودن نتوانی، بعد از آن چشم پر آب نموده فرمود ای درویش نماز ستون دین است چون ستون قایم باشد خانه هم سالم ماند، اگر ستون بلغزد خانه بیفتد، چون

۱ . ب: « نموده »

۲ . ج: « صحبت نموده فوائد گرفتند » ؛ ب: « گرفتند »

۳ . ب: « در » خوف

۴ . ب: « فرمود » که

۵ . الف: در « خدمت »

۶ . ب: « رستی » ندارد

نماز استون دین^۱ و اسلام است و در نماز فریضه و سنت و رکوع و سجود و به سهو و اضطراب باشد پس به ضرورت دین و اسلام او خراب شود چنانچه حدیثات: قال النبی صلی الله علیه وسلم أوّل ما یُحاسبُ بهمُ العبدُ یومَ القیامه الصلوة و ایضاً الصلوة عماد الدین بعد از آن در سیاحت اکثر مشایخ معاصر خود را دریافته به دهلی رسیدند از آنجا در سنه پانصد و هشتاد و سه هجری که در آن ایام نام مسلمان در هندوستان نبود در اجمیر تشریف آورده متوطن شدند و با وجود صدور خرق عادات بسیار و کرامات بی شمار رای پتهوره والی اجمیر درخواست برخاست جناب ایشان از اجمیر می داشت که سکونت به شهر دیگر دارند، چون درخواست او را به خدمت حضرت خواجه صاحب^۳ مرحوم کسی که نقل نمود حضرت خواجه بزرگ سر از مراقبه بر آورده فرمود که پتهوره را به دست مسلمان زنده دادم که همدران ایام در سنه پانصد و هشتاد و هشت هجری معزالدین محمد سام عرف شهاب الدین غوری از غزنین به هندوستان در رسید که تا بر کنار آب سرستی هفت گروهی تهنایسر به جنگ ظفر یافته پتهوره مذکور را زنده گرفته به قتل رسانید و حضرت خواجه بزرگ مدّت چهل و نه سال در اجمیر سکونت داشته و اکثر مردم هندوستان را به فیض اسلام و هدایت تمام انجام دادند که تا جیپال نام جوگی بعد اسلام به اسم عبدالله انتظام اشتهار یافت و انیس الارواح ملفوظ خواجه عثمان هارونی از خواجه بزرگ است و وفات حضرت خواجه معین الدین روز شنبه ششم ماه رجب یا سلخ ذیحجه سنه اثنی یا ثلث و ثلثین و ستمائیه چنانچه به حساب ابجد « آفتاب ملک هند » تاریخ وفات ایشان گویند و به روایتی سبع و عشرين و ستمائیه است که به زبان خواجه قطب الدین که از دلیل العارفین است تقدّم وفات خواجه معین الدین از وفات خواجه قطب الدین مقرر و مثبت است و بعد از رحلت همچو ذوالنون مصری بر پیشانی حضرت خواجه بزرگ نوشته یافتند که «حیب الله مات فی حب الله» و مدّت عمر گرامی صد سال یا کسری کم و قبر ایشان اندرون بلده اجمیر که بر آن

^۱. الف: « نماز » ندارد

^۲. ب: « است چون ستون قائم باشد خانه هم سالم ماند، اگر ستون بلغزد خانه بیفتد، چون نماز ستون

دین »

^۳. ب: خواجه « مخدوم » مرحوم ؛ ج: « خواجه مرحوم »

گنبد و عمارتی عظیم به قیمت برابر زر و سیم است و عرس معلی ایشان از غرّه رجب تا ششم ماه مذکور می‌باشد و تصرف ایشان بعد از وفات همچو حین حیات است که تمامی خلق هندوستان روی نهایت ارادت به جناب ایشان از ابتدا تا حال برقرار و بحال دارند و بنده در آنجا یک هفته مانده شب و روز به شرف زیارت مزار شریف ایشان مشرف شده، خلفای رشید ایشان خواجه قطب الدین بختیار اوشی و شیخ حمیدالدین صوفی السعید الناگوری. و حضرت خواجه بزرگ را دو زوجه بودند - یکی امه‌الله نام دختر راجه که از وی حافظه جمال نام دختری متولد شده که به شیخ رضی الدین کتخدا بودند و قبر شیخ رضی در یکی از قصبه^۳ ناگور به کناره حوض که آنرا مندلا گویند و از بی بی حافظه جمال دو پسری که متولد شده بودند به صغر سن رحلت نمودند، زوجه دوم حضرت خواجه بزرگ بی بی عصمت الله نام دختر سید وجیه الدین که عم سید حسین مشهدی حاکم اجمیر بودند که بر گره پتیلی از دست کفار فجّار شربت شهادت چشیده و از بی بی عصمت الله سه پسر به وجود آمدند - شیخ ابو سعید و شیخ فخرالدین و شیخ حسام الدین و بعضی بر آنند که شیخ فخرالدین و حسام الدین هر دو برادر نیز از بی بی امه‌الله مذکوره بودند و قبر بی بی حافظه جمال و قبر شیخ ابوسعید مذکورین پائین قبر خواجه بزرگ در اجمیر است و خواجه حسام الدین در ایام طفولیت به صحبت ابدالان پیوستند و شیخ فخرالدین^۷ در موضع ماندن که نزدیک اجمیر است سکونت داشته داشته به کسب زراعت اشتغال داشتند که بعد از خواجه بزرگ مدت بست سال حیات بودند و در قصبه سروار که شانزده گروه از اجمیر است در آنجا وفات یافته نزد حوض در قصبه مذکوره مدفون اند و از شیخ فخرالدین مذکور پسری بود^۸

۱ . ب،ج: « مردم » هندوستان

۲ . ب،ج: شیخ « رضی نام را »

۳ . الف: در یکی « قصبه » ناگور

۴ . ب: « بی بی » ندارد

۵ . ب: « حضرت خواجه بزرگ » ندارد

۶ . ب: « بی بی » ندارد

۷ . ج: فخرالدین « مذکور »

۸ .

بود^۱ خواجه حسام الدین سوخته نام که به جمیع کمالات آراسته با سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا صحبتی داشته که مرقد ایشان در سر راه غربی قصبه سانپهر است و اولاد خواجه معین الدین خورد بن خواجه حسام الدین سوخته مذکور در مالوه سکونت اختیار نمودند و فرزندان خواجه قوام الدین بن خواجه حسام الدین سوخته^۲ در اجمیر سکونت داشته بر سجاده حضرت خواجه بزرگ تا حال برقرار و بحال است چنانچه میر نجم الدین بن سید فخرالدین بن سید محمد بن سید علاءالدین بن سید علم الدین بن شیخ ابوالخیر بن شیخ معین الدین بن شیخ بایزید بن شیخ ظاهر بن شیخ بایزید بزرگ بن شیخ احمد بن شیخ نجم الدین بن شیخ قوام الدین بن شیخ خواجه حسام الدین سوخته بن شیخ فخرالدین بن حضرت خواجه معین الدین چشتی قدس سرهم درین ایام بر سجاده عظام موروثی قیام داشته هادی انام اند^۳ چنانچه بنده نیز به ملازمت ایشان شرف حاصل نموده بیتی انتظام دادم، بیت :

ولی ملک هندوستان حضرت خواجه معین الدین

ز نسلش بر سر سجاده قایم میر نجم الدین

شیخ حمید الدین الصوفی السعید الناگوری قدس سره : کتبت ایشان ابو

احمد و لقب سلطان التارکین است و جامع علوم ظاهری و باطنی بوده، یکی از کبار خلفای خواجه معین الدین چشتی اند و در ناگور قدری که زمین احیائی داشتند به دست مبارک خود در آن زراعت نموده قوت عیال خود^۴ می نمودند وفات ایشان در بست و نهم ربیع الآخر سال شش صد و هفتاد و سه هجری بوده، نسل و قبر در قصبه ناگور که از مضافات صوبه اجمیر است .

حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکلی قدس سره : نام ایشان بختیار

بن سید کمال الدین احمد که از سادات حسینی بودند، اصل ایشان از اوش که از مواضع قصبه فرغانه که از^۵ مضافات اندجان است بوده و کاکلی از آنجهت گویند

^۱ . الف: « بود » ندارد

^۲ . ب: سوخته « مذکور »

^۳ . الف: انام « میر نجم الدین » اند

^۴ . الف: « خود » ندارد

^۵ . الف: « از » ندارد

وقتی که در دهلی نهایت عسرت که می‌گذشت موافق گفته‌ی ایشان برای فرزندانش نان پخته از طاق حجره‌ی ایشان بر می‌آمدی که آنرا کاک گویند و ایشان یکنیم ساله بودند که پدرش وفات یافته که خضر علیه السلام ایشانرا به ابوحفص سپرد که تعلیم ظاهری نمود، چون حضرت خواجه معین الدین چشی به اوش تشریف بردند مرید ایشان شدند. گویند که از مدت بیست سال پیش از ارادت به ریاضت اشتغال داشتند و در سیاحت صحبت شیخ شهاب الدین سهروردی و غیره اکثری مشایخ معاصر خود دریافته و در دلیل العارفین ایشان گفته که دعا گوی برابر حضرت خواجه معین الدین دو ماه در راه بودیم بعد از آن در اجمیر رسیدیم و آن روز از آن هندوان بودند که پتهوره زنده بود و مسلمانان چنان نبودند الخ پس معلوم شد که بعد از آن از اجمیر به اجازت خواجه بزرگ به دهلی آمده سکونت گرفتند که تا اکثر مردم را به فیض هدایت رسانیدند و در فوائد السالکین از شیخ فرید گنجشکر منقولست که به تاریخ نهم ذی حجه دولت پایوس حضرت خواجه قطب الدین قدس سرهما حاصل شد که قاضی حمیدالدین ناگوری و مولانا علاءالدین کرمانی و سید نورالدین مبارک غزنوی و سید شرف الدین و شیخ محمود مؤنه دوز و مولانا فقیه حداد هریکی که حاضر بودند از عرش تا تحت التری پیش نظر ایشان هیچ در حجاب نبوده همه بزرگان صاحب کشف و کرامات بودند.

حکایت: مسافران خانه کعبه می‌رفتند^۱، خواجه قطب الاسلام بر لفظ مبارک راند که خدای تعالی را بندگان باشند که کعبه را فرمان شود تا همانجا که ایشان باشند بیاید و گردش ایشان طواف کنند الغرض که هم درین بودند که خدمت شیخ و عزیزان دیگر که حاضر بودند ایستاده شدند هر همه و خواجه در عالم تحیر و شوق مستغرق گشتند آنگاه هم درین خواجه و آن عزیزان تکبیر همچو طواف کعبه برداشتند، بعد از آن از اعضای هر یکی چون جویها خون روان شد، هر قطره خون که بر زمین می‌افتاد نقش تکبیرات بر می‌آمد، آن گاه به خود باز آمدیم کعبه را معائنه پیش خود ایستاده دیدیم چنانچه آداب اوست بجا آوردیم و چهار بار گرد او گردیدیم، هاتف غیب آواز داد که ای عزیزان ما حج و طواف

^۱ . ب: می « رفت »

و نماز شما قبول کردیم و آن کسان که به متابعت شما باشند و به شما بیعت کنند هم قبولند چنانچه همه بزرگان مذکور به تاریخ پنجم محرم به روز پنجشنبه معه خواجه قطب الاسلام به ذکر مشغول شده چندان ذکر کردند که از تار مویها ایشان جویهای خون روان شد و هر قطره که بر زمین می افتاد نقش سبحان الله از زمین پیدا می شد و از آن هر قطره آواز بلند ذکر بر می آمد چنانچه قصه و ماجرای امام الحرمین و یاران ایشان مشهور است و در سلسله چشتیه سماع که مجوز و مشهور است بنابر آن اولاً به استصواب سیدالسادات مقتدای معنوی حضرت سید نورالدین مبارک غزنوی امیر دهلی که شیخ الاسلام دهلی در آن ایام بودند به روز شنبه مجلس سماع آراسته که تا همیشه می آراستند. روزی قولان بیتی غزل احمد جام خواندند، بیت :

کشتگان خنجر تسلیم را هر زمان از غیب جان دیگر است

که به پسندیدگی و ذوق تا سه چهار شبانروز همین بیت می خواندند و در تحیر بودند که تا شب پنجم سر مبارک بر زانوی قاضی حمیدالدین ناگوری و پای بر کنار شیخ صدرالدین بن شیخ بهاءالدین ذکر یا نهاده رحلت فرمودند چنانچه میر حسن دهلوی غزلی که بدین مضمون گفته در آن اشارت این قصه نموده، بیت :

جان برین یک بیت داد است آن بزرگ آری این گوهر ز کان دیگر است

وكان ذلك في ليلة يوم الاثنان اربع عشر ربيع الاول سنة ثلث و ثلثين و ستمائة و قبر ایشان در دهلی کهنه در صحن مسجد مختصر که بالای آن واز است اظهر من الشمس است، بنده بارها زیارت مزار متبرکه که سراسر علامت سعادت است بجا آورده که مکان نهایت فیض نشان است و خدما چهار فریق اند- ۱. امام زاده، ۲. قاضی زاده، ۳. ختمی، ۴. مجاور. واکثر مردم وفات حضرت خواجه معین الدین و خواجه قطب الدین و سلطان شمس الدین در سنه مذکوره نوشته و گفته که وفات هر سه اشخاص در یک سال واقع شده نزد بنده جائز ندارد چونکه وفات حضرت خواجه بزرگ در ماه رجب و وفات حضرت خواجه در ماه ربيع الاول که سابق است از ماه رجب اگر وفات هر دو بزرگ در یک سنه مذکوره باشد تقدیم وفات خواجه قطب الدین بر وفات خواجه بزرگ لازم آید حال آنکه دلیل العارفین

۱. ب: « نایره » خون

ملفوظ خواجه بزرگ که خواجه قطب الدین درست نموده در آن گفته که چون خواجه بزرگ شال و دستار و کلاه و عصای شیخ عثمان هارونی و مصحف و مصلی و نعلین در اجمیر مرا داده وداع نمود که به دهلی آمده سکونت نمودم چهل روز نگذشته بود که آینده خبری داد که شیخ الاسلام بعد از بست روز به وداع شما به رحمت حق پیوستند، پس تقدیم وفات حضرت خواجه بزرگ بر وفات خواجه قطب الدین مقرر و مثبت است بناءً علیه لاچار و ضرور که وفات خواجه بزرگ در سنه اثنی و ثلاثین و ستمائة یا در سنه سبع و عشرين و ستمائة باشد چنانکه بعضی بر آنند که وفات خواجه قطب الدین در سنه اربع و ثلاثین و ستمائة باشد چنانکه در تاریخ فرشته بنویسد والله اعلم بالصواب .

حضرت شیخ فریدالدین مسعود گنج شکر قدس سره : که نسب شریف ایشان از نوزده واسطه به حضرت امیرالمومنین عمر فاروق می رسد، چنانکه پدر بزرگوار ایشان شیخ سلیمان بن شیخ شعیب بن شیخ یوسف بن شیخ محمد بن شیخ شهاب الدین بن شیخ احمد المعروف به فرخ شاه کابلی بن شیخ سلطان نصیرالدین بن شیخ سلطان المعروف به شاهنشاه بن سلطان سلیمان بن سلطان مسعود بن سلطان عبدالله بن سلطان واعظ الاصغر بن سلطان واعظ الاکبر بن شیخ اسحاق بن شیخ ابراهیم بن شیخ ناصر بن شیخ عبدالله بن حضرت امیرالمومنین عمر بن الخطاب رضی الله عنه است و مادر ایشان دختر مولانا وجیه الدین خجندی است که به عصمت و عفت آراسته اهل کرامت بودند، ولادت حضرت شیخ فرید در قصبه کتهول وال که از توابع ملتان است بوده و بعد از وفات پسر خود در قصبه اجودهن که نزدیک دیپال پور است سکونت ورزیده مرید و خلیفه حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی اند چنانچه عبارت فوائد السالکین است که اما بعد می گوید فقیر حقیر بنده درویشان بلکه خاک قدم ایشان اضعف العباد فریدالدین مسعود اجودهنی که چون به تاریخ پنجم روز پنجشنبه ماه رمضان المبارک سنه دولت پائوس حاصل شد همان زمان کلاه چهار^۱ ترکی که بر سر داشتند حضرت خواجه قطب الدین بر سر دعا گو نهاد و نصیحت بسیار ارزانی فرمود و قاضی حمیدالدین ناگوری و

^۱ .ج: چهار « گوشه » ترکی

مولانا شمس الدین ترک و خواجه محمود موئنه دوز و مولانا علاءالدین کرمانی و سید نورالدین مبارک غزنوی و شیخ نظام الدین ابوالموئید و عزیزان دیگر به خدمت حاضر بودند و حضرت شیخ فرید دایم صایم می‌بودند تا که در مرض هم افطار نمی‌کردند و گنجشکر از آنجهت گویند که حضرت شیخ را هفت روز شده بود که روزه افطار نکرده بودند و به خدمت پیر خود روانه شدند، در اثناء راه به ضعف پای ایشان بلغزید که بر زمین افتادند و در دهن مبارک ایشان پاره گل که در آمد تمام شکر گشت از آنجا برخاسته که به خدمت پیر خود رفتند حضرت خواجه قطب الدین ابتداء فرمودند گلی که به دهن رسید شکر گشت و حق تعالی وجود ترا گنج شکر گردانید که همیشه شیرین خواهی بود، چونکه از خدمت پیر خود بیرون آمدند هر کس که ایشان را می‌دید گنجشکر می‌گفت و ملازمت حضرت خواجه معین الدین چشتی پیر پیر خود حاصل نموده در سیاحت به صحبت اکثری مشائخ عجائب و غرائب نیز در رسیده‌اند چنانچه در راحت القلوب از ایشان منقولست که بعد از آن از طرف بخارا که ملازمت شیخ سیف الدین باخرزی دریافته و گلیم گرفته بیرون شدم در مسجدی شب کردم، چون روز شد از آنجا برآمدم، در آن نواحی صومعه بود شنیدم که بزرگی در آنجا ساکن است، چون در آنجا رفته سر در صومعه کردم پیری را دیدم با هیبت که هرگز آنچنان کسی ندیده بودم و او در عالم تفکر ایستاده و چشم خود سوی هوا داشت، پیش او ایستاده شدم، چنانچه چهار شبانه روز آن بزرگ در عالم سکر بود، چون به عالم صحو افتاد من سلام کردم، جواب سلام باز داد و فرمودند که شما را از سبب ما رنج رسیده بنشین، نشستم، آن بزرگ آغاز کرد که من از بندگان شمس العارفین ام، امروز سی سال است که من درین صومعه معتکفم اما ای فرید درین سی سال جز هیبت و حیرت نصیب من نشده و این می‌دانی که از کجا است؟ دعا گوی روی بر زمین آورد که فرمان شود، فرمودند که راه حقیقت راه راستان است پس هر که درین راه به راستی قدم زد او برست و اگر ذره قدم بی رضای دوست برآورد سوخته شد، بعد از آن از احوال خود حکایت کرد، آن روز که مرا

بر در خود بار داده هفتاد هزار حجاب در میان بوده^۱ فرمان شد که در آی، چون در اول حجاب در رفتم مقربان درگاه را دیدم که ایستاده و چشم در هوا داشته هر یکی به مثل دیگر و شمار ایشان کس نداند مگر خدای عزّ و جلّ و همه به زبان حال می گویند که «مشتاقم به دیدار تو» و همچنین از^۲ هر حجابی که می گذشتم صفتی دیگر و محجبان دیگر می دیدم که یکی به یکی مانند نباشد، چون در حجاب خاص رسیدم ندائی شنیدم که ای فلان درین حجاب کسی در آید که از جمله موجودات دنیا و آنچه در دنیا است بلکه از خویش هم بیگانه شود، گفتم از همه بیگانه شدم، آواز برآمد که چون از همه بیگانه شدی با ما یگانه شدی چشم پیش کن، چون چشم پیش کردم خود را درین صومعه دیدم پس ای فرید درین راه از همه بیگانه باید بود تا یگانه شوی، بعد از آن چون شب در آمد نماز شام برابر گزاردم، چون از نماز فارغ شدم دیدم دو کاسه را شام چهارگان نان تنک بالای آن پیش آن بزرگ آورده نهادند، اشارت کرد که در آی، در آمدم و آن طعام بخوردم اما لذتی که در آن طعام دیدم در هیچ طعام ندیدم، شب همانجا کرده چون به روز برخاستم آن بزرگ ناپیدا شده که نیافتم و حضرت شیخ فرید ریاضت و مجاهده بسیار کشید، غوث و قطب وقت بودند. روزی فرمودند که هرچه خدا کند می شود، هاتقی آواز داد که هر چه فرید می گوید می شود و نیز می فرمودند که چون فقیر جامه بپوشد باید^۳ که چنان داند که کفن می پوشد و نیز فرموده معراج الفقراء لیلةالفاقة و درین سلسله خوارق و کراماتی که از ایشان بظهور رسیده از کم کسی واقع شده و از بدرالدین خلیفه ایشان منقولست که روزی قطب العالم گنجشکر را حالتی مستولی که گشت در آن حالتی گفت که وقتی^۴ برادرم بهاءالدین گفت هر که امروز روی من ببیند در دوزخ برود و دعا گو می گوید هر که در دنیا از مسلمانان دست من گرفته باشد یا مصافحه با ما کرده و دست فرزندان من و یا دست مریدان من و یا دست کسی که از خانواده من باشد گرفته باشد آتش دوزخ بر وی

^۱ . الف: « بوده » ندارد

^۲ . الف: « از » ندارد

^۳ . الف: « باید » ندارد

^۴ . الف: وقتی » ندارد

حرام است و پیر من قطب العالم خواجه قطب الدین قدس سره فرموده در سر من هزار هزار بار ندا آمد^۱ که نیکبخت بنده است فرید اجودهنی هر که دست تو یا دست فرزندان تو یا دست مریدان تو بگیرد جای او در بهشت باشد، وفات ایشان روز سه شنبه پنجم ماه محرم سال شش صد و شصت و چهار هجری روی داده و مدت عمر گرامی نود و پنج سال بوده و قبر در پتن که مابین لاهور و ملتان است واقع شده یزار و یتبرک^۲ به. پنج پسری گذاشته - نظام الدین، نصیرالدین، بدرالدین، شهاب الدین، یعقوب.

سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا قدس سره : نام ایشان محمد بن احمد بن دانیال است و پدر ایشان از غزنین به هندوستان تشریف آورده در قصبه بداون که از نواح سنبهل است متوطن گشت و ولادت ایشان همونجا در قصبه مذکوره^۲ به سال شش صد و سی و شش هجری بوده و در شانزده سالگی عمر که سال ششصد و پنجاه و دو هجری باشد از بداون به دهلی آمده تحصیل علوم ظاهری نمودند، مرید و خلیفه حضرت شیخ فریدالدین مسعود گنجشکر قدس سره اند که تا در بیست و پنج سالگی عمر به پایه خلافت رسیدند و در اندکی مدت در عهد پادشاه غیاث الدین بلبن به جمیع علوم ظاهری و باطنی به کمال رسیده در دهلی از مشائخ کبار ذوی الاقتدار هندوستان نامدار شدند که تا به اظهار نهایت کشف و کرامات به لقب سلطان المشائخ اشتهاار یافتند .

منقولست وقتی که وضو ساخته درخواست شانه نمود و کسی نزدیک نبود که شانه از طاق آورده به ایشان بدهد، شانه از طاق بجست و خود را به دست ایشان داد، وفات ایشان به وقت چاشت روز چهارشنبه هژدهم ماه ربیع الآخر سال هفتصد و بست و پنج هجری روی داده چنانچه « شاهنشاه دین » تاریخ است و قبر ایشان در دهلی است به موضعی که سکونت داشتند، درین ایام به روز چهارشنبه زیارتگاه انام سلاطین و عوام به نهایت ازدهام قیام دارد و بارها به زیارت مزار فیض آثار این غلام نیز سعادت حاصل نموده و حضرت سلطان المشایخ را مریدان بیشمار

^۱ .ج: ندا « کرده اند »

^۲ .ج: ایشان « در قصبه بداون » مذکوره

اما چهار افضل و اکمل مشهور و معروف اند- امیر خسرو و نصیرالدین چراغ دهلی و شیخ برهان الدین غریب و میر حسن دهلوی و خدماى مزار ایشان چهار فریق اند- یکی اولاد مولانا بدرالدین اسحاق که سید حسینی و داماد حضرت شیخ فرید گنجشکر بودند و این فرقه ملقب و مشهور به پیروگان است^۱ که درین عصر از آنجمله سید عبدالقادر مردی بزرگ و ممتاز است. دویم اولاد خواجه ابابکر مصلی بردار که خواهر زاده سلطان المشایخ از آنجمله حبیب الله و غیره محفوظ و مسرور. سویم اولاد سید رفیع الدین ولد خواجه محمد که پسر خواهر زاده حقیقی سلطان المشایخ بودند لیکن ازینها دو گروه اند- یکی اولاد پسری سید رفیع الدین هارون مذکور، دویم اولاد قاضی محی الدین ابن قاضی جلال الدین ابن قاضی قطب الدین کاشانی صدیقی چونکه آنها نبرسه‌های مولانا سید رفیع الدین که پدرش سید خواجه محمد خواهرزاده سلطان المشایخ بودند از آنجمله محمد جعفر درویش است و شیخ بلاقی مردی سخن رس که نسخه مطلوب الطالبین ایشان ساخته. سیوم اولاد پسری سید رفیع الدین مذکور، چهارم حبیب الله و غیره که اولاد خواجه ابی بکر مصلی بردار و همشیره زاده سلطان المشایخ مذکور اند. فرقه پنجم اولاد مبشر نام عبدالرحمان که هر دو غلام سلطان المشایخ مغفور بود^۲.

امیر خسرو دهلوی قدس سره: لقب وی یمین الدین از امرا زاده‌های هزاره لاجین که به قوم ترک از نواحی ترکان بلخ بودند لیکن مولد ایشان مومن آباد عرف پتیالی که از مضافات سنبهل است بوده^۳ و در جمیع فنون و علوم ظاهری علامه عصر که سوای تصانیف هندی و اشعار بیشمار^۴ نود و نه تصانیف ایشان به نظم و نثر اشتهار و نامدار اند و علوم طبع از همین یک بیت آشکار است، بیت:

زلفت ز هر دو جانب خون ریز عاشقان است چیزی نمیتوان گفت روی تو درمیان است

^۱ . ج: « و این فرقه ملقب و مشهور به پیروگان است » ندارد

^۲ . الف: دویم اولاد خواجه ابابکر مصلی بردار... تا... یکی اولاد پسری سید رفیع الدین هارون مذکور» ندارد

^۳ . الف: « سلطان المشایخ بودند »

^۴ . ب: « بوده » ندارد

^۵ . ب: « بیشمار » ندارد

مرید و خلیفه همچو عاشق و معشوق حضرت سلطان المشایخ بودند چنانچه سلطان المشائخ در باب ایشان فرموده، بیت :

این خسرو ماست ناصر خسرو نیست زیرا که خدای ناصر خسرو ماست

و امیر را سوز سینه به مرتبه بود که نزدیک سینه پیراهن مبارک ایشان همیشه سوخته می نمود. گویند که چهل سال صایم الدهر بودند و همراه سلطان المشایخ به طریق طی ارض حج گزارده اند و شیخ سعدی و ایشان به دهلی با هم ملاقی شده. منقولست که سلطان المشایخ کفش پای مبارک خود که به درویشی داده بودند از دهلی روان شد و امیر از نزد بادشاه که به دهلی می آمدند در اثنای راه دوچار شدند، امیر^۱ از درویش اخبار سلطان المشایخ پرسید، گفت که به خیریت اند، فرمودند که چیزی نشانی هم از ایشان داری؟ گفت کفش پای مبارک خود به من داده، فرمودند می فروشی؟ گفت بلی! مبلغ پنج لکه روپیه صلۀ قصیده که محمد شاه عادل بادشاه به ایشان داده بود همه به آن درویش داد و کفش بر سر نهاده به خدمت پیر خود رسیدند، سلطان المشائخ فرمودند که ارزان خریدی، به وقت وفات سلطان المشائخ امیر در دهلی حاضر نبودند، چون به دهلی رسیدند سر خود را تراشیده روی سیاه نمودند و مقابل قبر پیر خود ایستاده گفتند « سبحان الله آفتابی در زیر زمین و خسرو بر وی همنشین » و سر را بر قبر چنان زد که بیهوش افتاد، بعد از آن تا شش ماه در غم و اندوه می بودند که همانجا^۲ روز چهارشنبه هفتم شوال در سال هفتصد و بست و پنج هجری رحلت نمودند و قبر امیر پایان قبر پیر خود^۳ است .

نصیرالدین چراغ دهلی قدس سره : نام ایشان محمود بن یوسف و اصل از بلده اوده و در عمر بست و پنج سالگی ترک دنیا نموده ریاضت کشید و در سن چهل سالگی به خدمت سلطان المشائخ رسید که تا مرید و خلیفه عظام ایشان شدند و هرچند که درین سلسله سماع متعارف است لیکن ایشان بر شرع قیام تمام

^۱ الف: از « امیر از نزد بادشاه... تا... دچار شدند » ندارد

^۲ . ب: « تا » همانجا

^۳ . ب: « خود » ندارد

داشته سماع را خلاف سنت می‌گفتند و کراماتی که از ایشان به ظهور رسیده از هیچ مرید سلطان المشائخ به وقوع نیامده و وفات ایشان به وقت چاشت هژدهم ماه رمضان سال هفتصد و پنجاه و هفت هجری بوده و قبر ایشان بیرون دهلی مشهور است که دعا گو به زیارت نیز رسید و سید محمد گیسو دراز که مزار ایشان در گلبرکه است از خلفاء رشید ایشانند.

میر حسن دهلوی و شیخ برهان الدین غریب: بن محمد بن محمود^۱ بن قاضی المدعو قدس سرهما از مریدان شیخ المشایخ اند و سلطان المشایخ ایشانرا به صوب دکن بجهت رواج اسلام و ارشاد سکّان آن نواحی فرستاده بودند که تا اکثری را به ارشاد رسانیدند، وفات میر حسن در سنه سبع و عشرين و سبعمائه و وفات شیخ برهان الدین الثالث عشرين شهر صفر سنه اثني و ثلثین و سبعمائه^۲ و قبور هر دو بزرگواران مذکوران در آلوره دولت آباد که در دکن است واقع شده و برهان پور آباد کرده شیخ است^۳.

حجّة العاشقین راجی حامد شاه مانکپوری قدس سره: نسب شریف ایشان به واسطه یازدهم به حضرت امام علی نقی رضی الله عنه می‌رسد، چونکه پدر بزرگوار ایشان سید راجی شاه بن سید شهاب الدین مثنی بن سید حسام الدین بن سید شهاب الدین گردیزی بن سید زین الدین بن سید عیسی باقر بن سید نظام الدین حسن بن سید ابی طالب حمزه بن سید محمد بن سید طاهر بن سید جعفر مدعی بن امام علی نقی بن امام محمد تقی بن امام علی موسی رضا بن امام موسی کاظم بن امام جعفر صادق بن امام محمد باقر بن امام زین العابدین بن امام حسین بن امیرالمومنین حضرت علی کرم الله وجهه است. منقولست که در زمان سلطان شمس الدین دو برادر از سادات گردیز به دهلی قدوم آورده بودند یکی سید شمس الدین که والی میوات بود^۴ به امتحان اصالت سیادت ایشان را در آتش انداخته بود، وقتی که

^۱ الف: « بن محمد بن محمود » ندارد

^۲ الف: « و وفات شیخ برهان الدین الثالث عشرين شهر صفر سنه اثني و ثلثین و سبعمائه » ندارد

^۳ ب، ج: و برهان پور آباد کرده شیخ است « ندارد

^۴ ب: « بود » ندارد

سوخته نشد دختر خود را به نکاح ایشان^۱ در آورد بنا بر آن ملقب به سید شمس الدین اجل گشت و سکونت میوات اختیار نمودند که تا قبرش در سرهته تجاره و انسال سرهته و کهیدلا و بهونگر و مصطفی آباد موضع و رسول پور و مونا وغیرهم از مواضع میوات ثبات و سکونت دارند. دویم سید شهاب الدین^۲ که از اجداد راجی حامد شه است و بزرگان راجی حامد شه معزز و مکرم اهل کمال عدیم المثل بودند چنانچه ضیاء برنی در تاریخ فیروز شاهی فخر حسب و نسب سادات گردیزی و سید جلال ابن سید نورالدین مبارک غزنوی در احوال بادشاه غیاث الدین بلبن به مقال و ارقام در آورده و به قول مخدوم جهانیان در زبان مردم آن دیار بر ایشان اسم راجی نیز قرار یافته و راجی حامد شه نیز در اوائل حال به لباس سپاهیان بود به آخر صحبت مخدوم شیخ حسام الدین مانکپوری اختیار نموده ریاضت کشید که تا مخدوم حسام الدین را یکصد و بست خلیفه که صاحب کمال بودند از آنجمله یکی راجی حامد شه مانکپوری نیز عالی احوال گردید و مخدوم حسام الدین مانکپوری مرید و خلیفه شاه نورالحق قطب عالم پندوی و ایشان مرید و خلیفه پدر بزرگوار خود شیخ علاءالحق لاهوری بنگالی و ایشان مرید مخدوم شاه عثمان المشهور به اخی سراج الدین و ایشان مرید و خلیفه حضرت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا قدس سرهم است و راجی حامد شه اگرچه از علوم ظاهری بهره نداشتند لیکن به علم باطنی که عبارت از عرفان الهی است فائده تمام حاصل نموده و بسا کس را به پایه هدایت که نهایت ولایت است رسانیده. گویند که چون مخدوم حسام الدین او را به مرتبه کمال رسانیده اجازت جونپور فرمودند ایشان عرض نمود که آن شهر مسکن علما و دانشورانست من هیچمدان را به ایشان چگونه صحبت خواهد بر آمد؟ فرمود که غم مخور همه معتقد و منقاد تو خواهند شد و این بیت خوانده رخصت فرمود، بیت:

میروی و در رکابت می رود جان حسام   فی امان الله رو فالله خیر حافظاً

^۱ . الف: در آتش انداخته...تا...نکاح ایشان « ندارد

^۲ . الف: « شهاب الدین » ندارد

^۳ . ب: « اجازت فرمود »

^۴ . ب: « خواهد » شد

راجی توجه پیر خود شامل حال دانسته روان شد، به مجرد رسیدن جونپور تمامی علما مطیع و منقاد گشته خادم شدند مگر شیخ حسن طاهر که از علمای فحول و استادان مشهور وقت بود گفت من وقتی مرید شوم که هژده اعتراض مرا که بر بزدوی و هدایه رو داده است کشف نماید و به امتحان به خدمتش روان شد، بعضی در راه و برخی در حضور به ادای حکایتی که راجی فرمود منکشف و دور گردید بنا بر آن بی اختیار طیلسان ارادت بر دوش گرفته انکسار گرفت که تا از خلفای رشید ایشان گشت و وفات راجی حامد شه به تاریخ بست و پنجم ماه شعبان و قبر در مانکپور است.

راجی سید نور که فرزند راجی حامد شه است او نیز لباس سپاهگری را غشاوه حال و مشغولی باطن ساخته صاحب کرامت^۱ بود قبر او نیز در مانکپور است و راجی محمد خان مانکپوری که از امرای عظام در ایام بادشاه معزالدین محمد جهاندار شاه که بود و دیگر جماعه کثیر که ملقب به اسم راجی بوده در مانکپور ساکن اند از نسل سید شهاب الدین گردیزی مذکور انتظام و قیام دارند.

شیخ عبدالقدوس گنگوهی قدس سره : از اولاد امام اعظم و مرید شیخ محمد و ایشان مرید پدر خود شیخ عارف و ایشان مرید پدر خود شیخ احمد عبدالحق رودولی و ایشان مرید شیخ جلال پانی پتی و ایشان مرید شیخ شمس الدین ترک پانی پتی و ایشان مرید شیخ علی صابر و ایشان مرید شیخ فریدالدین مسعود گنجشکر قدس سرهم العزیز اند و از روحانیت شیخ احمد عبدالحق نیز تربیت یافته، صاحب علم ظاهر و باطن و وجد و سماع بودند و ایشانرا پسران^۲ بسیار که بودند همه عالم و عامل شده خصوصاً شیخ رکن الدین در درویشی قدم بر قدم والد خود نهادند و کرامات اکثر از ایشان به ظهور رسیده، وفات ایشان در سال نهصد و چهل و پنج هجری بوده و قبر در گنگوه که از توابع دهلی است.

شیخ جلال تهانیسری قدس سره : بن قاضی محمود از جانب پدر و هم مادر فاروقی بودند و در سنه هفت سالگی حفظ قرآن نموده و در هفده سالگی اکثر

^۱ . ب: « کرامات » بود

^۲ . الف: « فرزند » بسیار

علوم تحصیل نموده درس می‌گفتند و فتوی می‌دادند و مرید شیخ عبدالقدّوس گنگوهی که تا اکثر اوقات در قصبه تھانیسر وطن خود است وجد و سماع می‌نمودند و در مشائخ متأخرین سلسله چشتیه مستثنی و ممتاز بودند. منقولست که شخصی به یک نظر ایشان به مرتبه ولایت رسیده، وفات ایشان در سال نهصد و هشتاد و نه هجری بوده و مدت عمر شریف نود و شش سال و قبر ایشان در قصبه تھانیسر است.

شاه مرتضی زاهدی الدنی قدس سره : ابن شیخ عبدالنبی از اولاد فخرالدین

زاهد که نسب شریف ایشان از چند واسطه به اسکندر ذوالقرنین پیوسته به حضرت^۱ عیص بن اسحاق بن حضرت ابراهیم خلیل الله علیهم السلام می‌رسد چنانچه مصرع :

زاهدی اسکندری از نسل ابراهیم است

و دختر سلطان شمس الدین در نکاح فخرالدین زاهد بود و سلسله زاهدیه منسوب به ایشان است چنانچه بالا گذشت و وفات فخرالدین زاهد بست و دویم ذیحجه و قبر در میرته مشهور است و اکثر اولاد ایشان در میرته و نواحی آن سکونت و قرار دارند و بعضی از آنها در قصبه هانسی و اطراف نیز انتشار^۲ یافته و آلدن از مواضع قصبه سراده که نواحی میرته مذکور است همه سگان آنجا زاهدی باشند. منقولست که شیخ عبدالنبی مذکور را اولاد که نمی‌شد به خدمت شاه پیر میرتهی استدعای اولاد نموده، شاه پیر فرمود که ترا چهار پسران باشند چنانچه اسمای هر چهار^۳ پسر در یک مصرع اخبار داد، مصرعه: « یا مصطفی محمد یا مرتضی علی » و فرمود از آن چهار پسران دو بتو باشند و دو به ما یعنی دو دنیا دار و دو اهل فقر و ابرار باشند که تا حاجی شیخ محمد و شاه مرتضی از مشائخ متأخرین هندوستان نامدار شدند. شاه مرتضی در اوائل حال تحصیل جمیع علوم ظاهری نموده به تدریس قیل و قال اشتغال داشتند، بعد از آن به خدمت شاه پیر محمد سلونی مرید گشته ریاضت کشید که تا از خلفای صاحب کمال ایشان گردید و شاه پیر محمد سلونی مرید شاه عبدالکریم مانکپوری و ایشان مرید پدر بزرگوار خود شاه عبدالله

^۱ . ج: « حضرت » ندارد

^۲ . الف: « اشتهار »

^۳ . الف: « باسماء چهار پسر »

و ایشان مرید پدر خود شاه سلطان^۱ و ایشان مرید پدر خود شاه قاسم و ایشان مرید پدر خود شاه احمد و ایشان مرید پدر خود میران شه و ایشان مرید پدر خود شاه فیض الله المشهور به قاضی شه و ایشان مرید پدر خود مخدوم حسام الدین مانکپوری مذکور که به سه واسطه نسبت ارادت ایشان به سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا قدس سرهم العزیز می‌رسد و حاجی شیخ محمد برادر کلان شاه^۲ مرتضی حفظ قرآن نموده^۳ بارها حج گزارده خود را در راه خدای تعالی فروخته بودند و مرید^۴ شیخ محمد شاکر لونی وال و به صحبت شیخ با یزیدالله هو نقشبندی تربیت یافته کثود گردید و لیکن شاه مرتضی در موضع اُلدن عزلت اختیار نموده اکثر مردم را به فیض هدایت رسانید و حاجی شیخ محمد همیشه سیاحی نموده که حسب درخواست مستمندان به خانه اهل دنیا رفته به مطالب فیض گردانید و ایشان را مبلغی اکثر که به فتوح حصول گردیده همان وقت تصرف به فقرا نموده که تا ساعتی هم نزد خود نداشتند چنانچه، بیت :

قرار بر کف آزادگان نگیرد مال   نه صبر در دل عاشق نه آب در غربال

وفات حاجی شیخ محمد در اُلدن به وقت بعد از ادای سلام نماز فجر روز جمعه هفدهم ربیع الثانی سنه یکهزار و یکصد و بیست و یک^۵ هجری بوده و قبرش نیز در موضع اُلدن است و وفات شاه مرتضی نیز در اُلدن وقت نماز بامداد به روز پنجشنبه یازدهم رجب سنه یکهزار و یکصد و سی و شش هجری بوده چنانچه تاریخ: « صاحب فیض بوده اهل کمال » چنانچه^۶ عمر گرامی شاه مرتضی نود و چهار سال و قبر ایشان نیز در اُلدن مسطور نزد قبر حاجی شیخ محمد مذکور است و فرزند گرامی ایشان که یکی داشتند به علم و حلم آراسته محمد اله بخش

۱ . ج: « و ایشان مرید پدر بزرگوار خود شاه سلطان و ایشان مرید پدر بزرگوار خود شاه عبدالله »

۲ . ب: « شاه » ندارد

۳ . الف: « نمودند »

۴ . الف: « مرید » ندارد

۵ . الف: « بیست هجری »

۶ . ج: « چنانچه » ندارد

نام بر سجاده پدر^۱ خود شاه مرتضی در آلدن مذکور انتظام قیام دارد و خادم طلبه نیز در ایام وفات حاجی شیخ محمد چند ماه در آلدن سکونت گرفته شرح وقایه از میان اله بخش مذکور سند نموده و شرف ملازمت و قدم بوسی حاجی شیخ محمد و شاه مرتضی قدس سرهما نیز بجا آورده ام.

شاه بده : از سادات حسینی سکنه چنار مردی ابرار مقتدا و همنشین^۳ محمد شاه بادشاه روزگار که به دهلی اشتهار، نسبت ارادت ایشان از چند واسطه به حاجی حامد شه مانکپوری استوار چونکه ایشان مرید راجی سید مرتضی مانکپوری و ایشان مرید راجی سید عبدالنبی و ایشان مرید راجی سید خواجه خضر و ایشان مرید راجی سید احمد مجتبی و ایشان مرید راجی سید مجتبی مبارک و ایشان مرید راجی سید مبارک و ایشان مرید راجی سید نور و ایشان مرید راجی حامد شاه و ایشان مرید حضرت مخدوم حسام الدین مانکپوری قدس سرهم^۴.

بیان مشائخ سلسله فردوسیه:

شیخ ابوبکر عبدالله نساج قدس سره : اصل ایشان از طوس و مرید بی واسطه شیخ ابوالقاسم گرگانی اند و نسبت ارادت شیخ ابوالقاسم گرگانی در ذکر سلسله خواجه‌های بزرگوار نوشته شده که سلسله کبرویه با سلسله خواجه‌های بزرگوار به شیخ ابوالقاسم یکی می‌شود و شیخ ابوبکر نساج با ابوبکر دینوری صحبت داشته‌اند و از شیخ ابوبکر نساج پرسیدند که دیدار مطلوب را بچه توان دید؟ گفتند به دیده صدق در آئینه طلب.

شیخ احمد غزالی قدس سره : غزالی دیهی است از طوس و مرید شیخ ابوبکر نساج اند و برادر حجة الاسلام امام محمد غزالی قدس سره که مرید ابوعلی فارمدی خلیفه ابوالقاسم گرگانی بودند و هر دو برادران جامع علوم ظاهری و

^۱ . الف: سجاده « جاده » پدر

^۲ . الف: « آلدن مذکور انتظام قیام دارد و خادم طلبه نیز در ایام وفات حاجی شیخ محمد چند ماه در » ندارد

^۳ . الف: « مفید معتبر » محمد

^۴ . الف: اضافه؛ از سادات موضع کمال پور جونپور در جماعه مریدان شاه بده به مجاهده فقر و غنا مسرور و محفوظ بودند»

باطنی بودند. منقولست شخصی از احمد غزالی پرسید که برادرت امام محمد غزالی کجاست؟ گفت در خون است سائل به طلب او رفت، در مسجدی که نشسته دید گفتار احمد غزالی اظهار کرد، امام محمد غزالی گفت که فی الواقع در مسئله حیض فکر می نمودم، وفات امام محمد غزالی چهاردهم جمادی الآخر سنه خمس و خمسمائة هجری بوده و قبر ایشان در بغداد است و وفات شیخ احمد غزالی در سنه سبع و عشر و خمسمائة هجری و قبر ایشان در قزوین است و عین القضاة همدانی خلیفه شیخ احمد غزالی است.

شیخ ابو نجیب سهروردی قدس سره : نام ایشان عبدالقاهر و لقب ضیاءالدین است و نسب شریف ایشان به دوازده یا سیزده واسطه به حضرت امیرالمومنین ابابکر صدیق رضی الله عنه می رسد و ولادت ایشان در سنه تسعین و اربعمائة بوده و جامع علوم ظاهری و باطنی بوده صاحب تصانیف بودند و نسبت ارادت ایشان به دو طرف است یکی شیخ احمد غزالی که درین سلسله مذکور شد و دیگر به شیخ وجیه الدین که عم ایشان بودند^۱ چنانچه در سلسله سهروردیه مذکور خواهد شد .

منقولست که شیخ ابو نجیب سهروردی پیش از ارادت دوازده سال نفس را بعد از هفته آب می داد و سه خرما می خورد، چون مرید شد بعد از چهل روز آب می داد و سه خورما می خورد و مدت سی سال خواب نکرد که تا رو هم از قبله نگردانید، بعد از آن به خدمت حضرت غوث الثقلین محبوب سبحانی قطب ربّانی شیخ محی الدین سید عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه مشرف گردید که از ایشان نیز نعمت بسیار و خلافت رسید. منقولست که روزی در بغداد به دوکان قصابی رسیده دیدند که گوسفندی آویخته ایستاده، گفتند که این گوسفند می گوید که من مرده ام نه کشته. قصاب بیخود افتاد، چون به هوش آمد به قول شیخ مقرر گشته تائب شد پس در اظهار کرامت شیخ دو مصلحتی اتفاق افتاد- یکی مسلمانان از خوردن گوشت حرام باز ماندند و دیگر قصاب هم تائب گشت و وفات ایشان در بغداد شب دو شنبه دوازدهم یا به روز جمعه هفدهم جمادی الآخر سنه پانصد و شصت

^۱ .ج: « است »

و سه هجری، تاریخ وفات « قیامت بود برآمده »^۱ و در زمان مستنجد بالله واقع شده و عمر گرامی هفتاد و دو سال قبر نیز در بغداد است .

شیخ عمّار یاسر قدّس سرّه : مرید و خلیفه شیخ ابو نجیب سهروردی

که شیخ وقت و اهل کرامات بودند.

شیخ نجم الدّین کبری قدّس سرّه : کنیت ایشان ابوالجنّاب که پیغمبر صلی الله

علیه وسلّم ایشانرا در واقعه عنایت فرموده و نام احمد بن عمر جنوفی و لقب نجم الدّین اصل از فردوس و چون در ایام تحصیل علوم ظاهری به هر کسی که مناظره علم می کردند غالب می آمدند بدین سبب ملقب به طامّة الکبری گشتند و به جهت کثرت استعمال لفظ طامّه حذف شده و ولی تراش از آنجهت گویند که در حال وجد به هر کسی که می دید به مرتبه ولایت می رسید تا که روزی نظر فیض اثر بر سگی افتاد و سگ هم صاحب حال گشت و در قبرستان همیشه می گردید و روی خود بر زمین می مالید چون سگی بمرد از فرموده شیخ او را دفن نموده بر قبرش عمارتی ساخته اند چنانچه مولوی روم گوید، بیت :

یک نظر فرما که مستثنی شوم ز ابنای جنس سگ که شد منظور نجم الدّین سگانرا سرور است و نسبت ارادت ایشان به دو طرف است - یکی از شیخ عمّار یاسر به ترتیبی که درین نسخه مکتوب است به شیخ ابوالقاسم گرگانی می رسد، دوم از شیخ اسمعیل قصری که ایشان مرید محمّد مانکیل و ایشان مرید محمّد بن داؤد و ایشان مرید ابوالعبّاس ادیس بو ایشان از ابوالقاسم بن رمضان و ایشان از ابویعقوب طبری و ایشان از ابوعبدالله بن عثمان و ایشان از ابویعقوب نهرجوری^۲ و ایشان از یعقوب یسوی و ایشان از عبدالواحد بن زید و ایشان مرید حسن بصری^۳ و ایشان از حضرت امیرالمومنین علی کرّم الله وجهه که بدین ترتیب به پیغمبر صلی الله علیه وسلّم می رسد و

^۱ . الف: « تاریخ وفات « قیامت بود برآمده » ندارد

^۲ . الف: « و ایشان از ابویعقوب طبری و ایشان از ابوعبدالله بن عثمان و ایشان از ابویعقوب نهرجوری « ندارد ؛ ب: « و ایشان از ابوعبدالله بن عثمان و ایشان از ابویعقوب نهرجوری و ایشان از یعقوب یسوی » ندارد

^۳ . الف: مرید « کمیل بن زیاد »

از شیخ روز بهان نیز بهره یافته چنانچه در سفینه‌الاولیا مکتوب است. منقولست که شیخ نجم الدین بر مجد الدین خلیفه خود به اعتراضی فرمود که به دریا غرق شود که تا خوارزم شاه مجد الدین را به دریا غرق نمود بنابر آن شیخ نجم الدین بادشاه را بد دعا کرد که تا چنگیز خان بر او خروج نموده مملکت او به غارت نمود. شیخ نجم الدین از خلفای خود فرمود که به بلاد خودها را روید که آتشی از مشرق بر افروخت تا مغرب خواهد سوخت، گفتند شیخ دعا کند که تا این بلا مندفع باشد، شیخ فرمود بلائیسست مبرم که دعا اثر نکند، خلفا گفتند که شیخ هم با ما بیایند، شیخ فرمود که مرا حکم نیست که تا همین جا شهید خواهم شد، خلفا که به بلاد خودها رفتند چنگیز خان به لشکر کفار مغول در خوارزم در آمد که خوارزم شاه گریخت و کشته شد. شیخ نجم الدین نیزه به دست مبارک و سنگها در بغل گرفته با کفار مقابله نمودند و چندین کافران را کشته کاکل کافری گرفته برکشید که ناگاه تیر قضا بر سینه شیخ رسید که تا دهم جمادی الاول سال شش صد و هژده هجری شربت شهادت چشید و بعد از شهادت ده کس نتوانستند که آن کافر را از دست شیخ خلاص سازند آخرش کاکل ببرید و عمر گرامی زیاده بر شصت سال گردید و سلسله فردوسیة منسوب به ایشان است و حضرت شیخ را مریدان بسیار همه کامل و عامل^۱ لیکن مشهور و معروف شیخ مجدالدین بغدادی و شیخ سعدالدین حموی و بابا کمال خجندی و شیخ رضی الدین علی لالا و شیخ سیف الدین باخزری و شیخ نجم الدین رازی و شیخ جلال الدین رومی^۲ گیلی و بعضی گفته که مولانا بهاءالدین ولد مولانا جلال الدین رومی نیز از ایشان است و خواجه ابوالوفا خوارزمی مرید ابوالفتوح در بیان مشائخ خود ابیاتی که آراسته موافق ترتیب مکتوبه‌الصدر

است چنانچه آنرا مولوی جامی در نفحات بعینه مندرج ساخته، ابیات :

رسید فیض علی را ز احمد مختار   پس از علی حسن آمد خزینه اسرار
حیب طائی و معروف پس سری و جنید   دو بو علی است دگر مغربی سر اخیار

^۱ . الف: « و عامل » ندارد

^۲ . ب: « رومی » ندارد

عقیب اینهمه بوالقاسم و پس از نساج امام احمد و پس سهروردی و عمّار
 پس از اکابر مذکور شیخ نجم الدین که بود قدوه اخیار و سرور ابرار
 کمال احمد آنکه بهاء ملت و دین دگر محمد و پس بوالفتوح فخر کبار

شیخ رضی الدین علی لالا قدس سره : لقب ایشان رضی الدین و نام
 علی بن سعد بن عبدالجلیل لالا و اصل ایشان از غزنین است و مرید شیخ نجم
 الدین کبری اند و صحبت شیخ احمد یسوی و خواجه یوسف همدانی و غیرهما
 اکثر مشائخ دریافته از صد و بست و چهار اهل ابرار خرقة گرفته و جامع العلوم
 ظاهری و باطنی بوده شیخ وقت بودند و در سفر هندوستان به صحبت ابوالنصار
 بن هندی که قبر ایشان در تینده از حصار فیروزه است شرف دریافته امانت رسول
 صلی الله علیه و سلم که شأنه مبارک بود از ایشان گرفته اند و وفات ایشان در سویم
 ربیع الاوّل سال ششصد و چهل و دو هجری بوده و قبر ایشان در غزنین مابین روضه
 سلطان محمود در^۱ شهر است.

شیخ جلال الدین احمد جورقانی قدس سره : مرید شیخ رضی الدین
 علی لالا اهل حال صاحب کمال بودند ، وفات ایشان در ربیع الآخر سال ششصد
 و شصت هجری بوده.

شیخ نورالدین عبدالرحمان اسفرائی کسرقی قدس سره : اصل ایشان از
 موضع کسرق که از توابع اسفرائن است بوده و ولادت ایشان در ماه شوال سال
 ششصد و سی و نه بوده و به زمره مریدان شیخ احمد جورقانی انتظام یافته، از
 بزرگان و عارفان وقت بودند و وفات ایشان در شب یکشنبه چهاردهم جمادی
 الاوّل سال هفتصد هجری روی نموده و قبر ایشان در بغداد است.

شیخ رکن الدین علاءالدوله سمنانی قدس سره : کنیت ایشان ابوالمکارم
 و نام احمد بن محمد بیابانگی و اصل ایشان از ملوک سمنان بوده و ولادت ایشان
 در سال ششصد و پنجاه و نه هجری بوده و در سنه ششصد و هشتاد و هفت
 هجری در بغداد مرید شیخ نورالدین عبدالرحمان کسرقی قدس سره شده، صاحب
 ریاضت عالیّه بودند. گویند که در مدّت عمر خود صد و سی اربعین نشسته اند و وفات

^۱ . ب،ج: « و » شهر

ایشان شب جمعه بست و دوّم رجب سال هفتصد و سی و شش هجری روی نموده و مدّت عمر هفتاد^۱ و هفت سال و قبر ایشان در مقبره عمادالدین عبدالوهاب است.

شیخ نجم الدین محمد^۲ قدس سره : مرید شیخ علاءالدوله سمنانی صاحب کشف و کرامات بودند، وفات ایشان در سال هفتصد و هفتاد و هشت هجری واقع شده و مدّت عمر هشتاد سال و قبر ایشان در حصارى از اعمال اسفراين است.

شیخ محمود نردقانی^۳ قدس سره : لقب ایشان شرف الدین و نام پدرش عبدالله و از اکمل مریدان شیخ علاءالدوله سمنانی است.

میر سید علی همدانی قدس سره : نام پدر ایشان سید شهاب الدین بن محمد و مرید شیخ شرف الدین محمود نردقانی اند و از شیخ نقی الدین علی دوستی که ایشان نیز مرید شیخ علاءالدوله سمنانی بودند کسب طریقت نموده و از فرموده پیر خود شیخ شرف الدین محمود سه نوبت ربع مسکون را سیر کرده و صحبت یکهزار و چهار صد ولی دریافته و چهار صد ولی را در مجلسی دیده‌اند و ابتداء اسلام در کشمیر به برکت قدم آن روشن ضمیر است و خانقاه ایشان در کشمیر تا حال قیام است و وفات ایشان ششم ذیحجه سال هفتصد و هشتاد هجری نزدیک کهرتومان از توابع کابل است اتفاق افتاده، اگر چه قبر در آنجا هم نمودار است لیکن مریدان جنازه ایشان را از آنجا در ختلان برده مدفون ساخته‌اند که قبر در ختلان آشکار است چنانچه ظهیرالدین محمد بابر بادشاه در واقعات بابرى مفصل اظهار دارد.

شیخ بهاءالدین ولد قدس سره : نام ایشان محمد بن حسین بن احمد الخطیبی البکری که از فرزندان امیرالمومنین ابوبکر صدیق رضی الله عنه بودند و مادر ایشان دختر علاءالدین محمد بن خوارزم شاه است که به اشارت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلّم دختر خود را به حسین بن احمد نکاح کرده بود

^۱ . الف: عمر « خود صد و سی » هفتاد و هفت

^۲ . ب: اضافه؛ « بن محمد الاوکانی »

^۳ . ب: « نردقانی »

که تا شیخ بهاءالدین ولد از آن متولد شده. بعضی گفته که از مریدان شیخ نجم الدین کبری و با شیخ شهاب الدین سهروردی ملاقات نموده بودند ، وفات ایشان در سال ششصد و بست و هشت هجری بوده و قبر در قونویه است .

مولانا جلال الدین رومی قدس سره : که مشهور به مولوی رومی اند نام ایشان محمد بن بهاءالدین ولد است و ولادت ایشان در ششم ربیع الاول سال ششصد و چهار هجری در بلخ و نشو نما در روم بوده. منقولست که در سن شش سالگی بعد از سه روز افطار می کردند و در همین سن به سوی آسمان پریده بودند و مرید پدر خود بوده صاحب حال شدند . مرویست که چهار صد طالب علم هر روز به درس مولانا حاضر می شدند و اشعار ایشان سراسر معرفت و تصوف است و فرموده ایشانست مرغی که از زمین بپرد اگرچه به آسمان نرسد اما اینقدر ضرور باشد که از دام رهایی یابد همچنین کسی را باید که درویش شود اگر به کمال آن نرسد اما اینقدر لازم است که از بلاء دنیا برهد و سبکسار گردد و به زمره دنیاداران ممتاز باشد، وفات ایشان وقت غروب آفتاب پنجم جمادی الآخر سال ششصد و هفتاد و دو هجری واقع شده و قبر در قونویه است .

شیخ حسام الدین چلبی قدس سره : نام ایشان حسن بن محمد بن حسن بن اخی ترک است و از کبار خلفاء مولوی رومی بودند، وفات ایشان در سال ششصد و هشتاد و سه هجری بوده .

سلطان ولد قدس سره : فرزند رشید مولانا جلال الدین رومی اند، ولادت ایشان در لارنده به سال ششصد و بست و سه هجری واقع شده و مرید صاحب سنجان بودند و علوم ظاهری و باطنی از پدر بزرگوار خود مولانا حسام الدین چلبی و شیخ شمس الدین تبریزی قدس سرهم کسب نموده، وفات ایشان شب شنبه دهم رجب سال هفتصد و دوازده هجری بوده. شاه نعمت الله ولی کرمانی اگرچه از شیخ نجم الدین کبری علاقه ندارد لیکن نسبت ارادت ایشان به چندین واسطه به شیخ احمد غزالی نیز که می رسد بنابر آن احوال ایشان اخیر سلسله فردوسیه باید نوشت .

شاه نعمت الله ولی کرمانی قدس سره : کنیت ایشان نورالدین و نام نعمت الله و نسب کرام ایشان از واسطه سید اسمعیل برادر موسی که جد چهاردهم ایشان

است به حضرت امام ابو عبدالله جعفر صادق بن امام محمد باقر می‌رسد و بعضی
 انام به شبهه نام سید موسی که در سلک اجداد عظام ایشان است به امام موسی
 کاظم ترتیب و انتظام داده محض غلطی و نسیان است چونکه نسب ایشان به زبان
 فرجام در دیوان خود به نظم بیان و ارقام فرموده ، نظم :

نعمت الله ام از آل رسول	محرم راز عارف ربّانی
قرّةالعين مير عبدالله	مرشد وقت پير روحانی
پدر او محمد آن سید	که نبودش به هیچ او ثانی
باز سلطان اولیا جهان	میر عبدالله هست تا دانی
پیر کامل کمال الدین یحیی	سید مستند مسلمانی
پدرش هاشم است و جد موسی	مادرش شاهزاده سامانی
دیگر آن جعفر خجسته لقا	روح مخفی لطیف نورانی
سید صالح آنکه ^۱ صالح بود	جمع می‌بود از پریشانی
میر حاتم که نزد همّت او	مختصر بود عالم فانی
باز سید علی عالیقدر	کان احسان و بحر عرفانی
هم براهیم روح می‌بخشد	نفسش در گه سخن رانی
بادشاه ممالک دانش	بود سید علی کاشانی
میر محمد که بندگان درش	در جهان یافتند سلطانی
شاه سادات سید اسمعیل	آفتاب سپهر سبجانی
ابو عبدالله آنکه روح امین	گفت او را که جمله را جانی
باز امام محمد باقر	مخرب کفر و دین را بانی
پدر او علی ابن حسین	آنکه زین العباد می‌خوانی
باز امام بحق حسین شهید	نور چشم علی عمرانی

^۱ . الف : « این »

آن وصی رسول یار خدا   والی مملکت سلیمانی
 نوزدهم جدّ من رسول خدا است   آشکار است نیست پنهانی
 هست فرزند من خلیل الله   باد یارب به بنده ارزانی

شاه نعمت‌الله مذهب شافعی اختیار نموده مرید امام عبدالله یافعی از اهل ابرار بودند و اکثر به صحبت صدرالدین شیرازی رسیده فواید گرفت و کوه صاف از نواحی بلخ کوهساری است مبارک که قدم گاه مردان خدا مشهور است چهل اربعین در آن کوه برآورده ریاضت کشید که تا کشود ایشان در آنجا گردید .
 بدانکه نسبت ارادت امام عبدالله یافعی یکی به شیخ مسعود حاوی، دوّم به شیخ ابوالحسن نورالدین علی بن عبدالله یمینی که از واسطه هر دو شیخان مذکوران به چندین واسطه به حضرت غوث الثقلین محبوب سبحانی قطب ربّانی حضرت میر محی الدین شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه پیوسته به ترتیبی که در سلسله علیه حضرت قادریه نوشته به سیّد الطائفه حضرت شیخ جنید بغدادی قدّس سرّه می‌رسد و از بعضی اولاد شاه نعمت‌الله شجره ارادت ایشان به نظرم چنان رسید که امام عبدالله یافعی مرید شیخ صالح بریری و ایشان مرید شیخ کمال الدین محمود و ایشان مرید شیخ ابوالفتوح سعدالدین و ایشان مرید شیخ ابو مدین کوفی مغربی و ایشان مرید شیخ ابوسعود اندلسی و ایشان مرید شیخ ابوالبرکات و ایشان مرید شیخ ابوالفضل و ایشان مرید شیخ احمد غزالی و ایشان مرید شیخ ابوبکر نسّاج و ایشان از شیخ ابوالقاسم گرگانی و ایشان از شیخ عثمانی مغربی و ایشان از شیخ ابو علی کاتب^۱ و ایشان از شیخ ابو علی رودباری و ایشان نیز از سیّد الطائفه حضرت شیخ جنید بغدادی قدّس سرّهم العزیز است و نسبت ارادت شیخ ابوالقاسم گرگانی از واسطه شیخ ابوالحسن خرقانی به شیخ یازید بسطامی نیز می‌رسد چنانچه بالتفصیل بصدر گذشت. جناب سیّد السّادات شاه نعمت‌الله اهل کشف و کرامات که بود لقمه شبّهات هرگز نمی‌خورد و آنچه نذر^۲ و طعام از سلاطین و حکّام که می‌آمد مدام به مستحقّان تصرف می‌نمود و بیتی می‌فرمود، بیت :

^۱ . ب: از « و ایشان مرید شیخ ابوالفضل ... تا..... شیخ ابو علی کاتب » ندارد

^۲ . ب: « و آنچه نذر » ندارد

گر شود جمله جهان خوان مال^۱ کی خورد مردی خدا الا حلال

مقوله مذکور به سلطان شاهرخ مرزا بن امیر تیمور گران رسیده و برای امتحان روزی بره که مغصوبه پیر زنی بود طعام از آن مهیا گردانید و جناب میرزا را به دعوت طلبید، وقتی که طعام بره به تناول رسید زبان سلطان^۲ به تمسخر کشاده گردید چونکه تناول مغصوب مخالف مقوله ایشان بعینه دید جناب میر روشن ضمیر فرمودند که ای بادشاه کیفیت بره به وجه احسن تحقیق بکن شاید که حق سبحانه تعالی را در خوراندن بره ذره از مصلحتی باشد، بنابر فرموده سلطان ضعیفه را حاضر ساخته پرسیدند که این بره از کجا آوردی و کجا می بردی و از که بود؟ ضعیفه جواب داد که رمه^۳ گوسفندان به ارث شوهر خود دارم و پسر من گوسفندان را برای جلابی به سرخس برده بود که خبرش بد شنیدم، درین اوقات شاه نعمت الله از کرمان به هرات تشریف که آوردند عهدهی کردم که پسر من به سلامت آید بره به خدمت می رسانم، امروز که پسر من سالم بما رسید ما بره گرفته به آنجناب دوید در اثناء راه جوانی بره به تعدی کشید که از استفسار ضعیفه سلطان خجالت و انکسار بسیار نموده مقر بالیقین گشت که به قدرت قدیر بطن اولیاء میر از لقمه شبهه ناک محفوظ و پاک ماند و سلطان نیز بدین اسباب از معتقدان آنجناب شد .

مقولست که سلطان فیروزشاه بهمنی پادشاه دکن از پایه تخت که گلبرگه در آنوقت بود برادر خود احمد شاه را اخراج که نمود زیر درختی خسپیده بود که ناگاه بزرگی در آن خواب کلاه سبز دوازده ترکی بر سر نهاده فرمود سلطنت مبارک باد که درویش قوتی عظیم گشت که بعد از چند روز جمیع امرای فیروزی به وی پیوستند، سلطان فیروز به لاچار و اندوه بیمار گشته وفات یافت. سلطان احمد شاه به تاریخ پنجم شوال سنه خمس و عشرین و ثمانمائه بجای برادر خود بر تخت سلطنت جلوس نمود، در آن اوقات چون سلطان از طالبان فقیر و شهره شاه نعمت الله به کشف و کرامات عالمگیر بود شیخ حبیب الله خجندی و میر شمس الدین و دیگران هم نشین را با تحف و هدایای

۱ . ب: « مال مال »

۲ . الف: « سلطان » ندارد

۳ . ب: « رمه » ندارد

وافره به صدق و یقین به کرمان ارسال نمود که تا به وکالت سلطان دست ارادت قطب زمان نمایند، شاه آن جماعه را اعزاز و اکرام نموده و ملاً قطب الدین کرمانی ژنده پوش را که از مریدانش بود طاقی^۱ به دست ایشان به احمد شاه فرستاد و چون ملاً قطب الدین به دکن رسید سلطان او را از بعید دیده گفت که این همان درویش است که وقت فلان با لشکر فیروزشاه جنگی عظیم که داشتیم به زیر فلان درخت در خواب تاج سبز دوازده ترک به من داده، من چگونگی آن تا درین مدت با هیچکس نگفته ام، اگر این قسم تاجی مصحوب این مرد باشد تعبیر آن خواب همین باشد، مولانا از نزدیک دعاء شاه نعمت‌الله رسانیده گفت که شاه فرموده که از تاریخ فلان تا حال این تاج را به رسم امانت داری شما کردم اکنون حبیب‌الله خجندی به وکالت شما که آمد امانت به شما رسانید. از احمد شاه منقولست وقتی که از ملاً قطب الدین این حکایت غریب که شنیدم حالتی عجیب در خود دیدم و سر تا پا در حیرت گشته به خود گفتم که اگر^۲ این تاج سبز دوازده ترکی باشد جای سخن نماند، ملاً قطب الدین از کشف دریافته گفت سلطان وسوسه را به خاطر راه ندهند که تاج سبز دوازده ترک و من همان کسم که به موجب حکم شاه ولایت پناه در فلان روز در عالم رویا آنرا به نظر شما در آورده ام، من بی اختیار قد را راست کرده مولانا را در بغل گرفتم و پهلوی خود جا دادم^۳ و صندوقچه را کشادم و تاج را به صفات مذکوره دریافته بر سر نهادم و این بیتی خواندم، بیت :

شاه در هند و شیخ در هامان تاج بخشی چنین کند شاهان

بعد از آن در همین سال خواجه عماد الدین مسعود سمنانی و سیف الدین احسن آبادی با تحف بسیار به خدمت شاه نعمت‌الله پیر خویش فرستاده برای ارشاد استدعا ارسال یکی از اولاد امجاد نمود، چون آنحضرت را غیر از یک فرزند شاه خلیل‌الله در باغ زندگانی ثمر دیگر نبود جدایی او را شاق دانسته پسر زاده خود میر ضیاءالدین نورالله بن شاه خلیل‌الله را حسب الالتماس سلطان زمن به ملک دکن فرستاد، چون خبر وصول او به بندر جیپول رسید سلطان پالکی خاصه خود را با سید محمد صدر

۱ . ج: « تاجی »

۲ . الف: « اگر » ندارد

۳ . ب: « داده »

و میر ابوالقاسم جرجانی بدان جانب فرستاد، بعد از آنکه به حوالی دارالخلافت رسید جمیع شاهزاده‌ها و امراء پیشوا بوده به شهر احمدآباد درآوردند و در جای ملاقات قریه و مسجدی ساخته موسوم به نعمت آباد گردانید که تا حال موجود و مشهور است. میر نورالله را ملک المشائخ خطاب نموده بر جمیع مشائخ حتی اولاد سید محمد گیسو دراز مقدم نشانید و دختری به وی داده به دامادی خویش معزز و موثر گردانید چنانچه در تاریخ برهان المآثر و تاریخ فرشته و غیره در احوال احمد شاه بهمنی بادشاه دکن مرقوم و مضبوط است و موافق بیتی که شاه نعمت‌الله در دیوان خود فرموده، بیت :

قرب صد سال عمر من بگذشت   قصد موری نکرده ام بخدا

عمر گرامی ایشان بصد سال رسیده باشد که در وقت سكرات به این ابیات لطیف آیات زبان بکشاد، ابیات :

نعمت الله جان بجانان داد و رفت	بر در میخانه مست افتاد و رفت
كلّ شیء هالك الا وجهه	خواند بر دنیا و بی بنیاد رفت
چون ندای « ارجعی » از حق شنید	زنده دل در عشق او جان داد و رفت
نعمت الله دوستان یادش کنند	تا نه پنداری که رفت از یاد رفت

وفات شاه نعمت‌الله مغفور در زمان سلطان شاهرخ میرزا امیر بن تیمور صاحبقران در شهر سنه سبع و عشرين و ثمانمائه و به قولی در بستم رجب سنه اربع و ثلثین و ثمانمائه در قریه هامان از اعمال کرمان واقع شده و قبر ایشان نیز در قریه هامان است که از ابتدا تا حال^۱ هفتصد لنگرخور بر مزار شریف سکونت داشته بحال و برقرار اند. سلطان احمد شاه مذکور مدّت دوازده سال و نه ماه سلطنت نموده در شهر سنه ثمان و ثلثین و ثمانمائه در گذشت و نه پشت فرزندان او به سلطنت ولایت دکن تا هژدهم شعبان سنه ست و عشرين و تسعمائه کامرانی نموده‌اند و مدّت سلطنت این جماعه یکصد سال و نه ماه و بست و سه روز بوده.

۱. ب: « حال » ندارد

شاه خلیل الله قدس سره : کنیت ایشان برهان الدین و نام خلیل الله ابن شاه نعمت الله ولادت ایشان به وقت فجر روز جمعه یازدهم شعبان سنه هفتصد و هفتاد و پنج هجری بوده چنانچه اندرین باب پدر بزرگوار ایشان در دیوان خود ایاتی فرموده، ایات^۱ :

از قضای خدای عزّ و جلّ حیّ و قیوم و قادر سبحان
نیم ساعت گذشته بود از روز روز آدینه در شهر شعبان
یازده بود ماه و وقت شریف ماه در حوت و مهر در میزان
پنج و هفتاد و هفتصد از سال رفته در کونیا که ناگهان
میر برهان دین خلیل الله آمد از غیب بنده را مهمان
خیر مقدم بر آمد از عالم مرحبا را شنیدم از یاران
کسب او باد علم ربّانی حاصلش باد عمر جاویدان

و ایشان جامع علوم ظاهری و باطنی بوده، نسبت ارادت از پدر خود دارند و بعد از وفات پدر خود شاه نعمت الله ایشان مع^۲ دو فرزندان خود یکی شاه حبیب الله دویم شاه محب الله از کرمان نزد احمد شاه بهمنی بادشاه دکن که مرید پدر ایشان بود تشریف آورده^۳ به شهر احمد آباد بدر متوطن شدند و قبل ازین میر ضیاء الدین شاه نورالله پسر بزرگ ایشان در حین حیات جدّ خود شاه نعمت الله در دکن تشریف که آورده سلطان احمد شاه دختر بزرگ خود در نکاح میر ضیاء الدین نورالله مذکور در آورده بود و حالا شاه حبیب الله به دامادی سلطان احمد شاه و شاه محب الله به دامادی شاهزاده علاء الدین مختص و معزز نیز گشتند. چون احمد شاه به ودیعت حیات سلطنت خود به انتها رسانید ملک المشایخ میر برهان الدین خلیل الله روز شنبه بست و دویم شهر رجب سنه ثمان و ثلاثین و ثمانمائه دست راست مرید خود ابوالمظفر سلطان علاء الدین بن احمد شاه را گرفته بر سریر سلطنت دکن جلوس گردانید که درین عهد به اندکی مدّت میر ضیاء الدین نورالله مذکور پیش پدر خود وفات نمود بعد از آن از تاریخ جلوس سلطان علاء الدین شاه خلیل الله مدّت دو

^۱ الف: « بوده چنانچه اندرین باب پدر بزرگوار ایشان در دیوان خود ایاتی فرموده، ایات » ندارد

^۲ ب: « مع » ندارد

^۳ ب: آورده « بود »

سال زندگانی نموده در شهر پدر نیز^۱ رحلت فرمود و عمر گرامی شصت و پنج سال، دو پسری که داشتند^۲ اگرچه شاه حبیب‌الله در آن کلان تربود لیکن چون به غایت سپاهگری که او غلبه داشت سجاده نشینی به برادر کوچک خود شاه محب‌الله^۳ را گذاشته خود را در سلک امرای عظام ساخت که قصبه پیر اقطاع و جاگیر یافت و خانقاهی که بیرون آن قصبه است به اعتقاد بعضی برای^۴ برادرش شاه محب‌الله بنا شد. وقتی که سلطان علاءالدین مدّت بیست و سه سال و نه ماه و بست و دو روز کامرانی نموده آخر ماه جمادی الاول سنه اثنی و ستین و ثمانمائه وفات یافت پسر کلانش همایون شاه مشهور به ظالم در منزل خود بود و یوسف خان و ملّو خان که از امرایان معتبره بودند وفات او را مخفی داشته برادر کوچکش حسن خان را بر تخت نشانند. یوسف خان منصب امیرالامرائی و شاه حبیب‌الله منصب وزارت جمله‌الملکی یافته و همایون شاه به اتفاق شاه محب‌الله بست و دویم جمادی الثانی سنه اثنی و ستین و ثمانمائه بر سریر سلطنت که متمکن گشت برادر خود حسن خان را مع مصاحبانش محبوس ساخته در پی تعذیر بود که به قدرت قدیر هفت تن از مریدان میر حبیب‌الله تمامی محبوسان را از قید خلاص گردانید که آنها باز لشکر جمع نموده مستعد به جنگ و جدال شدند که درین خلال سراج معظم خان تهانه دار بیجانگر عهد و قسم در میان آورده حسن خان را مع مصاحبان او در بیجانگر طلبید و در آنجا قید نموده درخواست که نزد همایون شاه بفریسد در آنوقت شاه حبیب‌الله ترکش خود^۵ پیش نهاده مشغول به جنگ چندان گردید که تا شربت شهادت چشید چنانچه محمد طاهر شاعر در آن اوقات در تاریخ شهادت شاه حبیب‌الله دو بیتی گفته:

مه شعبان شهادت یافت در هند   حبیب‌الله غازی طاب مثواه
روان طاهرش تاریخ می‌جست   برآمد روح پاک نعمت‌الله

۱. ب،ج: « نیز » ندارد

۲. ب،ج: « پسری گذاشتند »

۳. ب: « حبیب الله »

۴. ج: « برای » ندارد

۵. ب: خود « را » پیش

و حسن خان و یوسف خان و جماعهٔ مخلصان را به احمد آباد بدر ارسال گردانید که همایون شاه ظالم شدید حسن خان را به حضور خود پیش شیر و بعضی را در گرم دیگ انداخته و بعضی را بر دار کشید که تا بیست و هفتم ذیقعه سنهٔ خمسین و ستین و ثمانمائهٔ مرغ روح همایون شاه پیرید و سوای سه سال و پنج ماه^۱ و پنج روز که سه ماه کمتر از مدّت سلطنت یزید باشد مدّت سلطنت خود دیگر ندید و سراج معظم خان بیوفا از نقض پیمان مبتلا به علّت برص گردید چنانچه در برهان مآثر و فرشته و اکثر کتب تواریخ به ارقام رسید. مزارات متبرکات ایشان بیرون شهر احمدآباد بدر به مسافت یک گروه جانب دروازهٔ تلگهات اند، گنبدی محیط بر ثلث قبور که برابر پرنور اند در آن قبر شاه خلیل الله مغفور فیما بین قبرین هر دو پسران اخیرین معروف و مشهور است و قبر شاه محب الله به غربی قبر پدر خود^۲ شاه خلیل الله مذکور است بدین تقدیر قبر شرقی به میر شمس الدین حبیب الله مسطور است یا جای شهادت خود در بیجانگر مدفون باشد و قبر میر ضیاء الدین نورالله علیحده که مقابل مقبرهٔ شاه خلیل الله به مسافت دو تیر انداز در میان عیان است. اسمای فرزندان میر ضیاء الدین نورالله، عبدالله، رحمت الله، فتح الله، قدرت الله و جماعهٔ انسال ایشان از شهر بدر برآمده به اطراف عالم منتشر و متفرّق گردیده اکثر در شهر یزد ایران توطن که اختیار نمود^۳ بجاه رسیده اهل اعتبار افتخار شدند چنانچه بادشاهان صفویه دختران خود را به نکاح ایشان در آوردند از آنجمله دو برادر که خواهرزادهٔ شاه عباس صفوی^۴ بودند یکی میر ظهیرالدین دویم میر میران به دهلی که قدوم آوردند نورالدین جهانگیر بادشاه دختر برادر خود مرزا دانیال بن اکبر بادشاه را در عقد میر ظهیرالدین در آورد چنانچه درین ایام امیر خان و غیره جماعتی اولاد خلیل الله خان که در سلک امرای عظام است به نسل میر ظهیرالدین مذکور انتظام قیام دارند و بعضی کسان که از آنها در قصبهٔ باغ مزار در توران توطن

^۱ . ب: « پنجاه و پنج » روز

^۲ . الف: « شاه خلیل الله مغفور فیما بین قبرین هر دو پسران اخیرین معروف و مشهور است و قبر شاه

محب الله به غربی قبر پدر خود » ندارد

^۳ . ب، ج: اختیار « کرده »

^۴ . ب: « صفویه »

گرفته از ایشان نیز بعضی به دهلی تشریف آورده سکونت کرده چنانچه میر شریف خان و غیرت خان داماد شیر افگن خان پانی پتی از نسل ایشان است و اولاد شاه حبیب‌الله نیز از شهر احمدآباد بدر بیرون است.

سید مکن قدس سره : مردی بزرگ ریاضی و نمازی که نسب شریف ایشان از پنج واسطه به شاه حبیب‌الله مذکور می‌رسد. چونکه پدر بزرگوار ایشان سید محمد شاه بن سید اخوند جهان شاه بن سید خواجه علاءالدین شاه بن مسعود بن شاه منصور بن شاه حبیب‌الله مذکور بن شاه خلیل‌الله بن شاه نعمت‌الله کرمانی قدس سرهم العزیز است و در آخر عصر سلطان سکندر بن سلطان بهلول لودی به آب خورد به کول تشریف آورده و سکونت گرفته در آنجا وفات یافت چنانچه بیت:

به کول آمد مکن سید نمازی ز اولاد حبیب‌الله غازی

و قبور سید مکن و اکثر اولادش به مسافت نیم کروه از قصبه کول فیما بین سمت غروب و جنوب واقع و مشهور اند.

سید حسین بن سید محمود بن سید مکن مذکور گندم گون ریش و موی بلند بینی کشاده ابرو فراخ پیشانی تمام قد قبر ایشان نیز بیرون قصبه کول نزد قبر سید مکن مسطور است.

سید غازی بن سید گهاسی بن سید نور بن سید کمال بن سید جلال بن سید حسین بن سید محمود بن سید مکن مذکورین است^۱ در قصبه کول سکونت دارند و بعضی از اولاد سید مکن مذکور از کول رفته به قصبه جلیسر سکونت ورزیده چنانچه درینولا میر محمد شاه و حافظ عظمت‌الله و غیرهما در آنجا اشتهار دارند و بعضی از اولاد سید مکن مذکور از قصبه کول رفته به قصبه رنبر پور نواحی لکهنؤ متوطن شده از آنها میر جعفر شاعر به تخلص روحی در آنجا مشهور است. گویند که سید علی اکبر و سید میران ابناء سید عبدالرسول و دیگر جماعه سادات سگان قصبه جلیسر اولاد سید معین الدین برادر سید مکن مذکور اند و از شاه محب‌الله پسر سویمی شاه خلیل‌الله دو پسری بودند یکی برهان الدین خلیل‌الله، دویم کمال الدین عطیه‌الله و جماعه اولاد ایشان از ابتدا تا حال بر سجاده و مزار جد خود شاه

^۱ الف: اضافه؛ « که اجداد ایشان » است

خلیل الله در شهر احمد آباد بدر سکونت داشته بحال و برقرارند از آنها میر مرتضی بن سید سیف الله به دهلی که تشریف آوردند قدمبوسی نمودم و اخبار مزارها و اسمای بعضی اولاد به اظهار ایشان نوشتم والله اعلم بالصواب.

بیان سلسله سهروردیه که منسوب است به حضرت شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله سره :

شیخ ممشاد دینوی قدس سره : دینور شهریست از شهرهای حنبلی نزدیک قزنین و ایشان از بزرگان مشائخ عراق و در علم ظاهری و باطنی یگانه آفاق بودند و از کمال مریدان سیدالطائفه حضرت شیخ جنید بغدادی و اقران رویم و نوری رحمهم الله اند و فرموده ایشان است « چهل سال است که بهشت را با هرچه درو است بر من عرض می کنند و من گوشه چشم به آن نداده ام » وفات ایشان در سال دو صد و نود و نه هجری بوده.

شیخ احمد اسود دینوری قدس سره: نام پدر ایشان عطا و از مریدان شیخ ممشاد دینوری بوده، از کبار مشائخ عصر بودند و وفات ایشان در ماه ذیحجه سال ششصد و شصت و هفت هجری بوده.

شیخ محمد عمویه قدس سره : نام پدر ایشان عبدالله و از مریدان شیخ احمد اسود دینوری که از اجله مشایخ زمان خویش بودند.

ابو محمد رویم قدس سره : کنیت ایشان ابو محمد است و ابوبکر و ابوالحسن و ابو شیبان نیز گفته و نام پدر ایشان احمد بن یزید بن رویم، اصل از بغداد و جامع علوم ظاهری و باطنی بوده، مرید کامل و شاگرد رشید سیدالطائفه حضرت شیخ جنید بغدادی قدس سره بودند. خواجه عبدالله انصاری رحمه الله گفته اگرچه رویم شاگرد جنید است اما وی بهتر از جنید است و من موی از وی دوست تر دارم از صد جنید. گویند در آخر عمر در میان دنیاداران خود را پنهان نموده بودند، وفات ایشان در سال سه صد و سه هجری روی داده و قبر در شونیزیه بغداد است.

شیخ ابو عبدالله خفیف قدس سره : نام ایشان محمد و اصل از شیراز که از ابنای ملوک بودند و مرید ابو محمد رویم و حسین منصور را دریافته و با ابوالحسن

^۱ . ب: « احمد » ندارد

مالکی و با ابوالحسن قرین و ابوالحسن درّاج نیز صحبت داشته‌اند و جامع علوم ظاهری و باطنی بوده، اهل ریاضت نهایت بودند که تا در هر رکعتی ده هزار بار قل هو الله می‌خواندند و مذهب امام شافعی اختیار نموده، در تصوّف تصانیف بسیار نموده‌اند و از شیخ ابو عبدالله خفیف منقولست که در ابتدا به حج رفتم، چو در بادیه تشنگی بر من غلبه نموده رسن و دلو گرفته به چاهی رفتم^۱ دیدم که آهو از آن چاه آب می‌خورد، چون به سر چاه رسیدم آب چاه به قعر فروتر شد، بنالیدم و گفتم خداوندا انسان که اشرف المخلوقات است به قدر کمتر ازین آهو که از حیوانات است، آوازی شنیدم که اعتماد آهو محض بر ما بود و اعتماد تو بر دلو و رسنی که داری، خوش شدم و دلو و رسن را انداختم، آوازی شنیدم که ما آزمایش نمودم اکنون بیا و آب بخور، چون باز گشتم دیدم که آب به سر چاه رسید، خوردم و طهارت نمودم. وفات ایشان در سال سیصد و هفتاد و یک هجری بوده و قبر در شیراز است و مدّت عمر نود و پنج سال و به قولی یکصد و چهار سال است و شیخ ابو اسحاق گاذرونی که سلسله گاذرونیه منسوب به ایشان است^۲ به طلب الهی بادشاهی گاذرون گذاشته از مریدان شیخ عبدالله خفیف است.

شیخ ابوالعبّاس نهاوندی قدّس سرّه : نام ایشان احمد بن محمّد بن الفضل است و اصل ایشان از نهاوند و شاگرد جعفر خلدی اند و مرید شیخ ابو عبدالله خفیف بوده، صاحب مقامات و اهل کشف و کرامات عالیّه بودند، وفات ایشان در سال سیصد و هفتاد هجری بوده.

شیخ اخی فرّخ زنجانی قدّس سرّه : مرید ابوالعبّاس نهاوندی و از کبار مشائخ وقت بودند، وفات ایشان روز چهارشنبه غرّه رجب سال چهار صد و پنجاه و هفت هجری بوده.

شیخ وجیه الدین قدّس سرّه : از اجلّه مشائخ و اهل کشف و کرامات بودند و نسبت ارادت ایشان که به دو طرف است از هر دو طرف به سیدالطائفه شیخ جنید بغدادی می‌رسد یکی از پدر بزرگوار خود شیخ محمّد عمویّه به ممشاد دینوری و

^۱ الف: « چو در بادیه تشنگی بر من غلبه نموده رسن و دلو گرفته به چاهی رفتم » ندارد

^۲ الف: « منسوبست بایشان »

دیگر از اخی فرّخ زنجانی به ابو محمد رویم چنانچه وسائط بالا گذشت و ایشان پیر برادرزاده خود شیخ ابوالنجیب سهروردی اند، وفات ایشان شب دوازدهم جمادی الثانی سال پانصد و سی و دو هجری در بغداد بوده و قبر نیز در بغداد است.

حضرت شیخ شهاب الدین سهروردی قدس سره : کنیت ایشان ابو حفص و نیز ابونصر و لقب شیخ الشیوخ و نام عمر و نسب شریف ایشان از چهارده واسطه به حضرت ابا بکر صدیق می‌رسد، چون که پدر بزرگوار ایشان محمد بن عبدالله بن محمد المعروف به عمویه بن عبدالله بن سعید بن حسین بن قاسم بن محمد بن عبدالله بن عبدالرحمان بن قاسم بن محمد بن حضرت ابابکر صدیق التیمی القریشی صاحب الغار و صهر النبی المختار صلی الله علیه وسلم رضی الله عنه و عن اولاده الکبار ولد فی رجب سنه تسع و ثلاثین و خمسمائة و دخل فی بغداد سنه خمس و خمسين و خمسمائة و شرع فی الطریق للغزله سنه ست و ثلاثین و خمسمائة که جامع علوم ظاهری و باطنی از اهل تصانیف بودند و مذهب امام شافعی ورزیده بر شریعت خیر الانام کماحقه قیام داشتند چنانچه در احوال شیخ محی الدین عربی بصدر گذشت و نسبت ارادت از عم خود شیخ ابوالنجیب سهروردی که ذکر ایشان در سلسله فردوسیة مرقوم گشت درست ساخته، ریاضت کشید که تا از مشائخ کبار و سرچشمه اولیای نامدار گردید و به شرف ملازمت حضرت غوث الثقلین شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه نیز فیض فراوان رسید که کشف و کرامات و خرق عادات لا تعد و لا تحصی بپدید چنانچه از ایشان منقولست که در هنگام ابتدا به علم کلام به حدی اشتغال داشتم که کتابی چند از آن به حفظ در آوردم، روزی همراه عم خود در ایام جوانی به زیارت حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه که در آمدن شیخ ابوالنجیب گفت یا سیدی این برادرزاده من به علم کلام اشتغال تمام که دارد هر چند منع می‌کنم از آن باز نمی‌آید، حضرت غوث الثقلین فرمودند ای عمر کدام کتاب حفظ کرده ای؟ گفتم فلان کتاب، دست کرام که بر سینه من فرود آوردند و الله یک لفظ از آن کتب در حفظ من نماند و تمام مسائل آنها نیز از افهام فراموش یافت، خدای تعالی مرا از علم لدنی افخام و مملو ساخت و مرا فرمودند یا عمر أنت اخر المشهورین بالعراق که تا یگانه آفاق به آن اعلام شدند و مقال همیشگی شیخ الشیوخ برین منوال است که مارا ابلاغ این احوال به تفول و

برکت آنجناب ذی کمال است. از شیخ فرید گنجشکر منقولست که دعا گو در مجلس شیخ الشیوخ حاضر بودم که پسرش التماس خرقه نمود، شیخ الشیوخ فرمود امروز معاف باشد که شب را پسرش به خواب و منام دید که فرشتگان دو نفر درویش را به زنجیر آتشی در گردن کرده می‌برند، پرسید که ایشان کیانند؟ گفتند پیری که ازو مرید را خرقه رسید و مرید حق خرقه که عزلت است بجا نیاورده و میان اهل دنیا و ملوک و امرا می‌گردید ما را حکم شد که هر دو را در زنجیر کرده به دوزخ باید رسانید، بامداد شیخ الشیوخ تبسم نمود و ابتداء فرمود ای فرزند حال خرقه پوشان دیده ای؟ خرقه کسی بپوشد که دست از هر دو کونین ببرد و بر سنت بزرگان رود و تو هنوز در هفتاد حجابی است ثم ارتحل الی قرب الله تعالی یوم الاربعاء فی الغرة من المحرم سنه اثین و ثلثین و ستمائة فی البغداد و صلی علی جنازته ابنه و دفن الوردیته و عمر گرامی نود و دو سال و قبر اندرون بغداد است میان دو فرزندان ایشان یکی **یحیی شیخ** که مست و مجذوب بود غائب و مفقود، دویم حضرت **شیخ زین الدین** که از بغداد تشریف آورده در تاشکند سکونت فرمود. امیر تیمور صاحبقران از معتقدان مزار ایشان بود و مزار شریف شیخ زین الدین مغفور نیز در تاشکند مشهور است و از ابتدا تا حال اکثر انسال ایشان بر مزار شریف در آن مقام سکونت داشته بحال و بر قرارند و به آب خورد بعضی از آنجا به هندوستان تشریف که آورده اولاد آنها درین ایام از اعیان انام اند^۱.

شیخ نظام الملک ابن غازی الدین خان ابن خواجه عابد خان ابن شیخ

عالم عزیزان که از نصرت نصیر و شجاعت کمال عدیم المثل همچو بادشه بابر ظهیر بارها به رفاقت هزاران بر صفوف ماته ألوف سواران به محال قبول عقول فی الفور فتوح کبیر یافته سرداران دلاوران کثیر را مقتول ساخت، امیر روشن ضمیر که تا اکثر تدبیر موافق تقدیر قدیر به وقوع رسید اما فتوحات بادشاه بابر از واقعات بابری شنیدم که از ایشان بعینه دید.

قمرالدین محمد خان وزیر محمد امین خان شجاع بی نظیر ابن میر بهاءالدین

ابن شیخ عالم عزیزان مذکور. جمال الدین خان ابن عیوض خان ابن خواجه

^۱ ج: « از اعیان و محترم انام اند چنانچه بیان نماید. »

عبد الرشید ابن شیخ عالم عزیزان مذکور عرف میر جمال الدین خان خواجه عنایت الله بن خواجه عبدالله بن خواجه محمد افضل بن موسی شیخ مذکور، خواجه عبد الجبار ابن سید نیاز خان ابن خواجه مالتو عرف سید نیاز خان ابن خواجه هیبت الله ابن خواجه فتح الله ابن مومن شیخ مسطور . خواجه بالتو خان وزیر ابن محمد امین خان شجاع بی نظیر ابن میر بهاء الدین ابن شیخ عالم عزیزان مذکور^۱ .

عظیم الله خان ابن رعایت خان ابن امیر بهاء الدین مسطور که درین زمان هرکس رکن السلطنت و باعث امان هندوستان اند خدایتعالی ایشان و اولاد ایشان را الی یوم القیام قیام دارد و نسب کرام هر سه اشخاص امراء عظام از یازده واسطه به حضرت شیخ زین الدین ابن حضرت شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی انتساب و انتظام دارد که تفصیلش به نظم ارقام نمودم ، نظم :

نظام الملک از امرای عظام	نظام او به هندوستان ز فرجام
امیران کز نفاقش گشته منسوب	به اقبالش همه گمنام و منکوب
ز غازی الدین محمد خان نسب او	شهاب الدین خواجه بد لقب او
ز عابد خان خواجه او پسر بود	که شیخ عالم عزیزانش پدر بود
پدر او مومن شیخ است اشهر	پسر از شیخ درویش است اظهر
پدر او شیخ خاوند است سرمست	پسر از شیخ فتاح است بر دست
ز شیخ هیبت الله او خلف شد	وی از سرمست شیخ باشرف شد
ز تاج الدین شیخ شد پسر او	علاء الدین شیخ بد پدر او
پدر او شیخ زین الدین حضرت	به او صاحب قران را گشت نصرت

^۱ . ج : « جمال الدین خان ابن عیوض خان ابن خواجه عبد الرشید ابن شیخ عالم عزیزان مذکور عرف میر جمال الدین خان خواجه عنایت الله بن خواجه عبد الله بن خواجه محمد افضل بن موسی شیخ مذکور ، خواجه عبد الجبار ابن سید نیاز خان ابن خواجه مالتو عرف سید نیاز خان ابن خواجه هیبت الله ابن خواجه فتح الله ابن مومن شیخ مسطور . خواجه بالتو خان وزیر ابن محمد امین خان شجاع بی نظیر ابن میر بهاء الدین ابن شیخ عالم عزیزان مذکور » ندارد

وی از ابنای حضرت شیخ اعظم^۱ همه امرا به اخبار حدیثات^۲ به جدّ جهد فایق شد^۳ ز مردی نسب آن ملحق از حضرت ابابکر چون قمر الدّین محمّد خان وزیر است وی از میری بهاءالدّین پسر بود عظیم الله خان هم خوش امیر است رعایت خان پدر او بود مشهور

زهی شیخ الشیوخ و قطب عالم ز جدّ مادری باشند سادات شهاب الدّین شیخ سهروردی به واسطه چارده مرقوم بالصّد^۳ خلف محمّد امین بی نظیر است که شیخ عالم عزیزانش پدر بود به علم و حلم و تقوی زنده پیر است پسر پیر بهاء الدّین مذکور

قاضی حمیدالدّین ناگوری قدّس سرّه : نام شیخ محمّد و نسب شریف ایشان از ده واسطه به حضرت ابابکر صدیق می رسد، چونکه پدر بزرگوار ایشان سلطان عطا بن سلطان محمّد بن سلطان احمد بن سلطان محمّد بن شیخ یوسف بن شیخ طیب بن شیخ طاهر بن شیخ یعقوب بن شیخ اسحاق بن محمد بن حضرت ابابکر صدیق رضی الله عنهم است و اصل مولد ایشان بخارا است و در فضیلت و طریقت یگانه عصر بودند، چون در واقعه خواب دیدند که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و سلّم ایشانرا به سوی خود طلب فرمودند به فردا ایشان ترک تعلّقات نموده روانه بغداد گشتند و در آنجا رسیده مرید شیخ شهاب الدّین سهروردی شدند و با خواجه قطب الدّین بختیار اوشی صحبت داشتند. گویند که پیش از ترک و تجرید قاضی شهر ناگور بودند و وفات ایشان در سال ششصد و چهل و سه هجری و قبر به موجب وصیّت ایشان پائین قبر خواجه قطب الدّین بختیار کاکای در دهلی است که بارها زیارت نموده ام و اولاد ایشان بسیار به هر اطراف معموره عالم بالانتشار سکونت و قرار دارند، بزرگترین پسران ایشان قاضی ناصح الدّین است.

شیخ حسن رسن تاب قدّس سرّه : ایشانرا شیخ شاهی موی تاب می گفتند و مرید سوّمی قاضی حمیدالدّین ناگوری اند که در بداؤن سکونت داشته رسن تابی

۱. ج: این بیت ندارد

۲. ج: « به نفس افاره غالب ز مردی »

۳. ج: چارده « اجداد با فخر »

می‌کردند و به اشتهار کشف و کرامات و خرق عادات ایشان را شیخ شاهی روشن ضمیر نیز می‌گفتندی. از شیخ‌المشائخ سلطان نظام‌الدین اولیاء منقولست وقتی که شیخ نظام‌الدین ابوالمؤید قدس سره در خطهٔ بداون مرور فرمودند رنجور شدند که ایشان از شیخ شاهی دعای صحت درخواست، هر چند که شیخ شاهی به عجز و انکسار عذرش نمود معذور نداشت، بنابراین شیخ شاهی دو یاران خود یکی شرف‌الدین محمد موئنه دوز دویم مرد صالح خیاطی را طلبید و گفت که از سر شیخ نظام‌الدین ابوالمؤید تا سینه من دانم و از سینه تا یک پای اعضا سفلی شما دانید هر سه کس به دعا مشغول که شدند زحمت شیخ نظام‌الدین ابوالمؤید به صحت بدل شد و از سلطان المشائخ نیز منقولست که شیخ شاهی بارها گفتی هر کرا بعد از وفات من مهمی در پیش آید باید که هر روز به زیارت من بیاید و حاجت خواهد اگر سه روز بگذرد و آن کار نیاید تا چهار یا پنج روز بیاید و گور مرا خشت خشت برکند. به قضاء الهی آتشی که در بداون برافروخت از آن شیخ شاهی به‌خانهٔ خود بسوخت و قبر نیز در بداون است.

شیخ بهاء‌الدین زکریا ملتانی قدس سره :

آن محرم راز لامکانی	موصوف صفات جاودانی
افلاک به زیر پای کرده	در عالم قدس جای کرده
جا روفته در فنای توحید	پا کوفته در بقای تفرید
باطن به هویت و حقیقت	ظاهر به شریعت و طریقت
آن پاک گزیدهٔ مشائخ	و آن مردم دیدهٔ رواسخ
سلطان سریر ملک تمکین	یعنی که بهاء مله و دین

زبدهٔ اتقیا و خلاصهٔ اولیا بهاء‌الدین زکریا جد بزرگوار ایشان کمال‌الدین علی شاه قریشی از مکه معظمه به خوارزم آمده و از آنجا به قبهٔ الاسلام ملتان^۱ تشریف آورده ساکن شدند و در آنجا دختر مولانا حسام‌الدین ترمذی به عقد فرزند خود شیخ وجیه‌الدین در آورد که از آن شیخ بهاء‌الدین به وقت صبح فی لیلۃ‌القدر روز جمعه

^۱ الف: « ملتان » ندارد

السَّابِعَ وَ عَشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فِي سَنَةِ سِتِّينَ وَ سِتِّينَ وَ خَمْسَمِائَةَ فِي قَلْعَةِ كُوتِ كُرُورٍ مَتَوَلِّدٌ شَدِدُوا فِي رُوزِهِ طَيِّبٌ دَاشْتَهُ تَا رُوزِ عِيدِ فِطْرِ شِيرِ اَزِ پَسْتَانِ مَادِرِ خُودِ نَهْ مَكِيدَنْدُ، چُونِ دَوَاذِدِهْ سَالِهْ شَدَنْدُ شَيْخِ وَجِيهِ الدِّينِ فِي كُودِشْتَنْدُ وَ دَرِ خِلَاصَةِ الْعَارِفِينَ مَنقُولِ اَزِ مَلْفُوظِ جَلَالِ الدِّينِ بَخَارِي چنانست که مادر شیخ بهاء الدین فاطمه نام بنت عیسی بن عبداللطیف بن محمد بن حضرت غوث الثقلین شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنهم است و اتصل نسب شیخ بهاء الدین به عبدالعزی جده الی قصی عشرون بطناً و عن النبی صلی الله علیه و سلم الی قصی خمساً که نام ایشان محمد بن ذکریا بن محمد ابی بکر بن علی بن محمد بن الحسن بن عبدالله بن الحسین بن المطرف بن خدیجه بن عبدالرحیم بن عبدالرحمن بن عیار و هواسلیم بین یدی النبی صلی الله علیه و سلم و هو ابن الاسد بن عبدالمطلب بن اسد بن عبدالعزی بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب الی ان یصل الی خلیل الرحمن علیه السلام بثلثة و عشرين بطناً و منه الی نوح علیه السلام بثمانیة و منه الی آدم علیه السلام بعشرة و الجملة ست و ستین بطناً و شیخ بهاء الدین جامع علوم ظاهری و باطنی و حنفی المذهب بودند و از ایشان منقولست چون از سفر حج مراجعت نموده به بغداد رسیدم انتظار کشیدم که به کدام شیخ خرقه بپوشم، روزی در خواب دیدم که پیغمبر صلی الله علیه و سلم در خانه نشسته و شیخ الشیوخ بر پا ایستاده و در آن خانه خرقه چند بر طناب آویخته اند و آنسرور صلی الله علیه و سلم مرا طلبیدند و شیخ الشیوخ دست مرا گرفته به قدمبوس آنحضرت مشرف گردانیدند، آنسرور صلی الله علیه و سلم به اشارت خرقه از خرقه ها که آویخته بودند فرمودند عمر این خرقه را به بهاء الدین بپوشان که تا شیخ الشیوخ بپوشانند، علی الصبح شیخ الشیوخ مرا اندرون طلبیدند، چون به خدمت ایشان رسیدم در همان خانه همان خرقه ها بر طناب آویخته دیدم شیخ الشیوخ برخاسته خرقه که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و سلم اشارت فرموده بودند مرا پوشانیده گفتند ای بهاء الدین این خرقه حضرت رسول صلی الله علیه و سلم است و من در میان واسطه بیش نیم و کسی را بی اجازت نتوانم داد و از آنجا در ملتان تشریف آورده به ارشاد طالبان مشغول شدند. منقولست روزی که نماز به اقتدا ادا

۱. الف: « بن خدیجه » ندارد

نمود بعد سلام موافق مخطورات امام^۱ به امام خود فرمود یا امام المسلمین این نماز نکردی بلکه دنبال آهو گردیدی، پاره در کشت کاری بودی پاره پیش مهمان بودی، پاره بیرون خانه بودی، این نماز موخدان نباشد بلکه بازی کودکان است، بعد از آن به زبان مبارک دو بیتی فرمود، ابیات :

نه درون نماز نه بیرون   کشتها می کنی به مهمانی
اینچنین حالتی پریشان را   شرم ناید نماز می خوانی

از برکت قدوم آن روشن ضمیر جماعه کثیر به هدایت نهایت رسیدند که الحال نیز در آن دیار همه مریدان کاشف اسرار اند، وفات ایشان بعد از اداء ظهر به روز پنجشنبه هفتم ماه صفر است سال ستین و ستّماته هجری بوده و مدت عمر یکصد سال و غسله شیخ عمر عمودی و صلّی علیه ابنه شیخ صدرالدین ابوالمغانم و قبر در حصار قدیم شهر ملتان است و انسال ایشان بسیار که به هر اطراف معموره عالم بالانتشار سکونت دارند و شیخ فخرالدین عراقی و میر حسینی سادات از مریدان کامل ایشان اند.

شیخ صدرالدین قدس سره : کنیت ایشان ابوالمغانم و فرزند رشید و مرید کامل و خلیفه و سجّاده نشین شیخ بهاءالدین زکریا اند و بعد از وفات پدر خود در ملتان به خانقاه والد بزرگوار هژده سال به ارشاد طالبان اشتغال داشتند، کشف و کرامات و خرق عادات ایشان بی نهایت است، وفات ایشان روز سه شنبه بست و سوم ذیحجه سال ششصد و هشتاد و چهار هجری بوده و قبر متصل قبر پدر بزرگوار ایشان در ملتان است .

شیخ رکن الدین قدس سره : کنیت ایشان ابوالمفتح و لقب فیض الله فرزند خلف و مرید با شرف پدر بزرگوار خود شیخ صدرالدین محمد بن شیخ بهاءالدین زکریا اند و اهل علوم ظاهر و باطن و کشف و کرامات و خرق عادات بودند و پنجاه و دو سال بر سجّاده پدر و جدّ خود به ارشاد طالبان قیام داشتند و دویستی که به زبان مبارک ایشان صدور گشت بعضی اوقات بنده را به خطور می گذشت، ابیات :

^۱ . الف: « موافق مخطورات امام » ندارد

از هیبت این دو راه خون شد دل من   تا خود به کدام ره شود منزل من
حل می‌نشود درین جهان مشکل من   کس نیست نشان دهد ز آب و گل من

منقولست والده ماجده ایشان که به سلام شیخ بهاءالدین زکریا می‌آمدند روزی حضرت شیخ به خلاف عادت تعظیم که نمودند والده شیخ رکن الدین تعجب نمودند، حضرت شیخ فرمودند که تعظیم برای شخصی است که در شکم شما است که آن چراغ خاندان ماست، وفات ایشان در نهم جمادی الاول سال هفتصد و سی و پنج در رکعت آخر صلوٰه تسبیح روی داده و مدت عمر هشتاد و هشت سال و قبر ایشان نیز در حصار قدیم شهر ملتان است، از شجره سهروردیه و سیرالعارفین و زبان اکثر انام اعلام آنکه بی بی راستی پاک دامن نام که مزار ایشان بیرون شهر ملتان است والده رکن الدین عالم بودند و اخبار اظهار ثمره شجره تصنیف محمد لطیف مرید عثمان سیاح که مرید رکن عالم است چنانست که والده ایشان دختر جمال اچھی بودند.

قاضی قطب الدین کاشانی صدیقی قدس سره : که از مشاهیر بزرگان ملتان که در آنجا مدرسه داشتند شیخ بهاءالدین زکریا هر روز در مدرسه ایشان آمدی و به جماعت بگزاردی، روزی مولانا قطب الدین از خدمت شیخ پرسیدند هر روز که از مسافت بعید رسیده در نماز بما اقتدا می‌کنید چه حکمت است؟ شیخ بهاءالدین زکریا فرموده که اعمال بر حدیثی است قال النبی صلی الله علیه وسلم من صلی خلف عالم فکأنما صلی خلف نبی علیه السلام و قبرش نیز در حصار قدیم شهر ملتان است و ایشان را پسری بود جلال الدین نام که در پیشین ایام قاضی القضاة بود چنانچه در طبقات ناصری به ارقام رسیده و قاضی جلال الدین را دو پسر بودند- یکی قاضی محی الدین کاشانی که در اوائل او و مولانا کمال الدین کولوی که از استادان سلطان علاءالدین خلجی بودند چنانچه در تاریخ علائی مکتوب است بعد از آن قاضی محی الدین کاشانی به خلافت سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا ممتاز گشت، الحال اولادش نیز از خدماى سلطان المشائخ اند چنانچه بصدر گذشت. دویم قاضی رکن الدین که اولاد ایشان از قضاة موروثی و قدیم به قصبه کول اند و از ابتدا تا حال مقال هر دو فریقین اولاد جلال الدین

بالاتفاق و استقلال بر آنست که بی بی راستی پاکدامن والده رکن عالم دختر قاضی قطب الدین کاشانی بودند بنابر تنازع به خاطر م رسید شاید که دختران هردو بزرگواران مذکوران به شیخ صدرالدین کتخدا باشد تا یکی والده حقیقی و دوّم والده مجازی به شیخ رکن الدین باشند والله اعلم بالصواب.

مخدوم جهانیان قدس سره : نام ایشان سید جلال بخاری موافق نام جدّ خود که مسمی و ملقب به سید جلال بخاری سرخ بودند که نسب شریف ایشان از هشت واسطه به امام علی نقی رضی الله عنه می رسد چنانچه بصدر گذشت و ایشان جامع علوم ظاهر و باطن بودند و از بخارا به هندوستان تشریف آورده مرید شیخ بهاءالدین زکریا ملتانی شدند و ایشان را سه فرزند^۱ بودند-یکی سید بهاءالدین، دوّم محمّد، سویم سید احمد کبیر که از ایشان دو پسر شدند- یکی از اهل کمال سید راجو قتال، دوّم غوث و قطب زمان سید جلال مخدوم جهانیان که مادر ایشان مریم بنت سید مرتضی عرف سید دوله ابن مخدوم شاه بدر بهگری است و ولادت مخدوم جهانیان اول شب جمعه و برات سال هفتصد و هفت هجری بوده و ایشان تربیت ظاهری و باطنی اگرچه از پدر خود یافته اما مرید شیخ رکن الدین بن صدرالدین بن بهاءالدین زکریا ملتانی بودند و مخدوم جهانیان از آنجهت گویند که روز عید به روضه شیخ بهاءالدین و شیخ صدرالدین رفته التماس عیدی که کرد آواز آمد که حقتعالی ترا مخدوم جهانیان نمود و عیدی تو همین کافی بایدبود، چون به روضه شیخ رکن الدین رسید از آنجا نیز همین آواز شنید، چون که بیرون آمدند همه کس مخدوم جهانیان گفتند و اکثری معموره عالم را به سیاحت رسانده از یکصد و چهل و چند شیخ نعمتی دریافته تا به مکه معظمه رفته به امام عبدالله یافعی ملاقات و نهایت ارتباط نموده و از آنجا که به دهلی رسیدند از شیخ نصیرالدین چراغ دهلی خرقة متبرکه سلسله چشتیه نیز پوشیدند، وفات ایشان وقت غروب آفتاب روز چهارشنبه عیدالضحی سال هفتصد و هشتاد و پنج هجری واقع شد و مدّت عمر شریف هفتاد و هشت سال و سه ماه و بیست و شش روز و قبر در اچه ملتان است .

^۱ . ج: سه « پسر »

برهان الدین قطب عالم قدس سره : کنیت ایشان ابومحمد و نام عبدالله بن ناصرالدین محمود بن مخدوم جهانیان است و ولادت ایشان چهاردهم رجب سال هفتصد و نود هجری بوده و نسبت ارادت آبائی خود داشته، از اهل کشف و کرامات و خرق عادات بودند، وفات ایشان وقت طلوع آفتاب ذی حجه سال هشتصد و پنجاه و شش هجری بوده و مدت عمر شصت و هشت سال و چهار ماه و بیست و چهار روز و قبر در موضع پنوه از مضافات احمد آباد گجرات است.

سراج الدین محمد شاه عالم قدس سره : کنیت ایشان ابوالبرکات و نام محمد بن قطب عالم اند، ولادت ایشان هفتم ذیقعده سال هشتصد و هشتاد هجری بوده. گویند که حلیه ایشان به حلیه پیغمبر صلی الله علیه و سلم مشابه و موافق بود و نام و عمر ایشان و والدین و دایه ایشان به نام و عمر شریف آنحضرت و والدین و مرضعه آنحضرت صلی الله علیه و سلم نیز مطابق بودند، مرید و خلیفه پدر بزرگوار خود بوده، به کشف و کرامات و خرق عادات رسیده تا از دعای ایشان طفل ضعیفه^۱ که مرده بود احیاء گردیده و مدت عمر شریف ایشان شصت و سه سال و قبر در شهر احمد آباد است و انسال سید جلال مخدوم جهانیان به هر اطراف معموره عالم متفرق و بالانتشار سکونت دارند اما از آنها که سکان آنچه و احمدآباد گجرات و دهلی و شکارپور و قنوج اظهر و اشهر.

حیدر علی خان قدس سره : اصل نام سید جعفر که در ایام بادشاه محمد فرخ سیر به فوجداری کالپی قیام داشت مردی شجاع و با سخا ابن سید غلام محی الدین بن سید شهباز بن سید بهار بن سید حسین بن سید نظام الدین بن سید محمود بن سید حامد الیاس بن سید مسعود بن سید میر میران شاه میرک بن سید اسمعیل بن سید محمود بن مخدوم جهانیان. از ابتدا تا حال آبا و اجداد خود در قصبه کول سکونت بحال و بالاستقلال دارد و سید جان محمد مرحوم ابن سید دلاور به چند واسطه بنی عم حیدر علی خان مرقوم است و جماعه کثیر از سلطان پور و سمانه از انسال سید جلال بخاری نیز مشاهده است والله اعلم بالصواب .

^۱ . الف: « ضعیفه » ندارد

سید السادات میر نورالدین مبارک غزنوی امیر دهلی قدس سره : نسب کرام ایشان از ده واسطه به حضرت زین شهید بن امام زین العابدین رضی الله عنه انتظام و قیام دارد، چونکه پدر بزرگوار ایشان سید عبدالله ابوالفضل چاچی ابن سید شرف الدین المحدث ابن سید محمد ابوالحسن شابوسی ابن سید حسن ابو محمد الفارسی نقیب کوفه ابن سید یحیی ابوالحسن ابن سید حسین ابو عبدالله انساب رئیس النقیب بالكوفه المشتهر به نیره ابوالشاشی ابن سید احمد المحدث الشاعر ابن سید عمر ابن سید یحیی المحدث ابن سید حسین ذی العبره ابن سید زید شهید ابن امام زین العابدین بن امام حسین ابن امیرالمومنین حضرت علی کرم الله وجهه است ملفوظ عزیزالدین و غوثیه نجم الدین قلندر و انساب الاتقیای عبداللطیف چنان به اثبات و استقرار می‌رسانند که اصل مولد و منشاء سیدالسادات سید نورالدین مبارک غزنوی شهر بغداد خلیفه و خواهرزاده حضرت شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی است و شیخ الشیوخ ایشان را برای ارشاد و تلقین مردم به غزنین اجازت فرمود که تا در آنجا مدتی قیام داشته اکثر انام را به پایه هدایت که نهایت ولایت است رسانیدند و در آن ایام بادشاه معزالدین محمد سام عرف شهاب الدین غوری از پتهوره نام راجه هندوستان انهمز یافته به غزنین که شتافت از سیدالسادات استدعای فتح و نصرت هندوستان درخواست، سید نورالدین مبارک موقوف بر اذن حضرت شیخ الشیوخ داشت، چون بادشاه عرایض متضمن به طلب فتح و نصرت و یکی از خلفا نیز به رفاقت خود با تحف و هدایا در جناب حضرت شیخ الشیوخ به بغداد ارسال نمود حضرت^۱ شیخ الشیوخ تفوّل نصرت بخشیده در باب ارسال خلیفه خود فرمود که «هوالمبارک مبارک القدوم» حسب الامر حضرت شیخ الشیوخ لزوم دانسته سید نورالدین مبارک مع اقربای خویش مقدم الجیش بادشاه شهاب الدین غوری بوده به هندوستان رسیدند که تا سلطان مذکور به برکت قدوم ایشان و تفوّل میمنت لزوم حضرت شیخ الشیوخ در سنه ثمانیه و ثمانین و خمسماته هجریه مصطفویه بر کناره آب سرستی هفت گروهی قصبه تھانیر بر راجه پتهوره مظفر و منصور گشت بعد از آن جناب ایشان به دهلی

^۱ الف: « به بغداد ارسال نمود حضرت شیخ الشیوخ » ندارد

تشریف آوردند بنا بر آن به استرضای بادشاه معزالدین محمد سام سید نورالدین مبارک غزنوی شیخ الاسلام تمام انام هندوستان و ملقب به امیر دهلی شدند تا ایشان به اظهار شعار اسلام هندوستان را مزین و منور ساختند که درین شان بیت :
 ظلمت هندوستان را کرد روشن زانکه هست شمع از بیت‌الله و قندیل از بیت الرسول

چنانچه در تاریخ ضیاء برنی و تاریخ فرشته مرقوم است که سلطان غیاث الدین بلبن به فرزند خود می‌گفت که شمس الدین می‌فرمود که من دو مرتبه از سید نورالدین مبارک غزنوی در مجلس سلطان شهاب الدین محمد سام شنیده‌ام که می‌فرمودند که اکثر آنچه بادشاهان می‌کنند همه شرک با خدا و خلاف سنت مصطفی است و نجات ایشان از آتش دوزخ به چهار چیز متصور است اگر در آن هم خلل باشد یقین که برای عقوبت سزاوار تر از ایشان کسی دیگر نخواهد بود، اول آنکه مر سطوت خود را در محل خویش مصروف دارند جز از رفاهیت خلق و ترس حق در نظر نباشد، دوم آنکه نگذارند که در ممالک او فسق و فجور علانیه بوقوع آید که فاسقان و بی باکان را دایم منکوب و مخدول دارد، سوم آنکه عمل و شغل به مردم دانا و شایسته و با امانت و خداترس تفویض نمایند و مردم بد اعتقاد را در ملک خود جا ندهد که سبب اختلال عقیده خلق شوند، چهارم آنکه در عدالت و داد دهی استفسار به مرتبه نماید که آثار ظلم و تعدی در دیار او نماند بیت :

پایداری به عدل و داد بود ظلم شاهی چراغ باد بود

و به ارقام تاریخ تنقیح الاخبار خلافت و خواهرزادگی ایشان نیز از شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی ثبوت و قیام دارد و در اخبارالاخیار مکتوب است که ایشان خلیفه شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی بودند و به اخبار بعض کتب سید نورالدین مبارک از مریدان شیخ عبدالواحد بن شیخ احمد غزنوی باشند به خاطر مرسیی شاید که شیخ احمد غزنوی آن باشد که حضرت خواجه معین الدین چشتی قدس سره او را در غاری بیرون شهر شام دریافته که دروازه او دو شیر استاده بودند و ازو نصائح گرفته‌اند چنانچه بصدور گذشت و از شیخ نصیرالدین محمود منقولست که سید نورالدین مبارک غزنوی به طفولیت نعمتی از شیخ اجل سرزی دریافته، بازرگانی که در آن وقت از مریدان شیخ اجل سرزی بود به خدمت شیخ

آمده گفت در خانه پسری که تولد شده است بنده زاده شما است به او نعمتی عطا کنید اجابت نموده فرمود که چون فردا نماز بامداد بگذارم پسرک را بیار و از جانب راست به نظر من بدار، حاضرالوقت پدر سید نورالدین مبارک این حدیثی می شنید وقت نماز بامداد بازرگان را درنگ گردید پدر سید نورالدین مبارک که از یکپهز برخاسته بود بعد اتمام^۱ نماز شیخ از جانب راست در رسید و پسر خود سید نورالدین مبارک را در نظر شیخ داشت، شیخ در وی به نظر خود که دید اینهمه نعمتی از آن یک نظر پدید بعد از آن بازرگان که در آمد شیخ گفت نعمتی نصیب سید زاده گردید و قبر شیخ اجل سرزی مذکور اگرچه در غزنین واقع و مشهور است اما مدتی در بغداد نیز قیام داشته اند چنانچه در راحت القلوب از شیخ فرید گنجشکر منقولست بهر حال به جمیع کتب معتبره که متضمن احوال مشائخ اهل کمال اند ثبوت بالاستقلال برین منوال است که سیدالسادات سید نورالدین مبارک غزنوی روشن ضمیر مقتدا و شیخ الاسلام در ایام سلطان شمس الدین ملقب به امیر دهلی بودند و در نسخه شرف السادات منقولست که سلطان شمس الدین همیشه دربار عام و خاص نورالدین مبارک را متصل خود نشانده دست ایشان بوسیدی و به دست خود دامن ایشان گرفته به عجز و انکسار گفتی که من ترکی عجمی ام به برکت جد شما به سلطنت رسیدم و شما که فرزند و جگر گوشه رسول اید دامن شما گرفته ام فردا قیامت این عاصی را از دست خود نگذارید که تا از سید نورالدین مبارک عهد نامه شفاعت از رسول مقبول صلی الله علیه وسلم نویسانده گفته بود که در قبر من بر سینه من نهند و در دُرر نظامی از سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا منقولست در آن ایام که سید نورالدین مبارک نورالله مضجعه در دهلی مرور فرمودند اکثر انام به مالایعنی اشتغال که داشتند به خطور گشتند که به حدیث^۲ صحیح درمیان چهل مومن یکی ولی خدا باشد موافق آن درین شهر ولی کجا خواهد بود؟ شبی که درین اندیشه خفته بود شخصی به آخر شب آمده در ایشان را بزد، چون سید نورالدین بیرون رفت آن شخص به سید گفت که ترا

^۱ . ج: بعد « از » اتمام

^۲ . الف: « بخدمت » صحیح

با اولیای خدا چکار است بدانچه من و تو از اولیای خدا نباشیم چه گمان که ولی درین مکان نباشد و در بحرالمعانی ملفوظ چشتمه منقول است وقتی که حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس سره به دهلی رسیدند اولاً سماع به استصواب سید نورالدین مبارک شنیدند و در افضل الفواد از سلطان المشائخ منقول است که سید نورالدین مبارک غزنوی نورالله مرقدہ در هر پنجشنبه تذکیر که می نمود روزی بعد تذکیر روی سوی خلق کرده فرمود که ای عزیزان در پنجشنبه آینده ما ازین جهان سفر خواهیم نمود این هفته مهمان شما ایم که در این اثنا حاضرالمجلس مولانا علاءالدین کرمانی برخاست و گفت که روز پنجشنبه نقل سید است و روز جمعه نقل ماست که مجلسیان نعره‌ها برداشتند آخر همچنان شد که سید نورالدین و مولانا علاءالدین فرموده بودند و در فواد الفواد مرقوم است که روز یکشنبه هژدهم ماه ربیع الآخر سنه ثمان عشر و سبعمائه سلطان المشائخ در بزرگی شیخ نظام الدین ابوالمؤید رحمه الله علیه حکایت فرمود وقتی که امساک باران شد او را لازم گرفتند که دعای باران بگو، بر سر منبر برآمد دعای باران بخواند بعد از آن روی سوی آسمان کرد و گفت اگر تو باران نفرستی من بیش در هیچ آبادانی نباشم، این بگفت فرود آمد حق تعالی باران فرستاد و بعد از آن سید قطب الدین با او ملاقی شد این سخن به او گفت که ما را در حق تو اعتقاد راسخ است و می دانم که ترا با حق نیازی تمام است اما این لفظ بر چه گفتمی که اگر تو باران نفرستی من بیش در هیچ آبادانی نباشم؟ شیخ نظام الدین ابوالمؤید گفت که من می دانستم که باران خواهد فرستاد آنگاه گفتم، سید قطب الدین گفت از کجا می دانستی؟ گفت مرا با سید نورالدین مبارک نورالله مرقدہ در پیش سلطان شمس الدین از برای زبردست نشستن نزاعی رفته بود، من سخنی گفته بودم که او گرفته شده بود درین چه ما را دعای باران فرمودند گفتم تو از من کوفته ای اگر تو با من آشتی کنی من دعا بخوانم و اگر تو آشتی نکنی نتوانم خواند، از روضه او آواز بر آمد که ما با تو آشتی کردیم برو دعا بخوان .

۱ . الف: « سید نورالدین مبارک شنیدند و در افضل الفواد از سلطان المشائخ منقول است که »

اگرچه از اکثر کتب ضمناً مفهوم لیکن در سیرالعارفین و جواهر فریدی و تاریخ فرشته بالتصريح چنان مرقوم است که حضرت بی بی ساران نام والده شیخ نظام الدین ابوالموئید رابعه عصر که در آن ایام فخر عفت و عظمت تمام داشت همشیره حقیقی سید نورالدین مبارک غزنوی بودند به سبب برادر و پسر خود مذکورین از غزنین آمده و به دهلی که ماند حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی را برادر خواند و شیخ جمال کولوی که از اهل کمال مشهور است نبیره حضرت شیخ نظام الدین ابوالموئید مذکور است و به روایت اکثر کتب مشهورین شیخ نظام الدین ابوالموئید نبیره شمس العارفین است که مزار ایشان در غزنین است و وفات سید نورالدین مبارک در بعضی نسخ غره محرم سنه اثنی و ثلاثین و ستمائه به نظم رسید چنانچه به حساب ابجد «آه نورالدین مبارک بود» تاریخ وفات گردید، مقبره منوره سید نورالدین مبارک در دهلی قدیم به جانب شرقی حوض شمسی و بازار منا به مسافت یک تیر انداز اشتهار دارد و قبر بی بی ساران نیز به دهلی قدیم در پهلو چپ نمازگاه کهنه که قبر خواجه قطب الدین قدس سره پشت آن واقع شده و قبور شیخ نظام الدین ابوالموئید و شیخ جمال به جانب غربی بیرون قصبه کول مشهور اند و این مؤلف راجی محمد از اولاد شیخ جمال کولوی بارها در شب و روز به شرف زیارت جمیع مزارات ایشان مشرف شده و می شود، عجائب مکان فیض نشان اند که عنان قلم و لسان تاب رقم و بیان ندارد و از نساب الاتقیا و تکملة الانساب اثبات اسما و قبور قبائل سید نورالدین مبارک چنانچه مسطور است که قبر زوجه سید نورالدین مبارک پائین مزار ایشان قدری مائل به شرق است و حضرت سید نورالدین را سه فرزندان بود - یکی سید جلال، دویم سید نظام الدین، سویم سید عزیزالله صاحب تاج .

سید جلال که بزرگترین پسر آنست مزار ایشان نیز در دهلی به جانب شرقی متصل و برابر مزار پدر بزرگوار ایشان است. اگرچه میر معانی خان سامانی نبیره سید عزیزالله صاحب تاج در تکملة الانساب بیان و ارقام چنان نمود که انسال سید جلال متفرق گشته به اطراف نارنول سکونت و قیام دارند لیکن چون دو کس از آنها یکی سید فرخ بن سید منصور دویم سید نعمت الله بن حبیب الله از نارنول به

دهلی که رسیدند دیدم و از ایشان چنان شنیدم که اوّل ار اجداد^۱ نظام الدّین سیّد سرخ نام بن سیّد عزیزالدّین بن سیّد امیرالدّین از دهلی در زمین نارنول مرور فرمود بنابر آن به اشتباه اسماء اجداد مذکوره ایشان خاطرّم بر آن خطور نمود که شاید سیّد سرخ مذکور برادر ابوالمکارم بن سیّد عزیزالدّین بن سیّد امیر کبیر بن سیّد منصور بن سیّد عزیزالله صاحب تاج بن سیّد نورالدّین مبارک باشد و الحال از آنجماعه بیست و پنج کس در نارنول باشند همه مسمّی و ملقّب به جکهنی وال اند و وجه تسمیه گویند که سیّد سرخ مذکور اولاً در موضع جاکهنی که از عمله نارنول است سکونت نموده بود بعد از آنجا اولادش در نارنول تشریف فرمود و یا از موضع مذکور علاقه ملکیت داشته باشند و عرس سیّد نورالدّین مبارک به قول آنها در نارنول به شب و روز دوازدهم جمادی الاول می کنند.

سیّد نظام الدّین که پسر دویم سیّد نورالدّین مبارک است مزار ایشان نیز در دهلی به جانب غربی متصل و برابر مزار پدر بزرگوار خود است و ایشانرا پسری بود **نجم الدّین قلندر** نام چنانچه اخبار اکثر کتب و گلزار الابرار است که شاه نجم الدّین مندوی خدیو دل خرسند، خداوند همّت بلند پور سیّد نظام الدّین بن سیّد نورالدّین مبارک غزنوی است و نسبت ارادت از شیخ خضر رومی که مرید خواجه قطب الدّین بختیار اوشی بودند درست ساخته غوث وقت بودند که در آن دم هندوستان سلسله قلندریه به ایشان انتساب و انتظام دارد و مدّت دویست سال عمر دریافته در ایام سلطان هوشنگ غوری بن دلاور خان به وقت نماز دیگر در سنه هشتصد و پنجاه هجری در صوبه مالوه وفات یافت و قبر در مندو مشهور است و گفتار جماعه اولاد سیّد نورالدّین مبارک بر آنست که انسال سیّد نجم الدّین قلندر درین روزگار باقی نیست و نمانده و سیّد محمّد معظّم و محمّد حفیظ و غیرهما چند کس سگان محله سیدواره و محله پهلوانی که از محله های دهلی کهنه اند سیّد حسام الدّین نام را برادر نجم الدّین قلندر مذکور قرار دارند و خودها را از نسل سیّد حسام الدّین مذکور بن سیّد نظام الدّین بن سیّد نورالدّین مبارک می شمارند و میر کریم الدّین بن سیّد

^۱ .ج: از « اولاد »

زین العارفین که از چند سال او را به قصبه کول سکونت و مرور است برادرزاده سید محمد معظم مذکور است .

سید عزیزالله صاحب تاج که خورد ترین هرسه پسران سید نورالدین مبارک غزنوی است مرید و خلیفه خواجه قطب الدین بختیار اوشی بودند و مزار ایشان نیز در روضه پدر خود سید نورالدین مبارک به جانب غربی متصل و برابر مزار برادر خود سید نظام الدین است و سید منصور که پسر سید عزیزالله صاحب تاج مشهور است مزار ایشان نیز به جانب غربی متصل و برابر پدر بزرگوار خود مسطور است و ایشان را پسری بود مسمی به امیر کبیر که مزارش نیز به جانب غربی متصل و برابر مزار پدر بزرگوار ایشان است و سید عزالدین نام بن سید امیر کبیر که در آن ایام به قدرت قدیر مقتدای تمام انام بود چنانچه ضیاء برنی در تاریخ فیروزشاهی ارقام نمود که عصر سلطان غیاث الدین بلبن خیرالمعاصر بود که در عصرش شیخ الاسلام سید قطب الدین جد بزرگوار قضات بداون و سید جلال پسر سید نورالدین مبارک و سید عزالدین و سادات گردیز به حسب و نسب صاحب کمال و عظیم المثل بودند و به تحریر سیدالعارفین سید قطب الدین مذکور برادرزاده سید نورالدین مبارک مسطور است و مزار سید عزالدین مزبور نیز در دهلی به جانب غربی متصل و برابر مزار پدر بزرگوار خود مشهور است، اگرچه موافق ارقام نساب الاتقیا و تکمله الانساب بزرگترین پسران سید نورالدین مبارک سید جلال است لیکن از معاصرت سید جلال مذکور به سید عزالدین بن سید امیر کبیر بن سید منصور بن سید عزیزالله صاحب تاج بن سید نورالدین مبارک در یک عصر مسطور مقتضی و مستدل بر آنست که سید جلال خورد و سید عزیزالله صاحب تاج بزرگترین پسران سید نورالدین مبارک باشند یا سید جلال عمر طویل کمال یافته باشد و یا سید عزالدین معاصرش که در ضیاء برنی مرقوم است شخصی دیگر باشد و سید عزالدین را پسری بود سید قمرالدین ابوالمکارم که مزارش نیز در روضه سید نورالدین مبارک در دهلی است و از ایشان سید محمد سیوری که متولد شد مزارش در سیور نواح پورب واقع شد و ایشان را پسری بود سید نظام الدین که قبرش نیز در روضه منوره جد خود سید نورالدین مبارک در دهلی است و سید نظام الدین مذکور را سه پسر بودند- یکی

سید جلال الدین، دوّم سید جمال الدین سوّم سید معزالدین که هرسه از دهلی منتشر و متفرّق شدند اما قبر سید معزالدین در قصبه اندری است و پسر ایشان **حضرت مخدوم سید فریدالدین** نام در سامانه تشریف برده سکونت و قیام فرمودند که در آنجا مدفون اند و از ایشان سید برهان الدین متولد شدند و ایشان را پسری بود عبداللطیف ملقب به سید منجها که درین ایام تمام اولاد سید فریدالدین در سامانه صد کس که باشند این جماعه سادات ملقب به قبیله سید منجها مشهور اند و از تبرکات پیراهن سید نورالدین مبارک که آنرا ارث از حضرت علی کرم الله وجهه نسبت می شدند و پیراهن و دستار خواجه قطب الدین که سید عزیزالله صاحب تاج را به خلافت عطا نموده بودند به خانه سید جمال ولد سید شمس الدین در سامانه موجود دارند و سید عبدالوهاب نام از نبایر سید فریدالدین مذکور به طلب علمی که رفته بود از مدتی در سهارنپور سکونت نموده اولادش نیز در سهارنپور موجود است و بعضی از اولاد سید فریدالدین از سامانه رفته در سرهند نیز سکونت اختیار نموده اند و از ابتدا تا این زمان این جماعه سامانیه مردم اهل علم و عمل و عمدۀ الاعیان بوده مستثنی و ممتاز شرفای هندوستان اند چنانچه **میر محمد احسن** عرف معانی خان شاعر که تخلص ایشان ایجاد است نسب شریف ایشان از هفت واسطه به مخدوم سید فریدالدین سامانی بن سید معزالدین مذکورین می رسد چنانچه پدر بزرگوار ایشان سید محمد محسن ابن سید محمد تقی ابن سید ابن الرسول ابن سید رفیع الدین ابن سید محمود حافظ ابن سید عبداللطیف عرف سید منجها ابن سید برهان الدین ابن حضرت مخدوم سید فریدالدین سامانی قدس سرهم است و ایشان به سبب روزگار سرکار سلاطین از سامانه تشریف آورده که به دهلی سکونت و قیام فرمودند روضه متبرکه جد خود حضرت سید نورالدین مبارک را از سر نو ترتیب و انتظام دادند و اکثر قبور در روضه مذکوره که منهدم و مستور شده بودند موافق ارقام سطور نساب الاتقیا باز بظهور رسانیدند و عرس سید نورالدین مبارک به تاریخ سیزدهم ربیع الآخر می نمودند و نسخه تکمله الانساب و شاهنامه بادشاه محمد فرخ سیر ایشان درست ساخته اند و وفات میر احسن بیست و هفتم ربیع الاول سنه یکهزار و یکصد و سی هجری به سال اول محمد شاه بادشاه در دهلی افتاد و قبر ایشان اندرون روضه سید نورالدین

مبارک در دهلی مقابل دریچه روضه مذکوره واقع شده بنده در حین حیات و استحضر ایشان قدمبوسی کرده بودم حالا زیارت مزار نیز نمودم. **میر محمد اصلح** پسر ایشان نیز نیک کردار که درین روزگار منصبدار بوده در حویلی پدر خود نزد کابلی دروازه دهلی کهنه به سکونت بحال و برقرار است خدایتعالی ایشان و اولاد ایشان را الی یوم القیام به سلامت دارد چنانچه رباعی ساختم ، رباعی :

ز نور الدین مبارک نسل بسیار از آن اصلح محمد اصل اخبار
پدر او میر احسن اهل معنی معانی خان خطابش شد سزاوار

و بنده از اکثر اولاد سید فریدالدین سگان سامانه به ملازمت رسید.

سید عبدالرزاق نام ولد سید حسین فیما بین این جماعه نیز موصوف به جمیع صفات دیدم و بعضی از قوم سادات سگان شاه آباد سید ابابک نام را برادر مخدوم سید فریدالدین سامانی قرار می دهند و خود را از نسل سید ابابک بن سید معزالدین بن سید نظام الدین مذکورین می شمارند لیکن جماعه انسال سید فریدالدین سگان سامانه بر آنها به عدم علم خود اظهار دارند.

سید جلال الدین و سید جمال الدین هر دو برادران سید معزالدین مذکور ابنای سید نظام ابن سید محمد سیوری ابن سید قمرالدین ابوالمکارم ابن سید عزالدین ابن سید امیر کبیر ابن سید منصور ابن سید عزیزالله صاحب تاج ابن سید نورالدین مبارک غزنوی قدس سرهم از دهلی نیز منتشر و متفرق شدند و قبور هر دو برادران مذکوران در نواح قصبه خورجه شمرده و انسال هر دو برادران در موضع پنکهور از توابع پلول میوات که به ثبات الحال جماعه مردم یکهزار باشند سکونت بحال و برقرار دارند و بعضی از آنجا در قصبه پلول در موضع محی الدین پور عمله پرگنه تپل سکونت نیز اختیار نموده .

قطب الدین علی خان نام که یکی از امرای ناموران است و در اوائل ایام بادشاه محمد شاه به فوجداری مندو مالوه قیام داشت از اولاد کثیر سید جلال الدین ابن سید نظام الدین مذکور است و از جماعه انسال سید جمال الدین ابن سید نظام الدین مذکور است و از جماعه انسال سید جمال الدین ابن سید نظام الدین مسطور سید میر مردان سنی مشهور است چنانچه رباعی ساختم ، رباعی :

چو سید اصل قطب الدین علی خان ز نور الدین مبارک نسل می‌دان
از آن مردم که در پنکهور باشند در آن مشهور و سنی میر مردان
و هر دو جماعه مذکوره سگان سامانه و پنکهور معروف و مشهورترین انسال سید
عزیزالله صاحب تاج بن سید نورالدین مبارک غزنوی اند که تمام انام بر ثبوت
نسب کرام ایشان حرفی و حکایتی ندارد و اما ازینها جماعه سامانه که از اهل
کتب و خبر دارند بر سگان نارنول از انسال سید جلال بن سید نورالدین مبارک
اقرار و اخبار می‌دهند لیکن سید معظم و محمد حفیظ و غیرهما مذکوره سگان
دهلی که خود را از انسال سید حسام الدین بن سید نظام الدین بن سید نورالدین
مبارک شمار و قرار می‌دهند هر دو جماعه سامانه و پنکهور بر آنها به عدم علم
خود اظهار دارند بلکه به دلیل عدم قبضیت آنها بر روضه متبرکه سید نورالدین
مبارک باوجود سکونت آنها از ابتدا تا بدین ایام در دهلی انکار عام و تبرأ تمام
دارند و این مؤلف راجی محمد از اولاد مخدوم شیخ جمال کولوی نبیره حضرت
شیخ نظام ابوالمؤید که از کتب معتبرین مذکورین خواهرزاده مقرر حضرت سید
نورالدین مبارک غزنوی است چنان گوید که از ابتدا تا انتها اولاد سید نورالدین
مبارک هر دو جماعه سامانه و پنکهور از آبا و اجداد خود می‌شنیدم حالا جماعه
دیگران نیز دیدم و شنیدم، چون این مبارک نامه از احوال نورالدین مبارک به روز
یکشنبه بیست و نهم شعبان سنه یکهزار و یکصد و پنجاه هجری اختتام و ارقام
گردید موافق آن یک بیتی به خاطر رسید، بیت :

هزار و یکصد و پنجاه سال از هجرت شد این مبارک نامه ز نور دین مثبت

سید ابوالقاسم ضیاءالدین علی واسطی نسب شریف ایشان از چهارده
واسطه به حضرت زید شهید بن امام زین العابدین علی اصغر رضی الله عنه می‌رسد،
چونکه پدر بزرگوار ایشان سید احمد بن سید علی عرف ابوبکر بن سید احمد بن
سید محمد بن سید حسین زاهد بن سید اسمعیل بن سید علی عرف سید
علاءالدین بن سید ابوالحسن محمد الفارسی بن سید یحیی بن سید حسین بن
سید احمد محدث بن سید شریف عرف سید عمر بن سید یحیی محدث بن سید

حسین ذی العبره بن سید زید شهید بن امام زین العابدین بن امام حسین بن حضرت علی کرم الله وجهه است و ایشان جامع علوم ظاهری و باطنی بوده به دهلی تشریف آوردند و بعد از وفات میر ابوالقاسم واسطی پسر ایشان سید علاءالدین نام بر سجاده پدر بزرگوار خود قیام داشت چون ایشان جامع کمالات که بود سلطان محمد شاه بن تغلق بادشاه منصب وکالت و رسالت به ایشان تفویض فرمود که بعد سلطان محمد شاه در عهد سلطان فیروز شاه در سلک امرای عظام انتظام نمود چون سلطان فیروز ایشان را پیش سلاطین دیگر ولایتی ارسال که می نمود به امرا و سلاطین آنجا از ایشان اخلاص و ارتباط می بود و از آنجا ایلچیان و رسولان درینجا که می آمدند به اتحاد و شناسائی قدیم متصل و ندیم منزل ایشان نزول می کردند که تا مطالب ایشان حتی المقدور به سلطان عرض نموده به معرض قبول و حصول رساند بنابر آن سید علاءالدین مذکور ملقب به لقب رسولدار معروف و مشهور گشت که در نسلش هنوز جاری و منظور چنانچه در ضیاء برنی تاریخ فیروز شاهی مسطور است و نسل در اطراف به انتشار سکونت و قرار دارند اما در دهلی و فریدآباد و رواری و قنوج و شهاب الدین پور و برهانپور و پهنی و کول به اظهار و اشتها اند.

سید لطف الله ابن سید فیض الله ابن سید جمال الدین در جماعه سگان

کول به علم و حلم آراسته به شرافت و نجابت مستثنی و ممتاز است .

بیان مشائخ سلسله شیخ ابوسعید ابوالخیر به سه جهات :

جهت اول :

شقیق بلخی قدس سره : کنیت ایشان ابو علی بن ابراهیم و اصل ایشان از

بلخ است و از قدمای مشائخ صاحب کرامات بودند و مرید سلطان ابراهیم بوده امام موسی کاظم را دریافته اند و حنفی المذهب بودند. روزی از سلطان ابراهیم پرسیدند که شما در معاش چه می کنید؟ گفتند چون می یابم شکر می کنم و چون نمی یابم صبر می کنم. شقیق بلخی گفت سگان خراسان نیز چنین کنند، سلطان ابراهیم گفتند پس شما چه می کنید؟ گفت ما چون یابم ایثار می کنم و چون نمی یابم شکر می کنم. سلطان بوسه پر پیشانی ایشان دادند و گفتند استاد توئی و شهادت ایشان در سال یکصد و نود هجری بوده و در نفحات مرقوم است که در

بعض تواریخ بلخ مذکور است که شقیق را در سنه اربع و سبعین و ماته در ولایت ختلان شهید کردند و قبر وی در آنجا است.

حاتم بن عفوان اصم قدس سره : کنیت ایشان ابو عبدالرحمان و اصل از بلخ و جامع علوم ظاهر و باطن بوده و حنفی المذهب بودند و نسبت ارادت از شقیق بلخی داشته صاحب کرامات بودند. منقولست که ایشان اصم نبودند، روزی عجزه به ایشان سخن می‌گفت در اثنای سخن از وی با وی جدا شد بجهت خجالتش فرمودند که آواز بلند تر کن که نمی‌شنوم و خود را چنان ظاهر ساختند که گوش ایشان کر است و آواز وی نشنیده‌اند، عجزه شادمان شد و مدت پانزده سال تا زندگی عجزه سخن آهسته را جواب ندادند بنابر آن ملقب و مشهور به اصم شدند، وفات ایشان در سال دو صد و سی و هفت هجری به موضع واشجرد که از نواحی بلخ است واقع شده .

شیخ احمد خضرویه قدس سره : کنیت ایشان ابو حامد و اصل از بلخ و مرید حاتم گشته از بزرگان مشائخ خراسان بودند و سلطان ابراهیم ادهم و شیخ بایزید بسطامی و ابو تراب نخشی را دیده طریقه ملامتیه داشتند و جامه به روش لشکریان می‌پوشیدند و شیخ احمد فرموده هر که درویشان را خدمت کند به سه چیز مکرم شود تواضع و حسن ادب و سخاوت و گفته‌اند هیچ خواب گران تر نیست از خواب غفلت و مدت عمر نود و پنج سال شده بود که وفات ایشان در سال دو صد و چهل هجری واقع شده و قبر در بلخ .

ابو حفص حداد قدس سره : نام ایشان عمر بن سلمه و اصل از نیشاپور است، از بزرگان زمان و شیخ ملامتیه بودند و مرید عبدالله باوردی اند و در نفعات مرقوم است که ابوالحفص رفیق احمد خضرویه و بایزید است و شاگرد عبدالله مهدی باوردی است و ایشان با سید الطائفه شیخ جنید بغدادی ملاقات نموده‌اند .

منقولست که روزی می‌رفتند یکی را متحیر و گریان دیندند، پرسیدند چه حال داری؟ گفت چیزی که داشتم گم شده دیگر هیچ ندارم بنابر آن حیرانم، ایشان ایستادند و گفتند که به عزت تو گام برندارم تا چیز او باز نرسد که رسید.

منقولست که موافق طلب یکی را وصیت فرمود یا اخی لازم یک درباش تا همه درها ترا کشایند و ملازم یک سید باش تا همه سادات ترا بر گردن نهند،

مات ابو حفص فی سنه اربع و ستین و مأتین و قیل فی سنه سبع و ستین و مأتین و الاول اکثر فی تاریخ الامام عبدالله الیافعی انه مات فی سنه خمس و ستین و مأتین .
شیخ ابو محمد مرتعش قدس سره : نام ایشان عبدالله بن محمد نیشاپوری است لیکن متوطن در بغداد بودند و سید الطائفه شیخ جنید را دیده‌اند و شیخ ابو حفص حداد ایشان را سیاحت فرموده بود، هر سالی سر و پای برهنه هزار فرسنگ سفر می‌کردند و به هیچ شهر زیاده از ده روز توقف نمی‌کردند، گاه بود که سه روز می‌ماندند و ایشان فرموده‌اند هرگز خویشان را به باطن خاص ندیدم تا خود را به باطن عام ندیدم و شخصی به ایشان گفت که فلان بر روی آب می‌رود، فرمودند که نزد من شخصی که مخالف هواء نفس کند بزرگتر است از آن که بر روی آب می‌رود و وفات ایشان در سال سه صد و بیست و هشت هجری بوده و به قولی ثلث و عشرين و ثلثماته.

شیخ ابو نصر سراج قدس سره : نام ایشان عبدالله بن علی الطوسی است و لقب طاؤس الفقرا و مرید ابو محمد مرتعش اند و سرّی سقطی و سهیل تستری را دیده بودند و تصانیف بسیار دارند از آنجمله در تصوف یکی کتاب لمع است .
 منقولست که شبی در ایام زمستان آتشی که می‌سوخت و در معارف سخن میراند ایشان را حالتی در گرفت که در میان آتش خدایتعالی را سجده کردند تا دیری بماند و روی ایشان را از آتشی مطلقاً آسیبی نرسید، از آن سوال کردند، گفتند کسی که بر درگاه او آبروی خود ریخت آتشی روی او نتواند سوخت .

منقولست که در ماه رمضان در بغداد در مسجد شونیزیه خلوت گزیدند و تا عید امامت درویشان نمودند و در تراویح پنج ختم قرآن خواندند و خادم هر شبی قرصی برای شیخ می‌آورد ، چون ایشان به روز عید به نماز رسید خادم همه قرصها مسلّم و بر جا دید. و از شیخ ابو نصر منقول است که شیخ ابو علی فارمدی را نگینه که بود وقتی در دجله افتاد و او دعای که خوانده کتاب بکشاد و نگین را در کتاب باز یافت، من از وی آن دعا را آموختم و آن دعا اینست **یا جامع الناس لیوم لا ریب فیه اجمع علی ضالّتی**. و شیخ ابونصر گفته‌اند هر جنازه که پیش خاک من بگذرانند مغفور بود و وفات ایشان در سال سیصد و هفتاد و هفت هجری بوده و

قبر در طوس است و اهل طوس موافق قول ایشان جنازه‌ها را پیش مرقد ایشان می‌گذرانند .

پیر ابوالفضل بن حسن سرخسی قدس سره : نام محمد بن حسن است و مرید ابونصر سراج و پیر ابوسعید ابوالخیر اند و در کرامت و فراست اندازه نداشت چنانچه پیر علی هجویری در کشف المحجوب از امام خزائی نقل می‌کنند که وی می‌گفت من کودک بودم و به طلب برگ توت برای کرم پيله به محلّتی رفتم و بر درختی شده بودم که خواجه ابوالفضل بر آن کوی گذشت و مرا ندید و به حکم انبساط سر برآورد و گفت الهی یک سال است که مرا دانکی نداد که موی خود را بتراشم با دوستان خود چنین کنند فی الحال همه اوراق و شاخهای درختان از عین دیدم و از شیخ ابوسعید ابوالخیر منقولست که شبی به خدمت پیر ابوالفضل بودم، فرمود که چیزی از قرآن بخوان، من این آیه خواندم **يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ** او تفسیرش آغاز نمود هفتصد وجه بگفت بی تکرار و بغیر آنکه بعضی مشابه به بعض باشد تا صبح دمید و سخنش قیام و ناتمام گردید و شیخ ابوسعید ابوالخیر گوید که پیر ابوالفضل در می‌گذشت گفت یا خواجه ترا کجا دفن کنیم؟ جواب نداد، گفتند بفلان گورستان بریم؟ گفت الله الله مرا آنجا نبرید، گفتند چرا؟ گفت برای آنکه آنجا خواجهگان و امامان بزرگان خفته‌اند ما باری کیستم؟ گفتند پس کجا دفن کنیم؟ گفت بر سر تل مرا در گور کنید که آنجا قمار بازان و گناهگاران و خراباتیان و دوال بازان اند که در خور ما ایشانند و طاقت آن دیگران ندارم، با گناهگاران می‌زیم که ایشان به رحمت او نزدیک باشند چنانچه تشنگان به باران و در نفحات مرقوم است که چون شیخ ابوالفضل از دنیا برفت یاران ویرا در مرقع بیگانه پوشیدند، روز دیگر در مسجد نشسته بودند کسی در مسجد باز کرد و مرقع را در مسجد انداخت و گفت این مرقع بیگانه شما را نخواهم و برفت. خواجه ابو طاهر فرزند شیخ ابوسعید گفته روزی شیخ ما را قبضی رسید، در میان مجلس گریان گردید که جمیع در گریه شدند، گفت هر گاه ما را قبضی بودی روی سوی خاک پیر ابوالفضل کردمی به بسط بدل شدی، شتر را زین کنند در وقت بر نشست و بر جمله اصحاب با وی برفتند چون به صحرا رسیدند قبض شیخ کشاده گردید و رقت را صفت بدل شده درویشان به نعره و فریاد برآمدند و

شیخ را از هر معنی سخن می‌رفت چو به سرخس رسید از راه به سر خاک پر شد
و از قوال این بیت درخواست، بیت :

معدن شاد نیست این معدن جود و کرم   قبله ما روی یار و قبله هر کس حرم
و شیخ را دست گرفته بودند و گرد آن خاک طواف می‌کرد و نعره می‌زد،
درویشان سر و پا برهنه در خاک می‌غلطیدند، چون آرامی پدید آمد شیخ گفت
این روز را تاریخ سازند که بهتر ازین روز نه بینند، بعد از آن هر مریدی را که
اندیشه حج بودی شیخ وی را به سر خاک پیر ابوالفضل فرستادی و گفתי آن
خاک را زیارت کن و هفت بار گرد آن خاک طواف کن تا ثواب دریابی، بدین
تحریر قبر ایشان در سرخس واقع و تقریر باشد.

جهت دویم:

ابوعبدالله مغربی : نام وی محمد بن اسمعیل است، گویند استاد ابراهیم
خواص و ابراهیم بن شیبان کرمانشاهی و ابوبکر بیکنند است و شاگرد ابوالحسین
علی زرین هروی است و عمر عبدالله صد و بیست و دو سال و عمر استاد وی
ابوالحسین صد و بیست سال بود و ابوالحسین شاگرد عبدالواحد زید بصری است
و عبدالواحد زید شاگرد حسن بصری است، وفات ابو عبدالله در سنه تسع و
تسعین و مأتین واقع شده و درست تر آنست که در سنه سبع و تسعین و مأتین
اتفاق افتاد و قبر بر سر کوه طور سینا است و پهلوی استاد ابوالحسین علی زرین
در زیر درخت خرنوب، نفعات.

ابراهیم بن شیبان الکرمان شاهی قدس سره: کنیت وی شیخ جبل بود
یعنی کوهستان همدان در وقت خویش ویرا مقامات بود در ورع و تقوی که خلق
از آن عاجز اند. از اصحاب ابو عبدالله مغربی و ابراهیم خواص است. از عبدالله
منازل پرسیدند که در وی چه گوی؟ گفت ابراهیم حجّه الله علی الفقراء و اهل
الآداب والمعاملات و ابراهیم گفته هر که خرقة مشائخ نگاه ندارد به دعوی های
دروغ و گزافهای بی فروغ گرفتار شود و به آن فضاحت گردد و در سنه سبع و
ثلثین و ثلثمائة از دنیا برفت .

شیخ ابوالقاسم نصیرآبادی قدس سره : نام وی ابراهیم بن محمد بن حمویه
است، مولد و مقام وی نیشاپور است، شیخ اهل اشارت و حقائق و لسان تصوّف

بود و در زمان خود عالم بوده به انواع علوم از حفظ سنن و علم تواریخ و مختص به علوم حقائق، شاگرد ابراهیم شیبیان است، شبلی و واسطی را دیده بود و با ابو علی رودباری و مرتعش و ابوبکر ابهری و غیر ایشان صحبت داشته و در کشف المحجوب بالتصريح مرید شبلی ارقام نموده و ایشان آخر عمر به مکه رفته مجاور شده و همانجا به رحمت حق در پیوست، وفات ایشان در نفحات در سنه اثنین و سبعین و ثلثماته مرقوم است لیکن اصح به قول امام عبدالله یافعی و کتاب محاسن الاخبار و رساله امام قشیری در ماه ربیع الاول سال سیصد و شصت و هفت است.

شیخ ابو عبدالرحمن سلمی قدس سره : نام ایشان محمد بن حسین بن محمد بن موسی سلمی است، صاحب تفسیر حقائق و طبقات مشائخ اند، تصانیف ایشان به صد رسیده، مرید ابوالقاسم نصیرآبادی اند و شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس سره بعد از وفات پیر ابوالفضل از دست شیخ ابو عبدالرحمان خرقه پوشیده اند و مولانا عبدالرحمن جامی که در نفحات الانس در ذکر بعضی مشائخ آورده اند که فلان از طبقه اولی است و فلان از طبقه ثانی از کتاب طبقات ایشان است و وفات ایشان در ماه شعبان سال چهار صد و دوازده هجری واقع شده.

جهت سویم:

شیخ ابو محمد جریری قدس سره : نام ایشان احمد بن محمد بن حسین است و به قولی حسین بن محمد و به قولی عبدالله بن یحیی، از کمال مریدان سیدالطائفه اند، چون سیدالطائفه وفات نمودند ایشان را بجای سیدالطائفه نشانند و در فقه و اصول امام و ثقه بودند با سهیل بن عبدالله تستری صحبت داشته اند. گویند یکسال به مکه معظمه مقام که کردند نخفتند و سخن نگفتند و پشت بر زمین نهادند و پای دراز نکردند، وفات ایشان در سال سیصد و دوازده هجری و به قولی چهارده هجری بوده و در جنگ قرامطه از تشنگی به رحمت حق پیوسته اند.

شیخ ابوالعباس قصاب آملی قدس سره : نام وی احمد بن محمد عبدالکریم است، شیخ آمل و طبرستان بود مرید محمد بن عبدالله الطبری است و وی مرید ابومحمد جریری است، صاحب کرامات عظیم و فراست نیز و غوث زمان خویش بود. منقولست که کودکی اشتری را زمام گرفته با بارگران در بازار آمل می رفت و پیوسته در آنجا وحل می شد پای اشتر از جای بشد و بیفتاد و خورد بشکست،

مردمان قصدی کردند که این بار از پشت وی فرو گیرند، کودک دست خود به مستغاث برد و شیخ آنجا برگذشت و گفت چه بوده است؟ گفتند پای اشتری بشکست که وی زمام اشتری بگرفت و روی به آسمان کرد و گفت یا بار خدایا این اشتر را درست کن اگر درست نخواهی کرد دل قصاب بگریستن این کودک چرا سوختی؟ فی الحال اشتر برخاست و فرا رفتن آمد. شیخ الاسلام گفت که ابوالفارس کرمان شاهی کس فرستاد به شیخ ابوالعبّاس که قحط افتاده است دعا کن، شیخ سیبی آنجا فرستاد باران آمد و قحط برخاست .

شیخ ابوسعید ابوالخیر قدّس سرّه : نام ایشان فضل‌الله بن محمد ابوالخیر و اصل از مهنه خراسان است که سلطان اولیای زمان و برهان اهل طریقت و اعیان زمره حقیقت بودند و جامع علوم ظاهری و باطنی که همگنان ارکان عصر مطیع و منقاد ایشان بودند و نسب ارادت به شیخ پیر ابوالفضل از شیخ عبدالرحمان سلمی نیز خرقه پوشیده‌اند و به جناب شیخ ابوالعبّاس قصاب آملی بجهت حل بعضی اشکال مدّت یک سال نیز بوده‌اند. گویند شبی شیخ ابوالعبّاس از صومعه خود بیرون آمدند، چون قصد که نموده بودند رگش کشاده گردید، شیخ ابوسعید از زاویه خود پیش شیخ ابوالعبّاس رفتند و جامه ایشانرا شسته و خشک نموده پیش ابوالعبّاس آوردند، شیخ اشارت کردند که بپوش، شیخ ابوسعید پوشیده به زاویه خود رفتند، چون بامداد یاران حاضر شدند جامه شیخ ابوالعبّاس در بر شیخ ابوسعید و جامه شیخ ابوسعید در بر شیخ ابوالعبّاس دیده متعجب شدند. شیخ ابوالعبّاس فرمود دوش نثارها به وقوع آمد که همه نصیب این جوان مهنی گشت مبارکش باد و بیان سلسله مشائخ سلاسل هر سه جهات مذکوره بالتفصیل بصدر گذشت فتدبر و از شیخ ابوسعید ابوالخیر منقولست که در ابتدا روزی پیش شیخ ابوالقاسم بشر یاسین مهنی بودم که ما را فرمود ای پسر اگر خواهی با خدای تعالی سخن گویی در خلوت این بگو پیش ازین مگو، رباعی :

من بی تو نمی‌توانم کرد   احسان ترا شمار نتوانم کرد
گر بر تن من زبان شود هر موی   یک شکر تو از هزار نتوانم کرد

چون اکثر اوقات که خواندم از برکتش به کشود حق رسیدم. وفات شیخ ابوالقاسم بشر یاسین در سنه ثمان و ثلثماته است و مخدوم شاه اشرف جهانگیر فرموده که از اکابر مسموع است هر که رباعی مذکوره را وردی سازد از اولیا شمار یابد و شیخ ابوسعید ابوالخیر مجاهده ریاضت نهایت کشیده چنانچه در راحت القلوب از شیخ فرید گنجشکر منقولست که گفت درویش را باید در ذکر حق همچو شیخ ابوسعید ابوالخیر مشغول باشد که هر تار موی که در تن او باشد همه زبان گردد و کشف و کرامات و خرق عادات شیخ ابوسعید بسیار اند که شمار ندارند چنانچه منقول است که جناب شیخ ابوسعید به راهی می‌گذشت، شخصی بر ستوری دوالی سخت زد، شیخ چنان آهی کشید که گویی درد شیخ را رسید، منکری این معنی محال که پنداشت شیخ ابوسعید پشت مبارک خود را برهنه ساخت و نمود که اثر دوال در آنجا ظاهر بود و از شیخ ابوسعید ابوالخیر اشعار تصوف بی شمار اند چنانچه قطعه :

جسمم همه اشک گشت چشمم بگریست   در عشق تو بی جسم همی باید زیست
از من اثر نماند این عشق از چیست   چون من همه معشوق شدم عاشق کیست

رباعی:

چشم دارم همه پر از صورت دوست   با چشم مرا خوش است تا دوست ازوست
از دیده و دوست فرق کردن نه نکوست   یا اوست بجای دیده یا دیده هم اوست

رباعی:

در راه یگانگی نه کفر است و نه دین   یک گام ز خود برون نه و راه ببین
ای جان جهان تو راه اسلام گزین   با مار سیه نشین و با خود منشین

رباعی :

تا روی ترا ندیدم ای شمع طراز   نی کار کنم نه روزه دارم نه نماز
چون با تو بودم مجاز من جمله نماز   و ربی تو بودم نماز من جمله مجاز

و از حضرت شیخ ابو سعید ابوالخیر پرسیدند تصوف چیست؟ فرمود آنچه در سر داری بنهی و آنچه در کف داری بدهی و آنچه بر تو آید نجهی و به ایشان گفتند

که فلان کس به روی آب می‌رود، فرمود سهل است مرغی و صعوه نیز بر آب می‌رود، گفتند فلان کس در هوا می‌رود، فرمودند زغنی و مگسی نیز در هوا می‌پرد، گفتند فلان کس در یک لحظه از شهری به شهری می‌رود، فرمودند شیطان نیز در یک نفس از مشرق تا مغرب می‌رود بچنین چیزها قیمتی ندارد مرد آنست که در میان خلق نشیند و داد و ستد کند و زن خواهد و با مردم در آمیزد و یک لحظه از خدای خود غافل نباشد، چنانچه بیت :

دایم همه جا با همه کس در همه کار می‌دار نهفته چشم دل جانب یار

مقالات: تفکر ساعه خیر من عبادۀ سنه به معنی آنکه اندیشه یک ساعت در نیستی خود بهتر است از عبادتی یکساله در هستی خود. مردی گفت خدا را کجا جویم؟ فرمودند کجاش جستی که نیافتی؟

منقولست هر کسی را مهم و مشکل رو دهد این رباعی ایشان را بخواند انشاءالله تعالی در اندکی مدّت به آسان و مقصود رسد، رباعی :

ای آنکه به ملک خویش پاینده تویی	بی چون و چرا
و از دامن شب صبح نماینده تویی	هر صبح و مسا
کار من بیچاره قوی بسته شده	از قفل قضا
بکشای خدایا که کشاینده تویی	از دست رضا

و از مخدوم شاه اشرف جهانگیر منقولست که جهت صحت از جمیع بیماریهای رباعی شیخ ابو سعید ابوالخیر اثری که تمام دارد نوشته در گردن بیمار بیاویزند و اگر در حالت نزع هم کسی بخواند شفا یابد و آن رباعی اینست، رباعی :

حورا به نظاره نگارم صف زد رضوان ز تعجب کف خود بر کف زد
وآن خال سیه برآن رخان مطرف زد ابدال ز بیم چنگ در مصحف زد

و هم از مخدوم شاه اشرف جهانگیر منقولست که چو در جبل القرون که از جبال عراق است به خدمت شیخ عبدالله رسیدم و استفسار بسیار نمودم وقت وداع فرمودند که این دو بیت حضرت شیخ ابو سعید ابوالخیر را البته مستحضر

دارید که از صاحب شعرش مرویست هر کرا در عیادت مریض این ابیات یاد آید
 بخواند امید صحت بود، ابیات :

فتنه انگیزی و دامن در کشی   تیر اندازی کمان پنهان کنی
 با تو نتوان گفت این کن آن مکن   بادشاهی هر چه خواهی آن کنی
 و رباعی ایشان که بجهت تپ که مجرب است نوشته در گلوی بیمار ببندد و آن
 اینست، رباعی :

ای در صفت ذات تو حیران که و مه   و از جمله جهان خدمت درگاه تو به
 علت تو رسانی و شفا هم تو دهی   یارب تو به فضل خویش بستان و بده
 و برای دفع درد دندان رباعی ایشان اینست، رباعی :

دارم الم ز چرخ چندان چندان   با گریه توان گفت نه خندان خندان
 درد گهرم جمله به تاراج برفت   آن درد گهر چه بود دندان دندان
 و برای دفع درد بازو رباعی اینست بخواند و بدمد و تعویذ هم بندد، رباعی :
 خدایا دردها را از تو دارو   به بخشائی مرا این درد بازو
 تو بر دردم به بخشائی آلهی   به حق نور لم تمسسه نارو
 و برای دفع درد مار و عقرب رباعی اینست که بخواند و بدمد، رباعی :

بستم هم مار و هم عقرب بستم   از نیش تا دم هر دو شان برستم
 بر روح نبی سلام کردم رستم   صد جا قرشی قرشی بستم
 و هر که به روح شیخ ابو سعید ابوالخیر فاتحه خوانده چند مرتبه این رباعی
 بخواند موافق خواهش خوردنی رسد، رباعی :

یک جو غم ایام نداریم خوشیم   گر چاشت بود شام نداریم خوشیم
 چون پخته بما می رسد از مطبخ غیب   و از کس طمع خام نداریم خوشیم

وفات شیخ ابو سعید ابوالخیر به وقت نماز خفتن شب جمعه چهارم شعبان سنه
 اربعین و اربعمائه در زمان خلافت ابو جعفر بن قادر لقبش قایم خلیفه بنی عباس
 که معاصر سلطان طغرل بیگ بن میکائیل سلجوقی بود واقع شده و ولایت ایشان
 به شمس العارفین مقرر شد چنانچه در فوادالغواد است و مدت عمر گرامی ایشان

هزار ماه است^۱ که هشتاد و سه سال و چهار ماه باشد و موافق وصیت پیش جنازه ایشان این ابیات خواندند، ابیات:

خوبتر اندر جهان زین چه کام و کار دوست بر دوست رفت و یار و بر یار یار
آن همه اندوه بود اینهمه شادی و آن همه گفتار بود اینهمه کردار

قبر ایشان در مهنه خراسان مشهور و عیان است.

شیخ الاسلام احمد جام قدس سره: کنیت ایشان ابو نصر و نام پدر ابوالحسین و اصل ایشان از موضع نامق که از توابع جام است بوده و نسبت شریف از چند واسطه به حضرت جریر بن عبدالله البجلی که از صحابه کبار بودند می‌رسد، ولادت ایشان در سال چهار صد و چهل و یک هجری بوده و شیخ الاسلام امی بودند، در بیست و دو سالگی توفیق توبه یافته به کوه رفتند و بعد از هیژده سال ریاضت در چهل سالگی ایشان را میان خلق فرستادند و ابواب علم لدنی بر ایشان مفتوح گشتند که صاحب تصانیف اشعار و کتب تصوف اسرار شدند و نسبت ارادت ایشان به ظاهر از ابو طاهر که خلیفه و مرید پدر خود شیخ ابو سعید ابوالخیر و مصاحب خضر علیه السلام است قیام دارد لیکن به باطن از روحانیت شیخ ابو سعید ابوالخیر تلقین یافته‌اند چونکه شیخ ابو سعید ابوالخیر خرقه حضرت صدیق اکبر رضى الله عنه به وسایط داشته در آن طاعت می‌نمودند ابو طاهر فرزند خود را وصیت فرمودند که بعد از وفات من به چند سال جوانی نوخط بلند بالا ارزق چشم احمد نام به خانقاه تو اقدام نماید این خرقه را به او دهی و بعد از وفات شیخ ابو سعید ابوالخیر ابو طاهر به خوابی نیز دید که والد ایشان به جماعه یاران به تعجیل می‌روند، شیخ پرسیدند که چه تعجیل است؟ فرمودند که تو نیز برو که قطب اولیا می‌رسد، چون روز دیگر ابوطاهر در خانقاه خود نشسته بودند که جوانی موصوف به صفات مذکوره که شیخ ابوسعید فرموده بودند در آمد، شیخ ابوطاهر در حال دریافت اعزاز و اکرام تمام نمودند لیکن به تقاضای بشریت متفکر شدند که خرقه متبرکه پدرم از دست خود چون دهم، شیخ

^۱. ب، ج: « هزار ماه است » ندارد

احمد جام گفتند ای خواجه در امانت خیانت روا نباشد، شیخ ابو طاهر به خوشی برخاسته خرقة آوردند و شیخ احمد جام را پوشانیدند. گویند که خرقة مذکوره بیست و دو مشایخ اکمل پوشیده بودند آخر به شیخ احمد جام رسید که ایشان آن خرقة را در قبر می بردند و احمد جام با ابو طاهر کرد نیز صحبت داشته اند و نسبت خواجه مودود چشتی به شیخ احمد جام نیز می رسد چنانچه در احوال شیخ مودود بصدر گذشت و منقولست که اکابر هرات توحید می گفتند، شیخ فرمود به تقلید می گوئید، گفتند برهانی باید، شیخ از خادم سه دانه مروارید و طشت طلبیده فرمود که اصل مروارید چه بود؟ گفتند قطره آب نیسان، فرمود هر که در توحید محقق باشد اینها را یکی کند، گفتند نتوانیم کرد، شیخ احمد جام بسم الله گفت که هر سه مروارید آب گشت و در طشت می گشت، باز گفت اسکن باذن الله یک مروارید ناسفته گشت، متحیر ماندند و به گفته شیخ معترف شدند و شیخ احمد جام در سراج السالکین ارقام نموده که اکنون شصت و دو ساله ام که این کتاب تصنیف نمودم و صد و هشتاد هزار کس به دست من توبه کرده اند و شیخ ظهیرالدین عیسی که از فرزندان ایشان است در کتاب رموز الحقائق آورده اند که تا آخر عمر بر دست پدرم ششصد هزار کس توبه کرده اند، وفات شیخ احمد جام در سال پانصد و سی و شش هجری واقع شده و مدت عمر نود و پنج سال و قبر در موضع خرجرد جام است و حق تعالی ایشانرا سی و نه فرزند عطا که نموده بود از آنجمله بعد از وفات ایشان چهارده پسر و سه دختر گذاشتند .

خواجه شمس العارفین: نام شریف عبدالرحمن و نسب کرام ایشان از پنج واسطه به حضرت ابو عبیده جراح که از صحابه کبار عشره مبشره به اخبار حدیث اشتهار امین امت است انتظام قیام دارد. چونکه پدر بزرگوار ایشان خواجه ابوالفضل ابن خواجه حریق الله ابن خواجه غریق الله ابن خواجه بزیق الله ابن بایزید ابن حضرت ابو عبیده جراح قریشی الفهری رضی الله تعالی عنهم است چنانچه ابیات :

چو شمس العارفین مقبول سبحان   که نامش اصل خواجه عبد رحمان

پدر او حضرت خواجه ابوالفضل   وی از خواجه حریق الله در نسل

وی از خواجه غریق‌الله پور است   بزیق‌الله پدرش اهل نور است
 پدر او بایزید است مرد فرّاح   خلف اصحاب کان بو عبیده جراح
 ز ده یار بهشتی بالیقین است   همه اّمّت پیمبر را امین است
 که اشراف قریش او بود چون فهر   ز اجداد نبی است او هم ازین ظهر

و خواجه عبد الرّحمن برهان المحقّقین و نور دیده اهل یقین و کوکب سپهر دین
 ملقّب به لقب شمس العارفین که خطاب از روضه رسول سیدالمرسلین است، رباعی:

آنانکه ره صدق و صفا می‌پویند   دست طلب از لوّث هوس می‌شویند
 عالی ناری که شعله در طور نمود   نوریست که شمس العارفین می‌گویند

چنانچه در انیس الارواح خواجه معین الدّین چشتی ملفوظ خواجه عثمان هارونی
 و خیرالمجالس حمید شاعر قلندر ملفوظ شیخ نصیرالدّین محمود چراغ دهلی
 منقولست وقتی که ایشان به عزیمت طواف کعبه حج اسلام بجا آوردند گفتند که
 به زیارت روضه رسول صلی الله علیه وسلّم نیز بروم، باز گفت که زیارت رسول
 صلی الله علیه وسلّم به طفیل حج نباید کرد که تا از آنجا گشته به خانه آمدند و
 یک شب مانده به زیارت رسول صلی الله علیه وسلّم باز روان شدند، در اثناء راه
 غلام همراهی بر پای ایشان افتاد، پرسیدند چیست که در پائیکی می‌شوی؟ گفت
 خرجی که نزد من بود در منزل فراموش نمودم فرمان باشد که باز گردیده بیارم،
 ایشان گفتند نباشد قدمی که برای خدا می‌زدی ازو برای مُردار دنیا بگردی و مرا
 هم نشاید که برای مردار دنیا رخصت دهم، بیا خدای تعالی رزاق است رزق
 خواهد رساند. الغرض که اوقات بسر نموده تا در روضه رسول رسیدند، چون
 سلام گفتند که السّلام علیک یا سیدالمرسلین، به جوابش آوازی بر آمد که علیک
 السّلام یا شمس العارفین چنانکه در جواب امام اعظم را علیک السّلام یا امام المسلمین،
 چون از آنجا بیرون آمدند هر که از مسلمین در پیش می‌گذشتند شمس العارفین
 می‌گفتند، چنانچه ابیات :

یقین دانی به خواجه عبد رحمان   که شمس العارفین باشد لقب آن
 ز درگاه نبی آمد ندا ز آن   معین الدّین ناقل شد ز عثمان

انیس ارواح که از خواجه بزرگ است در آن مذکور این ذکر سترگ است و در فوادالغواد میر حسن سجزی مکتوب است که به روز پنجشنبه هفتم ماه محرّم الحرام سنه ثمان و سبعمائه سلطان المشایخ شیخ نظام الدّین اولیا بدائونی حکایتی فرمود که بزرگی مریدی را به خدمت بزرگی فرستاد و اطلاع کرده که شبی بر بساط عالم چه گذشت، او جوابش فرستاد که امشب شیخ ابو سعید ابوالخیر قدّس سرّه در مهنه نقل کرد و باز آن بزرگ کسی را^۱ فرستاد و پرسید که ولایت او بکه دادند؟ او جواب داد که خبر ندارم، بعد از آن ایشان را معلوم شد که ولایت او به شمس العارفین دادند رحمهم الله علیهم. عبارت مذکوره مقتضی بر آن است که نسبت ارادت شمس العارفین بلا واسطه از شیخ ابو سعید ابوالخیر باشد و لیکن بعضی شجره به نظرم چنان رسید که شمس العارفین مرید امام الحرمین و امام الحرمین مرید شیخ ابوسعید ابوالخیر اند این هم تعجّب ندارد چونکه به موجب کتب استاد امام محمّد غزالی قدّس سرّهما بودند و امام محمّد غزالی بعد از وفات شیخ ابوسعید ابوالخیر به شصت و پنج سال وفات یافته اند بدین تقدیر اگر استاد امام محمّد غزالی معاصر و مرید شیخ ابوسعید ابوالخیر باشد مضائقه ندارد و احوال کشف و کرامات و خرق عادات شمس العارفین به کمال و مقال مریدان ایشان قیاس باید کرد چنانچه در راحت القلوب سلطان المشایخ شیخ نظام الدّین اولیا از شیخ فریدالدّین مسعود گنجشکر قدّس سرّهما منقولست وقتی که شیخ الاسلام خواجه قطب الدّین و شیخ جلال الدّین تبریزی قدّس سرّهما عزیز دو بزرگوار با یکدیگر ملاقات نموده حکایات سیاحی خویش بیان نمود، دعاگو حاضر بود، شیخ جلال الدّین تبریزی قدّس سرّه آغاز کرد که وقتی جانب قریش مسافر بودم بسیار بزرگوار را خدمت کردم الغرض بزرگی نزدیک شهر دریافتم سعادت پایبوس حاصل نمودم و بزرگی دیگر بیرون شهر غاری بود که در آنجا مسکن داشت، چون بر درش رسیدم او را در نماز دیدم چندان صبر نمودم که او از نماز فارغ شد، سلام کردم که او^۲ در جواب سلام گفت علیکم السّلام ای جلال الدّین، من متحیر بوده در دل خطیر

۱. الف: «کس فرستاد»

۲. ج: «که او» ندارد

گشتم که به نام من چه داند و آغاز کرد که **تَبَانِي الْعَلِيمُ الْخَيْرُ** آن کس که ترا آورد همچنان خبر کرد که جلال الدین درویشی می‌آید **فِي الْفُورِ رُوي** بر زمین آوردم، گفت بنشین، نشستم، آن بزرگوار حکایت کرد که وقتی در اصفهان بودم در آنجا درویشی را دریافتم او به حدّ پیری و بسا صاحب عظمت و علم بود که صد و پنجاه سال عمر داشت و از بندگان خواجه حسن بصری **رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ** بود هر که از مسلمین و غیر ذلک به هر مهمّی بر او می‌آمدند هنوز آن بزرگ را دریافته نبود که مهم او به اتمام رسیدی، بعد از آن^۱ گفت که من هزار و هفتصد پیر را خدمت کردم از هر یکی پندی و نصیحتی گرفتم اما از جمله آخر کسی که ما را پند داد خواجه شمس العارفین بود که فرمود ای درویش اگر خواهی به خدای تعالی برسی و بدو نزدیک شوی از دنیا بیزار شو و با اهل دنیا میامیز، دور باش که دور ماندن درویش از خدا به سبب علائق دنیا است و شر بر همه خطرها همین دنیا است، هر که از دنیا و اهل دنیا ببرد او با خدای تعالی پیوست، پس ای جلال الدین مردان خدا از همه بریده‌اند آنگاه به خدا پیوسته و نزدیک بوده‌اند. بعد از آن شیخ جلال الدین می‌گوید که به شب در آنجا ماندم، وقت افطار دیدم که دو قرص جوین از عالم غیب پیدا شدند آن بزرگوار یکی پیش من نهاده گفت که افطار کن، چون افطار کردم مرا فرمان شد که برو درین گوشه مشغول شو، چون رفته مشغول شدم ثلثی شب گذشته بود که دیدم مردی جامه صوف سبز پوشیده و هفت شیر برابر او بیامد و سلام کرده مقابل آن بزرگ نشست و آن شیران گرد بگرد ایستاده که مرا لرزه در وجود افتاد که یارب چه بندگان اند که شیران با ایشان انسی گرفته‌اند، الغرض که کلام الله خواندن آغاز کردند تا آخر شب ده ختم قرآن تمام نمودند بعد از آن برخاستند و تجدید وضو ساخته باز در تلاوت مشغول شدند، چون صبح دمید نماز گزاردند، من نیز برابر ایشان نماز گزاردم، آن بزرگ مرا به آن بزرگ ملاقات کنانید، بعد سعادت پائوس آن بزرگ فرمود که ای برادر این خضر علیه السلام است که آرزوی دیدن ما تمام داشت، چون آن بزرگ این سخن بگفت من بار دویم مصافحه کردم بسیار شفقت ارزانی فرمود، آن گاه

^۱ .ج: بعد « ازاین »

آن بزرگ و آن شیران روی بر زمین آوردند و باز گشتند، بعد از آن من هم از آن بزرگ وداع خواستم، فرمود ای جلال الدین چون می روی برو اما می باید که بزرگان خدا را خدمت کنی و خود را در پله ایشان بندی و در کار خدای اهماال نه کنی تا بر سر مقامی برسی اما درین راه که خواهی رفت لبیابی است که نزدیک لبیا دو شیر اند راه زن چون در آنجا برسی و ایشان ضرر تو بخواهند تا نام من بستانی به سلامت خواهی گذشت، بعد از آن شیخ جلال الدین فرمود که روی بر زمین آوردم و باز گشتم، چون در آنجا رسیدم هر دو شیران را دیدم که نعره زنان بر ما رخ بر می دارند که مرا پاره پاره کنند، چون نزدیک من رسیدند من بانگ بر ایشان زدم که از پیش فلان بزرگ می آیم و زیارت او کرده به خانه خود می روم، همین که نام آن بزرگ گرفتم فی الفور شیران مذکوره سر و دیده خودها را در زیر پای من مالیده باز گشتند که من به سلامت به مقام خود رسیدم و کمال و مقال دیگر مرید شمس العارفین که برتر و بهتر ازین منوال است در احوال شیخ فرید گنج شکر قدس سره گذشت و وفات شمس العارفین از روی فوادالغواد بعد وفات شیخ ابوسعید ابوالخیر به اثبات و استقرار می رسد چنانچه گذشت و وفات شیخ ابوسعید ابوالخیر در سنه اربعین و اربعمائه هجری است و قبر شمس العارفین به سنگ سفید نزدیک قبر شیخ اجل سرزی قدس سرهم پر فیض ترین از مزارات غزنین است و گنبدی خشتی شرق رویه بر آن مزار مرتب و متین که برای استجابت دعای حاجات مجرب بالیقین است، چنانچه بیت :

مزار ایشان به غزنین فیض آیات ز بهر اهل حاجات و مرادات

درین ایام به روز یکشنبه زیارتگاه اکثر انام است و عرس نمی شود، یک پشته شمالی گنبد شمس العارفین که مخلوط به سنگ و خشت است گویند که مسجد جامع مرتب به درهای چهل خانه ساخته سلطان محمود غزنوی منهدم گشت است بنابر آن پشته مذکور تا حال به چل مسجد مسمی و مشهور است، چنانچه بیت :

نزد شمس العارفین شو گر تو مرد عارفی هم درآ در چل مسجد بر مدار از سجده سر

و در فوادالغواد از سلطان المشايخ شيخ نظام الدين اولياء بدايونی منقول است که مردی بود در غزنین که او را مولانا حسام الدين نبیره گفتندی نبسه^۱ شمس العارفين و مرید شيخ اجل سرزی رحمهم الله بود که روزی شيخ اجل سرزی حسام الدين مذکور و شخصی دیگر را فرمود که جمله دو تن شما یکی شهید خواهد شد که حسام الدين مذکور شهید شد .

تاج الاوليا قدس سره که فرزند رشید و مرید شمس العارفين است سراج محفل اصفيا و نور دیده اتقيا و رهنمای برایا است چنانچه رباعی :

غزنین که سر سپهر دین را تاج است   خورشید به نور خاک او محتاج است
رو حضرت تاج الاوليا را در یاب   عالی به دلت گر هوس موج است

مزار ایشان نیز از مشاهیر مزارات غزنین است .

پیر علی هجویری قدس سره: بن عثمان الجلابی مرید شيخ ابوالفضل بن حسن الختلی از روی کتب خواهرزاده مقررری تاج الاوليا است.^۲ وفات پیر علی هجویری در سال چهار صد و پنجاه و شش و به قولی شصت و چهار سال هجری بوده و قبر او در میان شهر لاهور و مزار والد بزرگوار ایشان در غزنین واقع در مسجد خود که محرابش به نسبت مساجد دیگر مائل به سمت جنوب واقع شده و قبر والده ماجده ایشان نیز در غزنین متصل قبر برادر خود تاج الاوليا بالیقین و جلاب و هجویر هر دو محله از محلات غزنین است . شيخ نظام الدين ابوالمؤید قدس سره نبیره شمس العارفين و جد قریب شيخ جمال کولوی که معاصر خواجه قطب الدين بختیار اوشی است از غزنین به هندوستان تشریف آورده به قصبه کول که واقع در میان دو آب فیما بین دهلی و آگره است سکونت فرمود. اگر چه نسل ایشان در قصبه کول و دهلی و اترولی و مواضع پلکهنه و نانون عمله پرگنه جلالی قریب پانصد کس باشند لیکن چون حوادث هلاکو خان و سلطان علاءالدین جهان سوز

^۱ .ج: « نبیره »

^۲ .ج: در حاشیه آمده ؛ « . بر طاق مزار ایشان سنگی نصب کرده اند بر آن تاریخ وفات ایشان به قاعده

ایجد لفظ هست درج کرده که عددش ۴۵۶ باشد فقط حبیب الرحمن »

^۳ .ج « من » محلات

غوری و برف باریها که بر غزنین واقع گشت سگان آنجا بارها به هلاکت و قرار و انتشار رسیده‌اند تا هم درین ایام که سنه یکهزار و یکصد و پنجاه هجری است خواجه محمد طالب ولد خواجه محمد غالب و خواجه محمد برقی ولد خواجه افضل و غیرهما همه ده کس باشند از اولاد پسری شمس العارفین در غزنین سکونت و قیام دارند و اولاد دختری شمس العارفین در آنجا بسیار اما از آنها خواجه محمد سعید ارباب غزنین ولد خواجه اسمعیل ابن خواجه محمد نجات نامدار و اشتهاار دارد. چون خواجه محمد سعید مذکور و ملک رضی خان که از اقربای ایشان است از غزنین که به دهلی رسید دعا گوی ایشان را دید و بعضی تحقیقات از ایشان که شنید موافق آن کلک رقم کشید .

ملاً عبدالرحمن در زمان بابر سلطان از اکابر غزنین مردی دانشمند متقی و متدین بسیار و مدرّس پرهیزگار بود چنانچه در واقعات بابری ارقام نمود. به زبان ملک رضی خان چنان استماع و اظهار است که ملاً عبدالرحمن مذکور از اولاد حضرت خواجه شمس العارفین نیز بالیقین مشهور و نسب این مؤلف راجی محمد نبیره شیخ جمال کولوی به نوزده واسطه از شمس العارفین انتساب دارد که مفصل به ظهور خواهد گردید، چنانچه بیت :

چو داعی با وسایط نوزده کس به حضرت خواجه منسوب است پس بس
شیخ نظام الدین ابوالمؤید قدس سره : آن زبده العارفین و عمده المحققین
 نام شریف نظام الدین و آن ناظر وجود مطلق در مقید، کثیت ایشان ابوالمؤید
 است چنانچه ابیات :

آن عرعر بوستان عرفان	و آن خاصه ز خواجهگان رحمان
اورنگ نشین کشور شرع	سلطان طریقت است در ورع
سرحلقه عارفان قدما	سردفتر مقبلان بینا
گلدسته بوستان توحید	نو خاسته نخل باغ تفرید
می بود امام در شریعت	آگه ز طریقت و حقیقت
شاه بدو عالم است بی تاج	عالم به دعای اوست محتاج
فرمان روای ملک تمکین	اعنی که نظام ملت و دین

در طاعت حق ز جان مقید مقبول ازل ابوالمؤید

و نسب کرام از چهار واسطه اجداد عظام به صدق و یقین به خواجه عبدالرحمن شمس العارفين غزنوی که به پنج واسطه نسل ابو عبیده جراح قریشی الفهری که از صحابه کبار عشره مبشره امین امت است انتظام قیام دارد چنانچه پدر بزرگوار ایشان به شیخ جمال الدین ابو سعید بن شیخ جلال الدین ابونصر ابن شیخ جمال الدین ابومحمد تاج العارفين ابن خواجه تاج الاولیا ابن خواجه عبدالرحمن شمس العارفين قدس سرهم العزیز است و مزارات هر پنج کس از غزنین است، چنانچه ابیات :

نظام الدین حضرت بوالمؤید	ز شمس العارفين در نسل جید
جمال الدین پدر و مرشدش هم	لقب او بو سعید و بود فافهم
ز بو نصر جلال الدین پسر او	جمال الدین ابو محمد پدر او
چو تاج العارفين القاب او شد	ز تاج الاولیا انساب او شد
خلف حضرت که خواجه عبدرحمن	به شمس العارفين غزنین لقب دان
به پنج اوساط نسل بو عبید جراح	امین امت از اخبارات صراح
ز ده یار بهشتی بالیقین است	ردیف حج وداع مرسل همین است
که اشراف قریش او بود چون فهر	ز اجداد نبی او هم ازین ظهر

اگر چه از اکثر کتب ضمنا مفهوم لیکن در سیرالعارفين و جواهر فریدی و تاریخ فرشته بالتصریح چنان مرقوم است که والدۀ ماجدۀ ایشان حضرت بی بی ساران نام بنت سید عبدالله ابوالفضل حاجی که در آن ایام فخر عفت و عصمت تمام داشت همشیره حقیقی شیخ الاسلام سید نور الدین مبارک غزنوی امیر دهلی بودند که نسب شریف ایشان از ده واسطه به حضرت زید شهید بن امام زین العابدین بن امام حسین علیه السلام می رسد چنانچه در احوال سید نورالدین مبارک بالتفصیل بصدور گذشت و حضرت بی بی ساران به سبب برادر و پسر خود از غزنین تشریف آورده به دهلی که ماند حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی را نیز برادر خواند و قبر بی بی ساران به دهلی قدیم در پهلوی چپ مسجد^۱ کهنه

^۱ الف: نمازگاه « کهنه

که قبر خواجه قطب الدین پس پشت آن است واقع شده و از ملفوظ عزالدین و غوثیه نجم الدین قلندر و تاریخ تنقیح الاخبار سید نورالدین مبارک خلیفه و خواهر زاده حضرت شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی مقرر باشند پس حضرت بی بی ساران نیز به طریق اولی خواهرزاده شیخ الشیوخ مقرر اند چنانچه ابیات :

چو بی بی ساران مادر آن نکو اصل	که دختر سید عبدالله ابو الفضل
بوده همشیره خوانده قطب کاکلی	به دهلی مرقدش نزدش به پاکی
چو خالش مقتدایش معنوی بود	که نور الدین مبارک غزنوی بود
بدین اکثر ز ملفوظات عالی	چو سیر العارفین ملاً جمالی
شهاب الدین شیخ از سهرورد	که خال خال بود ز آن شیخ پردرد
ثبوتش می کند تنقیح الاخبار	هم از ملفوظ عزّی گشته اظهار
هم از غوثیه نجم الدین قلندر	همین ملفوظ گردید ای برادر

و در مجموع الفوائد عبدالعزيز ابن ابا بکر مصلی بردار سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا و در شمس المفآخر محمد رضا پانی پتی می آرند که در تحفة الابرار فی کرامات الاخیار که از ملفوظات معتبره سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا بداونی قدس سره است گذارش یافته که قطب الابرار خواجه اجل سرزی قدس سره روزی به وقت شام به خانه والده شیخ نظام الدین ابوالمؤید تشریف که فرموده والده شیخ نظام الدین ابوالمؤید نشسته بود چند دانه انار در دامن آن قدسیه فرو ریخته باز گشت و فرمود که ترا فرزندی بزرگوار نصیب خواهد شد از آنست که بعد مرور ایام به خانه شیخ الاولیا شیخ جمال الدین ابوالمؤید قدس سره خلف رشید شیخ نظام الدین ابوالمؤید در بلده غزنین که در اصل زابل نام دارد تولد و ظهور نموده و نسبت ارادت شیخ نظام الدین ابوالمؤید آبائی به دو جهت است - یکی از جانب پدر بزرگوار به خواجه شمس العارفین غزنوی می رسد، دویم از جانب خال خود سید نورالدین مبارک به خال ایشان که شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی است می رسد چنانچه بعینه عبارت کلمات الصادقین و گلزارالابرار است که شیخ نظام الدین ابوالمؤید نبیره شمس العارفین از مشاهیر بزرگان زمان سلطان شمس الدین یلتمش و معاصر خواجه قطب الدین است، از

خدمت پدر بزرگوار و خال فرخنده آثار خود اکتساب فضایل صوری و کمالات معنوی کرده تلقین طریقت یافته و به ملازمت پیر خال خود شیخ عبدالواحد ابن شیخ احمد غزنوی که پیر سید نورالدین مبارک بود رسیده نیز فیض فراوان گرفت و خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس سره دیدار او را فرخ آئینه یزدانی دانستند و پیوسته عاشق صحبت وی بودند به خاطر رسید که شیخ احمد غزنوی آن باشد که حضرت خواجه معین الدین چشتی او را در غاری بیرون شهر دریافته که بر دروازه او دو شیر قیام داشتند و ازو نصائح گرفته‌اند چنانچه در احوال خواجه معین الدین رحمه الله علیه گذشت، اگر چه از سیرالعارفین و جواهر فریدی ضمناً معلوم اما در تاریخ فرشته بالتصریح چنان مرقوم است که شیخ نظام الدین ابوالمؤید خلافت از حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس سره دارند تعجب ندارد که از ایشان نیز خلافت رسیده باشد و در فوائدالسالکین شیخ فرید گنجشکر قدس سره منقول است که روزی خواجه قطب الاسلام در فوائد بودند که طعام آوردند، خواجه و درویشان به خوردن طعام مشغول شدند که شیخ نظام الدین ابوالمؤید در آمد و سلام کرد، خواجه قطب الاسلام برو هیچ التفات نکرد و جواب سلام هم نگفت، شیخ نظام الدین ابوالمؤید را گفتن از حد دشوار نمود، چون از طعام فارغ شدند شیخ نظام الدین ابوالمؤید سوال کرد و گفت که ما در آمدیم و سلام کردیم شما چرا جواب سلام باز ندادید؟ خواجه قطب الاسلام فرمود که ما در طاعت بودیم چگونه شما را جواب سلام گویم زیرا که درویشان که طعام می‌خورند از برای قوت عبادت می‌خورند چون نیت ایشان این باشد پس گویی ایشان در عین طاعت باشند و کسی که در طاعت باشد او را روا نبود که جواب سلام گوید و آینده را نیز روا نیست که سلام گوید فاما بیائید بنشینید و در طعام خوردن مشغول باشید چون از طعام فارغ گردد بعد از آن برخیزد و سلام گوید آنگاه خواجه قطب الاسلام دام تقواه هم درین محل حکایت فرمود که وقتی شیخ ابوالقاسم نصیرآبادی بر پیر شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس سره با یاران خود به خوردن طعام مشغول بودند امام الحرمین که استاد امام محمد غزالی بود در آمد و سلام کرد، شیخ و یاران او بدو التفات نکردند، چون طعام خورده شد امام الحرمین گفت من در آمدم و سلام گفتم شما جواب ندادید این نوع نیکو نباشد؟ شیخ

ابوالقاسم گفت رسم همچنین است هر که در جماعتی در آید و آن جماعت در طعام مشغول باشد آینده را باید که سلام نگوید و بنشیند، چون از طعام فارغ شوند و دست بشویند آنگاه آینده بر خیزد و سلام گوید، امام الحرمین گفت این معنی از کجا می گوئید؟ از عقل یا نقل؟ شیخ ابوالقاسم گفت از روی عقل می گویم زیرا چه طعام که خورده می شود از برای قوت عبادت چون این کس که طعام بدین نیت استیفا می کند در عین طاعت باشد، پس آنکه در عین طاعت باشد سلام چگونه گوید؟ و در ذرر نظامی علی محمود از سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا بداونی منقول است که خواجه ابوالمؤید شمس العارفین رحمه الله از پدر بزرگوار خود پرسید که «العلماء ورثة الانبياء» کیانند؟ او گفت همین علما که تو می بینی؟ خواجه ابوالمؤید گفت نه همانا که اینها باشند زیرا که علم انبياء عليهم السلام اکتسابی نبود و این علما را علم اکتسابی است، پدر ایشان گفت الحمدلله کلماتی دقیق که یلیق مردان خدا باشند به زبان فرزند من مرور و ظهور گردیدند، بعد از آن سلطان المشایخ فرمودند که ورثة الانبياء علما می باشند که نخست علم آموزند و آن را به عمل کنند بعده ثمره آن عمل علمی دیگر که آنرا علم لدنی گویند از علم غیب روزی شود، چون بدین مشابه رسد ایشان را ورثة الانبياء توان گفت و سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیاء بداونی صحبت شیخ نظام الدین ابوالمؤید نیز دریافته اند چنانچه میر حسن سجزی در فوادالغواد می نویسند که یکشنبه هژدهم ماه ربیع الآخر سنه ثمان عشر و سبعمائه دولت دست بوس سلطان المشایخ به دست آمد، لختی حکایت شیخ نظام ابوالمؤید رحمه الله علیه در افتاد و بنده عرضداشت کرد که شما در تذکیر او بوده اید؟ فرمود که آری ولی در آن ایام کودک بودم درک معنی چندان به مرا نبوده است، روزی در تذکیر او در آمدم او را دیدم نعلینی که در پای داشت آن را از پای کشیده بر دست گرفت و در مسجد در آمد دوگانه بگزارد، من هیچ کس را در نماز بر هیئت او ندیدم، دوگانه با راحت بگزارد بالای منبر رفت، مقری بود او را قاسم گفتندی خوش آواز بود آیتی بخواند بعد از آن شیخ نظام الدین ابوالمؤید آغاز کرد که این خط بابای خود نبشته دیده ام هنوز سخن دیگر نگفته بود این سخن در خلق چنان در گرفت که همه در گریه شدند آنگاه دو مصرع بگفت :

نه از عشق تونی از تو حذر خواهم کرد جان در غم تو زیر و زبر خواهم کرد
این بگفت و نعره‌ها از خلق بر آمد، بعد از آن دو بار همین دو مصرع می‌گفت
آنگاه گفت که ای مسلمانان دو مصرع دیگر این بیت یاد نمی‌آید چکنم؟ این
سخن به طریق عجز چنان گفت که در همه جمع اثر کرد، آنگاه قاسم مقری این دو
مصرع یاد داد، بیت :

پر درد دلی به خاک در خواهم شد پر عشق سری ز گور بر خواهم کرد

شیخ آن رباعی تمام گفت و فرود آمد و هم در بزرگی شیخ نظام الدین ابوالمؤید
حکایت فرمود، وقتی که امساک باران شد او را لازم گرفتند که دعای باران بگو،
بر سر منبر بر آمده دعای باران بخواند، بعد از آن رو سوی آسمان کرد و گفت
اگر تو باران نفرستی من بیش ازین در هیچ آبادانی نباشم، این بگفت فرود آمد
حق تعالی باران فرستاد، بعد از آن سید قطب الدین با او ملاقاتی شد درین سخن
با او گفت که ما را در حق تو اعتقاد راسخ است می‌دانم که ترا با حق نیازی تمام
است اما این لفظ بر چه گفتمی اگر تو باران نفرستی من بیش ازین در هیچ آبادانی
نباشم . شیخ نظام الدین ابوالمؤید گفت که من می‌دانستم که باران خواهد فرستاد
آنگاه گفتم، سید قطب الدین گفت از کجا می‌دانستی؟ گفت مرا با سید نورالدین مبارک
نورالله مرقده در پیش سلطان شمس الدین از برای زبردست و زبردست نشستن نزاعی
رفته بود، من سخنی گفته بودم که او کوفته شده بود درین چه مرا دعای باران
فرمودند، گفتم تو از من کوفته اگر تو با من آشتی کنی من دعا بخوانم و اگر آشتی
نکنی نتوانم خواند، از روضه او آواز بر آمد که با تو آشتی کردیم برو دعا بخوان، سه
شنبه یازدهم ماه مبارک رجب المرجب قدره سنه اثنین و عشرين و سبعمائه سعادت
دست بوس حاصل شد، در آن ایام امساک باران بود به سبب آن وقت حکایت
فرمود که وقتی در دهلی قحطی شد اتفاق کردند که شیخ نظام الدین ابوالمؤید دعای
باران خواند، خلق شهر همه بیرون آمدند، شیخ نظام الدین ابوالمؤید بر سر منبر
بر آمد، در اثناء تذکیر دست در آستین کرد و جامه بیرون آورد و روی سوی آسمان
کرد و لب جنبانیدن گرفت که قطرات باران آغاز شد، باز به سخن پیوست باران
بایستاد، باز شیخ نظام الدین ابوالمؤید رحمه الله علیه جامه از آستین بیرون کشید

روی سوی آسمان کرد بارانی قوی حالی بارید، فی الجملة چون به خانه آمد ازو پرسیدند که آن جامه چه بود؟ گفت دامنای والدۀ من بود حضرت بی بی ساران. حکایت دیگر هم از بزرگی او فرمود، او را برادران بود عمّه زادگان یا نوع دیگری، گاه گاه از برای نگاهداشت صله رحم بر ایشان برفتی و ایشان با هر کسی مزاح می کردند تا یکبار شیخ نظام الدین ابوالمؤید رحمه الله علیه بر ایشان رفت با او کلمات مزاح آمیز گفتن گرفتند، شیخ گفت مرا می گذارید تا ساعتی پهلوی شما بنشینم یا آواره یا بیراه شده بروم، این سخن با شکستگی گفت که ایشان در گریه شدند، از ابتدا تا انتها بعینه عبارت فوائد الفواد گذشت و در دُرر نظامی علی محمود می آرد که سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیاء بداؤنی می فرمودند که وقتی در دهلی امساک باران بود که شیخ نظام الدین ابوالمؤید برای دعای باران بیرون آمد، بر سر منبر بر آمد و گفت من به دعای باران نیامده ام امشب خوابی دیده ام به گفتن آن خواب آمده ام، دیدم که در باغی در رفتم و آن باغ پژمرده است و خشک شدن در وی راه یافته است، همانجا مردی را دیدم، از مردمان پرسیدم که این مرد کیست؟ گفتند که این خصم باغ است، با او گفتم درختان خشک می شوند چرا آب نمی دهی؟ گفت باغ من و آب من ترا بدین فضولی چه کار؟ این سخن گفت از منبر فرود آمد در آن سال باران نبارید قحطی مهلکی افتاد. و معاصرت شیخ نظام الدین ابوالمؤید به حضرت خواجه قطب الدین بختیار اوشی قدس سرهما در زمان سلطان شمس الدین یلتمش بالیقین است چنانچه گذشت لیکن به خاطر چنان رسد^۱ که جناب شیخ نظام الدین ابوالمؤید همراهی مرشد و خال خود سید نورالدین مبارک غزنوی اولاً در ایام سلطان معزالدین محمد سام عرف شهاب الدین غوری از غزنین به دهلی تشریف آورده باشند چنانچه در احوال میر سید نورالدین مبارک به ارقام رسیده که جناب شیخ الاسلام سید نورالدین مبارک مع اقربای خویش مقدم الجیش سلطان معزالدین محمد سام بوده به هندوستان اقدام فرموده اند بعد از آن چون جناب شیخ الاسلام نظام الدین ابوالمؤید قدس سره به علاقه شیخ الاسلامی و صاحب ولایتی میان دو آب از دهلی تشریف آورده به قصبه کول که واقع در میان

^۱ . ج: چنان « است » که

دو آب گنگ و چون فیما بین دهلی و آگره^۱ است همچو آفتاب سکونت و قیام فرمود که تا رواج اسلام در انام آنجا ظاهر نمود چنانچه بیت :

ز قطب الدین و شمس الدین معاصر به کول آمد ز غزنین دین ناصر
لیکن در عرف عوام سگان قصبه کول مشهور چنانست که قطب الدین ایبک نام
غلام و نائب هندوستان سلطان معزالدین سام به عهد سلطان مذکور در سنه تسع و
ثمانین و خمسمائه به لشکر پنجاه هزار سوار قلعه کول به جبر و قهر مفتوح که ساخت
محض به برکت قدوم و تفول میمنت لزوم آنجناب فتح و نصرت دریافت به هر
نهجی به ظهور کشف و کرامات و خرق عادات سگان میان دو آب و طیلسان
ارادت بر دوش گرفته به دل و جان اطاعت و انقیاد ایشان بجا آوردند و مدتی در آنجا
سکونت داشته اکثر مردم را به فیض هدایت که پایه نهایت ولایت است رسانیدند
و خلف خود شیخ عبدالله را گذاشته در قصبه کول از دار فنا به دار بقا خیام رحلت
نمودند و مزار شریف ایشان مع پنج مزارات دیگر از اولاد ایشان در محجر و از
جانب غربی بیرون قصبه کول معروف و مشهور است که به دیدار مزار پر نور و
پر فیض همه خطوط دنیا فراموش و دور می‌باشند که درین ایام زیارتگاه تمام انام
هنود و اهل اسلام خصوصاً خاص و عام سگان میان دو آب که شب و روز ازدهام
علی الدوام در آنجا دارند و از ابتدا تا حال کشف و کرامات و استقضاء مرام و
حاجات به تجرب مثل حیات از مزار بزرگوار بحال و برقرار است چنانچه ابیات :

مزارش با قبور اولاد اکثر به غزنین خطه کول است اشهر

ولایت میان دو آب به ذاتش کراماتش کنون مثل حیاتش

و درخت پیلو که بیرون حجره به بالین مزار شیخ المشایخ نظام الدین ابوالمؤید
قیام دارد همچو ابر سایه او بر مزار ایشان و مزار جوار مدام باشد و جلوه نورش که
لایق دیدار است هر کسی رباعی که اظهار همچو طوبی و آشکار است چنانچه رباعی:

شجر پیلو چو ابر سایه دایم که بر قبر نظام الدین قایم

چو راجی جلوه نورش را ببیند ز طوبای بهستی شد ملائم

رباعی:

^۱ . ج: « دهلی واقع » است

پیلو که درختی است به نزهت مشمول بر قبر نظام ابوالمؤید موصول به بخش عقب مرقد عالی برپا چون استن حنانه پس پشت رسول و به غربی پیلو گنبدی که سنگین است گویند که نشستگاه ابوالمؤید نظام الدین و برای استجاب دعا محب بالیقین است جماعه زایرن بعد زیارت مزار گنبدی مذکور همچو بیت المعمور و حجر اسود متبرکه می دانستند چنانچه گنبد مامل:

همچو اسود سده آن گنبد بیت العتیق طائفین را ملتزم شد بهر تقبیل ای صدیق و کسی از محررین متقدمین به عدم علم خود تعیین مکان مزار ایشان به ضبطی نیاورده چون اولاً در کلمات الصادقین نوشت تواند بود که قبر آنجناب نیز در جوار قبر بی بی ساران^۱ باشد بنا بر آن بعضی متاخرین بر اعتماد آن زیادتی جرات نموده مزار ایشان را به عدم تعیین از جمله مزارهای دهلی شمار دارند که محض غلطی و نسیان است چونکه مزار بزرگوار در بیرون قصبه کول اظهر و اشتها دارد و از ابتدا تا حال اولاد ایشان هزاران هزار بر^۲ مزار شریف سکونت و بحال برقرار داشته متفق بر همین اقرار دارند و به وسیله و شرف ایشان گردا گرد هر طرف به نیم نیم گروه همه مزارات اند و بر اکثر قبور درختهای کهجور قائم و پر نور اند چنانچه بیت :

درخت خورما هندی که گرد درگاه اند نشان کشف و کرامات شیخ دلخواه اند لیکن بیرون محجر و اندرون چهار دیواری که چهار بلکه باشند قبور اولاد ایشانند و سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا قدس سره در سن شانزده سالگی از بداؤن که به دهلی رسید شیخ نظام الدین ابوالمؤید را دید چنانکه گذشت، اگر ولادت سلطان المشایخ در سنه اثنین و ثلاثین و ستمائة است ورود ایشان به دهلی در سنه ثمانیه و اربعین و ستمائة که عصر سلطان ناصرالدین محمود بن سلطان شمس الدین یلتمش است بوده باشد که الحال^۳ در خلقت باری مسمی و مشهور به نصیرالدین غازی^۴ است و ناصر الدین محمود در سنه اربع و اربعین و ستمائة به سلطنت دهلی

^۱ .ج: « حضرت » بی بی ساران

^۲ . الف: « بر » ندارد

^۳ .ج: که « تا » حال

^۴ .ج: « چراغ » غازی

رسید و در سنه اربع و ستّین و ستّمائۀ رحلت فرمود بدین تقدیر شیخ نظام الدّین ابوالمؤید تا در آن عهد به قید حیات بودند و تاریخ وفات نیافت و ملاً جمالی در سیرالعارفین و ملاً عبدالصّمد در اخبارالاصفیا وقوعی و اتفاق دعا.....^۱ به عهد غیاث الدّین بلبن منسوب دارد و غیاث الدّین بلبن بعد فوت ناصرالدّین محمود در سنه اربع و ستّین و ستّمائۀ بر تخت دهلی جلوس نمود و در سنه خمس و ثمانین و ستّمائۀ رحلت فرمود و مدّتی فیما بین سنه ثمانیۀ و ثمانین و خمسّمائۀ که ابتدای فتح و جلوس شهاب الدّین غوری بر تخت دهلی است و سنه اربع و ستّین و ستّمائۀ که سنه وفات ناصرالدّین محمود و جلوس غیاث الدّین بلبن است هفتاد و شش سال باشد و غیاث الدّین بلبن مدّت بیست و دو سال سلطنت نموده و شیخ نظام الدّین ابوالمؤید در ایّام نوجوانی از غزنین تشریف آورده باشند به قیاس این حساب عمر گرامی ایشان کم و زیاده قریب صد سال باشد .

شیخ عبدالله قدّس سرّه : خلف رشید خلیفه و مرید شیخ نظام الدّین ابوالمؤید است . گویند که به کبر سن به طلب علمی می کردند، چون اکثر طلبۀ علم بر ایشان تمسخر سخت که در مسجدی نمودند ایشان مسجدی را فرمودند که این جماعه را بگیر تا مسجدی بر آن جماعه بر افتاد . چون سیّد محمّد خورد بن سیّد مبارک بن سیّد محمّد کرمانی در سیر الاولیا می آرد، وقتی که مولانا فخرالدّین رازی در مسجدی که واقع در بند بستاله است مجاور قدسیه والد من طعام ترتیب نموده با عبدالله کولی رکابدار سلطان المشایخ و عزیزان دیگر مریدان رفتند ازین به خاطر آمد اغلب که ایشان شیخ عبدالله بن شیخ نظام الدّین ابوالمؤید باشند، مزار ایشان نیز به جانب غربی و برابر مزار پدر بزرگوار خود شیخ نظام الدّین ابوالمؤید قدری فروتر بیرون قصبۀ کول است و از ایشان دو فرزند اهل کمال یکی شیخ شهاب الدّین پرّان دویم شیخ جمال چنانچه بیت :

بزرگی بود عبدالله نکو ذات   دو فرزندان از آن شد در کرامات

شیخ شهاب الدّین پرّان قدّس سرّه: بن شیخ عبدالله بن شیخ نظام الدّین ابوالمؤید است که ایشان در صغر سن برای گرفتن کبوتر همراهی او پریده بود

^۱ . در تمام نسخ ایض است

بنابر آن جد و پدر بزرگوار بر ایشان غصّه که فرمودند ایشان به غمگین خوابی که نمود باز قیام و بیداری نکرده رحلت فرمود چنانچه ابیات :

شهاب الدّین که لقبش بود پُرّان   نموده با کبوتر چست   طیران
چون زین احوال جدّش از غضب تفت   به صغر سن ز دنیا او بدر رفت
مزار ایشان نیز به جانب غربی و برابر مزار پدر بزرگوار خود نسبه^۱ فروتر در
محجر مذکور مشهور است.

حضرت مخدوم شیخ جمال شمس العارفين قدّس سرّه: ابن شیخ عبدالله ابن شیخ نظام الدّین ابوالمؤید که نبیره خواجه شمس العارفين است چنانچه اکثر کتب مثبت و مبین است و مولد و منشاء ایشان اندرون قلعه قصبه کول است که بر مکان ولادت ایشان مصلى سنگ سرخ رنگ نشان نهاده بر آن عمارت مرتّب ساخته مسمّى و مشهور به دو حال است. گویند که معبد و نشستگاه نیز شیخ جمال است بنابر آن از ابتدا تا حال زیارت گاه خلائق ذی الجلال است و به زیارت مصلى مذکور بنده را همیشه خطور و خیال این بیتی مرور می نمود، بیت
بر زمینی که نشان کف پای تو بود   سالها سجده صاحب نظران خواهد بود
آن سر دفتر اولیای اهل کمال و آن سر حلقه اصفیای ذی احوال و آن
مستغرق در بحر وصال اعنی حضرت مخدوم شیخ جمال و آن مقتدای اهل عرفان
معاصرین ملقب به لقب آباء خود که شمس العارفين است، رباعی :

گلی مقصود ما روی جمال است   ره مطلوب ما کوی جمال است
گر آئی در حریم روضه او   جمال اندر جمال اندر جمال است

و ایشان صحبت پدر و جد خود دریافته به پایه نهایت ولایت رسیده اند، چونکه خورد ترین پسران ایشان مولانا کمال الدّین کولوی از جمله استادان سلطان علاءالدّین خلجی بود چنانچه در تاریخ علائی و نظام الدّین احمدی مرقوم نمود مولانا کمال الدّین مذکور در عهد مسطور.....^۲ نباشند در شباب و جوانی شک و قصّه ندارند، چون تمامی مدّت سلطنت علاءالدّین خلجی بست و یک سال است

^۱ . الف: « نصفی » فروتر

^۲ . در همه نسخه جا خالی دارد

به هر دو نهج ولادت مولانا کمال الدین کولوی پیش از جلوس سلطان علاءالدین خلجی مقرر باشد، پس ولادت مخدوم شیخ جمال^۱ که پدر ایشان است پیشتر به چندین سال از ولادت مولانا کمال الدین به طریق اولی مثبت بالاستقلال است و مدتی مفاصل فیما بین جلوس سلطان علاءالدین خلجی و جلوس غیاث الدین بلبن که از سیرالعارفین و اخبار الاصفیا عصر حیات شیخ نظام الدین ابوالمؤید جد ایشان است نهایتی قریب که مدت سی و دو سال است بدین قیاس ولادت مخدوم شیخ جمال پدر مولانا کمال الدین کولوی در عهد بادشاه ناصرالدین محمود که سابق از غیاث الدین بلبن است به وجه صحبت جد خود حضرت شیخ نظام الدین ابوالمؤید را البتّه دریافته باشند چونکه جلوس غیاث الدین بلبن که بعد از وفات ناصرالدین محمود ملحق است در سنه اربع و ستین و ستمائة واقع شده و جلوس سلطان علاءالدین خلجی در آخر سن خمس و تسعین و ستمائة و وفات علاءالدین خلجی در شهر شوآل سنه ست عشر و سبعمائة است و سید محمد بن سید جعفر مکی امیرزاده سلطان تغلق در مکتوب الرّابع و العشرون در نسخه بحر المعانی می آرد که امارت گذاشته مدت بست سال در آستان شاهدان حضرت ذی الجلال این فقیر پیشانی سوده است اولاً در عهد تغلق بادشاه بعد از ارادت مدت چهار سال و سه ماه و دوازده روز در خدمت فرد حقیقت شیخ ناصرالدین محمود چراغ دهلی قدس سرّه بعد از آن به اجازت فرد حقیقت پیر خود تمام اقالیم که عبارت از بحر و بر و جزائر و کوه قاف است به سیر و طیر مسافرت نمودم که تا سی صد و هشتاد و دو ولی را دریافته خدمت کرده ام و هر یکی در حق این فقیر نعمت ارزانی داشته اند چنانچه ابیات :

کار آسان نیست با درگاه او خاک می باید شدن در راه او

سالها بردند مردان انتظار تا یکی را بار بود از صد هزار

و چون اسامی و مراتب و مسکن هر یک سیصد و هشتاد و دو ولی در آن نسخه تفصیل که نمود به اخیر چنان تحریر نمود که از آن جمله شیخ جمال الدین کولوی در مقام فردانیت بودند و شیخ علاءالدین صامت نیز در کول بودند چنانچه بیت:

^۱ .ج: « جمال الدین کولوی » که

جمال کولوی اعیان ز افراد چو در بحرالمعانی شد بآن یاد

چون تمامی مدت سلطنت تغلق چهار سال و چند ماه است بنابر آن به اثبات می‌رسد که مخدوم شیخ جمال تا در عهد سلطان محمد شاه بن تغلق بادشاه به قید حیات بودند، بعد از وفات پدر خود در سنه خمس و عشرين و سبعمائه به سلطنت دهلی رسیده و مدت بست و هفت سال کامرانی نموده در بست و یکم محرم سنه اثنی و خمسين و سبعمائه در کناره آب سند چهار گروهی تهته درگذشت و مدتی مفاصل فیما بین جلوس غیاث الدین بلبن و وفات محمد شاه بن تغلق هشتاد و نه سال باشد و به اعتبار ولادت مخدوم شیخ جمال اگر چند سال دیگر از عهد ناصرالدین محمود در شمار و قرار باشند بدین قیاس عمر گرامی حضرت مخدوم شیخ جمال تا وفات محمد شاه بن تغلق قریب به صد سال می‌رسد و بعد وفات محمد شاه سلطان فیروز شاه مدت سی و هشت سال و نه ماه سلطنت دهلی نموده دهم رمضان سنه تسعین و سبعمائه وفات یافت، به هر حال وفات حضرت شیخ جمال در عهد محمد شاه بن تغلق مقرر باشد، احياناً اگر عمری نهایت طویل و کمال دریافته‌اند در اوایل عهد فیروز شاه وفات یافته باشند. چون اوتادالعباد حضرت مخدوم شیخ جمال از اعیان افراد است بنابر آن به ضرور بیان و وجه افراد به اشتهاد نوشتیم که در مکتوب الرابع عشر بحر المعانی گذارش یافته که از داؤد قیصری رحمه الله علیه منقول است که ای محبوب چون ولی ترقی کند به قطب ولایت رسد و قطب ولایت اگر ترقی کند به قطب اقلیم رسد و چون قطب اقلیم ترقی کند به عبدالرب که وزیر دست چپ قطب مدار است برسد و عبدالرب اگر ترقی کند به عبدالملک که وزیر دست راست قطب مدار است برسد و عبدالملک اگر ترقی کند قطب مدار که عبارت از قطب عالم است باشد که وجود جمیع موجودات عالم علوی و سفلی به برکت وجود قطب عالم قائم می‌باشد که مدار علیه جمیع موجودات است مسمی به عبدالرب گردد پس ای محبوب هر گاه قطب مدار حیات باشد و در سلوک ترقی کند به مقام فردانیت رسد و فردا که^۱ در سلوک ترقی کند به استعانت و واسطه ارواح پاک حضرت رسالت پناه صلی الله

^۱ .ج: فردا « اگر »

علیه وسلم به قطب حقیقی برسد و از مقام قطب حقیقی به مقام معشوقی که عبارت از قطب وحدت است برسد چنانچه شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه درین درجه رسیده به القاب محبوب سبحانی ممتاز اند و بعضی متأخرین مشائخ چشتیه سلطان المشایخ شیخ نظام الدین اولیا بداؤنی قدس سره را نیز گفته اند و مراتب تصرفات اقطاب آنست که ایشان اگر خواهند^۱ ولی را از ولایت بیرون نموده بجای او دیگری را نصب کنند و قطب مدار اگر خواهد اقطاب دیگر را از قطبیت عزل کند^۲ و خدای تعالی فرشته را فرموده باشد که از گفته قطب مدار احکام لوح محفوظ محو گرداند و احیای اموات و انتقال عرش و کرسی تصرفات قطب مدار باشد و چون از ترقی به مقام فردانیت نزول کند از تصرفات محو شود که مقام فردانیت انبساط و موانست است پس او را مراد نباشد و مراد او همه مراد حضرت رب العزت گردد و پیش از بعثت حضرت پیغمبر ما^۳ صلی الله علیه وسلم نیز در مقام فردانیت بودند چنانچه رباعی :

جمال الدین که شمس العارفین است   ز قرب حق سرافراز اهل دین است
 نهایت غرق شد در بحر وحدت   که تا سر چشمه افراد اینست
 و کشف و کرامات و خرق عادات از ایشان لا تعد و لا تحصی بوقوع رسیده لیکن
 قدری مرقوم گردید، بیت :

زهی شیخ جمال آن محو بالذات   به عالم مشتهر از خرق عادات

چنانچه^۴ منقول است روزی مخدوم شیخ جمال بر لب آب جون گذشتند، چون وقت نماز عصر^۵ بر لب آب رسید درخواست که وضو ساخته نماز ادا سازند که درین اثنا دو شخص دیگر پیدا شدند و آنها نیز وضو ساخته به خدمت مخدوم گفتند که شما امام شوید، مخدوم فرمودند^۶ که از شما امام باشد، آنها گفتند که

۱ . ب: « اگر » خواهد

۲ . ب: « کنند »

۳ . ب: « ما » ندارد

۴ . ب: « چنانچه » ندارد

۵ . ب: عصر « بود بر لب دریا »

۶ . ب: « باید که تا مخدوم را امام کردند »

شما را رتبه فضل بیشتر است امامت شما را باید، چون حضرت مخدوم قرات خواند در رکوع و سجود دیر نمودند، بعد از فراغ نماز هر دو شخص گفتند که ما نماز می‌کنم و به دیگران نیز دیده ایم اما این قدر تاخیر در رکوع و سجود ندیده و نه شنیده ام این نماز مایان روا باشد یا نه؟ مخدوم شیخ جمال فرمودند وقتی که در رکوع و سجود می‌آیم تا^۱ از حق تعالی ندای قبول سجده نمی‌شنوم سر از سجده گاه نمی‌آرم پس نماز شما چرا قبول نگشت بعد از آن هر دو بزرگواران نام ایشان پرسیده با یکدیگر مصافحه کردند و رخصت شده غایب گشتند.

نقلست که روزی یکی سلطان از سلاطین معاصرین به دروازه ایشان رسیده پیام فرستاد که درین وقت دو سه گام به ذوق و احترام اگر به اینجانب نهند به اطاعت اولی الامر منکم رسند، مخدوم شیخ جمال قدس سره فرمودند که ما در اطیعوالله چنان مستغرق ام که گاهی در اطیعوالرسول خجالت می‌برم به اولی الامر منکم چگونه رسم؟ چنانچه بعینه سؤال و جواب شیخ ابوالحسن خرقانی و سلطان محمود غزنوی در تاریخ فرشته ارقام نمود. نقلست که روزی جنازه بقال که خرچ یومیه لنگر فقرا می‌رساند برای نماز پیش حضرت مخدوم شیخ جمال که آوردند فرمود که این بیچاره از ما فراغ حساب نبرد چگونه خواهد مرد؟ چون تحقیق کردند زنده بود که تا سالها زندگی نمود چنانچه بیت:

به خرقش مشتهر بر رو زمین است که شمس العارفین لقبش همین است
منقولست که روزی سوداگر از مریدان ایشان در جهاز دریا شور نشسته بود، چون جهاز به قرب غرق رسیده سوداگر به فریاد و شور در یاد حضرت مخدوم شیخ جمال گردید و در آن وقت جناب آنحضرت در قصبه کول به حجامت مشغول بودند به گرمی و قوت چهره خود را سرخ نمودند و پیراهن مبارک ایشان نیز^۲ به آب تر دیدند، بعد فرو شدن گرمی^۳ چون حجام باعث گرمی و تراوت پیراهن استفسار نمود جناب حضرت مخدوم فرمود که از فریاد سوداگر به دریای

۱. ب: « تا » ندارد

۲. ب: « نیز » ندارد

۳. ب: بعد فرو « سرخی » چون حجام

محیط رسیدم جهاز که غرق می شد آن جهاز را کشیدم که تا از آن آب پیراهن را تر دیدم چنانچه بیت :

چو کشتی غرق می گشتی سرو پا به یاد او برون می شد ز دریا

چون سوداگر مذکور مع تحفه‌ها و نذر موعود به جناب حضرت ورود نمود بعینه ماجرای مذکور بیان ساخت از آن هنگام سگان میان دو آب به زبان هندی آنجناب را القاب به وهبت دریا مقرر نمود که اشتهار یافت، چنانچه بیت :

در بحر غرق می شد کشتی ز مال پُر غواص باد او بدر آورد همچو دُر

گویند که کنیزکان شیخ جمال نیز از عوارفات کمالات بودند و وفات مخدوم شیخ جمال به تاریخ نهم ربیع‌الاول چنانکه عرس سال به سال می باشد لیکن موافق درخواست سبعین سنه وفات نیافت و مزار ابرار به جانب غربی بیرون قصبه کول در محجّر است^۱ و از پائین مزارهای جدّ و پدر بزرگوار به اثبات آشکار است و کشف و کرامات کرامات از مزار اهل اسرار مثل حین حیات چندان بحال و برقرار است که به کثرت اصدار خرق در زبان خلق سگان میان دو آب انتساب روضه منوره به اسم شیخ جمال مسمی و اشتهار دارد و به مجرد دیدار و زیارت مزار انخطار دنیا منتفی و فرار باشند چنانچه بیت :

به ساعتی که زیارت کنی مزار جمال خیال^۲ دنیا کم می شود از آن در حال حال

و گرداگرد هر طرف روضه منوره مذکور وادی کهجور مشتمل بر قبر که نشان مظهر به ظهور است چنانچه رباعی:

جمال کولوی الحق جمال الله است زبان ناطقه از وصف پاک کوتاه است
درخت خورماهندی که گرد درگاهش نشان کشف و کرامات شیخ دلخواه است

درین ایام اگر چه رواج زیارت نشان شب و روز علی الدوام است لیکن به روز سه شنبه اژدهام باشد که به استقضاء مرام مجرب تمام است چنانچه رباعی :

^۱ . ب « است » ندارد

^۲ . ب: « خیال » ندارد

روزی طواف حضرت مخدوم شاه جمال سه شنبه است از کرم ایزد تعال
 آیند بهر زیارت آدم زهر طرف یابند هم مراد که دارند در خیال
 اما در ماه هندی که اساره باشد چهار سه شنبه شوند که در آن ماه واقع باشند اکثر
 انام هر اطراف که تمام سگان میان دو آب هنود و اهل اسلام خاص و عام به
 روضه متبرکه ایشان لکها و هزاران هزار جمع می‌شوند^۱ و هر یکی موافق وسعت
 و نیت خود نذر و نیاز می‌آرند و خودها را پروانه^۲ وار گرد شمع به روضه ایشان
 نثار و خاکسار می‌سازند و حاجتهای خودها را به آنجناب التماس و اظهار که
 دارند به تجرب بر آرند چنانچه رباعی:

زیارت حضرت شاه جمال است که فضلش در جهان فرخنده فال است
 به هر جانب که بینی مظهرش را کمال اندر کمال اندر کمال است
 خصوصاً سگان میان دو آب همه خورد و بزرگ هر سه شنبه ماه اساره را جمیع
 امور ضرور خود گذاشته مرور به زیارت ایشان چون به طواف کعبه اهم دارند و
 ایام مذکوره را همچو روز^۳ عید ایام شادی شمارند تا آن که متعلمین تعلم موقوف
 داشته عیدی بیارند چنانچه رباعی:

زیارت پیر شمس العارفین است ستون پستی دنیا و دین است
 بده عیدی پدر استاد امروز که روزی شادی زائر همین است
 گویند که وفات مخدوم شیخ جمال به نهم ربیع الاول در دهلی اتفاق
 افتاد قریب روضه حضرت خواجه قطب الدین بختیاراوشی نزد قبر جدّه خود که
 حضرت بی بی ساران است مدفون ساخته بودند. چون از قبر ندای حب الوطن
 شنیدند و حضرت خواجه قطب الدین بختیار خواهرزاده خود خواجه محمد
 اسمعیل را بشارت نیز فرمودند تا نعش مبارک ایشان را از قبر دهلی بر آورده در
 بیرون قصبه کول به روز سه شنبه ماه اساره مدفون ساختند بنابر آن مسلمین به
 اعتبار تاریخ وفات عرس ایشان شب نهم ربیع الاول نمایند و کسان^۴ میان دو آب

^۱ . ب می « شود »

^۲ . ب: « همچو » پروانه

^۳ . ب « روز » ندارد

^۴ . ب: و سگان دو آب «

مطیع و منقاد ایشان اکثر که از قوم هنود^۱ بود برای عرس ایشان روز تدفین ماه هندی که سه شنبه اساره شد مقرر نمود و به اشتباه یا به اتحاد نهایت سه شنبه‌ها ماه اساره معین و مقرر ساختند پس زیارت‌های سه شنبه‌های اساره که به اژدهام تمام باشند عرس هنودان دانند، وفات و تدفین هر دو به روز شنبه نهم ربیع الاول در ماه هندی به اساره در یکجا واقع شده باشند و هر دو فریقین هنود و مسلمین برای عرس تاریخ و روز و ماه موافق مشارب و یقین خودها به اعتبار و اختیار نمودند و به ایام هر سه شنبه‌های اساره در دهلی و آگره اژدهام بوده به پیاله شهجا که نام دارد از شخصی شنیدم که اینهم فی الحقیقت زیارت‌های آنجناب اهل کمال است که به کثرت استعمال لفظ شهجا اقتصار^۲ لفظ شاه جمال است، مردمانی که که از بعد^۳ مسافت و خطوط راه مرور به کول محال پنداشت در آنجا مقرر ساخته ساخته بحال است، مثنوی :

به شهر کول شمس العارفين است	جمال چهره دنیا و دین است
دلش آئینه نور الهی است	ز خاکش دیده‌ها را روشنائی است
اگر در روضه پاکش در آئی	بهشتی بینی اندر دلکشائی
ز نور پاک حق یابی اثرها	ز نام بی نشان یابی خبرها
بر آید آرزوی دل که داری	بر آید تخم امیدی که کاری
ضیای اولیا قطب محقق	امام اتقیا منخدوم بر حق

قصیده :

سعادت هرکرا روز ازل نقش جبین آمد	ز راه صدق بر درگاه شمس العارفين آمد
نه بندم هرگز از مهرش به مهر دین و دنیا دل	که از مهرش به دستم مایه دنیا و دین آمد
زمین بر جا فلک بر پا ز یمن نام او باشد	جهان را دان نگین دانی که نام او نگین باشد
جمال چهره دین را فزود از زلف مشکینش	فروغ دیده خورشید خال عنبرین آمد
زمین کول تا پرنور شد از مقدم فیضش	طبقها ز آسمان پر نور دائم بر زمین آمد

^۱ . ب: اکثر از قوم هنود «

^۲ . ب: « اختصار »

^۳ . ب: « بعد از مسافت »

برد تا از زمین مرقدش بر آسمان فیضی
خیال روضه خاصش فتد اندر سرم روزی
فضایش فیض می‌بخشد به دل‌های سحرخیزان
بهشتی در جهان زایر گمان می‌برد در خاطر
عصا در دست رضوان بر درش آمد به درباری
نیارم وصف چاه روضه اش گفتن ز شیرینی
رسن را بر سر چاهش چو زلف نوعروسان بین
کسی را نیست آن یارا که از امرش بیچد سر
نویسد کن مکن را کاتب تقدیر از امرش
به سنگ و خاک راهش هر کسی شد معتقد از دل
هرآن حاجت که می‌خواهی به دنیا هم روا گردد
نه من تنها نشستم معتکف در سایه نخلش
ندارم در دل از^۱ هنگامه‌های روز محشر غم
اگر بر گوهر گفتار چون او را نهم شاید
عروس مدح او از عار کی در گوش اندازد
رشید از درگهش جای دگر هرگز نخواهم رفت

و حضرت مخدوم شیخ جمال را سه فرزندان اهل احوال بودند- اول شیخ علم الدین،
دویم شیخ جلال الدین، سویم مولا کمال الدین، چنانچه بیت :

سه فرزند کرامش خوش خصال است علم دین و جلال الدین کمال است
و از^۲ ابتدا اولاد هر سه فرزندان هزاران هزار بوده و در قصبه کول و دهلی و
شکارپور و اترولی و مواضع پلکهنه و نانون عمله پرگنه جلالی بحال و برقرار
سکونت دارند و این مؤلف راجی محمد کولوی که به یازده واسطه از انسال شیخ
جلال الدین ابن حضرت مخدوم شیخ جمال است چنانچه به انفصال می‌رسد.
وقتی که به زیارت آن جناب عالیجاه به هر سه شنبه هر ماه می‌رفتم بعد زیارت

^۱ . ب: « از » ندارد

^۲ . ب: ابتدای تا حال از »

مزار شیخ جمال و مزارهای جدّ بزرگوار ایشان هفت مرتبه گرد محجر گردید نثار خاکسار می‌گشتم و به وقت گردیدن قول شیخ ابو سعید ابوالخیر قدّس سرّه را به یاد می‌آوردم^۱ که فرموده‌اند هر کسی که خاک پیر من پیر ابوالفضل بن حسن سرخسی هفت بار طواف کند ثواب حج دریا بد بنا بر آن در دل خطیر می‌شدم که چون سلسله نسبت ارادت ایشان به چندین واسطه از شیخ ابوسعید ابوالخیر انتساب گرفته به پیر ابوالفضل بن حسن سرخسی انتظام دارد شاید که از طواف روضه متبرکه ایشان نیز به ثواب حج رسد که تا روزی در طواف و نثار دو بیتی به خاطر گذشت که همیشه در طواف این ابیات می‌خواندم چنانچه ابیات:

نثار و خاکسار آنجنابم   به ذکر و فکر دایم در حسابم
جمال کولوی از جمله افراد   ز نور قبر او در هم و تابم

که تا بارها^۲ در خواب به شرف قدمبوسی آن جناب رسیدم و موافق ارشاد بعینه دیدم. چون احوال حضرت مخدوم شیخ جمال قبل از دو پهر به روز دو شنبه بست و چهارم ذی حجّه سنه یکهزار و یکصد و پنجاه هجری بالارقام به تمام و کمال رسید موافق آب بیتی به خیال گردید، بیت:

هزار و صد پنجه و بود سال   ز هجرت که بنمود روی جمال

شیخ علم الدّین قدّس سرّه بزرگترین هر سه فرزندان مخدوم شیخ جمال و نسبت ارادت از پدر خود داشته اهل کمال بودند، در آن ایام حضرت زبیر نام قاضی موضع جراه عمله پرگنه پهاسو بزرگ^۳ و صحیح الانساب که اعلام آنجناب بر سیاه آب نافذ و موثر بود در آن موضع قیام داشت عقد نکاح شیخ علم الدّین به دختر قاضی مذکور انتظام ساخت که تا ازو شیخ بابو که به کرامت مشهور است پسری گذاشت و وفات یافت و قبر شیخ علم الدّین مغفور به غربی و برابر قدری فرو تر مزار پدر بزرگوار خود شیخ جمال در محجر مسطور است.

۱. ب: می « آرم »

۲. ب: « که بارها »

۳. « بسا » بزرگ

حضرت شیخ بابو قدس سره ابن شیخ علم الدین ابن مخدوم شیخ جمال شمس العارفین است، اگر چه ارادت ظاهری از جد و پدر خود دارند اما فی الحقیقت از اولیای مادر زاد بودند چنانچه منقولست که روزی دختر قاضی زبیر که والده ماجده ایشان است به حمل ایشان به جناب حضرت مخدوم شاه جمال برای سلام تشریف آوردند، حضرت مخدوم به خلاف عادت تعظیم ایشان کردند، والده ایشان تعجب که نمودند حضرت مخدوم فرمودند تعظیم اولیایی است که در شکم شما است و آن چراغ خاندان ماست چنانچه شیخ بهاءالدین زکریا ملتانی کیلن خود را به حمل شیخ رکن الدین نبیره خود تعظیم کرده بودند و بعینه همچنین جواب سوال در ذکر شیخ رکن الدین مرقوم نمود که تا بعد مرور^۱ ایام حضرت شیخ بابو تولد فرمود و کشف و کرامات شیخ بابو چندان بوقوع رسیده که گنجایش به شرح ندارد، چنانچه ابیات :

ز علم الدین خلف شد شیخ بابو   گلی از گلشن توحید بابو
مقیم اندر طریقت چون هبیر است   نبیره^۲ حضرت قاضی زبیراست
جراره قاضی از عمله پهاسو   که مسکن او بوده معروف هرسو

چون قاضی مذکور سوای والده شیخ بابو نسلی دیگر نداشت بنابر آن جناب شیخ بابو همیشه در موضع جراره قاضی سکونت داشت که تا بعد وفات هم بر معبد ایشان نشان مزار در آن موضع بساخت در این ایام زیارتگاه نیز امام است و بنده نیز سعادت به زیارت در این ایام زیارتگاه انام است و بنده نیز سعادت به زیارت مزار آنجاه حاصل نموده لیکن مزار و مدفن ایشان به غربی بیرون قصبه کول در محجر و از معه هفت قبور دیگر انسال ایشان نزد مقبره اجداد بزرگوارهای خود شیخ نظام الدین ابوالمؤید و شیخ جمال به اشتهاست که از ابتدا تا حال زیارتگاه خلایق ذی الجلال است و خرق عادات از مزار بزرگوار ایشان مثل حین حیات بحال و برقرار است و به استقضاء مرام به تجرب آسکار است چنانچه بر مزار ایشان درختهای آنبلی که واقع شده از قدیم الایام بر

^۱ . ب : « از » مرور

^۲ . الف : « نبسه »

آن درختها شپّره‌های کلان به کثرت و اژدهام قیام دارند و مدام بوقت شام بجهت خورش به اطراف منتشر شده به وقت نماز فجر باز اقتدام نمایند همه روشن نفوس شهرها چو در نمازمعکوس بر آن درختها آویخته تمام روز سکونت به آرام دارند. روزی شخصی تیری تفنگ شپّری را زد که ضارب همانوقت بیفتاد و بمرد روزی شخصی شپّری را خستی زد و به خانه آمده بخفت، نیم شب گذشت که ناگاه بجست و به شور و فغان توباه مشغول گشت بنابر آن نزد او رسیدم و بعینه دیدم و شنیدم. می‌گفت کسانی که دست چوب گرفته پیش من ایستاده‌اند می‌زنند و می‌گویند که شپّر را خستی چرا زدی که تا به نهایت عجز و عذر برست و بر شیرینی فاتحه کرد که خیر گذشت و درخت انبلی عظیم که پائین مزار در محجر ایشان قیام داشت خشک گشت، چون مردم برای بریدنش آمد و رفت بر آن درخت که بی ادبی ظاهر است درخواست ناگاه کسی از عالم غیبت درخت مذکور از بیخ شکسته از محجر چندان دور بینداخت که یک خشت محجر هم آسیبی نیافت چنانچه بیخش و دیوارهای محجر هنوز قائم و برجاست و صدور هر سه خرق مذکور به زمانه حال است که به حضور جماعه کثیر بظهور رسیده، هر کسی که اعتبار ندارد شپّره‌ها بر آن درختها الحال موجود و برقرارند بزند و تجربه گیرد و به تنقیح اولاد ایشان نرسیدم که اسامی وار به ترتیب تفصیل نمایم لیکن تخمینا جماعه دو صد کس باشند و از آنها دو گروه‌اند- یکی کول وال از ابتدا تا حال سکونت در کول دارند از آنجمله درین زمان غلام احمد خان^۱ مردی اهل مروّت و فتوّت در سرکار بادشاه محمّد شاه امیر بوده نصفی پرگنه جلالی جاگیر دارند و به تقاضای نجابت باوجود حشمت به خاطر ایشان اصلا غرور راه و مرور ندارد و نظر محمّد خان بنی عم و ولی‌الله خان بنی عمّه نیز غلام احمد خان باشند و مولوی غلام محی الدین جامع علوم ظاهری بوده صرف اوقات رسوم سپاه گری دارند و محمّد یوسف و محمّد اشرف و عبدالمومن و بهیکن و غلام حیدر و محمّد امجد و عبدالواجد و محمّد میر و محمّد شاه از اعیان و ارکان شهر بوده

^۱ . ب: «خان» ندارد

مستثنی و ممتاز اند و قنبر علی.....^۱ ولی دارد و شیخ حبیب‌الله به فطرت دم حکمت زند و این همه تمام اولاد خواجه شیخ بوده با یکدیگر ابناءالاعمام بودند و شیخ نظام الدین ابوالمؤید جدّ الجد شیخ بابو اگر چه از قوم قریشی الفهری باشند لیکن برادرها من جماعه خوانین مذکورین بر خودها القاب سید می‌گویانند مضائقه ندارد و برجا ست چونکه شیخ نظام الدین^۲ ابوالمؤید پسر بی بی^۳ ساران است و ایشان همشیره حقیقی میر نورالدین مبارک غزنوی که سید السادات اند چنانچه گذشت. گروهی دوّم مسمی و مشهور به جراره وال است که از آبا و اجداد در موضع جراره قاضی عمله پهاسو بر ارث ننیهاال از ابتدا تا اوایل عهد اورنگزیب عالمگیر بادشاه سکونت بالاستقلال داشتند، چون به تسامح حکام سلاطین زمینداران نواح فتنه و فساد برپا نمود جماعه گروه مذکور بالکل از موضع مسطور بر آمده اکثر در قصبه کول سکونت فرمود که انسال آنها در قصبه کول موجود اند ازین جماعه شیخ رکن الدین و ضیاءالدین و علاءالدین و خواجه الدین ابناء شیخ احمد نبیسه‌های قاضی عبدالکریم ابن قاضی محمود ابن قاضی محمد ابن قاضی اعظم که از اولاد قاضی قطب الدین کاشانی صدیقی و قضات موروثی پرگنه کول باشند مردی غریب و نجیب و حسیب بوده ارث ننیهاال خود صرف اوقات می‌نمایند و شیخ نور محمد و عبدالرحمن و جماعه دیگر در امان باشند .

مولانا کمال الدین قدس سره خوردترین هر سه پسران حضرت مخدوم شیخ جمال که نسبت ارادت از پدر خود داشته اهل کمال بودند و جامع علوم ظاهری و باطنی بوده از کول به دهلی تشریف آوردند که تا سلطان علاءالدین خلجی که از بست و شش کس علما به درس و افاده اشتغال که مدام داشت از آنجمله مولانا کمال الدین کولوی نیز اختصاص و انتظام یافت چنانچه در تاریخ علائی و ضیاء برنی و نظام الدین احمدی و فرشته ارقام ساخت و جلوس سلطان علاءالدین خلجی بر تخت دهلی در آخر سنه خمس و تسعین و ستمائة و در شهر

^۱ . در همه نسخه‌ها جا خالی دارد

^۲ . « شیخ نظام الدین » ندارد

^۳ . ب: « حضرت » بی بی

شوال سنه ست عشر و سبعمائه از سلطنت برخاست در آن ایام به مقام دهلی بزرگی بود قاضی امجد نام که دخترش مسماة عصمت‌الله در عقد نکاح مولانا کمال الدین کولوی مختص و انضمام^۱ یافت که تا از آن شیخ حسین نام پسری تولد نمود و بنا بر مصاهره و مزار جدّه بزرگور خود که حضرت بی بی ساران است فیما بین دهلی کهنه به غربی متصل درگاه ملک یار پیران سکونت اختیار فرمود که تا مولانا کمال الدین کولوی در دهلی وفات یافت و قبر ایشان نیز بر کوه دهلی قدیم که به سمت شرقی مقابل جهرنه حضرت خواجه قطب الدین به مسافت یک کروه و نزد سید الحجاب واقع شده و درین زمان اگر چه نشان درخت نزد قبر نمانده لیکن تا هم سر زمین مقبره مولانا کمال الدین کولوی^۲ در کوه مذکور ملقب به لقب چلچل آنبلی مشهور است. روزی همراه والد و برادر خود شیخ رکن الدین و علاءالدین و خواجه الدین مذکورین نیز همراهی داشتم بنا بر آن سیر و زیارت مزارات از دهلی بر آمده اولاً در روضه سلطان مذکور سکندر که متصل آن روضه روضه پدرش سلطان بهلول که داشت در آمد، دیدم که بر قبر سلطان سکندر جام طلائی آویخته در آنجا فاتحه خوانده و قدری نشسته روانه شدم که تا زیارت حضرت خواجه قطب الدین و قاضی حمیدالدین ناگوری و حضرت بی بی ساران و سید نورالدین مبارک و برهان الدین بلخی حاصل نموده در روضه میر سید نورالدین مبارک به شب ماندم علی الصبح از سعی و تلاش به نشان آنبلی چلچل بر مزار مولانا کمال الدین کولوی رسیدم دیدم که بر چبوتره و صحن مسجد دو قبور اند و آیه‌الکرسی از گچ بر هر دو قبور منقوش و منقور که یکی قبر ایشان دویم قبر منکن شاعر که نبیره ایشان مسموع و مشهور است که تا زیارت ایشان نموده فاتحه خواندم از آنجا سیدالحجاب که نزد است دیدم و زیارت مزار مولانا مجدالدین کردم بعد از آن زیارت مزارهای سلطان علاءالدین خلجی و سلطان شمس الدین نموده مساجد و مینار سلطان شمس الدین را سیرکرده روانه شدم که تا زیارت شیخ نصیرالدین محمود و شیخ صلاح الدین و شیخ نظام الدین اولیا بجا

^۱ . ب: « اختتام » یافت

^۲ . ب: کولوی « مغفور »

آورده به دهلی رسیدم و از ابتدا تا حال جماعه اولاد مولانا کمال الدین کولوی در دهلی کهنه نزد دروازه بهشتی به غربی و متصل مقبره ملک یار پرآن در حویلی های اصل مسکن مولانا کمال الدین سکونت و بحال و بالاستقلال دارند که تا مسمی و مشهور به محله کولوال است و همسایه ایشان مردم دیگر ملقب به لقب امجدی اولاد قاضی امجد مذکور و نیز موسوم ساکن و مشهور اند چنانچه بنده در محله کولوال رسیده و به شرف قدمبوسی هر یکی ازین جماعه مشرف شده لیکن از آنها شیخ مرید محمد بن شیخ پیر محمد بن شیخ عبدالغنی بن شیخ عبدالعزیز بن شیخ کرم الله بن شیخ برهان بن شیخ حسین بن مولانا کمال الدین کولوی مذکور^۲ بسا بزرگ و اهل علم و عمل دیدم، چون بادشاه محمد اکبر ملا عبدالشکور کول وال را منصب قضای جونپور نامزد فرمود چنانچه شیخ عبدالقادر بدایونی در تاریخ خویش ارقام نموده به ملاحظه تاریخ مذکور از مدتی در دلم خطور می گشت که این عبدالشکور کول وال قاضی جونپور کدام باشد؟ روزی محمد مرید و عبدالعزیز هر دو برادران و بنده در مسجدی که واقع در محله کولوال است نشستیم که به تقریبی آنها گفتند که این مسجد خواجگی عبدالشکور کولوال است که از بزرگان مایان در عهد اکبر بادشاه قاضی جونپور بودند از آن روز معلوم شد که عبدالشکور مذکور از سگان دهلی اولاد مولانا کمال الدین کولوی بود چنانچه بر آن مسجد دو بیت تاریخ مرقوم نمود، ابیات :

این مسجد خواجگی که آمد موزون از نامه اعمال شدش اجر فزون
تاریخ بنای مسجد پر فیضش از فیض دوام بیحد آید بیرون
که تا به حضور بنده محمد مرید مذکور بعد دو پهر روز جمعه هژدهم ذیقعه
سنه یکهزار و یکصد و چهل و سه هجری وفات و مرور فرمود و عمر ایشان
شصت و پنج سال و قبر بر دروازه ایشان نزد قبر پدر خود پیر محمد مسطور
است به دهلی کهنه که محله کول وال مشهور است و به زمانه پیشین جماعه
انسال مولانا کمال الدین کولوی در آن محله بسیار بوده لیکن از حوادث روزگار

۱. ب: « کول » است

۲. ب: « مذکورین »

اکثر به امورات و انتشار گردید، الحال که در آنجا باقی و سکونت خودها بحال دارند به انفصال رسند :

عبدالعزیز برادر خرد محمد مرید مرحوم مع پسر خود غلام حیدر نام و شیخ نظام الدین ابن محمد مرید مرحوم و محمد نعیم و سراج الدین ابناء محمد فاضل ابن محمد فضیل و عبدالکریم ابن بهاءالدین ابن علاءالدین و شیخ کمال الدین و محمد شریف ابن یار محمد که به سبب ننیهای در قصبه شکار پور سکونت دارد چنانچه به نظم بساختم، نظم :

کمال الدین پسر سومی که خورد است	به نسل و قبر از دهلی شمرد است
علاء الدین خلجی بُد که سلطان	علاقه تربیت می داشت از آن
اگر اخبار این بی اعتبار است	ز تاریخ علائی آشکار است
بزرگی بود قاضی امجد نام	سکونت داشت در دهلی به فرجام
که دختر وی مسماء عصمت الله	که منکوحه شده با آن نکو ماه
محاذی جهرنه قطب الدین کوه است	سمت شرقی مسافت یک کروه است
زمین معروف چلچل آنبلی ز آن	در آن قبر کمال الدین می دان
هم از درگاه ملک یار پرآن	به غریبی آن محلّه کول والان
درین ایام از اولاد ایشان	به شرف عز با جمعی ز خویشان
نظام الدین عزیز عبد الکریم است	سراج الدین برادر او نعیم است
کمال الدین از آنها ساخت مسکن	شکارپور که امش راست موطن

شیخ جلال الدین فرزند حضرت مخدوم شیخ جمال^۱ شمس العارفین اگر چه بزرگتر از برادر خود مولانا کمال الدین است لیکن چون به ارقام اسامی و نسب اولاد شیخ جلال الدین احوال ایشان به طول و امتداد رسد بنابر آن احوال مولانا کمال الدین به تقدیم ترقیم گشت .

شیخ جلال الدین قدس سره ابن حضرت مخدوم شیخ جمال ابن شیخ عبدالله ابن شیخ نظام الدین ابوالمؤید ابن شیخ جمال الدین ابو سعید ابن شیخ جلال

^۱ .ب: « جمال فرزند حضرت مخدوم شیخ جمال شمس العارفین است »

الدین ابو نصر ابن شیخ جمال الدین ابو محمد تاج العابدین^۱ ابن خواجه تاج الاولیا ابن حضرت خواجه عبدالرحمن شمس العارفین غزنوی ابن خواجه ابوالفضل ابن خواجه حریق الله ابن خواجه غریق الله ابن خواجه بزیق الله ابن بایزید ابن حضرت ابو عبیده جراح که از ده یار کبار امین امت^۲ رضی الله تعالی عنهم است و نسب کرام ابو عبیده جراح از شش واسطه در فهر که از اجداد عظام است به نسب پیغمبر صلی الله علیه وسلم ملحق و انتظام قیام دارد و شیخ جلال الدین مذکور خورد از برادر خود شیخ علم الدین و بزرگ از برادر خود مولانا کمال الدین است و نسب ارادت از پدر خود درست ساخته اهل کمال بودند و شیخ نظام الدین ابوالمؤید جد شیخ جلال الدین اگر چه از قوم قریشی الفهری باشند لیکن از سیرالعارفین و جواهر فریدی و تاریخ فرشته والده ماجده شیخ نظام الدین ابوالمؤید که حضرت بی بی ساران است همشیره حقیقی سید السادات میر نورالدین مبارک غزنوی است که به ده واسطه از اولاد زید شهید بن امام زین العابدین بن امام حسین رضی الله عنهم است و از ملفوظات عزالدین و غوثیه نظام الدین قلندر و تاریخ تنقیح الاخبار سید نورالدین مبارک خلیفه و خواهر زاده حضرت شیخ الشیوخ شیخ شهاب الدین سهروردی مقرر است بدین تقدیر حضرت بی بی ساران نیز به طریق اولی خواهرزاده حضرت شیخ الشیوخ مقرر باشند و نسب حضرت شیخ الشیوخ از چهارده واسطه به حضرت ابوبکر صدیق می رسد چنانچه این همه مفصل بصدر گذشت بنا بر آن^۳ به تقاضای نهایت نجابت^۴ و روایت نیز القریش کفو القریش شیخ جلال الدین مذکور از قصبه کول به قصبه مانکپور تشریف و مرور فرموده همشیره راجی حامد شاه بن راجی محمد شاه بن سید شهاب الدین مثنی بن سید حسام الدین بن سید شهاب الدین گردیزی که از هفت واسطه اولاد حضرت امام علی نقی رضی الله

۱ . ب: « تاج العارفین »

۲ . ب: « امت » ندارد

۳ . ب: « بنا بر آن » ندارد

۴ . ب: « نجابت » ندارد

عنه^۱ است در عقد نکاح خود در آوردند که تا از ایشان شیخ جیون نام پسری تولد نمود چنانچه بیت :

جلال الدین که بُد زو شیخ جیون که راجی لقب او بر اسم روشن و شیخ جلال الدین در قصبه کول وفات یافت که مزار ایشان به غربی و برابر مزار پدر بزرگوار مخدوم شیخ جمال در محجر و از بیرون قصبه کول ساخت^۲.

راجی شیخ جیون قدس سره ابن شیخ جلال الدین ابن حضرت مخدوم شیخ جمال نسبت ارادت از پدر و جدّ خود درست ساخته اهل کمال بودند و والده ماجده ایشان همشیره راجی حامد شاه مانکپوری ابن راجی محمد شاه ابن سید شهاب الدین مثنیٰ ابن سید حسام الدین ابن سید شهاب الدین گردیزی ابن سید زین الدین ابن سید عیسیٰ باقر ابن سید نظام الدین حسن ابن سید ابی طالب حمزه ابن سید محمد ابن سید طاهر ابن سید جعفر مدعی ابن امام علی نقی ابن امام محمد تقی رضی الله عنهم است و از ابتدا تا حال انسال سید شهاب الدین گردیزی در هندوستان معزز و مکرم و اهل کمال عظیم المثل بوده چنانچه ضیاء برنی در تاریخ فیروز شاهی فخر حسب و نسب سادات گردیز و سید جلال ابن سید نورالدین مبارک غزنوی در احوال بادشاه غیاث الدین بلبن به مقال و ارقام در آورده و چون به تفوّل حضرت سید جلال مخدوم جهانیان بر انسال سید شهاب الدین گردیزی مذکور در مانکپور لقب راجی قیام و قرار یافت. شیخ جیون نبیره مخدوم شیخ جمال که خواهرزاده راجی حامد شاه است نیز از ارث نینهال ملقب و مسمی راجی شیخ جیون اظهار و اشتها ساخت، ابیات :

چو راجی شیخ جیون خوش نسب داشت ز جدّ مادری راجی لقب داشت که راجی شاه سید مانکپور اب امیش به عالم بود مشهور که تا در اولاد راجی شیخ جیون سگان قصبه کول و پلکهنه و نانون عمله پرگنه جلالی هنوز لقب راجی بر اسم هر یکی بحال و برقرار است چنانچه الحال سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و یک هجری است فرمان املاک به مهر سلطان سکندر

^۱ . ب: « حضرت مرتضیٰ کرم الله وجهه » است

^۲ . ب: « وفات یافت »

بن سلطان بهلول لودی که به حساب تحریرش مدت دو صد و چهل سال باشد به نام اولاد راجی شیخ جیون به دستی که دارم در آن فرمان چهره هر کسی و نام سه پشت ملقب به لقب راجی مرقوم اند کسی که اعتبار ندارد بیاید که در نگاهش دارم سوای ازین قرابت و اتصال مذکور و لقب راجی که از ارث نیهال مروج و منظور است از ابتدا تا حال سیدی سندی میر غلام حسین و زین العابدین ابناء میر غلام محمد و غلام علی انسال حضرت امیر محمد ماه بهرائچی به استماع اخبار متواتر از آبای بزرگوار خود محرم و خبر دارند که تا همچو اسلاف خود بالاستقلال بر آن مقرر و مقال دارند، وفات و قبر راجی شیخ جیون مغفور در کول نزد قبور آبا و اجداد مسطور است و راجی شیخ جیون را چهار پسر^۱ بودند- یکی راجی شیخ شهاب الدین ابو نصر، دویم راجی شیخ تاج الدین، سویم شیخ راجی شهاب الدین میانکی، چهارم راجی شیخ جمال الدین .

راجی شیخ شهاب الدین ابونصر قدس سره ابن راجی شیخ جیون مرید از پدر و جد بزرگوار خود بوده، عالی احوال بودند و قبر ایشان در قصبه کول به روضه جد خود حضرت مخدوم شیخ جمال بیرون محجر مسموع است و از تمامی نسل خود یک دختری که داشتند به عقد نکاح ملک عبدالستار نام انضمام ساختند که تا ازو ملک جنید نام پسری بوجود رسید و از ملک جنید مذکور دو پسر بظهور آمدند- یکی محمد ملک^۲ دویم ملک محمود و از ملک محمد مسمات بی بی خونجا دختری که به وجود آمد به راجه شیخ بده ابن راجی شیخ خجمله ابن راجی خواجه لهره ابن شیخ جمال الدین ابن راجی شیخ جیون مذکور کتخدا شده^۳ که تا از آن شیخ المشایخ راجی شیخ کمن زنده پیر و راجی شیخ پنجو روشن ضمیر و راجی شیخ نور هر سه پسر تولد و ظهور نمود که تا انسال ایشان اعیان و ارکان قصبه کول اند چنانچه به انفصال می رسد و اولاد ملک محمود در موضع پلکهنه عمله جلالی بسیار و مشهور لیکن از آنها ملک قطب الدین ولد

۱ . ب: « پسران » بودند

۲ . ب: « ملک محمد »

۳ . . ب: « شده بود »

ملک منصور ائمه دار اهل اعتبار و مسرور است و ملک زاده‌ها را نسل رستم گویند که در اصل بادشاه زاده زابل بود چنانچه در شاهنامه بزرگ مسطور است .

راجی شیخ تاج الدین قدس سره ابن راجی شیخ جیون مرید پدر و جد بزرگوار خود بوده، اهل ابرار بودند و کشف و کرامات و خرق عادات از ایشان نیز بوقوع رسیده‌اند . قبرش در روضه جد بزرگوار خود مخدوم شیخ جمال بیرون محجر به اخبار استقرار است و از ایشان دو پسری یکی راجن دوم شیخن که بوجود آمدند نسل راجن تخمیناً پنجاه کس در بیرون قلعه قصبه کول به سکونت برقرار اند لیکن از آنها مولوی غلام علی ابن شیخ عبدالرحمن ابن شیخ قاسم ابن شیخ کمال ابن شیخ شهاب الدین ابن شیخ چندن نبیره شیخ راجن ابن شیخ تاج الدین اهل علم و تیز فهم جامع علوم ظاهری بوده صاحب تصنیف است که ثانی خود ندارد و به درس و افاده مردم اشتغال دارد و شیخن مذکور که ازو خرق نیز به ظهور رسیده جماعه اولاد ایشان هفت نفر باقی و مقصور اند لیکن از آنها محمد حنیف ابن عبد اللطیف ابن شیخ فرید ابن شیخ فتح الله ابن شیخ دادن ابن شیخ نعمت الله ابن شیخ سیف الله ابن راجی شیخن ابن راجی شیخ تاج الدین ابن راجی شیخ جیون مذکور مردی غریب و نجیب در قصبه کول عجیب است و بنی عمش رمضانی بنهانی دم فقر زند و شیخ پانی ابن شیخ جمالی ابن شیخ عنایت ابن شیخ عبدالرحمن ابن شیخ قطبن ابن شیخ نعمت الله مذکور در موضع بلا عمله اکبرآباد به سکونت مشهور است خدایتعالی این جماعه را به امان منظور دارد .

راجی شیخ شهاب الدین میانکی قدس سره ابن راجی شیخ جیون مذکور نسبت ارادت از پدر و جد خود داشته، اهل کمال بودند و قبرش نیز بیرون محجر مزار مخدوم شاه جمال است و ایشان را سه فرزندان بودند- یکی مولانا جنید که جماعه انسال او در موضع پلکهنه ملقب به پیپلی وال است^۱، دوم راجی شه که پسرش راجی بده نام داشت، چون منزل حویلی به شمال دو حال شاه جمال به مسافت سی و پنج قدم مشتمل به دروازه کلان قبله رو مقابل کوی مرتب

^۱ . ج: اضافه ؛ « پیپلی وال نام موضع ایست به بای هندی یعنی پ باز یای مثناء تحتانی باز بای هندی باز لام باز بای تحتانی »

و بنا ساخت حویلی مذکور در مقال زبان هندی به بده دروازه بری رادل لقب دریافت درین زمان اگر چه نشان عمارت و نسل و پسر ایشان بر آن مکان نماند.....بده دروازه و بری راول گویند. الحال از انسال راجی شه شیخ چاند و پدرش شیخ ابونصر ابن فاضل ابن افضل ابن علائی ابن اسمعیل ابن ملهی ابن اسمعیل ابن راجی بده ابن راجی شه مذکور و عاشوری ابن خلیل ابن حکیم ابن مابن ابن ملهی مسطور^۱ هر سه کس باقی در قصبه کول سکونت دارند .

سیوم راجی شیخ بورهی قدس سره ابن راجی شیخ شهاب الدین میانکی دنیا دار نامدار بوده در کول سکونت داشت. گویند کشتکار و قلبه رانی یکهزار و چهار صد قلبه می ساخت و ایشان اگر چه لقب راجی بر اسم خود موروثی یافت لیکن به ریاست و زمینداری فی الحقیقه راجگی پرگنه کول داشت بلکه با حکام در تمام میان دو آب زمینداری ثانی همچو خود نداشت، چون در زمان سلطان محمد^۲ شاه ابن مبارک شاه بن رایات اعلی خضرخان عیسی خان بن حاجن ترکمان فوجدار پرگنه کول و پرگنات توابع آن استیلا یافت چنانچه در طبقات اکبری موسوم ساخت که بعد از وفات سلطان محمد^۳ مذکور در هندوستان طوائف الملوک واقع گشت که احمد خان میواتی ملک میوات تا مهرولی و لادو سرای که متصل درگاه حضرت خواجه قطب الدین است و بهلول بن کالا لودی سرهند تا پانی پت و دریا خان سنبهل تا گذر حضرت خواجه خضر که متصل دهلی است متصرف بودند و عیسی خان ترک بچه کول را داشت در آن ایام عیسی خان از راجی شیخ بورهی بدعا پیام^۴ نمود که موضع جرتولی چوهان عمله تپل را تاخت نمایند آنچه که غنیمت بهم رسد به شما معاف و انعام است که تا راجی شیخ بورهی از قلعه کول بر آمده موضع جرتولی تاخت ساخت و چون باز گشته به کول رسید دروازه های قلعه کول مسدود مضبوط دید و عیسی خان نیز از اندرون قعله به تیر و تفنگ مستعد به جنگ گردید بنابر آن راجی شیخ بورهی به

۱. ج: « مذکور »

۲. ب: « محمود » شاه

۳. ب: محمد « شاه »

۴. ب: « پیغام » نمود

لاچار از بیرون کول به قصبه جلالی تشریف فرمود و مواضع پلکهنه و نانون و پیپلی و جرتولی و غیرهم از قوم دهاکره راجپوت به زور گرفته در آنجا سکونت نمود و عیسی خان بر زمینداری کول بالاستقلال متصرف گردید و راجی شیخ خجمنه بن خواجه لهره بن شیخ جمال الدین ابن راجی شیخ جیون مذکور در آن اوقات اهل خرق و کرامات که دید تنها ایشان را اندرون قلعه در حویلی اصل مسکن حضرت مخدوم شیخ جمال بحال و برقرار داشت و سکونت دیگر برادرانش بیرون کول مقرر ساخت که انسال آنها تا حال بیرون قلعه کول سکونت دارد و جلوس محمد شاه بن مبارک شاه به روز جمعه سنه سبع و ثلثین و ثمانمائه که تا مدت ده سال سلطنت دهلی نموده در سنه سبع و اربعین و ثمانمائه وفات یافت که سلطان علاءالدین به موجب وصیت پدر خود بر تخت دهلی نشستگاه ساخت چون موافق استدعای عیسی خان سلطان علاءالدین از دهلی آمده به قصبه مارهره دایره نمود ملک بهلول مذکور از طفیل سید ابن مجذوب سلمان که در زمان پیشین به سلطنت آن نشان داده بود و به عرضداشت و تدبیر حمید خان وزیر هفدهم ربیع الاول سنه خمس و خمسین و ثمانمائه در دهلی بر سریری سلطنت نشست و سلطان علاءالدین گوشه بداون گرفت و در سنه ست و خمسین و ثمانمائه سلطان بهلول احمد خان میواتی و رستم خان را حاکم کول نمود، چون مدت سی و هشت سال و هشت ماه و هشت روز سلطنت نموده نزدیک موضع ملاولی از اعمال سکیت ملک بهلول در سنه اربع و تسعین و ثمانمائه از مرض تپ در گذشت شاهزاده نظام خان به اتفاق خانجهان و خانخانان فرملی به روز جمعه هفده شعبان سنه اربع و تسعین و ثمانمائه در کوشک سلطان فیروز که قریب جلالی واقع بر بلندی و کنار آب سیاه است بر سریر سلطنت جلوس نموده مخاطب به سلطان اسکندر گشت و مدت بیست و هشت سال و چند ماه کامرانی نموده روز یکشنبه هفدهم ذیقعده سنه ثلث و عشرين و تسعمائه به جنت شتافت و « جَنَّتُ الْفِرْدَوْسُ نُزُلًا » تاریخ وفات یافت و در دهلی بر قبرش دیدم که جام طلائی آویزان ساخت که سلطان ابراهیم بن سلطان سکندر در سنه مذکور در آگره بر سریر سلطنت جلوس نمود مدت هشت سال و چند ماه سلطنت نموده به روز جمعه هشتم رجب سنه اثنی و ثلثین و تسعمائه بر پانی پت از دست

ظهیرالدین محمد بابر به قتل رسید که بادشاه هندوستان بابر گردید و از ابتدای جلوس محمد شاه مذکور عیسی خان حکومت میان دو آب داشت و بعد فوتش نبیره برادر آن الیاس خان اگر چه برابر عیسی خان حکومت نداشت تا هم فی الجمله ریاست و زمینداری کول داشت که تا شیخ گهورن نبیره راجی شیخ بورهی در سنه ثلث و ثلثین و تسعمائۀ در عهد بادشاه بابر به قتل الیاس خان مذکور دور ترکمانی مدت صد ساله مطلقاً از کول برداشت و زمینداری هردو پرگنۀ کول و جلالی در تصرف خود و برادران خود مقرر ساخت و قبر شیخ بورهی در مزارهای جوار بیرون محجر مزار حضرت مخدوم شاه جمال است و شیخ بورهی را سه فرزندان بودند- یکی خواجه شیخ که اولاد ایشان قاسم نام و جماعۀ دیگر در پلکهنه سکونت و قیام دارد، دوّم راجی منجهلی که اولادش غلام حسین و جماعۀ کثیر در پلکهنه موجود و مشاهیر است، سیوم شیخ الاسلام که قبرش بر دروازۀ محجر مزار حضرت شاه جمال به شهرت تمام است و از شیخ الاسلام دو پسر بوجود آمدند- یکی احمد شاه که اولادش بسیار هم در موضع پلکهنه و هم در قصبۀ کول سکونت و قرار دارند لیکن از آنها جان محمد و عبدالرحیم ابن محسن ابن منصور ابن راجی بده ابن راجی احمد شه ابن شیخ الاسلام مذکور مردی درویش ریاضت در پیش داشته در کول سکونت دارد، دویم شیخ محمد که ایشان دو زوجه داشتند، از یک زوجه دو پسر شدند- یکی شیخ محمود که نسلش منقطع و مفقود و بندگی شیخ حسن که از اعیان نامدار بوده در فرمان اکبری سه بندی پلکهنه مشار الیه و روشن است اولاد ایشان نیز در پلکهنه بسیار لیکن از آنها درین زمان شیخ محمد ماه بن شیخ سلیم بن شیخ جعفر بن شیخ تاج بن شیخ حسن بن شیخ داؤد بن بندگی شیخ حسن ابن شیخ محمد مذکور و شیخ تاج محمد ابن شیخ با یزید ابن شیخ جعفر مذکور و شیخ بستی ابن شیخ مصطفی و ازینجا سلسلۀ کرسی جناب مفتی محمد لطف الله صاحب مدّظله الله تعالی به شیخ مصطفی ابن شیخ جعفر پیوسته می شود یعنی مولوی محمد لطف الله ابن مولوی محمد اسدالله ابن شیخ فیض الله ابن مولوی لعل محمد ابن بسط الله ابن شیخ مصطفی ابن شیخ جعفر ابن شیخ تاج ابن بندگی شیخ حسن بندگی شیخ داؤد ابن بندگی شیخ حسن کلان ابن بندگی شیخ محمد ابن شیخ الاسلام ابن بندگی راجی

بده ابن شیخ شهاب الدین راجی میانکی ابن راجی جیون ابن بندگی شیخ جلال الدین ابن بندگی مخدوم شاه جمال شمس العارفين^۱ بن شیخ جعفر مسطور و برادر شیخ برات الله ابن شیخ داؤد ابن شیخ جعفر مذکور بود هر یکی در شرافت و نجابت ممتاز بوده اعیان و ارکان سگان پلکهنه باشند. از زوجه دویم شیخ محمد مذکور سه فرزندان بودند- یکی شیخ جلال که به نسل پسری منقطع الانسال، دویم شیخ گهورن، سویم شیخ نظام .

شیخ گهورن قدس سره ابن شیخ محمد بن شیخ الاسلام بن شیخ بورهی ابن راجی شیخ شهاب الدین میانکی مذکور بالا^۲ مقتدای انام اشجع امرای عظام سپه سالار روزگار مخاطب به عمده اعیان شیخ المشایخ که ترتیب و انتظام سلطنت بابر در هندوستان از ایشان متعلق و قیام دارد چنانچه حضرت فردوس مکانی ظهیرالدین محمد بابر باشاه در واقعات بابری به زبان مبارک خود می فرماید^۳ که به روز جمعه به وقت دو پهر هشتم رجب سنه نهصد و سی و دو هجری به جماعه دوازده هزار کس که داشتیم سلطان ابراهیم مالک لکه سوار و هزار فیل را بر پانی پت کشتم و به روز پنجشنبه بست و هشتم رجب سنه مذکور در آگره به منزل سلطان ابراهیم فرود آمدم که تمامی رعایا و امرای افغانه بغی کرده قلاع هندوستان بما ندادند که تا یکی از امرای خود ملاّ اپاق نام را به کول فرستادم و ترکش بندان و سپاهیان آن نواحی را فرمانهای استمالت نوشتیم که تا شیخ گهورن به اعتقاد و اخلاص با سه هزار سوار آمده ملازمت نمود و با یلغار گذارها عبور و مرور گنگ نموده اولاً از قاسم سنبهلی قلعه سنبهلی مفتوح ساخت بعد از آن ملاّ اپاق و شیخ گهورن از نثار خان قلعه گوالیار گرفته رحیم داد را در قلعه نشانده آمدند، چون رانا سانگا با ده راجه های معتبرین هندوستان به جمعیت دو لکه یک هزار سوار برای کارزار مقابل^۴ گشت روز سه شنبه سیزدهم جمادی الآخر سنه نهصد و سی و

^۱ الف: « و ازینجا سلسله کرسی جناب مفتی محمد لطف الله صاحب مدظله الله تعالی ..... تا. .... ابن

بندگی شیخ جلال الدین ابن بندگی مخدوم شاه جمال شمس العارفين « ندارد

^۲ ب: « بن شیخ بودهی ابن راجی شیخ شهاب الدین میانکی مذکور بالا « ندارد

^۳ ب: می « فرمایند «

^۴ ب: « مقابلم « گشت

سه در نواحی موضع خانوه از مضافات بیانه حوالی کوه در برانگار امرای هند عمده‌الملوک خانخانان دلاورخان عمده‌الاعیان ملک داد کرانی و عمده‌الاعیان شیخ المشایخ شیخ گهورن هر یک در مقامی که فرمان شده بود ایستادند و به وقوع جنگ سه پهر روز به ضرب تفنگ حسن خان میواتی سردار دوازده هزار سوار که نامدار از ده راجها بود به اموات رسید و اکثر کفار نیز طعمه زاغ و زغن گردید و مبنی فساد رانا سانگا رو به فرار نهاد که تا شیخ زین صدر و هم میر گیسو که در کابل بود به توارد این فتح را فتح بادشاه اسلام تاریخ درست نمود که بعد ازین فتح در ظفر آغازی فرمودم، صباح آن محمد علی جنگ و شیخ گهورن و عبدالملوک قورچی^۱ با فوج بسیار بر الیاس خان فرستادم^۲ که در میان دو آب خروج نمود کول را گرفته کیچک علی را بند کرده بود بعد از آمدن من به آگره پس از چند روز گرفته آوردند زنده فرمودم که پوستش را کندیدند، به روز شنبه غره محرم سنه نهصد و سی و چهار در کول رسیدم و به جهت استدعای شیخ گهورن در خانه او فرود آمدم، ضیافتها کرد و پیشکشها کشید، دو روز کول را سیر نمودم، روز یکشنبه چهاردهم ماه ربیع الآخر نهصد و سی و چهار شش هزار کس را به مع شیخ گهورن به چین تیمور سلطان همراه نموده بر سر چندیری پیشتر از خود فرستادم، هر چند شیخ گهورن میدنی را و راجه چندیری را به مبادله چندیری شمس آباد را دادن گفت صلح قرار نیافت که تا چهار شنبه هفتم جمادی الاول فتح ساخت، مصرع: « گشت تاریخ فتح دارالحرب » روز چهارشنبه سنه نهصد و سی و پنج سیر نیلوفر دریای سون نموده به زیارت مزار شیخ یحیی منیری در منیر رفتم، شیخ گهورن را نیز همراهی داشتم که در آن نواحی به جنگ بنگالیان فرمان نمودم که شیخ گهورن و غیره امرا در جایی که این کشتیها کشیده شده است رفته کشتیها را محافظت بکنند. روزی شیخ گهورن یک سبد انگور فرستاده بودند بد نبود از جهت خربوزه و انگور شدن در هندوستان فی الجملة خورسندگی شد، روز سه شنبه ماه محرم سنه نهصد و سی و شش گناه باغی گری رحیم داد قلعه دار گوالیار

^۱ .ب: « خورچی »

^۲ .ب: « فرستاد » که

به شهاب الدین خسرو و شیخ محمد غوث درویش گوالیاری بخشیدم و گوالیار را به شیخ گهورن سپردم و بادشاه بابر مدت چهل و نه سال و چهار ماه و یک روز عمر دریافته در قصر چهار باغ آگره که سابق موسوم به باغ هشت بهشت بود روز دو شنبه ششم جمادی الاول سنه سبع و ثلاثین و تسعمائۀ رحلت فرمود و موافق وصیت جنازه^۱ ایشان را در کابل برده قبر نمود. بعد خاتم النبیین اگر چه مهلب بن ابی صفره از امرای عرب هم در عهد معاویه به هندوستان رسیده نصرت دریافته لیکن چهار کس سلاطین از ولایت آمده بر هندوستان مسلط شده‌اند یکی سلطان محمود غزنوی، دوم شهاب الدین غوری، سوم امیر تیمور صاحبقران، چهارم ظهیرالدین بابر ابن سلطان عمر شیخ ابن سلطان ابو سعید ابن سلطان محمد مرزا ابن میران شاه ابن امیر تیمور مذکور اما همچو بابر به جماعۀ قلیل بر کثیر فتوح کبیر کسی دیگر نیافت، به روز پنجشنبه نهم جمادی الاول سنه سبع و ثلاثین و تسعمائۀ محمد همایون ابن بابر در آگره بر تخت سلطنت نشستگاه ساخت و نه سال کامرانی هندوستان نموده دهم محرم سنه سبع و اربعین و تسعمائۀ از شیر خان بن حسن خان بر قنوج شکست خورده بر ایران شتافت، پنج سال شیر شاه کامران هندوستان بوده دوازدهم ربیع الاول سنه اثنی و خمسین و تسعمائۀ مع خلیل نبیره شیخ فرید در کالنجر از آتش سوخته وفات یافت. سلیم شاه بن شیر شاه پائین قلعه کالنجر پانزدهم ربیع الاول سنه مذکور بر تخت سلطنت دهلی جلوس نمود و مدت نه سال کامرانی کرده در اول سنه ستین و تسعمائۀ رحلت نمود، بعد از آن از اقارب ایشان یکی سلطان سکندر، دویم سلطان ابراهیم، سوم سلطان محمد عادل نام خودها نهاده هر یکی به دعوی سلطنت مدت سه سال باهم جنگ و جدال داشتند که بعد انقضای مدت پانزده سال و هشت ماه ایام نحوست در شهر رمضان سنه اثنی و ستین و تسعمائۀ باز همای سلطنت همایونیه بر ملک هندوستان سایه ساخت و شش ماه کامل نگذشته بود که تا روز جمعه یازدهم ربیع الاول سنه ثلث و ستین و تسعمائۀ در دهلی از بام افتاد روز یکشنبه سیزدهم شهر مذکور وفات یافت، مصرع: « همایون بادشاه از بام افتاد » تاریخش بر خاست از آن ساعت بلا

^۱ . ب: « جنازه » ندارد

آفت و بلا قصور سلطنت هندوستان روز به روز در نسل ایشان بوفور مرور است چنانچه الحال از هجرت یکهزار و یکصد و پنجاه و یک سال است که محمد شاه بادشاه ابن جهان شاه ابن شاه عالم بادشاه ابن اورنگ زیب عالمگیر بادشاه ابن شاهجهان بادشاه ابن جهانگیر بادشاه ابن اکبر بادشاه ابن همایون بادشاه ابن بابر بادشاه بر تخت سلطنت دهلی بحال و قیام دارد. چون تمام انام هندوستان هنود و اهل اسلام ممنون و مرهون احسان بوده بنابر آرام از سلطنت این جماعه راضی و رضوان است، خدای تعالی به توفیق عبادت و عدالت در نسل ایشان سلطنت الی یوم القیام به امان و سلام دارد .

منقولست که روزی شیخ گهورن با جماعه برادران خود در کشتی نشسته بود شخصی حاسد از آنها در دل استدعای غرق کشتی نمود، شیخ گهورن از کشف دریافته ازو فرمود که تو هم درین کشتی نشسته ای؟ حاسد گفت اولادم همچون من بسیار و همچو تو دیگر کی پیدا و آشکار باشد از آن روز انتساب^۱ اولاد حاسد مذکور در پلکهنه به بوری پاتی مشهور است. ریاست و حشمت قبل از امارت شیخ گهورن اثبات و استقرار است که ملازمت ایشان سه هزار سوار است و شیخ رزق الله از اقربای عم^۲ شیخ عبدالحق دهلوی در واقعات مشتاقی آمدن سید تاج الدین نبیسه امیر ماه بهرائچی پیش شیخ گهورن تقریبا در اخبار عجیبه زنار دار ملازم شیخ گهورن اظهار و ارقام دارد و شیخ گهورن صوبه دار مالوه بود که تا در عهد اول محمد همایون بادشاه در مندو وفات نمود و قبر به سنگ مرمر بیرون قصبه کول به شرقی و متصل محجر مزار جد بزرگوار خود حضرت مخدوم شاه جمال معروف و مشهور است چنانچه پائین مزار بعینه، وفات حضرت شیخ گهورن محمد در ماه محرم المکرم سنه نهصد و چهل و سه به مقام مندو منقوش و منقور است و مسامات عجائب تنها دختری که گذاشت قبرش نیز از سنگ مرمر غربی به مسافت سیزده قدم محجر مزار حضرت شاه جمال مغفور است چنانچه نظم :

^۱ . ب: « انتساب » اولاد

^۲ . ب: « عم » ندارد

و گهورن بن محمد خوش امیر است
 چو در آگره ملازم شد به سلطان
 که سر فوج ظهیرالدین بابر
 مخاطب عمده الاعیان او بود
 قلعه داران افغانان نمی داد
 ز قاسم سنبهلی سنبهل گرفت او
 چو رانا سانگ کرده باشه جنگ
 به کول آمد گرفت الیاس خان را
 به سال نهصد و سی و چهارم
 ضیافت خورد شه از شیخ دو روز
 چو راجی محمد این تقریر کرده
 چون صوبه مالوه هم داشت گهورن
 محرّم نهصد و چهل و سه از سال
 مقرب حضرت بابر ظهیر است
 توابع سه هزارش بد سواران
 ز دستش کشته شد اکثر ز جابر
 دگر شیخ المشائخ شان او بود
 قلاع را پیشه او رفته بکشاد
 که از تاتارخان گوالیار گرفت او
 برانغار شه او ماند یکرنگ
 به نزد شاه برد تا کشت او را
 به کول آمد شه غره محرّم
 شده خانه ز سلطان زینت اندوز
 ز واقعه بابری تحریر کرده
 که تا فوتش به مندو کرد ذوالمن
 به پائین قرب او کندیده زین حال

شیخ نظام برادر اعیانی شیخ گهورن که بود ازو دو پسر بوجود آمدند-
 یکی شیخ عالم که اولادش در موضع نانون عمله جلالی صحیح و سالم بوده
 سکونت دارد، دویم شیخ مبارک که ایشان را مسمات عجائب و دختر شیخ گهورن
 کتخدا شده بود و قبرش به سنگ مرمر به شرقی و متصل قبر شیخ گهورن مشهور
 است و از ایشان پنج پسر شدند- یکی ابوسعید، دویم درویش محمد، سوم
 خواجه ویس، چهارم عبدالوهاب که اولاد هر چهار برادران نیز در نانون سکونت
 دارد، پنجم شیخ بایزید که ازو چهار پسر بوجود رسیده -یکی شیخ سلیم، دویم
 احمد که نسلش هر دو منقطع و افقد، سوم شیخ بابو که ازو دو پسران بودند- یکی
 شیخ مالی که ازو هم دو پسر بوجود آمدند- یکی هاشم، دویم عبدالله که اولاد هر
 دو برادران نیز در نانون سکونت دارد. دویم شیخ اجمیری بن شیخ بابو که ازو
 چهار پسر بوجود آمدند- شیخ حافظ و شیخ امان الله و شیخ شاه محمد و شیخ مدا
 که اولاد هر چهار برادران در نانون سکونت و قرار دارند اما از اینها^۱ شیخ محمد

^۱. ب: از « آنها »

حاجی ابن شیخ مدا مستثنی و ممتاز است و پسر چهارم شیخ بایزید مذکور بدرالدین است که برادرهای من شیخ رحمت‌الله و شیخ عظمت‌الله ابنای شیخ فیض‌الله ابن شیخ ابوسعید ابن شیخ بدرالدین ابن شیخ بایزید بن شیخ مبارک ابن شیخ نظام الدین بن شیخ محمد بن شیخ الاسلام بن شیخ بورهی بن راجی شیخ شهاب الدین میانکی و جماعه دیگر نیز بحسب و نسب اهل اعتبار و افتخار بوده در اعیان و ارکان بلکههه ممتاز و سرفرازند به حق ذی الجلال انسال ایشان تا روز لازوال مسلم و بحال ماند .

راجی شیخ جمال الدین قدس سره ابن راجی شیخ جیون ابن شیخ جلال الدین ابن حضرت مخدوم شیخ جمال شمس العارفین نسبت ارادت آبائی خود درست ساخته اهل کمال بودند و پسر خود خواجه لهره نام را خلیفه و قایم مقام گذاشته در کول ارتحال فرمودند ، مزار ایشان در مزارها جوار و بیرون محجر جد خود حضرت شاه جمال به استماع اخبار است. خواجه لهره قدس سره خلیفه و مرید پدر خود راجی شیخ جمال الدین است، مزار ایشان نیز در مزارهای بیرون محجر مزار شاه جمال شمس العارفین است .

راجی شیخ خجمله قدس سره ابن خواجه لهره ابن راجی شیخ جمال الدین ابن راجی شیخ جیون مذکور نسبت ارادت آبائی خود داشته اهل کشف و کرامات و خرق عادات بودند .

منقولست وقتی که عیسی خان فوجدار سرکار کول بن حاجن ترکمان در زمان سلطنت^۱ محمد شاه بن مبارک شاه بن خضر خان زمینداری کول درخواست راجی شیخ بورهی بن راجی شیخ شهاب الدین میانکی بن راجی شیخ جیون مذکور که در آن ایام به قوت تمام در کول سکونت و قیام داشت ایشان را به دغا از کول خارج نموده سکونت دیگر انسال مخدوم شیخ جمال بیرون قلعه کول مقرر ساخت بنابر آن عیسی خان مذکور راجی شیخ خجمله را طلبیده نگاهداشت که ناگاه در شکم عیسی خان درد برخاست پس به لاچار جناب ایشان را اندرون قلعه قصبه کول در حویلی اصل مسکن حضرت مخدوم شاه جمال بحال و برقرار

^۱ . ب: زمان « سلطان » محمد شاه

گذاشت چنانچه در احوال راجی شیخ بورهی بصدر مرقوم ساخت، مزار راجی شیخ خجمله در مزارهای بیرون محجر مزار شاه جمال به استماع و مقال است و ایشان را شش فرزند^۱ بودند- یکی راجی شیخ بده، دویم خوند خواجه، سویم خواجه جلال، چهارم شیخ امان الله، پنجم شیخ عثمان، ششم خواجه لهره اما نسل امان الله مطلقاً و نسل عثمان پسری منقزی و پنهان .

خواجه جلال بن راجی شیخ خجمله که قبرش به سنگ سرخ به شرقی پیوسته از پنج درخت پیلو که بالین و شمال محجر شاه جمال است ازو دو فرزندان بودند- یکی اشرف، دویم مبارک. راجی شیخ اشرف بن شیخ جلال رئیس نامدار کول بوده در فرمان سه بندی اکبری مشار الیه و اشتهاست و مواضع جلال پور و اشرف پور زمینداری ایشان نیز آشکار است، اگر چه شیخ اشرف را نیز فرزندان بودند لیکن الحال به اولاد پسری منقطع الانسال قبر ایشان به سنگ مرمر غربی و متصل از پنج درخت پیلو به شمال محجر مزار شاه جمال است. شیخ مبارک شیخ کلو ابنای شیخ شرف ابن شیخ لعل ابن شیخ عماد ابن الیاس ابن شیخ مبارک ابن شیخ جلال که الحال از تمامی انسال او شیخ شاه محمد و شیخ خجمله و شیخ عماد و شیخ مبارک ابن شیخ جلال ابن راجی شیخ خجمله به سکونت در کول مسلم و بحال اند. شیخ خواجه لهره که خورد ترین پسران راجی شیخ خجمله بود از همگین نسلش شیخ ضیاء الله و شیخ محمد و شیخ فیض الله ابنای شیخ عبدالله ابن شیخ عنایت الله ابن شیخ مصطفی ابن خواجه لهره ابن شیخ امان الله خواجه لهره ابن راجی خجمله مذکور و شیخ سعد الله مغ فرزندان ابن شیخ هدایت الله ابن شیخ عنایت الله مسطور در کول معروف و مشهور اند. شیخ خوند خواجه ابن راجی شیخ خجمله پسر خود راجی شیخ منجهن را گذاشت و به جنت شتافت، قبرش به سنگ سفید فیما بین غروب و جنوب به مسافت سه قدم گنبدی سنگین شیخ جمال شمس العارفین است .

^۱ . ب: شش « فرزندان »

راجی شیخ منجهن ابن خوند خواجه ابن راجی شیخ خجمله رئیس و دنیادار نامدار بوده به تنفیذ احکام و انتظام تمام در کول قیام داشت و در ایام حیات خود حکم ثانی دیگری در کول نداشت چنانچه بیت :

چو منجهن هم از آنها بود اعیان که حکمش بود نافذ نیست پنهان
و بعینه فرمان ریاست ایشان عهد اکبری مرقوم ساخت « حکام و دیوانیان و عمال
و متصلیان پرگنه کول سرکار حضرت دهلی بدانند که درین وقت فرمان عالیشان
شرف ورود یافت که چون زبده المشائخ العظام والکرام شیخ منجهن و شیخ
عبدالوهاب اولاد قطب الاقطاب حضرت مخدوم شیخ جمال کولوی از اکابر پرگنه
مذکور اند به دستوری که آنها از قدیم الایام الی غایه در مهمات و معاملات آن
پرگنه مدخل می نمودند و مهمات رعایا به استصواب ایشان مستمش می باشند
حال نیز به همان دستور درین باب تقصیر نمایند تحریر فی شهر ذی حجه سنه
نهد و شصت و شش و فرامین اراضی و یومیه به نام خود دیگر نیز بسیار
داشتند و قبر ایشان به سنگ سفید بلندترین قبور به شرقی بیرون محجر مزار شیخ
نظام الدین ابوالمؤید مشهور است و ایشان را دو زوجه بودند، از یک زوجه
پسری بود عبدالقادر نام که اولادش پسری منقطع تمام است و از زوجه دویم دو
پسران بودند- یکی عبدالمؤمن، دویم شیخ حبیب و الحال از تمامی انسال ایشان
پسر خال من شیخ محمد ماه ابن شیخ مصطفی ابن شیخ طاها ابن شیخ حبیب الله
ابن قطب نظامی ابن حاجی محسن ابن عبدالمؤمن ابن راجی منجهن به سکونت
ننیهال در قصبه اترولی اظهر و روشن است و برادرم محمد رضا ابن شیخ بولاقی
ابن شیخ محمد ابن شیخ حبیب ابن راجی شیخ منجهن مردی غریب موصوف
به شجاعت در کول عجیب است .

راجی شیخ بده که بزرگترین فرزندان راجی شیخ خجمله بود رئیس
نامدار ذوی الاقتدار بسا بزرگ و اشجع روزگار در کول سکونت و قرار داشت.
منقولست که به نصرت حضرت باری بر موضع دهنساری در جنگ عظیم از
دست مبارک ایشان فیل جسیم کشته شده چنانچه کیفیت بدین مضمون به زبان
بادفروشان شنیده ام که می خوانند ، مزار ایشان نیز در مزارهای جوار و بیرون
محجر مزار شاه جمال بالاخبار است و ایشان را مسمات خونجا دختر ملک محمد

ابن ملک جنید ابن ملک عبدالستار مذکورین کتخدا که شده بود ازو سه پسر بوجود و ظهور رسیدند^۱ - یکی شیخ نور که اولادش پسری منقطع و مستور، دویم شیخ کمّن زنده پیر، سویم شیخ پنجوبی نظیر که تحریر نمایم .

شیخ المشایخ راجی شیخ کمّن زنده پیر ابن راجی شیخ بده ابن راجی
 شیخ خجمله روشن ضمیر شیخ الاسلام و مقتدای انام به ریاست و انتظام تمام در کول سکونت و قیام داشتند و چهار قطعه منازل سراهای مسکن اهل خرّقه و رعایا بیرون و هر چهار دروازه‌ها و قلعه کول به ملکیت خود مرتّب و بنا ساختند و همچو خود ثانی نداشتند، چون اولاً سلطان سکندر لودی انقسام املاک مقبوضه بر تمامی شرفای هندوستان درخواست فرمان پنجهزار و سیصد و سی بیگه زمین به نام شرفای کول انتظام یافت از آن جمله ششصد بیگه زمین از سواد قصبه به نام ایشان و باقی بر قاضی و مفتی و جماعه دیگر اکابر و اصاغر مع حلیات یا به نام ایشان ارقام ساخت و وظیفه علیحده ایشان دوازده مواضع دیگر نیز شنیدم لیکن فرمان شیخ الاسلامی و سه مواضع و پانصد تنکه یومیه به مهر محمد همایون بادشاه بعینه دیدم و به اعتبار نهایت افتخار و احکام سلاطین روزگار قرطاس مرّام انام به مهر ایشان مزین و انصرام که می‌شد بر آن مهر قاضی و غیره نادرست و نمی‌شد و نسبت ارادت آبائی درست ساخته سیرت خدا رسا داشتند. گویند که ایشان همیشه صائم الدّهر و قائم اللیل بودند و مدام خادم های ایشان بر دروازه‌های قصبه کول قیام داشتند و هر کسی که از مسلمین و هنود در کول ورود می‌نمود نام و مکان مسافری^۲ نوشته به جناب شیخ معروض می‌بود تا وقتی که طعام پخته و خام به هر کسی مسافری ارسال و انعام نگشتی جناب ایشان افطار روزه و تناول نفرمودی چنانچه بیت :

از انسالش که کمّن زنده پیر است سماطش^۳ مطعم شاه و فقیر است
 منقولست وقتی که شیخ گهورن در ماه بنی عم ایشان جمادی الاول سنه
 نهصد و سی و سه هجری در زمان سلطان بابر به کول رسیده الیاس خان ترکمان

۱ . ب: « رسید »

۲ . ب: « مسافری » نوشته

۳ . ب: « سماطش » ندارد

را گرفته در آگره برد می‌خواست که نام و نشان ترکمان ندارد و به قتل رساند جناب راجی شیخ کمّن دورند؟ هر کس صغیر از ترکمان داشت به فرزندی خود گرفتند و پرورش نموده مرید کردند، بعد از مدتی یکی ترکمان به جاه که رسید از متانت بیعد^۱ یک قبضه کمان و تیر آهنی به وزن گران به جانب ایشان ارسال نموده گفته^۲ فرستاد که اگر زنده پیر اند این کمان آهنی بکشند و الاً برادران ما را از مریدی خود برهند. چون جناب شیخ کمّن کمان و تیر که دید و مقوله مذکور نیز شنید سه مرتبه کمان را مع تیر کشید و مرتبه سوم تیر گذاشته فرمود که فلان ترکمان^۳ ارسال نماینده کمان را زدم، چون در آن زمان ترکمان مذکور بر بام در مقام خود که نشسته بود افتاد و مرد از آن هنگام تا حال انسال ترکمان خودها را مرید شیخ کمّن زنده پیر قرار داده از اولاد شیخ کمّن زنده پیر معتقد و منقاد اند، وفات شیخ کمّن مرحوم در سنه نهصد و شصت و سه و یا چهار در اوایل روزگار اکبر بادشاه واقع شده، مزار ایشان به غربی و جوار محجر مزار حضرت مخدوم شیخ جمال اشتهار است یزار و یتبرک به و اندرون قلعه کول در حویلی بر لحد ایشان مصلی سنگ سرخ رنگ که نهاده بود هر پنجشنبه زیارت انام می‌نمود و درین ایام شخصی کمال نام از وارثان ایشان وی را دور کرد حضرت باری او را نیز از حویلی مذکور مهجور کرد و به آب خورد به دکن برد که در سرای آبکھاری مرد و بعد وفات آنجناب اگرچه ریاست کول تنفیذ احکام بر عموزاده ایشان راجی منجهن بالاستقلال تمام انتظام یافت لیکن از خداترسی بهره نداشت و بعد وفات راجی منجهن ریاست کول بر دیگر عمو زاده که راجی شیخ اشرف بود قرار گرفت اما در عمل کنورکیرت سنگه کروری عهد اکبر بادشاه دستخط طومار از شیخ اشرف موقوف ماند و رفت و به نام هر کسی مهر ریاست نیز خانه به خانه درست گشت و جناب شیخ کمّن زنده پیر را پسری بود شیخ عبد الملک نام اگر چه به ریاست همچو پدر خود انتظام نداشت لیکن تا هم فی الجمله به ریاست انام موروثی خود در کول سکونت و قیام داشت، چون فرمان سه بندی

۱. ب: « مسافت بعید »

۲. ب: « گفته » ندارد

۳. الف: « که فلان را ارسال نماینده کمان را زدم »

در ایام حیات شیخ کمن یکی بود و جماعه سگان کول توابع و یا به نام ایشان بودند چنانچه ارقام نمودم و بعد وفات آنجناب به نام راجی شیخ منجهن و راجی شیخ اشرف ابناء الاعمام و راجی شیخ عبدالملک پسر راجی شیخ کمن مرحوم و به نام قاضی اعظم و ملا جنید مفتی و سید جلال نعمت الّلهی به نام هر یکی فرامین سه بندی اکبری مرقومین سنه نهصد و هشتاد و دو و سه علیحده علیحده انسرام یافتند، مزار شیخ عبدالملک مذکور زیر درخت پیلو به شمال مزار شیخ جمال مشهور است که یک قبر درمیان نموده به غربی و برابر قبر شیخ اشرف مسطور است و ایشان را دو فرزندان بودند- یکی عبدالرحمن که به نسل پسری منتفی و پنهان، دویم شیخ شاه محمد که به ارث خود صاحب فرمان شاه جهان است و شیخ شاه محمد را پسری بود شیخ محمد نام که در فرمان پدر خود ارقام است و نسلش منقطع تمام است و شیخ فیض الله و اسدالله و حبیب الله و کریم الله ابناء شیخ چهیتا ابن عبدالرحمن ابن عبدالوهّاب ابن خواجه شیخ ابن شیخ بده ابن عبد الوهّاب کلان و امام الدّین ابن افضل ابن عبدالرحمن مذکور و لعل محمد ابن جمالی ابن سلیم برادر عبدالرحمن مسطور و شیخ جلال الدّین مفتی و عبدالغفار^۱ و اسحاق و شکرالله ابناء شیخ توکلی ابن عبدالواحد برادر عبدالرحمن مزبور و امان الله و محب الله و ظهورالله و نصرالله ابناء شیخ بده برادر توکلی مذکور هر یکی جدّ خود عبدالوهّاب کلان را پسر دویم راجی شیخ کمن زنده پیر نیز گویند به هر حال از تمامی نسل عبد الوهّاب شیخ اسدالله مردی اهل مروّت هر کسی را موافق وسعت قرضی که داد تمسک نوشت و تقاضا هم در پیش نهاد .

راجی شیخ پنجو قدّس سرّه ابن شیخ بده ابن راجی شیخ خجمله مردی بزرگ بی نظیر برادر اعیانی شیخ المشایخ کمن زنده پیرا ست و از ایشان شیخ کبیر و حمزه نام ها پسرانش بوجود تقریر است و قبر شیخ پنجو در مزارهای بیرون محجر مزار شاه جمال بحسب خمیر است و ایشان دو فرزند^۲ گذاشتند یکی شیخ مگن^۳ عرف کبیر که قبرش گرد محجر روضه مخدوم شاه جمال و از تمامی

۱ . ب: « عبد القادر »

۲ . ب: « دو » فرزندان

۳ . ب: شیخ « کمن »

انسال ایشان محمد ماه و محمد مشائخ که مع پدر خود عبدالشکور ابن شیخ نور ابن شیخ نظام الدین ابن شیخ منکن ابن شیخ مکن مسطور در اندرون قلعه کول سکونت داشته مسرور اند. **دویم راجی شیخ حمزه** سپید پوست^۱ بن شیخ پنجو بسا بزرگ ایشان را دختر راجی شیخ منجهن مذکور کتخدا که شده بود ازو شیخ خلیل نام پسرش تولد نمود و قبر شیخ حمزه اهل کمال در مزارهای بیرون محجر مزار شاه جمال است .

راجی شیخ خلیل قدس سره : ابن شیخ حمزه اهل علم و عمل هدایه خوان و مدام شب بیدار به ذکر جهر ایزد^۲ سبحان بودند و شاه حمزه همچنان^۳ پدر خود را مقتدی دریافتند و ایشان را مسمات زینب دختر شیخ عبدالملک ابن شیخ المشایخ راجی شیخ کمن زنده پیر کتخدا که شده بود به تقدیر ازو دو فرزندان به وجود نمود- یکی شیخ ضیاءالله، دویم شیخ عبدالصمد که اولاد هر دو از اعیان و ارکان کول مشاهیر است، قبر شیخ خلیل مذکور اندرون زاویه که فیما بین دیوارهای شمالی و غربی چهار دیواری حضرت شیخ بابو مشهور است و قبر مسمات بی بی زینب زوجه ایشان به بالین و شمال محجر مزار شیخ بابو مغفور است .

راجی شیخ ضیاءالله ابن شیخ خلیل مردی بزرگ نامدار که فرمان تولیت ائمه دارهای پرگنه کول به مهر بادشاه اورنگ زیب درست ساخت لیکن چون در آن فرمان لفظ موروثی که آباء و عن جد ارقام یافت بنابر آن برادر خورد ایشان شیخ عبدالصمد را نیز شریک باید ساخت^۴ و شیخ ضیاءالله به عمر مدّت یکصد و بیست سال رسیده بود که از عهد اورنگ زیب قریب بیست سال گذشت به جنت شتافت. قبر شیخ ضیاءالله زیر درخت پیلو به شمال محجر مزار شاه جمال فیما بین قبر راجی شیخ اشرف و شیخ عبدالملک بلا محال است و ایشان را شش فرزند بودند لیکن از آنها شیخ نور محمد و فتح محمد و بلاقی و علی محمد هر چهار برادران به نسل

^۱ . ب: « سپید پوست » ندارد

^۲ . ب « حضرت » ایزد

^۳ . ب : « همنام » پدر

^۴ . الف: باید « شناخت »

پسری^۱ منقطع و افقد و پنجم شیخ امان‌الله که قبرش اندرون گنبد شیخ جمال مشهور است، ششم شیخ فتح‌الله که قبرش اندرون چهاردیواری به شرقی بر دروازه گنبد مذکور است و الحال از جماعه انسال ایشان شیخ ننهی ابن گوجر ابن شیخ امان‌الله ابن شیخ ضیاء‌الله و شیخ جلال الدین ابن حبیب‌الله ابن فتح‌الله ابن ضیاء‌الله مسطور هر چهار کس باقی که بر ارث موروثی خود در کول بحال و برقرار اند .

راجی شیخ عبد الصمد ابن شیخ خلیل مردی عزیز در کول سکونتی که داشت به ارث موروثی خود اوقات بسر می‌ساخت و عمر گرامی تخمیناً به صد و پنج سال رسیده باشد که به وقت ظهر چهارم شعبان سنه یکهزار و نود و دو هجری در عهد بادشاه اورنگ زیب وفات یافت و قبر ایشان بر چبوتره شرقی به دروازه گنبد حضرت شیخ جمال مقرر ساخت و از دو قبور که ملحقین به دیوار گنبد مذکور اند به شرقی قبر ایشان مشهور و مسمات به دو دختر شیخ عماد اولاد حضرت شیخ بابو مغفور که زوجه شیخ عبدالصمد مذکور است وفات ایشان بعد دو سال و سه ماه از وفات شوهر خود به وقت نیم شب پنجشنبه بست و دویم ذیقعه واقع به ظهور رسید که قبر ایشان در اثنای راه به شرقی دیوار گنبد شیخ بابو مسطور است و از ایشان چهار پسران به وجود مشهور اند، یکی شیخ خلیل، دویم شیخ کمّن، سویم شیخ مداری، چهارم شیخ جعفر که در بیان آرم .

راجی شیخ خلیل بزرگترین فرزندان شیخ عبدالصمد مصلی و متشرع از اعیان و ارکان کول بودند و به استقضای مرام همه انام را راضی داشتند و به عمر هشتاد و چهار سال رسیدند که یکپاس گذشته شب جمعه دهم رمضان سنه یکهزار و یکصد و بست و سه هجری به سال پنجم از جلوس شاه عالم وفات یافتند و فردا به روز جمعه قاضی محمد عاقل مارهروی^۲ و محمد قاسم صدر جزو دیگر جماعه کثیر نیز نماز جنازه خوانده مدفون ساختند، قبر ایشان بر چبوتره غربی به دروازه گنبد مخدوم شیخ جمال که از دو قبور به شرقی قبر ایشان مشهور به شهرت کمال است و ایشان دو فرزندان گذاشتند- شیخ عبدالجلیل پسر بزرگ شیخ خلیل درین

^۱ . ب : « پسری » ندارد

^۲ . الف : عاقل « هروی »

روزگار از اعیان و ارکان کول به ارث آبائی نامدار اهل اعتبار است. شیخ علیم‌الله بن شیخ عبد الجلیل در سرکار بادشاه محمد شاه منصبدار و شیخ احسن‌الله پسرش بر خوردار، عطاء‌الله پسر خورد شیخ عبدالجلیل مشغول به کشتکار، شیخ اسمعیل پسر دویم شیخ خلیل و چهار فرزندان ایشان نوکر فوجدار و پنجم شیخ فیض‌الله به نیابت قضای کول مدت پنج ماه مدار کار بودند .

راجی شیخ کمّن پسر دویم شیخ عبدالصمد مرحوم ولادت ایشان در سنه یکهزار و چهل و دو هجری به سال ششم زمان سلطان شاهجهان است و ایشان کشتکار ده قلبه که می‌ساخت صرف اوقات به وجه اهل خود نمود وصف همّت نان دهی دریافت و عمر گرامی هشتاد سال رسیده باشد که آخر روز چهارشنبه دوازدهم رمضان سنه یکهزار و یکصد و بست و دو هجری به سال چهارم سلطنت شاه عالم به جنّت شتافت و فردا به اوّل روز پنجشنبه سیزدهم رمضان اکثر انام خاص و عام به اژدهام تمام نماز جنازه خوانده مدفون ساخت و قبر ایشان بر چبوتره که اندرون و ملحق به دیوار غربی چهاردیواری به مسافت بست و شش قدم از محجر مزار شاه جمال زیر درخت نیم نونهال است و بر چبوتره مذکور برابر که قبور اند به شرقی و سیومی از دیوار چهاردیواری قبر ایشان مشهور است و وفات مسمّات صاحبنی دختر عبدالوهاب که زوجه شیخ کمّن مغفور است بست و سویم شعبان و قبرش نیز به غربی و متصل قبر شیخ کمّن مذکور است و تنها پسر خود یار محمد را که گذاشت به سطور آید منظور باد.

شیخ مداری پسر سیوم شیخ عبدالصمد نمازی و ریاضی به نادرای اوقات گذاری داشت که تا اکثر درجه معراج الفقراء لیلۃ الفاقه را دریافت و به عمر هفتاد و هفت سال رسیده بود که بعد روز سیوم برادر خود شیخ کمّن مرحوم به اوّل شب یکشنبه شانزدهم رمضان سنه یکهزار و یکصد و بست و دو هجری به جنّت رحلت ساخت و قبر ایشان به شرقی پائین چبوتره قبر شیخ کمّن ساخت و الحال از تمامی انسال ایشان شیخ کبیر بن شیخ مداری مع محمد یوسف برخوردار خود و عبدالصمد بن حمزه بن شیخ مداری مذکور هر سه کس در جماعه برادری به وسیله الفقر فخری عمر گذاری دارند که حضرت باری به رزق یاری کند تا جاری باشد .

شیخ جعفر که خوردترین فرزندان شیخ عبدالصمد بود صرف روزگار به کشتکار خود کرده. اکثر اوقات تلاوت قرآن مجید می نمود و به عمر هشتاد و دو سال رسیده به وقت ظهر روز دوشنبه هفتم رجب سنه یکهزار و یکصد و چهل هجری در عهد بادشاه محمد شاه رحلت فرمود و هیچ فرزندی تولد ننمود و قبر ایشان از مسافت نیم کروه به شمال بیرون قصبه کول بر چاه در باغ نونهال ایشانست که مقام مدفن ایشان در عرف عوام گهوسی پوره نام دارد و از مرام ارقام کلام صدر چنان واضح و مقرر گشت که از انسال راجی شیخ جیون بن شیخ جلال الدین اکثری مردم دنیا دار نامدار صاحب انتظام و اهل کمال عالی مقام به وجود و ظهور که رسیدند قبور این جماعه در کول مشهور اند و احفاد این طائفه نیز از ابتدا تا حال بطن بعد بطن اعیان و ارکان بی شک و بلا قصور که بوده اکثر به سکونت کول بحال و برقرار اند و بعضی از آنها در حوالی کول به مواضع پلکهنه و نانون عمله جلالی و یک کس از آنها محمد شاه نام نبد قاضی ابوسعید ابن قاضی ظهیرالدین ابن قاضی ابوالقاسم ابن قاضی عبدالوهاب در قصبه اترولی به نینهال خود سکونت و قیام دارند چنانچه ابیات :

مزارات این همه در کول ظاهر   کرامات این همه ظاهر^۱ و باهر
 به کول است اکثر از اولاد ایشان   به بطن بعد بطن گشته اعیان
 سکونت بعض از آنها در حوالی   پلکهنه نانون هم^۲ در اترولی

راجی شیخ یار محمد ابن شیخ کمن ابن شیخ عبدالصمد مغفور ولادت ایشان اول شب غره رمضان به سال ششم زمان بادشاه اورنگ زیب سنه یکهزار و هفتاد و سه هجری به کول واقع به ظهور است و به ارقام و انصرام فرمان محمد شاهی به طغرای طلائی موازی دو صد و پنجاه و نه بیگه و پنج بسوه زمین به گز الهی از سواد قصبه کول به تقیید نام قطعات دلکشای که از استصواب نواب حیدر قلی خان میر پیش بادشاهی مرتب شده مشهور اند چنانچه در شان نواب موافق دید و دو بیتی به خاطر رسید، ابیات :

^۱ .ب: « مشهور » و باهر

^۲ .ج: « یک » در

امیر شجاع است حیدر قلی خان خمیر سخا است هم کان احسان
فتوت مروّت در آن هردو جمع اند به برکت علی حضرت شاه مردان
و الحال سنه یکهزار و یک صد و پنجاه و یک هجری است بحق ذی الجلال
به عمر هفتاد و هفت سال چند ماه رسیده‌اند که به قوت کمال مشی و مرور دارند و
به رب غفور مستدعی و مخطورم که ایشان تا یوم لا قصور به حضور و سلامتی
ایمان مسرور و مغفور باشند و ایشان سه فرزندان دارند- یکی **راجی شیخ عالم**
که خوردرترین فرزندان است کسب علوم ظاهری نموده در باطنی قدوم آوردند که
تا مجذوب و محبوب بوده از اقبای خود گوشه گرفتند که به سکونت حوالی
اجمیر مسموع و منسوب اند. دویم **راجی شیخ حسن** که از ابتدای عمر قلیل بر
سیل کشتکار نیل و محمد طالع بن شیخ حسن به تکسیب شرح تهذیب قال و
قیل دارند. سویم **مؤلف نسخه هذا راجی محمد** پسر اوّل شیخ یار محمد که بعد
دو گهری گذشته شب دوشنبه دویم ذی حجّه سنه یکهزار و نود و هشت هجری
در عهد بادشاه اورنگ زیب به کول متولّد شدم و مرا چهار فرزندان اند. اگرچه دو
از آنها طفل لیکن دو فرزندان خود یکی محمد غوث، دویم محمد قطب نبسه‌های
سید غازی نبیره حضرت شاه نعمت‌الله ولی کرمانی به بلوغ که دارم موافق مشیّت
پروردگارم بهره علم هردو ندارند چاره از کجا آرم برین زار زارم. چون نسب فقیر
از نثر که بصدر تحریر گشت به دوازده واسطه از منخدوم شیخ جمال کولوی انضمام
گرفته به چندین واسطه از شیخ نظام الدین ابوالمؤید و خواجه شمس العارفین غزنوی
به حضرت ابو عبیده جراح که از ده یار کبار امین امت به اخبار حدیث اهل اعتبار
است بالتّصریح انتظام و قیام دارد و موافق نثر به نظم ارقام ساختم ، نظم :

شنو کرسی نسب راجی محمد   پدید او گشت از یاری^۱ محمد
پدر او شیخ کمن بود اعیان   خلف عبد الصّمّد این نیست پنهان
خلیل‌الله پدرش مقتدی بود   خلیف از شیخ حمزه مهتدی بود
پدر او شیخ پنجو نام بوده   ولد شیخ بده با کام بوده

^۱ . ب : « یار » محمد

خجمشه بود پدرش محتشم عصر
 پدر وی خواجه لهره است و مهتر
 پدر او شیخ جیون خوش نسب داشت
 که راجی شاه سید^۱ مانکپور
 جلال الدین پدر وی ذی جمال است
 به خرقش مشتهر بر رو زمین است
 به درجه او ز افراد زمانی
 پدر او شیخ عبدالله خوشخو
 لقب آن بوالمؤید بود مشهور
 مزارش با قبور اولاد اکثر
 که بنده چهارده اعیان ز اجداد
 جمال الدین پدر او مرشدش هم
 زبو نصر جلال الدین پسر او
 چون تاج العابدین القاب او شد
 خلف حضرت که خواجه عبدالرحمن
 مزاراتش به غرنین فیض آیات
 چو داعی با وسایط نوزده کس
 پدر او حضرت خواجه ابو الفضل
 وی از خواجه غریق الله پور است
 پدر او بایزید است مرد فرّاح
 که اشراف قریش او بود چون فهر
 ز ده یار بهشتی بالیقین است
 مزار ایشان به^۱ بیسان است در شام

به دین و دنیا اندر کول شد حصر
 جمال الدین پدر او زوست بهتر
 ز جدّ مادری راجی لقب داشت
 اب امّش به عالم بود مشهور
 پدر وی حضرت شیخ جمال است
 که شمس العارفین لقبش مبین است
 مبین و مثبتش بحرالمعانی
 شد از حضرت نظام الدین خلف او
 ز غزنین آمد اندر کول پر نور
 به غربی خطّه کول است اشهر
 بدارد واسطه با آن ذی الارشاد
 لقب او بوسعید بود فافهم
 جمال الدین ابو محمّد پدر او
 به تاج الاولیا انساب او شد
 به شمس العارفین غزنی لقب دان
 ز بهر اهل حاجات و مرادات
 به حضرت خواجه منسوبست و پس بس
 خلف خواجه حریق الله در نسل
 بزریق الله پدرش اهل نور است
 خلف اصحاب کان بوعبیده جرّاح
 ز اجداد نبی است هم ازین ظهر
 همه امت پیغمبر را امین است
 به جنّت منتظر رضوان به احکام

^۱ . ب: « سید » ندارد

به پنج و بست واسط این مؤلف به آن سلطان دین دارد تألف
چنین است سلسله انساب عالم همه کرسی به کرسی تا به آدم
خداوندا به حق این بزرگان مرا در عشق خود مسرور گردان
شراب شوق خود در کام من ریز مرا از زمره ایشان بر انگیز

چون از حضرت آدم علیه السلام تا دم غلام قلم رقم کشیدم آبای هر یکی
پیغامبر و اولیا دیدم بنا بر آن از جماعه مسلمین خصوصاً از انسال مخدوم شیخ جمال
شمس العارفین که نسب ایشان درین نسخه به نهایت انفصال رسیده عرض و
التماس دارم که اظهار و استفسار نسب^۲ برای شناسایی و امتیاز هر یکی با یکدیگر
ساختم نه برای افتخار چونکه همه بندگان پروردگار انسال یک پدر و مادر خود
که آدم و حوا باشد آشکار اند و کسی که از نسل یک پدر و مادر باشد تفاخر و
طعن نسب بر دیگری مناسبت ندارد چنانچه ابیات :

به نسب آدمیانی که تفاخر ورزند از ره دانش و انصاف چه دور افتادند
نرسد فخر کسی را به نسب بر دیگر چونکه در^۳ اصل ز یک آدم و حوا زادند

و شعوب و بطون که منسوب به اصل واحد اند محض برای تعارف نه برای تفاخر
چنانچه روزی صحابه کبار بر نسب بلال حبشی مؤذن حضرت سیدالابرار صلی الله
علیه وسلم به طعن اشتغال که داشتند آیه کریمه نازل گشت قوله تعالی یا ایُّهَا النَّاسُ
إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ يَعْنِي آدَمَ وَ حَوًّا وَ جَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَ قَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا وَ به
تحقیق بزرگوار^۴ ترین شما به نزدیک خدایتعالی پرهیزگار ترین شما است چنانچه
قوله تعالیٰ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتِّقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ وَ رُوِيَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ
رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَىٰ عَنْهُ قَالَ خَطَبْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَوْسَطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ
خُطْبَةَ الْوَدَاعِ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ وَ أَنْ أَبَائِكُمْ وَاحِدٌ لَا فَضْلَ لِعَرَبِيٍّ عَلَى
عَجْمِيٍّ وَ لَا عَجْمِيٍّ عَلَى الْعَرَبِيِّ وَ لَا لَأَحْمَرَ عَلَى أَسْوَدٍ وَ لَا لَأَسْوَدٍ عَلَى أَحْمَرَ إِلَّا بِالتَّقْوَىٰ

۱ . ب: « در » نیسان

۲ . ب: « نسب » ندارد

۳ . الف: « از » اصل

۴ . ب: « بزرگ » ترین

انّ اكرمكم عندالله اتقكم و قال النّبي صلّى الله عليه وسلّم شرف الانسان بالعلم و الادب لا بالمال والنّسب و فى المشكوة يا بنى آدم انّ مسؤل يوم القيامة ما ذا اكتسبت و لا يقال لمن انتسبت، قوله تعالى فاذا نُفخ فى الصّور فلا انساب بينهم يومئذ يتساءلون و قال النّبي صلّى الله عليه وسلّم يا فاطمه لا تتكى انت بنت رسول الله اعلمى اعلمى و جماعه انسال مخدوم شيخ جمال روشن ضمير از ابتدا تا شيخ كمّن زنده پير به نسبت ارادت آبائى خود خواجه عبدالرحمان شمس العارفين اشتغال داشته اهل كمال بودند و بعد وفات شيخ كمّن زنده پير چون طريقه فقر و فخر از اين طائفه برخاست اكثر مردم عهد اكبر بادشاه از اولاد سيّد مير^۱ محمّد ماه بهرائچى دست ارادت خود درست ساخت. چون مير محمّد ماه مرید سيّد علاءالدّين شكر برس جپورى موافق شجره خود به چهار واسطه از خواجه عبدالرحمان شمس العارفين غزنوى خلافت داشت و از مرأةالاسرار اظهار است كه مير محمّد ماه بهرائچى به صحبت مخدوم شيخ جمال كولوى رسیده نیز استفاده دريافت بنابر آن فى الحقيقت اين هم شجره آبائى انسال حضرت^۲ مخدوم شيخ جمال بايد شناخت كه تا از مدّت دو سال فيما بين ايشان موافق رواج و ارسام^۳ انام تا حال جارى و بحال است چنانچه ابیات :

سلسله ارشاد شمس العارفين تا به كمّن بود آبای يقين
بعد از ايشان در آنها مجهله تا كه گم كردند شمسى سلسله
مير مه بهرائچى مردى رشيد اكثر مردم ز اولادش شهيد

مير غلام محمّد بن سيّد غلام حسن بن سيّد علاءالدّين بن سيّد ركن الدّين بن سيّد تاج الدّين بن مبارك بن سيّد محمود بن سيّد احمد بن سيّد مسعود بن سيّد تاج الدّين بن سيّد محمّد بهرائچى اهل فقر و فخر به تسليم و رضا مصنّف نسخه احوال الاصفيا صاحب كمال به شرافت و نجابت عديم المثال بودند و به عمر شصت و دو سال رسیده بودند كه بعد مرور يك گهري روز شانزدهم ذیحجه سنه يكهزار

^۱ . ب: « مير » ندارد

^۲ . ب: « حضرت » ندارد

^۳ . ب: « ارسام » ندارد

و یکصد و سی و نه هجری وصال فرمود و قبر ایشان در روضه جدّ خود میر محمد ماه بیرون قصبه بهرائچ مقرر نمود و دو فرزندان گذاشتند - یکی سید شاه جی دویم میر غلام حسین که مقبول کونین اند. چون بنده درگاه راجی محمد در عهد بادشاه اورنگ زیب متولد شدم زهی وقت که اهل تخت به عبادت و عدالت نهایت نیکبخت و مرور ایام جماعه انام از آرام به نوعی سخت نبودند و ممالک هندوستان از بس بزرگان خدا رس نیز مشحون و معمور بود چنانچه شاه پیر محمد سلونی و شیخ بایزیدالله هو و سید حسن رسولنما و شاه عبداللطیف برهانپوری و شاه حسین دهدا و شاه دولا دریائی و میر محمد هاشم جلیسری و شاه مرتضی و حاجی شیخ محمد الدنی و جماعت دیگر نیز اهل کمال عالی مال بودند چنانچه احوال بعضی بصدور گذشت و شاه صبور محمد شریف را به ضرور در بیان آوردم .

شاه عبدالصبور زمیندار قصبه جهجّر نواحی میوات که از نسل جعفر طیار است در ابتدا به تحصیل علوم ظاهری مسرور بودند که ناگاه بعد از مرور هفتده سالگی عمر شریف تلقین ازدواج سیدالمرسلین صلی الله علیه و سلم واقع به ظهور گردید، عبادت و ریاضت ایشان چندان شنید که حجره خود را مسدود مضبوط ساخته بغیر از اکل و شرب چله یکسال کشید، موافق آن بیتی به خاطرم رسید، بیت :

به ریاضت صبور داشت قیام در یکی چله کرد سال تمام

و عمر گرامی عبدالصبور به شصت و سه سال عبور نموده که به سه گهری گذشته شب دوشنبه هفتم شعبان سنه یکهزار و یکصد و دوازده هجری در برهانپور وفات یافت و از آنجا جنازه ایشان آورده به مسافت نیم کروه بیرون قصبه جهجّر در حجره چله^۱ مذکور مدفون ساخت .

محمد شریف نارنولی جامع علوم ظاهری بوده، به کمال فقر و غنا رسیده که تا پادشاه عالم در نارنول به خانه ایشان رفته ایشان را دید و سلطان عالم زمان هر چند مبالغه رفاقت هم جنس خود نمود ایشان اختیار نفرمود، به روز چهارشنبه بست

^۱ . ب: « در حجره چله » ندارد

و دویم شعبان سنه یکهزار و یکصد و چهل و یک هجری وفات یافت و قبرش نیز در نارنول ساخت .

بیان^۱ ولادت و زیارت مزارات فقها و فضلا و امرای ثقات و حوادث روزگار تفصیل وار مدت پنجاه و سه سال عمر راجی محمد :

چون مؤلف نسخه راجی محمد بعد دو گهری گذشته شب دوشنبه دویم ذیحجه سنه یکهزار و نود و هشت هجری در عهد پادشاه اورنگ زیب به قصبه کول متولد شدم تا دوازده سالگی عمر از معلمین کول به حرف شناسی رسیده بودم که سید عبدالله دهلوی فضیلت پناه بسا بزرگ به علاقه استادی حافظ محمد افضل ولد محمد سعید منصبدار پته^۲ راپته عمله مهابن به کول تشریف فرمود و علم صرف از ایشان به وجه احسن ماخوذ نمود . بعد از آن اولاً به اگره رفتم، دو سه ماه خوانده در سکندره راو آمدم، حافظ محمد اشرف پنجابی جامع علوم که در آنجا مسکن داشت دو سه ماه از ایشان مستفید شده به خانه خود به کول آمدم، بعد از آن به اندکی مدت به قصبه بیرون رفتم و مدت سه چهار ماه از محمد حاجی تبریزی کافیه و ضوء خوانده باز به کول آمدم و در اندکی مدت به قصبه خورجه رسیدم . مصری خان افغان ککیانی که به استعداد و نکته دانی تمام در آنجا سکونت و قیام داشت علم نحو و قدری عقول و نقول نیز از ایشان سند گرفتم و از آنجا برای هفت روز به راه مواضع جهاجر و سجواری در قصبه پلول که رفته بودم در خورجه آمدم و از خورجه به خانه خود باز به کول آمدم، بعد از آن در اوائل عهد شاه عالم بادشاه به دهلی رفتم و به خانه شهر خواجه خواهرزاده نواب عاقل خان سکونت گرفتم و سه چهار ماه به دهلی خوانده باز به کول آمدم و قدری مانده همراهی پدر خود شیخ یار محمد با لشکر بادشاه در اجمیر رسیدم. مسجد اکبری که مرتب به سنگ سرخ رنگ است هفت روز در آن سکونت گرفتم و هر روز و شب بلاناغه زیارت حضرت خواجه معین الدین چشتی قدس سره کما حقّه بجا

^۱ . ب: « در » بیان

^۲ . الف: اضافه؛ « زمیندار »

آوردم، از آنجا همراهی لشکر بادشاه به راه چتور به منجسور رسیدم از آنجا باز از قبله گاهی خود بی اختیار گردیده به راه اجین و آگره به کول آمدم و مدت دو سال به عدم قیل و قال ماندم، بعد از آن به قصبه هاپور در مدرسه سید قطب عالم^۱ و سید عالم و سید مرید و سید فرید ابنای سید عبدالکریم مرور نمودم که هر چهار برادرهای مذکوره را جامع علوم و مستثنی و ممتاز به رسوم خبرگیری طلبه دیدم و جماعه طلبای صد کس که در یک مدرسه باشند در هندوستان جای دیگر نشنیدم. مدت یک دو ماه در آنجا مانده به موضع آلدن عمله سراده رفتم، شاه مرتضی و حاجی شیخ محمد نبیره‌های فخرالدین زاهد را بزرگی عجائب دریافتم و از میان اله بخش ولد شاه مرتضی آلدنی اکثر شرح وقایه خواندم از آنجا برخاسته در قصبه میرته که شیخ سلطان محمد مفتی رئیس نامدار و متقی^۲ پرهیزگار بود به دو سه ماه در خانه وی ماندم و قدری تتمه شرح وقایه از فضیلت پناه شیخ عنایت‌الله خواندم. بدین تقریب زیارت مزارهای متبرکه حضرت فخرالدین زاهد و شاه خضر^۳ پیر میرتهی و افغان شهید آلدنی و شیخ محمود و شیخ طیفور مالامال گنهاولی وال و شیخ احمد برنی و خواجه لعل برنی و مولانا کمال الدین و سید حمیدالدین خورجوی و شیخ احمد سجواری و مخدوم درویش سکندرابادی بارها حاصل نمودم و چون جد من راجی شیخ کمن که ازین فقیر محبت کبیر و کثیر داشت موافق استدعاء در مرض اخیر ایشان به وقت دو پهر روز پنجشنبه سیزدهم رمضان سنه یکهزار و یکصد و بست و دو هجری بنده از میرته به کول رسیدم، وفات جد خود به یک روز پیشتر شنیدم که قبرش دیدم فاتحه خوانده غم و الم کشیدم، بعد از آن به خانه رفته سکونت گرفتم و به شب بست و پنجم محرم سنه یکهزار و یکصد و بست و سه هجری به شروع بیست و پنجم سالگی عمر به دختر سید غازی نبیره حضرت شاه نعمت‌الله ولی کرمانی که تفصیل نسب ایشان بصدر گذشت عقد نکاح خود کردم و قریب یکسال در کول مانده همراه پدر و برادر خود راجی شیخ یار محمد و راجی حسن به لشکر بادشاه روانه شدم

۱. ج: «عالم» ندارد

۲. ب: «رئیس نامدار و متقی» ندارد

۳. ب: «خضر» ندارد

و در اثنای راه زیارت مزار شاه شرف بوعلی قلندر و بعضی مزارهای دگر سر راه لاهور نیز حاصل نمودم. وقتی که به لاهور رسیدم شاه عالم بادشاه به اوّل شب دوشنبه بیستم محرّم سنه یکهزار و یکصد و بست و چهار به جنّت رحلت ساخت و معزالدین محمد جهاندار شاه بن شاه عالم^۱ بادشاهی دریافت. چون بنده درگاه به جناب عالیجاه ذکریا خان بن عبدالصمد خان صدرالصدور نبیره حضرت خواجه عبیدالله احرار ملازمت نمود الطاف کریمانه و امیرانه نهایت فرمود که تا امتحان نامه من به مهر قاضی عبدالحمید خان گجراتی گرفته به خدمت احتساب و خطابت کول سرفراز نمود. مدت یکسال نگذشت که سلطنت هندوستان به فرخ سیر ابن بادشاه زاده عظیم الشان ابن شاه عالم بادشاه مقرر گشت، بنده برای بجای خدمات مذکور به دهلی مرور کرده^۲ از سید افضل خان صدرالصدور ملازمت نمود، چون در آن روزگار در تمام اقلیم هندوستان نرخ غله یک روپیه به سه آثار و بحالی خدمات بغیر از خرج اموال نیز متعذر و اشکال بود بنابراین خرچی لاچار هر شبی تصور و خیال مزار حضرت مخدوم شیخ جمال ملحوظ داشته به عجز و انکسار رجوع و استدعاء کامیاب به آنجناب داشتم که ناگاه شبی جمال مبارک خود نمود و فرمود که تا فردا صدرالصدور موافق بشارت بعینه و هو بهو به دستور سابق خدمت به حال و مقرر نمود و امتحان نامه^۳ من بار ثانی به مهر فدویت خان ممتحن گرفته بود، چون بنده به استقلال و بحال خدمات مع عیال خود در کول به صرف روزگار اشتغال داشت پسر محمد غوث به وقت نیم شب یکشنبه هفتم شوال سنه یکهزار و یکصد و بست و هفت هجری در عهد بادشاه محمد فرخ سیر تولّد یافت که تا شکر حضرت باری بجا آورده اوقات گزاری داشتم که درین مابین حضرت میر محمد هاشم نبیره حضرت غوث الثقلین از قصبه جلیسر به کول تشریف فرمود عقد ارادت خود از آنجناب درست نمودم، چون بعد از تولّد بچند سال بر سریر سلطنت هندوستان محمد شاه ابن بادشاهزاده جهان شاه ابن شاه عالم بادشاه نشست که فرزندم شیخ قطب به وقت یک پهر

۱. ب: عالم « بادشاه »

۲. ج: « نموده »

۳. ب: امتحان « یافته »

باقی مانده روز جمعه بست و چهارم شعبان سنه یکهزار و یکصد و سی و سه هجری در ابتدای عهد بادشاه محمد شاه متولد گشت، بنده چون به جناب حضرت مخدوم شیخ جمال از نهایت اطاعت و اعتقاد شب و روز مرور به زیارت مزار و به خطور و خیال روضه منوره ایشان نیز اشتغال داشت روزی ازین گنہگار اعمال شنیعه به اصدار رسید ناگاه جناب حضرت شیخ جمال را در واقعه دید و به غصه چهره مبارک خود را سرخ نموده فرمود که ترا تغیر نمایم، نهایت خجالت کشیدم و به اندکی مدّت به قهرالقهار گرفتار شدم. چون جناب حضرت غوث الثقلین که فیما بین زمان پیشین ازین حادثه روزگار به خواب اخبار و نشان داده بود به توجه آنجناب به دشواری بیشمار رستگاری یافته بودم که از خدمت^۱ تغیر شدم و لاچار و بی اختیار بوده به روز سه شنبه بستم ربیع الآخر سنه یکهزار و یکصد و سی و شش هجری از شهر کول بدر شده روانه به دهلی شدم که تا اولاً به روضه منوره حضرت خواجه قطب الدین بختیار رسیدم و زیارت مزار ایشان و قاضی حمید ناگوری و حضرت بی بی ساران و شیخ الاسلام امیر نورالدین مبارک غزنوی امیر دهلی بجا آورده عرض احوال خود نمودم و در آنجا شب کردم و علی الصبح به دهلی مرور نموده بالضرور در مدّت دوازده سال در دهلی ماندم که تا به اکثر پنجشنبه طواف قدم رسول که سنگ زرد رنگ مقدم پای چپ مبارک پیغمبر صلی الله علیه وسلم به معرض قبول رسیده حاصل نمودم و در سفرنامه مخدوم جهانیان و تاریخ منتخب شیخ عبدالحق دهلوی مکتوب است که سید جلال بخاری مخدوم جهانیان در زمان سلطان فیروز شاه از بیت الرسول بر سر نهاده به دهلی آورده اند و طواف موی مبارک آنحضرت نیز که واقع در مسجد جامع دهلی است می نمودم. گویند که بادشاه اورنگ زیب از بادشاه بیجاپور دریافته و خدما آثار شریف به روز عیدین قدم مبارک به سنگ سفید رنگ پای راست^۲ مبارک صلی الله علیه وسلم نیز می بر آرند بارها طواف نمودم و می گفتند که این هم به اورنگ زیب بادشاه بهم رسیده لیکن سند ندارد و شخصی به روز عیدین نعلین پایهای مبارک حضرت غوث الثقلین

۱. ب «خدمات»

۲. ب: «پای مبارک»

رضی الله عنه در مسجد جامع دهلی نیز آورد که به دیده‌ها بوسیده ام و به شرف زیارت مزار حضرت قطب الدین بختیار و قاضی حمیدالدین ناگوری و حضرت بی بی ساران جدّه خود و سید نورالدین مبارک غزنوی و برهان الدین بلخی و مولانا مجدالدین و مولانا کمال الدین بن شیخ جمال کولوی و سلطان علاءالدین خلجی و سلطان شمس الدین یلتمش و سید حسین مشهدی پای مناری و شیخ نجیب الدین متوکل و سلطان المشائخ شیخ نظام الدین اولیا و امیر خسرو دهلوی و شیخ نصیرالدین محمود و سلطان تغلق و سلطان بهلول و سلطان سکندر لودی و همایون بادشاه و شاه ترکمان و ابابکر طوسی و ملک یار پیران و شاه عبدالعزیز کسک یزدی و شاه پیرا و شاه عبدالباقی و سید حسن و خواجه افضل و دیگر مزارهای مشاهیر بزرگوار دهلی بارها به تکرار و اکتتار مشرف می‌شدم و به عجز و انکسار استدعای حاجت خود می‌خواستم. اگر چه مدت دوازده سال در دهلی به مسکنات متفرقات منقضی گشت لیکن اکثر اوقات در حویلی که واقع محلّه جش پوره دهلی کهنه فیما بین هردو چوراهه به گذر شکسته دروازه مملوکه سید فرخ حسین و میر نجم الدین و میر یوسف حسین و میر محسن و غضنفر حسین ابنای میرک حسین برادرزاده‌های میر حسینی خان که در عهد بادشاه اورنگ زیب به فوجداری اتک^۱ سرفرازی داشت قیام ساختم و فیما بین ایشان میر یوسف حسین اهل مروّت و سخن رس که عین علامت نجابت پس بس، بیت :

زهی سید میر یوسف حسین که نسل بنی خلقت از نور عین

و صحبت بعضی فقرا و فضلا و امرا و صلحای دهلی که دریافتم ارقام نمایم :

محمد اسلم خلجی فقیه ساکن قصبه سرسه سرکار حصار متشرّع و نهایت

پرهیزگار که صرف روزگار به وجه اصل خود ساخت که تا از اشتباه به خورش طعام خانه پسر خود انکار داشت و به عمر هشتاد و شش سال رسیده به وقت نماز پیشین روز چهارشنبه دوازدهم ذیحجه سنه یکهزار و یکصد و چهل و پنج هجری وفات یافت، مزار ایشان قرب و جوار قدم شریف باید شناخت .

^۱ . الف: « رهتک »

محمد حسین بنی اسرائیل فیما بین روزگار اهل اسرار، وفات ایشان به روز چهارشنبه نهم جمادی الثانی سنه یکهزار و یکصد و چهل و سه هجری به دهلی اشتهار.

حاجی محمد افضل سیالکوتی محدث و مدرس و مرید شیخ محمد و ایشان مرید شیخ معصوم و ایشان مرید شیخ احمد کابلی سرهندی، بر برج مدرسه غازی الدین خان مرحوم سکونت که دارند بسا بزرگ اند. روزی بنده به خانه ایشان نشست کتاب ایشان که به خوش خطی و لوحه طلائی بیش قیمتی بود ناگاه از دست فقیر بر آن آب گذشت چهره ایشان مطلقا مکدر نگشت.

سید محمد ابن سید احمد خان صوبه دار برهانپور، امارت گذاشته گوشه گرفت و به ریاضت در پیوست.

شاه عبدالباسط از قوم سادات برادرزاده بخشی الممالک خاندوران خان اگر منصب میخواست در یک روز پنجهزاری مییافت طالب منصب نگشت بر سجاده پدر خود خواجه جعفر نشست.

شاه کریم الله نبیره حضرت غوث الثقلین عین نهاد متبرک و اهل الله.
شاه کریم الله نبیره شیخ جمال هانسوی مردی درویش نیک اندیش دیدم.
جانجانان شاعر زمان درویش ریاضی کیش است.

شاه کمال سید رسولدار به مجرد استماع صوت غنا به رقص حال خیال دارند.
میر نجم الدین سجاده نشین جد خویش حضرت خواجه معین الدین چشتی.

شیخ بولاقی مصنف نسخه مطلوب الطالبین شاه جعفر هر دو نبائر قاضی محی الدین کاشانی و سید عبدالقادر^۱ نبیره سید بدرالدین اسحاق هر سه کس به زمره خادمین سلطان المشائخ شیخ نظام الدین نیک صالحین اند.
محمد عبید ولد محمد مرید نبیره شیخ بهاءالدین^۲ کنبو از مفتیان دهلی کاتب هر دو نسخه مشکوة الاعراس و شجرة الواصلین جامع اخبار مشایخ پیشین و متاخرین اند.

^۱ . ب: از « مصنف نسخه ... تا... عبدالقادر » ندارد

^۲ . ب: « سماءالدین »

حافظ مرادالله طالب علم لاهوری از اولاد حضرت خواجه اویس قرنی، کسب مهرکنی داشت، همیشه با وضو به وقت کندیدن تلاوت قرآن می ساخت .

حاجی محمد مونس خان خواجه سرا مقرب الحضرت الخاقان، نسبت ارادت به سلسله نقشبندیه دریافته اهل ریاضت و سخاوت گردید تا که خزینه خالی می بود روزی سید به سوال محمد طاهر نام درویش را یک زنجیر فیل عطا نمود و عمر به شصت و چهار سال رسیده بود که یک پاس و دو گهری گذشته به روز چهار شنبه پنجم ربیع الآخر سنه ثلث و اربعین مائة بعد الالف وفات یافت که قدری پیشتر از نخاس دهلی در راه باولی زیر درخت پیپل مدفون ساخت.

یوسف خان و جوهر و لطیف هر سه خواجه سرا و مرزا فریدون ترکچه پسرخوانده های خود گذاشت .

خواجه عبدالرحیم خان فوجدار معمر حال سکندرآباد و کول، مردی متشرع و شجاع جامع فنون بوقلمون دیدم، به عمر هفتاد و یک سال رسیده قبل از نیم شب پنجشنبه بست و سوم رجب سنه یکهزار و یکصد و چهل و شش هجری وفات یافت، به روز پنجشنبه نزد بهشتی دروازه به دهلی کهنه شرقی قبر برادر خود خواجه یحیی خان که شرقی و متصل درگاه و گنبد ملک یار پران است مدفون ساخت .

اشرف علیخان از قوم سادات به داروغگی خلعت خانه بادشاه محمد شاه سرفرازی داشت، هر که از هنود و اهل اسلام خاص و عام به دیوانخانه ایشان گذشت بدون طعام بیرون نساخت چنانچه ابیات :

امیری بود یک اشرف علیخان که مظهر جود و لطف هم کان احسان
گهی در خانه او مردم گذر کرد نرفتندی مر او را خالی از نان

و به عمر شصت و شش سال رسیده قبل از دو پهر به روز جمعه هژدهم محرم سنه یکهزار و یکصد و چهل و هشت هجری وفات یافت و به زاویه دیوارهای شرقی و شمالی چهاردیواری درگاه خواجه افضل برمنه دهلی مدفون ساخت و

فرزندان ایشان^۱ علاءالدین و استاد ایشان محمد عیسی از نسل سلطان ابراهیم ادهم هر سه ارفق و ارحم دیدم .

سید ضیاءالله خان ساکن موضع غوث پور از توابع جون پور سادات حسینی پیشکار صدارت جامع علوم نهایت خلیق و دیانت دار که تمامی شرفای هندوستان شکرگزار چهارگهری بر آمده روز سه شنبه دهم ربیع الاول سنه یکهزار و یکصد و چهل و نه هجری به دهلی وفات یافت، جنازه ایشان در بلده جونپور برده مدفون ساخت. سید علی امام پسری خلیفه^۲ قائم مقام گذاشت که به خطاب نام پدر خود امتیاز دریافته به حسن سیرت بر مراتب و اعمال آبائی هو بهو بحال و قیام داشته کامران انام است .

خواجه سعدالدین خان میر منشی داروغه توپخانه سرکار بادشاه محمد شاه دیانت دار و به کار و بار بسیار خبردار، بارها به صحبت ایشان رسیدم به شفقت و اهلیت دیدم .

محمی الدین علی خان مقرب الحضرت الخاقان تیراهی الاصل و رک زئی فیروز خیل از قوم افغان، جامع علوم ظاهری مصنف نسخه مطلوب الزائرین متقی و پرهیزگار و به درس و ذکر و اذکار علم صحبت فقرا و فضلا اختیار نموده طلبدار و مطیع و منقاد مزارهای بزرگوار است و به خدمات بیوتاتی بادشاه محمد شاه و دیوانی بادشاهزاده احمد شاه سرفرازی و قرار یافته به حرس و دیانت دار اشتهار و خواجه نعمت الله سامانی در مخزن افغانی که مشهور به تاریخ خانجهدانی است نسب افغانه از خالد بن ولید و ملک طالوت انتساب نموده به مهتر یعقوب اسرائیل الله بن حضرت ابراهیم خلیل الله از کتب معتبره اثبات و انتظام که دهد از اعمال و کردار ایشان آشکار و مدتی به صحبت ایشان رسیدم موافق دیدار خود به دو بیتی اقتصار، ابیات :

به قربت حضرت سلطان منسوب   ز علم و حلم و تقوی جود مرغوب
شد این اوصاف محمی الدین علی خان   علامت نسل اسرائیل یعقوب

^۱ . ب: فرزندان « علاء الدوله »

^۲ . ب: « خلیفه » ندارد

عبدالحفیظ ساکن موضع مقبول پور عملہ پرگنہ اردل صوبہ بہار کہ نسب شریف ایشان از چهارده واسطه به قاضی ناصح الدین ابن قاضی حمیدالدین ناگوری به انتظام برقرار است، مردی بزرگوار و منصبدار به داروغگی کچھری سرکار بادشاهزاده احمد شاه بن بادشاه محمد شاه سرفراز و اشتھار و پسرش شیخ بدھن برخوردار و محمد مطلب یار کامگار باشد .

روز افزون خان مقرب الحضرت الخاقان نظارت پناه سرکار بادشاه محمد شاه و دیانت دار و راست گفتار و سالها سال به صحبت ایشان رسیدم دیدم که به خبر رسی امور مرجوعه خود هوشیار و به آشنا پرستی درست و برقرار، چنانچه بیت :

دوست آن باشد که گیرد دست دوست در پریشان حالی و در ماندگی

حیات خان عمدہ خواجہ سرایان مقرب الحضرت الخاقان است .

محفوظ خان عباسی اگر چه در عهد شاه عالم بادشاه مقرب الحضرت الخاقان بود لیکن الحال پادشاهی بادشاهزاده احمد شاه بحال و اشتغال دارند .

محمد قاسم انصاری داماد حافظ عبدالمجید برادر کلان محفوظ خان اهل علم تیز فهم از عقل نصف الکرامات به چیزی کہ وہم نرسد به فهم ایشان رسد، یکپاس گذشته به روز چهار شنبہ ششم شعبان سنہ یک ہزار و یک صد و چہل و سہ ہجری وفات یافت و بہ دہلی مدفون ساخت .

میر ولایت اللہ خان ابن میر یافی خان موصوف بہ شجاعت و قابلیت دیدم. **فتح اللہ خان پانی پتی** افغان شروانی از نسل فتح خان^۱ خانجہان ابن اعظم خان ہمایون وزیر سلطان سکندر لودی بہ صلاحیت و قابلیت امتیازی دریافت و در حیات^۲ سید نورالدین مبارک اعتقادی راسخ ساخت کہ تا بہ روضہ ایشان خانقاہی آراست.

جانش خان نجیب علی خان ہر دو برادران از قوم سادات حسینی کابلی الاصل کہ آبای ایشان از ہرات تشریف آورده بہ کابل سکونت ورزیدہ و ایشان از

^۱ . الف: « پانی پتی افغان شروانی از نسل فتح خان » ندارد

^۲ . الف: در « جناب »

کابل به هندوستان آمده به پایهٔ امارت رسیدند، اگرچه ندیدم و لی شنیدم که جانس خان^۱ متشرع و پرهیزگار و نجیب علی خان از نهایت سخاوت به اهل مروّت و فتوّت اشتهار.

رای خوشحال چند قوم کایست ماتهر توکلی پیشکار مرجع کار سر رشتهٔ بخشی گری سرکار بادشاه محمد شاه دیانت دار و اهل سلوک که از امرا تا ملوک راضی و جماعهٔ منصبدار لشکر اظهار دارند و از پسران ایشان رای رتن رام اهل مروّت به کاروبار پدر خود خبردار.

کیرت سنگه پسر رتن رای بسیار هوشیار برخوردار باشد.

میر کافی و خواجه قمرالدین به یاد دهی آشنای دهلی کافی، چون مدّتی به صحبت فقرا و امرا و زیارت مزارهای مذکور دهلی گذشت و حصول مقاصد نگشت به روز پنجشنبه دویم ذیحجهٔ سنه یکهزار و چهل و یک هجری به زبان هندی کتب فیما بین اوصاف حضرت غوث الثقلین درست ساختم و خواندنش همیشه مقررّ نموده مطالب خود می‌خواستم و بر مزارهای بزرگوار دهلی استدعا نیز معین داشتم که تا به روز پنجشنبه دهم جمادی الثانی سنه یکهزار و یکصد و چهل و سه هجری به اشارت غیبی و بشارت لاریبی فیاض گشته برای بحالی خدمات خود در کچهری صدارت به مرور رسیدم.

نواب میر جمله از بخش صدرالصدور و سیّد ضیاءالله خان پیشکار ساکن جونپور خلیق و شفیق و صاحب رای حقیقت نویس رفیق دیدم که تا از توجهٔ حضرت غوث الثقلین فیما بین روز یکشنبه یازدهم ربیع الآخر سنه یکهزار و یکصد و چهل و چهار به خدمت احتساب و خطابت کول بحال و برقرار شدم. چون بعد از بحالی خدمات به دو ماه و چهار روز به روز دو شنبه پانزدهم رجب سنه یکهزار و یکصد و چهل و چهار هجری میر جمله به جنت شتافت و در حویلی ایشان به دهلی مدفون ساخت عهدهٔ صدارت شریعت الله خان پسر میر جمله دریافت رجوع به ایشان کردم، پروانه مطابق احتساب و خطابت و سند نرخ نویسی پرگنهٔ کول دیگر نیز به مهر ایشان حاصل نمودم و از محبت مدّت به

^۱ . ب: « خان » ندارد

مزارهای بزرگوار و شفقت فقرا و امرای نیک کردار و الفت گلاب چند ساهوکار به چند سال دیگر در دهلی ماندم، ناگاه روزی به دولتخانه شهاب الدین خان ابن ذوالفقار شیخ ابن عبد توکل شیخ ابن عبدالعزیز شیخ ابن واصل ابن شیخ حسین ابن شیخ خواند سرمست ابن فتاح شیخ ابن هیبت الله شیخ ابن سرمست شیخ ابن تاج الدین شیخ ابن علاءالدین شیخ ابن شیخ زین الدین ابن حضرت شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی به آخر ماه ربیع الثانی رسیدم و تصاویر حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم و بعضی صحابه کبار و اولیای ابرار دیدم که بعد سه چهار روز در دروازه حویلی میرک حسین مذکور به شب شنبه سیوم جمادی الاول سنه یکهزار و یکصد و چهل و هفت هجری موافق تحریر تصویر در خواب به رویت جناب حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم نیز مشرف شدم و دو روز به هیئت حیرت ماندم آخرش به تقاضای حُب الوطن من الایمان سال آینده عزم کول نموده بیستم ربیع الثانی از حویلی مذکور بر آمدم لیکن به چند روز در حویلی میر معانی خان سامانی نبیره سید نورالدین مبارک غزنوی به عارضه شدت باران ماندم، بعد از آن عبور دریای جون دهلی نموده مع پدر خود راجی شیخ یار محمد به روز یکشنبه چهاردهم جمادی الاول سنه یکهزار و یکصد و چهل و هشت هجری به کول رسیدم و در مدت دوازده سال و بست و چهار روز اولاً مزارهای اجداد بزرگوار بزرگوار خود حضرت شیخ نظام الدین ابوالموید و مخدوم شیخ جمال قدس سرهما باز بوسیدم، بعد زیارت مزار ایشان به خانه آمده عیال و اطفال خود دیدم و سکونت گرفتم و پس از آمدن من به مدت دوسال و ده ماه و پنج روز به خلقت حضرت خالق ذی الجلال و برکت پیغمبران لازوال^۲ یکپاس گذشته شب چهار شنبه بیستم بیستم ربیع الاول سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و یک هجری فرزندم که تولد فرمود^۳ به اعتبار ماه تولد غلام محمد غلام مصطفی نام اختیار نموده به توجه حضرت غوث الثقلین و مخدوم شیخ جمال و جماعه دیگر اولیای اهل کمال

۱. ب: « مدت » ندارد

۲. ب: « پیغامبر لا زوال الحال »

۳. ج: تولد « شد »

خدمات مذکوره نیز بحال و برقرار اند لیکن این گنهگار از اعمال خود شرمسار موافق آن به دو بیتى اقتصار، ایبات :

محتسب کول ام و هم نرخ نویس هم خطیب و نسل اعیان رئیس
لیک^۱ از اعمال خود شرمنده ام بنده ام شرمنده ام تا زنده ام

چون از حضرت ابوالموئید نظام الدین تا بنده کمترین راجی محمد مولد و مقام آبائی قصبه کول است بنابر آن به لاچار کیفیت قصبه کول و شمار بعضی سگان آنجا و قرب و جوار و مزارهای بزرگوار قصبه کول که به اشتها اند اظهار کنم .
قصبه کول که آبادانی آن از هر چهار اطراف مسافت نیم نیم گروه باشد گرداگرد هر طرفش تا به یک یک گروه باغهای انبه به کثرت انبوه که به دیدنش رفع اندوه است فیما بین میان دو آب که به شمال آن بست گروهی دریای گنگ و جنوبی آن نیز بیست گروهی دریای جون که هم رنگ گنگ است واقع شد و به مسافت پنجاه گروه به غروب آن دهلی و در جنوب آن مسافت سی گروه اگره که هر دو شهر پایتخت هندوستان آشکار اند و به اعتبار مراتب و شمار دفاتر سلاطین روزگار بیست و دو محال پرگنات قرب و جوار از قصبه مذکوره ملحوق ساخته به سرکار کول صوبه اگره مسمی و اشتها و تمامی زمین میان دو آب خالی از کوه و شیرین به آب و به زراعت نیز صواب .

قلعه کول که چهار دیوارهای آن مسافت پاو پاو گروه دارند واقع فیما بین قصبه مذکور است که به ارتفاع و استحکام نهایت مشهور است چنانچه علامی حسن نظامی^۲ در تاج المآثر تاریخ معزالدین محمد سام عرف شهاب الدین غوری غوری در مقام افتتاح قلعه کول ارقام دارد که قلعه کول از معتبرین و امتهات قلاع هند است که سر برج آن در برج دو پیکر می شود و شعاع بصر از حوض آن نمی گذشت و وهم تیز تگ به زروه آن نمی رسد، بیت :

^۱ . ب: « آنکه » از

^۲ . در نسخه ها حسن بسطامی آمده که اشتباه است

نه بامش را گزند^۱ از ابر و خورشید نه بومش را نهیب از باد و باران

چون قطب الدین ایبک نام غلام معزالدین محمد سام به پنجاه هزار سوار در سنه تسع و ثمانین و خمسمائۀ از قلعه دار کفار به سخت کارزار فتح و نصرت اسلام دریافت که بعد از فتح به اندکی مدّت در سنه مذکور سلطان معزالدین محمد سام نیز مرور نموده تماشای قلعه کول دید و حکومت کول به حسام الدین اغلبک مقرر ساخت و الحال یازدهم ربیع الثانی سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و یک که هجری است از انعدام مرمت به پایه انهدام رسیده مسکن مردم خاص و عام است لیکن چون حضرت نظام الدین ابوالموید قدس سره از جماعه مسلمین به تشریف و اقتدام سابق و پیشین اند بنابر آن از ابتدای فتح تا درین ایام به آبا و اجداد اولاد ایشان رئیس نام اند . گویند که انجام فتح قلعه نیز به برکت قدوم و طفیل میمنت لزوم شیخ نظام الدین ابوالموید شیخ الاسلام که اصل حویلی قلعه دار کفار به جناب ایشان مسکن و مقام است.

مسجد جامع^۲ مشتمل بر چهار هزار ذراع زمین که واقع فیما بین قلعه کول همچو بر انگشتی نگین و به اخبار قیاس گزین مشهور چنانست که اولاً بتخانه معبد کفار و بعد از فتح قطب الدین ایبک نصرت انجام هندوستان به عهد سلطان معزالدین محمد سام بتخانه را شکسته به شرف اسلام در آورد که تا مسجد مسلمین بیاراست و بعد از انهدام آن سلطان ناصرالدین محمود بن سلطان شمس الدین التمش مع مینار نیز ترتیب داد که مینار ساخته سلطان ناصرالدین محمود ملصق به چپ مسجد تا درین ایام قیام و قرار دارد، بعد از شکستگی بنا ناصرالدین محمود سلطان محمد شاه بن تغلق بادشاه مسجد هفت دری درست ساخت، بنده برای نماز در آن مسجد کهنه به مدتی رسیدم و از نه ابیات تاریخش سه بیتی کشیدم، ابیات :

مجدّد گشت طاق مسجد جمعه به خطّه کول عرش آسا

به امر شاه عالم بوالمجاهد خسرو گیتی شه والا

محمد ابن تغلق شاه سلطان ابن سلطان شاه هفت اقلیم

^۱ . ب: « گزند » ندارد

^۲ . الف: « جامع » ندارد

نفاذ امر او در شرق و در غرب است جابلقا و جابلسا
به نصف ماه رمضان بود تاریخ این عمارت سال بر هفصد
سه و سی بر سرش بنوشت این کاتب برین طاق سپهر آسا

چون مسجد مذکور به مرور مدید ایام به انهدام رسید به بنای پنجم از
دست ثابت خان در سنه یکهزار و یکصد و چهل و یک هجری مسجد پنج دری
مع دیوارها و خانه‌های اطراف هر چهار مزین به حوض و سه دروازه‌ها به سنگ
و گچ سفید از سر نو مرتب و سرانجام گردید. اگرچه دروازه شرقی ناتمام تا هم
به اشمال بر چهار مینار و گنبد‌های خورد نیز چهار و دو بنگله و سه گنبد مرتفع
و عظیم بزرگوار به دوازده گروه نمودار است. قبه‌های مسی هفده بر آنها که جلا
به آب طلائی دریافته زینت و زیبائی قصبه کول و دلکشای مسلمین الهی تا روز
انتهای محفوظ داشته بر صراط مستقیم کشتی رهائی جماعت مصلین گرداند.
محمد عوض معمار بداونی و به خرج عمارت آن مبلغ یک لک و هشتاد و
پنجهزار روپیه اظهار دارد مکانی عجیب راجی محمد مؤلف خطیب.

مولوی عبدالرحمان: از اولاد حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه ساکن
قصبه ستهن صوبه اوده جامع علوم مردی ابرار در مسجد مذکور قرار گرفته به
تدریس علم مسرور اند.

غلام معین الدین فاروقی قاضی زاده ملانوه قنوج به اوج طالب علمی به
کول موج زند.

محمد درویش ریاضی کیش نبیره منهاج سراج جوزجانی نیز در آن مسجد
سکونت داشته به ریاضت سبحانی در پیش که بیگانه از خویش است.
شاه جعفر علی شاید که ولی باشد.

مینار کول سلطان ناصرالدین محمود بن سلطان شمس الدین یلتمش
فیما بین قلعه قصبه کول مینار خود را همچو مینار پدر خود که در دهلی است به
پائین و به جنب چپ مسجد جامع فی شهر رجب المرجب سنه اثنی و خمسین و
ستمائت درست ساخت. چون در اصل هر دو منزله ناقص و ناتمام مانده بعینه تا
درین ایام به قیام و برقرار که از ارتفاع به دیدار هفت گروه آشکار است.

سگان کول اگر چه بیشمار لیکن به اعتبار اشتها در شمار آرم. اولاد حضرت مخدوم شیخ جمال ابن عبدالله ابن حضرت شیخ نظام الدین ابوالموید نبیره خواجه شمس العارفین شیخ الاسلام انام و رئیس نامدار ذوی الاقتدار و به افتخار شرافت و نجابت در تمام قرب و جوار اهل اعتبار درین ایام جماعه چار صد کس باشند به سکونت کول قیام و قرار و اشتها دارند. سید محمد میر ابن سید امان الله، سید محمد ابن سید عبدالکریم و غیرهما نبائر سید اجل مذکور اندرون قلعه کول سکونت داشته به نجابت اهل اعتبار اند.

منقولست وقتی که سید اجل مذکور از نسل حضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه از قصبه تلبنه ملتان به لباس درویش مرور^۱ کرده اولاً به موضع کلیسگری کول قرار گرفته بود که حضرت مخدوم شیخ جمال نبیره خود راجی شیخ خجمله را بشارتی فرمود که تا راجی شیخ خجمله ابن خواجه لهره موافق بشارت دختر خود به نکاح سید اجل در آورد و قبرش نیز اندرون چهار دیواری و بیرون محجر مزار مخدوم شیخ جمال نمود و عرصه راجی خجمله^۲ مذکور سیصد و چهارده سال که معاصر سلطان محمد درویش و میر محمد و غیرهما نبائر میر سجن ابن میر نورالدین به نجابت از اعیان مشهور اند. منقولست که نورالدین مذکور از نسل سید علی همدانی به دامادی میر عبدالله صدر در آبادانی اندرون قلعه شهر کول به عهد اکبر بادشاه سکونت گرفت. میر عبدالله صدر یکی از هم نشینان مرزا کامران ابن سلطان بابر بود چنانچه ابوالفضل در اکبرنامه ارقام فرمود، قبرش به سنگ سرخ بر چبوتره زیر درخت نیم بیرون قصبه کول و اندرون دروازه باغ گیسوخان مقرر نمود. میر نظام الدین نیز به میر محمد مذکور به سیادت و اصالت نیز مشهور. میر قطب الدین ابن میر بهوری سادات حسینی نیز به قرابت میر عبدالله صدر اندرون قلعه شهر کول به عزت تمام قیام دارد. میر محمد علی ابن میر اشرف که از عهد شاهجهان به اندرون قلعه کول قرار گرفته به نجابت اشتها. شیخ تاج الدین ابن شیخ سجن فاروقی مع فرزندان در ننیها خود به خانه شیخ امان الله بن شیخ ضیاء الله

۱. ب: « مرور » ندارد

۲. ب: راجی « شیخ » خجمله

در قلعه سکونت دارند . شیخ منکن و نور محمد ابناء اله بخش قوم انصاری از مدتی به سکونت اندرون قلعه کول برقرار اند . حافظ اشرف ابن عبدالسلام محمد اسمعیل و غیرهما چند کس از قوم عباسی اندرون قلعه کول قیام دارند . اکرام الدین خان^۱ و عبدالغفور و غیرهما جماعه ده کس باشند نیبره های شیخ داود بن راجن که از نسل حضرت شیخ فرید گنجشکر مغفور اند از عهد همایون بادشاه به سکونت اندرون قلعه^۲ مشهور اند . قضات موروثی قصبه کول چند کس از اولاد قاضی محمد ابن قاضی احمد ابن قاضی رکن الدین ابن قاضی جلال الدین ابن قاضی قطب الدین کاشانی که از نسل حضرت ابابکر صدیق رضی الله عنه در آبادانی ملتان مدفون است به شرافت اهل اعتبار بوده بیرون قلعه کول برقرار اند .

منقولست که در زمانه سابقه به علاقه قضا اولاً قاضی محمد ابن احمد مذکور به کول مرور نموده سکونت گرفت چنانچه امام الدین گنوری مفتی پیشین در نسخه نظام خود بیتی نوشت، بیت :

محمد قاضی ابن قاضی احمد به کول آمد چو در یثرب محمد

و الحال آنجماعه اگرچه در عهده خودها قضا ندارند تا هم از آنجمله نور مصطفی ابن علی اکبر ابن محمد فاضل ابن قاضی شهاب ابن قاضی عثمان ابن قاضی اعظم ابن قاضی محمود ابن قاضی ملک ابن قاضی بده ابن قاضی عبدالله ابن قاضی محمد مذکور غلام حسین و غلام علی ابناء محمد اشرف ابن چھتیا ابن قاضی شهاب مسطور، عبد النبی ابن مداری ابن عبد الوھاب ابن قاضی عثمان مزبور، غریب الله ابن خلیل ابن اچھی ابن حسن ابن محسن ابن عبدالله ابن ثمن ابن قاضی شه ابن قاضی منجھلی ابن عبدالله ابن قاضی محمد مغفور، محمد ابراهیم ابن محمد عاقل ابن قاضی متهی ابن شاه محمد ابن حسین منظور مستثنی و مشهور اند. قاضی جیا که در عهد بادشاه بابر از واقعات بابری در سلک امرای عظام هند قرار دارد پسر قاضی لهره ابن قاضی منجھلی مذکور بوده، نسبتش نیز از قاضی محمد ابن مسطور قیام دارد . محمد امیر و غیره چند کس از اولاد قاضی عیلم فاروقی که به علاقه

^۱ .ب: « اکرام الدین خان » ندارد

^۲ .ب: قلعه « کول »

قضا در عهد اکبر بادشاه از قصبه تھانپسر آمده به اندرون قلعه کول سکونتی ساخت از شرفای معتبرین باید شناخت . عبدالقوی وغیره چند کس نبائر قاضی ابوطالب که از شرفای دهلی در عهد اورنگ زیب بادشاه به سبب قضای کول آمده بود به سکونت اندرون قلعه برقرار اند به زمره شرفا در شمار اند. نصیر خان نبیره حضرت فخرالدین زاهد مردی سخن رس و عابد به سکونت قلعه^۱ کول باید که^۲ دارد .

قبائل قوم بنی اسرائیل که از عهد سلطان بهلول لودی به اندرون قلعه کول به آبائی سکونتی دارند الحال از جمله انسال ایشان چهل کس بحال و برقرار اند، از آنها عبدالحفیظ بن محمد حافظ به ریاضت گوشه نشین، دولت محمد بن شیخ عبدالواحد خوش نویس رئیس کاتبین، گل محمد بن شیخ عبدالواحد مذکور اهل علم تیز فهم هر سه نبائر خواجه شمس الدین اوصاف گزین اند. ابوالمکارم شاعر به سخن رسی ظاهر، محمد افضل پیراهن پوش و برادر خوردش گل محمد نیز اهل هوش، هر سه کس از اقربای ملاً جنید به کسب نیل در جوش و خروش اند. عبدالباسط ابن شیخ حامد درویش عصا در دست و فقر در پیش. سید غازی ابن سید گھاسی ابن سید نور ابن سید کمال ابن سید جلال نبیره حضرت شاه نعمت الله ولی کرمانی که تفصیل نسب ایشان بصدر گذشت از زمان سلطان سکندر بن بهلول به سکونت آبا و اجداد بیرون قلعه کول بحال اند . سید لطف الله و سید منور وغیرهما جماعه بیست کس باشند از قوم سادات رسولدار از نبائر میر ابوالقاسم واسطی که تفصیل نسب ایشان نیز بالا گذشت به اعزاز و اکرام به سکونت بیرون قلعه کول قیام دارند . حیدر علیخان عرف سید جعفر، سید فتح محمد ابن سید جان محمد، سید جمال وغیرهم از انسال مخدوم جهانیان سید جلال بخاری به سکونت بیرون قلعه کول بحال اند . عبدالنبی وغیره جماعه بست کس باشند نبائر سید فتح خان به آنکه از قوم سادات به سکونت قلعه کول برقرار اند . اولاد سید کمال ابن سید بهیکن ابن سید بهادر سادات حسینی به شرافت ممتاز زمانی بوده در آبادانی بیرون قلعه کول از مردم اعیانی باشند .

^۱ . ب: سکونت کول «

^۲ . ج: « الحال دارد »

منقولست که شخصی از بزرگان ایشان از مازندران اولاً به سنه‌ل تشریف فرمود و بعد از مدتی انسال آن به اخیر عهد اکبر بادشاه سید بهادر مذکور از سنه‌ل به کول مرور کرده سکونت نمود لیکن از آن جماعه در کول سید عنایت ابن سید امجد ابن سید کالی ابن سید بهیکن ابن سید بهادر مردی منصبدار اهل توفیق روزگار و صاحب جاگیر و جماعه کثیر یک جدی ایشان در سنه‌ل نیز به سید مازندرانی مشاهیر خواجه رضانی ابن خواجه فیض‌الله ابن خواجه نظام الدین مفتی و جماعه دیگر نبائر خواجه کمال از انسال حضرت ابابکر صدیق به سکونت بیرون قلعه کول بحال اند . محمّد رضانی طالب علم برادرزاده محمّد ظریف طرفدار و جماعه دیگر به کول بیرون قلعه کول قرار داشته از نسل حضرت ابابکر صدیق نیز اظهار دارند. محمّد واصل تبریزی بهرولی وال نیز به قرابت ایشان بیرون قلعه کول به سکونت برقرار و بحال اند . کافی بیگ، نظیر بیگ، سهراب بیگ و جماعه دیگر از نسل رستم خان برادر عیسی خان بن حاجی ترکمان از اعیان نامدار به سکونت بیرون قلعه کول اشتهار اند و عیسی خان مذکور در زمان محمّد شاه بن مبارک شاه بن ریات اعلی خضر خان از امرای عظام مشهور بوده. بعد وفات محمّد شاه در طوائف الملوکی انتظام یافت چنانچه در تاریخ نظام الدین احمدی مرقوم ساخت. فتح علی بیگ خان بن ثابت خان به شجاعت و شهامت تمام به سکونت کول قیام داشته فتح نصرت عجیب است. سبحان بیگ دنیا‌دار نیک کردار دیانت بیگ نیز اشتهار . دلیرخان نبیره جمال خان و جماعه دیگر نیز از قوم کاسی افغان، اختیار خان و غیره ابناء سلیم خان افغان مسوانی اهل اعتبار بوده به سکونت آبادانی بیرون قلعه کول برقرار اند . احسن الدین خان ابن بیدل خان از سادات حسینی دهلی به مدت بست سال سوانح نگار سرکار کول بحال و برقرار. راست گوی و راست نویس اخبار . عطاءالله خان از اقربای خواجه حبیب‌الله نوشهری کشمیر که حکیم است به بلوغ مرض سقیم نهایت خبیر و علیم. برادرزاده‌های آن محمّد نعیم و محمّد عظیم مردی فهیم به کول مقیم شدند. قانونگوی پرگنه کول از قوم کایسته به دو گروه که هر دو بیرون قلعه سکونت دارند یکی سکسینه که جیسوکه و غیره اولاد اجیت مل اشتهار

۱ . ب : اجیت « لعل »

اند. دوّم مانتهر سهار که اولاد رای پوچن آشکار لیکن ازینها درین ایام هر چهار پسران کیشو رام نزد فوجدار و زمیندارها نهایت به عزّت اهل اعتبار اما هولاس رام اهل مروّت و سخا، صاحب رام راست گوی بی ریا، زور آور سنگه اهل فتوّت و شجاع، بهویت سنگه بر وتیره قانونگوی برپا بوده. هر چهار برادران ممتاز روزگار اند. شیو پرشاد کهمن و چمن وغیره هم جماعه انسال ایشان برخوردار و مطیع و منقاد مزار حضرت مخدوم شاه جمال از آنها لچهن اهل سیر و اخبار زمیندارهای برگنه کول به اعتبار زمینداری متفرّقات بسیار لیکن در آن جماعه زمیندار پته کهیر عمله کول معزّز و اهل اعتبار نامدار .

بیان سگان قرب و جوار کول :

قصبه جلالی: سید فتح محمد و سید ضیاءالله وغیرهما جماعه کثیر سگان آبادانی آنجا سادات مشاهیر خود را از نسل سید علی همدانی گویند. قصبه اکبرآباد میر رستم و میرک شاه و گهاسی ابنای محمد منعم ابن قاضی فیروز ابن قاضی عثمان ابن قاضی اعظم اگر چه در^۱ اصل از قضات موروثی کول از اولاد قاضی قطب الدین کاشانی بوده از نسل حضرت ابابکر صدیق رضی الله عنه باشند لیکن چون دختر سید جلال نعمت‌اللهی مذکور ماسبق به عثمان مسطور کتخدا بود به سبب نیهال انسال قاضی عثمان خود را به القاب سید مشهور نمود .

قصبه سکندره راو: محمد مسیح و فصیح نبائر قاضی زاهد وغیرهما جماعه قضات موروثی آنجا از نسل حضرت صدیق اکبر باشند .

قصبه مارهره : ولی محمد و افتخارالدین وغیرهما جماعه قضات موروثی به قوم انصار اظهار دارند .

صاحبان کرامت نشان مارهره شریف^۲ :

سید برکت‌الله الملّقب به صاحب البرکات ابن سید اویس قدس‌الله اسرارهما، شاهبازیت آشیانش سدره‌المنتهی و یکه تازیست میدانش سماوات علی، شعشه ولایت از جبینش پیدا و جبروت فقر از ناصیه اش هویدا . مدّت العمر سر بر آستان خالق گذاشت و قدم بر در مخلوقی نفرسود. امیر و فقیر فرش آستانش

^۱ .ب: « از » اصل

^۲ .ب: « شریف » ندارد

بودند و گوی سعادت عرصه علوی و سفلی می‌ربودند. به وقت رحلت خود میر سید اویس اگر چه اجازت خلافت و دیگر اعمال خانواده خویش را عنایت فرموده بود اما شاه اکتفا به آن نکرده دست بیعت به سید مرّی بن سید عبدالنّبی قدّس‌الله اسرارهما داد و خلافت سلاسل اخذ کرد. از سید غلام مصطفی فیروز سیدالعارفین میر شاه لدها قدّس‌الله اسرارهما نیز با ایشان معاملات معنوی خاص بود، فیما بین مکاتیب محتوی بر اسرار حقائق و معارف اکثر صدور می‌یافت، آخر الامر صاحب البرکات به دارالولایت کالپی رفته از خدمت مخدوم زاده عالیجناب شاه فضل‌الله بن میر سید احمد قدّس‌الله اسرارهما تیمناً و تبرکاً سند اجازت و خلافت التماس نمود. مخدوم زاده از بسیار عنایت و شادابی مثال خلافت سلاسل خمسه عطا فرمود و به اعزاز و اکرام فراوان رخصت نمود. صاحب البرکات همین سلسله نو را جاری ساخت و کسانی که مرید آبا و اجداد او بودند به موجب استدعای اقربا و فرزندان اوشان^۱ سلسله قدیم اسلاف خویش نیز عطا می‌فرمود. در مارهره به علاقه ولایت جدّ بزرگوار خویش سید عبدالجلیل قدّس سرّه هم مقام توطن اختیار نمود جلوه ظهورش عرصه آفاق را فرا گرفت، خلایق بیشمار از اطراف و اکناف از یمن تربیتش به مقصد اعلی پیوستند و اوراق تفرقه را به شیرازه جمعیت بستند. همواره دست ایثار کشاده می‌داشت و ذخایر ثنوبات اخروی فراهم می‌آورد. تصانیف ایشان رساله مسمی به چهار انواع در آداب و رساله مسمی به جواب و سوال در حلّ معانی حقائق و رساله مسمی به عوارف هندی که امثال زبان هندی را به سمت معانی حقائق کشیده و اضافتها به کار برده و دیوان شعر موجزی و مثنوی موجزی مسمی به ریاض عشق و رساله مسمی به پریم پرکاس مشتمل بر اشعار هندی و تولّد آنجناب در سنه سبعین و الف اتّفاق افتاده و «عظیم الهدی» تاریخ است چنانچه خود نیز درین باب می‌فرماید:

سال تولّدم همه تقویم دان شهر روی حساب شائق خوبان نوشته‌اند

روز عاشورا سنه اثنین و اربعین و مائة و الف عنان از عالم سفلی تافت و به ارواح مقدّس امام علیه السّلام به گلگشت فردوس اعلی شتافت. عمر شریف

^۱ . ب : « اوشان » ندارد

هفتاد و دو سال، بر سر قبر ایشان گنبدی عالی بنا کرده‌اند یزار و یتبرک به، چون روز عاشورا روز شهادت امام علیه السلام است مجمع عرس به پاس این ایام بعد عشره پانزدهم محرّم المکرّم قرار داده‌اند.

بیدار دلی رفت سوی محفل قدس   بریست ز صحرای جهان محفل قدس

تاریخ وصال او خرد کرد رقم   صاحب برکات واصل منزل قدس

سید آل محمد بن سید برکت‌الله نوزدهم رمضان المبارک روز پنجشنبه سنه احدی عشر و مایه و الف در بلغرام متولد گردید، والد بزرگوارش لفظ «ظهور» تاریخ تولد او فرمود. بعد رحلت والد ماجد خود از سیدالعارفین التماس^۱ خلافت نموده. حضرت قدس سرّه به ارسال خلافت نامه و دستار افتخار بخشیدند. بیشتر اوقات به تلاوت قرآن و مؤلفات والد ماجد خود مشغول می‌بود و به سوی موسیقی هندی شغفی تمام داشت. سید به تاریخ شانزدهم رمضان سنه اربع و ستین و ماته و الف از جهان رحلت کرد و در مارهره مدفون گردید، مصرع «نصیب آل محمد بود نعیم بهشت».

حضرت شاه نجات‌الله قدس سرّه المعروف به شاه میان صاحب الملقب به صاحب النجات بن صاحب البرکات قدس‌الله اسرارهما، مظهر اتم فیوضات سرمدی، بحر قلزم برکات احمدی، خلاصه انفس و آفاق، مصداق بُعِثْتُ لِأَتَمِّ مَکَارِمِ الْاِخْلَاقِ، ذات با برکاتش آیه رحمت در حق خواص و عوام و وجود سراپا جودش فخر مارهره و بلغرام، در سنه سبع عشر و ماته و الف تاریخ بیست و پنجم جمادی الآخر روز چهارشنبه به نور قدوم برکت لزوم خویش مقام بلغرام را منور ساخت، مصرعه تاریخ تولدش چنین یافته‌اند، مصرع: «نور قدسی به جهان با برکات». از زمان صبا تا منتهای نشو و نما در ظلّ رافت و عنایت از بزرگوار خود تربیتهای ظاهری و باطنی یافت. تربیت طالبان و دردمندان این راه و خدمت صادر و وارد در حین حیات صاحب البرکات تعلق به او داشت، بعد رحلت آن بزرگ نهاد بر مسند ارشاد و سجاده آبا و اجداد به استحقاق بنشست و زیبی تازه و رونقی بی اندازه افزود. مدت العمر در مارهره سرگشتگان بادیه ضلالت را به شاهراه نجات هدایت

^۱ الف: «از سیدالعارفین حضرت قدس سرّه التماس خلافت نمود به ارسال خلافت نامه»

نمود و در ازالهٔ امراض باطنی اعجاز عیسوی بکار برده طالبان را به مطلوب رسانید، اوقات شریف به وظائف و مطالعهٔ کتب تفسیر و حدیث و تصوف معمور می‌داشت، عالمی به شرف ارادتش مشرف گردیده و جهانی از دستگیریش به مقاصد علیا فائز شده. کارش به تقاضای اسم مبارک نجات عالم و عالمیان و پیوسته توجه شریفش مصروف شفاعت جهان و جهانیان. در احیای سنن آبی کرام و اعلائی اسمای اجداد عظام رشادتی عجب حاصل کرد که تا ایوم کسی را از بزرگان دست نداده باشد. هرکه در مجلس شریفش رسید ممنون و مرهون برخاست و چمن نیت ارادت باطنی را به گل‌های صدق ارادت آراست. لطفی و حلاوتی که در صحبت شریفش حاصل بود در دیگر جا کم نشان داده‌اند. ابرویش به حل مشکلات کونین می‌پرداخت و محتاجان را به کامیابی دارین می‌نواخت، پیش جود عمیمش نام حاتم بر بال عنقا و خلق عظیمش با آشنا و بیگانه به یک ادا، شوراق کرامات و خوراق عاداتش آنچه که ابنای زمان نقل می‌کند بیرون از شمار است، اگر تحریر یکی از هزار و اندکی از بسیار بردارد دفتری علیحده باید. همیشه در ستر احوال کوشیده و در پی شهرت و ناموری ندویده، بعد تحریر این اوراق شب سلخ از ماه مکرم شوال شروع لیلۃ‌الخمیس در سنه تسعین و مائه و الف به نزهتکدهٔ قدس خرامید و برابر روضهٔ منورهٔ والد ماجد طرف مشرق در محوطهٔ علیحده جا گزید. تاریخ وفاتش کسی خوش گفته، مصرع: « عارف برحق شفیع دو جهان » و دیگری گفته، مصرع: « آرایش قدسیان جنت ».

قصبهٔ کنکهری: محمد امجد و روح‌الله و جماعهٔ دیگر اولاد شیخ سنائی مغفور سادات حسینی در آنجا به نجابت مشهور.

قصبهٔ پلرام: احسان و غیره قضات موروثی آنجا علوی و درویش محی‌الدین و غیره جماعهٔ جنیدی و عظمت‌الله و غیره بنائر بندگی شیخ صلاح‌الدین قدس سره از شرفای نامدارند.

قصبهٔ اترولی: غلام محی‌الدین و عبدالنبی و جماعهٔ دیگر اولاد قاضی ظهیرالدین ابن قاضی ابوالقاسم ابن قاضی عبدالوهاب بن قاضی محمد قضات موروثی به نجابت اشتهار و به ریاست نیز نامدار ذوی‌الاعتدار اند. محمد صدیق و غیره اولاد قاضی حاتم ابن قاضی شهاب نیز به شرافت اهل اعتبار اند. قاضی شهاب مذکور

صهره ابوالفضل در اصل قاضی وطن خود موضع کوته^۱ عمله جلیسر مشهور بود و بعد از وفات او پسرش حاتم نام به وراثت عبدالوهاب قاضی اترولی از کوته به اترولی آمده سکونت و قیام نمود .

قصبه پهاسو: قاضی وجیه الدین فاروقی نبیره حضرت شیخ فرید گنجشکر و جماعه دیگر قضات موروثی آنجا نیز به شرافت و نجابت نامدار .

قصبه شکارپور: قاضی معزالدین و غیره قضات موروثی از قوم عباسیه است و جماعه سادات انسال مخدوم جهانیان سید جلال بخاری آشکار اند . کریم الله و غیره ابناء شیخ رحمت الله متقی و پرهیزگار نیز به افتخار اند .

قصبه چندوس: قاضی مدن ابن قاضی ابوالمعانی و جماعه دیگر قضات موروثی آنجا از انسال مخدوم جهانیان سید جلال به نجابت کمال اند .

قصبه خورجه: فقیرالله ابناء قاضی خواجه اویس و جماعه قضات موروثی اولاد همشیره مخدوم مولانا کمال الدین از قوم قریشی معتبرین اند و محمد علی ابن محمد زاهد اوصاف گزین و محمد وارث و غلام محی الدین و شیخ حامد نبائر ملا چهجو از نسل حضرت شیخ فرید گنجشکر قدس سره دنیادار نامدار بالیقین اند .

قصبه تپل: قاضی نظر محمد و غیره قضات موروثی آنجا به قوم انصار اشتهار .
قصبه نوح: قضات موروثی آنجا به صدیقی آشکار .

مزارات کول: اگر چه لاتعد و لاتحصی که از هزار یکی و از بسیار اندکی است لیکن به اعتبار اشتهار که زیارتگاه درین روزگار است به طریق اقتصار اظهار کنم .

مزارات بیرون قصبه کول: مزار متبرکه حضرت شیخ نظام الدین ابوالموید شیخ الاسلام صاحب ولایت میان دوآب که به غربی بیرون قصبه کول در محجر همچو آفتاب است . مزار شیخ عبدالله ابن حضرت نظام الدین ابوالموید، مزار شهاب الدین پران، مزار مخدوم شیخ جمال ابناء شیخ عبدالله مرحوم، مزارهای شیخ علم الدین و شیخ جلال الدین ابناء حضرت مخدوم جمال نیز واقع در محجر مرقوم به شهرت کمال که هر شش قبور از ابتدا تا حال مدام زیارتگاه انام ذی الجلال به اژدهام تمام است . مزار شیخ المشایخ راجی شیخ کمن زنده پیر نبیره شیخ

^۱ . ب موضع « کوثر »

جلال الدین مذکور ملصق به غربی محجر مسطور است به زیارتگاه نیز مشهور . مزارهای سید علاءالدین و نصیرالدین که هر دو بر یک صفحه چبوتره واقع اندرون چهاردیواری به بالین و بیرون محجر. مزار حضرت ابوالموید نظام الدین زیارتگاه صالحین است . چون سید محمد بن سید جعفر مکی در بحرالمعانی به مقام تعداد اسامی و مسکن که مراتب سیصد و هشتاد و دو اولیای معاصر خود به ایام سلطان محمد شاه تغلق^۱ ارقام دارد که علاءالدین صامت نیز در کول قیام داشتند بنابر آن در خاطر م به خطوط اغلب علاءالدین مذکور است. مزار ابراهیم سید شرقی، مزار خواجه پیهو^۲ نیز به غربی اندرون چهاردیواری و بیرون محجر مذکور از مزارات مشهور اند. مزار متبرکه^۳ حضرت شیخ بابو ابن شیخ علم الدین که واقع در محجر و از علیحده قریب روضه جد خود حضرت ابوالموید نظام الدین زیارتگاه سگان سرزمین است. مزار متبرکه^۴ سید فخرالدین که واقع به مسافت دو تیر انداز به غربی از چهاردیواری شیخ ابوالموید نظام الدین نظاره زائرین است . مزار متبرکه^۵ حضرت مخدوم چهارده ولی هر چهارشنبه ماه هندی که چیت باشد در آن روزها زیارتگاه جلی است . مزارهای متبرکه^۶ حضرت اولیا و انبیا که در جنگله انبلیهء علیا است همه واقع بر یک چبوتره بیرون و شمال قصبه کول به شهرت کمال زیارت گاه اهل حال است. مزارهای متبرکه^۷ مامون و بهانجه که واقع متصل قصبه به شمال است . عرس ایشان نیز به شب بست و هفتم ذی حجه هر سال است . مزار میتھی پیر، مزار جونا شهید، مزار لادن شهید نیز زیارتگاه مردم خال خال است. مزار متبرکه^۸ حضرت شاه بهادر که واقع به شرق بیرون قصبه^۹ به مسافت یک گروه است به هر پنجشنبه زیارتگاه انبوه و عرس ایشان به شب هفدهم محرم که در صحرا باشد رفع اندوه و به کثرت خرق ایشان ناظر و ناطق نیز کرده و در هر مواضع پرگنه کول نیز مزارهای بسیار لیکن مزار سید ابراهیم واقع^{۱۰} در موضع بلا صاحب آباد، مزار متبرکه^{۱۱} عالم شهید در موضع کانکه اشتهار .

۱ . ب: « بن » تغلق

۲ . ب: « پتهو »

۳ . ب: قصبه « کول »

۴ . ب: « واقع » ندارد

مزارت که اندرون قصبه و بیرون قلعه واقع شده: مزار متبرکّه میران شاه علی شهید، مزار جمال الدّین شهید، مزار جلال الدّین شهید، مزار پیرو شهید، مزار مکی شهید، مزار برهان الدّین شهید، مزار مطاهر ظاهر. مزار شیخ ظاهر بیابانی حضرت شمس قبای قدّس سرّه، شاخی نیم که از بالا به نهایت زیبایی بر مزار ایشان واقع شده مظهر الهی و دلکشای زائرین و عرس ایشان نیز به شب هیژدهم جمادی الاول که شب قتل ایشان، شاگرد ایشان حضرت شاه مدار بدیع الدّین است .

مزارات اندرون قلعه: مکان ولادت و عبادت حضرت مخدوم شیخ جمال که مسمّی و مشهور به دو حال است از ابتدا تا حال زیارتگاه مردم بحال. مزار شمس عطاءالله، مزار پیر عطاءالله، مزار میران شاه علی کرخی، مزار شاه علی شهید، مزار پیر غیب، مزار شهاب الدّین نیک، مزار شاه حسن، مزار شاه خاکی، مزارهای گوهر شهید، انور شهید، چندن شهید، امن شهید که زیارتگاه از مدّت مدید اند . جماعه انسال حضرت مخدوم شیخ جمال گرداگرد روضه منوره ایشان در کول مدفون می‌باشند لیکن بنده راجی محمّد چون از ابتدای هوش تا حال شب و روز به اشتغال طلب دنیا در بدر گردیده به مردم نیک و بد دنیا در پیوست دنیا به دست نگشت و عمرم پنجاه و دو سال به غفلت رایگان رفت و احادیث صحیحّه نبویه نیز به نظر گذشت حدیث الدّینا جیفه و طالبها کلاب، حدیث طالب المولی مذکر و طالب العقبی مؤنث و طالبه الدّینا مخنث، حدیث العلماء آمناءالله تعالی اذا لم یخالطوا فی باب الملوک و ان خالطوهم فانهم لصوص الدّین، چون از حدیثات مرقومات به درجه سگ و مخنث و دزد بیشک رسیدم بنابر آن برای خاک ناپاک خود مکان انداختن مردگان سگان و مخنثان و دزدان مناسب دیدم اما تقریر موافق بحسب خمیر شنیدم ، بیت :

هزار و صد و پنجه و یک به سال   ز هجرت که تالیف شد بر کمال

اگر چه به شرف فقر بوی علم آن ندارم تا هم به کتب سلف روی به سوی
رقم آرم چنانکه در فوائدالسّالکین و راحت القلوب از حضرت خواجه قطب الدّین
و شیخ فریدالدّین و سلطان المشائخ نظام الدّین قدّس سرّهم منقولست که شیخ را^۱

^۱ . ب: « شیخ را »

به صفای باطن قوتی قلبی چندان باید هر کسی که برای بیعت بیاید اولاً زنگار سینه آن که به غلّ و غش و حسد و کینه آلوده باشد به قوت باطنی پاک گرداند بعد از آن دست او گرفته محرم اسرار معرفت گرداند چنانچه شیخ^۱ در اسرارالاولیا می‌نویسد که بز رگی هر روز یک غلام که از بازار خرید می‌شد دستش گرفته می‌گفت که این را به خدا رسانم همونوقت صاحب کشف و کرامات می‌شدند . شبلی گفت که مرا از کرامت کستکان؟ عجیبی و حیرتی پدید آمد، فرمود ای شبلی بر سجاده کسی نشیند و دست بیعت کسی کند که او را همچین قوتی باشد که دیگران را صاحب سجاده بکند و اگر قوت ولایت نباشد پس او شیخ نبود. مدعی دروغ و راهزن است چنانچه حضرت شیخ نظام الدین ابوالموید قدس سره نیز معنی شیخ قادر قدرت احیا و اموات اثبات نموده و جماعه اهل سلوک در سیر خویش می‌نویسند که کمالیت مرد در چهار چیز پیدا می‌شود- در اندک خوردن و اندک خفتن و اندک گفتن و در خلق اندک نشستن چنانچه فرموده که طائفه درویشان از کاه و خاشاک طعام دریافته خواب بر خود حرام کرده‌اند و زبان از سخن گنگ ساخته صحبت خلق همچو مار افعی دانسته‌اند تا به مرتبه قرب رسیده‌اند. آنگاه حضرت خواجه قطب الدین فرمود هر درویشی که جامه خوب مهین برای نموداری بپوشد و یا به هوای نفس طعام سیر و چرب خورد و یا به هوای نفس خواب کند و یا در صحبت اغنیا باشد یقین پندار که درویش نیست مرتد طریقت و خود پرست است و از شیخ فریدالدین منقول است که درویشی پرده پوشی است. درویش را چهار چیز باید- اول آنکه چشم را کور سازد تا عیب مردم را نه بیند، دوم آنکه گوش را کر سازد تا هیچ ناشنیدنی نشنود، سوم آنکه زبان را گنگ دارد تا هیچ ناگفتنی نگوید، چهارم پای را لنگ سازد تا هیچ جای نارفتنی نرود، پس هر کسی که این چهار خصلت ندارد حاشا و کلاً هیچ درویشی نداند چنانچه شیخ شهاب الدین سهروردی برای نادیدن عیب مردم چهل سال چشم خود را بسته بود و درویشی آنست آنچه که به دست آید همان ساعت به فقرا دهد چنانچه پیغمبر صلی الله علیه و سلم تا شبی نزد خود چیزی نداشتند . روزی شیخ اجل سرزی در بغداد فرمودند که در عمله جنید بغدادی رحمه الله می‌نویسد

^۱ . ب: شیخ « سبلی »

که در جمله مذاهب اختلاط درویش با انام دنیا و اقتدام پیش ملوک مطلق حرام است چنانچه خواجه سهیل عبدالله تستری به استدعا به خانه بادشاه مریض رفت که تا از برکت قدم و دعا صحت گشت لیکن به کفارت آن یک ساعت هفت سال از خلق عزلت گرفت که رو برو نگشت. *صُحْبَةُ الْأَغْنِيَاءِ لِلْفُقَرَاءِ سَمٌّ قَاتِلٌ* چونکه اصل درین راه حضور دل است و حضور دل کی حصول باشد تا که از لقمه حرام احتراز نکند و هر کسی که از مجلس ملوک و اهل دنیا دور نباشد اورا گلیم و صوف پوشیدن قصور شعور است و اباحت نیست بلکه به لباس انبیا و اولیا خیانت است زیرا که لباس گلیم و صوف پوشش انبیا و ابدال و اوتاد و زهاد و عباد است. قدر گلیم و صوف کسی نداند مگر موسی کلیم الله یا آدم صفی الله یا ابراهیم خلیل الله یا محمد حبیب الله صلی الله علیه وسلم و در اسرارالاولیا نوشته که خواجه ذوالنون مصری رحمه الله یکی از مریدان خود را شنید که به درگاه خلیفه آمد و شد بسیار می کند و به قدر مایحتاج وجه کفاف دارد. فرمود که تا آنرا گرفته آوردند و لباس گلیم ازو کشیده بسوخت و به چشم و روی سرخ به سوی او دیده فرمود که لباس انبیا و اولیا را هر روز مردم خبیث را می نمایی و می خواهی که بدین جامه پیش حضرت الهی بیایی. روزی حسن بصری و حبیب عجمی رضی الله عنهما نشسته بودند، مردی بیامد و گفت که من مرید فلانم، گفتند که ترا چه فرموده است؟ گفت بر سر من مقراض رانده و مرا هیچ نگفت، هر دو بزرگوار فریاد بر آوردند و فرمودند *وَهُوَ مِظَلٌّ وَأَنْتَ ضَالٌّ* و شخصی که بر قانون مذهب اهل سنت و جماعت نباشد او در معنی یکی از راهزنان است و گر چه از سهیل تستری رحمه الله علیه منقولست که بزرگان گفته اند که هیچ چیز نافع تر در دین و دنیا از گرسنگی ندیدند و هیچ چیز زیانکار تر از سیری ندیدند اما در خاطر فقیر راجی محمد جزء اعظم فقر یاد موت باشد چونکه وجود مدت حیات *العمر بین العدمین كالطهر بين الدمین* است پس هر کسی که جامه بدن خود را کفن دانسته همیشه موت خود را یاد دارد و همه خطور فتور فقر از یاد موت برباد و فوت شوند افسوس بر تقلیب این زمانه که هر یکی فقیر از تقریب و بهانه پیری اهل دنیا را مسخر ساخته طلب امیری دارند و جماعه امیر بر خودها القاب پیر و مرشد می آرند چنانچه از احادیث صحیحه

نبوی صلی الله علیه وسلم بر داخلین و خارجین^۱ لعنة الله استقرار و اثبات است تا هم اکثری مردم از قبائل خودها انحراف نموده از قوم سادات شمار اند. درین اوقات چون جماعه هند خود پسند عاری به ذکر حضرت باری دلبنده حرص و هوا خواب غفلت روا داشت و نفاق اتفاق باهم امیران و سلطان را نیز تمام آفاق پنداشت که تا آثار حق پرستی و انصاف منتفی گشته در هر اطراف به ظلم و زبردستی سرکشان هنگامه برخاست و بعضی عقلای اهل افکار درست اندیش دور بین به جیب کیش به عدم بار دربار آنها خود را گوشه درخواست ناگاه یکایک از مشیت پروردگار اهل داعیه نادر شاه قوم مغول افشار مالک لک سوار از ملک ایران بنا بر تاخت بر هندوستان شتافت^۲. محمد شاه بادشاه هندوستان نیز با لک سوار مدّت یکماه فیما بین تراوری و کرنال میدان مقابله آراست. اتفاقاً در آنجا به روز سه شنبه یازدهم ذیقعد سال یکهزار و یکصد و پنجاه و یک هجری بدون رضای بادشاه و جنگ آزموده امراء خواه مخواه برهان الملک سعادت خان از ساختگی یا بی تدبیری کمال و به اعانت آن خاندوران شامل حال بوده از لشکر ایران جنگ و جدال انداخت، چون به قدرت قدیر مظفرخان و شهداد خان و علی حامد خان و میر کلو و جماعه دیگر از امرا و رفقای لشکر ایشان هزاران هزار بیشمار به قتل رسید سعادت خان مع برادرزاده خود شیرجنگ به صحت و سلامت اسیر و بخشی الملک خاندوران مجروح به جراحت کثیر گردید به روز چهارم آب خورد از دنیای دون برداشت، پس از یازدهم روز به عهد پیمان و عقد زمانه نادر شاه به محمد شاه و جماعه امرای دیگر استیلاء یافت. بعد از آنجا نادر شاه مع هر دو لشکر به دهلی رسیده به روز جمعه نهم ذی حجه به ذات خود مع محمد شاه داخل قلعه دهلی گردیده به روز یکشنبه یازدهم ذیحجه سنه الیه بنا بر تقصیر کبیر که از سگان دهلی واقع گشت آنها را به رفع ناموس تمام سه پهر قتل عام ساخت و خانمان سلطان محمد شاه و امیران و سگان دهلی و قدمگاه اثناء راه نهیب و تاراج نموده به روز شنبه هفتم صفر سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و دو هجری نادر شاه به رضا و رغبت به عزم وطن خود ایران دهلی را گذاشت. چون حضرت ظل سبحانی محمد شاه راضی به

^۱. ب: «النساء» لعنة الله

^۲. ب: شتافت « ندارد

رضای رحمانی معتقد مزار حضرت خواجه قطب الدین بختیار فی الحقیقت به ذات خود نهایت کم آزار و نیک نیت اشتها را اند بنا بر آن به تقاضای حدیث *أَمَّا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ* بعد دو ماه و بست و دو روز از فضل الهی و اقبال بادشاهی ثمره نیت استقلال دولت^۱ خود باز دریافت و واردات عجیبه نادرات محض تعلیم و تادیب هدایت حضرت ذی الجلال باید شناخت و به احسان بزرگان سلطان محمد شاه جماعه هندوستان ممنون و مرهون. اگر خدایتعالی به توفیق عبادت و عدالت سلطنت هندوستان به ایشان و در نسل ایشان تا یوم القیام به امان سلام دارد مستحسن و برجاست. خواجه محمد عاصم خاندوران نبیره حضرت خواجه علاءالدین عطار که نسب کرام ایشان از چند واسطه به حضرت امام موسی کاظم رضی الله عنه انتظام قرار دارد بخشی الممالک اهل همت دار مدار مرجع کار سلطان محمد شاه نهایت دیانت دار تا که یک کرور روپیه مهم سازی صوبه دار بنگاله بهم رسیده بود داخل سرکار بادشاه نمود، نمک حلال به شجاعت کمال به روز سه شنبه پانزدهم ذیقعد^۲ سال یکهزار و یکصد و پنجاه و یک هجری مابین اندری و کرنال کرنال در قتل نادر شاه مجروح گشته به روز چهارشنبه در آنجا انتقال فرمود. مظفرخان برادر خود رمضانی پسر رتن رای پیشکار و جماعه رفقای هزاران هزار به روز جدال نمودند. برادرم شیخ علیم الله منصبدار نیز در آن جماعه شهادت یافت به طریق امانت بیرون کرنال سپرده بود، پس از چند ماه از آنجا بر آورده به غربی بیرون قصبه کول در راه روضه حضرت شیخ جمال جد خود مدفون ساخت و بعد از رفتن نادر شاه مدت یک سال گذشت که بعد دو گهری بر آمده روز سه شنبه بیست و هفتم سنه یکهزار و یکصد و پنجاه و سه هجری به عنایت حضرت خالق ذوالمنن پسری به خانه راجی شیخ کمن متولد گشت .

چون از مشیت حضرت ذی الجلال و تصدق پیغمبر لایزال و توجه جماعه اولیای عالی احوال این نسخه متضمن به اخبار شجره‌های نسب و حسب حضرت مخدوم شیخ جمال کولوی و انسال ایشان به روز سه شنبه غره ربيع الاول سال

^۱ . ب: « سلطنت » خود

^۲ . ب: « بهم رسیده بود داخل سرکار بادشاه نمود، نمک حلال به شجاعت کمال به روز سه شنبه

پانزدهم ذیقعد » ندارد

یکهزار و یکصد و پنجاه و سه هجری به اتمام و کمال رسید بنا بر آن نسخه مذکوره
 مسمی به اخبارالجمال و ملقب به اشجارالجمال گردید موافق آن در خاطر راجی
 محمد مؤلف نسخه دو بیتى پدید، ابیات :

پنجه و سه بر هزار و صد به سال   ختم شد این نسخه اخبارالجمال
 مشتمل شجره نسب حسب^۱ جمال   گشت لقبش نیز اشجارالجمال

.....

^۱ . الف: « این » ندارد

^۲ . ب: « حسب نسب »